

V
B
J
C
59029
III

11

SPECVLVM SAXONVM

Albo/

Práwo Sáskie y Máydeburskie / porządkiem obiecádłá / z Láćińskich y Niemieckich exemplarzow zebráne: á ná Polski iezyk z pilnośćią y wiernie przełożone.

Przez PAWLA SCZERBICZA ná ten czás Secretárzá K. J. M.

Cum Gratia & Priuilegio S. R. M.

W Poznániu
W Drukárney Janá Wolrabá/
Roku Páń: 1610.

IN STEMMA
CLARISSIMI AMPLISSIMIQVE SENATVS CELEBERRIMAE CIVITATIS GEDANENSIS.

FVlgenti subiecta auro crux bina Coronæ:
Hoc Dantiscani nobile Stemma gerunt.
Nobile Stemma viris meruit probata voluntas
Regibus; & Patriç, non simulata fides.

AMPLISSIMIS ATQVE CLARISSIMIS VIRIS, NOBILITATE generis, prudentia et dignitate præstantibus Dominis Consulibus et Senatoribus inclytæ Reipub. Gedanensis, Dominis ac patronis suis plurimum obseruandis, &c.

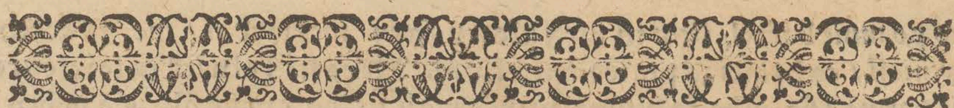
VVM NON SOLVM EORVM STVdijs, qui literis delectantur, verum etiam omnibus hoc munus debeamus viri amplissimi, vt ea quæ cura nostra oculis omnium exposita sunt, per nos eadem conseruentur, potissimũ vero illa, quæ cæteris, aut iucunda, aut vtilia, aut denique necessaria sunt, præclaram me operam nauaturum existimaui, si Speculum Saxonum, seu Ius Saxonicum & Magdeburgense ordine alphabeti ex Germanicis & Latinis idiomatibus in Polonicum olim per eruditissimum Paulum Sczerbicium fidelissimè translatum, iam diuturnitate temporis penè absumptum, á multisquè expostulatum, ab interitu prælo meo vendicarem, sitimquè multorum, qua æstuant illius possidendi leuarem. Quo equidem nil me commodius præstare potuisse, vt in spem veniam, facile adducor. Præsertim cum illud quod olim à prudentissimo Cõsule Romano Tullio Patris Patriæ nomine nonnunquã à suis Ciuibus appellato prolatũ ac literarũ monimentis traditũ veritati perconsentaneum sit: nimirum, nihil esse tam diligenter in Ciuitate retinendum quam ius, cum hoc sublato, nil sit quare cuiquam exploratum possit esse, quid suum, aut quid alienum sit, ad hæc quod ęquabile inter omnes & omnibus esse possit. ius enim Ciuile est æquitas constituta ijs, qui eiusdem sunt Ciuitatis, ad res suas obtinendas. Quod cum non ignoraret Peripateticorum Princeps, taxare solebat Athenienses quod cum duas res frumentum ac leges inuenissent, frumentis vterentur, legibus nequaquam. Compertum quoque id habuit Nobilissimus ille Archidamus, qui rogatus, quinam essent Spartanæ Ciuitatis Præfecti, leges inquit ac legittimi Magistratus. Quare non immerito, vt ille ait, non minus diligenter ea, quæ a Maioribus accepimus publica Patrimonia iuris, quam priuatas res nostras retinere ac tueri debemus, non solum quod hæc iure septa sint, sed etiam quod patrimonium vnius incommodo dimittitur, ius amitti non potest sine magno incommodo Ciuitatis. Quid quod legibus Respub. ac Ciuitates non aliter quam corpus ab anima reguntur & administrantur. quod præclarè Græcorum eloquentiæ Princeps comprobauit, cum diceret animam esse Ciuitatis leges, vt enim carens anima corpus, cadit, sic Ciuitas nullis administrata legibus, nullo negotio euertitur: hinc ille dicere solebat, Ciues non minus pugnare oportere pro legibus quam pro mœnibus, eo quod absque illis nullo pacto

lo pacto

lo pacto posſit eſse Ciuitas incolumis, abſque mœnibus posſit. Ex legibus itaque & Senatuſconſultis, rebus iudicatis, iuris peritorum auctoritate, more, æquitate, quod conſiſtit, cum ius dicatur, nemo equidem tam nefarius iuſtitiæ hoſtis reperietur, qui in hoc tam præclaro iuris Magdeburgenſis ſpeculo conſeruando operam me luſiſse oleumque perdidiſse afffirmare audeat. Verumenimvero cū nihil adeo omnibus numeris abſolutum reperiatur, vt Zoilorum temeras obtrectationes euitare queat, ac licet res ipſa loqui pro me videatur (nihil enim à me huic operi niſi ipſa ſalus addita) tamen patronis vtendum fuit, quorum & nomen hac quali quali opella mea immortalitati conſecretur, & auctoritate ipſorum, hoc opus, muniatur: nec ſane ea in re indaganda mens diu dubia hæſit. Amplitudinibus enim veſtris viri amplisſimi, quos hac in parte præferrem vix vllos inueniebam. Si etenim naturam ducem ſequi optimum eſt, Amplitudines veſtræ hunc laboris mei fructum a me repetere atque æquo animo ſuſcipere suo iure debent. Natura enim comparatum eſt, vt nihil omnium rerum niſi in loco proprio quieſcat, quocirca flumina quoque, vnde egresſa ſunt, eodem velocisſimo curſu reuertuntur, hæc ego imitatus iiſdem a quibus quodam modo promanauit hoc opus, non iniuria vt reor, dedicandum putaui. Iam vero ſi illa optime adminiſtratur Ciuitas, quę ex lege viuit, & iniuſtos punit, quo facilius hanc tantam laudem Amplitudinum veſtrarum Ornatisſima Ciuitas conſequi posſit, Amplitudinibus veſtris ac Conciuibus hoc munuſculum lubens tradere volui, vt quiuis percipiat hanc veſtram virtutem, veſtram laudem atque gloriam propriam eſse, cum vos omnes non ſolum ſecundum leges viuere, verum etiam earundem nutrices & conſeruatores cognouerit: quod veſtrum præclarum ſtudium, vt illuſtrius reddatur, non mediocre calcar amplitudinum veſtrarum Ciuibus me hoc ipſo additurum confido, cum meo munere, ſibi hoc opus dicatum, & quaſi datum perſpicientes, ſæpius illi tanquam proprio oculos & manus admouebunt, & animaduertent, ſe abſque harum legum obſeruatione, nequaquam honeſte ac iuſte viuere poſse. Quid enim eſset vita hominum ſine legibus, quibus boni hortantur ad virtutem perpetuo amplectendam: mali vero a vitiorum fomite & curſu reuocantur, quam ſylueſtris quædam confuſio, & brutis animantibus non abſimilis. Ius enim libertati inſitæ a natura inimicum, ſolutū legibus vagaretur, tantumque quiſque ſublato iure ſibi adſciſceret quantū corporis viribus & robore vendicaret, ex quo rapinæ, cædes, ſpolia emergerent. Quæ mala ab Amplitudinibus veſtris ad legum præſidia confugiendo, quæ homines ab iniuria arcent, & cuilibet quod ſuum eſt reddunt, facillime extirpantur. Quod, non mediocre iuris cognoſcendi ac obſeruandi ſtudium Amplitudinum veſtrarum cum præſeferat, equidem me quoque magnam in ſpem erigit, ac de veſtra humanitate & beneuolentia, qua cum meipſum tum hunc Typographiæ noſtræ fætum complectamini optime ſperare iubet. Auget quoque hanc ipſam in me veſtra ſumma Magnificentia, veſtra incredibilis munificentia, denique in omnes quorum animi erga ſe, Amplitudinibus veſtris cogniti ac probati ſunt, ingens gratitudo. quæ ſi me in hoc tanto tamque non exigui ſumptus, & temporis ſpatij labore non recrearent atque reficerent, non tamen de propoſito meo animum depoſuiſsem, neque ab incepto, quod vt perpetuum erga ſe obſeruantiæ meæ argumentum benigno lætoque animo ſuſcipiant oro, manum contraxiſsem, cum magna ſit laus & grata hominibus in ea re elaborare, quæ multis ſit profutura.

A. V. Totus addictisſimus.

Ioannes VVolrab.
Typographus Poſnanienſis.

Przedmowá do Czytelniká łáſkáwego.

CZytáiac te Kśiązki/ Czytelniku łáſkáwy/ podobnoć nie wßyſtko wſmák poydzie. Abowiem ná niektorychći ſie mieyſcach przełożenie niewła-ſne zdáć podobno będzie / ná drugichći ſie Polſzczyzna podobáć nie będzie. Drugieć ſie też trudne y wątpliwe widzieć będą. Ale ćie to wßyſtko ieſli łáſkawym / y bráterſkim okiem czytáć będzieß (iáko o tobie rozumiem) nic nieobrußy. Gdy w niedoſtátek ięzyká polſkiego/ á oſobliwie słow práwnych ſtátecznie poyrzyß. Gdyżem ia wprzekłádániu ſwym słow żadnych nowych/ zwłaßczá wydwornych nie wymyślał: bo wiem że Polacy moiey / zwłaßczá proſtáczkowie w Mieśćiech/ y w Miáſteczkách w dźięcznie to odemnie przymą / że proſtym ludziom proſte słowá / á práwie poſpolićie vżywáne/ podawam. Trudne też mieyſcá ieſli ſie gdzie trafią / ták mniemam chęći twey od tych kśiążek nie oddalą : gdy też w to weyrzyß/ że y inne Exemplarze / z właßczá Łáćinſki / trudnych mieyſc nie tylko prożen nie ieſt / ále ſie ich iákoby pełnym być zda. Záczym ieſli gdzie ná chybę iáką przydźieß/ ktoraćby álbo rzecz odmieniłá / álbo czego potrzebowałá / proßę ćię niezárázem ſię obrażay / bom ći też y ia człowiek / y toć tylko pewnie y beſpiecznie obiecáć mogę / żem wßyſtkę pilność ſwą do tego wiodł / iákoby te kśiążki co nalepiey / y co nawłaſniey przełożone/ y tobie co wnaſnádnieyße wyrozumienie podáne były. Czego ieſlim nie wßędzie ták iákom chćiał dokazał / iuż to nie złośći / ále nie możnośći moiey przyczytaß. Niech ćię też to nic nieobchodźi / żem wtym przekłádániu ſwym állegátie wßyſtkie práw Ceſárſkich / y Duchownych z glozo opuśćił : vczyniłem to dlatego / abym Polakowi ßczeremu állegátiámi / ktorych w Polßcze wiele ludźi nie rozumie/ nie przerywał / bo by mu ſie to z dáło ták trudno / żeby ſię mogł czáſem y rozgniewáć. A dlatego też / żem ia to nie Juriſtom vczonym / ktorzy krom tych kśiążek czym więtßym ſię zábawiáią/ ále proſtemu Polakowi przełożył. Wßakżem przedśię concordántie ſámego Sáſkiego práwá / gdy ſię mieyſce iedno ku drugiemu przyſtoſowáć może/ ná kráiu kárty zoſtáwił / z ktorych ſnádno obaczyß / gdźie ſię ktore mieyſce z ktorym zgadza. A żebyś ſię też nie hámował ná znakách / ktore y tu y owdźie w texćiech y głoſách znaydowáć będzieß / tedy y do tych pomnieć maß. Iż gdźiekolwiek ſię ſam text Artykułu ktorego poczyná / tám więtßym piſmem ieden pierwßy wierß ieſt poſadzon/ á támiuż wßyſtko text/ á że do końcá gdzie ſie liczbá onego Artykułu/ y mieyſce in SPeculo: Saxo: miánuie. Gdźie ſię nie mießym / ále rownym piſmem co poczyna/ tám glozá / nie text / áże do końcá gdźie ſię też liczbá onego Artykułu miánuie. A ieſliby ſię gdźie tráfiło / iákoż ſię trafiáło / że ieden Artykuł / y textem y glozą mieyſcy ſię przeſadzał / według potrzeby poki do końcá nie przyßedł/ tám ráczká glozę znáczy ktorą y początek y koniec glozy ieſt oznáczony. Słowá záś ktore ſą miedzy krzyżykámi położone / ſą wźięte z Niemieckich Exemplarzow / ktorych włáćinſkim ná tym tám mieyſcu nie máß. Záśie słowá y rzeczy czáſem nie máło tákim (znákiem z przodku / á zkońcá tákim) oznáczone/ rzecz znáczą z Łáćinſkiego Exemplarzá wźiętą / w Niemieckich ná tám tym mieyſcu nienálezioną. Gdźie też gwiazdeczki vyrzyż / to wiedz / żem ſam od śiebie według potrzeby piſał/ niewźiawßy tegoż żadnego Exemplarzá. Tom dlatego ták oznáczył

znáczył

ábyś to po mnie baczył/ iżem tu nic z głowy ſwey nieprzydał/ nic z obcych kśiąg nie przynioſł/ co bymći zá prawo mieć kazał. Ale co ſie kolwiek położyło/to wßyſtko nie dármo/ bo álbo to drudzy przyczynili/ álbo opußczali. Co dobrzeli álbo źle/ nie chce ſądźić/ ále ty to iáko medrßy/ vznaway łáſkawie. Choćiam też baczył w tych kśięgach rzeczy wiele do náßych zwyczáiow/ álbo trudne/ álbo zgołá nic niepotrzebne/przedśiem tego nic nie opuśćił/bom niechćiał być Sędźią/ co nam ieſt in Speculo Saxo: pożytecznego/ y niepożytecznego/bo ſie poſpołu wßyſtko ták związáło/że ktoby chćiał to wyrzućić/ coby mu ſie niepotrzebnego być zdáło/z trudnośćią by przytym y potrzebnego ochronić mogł: Jáko więc kiedy grzędy plewią to nie nowiná/że zá chwaſtem y dobre źiele wyrwą. A ták iáko mnie ten rozſądek nie przyſtoi/ tákem go też ſobie przywłaßczyć niechćiał/ ále to komu y zacnieyßemu y medrßemu zlecam. Te tedy vprzeyma y życzliwą pracą moię tobie w pożytek podáną/ proße tákże vprzymie y życzliwie odemnie przymi/y ták czytay/ nie yżbyś ſławe moię ßárpał/ álbo tę pracą przy pełney w poſmiech ſobie obracał/ ále ábyś raczey láſkáwie poprawił/ á bedźieli ćię z to/ y lepiey niż ia ná świat podał. Proße też y vpominam/ábyś te kśiąszki/ czytał nie dlatego/ áby cudzego nie wroćić/ albo áby komu co wydrzeć/ wypráktykowac/ wyſtráßyć: Jáko tákich tych nießczeſnych czáſow wiele naydźieß. Ale ráczey dlatego ábyś wiedźiał iáko o rzeczach

ſwych wiedźieć/ y onych od wykretow ludzkich bronić mogł/ y vmiał/

pámiętáiąc ná to/ że iuris ignorantia neminem excuſat.

A ieſlić ſie iuż ták vpodobáią/ że ſie z nich czego

bedźieß mogł náuczyć/Pánu Bogu zá to

dźiekuy/ á ná mie łáſkaw bądź.

Zá przywileiem Jego Krolewſki M. nikomu nie wolno Kśiąg tych Speculum Saxonum Páwlá Sczerbiczá Sekretarzá J. K. M. polſkim ieżykiem drukowáć: áni gdźie indźiey drukowánych/ w Páńſtwách Jego Krolewſkiey M. do Korony należacych przedawáć/ pod wina w Przywileiu miánowána.

SPECVLVM SAXONVM.

Albo

Práwo Sáſkie y Máydeburſkie / porządkiem Obiecádłá / z Láćińſkich y Niemieckich Exemplarzow zebráne: ná polſki iezyk z pilnośćią y wiernie/

Przez

PAVVLA SCZERBICA

Sekretarzá K. I. M. nowo przełozone.

Actio álbo Spráwá.

Wszelákie ſpráwy y krzywdy/y złamánie pokoiu / Sedzia ná wßelkim mieyſcu/ gdźiekolwiek w Jurisditiey ſwey vznáwáć/y ſądźić może wyiąwßy gdźieby ná ſámego † o właſność: † álbo ná człowieká Láwice godnego / criminaliter żałowano/ bo tego Sedzia ſądźić niemoze / iedno ná przyſtoynym ſądowym mieyſcu / pod zágáieniem Krolewſkim. Spec. Saxo. lib. j. art. lix. Tex. S. S. lib: ij. ar: xij. lib iij. axti. xv. I. M. ar: viij. x. xvi. xxviij et xxxiij.

Wßákże to ma być ná tákiem mieyſcu/gdźieby ſądźić bez niewcząſu y przekázy tych ktorzy ſie práwuią/mozono. To ieſt/ gdźiekolwiek ſedźia przyſtoyną vczćiwość/y poważność ſwoie/ w cale záchowáć może. Ale nie w domu wßetecznym / áni ná inßym nie vczćiwym mieyſcu/ tákże nie zá gránicą práwá y władzey ſwey. Támże glo.

Ci ktorzy do Sadu przychodzą/y ſpráwy ſwe prowádźić chcą/powinni przyſiądz/iáko áni Sedziemu/áni komu inemu/ku polepßeniu rzeczy ſwey nic niedáli/áni dáć chcą/oprocz Rzecznika ſwego. Spec. Saxo. lib. j. art. lx. glo. O czym też w ſłowie Rzecznik.

Jeſliby dwa záráżem ſpráwy ſwe wßczynáli będźie to ná woley Sedźiego: ktorego z nich pierwey będźie chćiał ſłuchać/ wyiąwßy by ktory z nich pierwßośći záczećia ſpráwy ſwey dowieść mogł. Spec. Saxon. lib. j. arti. lxj. Tex.

Do ſpráwy v Sadu ießcze nie záczetey/ zaden przymußon bydz niema/bo poki kto chce moze ßkody ſwey milczec. Wßakze gdyby kto krzywde ſwa wołániem ſadowym vczynił/ ten iuz ma práwem kończyc/bo wołánie ſadowe ieſt poczatek ſpráwy.

W kázdey ſpráwie áctor y pozwány trzykroc máia mowic przeciwko ſobie dokad przez podwoyſkiego do Sadu przywołáni nie beda. Spe.Sax. lib. j. art. lxij. I. M. art. xlvij. Spec. Sax. lib. iij. art. xc. Tex.

Jeſliby Sedzia kogo do ſkárgi przymußác chciał/znák ieſt/ze to nie z checi do ſprawiedliwości czynic chce / ale wiecey z łákomſtwá/ktorego ſie oſobliwie Sedzia ſtrzedz ma. Abowiem łákomſtwo ieſt tez iedná przyczyná ze czterech ktore Sad ſprawiedliwy przewracáia/y ieſt Mátka wßyſtkiego złego. A ták gdzie zadnego áctorá niemaß/tám tez Sedzia byc niemoze.

Troiácy ludzie ſa/ktorzy práwem czynic / y ſkarge kłáśc potrzebnie powinni.

Naprzod opiekunowie o krzywde śieroca: bo ieſliby milczeli/ powinniby ßkode ktoraby z tad przyßłá/nágrodzic. Powtore/dzieci o śmierc álbo o zámordowánie rodzicow ſwoich/bo ináczey byliby wydziedziczeni. Po trzecie/ Maz o cudzołoſtwo zony ſwey/bo ináczey byłby bezecnym.

Sprawy z ktorych ſkárgi pochodza/troiáka roznośc máia. Jedne ſa ſámemu Actorowi ßkodliwe/á choc niebywáia ſadownie záczete/przed ſie karánie zá ſoba nioſa/ do tey záden niemoze byc przymußon / áby iey popierał.

Drugie záſie ſa/ktore aczkolwiek karánie przynoßa / przedſie nikomu nie ſa ßkodliwe/iedno temu ſamemu ktory ſkárzy. Jáko gdyby kto ſpráwe záczawßy / álbo ſkárge połozywßy / vciekł : ten to po záczeciu ſprawy moze bydz przymußon od ſedziego/áby ia konczył/ále ináczey nie.

S. S.lib: iij. arti.xxiiij. Trzecie záſie ſa tákie ktore ieſliby nie były konczone/álbo ſadzone/ byłyby ßkodliwe wßyſtkiemu gminowi.

A to tákowych ſpraw konczenia Sedzia nie tylko przymuśic ma/ ále tez y bez ſkárgi/by iedno vczynek iáwny był/y winny mogł byc pokonan/károc/ iáko ieſt ſproſnośc przeciwko przyrodzeniu/ porubſtwo/ kácerſtwo/ fálßerſtwo/y mezoboyſtwo. Támze glo.

Spráwa wßelka/ badz ta ktora o rzeczy idzie/ badz ktora ſie oſoby dotyka dawnościa trzydzieściá lat/nißczeie. A to rozumiey o ſpráwách wiecznych de perpetuis actionibus, bo wſpráwách doczeßnych in temporalibus, actionibus/ ináczey : ábowiem tym krotßy czás wychodzi / iáko ſa ſpráwy kiedy kto przeciwko przedawcy czyni / áby wrociwßy pieniadze to co przedał záſie wział / actiones redhibitorię. Tákze ſpráwy ßacunkowe/w ktorych idzie/podleyßa była/quanto minoris, y inßy tym podobne.

Stadze w ſpráwie/ktora ſie oſoby dotycze/in actione perſonali, nie ieſt potrzebna prawdziwa poſeſsya/álbo vzywánie iſtotne/ále iákoby vzywánie y poſeſſya/quaſi poſseſsio & ktora ieſt włáſnie rzeczy nie [illegible] leſnych/ rei incorporalis , iáko kiedy kto bedzie poſſeſſorem práwá á rzecz ſams ná ktora práwo ma inßemu poda w poſſeſsia / iákoś quaſi poſsidens ieſt / y ktorzy ku oßukániu y vmyſlnie rzecz o ktora ſie kłopotu ſpodziewa/ badz przed wſtapieniem/

ſtąpieniem/ bądź po wſtąpieniu w práwo/z poſſeſsiey y vżywánia ſwego puści przećiwko ktoremu tákże práwem ćżynić może / iákoby w poſſeſsiey śiedział y vżywał.

Gdy tedy ćżás ſłuſzny wynidźie/ tedy ſie też tákowe ſpráwy kończą / ábowiem dáwność rowna ieſt zápłáćie / álbo doſyć vćżynieniu/á kiedy rzecż powinna będźie zápłácona/ tedy niſzćżeie wſzelkie obowiązánie. Specu. Sax. lib. 1. articu. xxix. glo.

Młomni álbo niedołężni bez opiekuná ſie bronić y ſpráwy ſwe prowádźić máią. ❡ To ieſt niepowinni mieć opiekuná/iáko Białegłowy do ſpraw ſwych.

Ale gdźieby ſie ſpráwá do ſzránkow śćiągnełá / tám ich opiekunem będźie bliżſzy po mieczu im w rodzáiu rowny. A ieśliby niedołężny práwego opiekuná mieć niemogł gdy go w ſzránki wyzową/ á tegoby przyśiegą popráwił/ tedy to może zań vćżynić káżdy / ktory ſie tego będźie chćiał imienim iego podiąć/ álbo wiec Szermierz ktoregoby mogł ná to záſwe pieniądze doſtáć / chocby tám iego práwdźiwy opiekun mogł być vkázan.

❡ A to rozumiey otym ktory dobrá ma w ſwey opiece/ á nie oſzránkowym opiekunie/bo ſie trafia że kto miewa opiekuná do dobr/ ktory nie ieſt/áni chceby ć ſzránkowym opiekunem.

A ieśliby ſie przez Germierzá bronić chćiał/tedy druga ſtroná tákże też przez Sermierzá może z nim ćżynić/ choć go przedtym ſámego wſzránki pozwał/á tym práwá ſwego nienáruſzy. Tákimże ſpoſobem vmárły może być bronion / gdyby go ſzránkowemi ſłowy kto chćiał pokonáć. Z ſzermierzem może ſie ták káżdy bronić/ále ćżłowiek dobrey ſławy Szermierzem niemoże być nárzecżon w práwie ſwym. Specul. Sax. lib. 1. articu. xlviii. Tex.

❡ C ćżym máſz więcey niżey wſłowie/ SZRANKI.

Spráwy ſwey żaden zacnieyſzemu odſtąpić niemoże/nizli ſam ieſt/boby to było z ſzkodą drugiego. R O wſzč ktoby to vćżynił/á ſpráwy ſwey możnieyſzemu względem vrzędu odſtąpił / y cauſę tráći / y on odſtępek nic nieważy Támże glo.

Kto ſpráwy ſwey záćżętey nie kończy/winę Sedźiemu przepadá. Specul. Sa. lib. 1. art. liij. tex. & l. M. articu. xlvij. glo.

Zwłaſzcżá tám gdźie ſtroná v Sedźiego pozwu ſądowego żądałá / ktoregoby ſedźia álbo iego podwoyſki pozwolił. A to dlá tego/ ábyśmy bliźniego niepotrzebnie nie ſzkodźili. Bo ſie nikomu niegodźi áby miał bez ſłuſzney przyczyny ná drugiego ſkárżyć/álbo nań zły vćżynek kłáść: á kto ták ćżyni. nie ſłuſznie ćżyni Támże glo.

W ſpráwie o Mężoboyſtwo gdy ſie ſtrony zgodzą/ieśli Sedźia do dálſzego poſtępku ſtrone przymuśić może / y iáko oſtrożny w tym ma być/maſz niżey w ſłowie Sąd/ SEDZIA.

Od ſkàrgi kto chce przeſtáć : cżego ſie ma ſtrzedz / maß niżiey w ſłowie/ SKARGA.

Ktoby w ſpráwie o krzywdy in actione iniuriarum drugiego recżył/y v pràwá go poſtáwić przyrzekł/ ieśliby temu doſyć vcżynić niemogł/wargeltem odeydźie/á przez to pràwá ſwego nienàruſza. Specu. Sa. lib. i. articu. lxv. Tex.

¶ Iàko iedno pràwo z drugiego idźie / ták też y iednákie przypàdki / iednym y tymże pràwem mogą być ſądzone : ále to podobieńſtwo nie inacżey trwàć àlbo ważyć ma / iedno ieśli pràwem piſánym vtwierdzone być może. Specul. Saxo. lib. I. articu. lxv. glo. lib. ii. articu: xii, art. vx. glo. lib. iij. articu. lxxxvi glo.

Actio álbo ſpráwá dwoiàka ieſt. Iedná Ciuilis. Mieyſka/iáko kiedy idźie o dług/ o ßkodę/o dobrá/rc. Druga Criminalis, ktora ſie do winy àlbo karània śćiąga/iàko o złodźieyſtwo/o łupieſtwo/o mężoboyſtwo/o pożogi/o gwałty/y tym podobne. Spec. Sax. lib. i. articu. lxvii: glo. articu. lxxi. glo. I. M. articu. xvi. & articu. cxv. glo.

Mieyſka ſpráwá/ Actio Ciuilis, dla tego ták ieſt názwaná/że ták Actor iáko y pozwány/y przed ſkàrgą / y w ſkàrgę/ y po ſkàrdze mießcżány zoſtàią/y w ſwym ſtanie záchowáni bywàią. I. M. articu. xvii. glo.

A criminalis wyſtępna / àlbo pokárna / dla tego ták rzecżoná/iż káránie nieśie onemu/ktory wyſtąpił/gdźie będźie pokonan. Támże & articu. lxxii. glo. articu. s s lib. iij. articu. ix. glo.

W ſpráwie Mieyſkiey/y vććiwey in Actione ciuili, bywa rok ſkłádan ná bliżßy Sąd/à w wyſtępney in cauſa criminali, do troygà dwu niedźiel. Spe. Sax. lib. i. articu. lxvii. glo.

Spe. Sa. lib. I. art: lxi. lib. ij. ar: ix. lib. I. arti. lx. lib. iij arti. xxv. S. S. lib. iij. arti xxxviij.

W ſpráwie wyſtępney / in Actione criminali, trzy rzecży trzebà bacżyć. Pierwßa/że z obu ſtron ſkàrgà ma być rękoiemſtwem vißcżona. Druga w tàkowey ſpràwie podſtąpić niemoże w inßym prawie/iedno tàm gdźie ſie vcżynek ſſtał/àlbo gdźie ma mießkánie tē ná ktorego ſkàrżą/ àlbo też ieśliby tám odpowiedàć przyrzekł. Trzećia/iż gdy iuż ſpráwá do ſędźiego przyidźie/ zgàdzáná być nie może: A ieśliby kto pieniądze zugody w tàkiey ſpráwie wźiął/ ſtàie ſie bezecnym. Támże.

Spráwá o krzywdy/ Actio iniuriarum co ieſt / y iàko bywa kończona/ Naydźieß niżey w ſłowie/ KRZYWDA.

¶ Spráwá wyſtępna / Actio criminalis może być y vcżćiwie/ y do karánia ciuiliter, & criminaliter kończona. Maß niżey w ſłowie KRZYWDA.

Ieśliby kto miał ſpráwę o dług przećiwko niebytnemu y ktoryby do tego Sądu nienàleżał † àbo tàm odpowiedàć nie był powinien/àleby tàm zápłáćić przyrzekł † ma mu być w łàdzą ſądową roſkano/ áby zà dwie niedźieli zàpłáćił/àlbo ſie prawnie † do bliżßego ſądu † wymowił. Czego ieśliby nie vcżynił / ma być w onym długu fantowàn / ktory fánt ma być po troie dwie niedźieli vżycżon/ ieśliby go żądano: á ieśliby nie-

żą-

zadano/tedy przedsie ma być przez ſześć niedziel chowan. A ieśli sie przez ten czas niesprawi/potym sie spráwiáć nie będzie mogł/wyiąwſzyby słuszna przyczyna był zábáwiony/ á legale impedimentum dowieść mogł. Potym on fánt ma być zástáwion/álbo przedán: iesliby go w onym długu zástáwić niemożono. Aczymby był lepſzy niżli dług/ ma być obwinione wrocono. Jeśliby też co niedostawało ná fáncie ma być znowu fántowan/ áże do zupełney zápłáty długu/ o ktory iest obzáłowan.

¶ A do sadu ktorzy należa/y ktorym Sedziá może roskazáć áby przed nim stáneli/Maſz niżey w słowie/Sad/SEDZJA.

Spráwá wystepna/álbo pokárna ná kogoby zwołániem sadowym byłá położona/pokiby ieſzcze krzywdá przenocowána nie byłá/y świeży vczynekby sie znaczył † á onby tám obecnie nie był † Jeśli Actor świádectwem śiedmi mężow vczynku dowieść będzie mogł/ zárázem ma być wywołan obwiniony ktory to vczynił. † A ieśliby Sedzia ná ten czas w swoiey Jurisditiey nie był/tedy ma spráwe swa podwoyskiemu ná mieyscu Sedziego obiáwić/ y przed nim ia przełożyć. Spec. Sax. lib. ij. articu. lxiiij. I. M. art. xxxvj.

¶ Skad innego pożytku nie weźmie/ iedno że spráwá nie będzie przenocowána/á stad baczyć możeſz że sie Podwoyski w sad w dáwáć nie ma kiedy go skończyć niemoże.

A skoro sie Sedzia do Jurisditiey wroći/ tedy go wywoła. A to gdy powod spráwe swa przed tym záczeła/ zświádkámi obiáśni. Spec. Sax. lib. I. art. lxx. I. M. articu. xxxvi. Tex.

Spráwá nieprzenocowáná / zárázem ma być sadzona/ á w przenocowáney ma być rok złożon do dwu Niedźiel/álbo ná rekoiemstwo może być daná. Támże glo. & SS. lib. ii. articu. xlv. Tex.

Jáko sobie kto ma postepowáć w spráwie swey/gdy dobr iákich dochodźi/ y co do tego należy wiedźieć. Maſz niżey w słowie / DOCHODZENJE rzeczy.

W káżdey spráwie oprocz ſzránkowey kiedy nákogo skárża/zárázem powinien znáć/álbo przeć. Specu. Sax. lib. ij articu. iij. Tex.

Wſzákże to ták przedsie rozumieć maſz/że obwiniony Práwem sie przeciwko żałobie bronić może/ do czego może mieć dilátia/ choć niedługa. Jáko gdyby go winiono o dług/może sie wywiádowáć od Actora / skad ten dług wrosł ? áby sie spráwił/ieśli ma znáć/ álbo przeć. Támże glo. Specu. Sax. lib. iij. art. xli.

A w ktorey spráwie dilátie nie ida/pátrz niżey w słowie DJLATJO.

Ktoby przy ktorey spráwie był/y widźiał gdy gwar strony czynia y pieniadze biora / á nie przećiwiłby sie temu/ potym o to iuż skárżyć niemoże. Specu. Sax. lib. ii. articu. vi. xv. glo.

Kto ma ták wiele własnośći/ iáko iego wargelt wynośi ten w onym práwie w ktorymby był pociagnion / w spráwie wystepney / in criminali, vel iniuriarum actione, do stáwienia rekoiemstwá nie

ma być przymuſzon. Specul. Sax. lib. ij. articu.v.I.M.articu.xxvij.tex.

W ſpráwie wyſtepney/ álbo o złamánie pokoiu/ktoby ná niebytnego żàłował/ à potymby obwiniony do ſadu ſtánął/ à przybytnośći iego Actorby záczetey ſpràwy nie kończył/przepàda Sedźiemu winę/ y obwinionemu nàgrodę/àbo beſſerunk/ y ktemu obwiniony od przenàgàbania bedźie wolen. A ieśliby àctor ſkàrgi ſwey popierał/choćby obwiniony pràwem ſie obmowił/ àctor żadney ſzkody ſtąd mieć nie bedźie/ieśli pozwànego ſzrànkowemi ſłowy nie nàgàbał.Specu. Sax. lib.ij. arti. viij. Tex.

SS. lib. I. articu.lxix. A to rozumiey ieśli pozwàny więźienia/àlbo iàkich inſzych ćieſzkośći/z ieżałoby niepodiął/ bo inaczey powinienby też Actor toż ćierpieć/y ták iàko on ćierpiał. A dla tego w texćie ninieyſzym włożono te ſłowà: ieśli pozwànego ſzrànkowemi ſłowy nie nàgàbał. To ieſt ieśli go nie oſławił. Tàmże glo.

Sprawy o zły vczynek/ ktore do karània idą/ nie śćiągáią ſie nà potomki obwinionego.Specu.Sax.lib.ij.articu. xvij. glo.

Według zwyczáiu Màydeburſkiego / zà kàżdą ſpràwą z świádectwem záczetą idźie winà / y naprawà àlbo beſzerunek z ſtrony tego ktory vpàdnie w rzeczy ſwey.Specu.Sax.lib.ij.articu. xxii. glo.

Spràwà ná świeżem vczynku troiàka bywa/ o czym maſz niżey w ſłowie/ Iàwny vczynek.

Actia o ſzkody/ciuiliter y criminaliter,może być wſzczeta/y iàki ſkutek bierze/ maſz otym niżey w ſłowie/ SZKODA.

W kàżdey Actiey Sedźia ma to ſobie dobrze rozmyślić/iż nà mieſzcu Bożym záśiadł/dla czegᵒ ſpràwiedliwie ſądźić ma:bo go też Pã Bog nà ſpràwiedliwym ſądźie ſądźić bedźie. Actor też ma ſie rozmyślić/áby ſpráwiedliwą cauſę záczął/ à Bliźniego do vtrat y przyśiąg nieprzywodźił. Pozwàny ma też tego przeſtrzegàć / àby nic inego iedno to coby prawdà byłà niemowił/àni wyznawał.Tàkże àby niewinnośći y ſpràwiedliwośći ſwey roſtropnie y mądrze bronił / bo inaczey przegra y wbłedźie zoſtànie. Przeto lepiey àby miał Kręcznikà / żeby przez ſwoy poſtepek do ſzkody nie przyſzedł. Specu. Sax. lib.1.articu.lxij.glo. & lib.ij.articu.xli. in Annota.Feu.c.lxviij.

Gdyby ſie przećiwko komu ſpráwá iáka ſadownie záczetà/ przy bytnośći iego/à onby vćiekł / powodowi rzecz o ktorą ſzło/ ma być przyſądzonà / à ow iuż ieſt przekonan. A ieśliby ſpràwà wyſtepna y pokàrna byłà/tedy obwiniony ma być wywołan. Specul.Sax.lib.ii. articu. xlv. Tex.I.M.articu. cxii.glo.

SS. Lib. ii. arti. ix. lib. iij.art.xxxix Abowiem kto do pràwà nieſtawa zà przekonànego ieſt poczytan: à kto vćieka/ wątpi w ſwey ſpràwiedliwośći.Tàmże glo.

Do ſpràwy gránicżney co oſobliwie bàczyć maſz / naydźieſz niżey w ſłowie/ GRANICE.

Práwem czynić/ świádczyć/y bronić ſie wolno káżdemu ktory nie ieſt w Krolewſkim/ álbo tám tego ſadu wywołàniu/ àle w duchownym práwie tego niedopuſzczáią/temu ktory w klatwie ieſt.Spec. Sax. lib.ii.articu.lxiii.Tex.

Ie-

Jeſliby ſpráwá prawem záczetá byłá zá żywotá Oycowſkiego / powinienli potomek płáczyć/ Náydźieſz w ſłowie. DLVG. I.M. art. v.

Gdyby ich wiele iednego ſkárzyło w ſpráwie o krzywdy actione iniuriarum, niepowinien drugim odpowiedáć/ poki ſie z pierwſzym ſadownie nie odpráwi. A ieſliś ſie ſpráwa dáley zwlecze niepowinien ſie wyżey rácżyć/ iedno tyle/ ile wargelt iego wynoſi. Spec. Saxo. lib. iij. art. xij. Tex.

A gdźieby ich ták dwá álbo trzy ná iednego ſkarżyło / tedy bedźie ná woley Sedźiego/ ktoremu z nich bedźie chćiał pierwſzość ſkárgi przyſadźić. Támże glo. & lib. j. art. lxj.

Actio iniuriarum.

Jeſliby przećiwko komu v Sadu záczetá byłá w iego niebytnośći/ y rokby był obwinionemu ná odpowiedź náznáczon/ á miedzy tym czáſemby powod obwinionego ználazł / bedźie go mogł vrzednie záchámowáć / áże mu doſtátecżną porekę da/ yż mu ná iego żałobe odpowiedáć bedźie: á to dlatego/ yż Sedźia przy żałobie Actorowi á niepozwánemu/ ktory tám ná ten czás nie był/ pokoy nákazał. Spec. Saxon. lib. iij. art. xiij. Tex. Ius M. art. xlj. Tex.

Sedźia/ áni żaden inſzy/ niemoże nikogo od ſpráwy/ álbo práwá iego odegnáć/ iedno ten przećiwko komu było záczeto. Spec. Saxo. lib. iij. art. xvj. Tex. Ius M. art. xxxij. Tex.

Jeſliby dwa iedney rzeczy rownym práwem dochodźili / co czynić náydźieſz niżey w ſłowie. SWJADECTWO.

W ſpráwách pokárnych in actionibus criminalibus, co naoſtrożniey potrzebá poſtepowáć/ y nikogo nie ſadźić / iedno zá dowodem przyſtoynym. Spec. Saxon. lib. iij. art. xxiiij. glo.

Spráwá dobrego vrodźenia / według práwá tylko Sadowi Kośćielnemu należy.

A gdyby ſie wſzczełá rzecz o dźiedźictwo/ á záſzedł by ſpor o vrodzenie/ tedy tá iáko ſzkodliwa pierwey ma być ſkończona/ á ma być do Sedźiego Duchownego odeſłána. Spec. Saxon. lib. iij. art. xxviij. glo.

Spráwá pokorna/ przez śmierć obwinionego/ ſtáie ſie ciuilis/ vcżciwá/ y koniec bierze. Abowiem potomek niepowinien dla wyſtepku Oycowſkiego ćierpieć. Spe. Saxo. lib. iij. art. xxxj. glo. Ius M. art. xcix. glo. & Spe. Saxo. lib. iij. art. x. glo.

Potomkowie o krzywde Oycowſka zá iego żywotá/ ieſli czynić moga/ maſz niżey w ſłowie. DZJEDZJC.

Jeſliby ſie ſpráwa iakakolwiek tocżyłá v Sadu/ w ktoreby záſzedł ſpor á niewola tedy tám tá ſpráwá ſadźona być niemoże/ áże ſie tá o niewola álbo o wolność pierwey ſkończy. Jáko gdybyś kogo obwinił o dług/ álbo o kupieſtwo / o złodźieſtwo/ o gwałt / o zelżywość tobie vczynioną /

á onby rzekł żeć ty iego niewolnik / tedy śie masz pierwey z nim o to rozeprzeć/ ieśliś ty iego niewolnikiem/ álbo nie ? Spec. Saxo. lib. iij. arti. xxxij. glo.

W spráwie pokárney zwleczoney ná inszy czás/ ieśliby pokoy nákazány/ y założony był złamány. Masz niżey w słowie. POKOR.

W spráwie ktora śie ná gárdło / álbo ná zdrowie ściąga sądzon álbo zdawan żaden być nie ma/ poki śie niezezna/ álbo pokonan niebędzie. Spec. Saxon. lib. iij. art. xxxix. glo.

Actio iniuriarum co iest/ masz niżey w słowie/ KRZYWDA.

Aczkolwiek in actione ciuili wolno Actorowi kiedykolwiek chce od spráwy odstąpić dobrowolnie/ álbo przez vgodę / bez dozwolenia sędziego/ wszákże w spráwie ktora śie dobrey sławy dotycze in actione famosa, w ktorey władza Sędźiego iest potrzebna / vczynić śie tego niegodźi/ bo ináczey ten ktoryby śie ták zgadzał/ byłby bezecnym.

Tákże in causa criminali/ przed wstąpieniem w Prawo może kto dobroćią vżyty / práwá bez karánia poniechać/ bez woley Sędźiego.

Ale po weściu w prawo: iuż tego bez władzey Sędziego y obwinoinego vczynić niemoże / bądź to że obwiniony był álbo nie był na męki podány: bo ináczey byłby bezecnym/ y według práwá pospolitego / ieśliby on występek był iáwny/ bywá káran rękoimia w tym co przyrzekł / á ten co skárżył/ bezecnym śie stawa / y oprocz práwnego postępku może być karan/ według zdania Sędźiego. A choćby występek był áni pospolity / áni iáwni/ crimen priuatum, tedy przed śie mimo postępek práwny/ ma być karan. Spe. Saxo. lib. iij. art. xc. glo.

Spráwy ná zgodę wźiętey y zgodzoney/ yż śie sądźić nie godźi/ masz niżey w słowie VGODA.

Od zaczęćia spráwy żaden niepowinien nic Sędźiemu płáćić áni ławnikom. Iur. Municip. art. cxxxvj. Tex.

¶ O tym naydźiesz wiecey w słowiech. ACTOR. Skárgá/ y inszych o ktorych śie wyżey wspomniáło.

Actor albo Powod.

ACTOR ieśliby świádkow swych odstąpił/ á potomkowi dał winę o swoy dług zwiádomośći iego/ ieśli to przyiąć potomek powinien álbo nie ? masz niżey w słowie. DZIEdźic.

Actor rzeczy swey v Sadu pożyczoney / álbo obiecáney bliższy dość / z wiádectwem dwu Mężow y Sędziego nizby mu iey kto záprzeć miał. Spec. Saxo. lib. j. art. vij. Tex.

¶ O czym też masz niżey w słowie / POZWána rzecz.

Actor kiedy czego świádkámi y Sędźim dowodźi/ nie powinien sam przyśięgáć bo świádectwo Sędźi ego iuż też dostáteczne / yż raz przyśiągł sprá-

wiedliwość czynić każdemu. Toß też o iednaczach rozumiey. Támże in Annot.& Spe. Sa: lib. iij. art:lxxxviij.tex.

Actor pożyczáney rzeczy bliżßy sámotrzeć dowieść/ tákże zwierzoney/ zástáwioney/ y náietey/ Maß o tym niżey w słowie. POZRCZANA rzecz.

Actorowi kiedy dowod przychodzi á kiedy pozwánemu/ Maß niżey w słowie Dowod y w słowie PRZYSIEGA.

Actor/ pozwány / y Procurator v sądu śiedzieć niemáią / ále stoiąc máią spráwy swe vczciwie odpráwiáć. Specu.Sax.lib i.articu. lviij.glo.Spec.Sax lib.ij. articu.xii.tex. & glo.

Actor niepowinien rekoiemstwá stáwić / poki sie żáłobá ná inßy czás niezwlecze. Specu Sax lib.i. articu.lxi tex.

To iest poki w práwo nie wstąpi / nisi lite contestata, bo sie tám powinien ábo reczyć/ iáko spráwe swą kończyć będzie/ álbo iey práwnie odstąpić. Támże glo.

Actor y pozwány wielekroć sie przeć mogą / maß wyżßey w słowie / SPRAWA.

Actor ma być w tym ostrożny / áby bliźniego swego do ßkod nieprzywodźił/ y áby snim práwá niesłußnie nie wßczynał † Abowiem ieśliby do tego dał przyczyne przez swoie żałobe / iż człowiek niewinny osądzon będzie/ pewnie też y on sam sąd Boży o to ćierpieć będźie muśiał. † Specu., Sax. lib. i. artic. lxij.glo.

Actor kiedy chce żáłowáć/ ma mieć dowody. Abowiem gdy áctor nie dowodźi / tedy pozwány bez wßelákiego wywodu będźie wolen.

A niechay wiedzą wßytcy Actorowie/ iż táka rzecz ma sie wynośić do vznawánia zwierzchniego/ ktoraby byłá opátrzoná słußnemi/ y przystoynemi świádkámi/ ábo ktoraby byłá z istotnemi dowody/ ábo znakámi do dowodu niewątpliwemi/ y práwie iásnemi zgotowána.

A áctor gdy sie zna / że tego co twierdźi dowieść niemoże/ tedy pozwány przećiwko temu wywodźić niepowinię/ ábowiem pospolićie ten ktory vczynku nie przyznawa/ nic niedowodźi. A ktemu dowod przychodźi owemu ktory twierdźi / nie temu ktory sie przy.

Nád to niezárázem ten ná ktorego skárżą/ stawa sie winnym / ále tylko kto będźie pokonan/ stáie sie wystepnym. Specu.Sax.lib.i.artic.lxvi.glo.

Actor gdy dobr iákich dochodźi/ iáko ma postepowáć/ y práwo swe pozyskáć maß niżey w słowie. DOCHODZENIE dobr.

Tákże gdy długu dochodźi/ co do tego należy / maß niżey w słowie/ Dług.

Ieśliby kto práwem czynił przećiwko obecnemu o lenno/ álbo o włásność/ ktoraby on dobrym y ßczyrym vmysłem / bona fide trzymał/ á onby rzekł: że mu o to nie iest rok / ábo termin przedtym náznáczon / ma mu być do bliżßego sądu odłożono/ y tám mu ma być sąd náznáczon. A ná wtorą skárge/ ieśliby ná słußnym sądźie łáskáwey zwłoki żądał/ ma mu być dána/ á potym † ná trzećim sądźie † ma odpowiedáć. Specul. Sá. lib.ij.art. ii.Tex,

¶ A tákie dilátie álbo zwłoki pozwánemu tylko máią być pozwalane nie áctorowi/ àbowiem ten ma być w żałobie swey rozmyślnie gotow. Támże. glo.

Actor gdy skárgi swey/ ktorą w niebytności obwinionego vczynił nie popiera/gdy pozwàny stánie co tráci/masz wyższey w słowie. ACTIO.

¶ Támże naydziesz / ieśli Actor kogo do więzienia w práwi/á niewinnie/ co też sám ma ćierpieć.

Ták áctor iáko pozwány / powinni się rzeczyć sedziemu áby práwá dostáli. Specu. Sa. lib.ij. arti. ix. tex.

A to rozumiey / ieśliby w onym práwie żadney własności † álbo dziedzictwá † niemieli † y to tylko wspráwách pokárnych / in actionibus criminalibus/Támże glo.

Pràwo ták Actorowe/ iáko y pozwánego/máią być rowne. Specu. Sax. lib ij. articu xj. glo.

Actor kiedy nie stànie do przyśiegi pozwánego co tráci / masz niżey w słowie. PRZYSIEGA.

Actor gdy bedźie od skárgi pràwem spàrty / ma być tàk rozumian / iàkoby iey był nigdy niepoczynał. Specu. Sax. lib. ii. articu. xv. glo.

Actor w ktorych spràwàch gwar vczynić powinien / masz niżey w słowie/ GWAR.

Jàko Actorowi przychodźi dowod żàłoby iego/tàk też pozwànemu przychodźi dowod odpowiedźi iego. Jàko gdybyś ty mowił/ żeby koń ktory v mnie iest/ twoy był/ masz dowodźić co mowisz. A ieśli tego niedowiedźiesz że twoy koń / iam nie powinien dowodźić że moy/bo ieśli nie twoy / to pewnie moy. A to nie tylko o koniu/àle o wszystkich inszych rzeczàch rozumieć masz. A ieślibyś ty dowiodł/że rzecz ktorey dochodźisz twoià iest / à iabym też mowił że moiá / boś mi ią dał álbo przedał/tedym ia bliższy do dowodu. Spec. Sax. lib. iij. articu. iiii. glo.

Kto práwem czyni przećiwko drugiemu/á onby zá się też chćiał z swoim Actorem czynić/ tedy tego poślednieyszego spráwá niema być słuchàna/àni mu Actor odpowiedàć powinien / àże się pierwsza odpràwi. Specu. Sax. lib. iij. articu. xij. Tex.

Actorowi żàłuiącemu niepozwanemu niebytnemu pokoy Sedźia nàkàzuie. O czym masz wyższey w słowie. ACTIO.

Actor przed Gwarem żałoby popràwić ieśli może / naydźiesz niżey w słowie/ GWAR.

Actor ma pátrzyć pozwánego w iego pràwie/ masz niżey w słowie. ODpowiedź.

Jàko Actorowi niewierzą bez dowodu / ták też pozwány bywa winnym/ ieśli się nie obroni. Spec. Sax. lib. iij. articu. xxix. glo.

Adam.

Od Adámá śię począł pierwszy wiek / y práwo przyrodzone. Specu. Sax. lib. i. art. iii. Tex.

Ten by też y teraz był żyw / nie mogłby śię ożenić / bo miedzy temi ktorzy w krewnośći ná doł idą / inter Descendentes małżeństwo być niemoże. Támże glo.

Adam przez występek swoy dwoiákie nam karánie zostáwił. Duszne y ćielesne. Specul. Sa. lib. iii, articu. xl I. M. art ii. glo.

O czym też masz niżey w słowie / NIEWOLA.

Przed vpádkiem Adámowym ludźie porownáni w mądrośći / y iednáko Bogu podobni byli. Ale po vpadku w grzech ináczey / bo iuż dla grzechow ieden iest mędrszy niż drugi / y ieden służyć muśi drugiemu. Támże.

Appellátia.

Appellátia w Sáskim práwie ma być poki práwo śiedźi / a w duchownym práwie do dźieśiąći dni / to dla tego / że v Sáxonow pytáią / stron przyimuią li Decret álbo nie: á ieśli przyimuią / tedy potym od niego appelowáć nie mogą. Specul Sax. lib. ij. ártic. vi. glo. I. M. articu. xxi. xiiii. glo.

¶ Tu masz wiedźieć troiáki sposob appellátiey / ktorą my káiániem práwu zowiemy. Pierwszy / iż niektore sententie nic nieważą / choć śię od nich áppellátia nie ostánie / á to ze czterech przyczyn. Pierwsza / ieśli ma w sobie znáczny y wyráźny błąd práwny / tedy według práwá nie iest ważny / á od tákiego Decretu y appellowáć nie trzebá / ále gdźieby tákowy błąd iásny y wyráźny nie był / tedy choć sam w sobie Decret Práwu przećiwny / y niespráwiedliwy będźie / á stroná vkrzywdzona záráżem nie áppelluie / wchodźi w rzecz osądzoną / y w mocy swey zostáie. Druga ieśliby był kupiony / to iest / żeby Sędźiemu álbo Ławnikowi co dárowano / áby ták skazał / á tegoby według práwá dowiedźiono. Trzećia / ieśliby był od tego wyrzeczon / ktory tego vczynić niemogł / áni mu śię godźi to. Czwarta / ieśliby był w dźień święty wyrzeczon. Drugi sposob áppellátiey iest / iż choć śię áppellátia stánie / tedy przedśię Decret ważny iest ze czterech przyczyn. Pierwsza / kiedy go skaże ten ktory wyższego nád śię niema / iáko iest Papież / Krol. Abowiem áppellátia ma być záwsze do wyższego Sędźiego / á nád tych żadnego wyższego niemász. Druga ieśliby Decret nágánił / álbo áppellował ten ktory tego vczynić nie może / iáko są ći / ktorzy ná świeżym vczynku poymáni / y do sądu przywiedźieni bywáią criminaliter obwinieni. Trzećia / ieśliby kto zámieszkał áppellowáć: bo w nászym práwie áppellátia ma być záráżem poki práwo śiedźi / áczkolwiek w duchownym / y Cesárskim práwie dźieśięć dni czásu ma káżdy do Appellátiey. Czwarta / od Sędźiego ktorego sobie strony obiorą: to iest / od iednaczą áppellátia nie idźie / dla tego że go sam sobie obrał / y náznáczył / zá czym też iuż co on rzecze znośić muśi. Trzeći sposob áppellátiey iest / kiedy kto áppelluie y pod áppelátią śie sąd zátrzyma / áże do tego czásu kiedy przez wyższego sędźiego vznána będźie / ieśli słusznie ábo nie słusznie skazano / á to wynaleźiono dla dwu przyczyn / to iest / dla złośći y dla głupstwá tych ktorzy Decretá skázuią. Spe. Sax. lib. ii. articu. xi. glo.

S.S. Lib. iii. articu. lxiij. I. M. artic. ix.

Spec. Sax. lib. ij. art. vi. Sp. Sa. lib. ii. ar. xii.

SS. lib. ii. articu. xii. I. M. arti. xi. Sp. S. lib. ii. articu. vi.

Appellátia w práwie Sáſkim/Ceſarſkim y Duchownym tym rozna ieſt/ że według Sáſkiego práwá / áppellátia z iednego miáſtá do drugiego.(á w Márgrábſtwie do Grábie)ná oſtátku do Krolá idźie. W Ceſárſkim od iedne ſędziego do drugiego/á ieśliby ȯrzednicgo ſędźiego opuśćiwßy/do oſtátniego ſię brał / tedy ma być zá ſię odeſłan / tám gdźie ſłußnie pierwey appellowáć miał. W Duchownym záſię práwie może ȯrzędnie Sędźie wßyſtki opuśćiwßy/proſto do Papieżá áppellowáć. Specu. Sax. lib. ij. art. xii. I. M. árt. x. glo.

Appellátiey gdy kto niewygra/ Sędźiemu winę y onemu ktory wyrok vznał/nagrodę przepáda / y nákłády odłożyć powinien. Maß nizey w słowie/ DECRET.

Appellowáć kto chce/ma mowić temi słowy : Pánie

Sędźia. Sententia ktora Láwnicy nálezli nieſpráwiedliwa ieſt Principałowi memu/y mnie ná iego mieyſcu/ według wßelkiego práwá w ktorym śiedźimy/y chcę tego dowieść według práwá/ z cżym ſię ćiągnie ná to mieyſce/ z ktorego práwo náße odnośić słußnie mamy. Potym ma Sędźiego prośić o posłá / ktorego mu Sędźia z pośrzodku Láwnikow dáć / będźie powinien. I. M. articu. lxxiiij. Specu. Sax. lib. ii. articu. xii. tex.

Kto áppellowawßy do Krolá/Appelátiey w ßeśći niedźielách nie odnieśie/ nieupáda w ſwey rzecży. Abowiem tá ßeść niedźiel pocżyna ſię od przyiázdu Krolewſkiego do oney źiemie/á wtym ieśliby Krol cżym wietßym zábáwiony/oney áppellátiey vznáwáć niemogł álbo niechćiał/tedy ſtroná nie niewinná. Abowiem káżdy powinien cżekáć/ áże krol ſpráwę onę dobrowolnie przed ſię weźmie. Spe: Sax lib. ii. articu. xii. I. M. ár. xi. glo.

Pod áppellátią niema nic być wznawiano/ y o żadną rzecż iuż ſędźia ſądźić álbo dáley poſtępowáć niemoże. Cżego ieśliby ſię ważył/álbo gdyby áppellátiey dopuśćić niechćiał/ má być ták karan. Jeśli duchowny/tedy tráći vrząd do roku/ á ieśliby w onym cżáśie vrząd ſwoy wykonywáć chćiał/tedy kápłáńſtwo wiecżnie tráći. Jeśli świecki/tedy wſpráwie Mieyſkiey y vcżciwey in cauſa ciuili zurzędu ſpada/ á in cauſa criminali. W ktoreyby zá iego poſtępkiem kto o gárdło przyßedł / tedy też y ſędźiemu onemu o gárdło y pocżćiwość poydźie † gdy bliżßy zábitego o to z nim práwnie cżynić będą. † Spec: Sá. lib:ij. articu. xii. I. M. arti. xiiij. glo.

Appellátiey gdyby ſędźia dopuśćić niechćiał / tedy obćiążony ma iść do Biſkupá mieyſcá onego / ktory ſędziego do tego przymuśić może/ á ieśliby ná roſkázánie Biſkupie Sędźia nic niedbał / tedy ſtronie Biſkup da Liſty świádecżne/z ktoremi on áppellátią kończyć będźie mogł ná mieyſcu ſwym/ ták iákoby też poſłowie od Sędźiego poſłáni byli. Támże.

Appellátia w Sáſkiey źiemi/także z Polſki/ z Czech/

z Lusátiey do Hálle / á ſtámtąd do Máydeburgu idźie. Maß nizey w słowie MAIDEBURG.

Appellátia v Sáxonow do Krolá nie idźie / iedno wten cżás kiedy Krol w źiemi ieſt. Specu. Sax. lib. ii. articu. xii tex. I. M. artic. liiij. glo.

Appellátia idźie v Sáxonow do Pállántiey od Szránkow. Masz niżey w słowie / PALLANTIA.

Appellátia ma być káżdemu wolna / á dla niey Sedźia / y Lawnicy ná nikogo złey woley mieć niemáią. Masz niżey w słowie LAWNIK.

A iesliby w ktorym Mieście zły zwyczáy był / áby żaden Dekretu ich pod vtráceniem gárdłá y máiętnośći nie gánił. A tráfiłoby sie komu w onym Mieyśćie mieć spráwe / w ktorymby táki niezbożny zwyczay był / y bałby sie áby go niespráwiedliwie nie sądzono. Tedy ma przed záczęćiem oney spráwy iść do przełożonych onego miástá / y powiedźieć im o swey spráwie / y to też że sie boi / áby w czym práwá y spráwiedliwośći iego nieukrocono. Támże będźie prośił o ráde / iákoby sie miał wtym przestrzedz przećiwko Przełożonym / przećiwko Miástu / przećiwko Prowinciey / y przećiwko sądowi / y ták ich będźie prośił o odpuszczenie áppellátiey iesliby przećiwko niemu skazano / ná mieyscé álbo do Miástá / ktoreby było głową praw Mieyskich. W czym mu przełożony będźie powinien być pomocen. A iesliby sie tráfiło żeby on zwyczáy Mieszczánie z przyzwoleniem Przełożonego Mieyskiego chowáli / zá czymby y on przełożony temu pomocy dáć niechćiał / má to zwierzchniemu iego pánu opowiedźieć / ktory będźie powinien przez list przełożonemu roskázáć / áby on też Mieszczánom roskazał / áby sie temu bezprawie niedźiáło. Czego iesliby przedsie áni przełożony / áni Mieszczánie vczynić niechćieli / ále by sie zwyczáiem wilkierzowym szczyćili / obiecuiąc mu według niego spráwiedliwość vczynić / á onby dla boiáźni niechćiał spráwy swey záczáć / áleby sie ofiárował przed zwierzchniem pánem stánąć / y tám decretu ich słuchác oniby przedsie y tego bronili / tedy ich ma Pan zwierzchni przed obliczność Krolewską pozwáć gdźie stánąc / y zwyczáiu álbo Wilkierzá swego práwu przećiwnego bronić będą powinni. A po rozsądzeniu tey spráwy / tedy iuż Mieszczánie będą winni decret swoy wyrzec / y ow też áppellowáć będźie mogł / iesli mu potrzebá tego będźie. I.M. articu. xiiij. glo.

¶ O tym pátrz wiecey w słowie / DECRET.

Arrest.

¶ Pátrz w słowie / ZAPOWIEDZ.

Bekárth.

Białagłowá mężáta / gdy dźiećię spłodźi poki czás niewynidźie / ktoryby słusznie wyniść miał / tedy ono dźiećię może być w práwie swy nárzeczone† dla te° że sie prędzey niżli być miáło vrodźiło. † Tákże iesliby miáłá dźiećię po mężowey śmierći / pozniey niżliby mieć mogłá † może go nágánić / iż sie pozno rodźiło † Spec. Sax. lib i. artic. xxxvj. Tex. I.M. ar. iiij. tex.

Skąd sie znáczy / że Bekárt Rzecznikiem być niemoże / bo żaden ktory w práwie swym nágánion bywa / Rzecznikiem niemoże być. O czym też masz w słowie / RZECZNIK.

Dobrego łożá / dźiedźicá spłodźić niemoże / ten ktory † nie w práwym Małżeństwie mieszka † (álbo sam iest niedobrym) Spe. Sá. lib. i. art. xxxviii. Tex. Sp. S. llib. i. arti. li. I.M. art: lix. glo.

A to rozumiey o tych / ktorzy wiádomie poymuia tákie żony / ktorych sie im

im według prawá poimowáć niegodźi/ y tákie małżeńſtwo nie ieſt według prawá ważne/álbo rozumiey : e dobrych dźieći mieć nie może. To ieſt/áby po nim dźiedźiczyć miały. Tákże też tu o tych rozumieć możeſz/ktorzy ſie ſámi niedobrymi vczynili/ iáko ſą ći/ ktorzy przećiwko Rzeczypoſpolitey rády álbo bunty ſtroią: iákoż ſie to rychley o tych / nižli o owych ktorzy nie przyſtoynie rodzą/rozumie:bo ſie ći (przez potomne złączenie małżeńſkie) dobrymi ſtáć mogą / y dobre dźieci rodźić / ktorym dobrá ſwe dźiedźicznie zoſtáwią. Támże glo.

Sp. S. lib.i. arti. xxxvij. glo. articu. li. glo.

Bekárći/y ći ktorzy Prawá ſwego náruſzyli/ áni w

ſprawách ſwych/áni wſzánkách opiekunow mieć niemogą. Spec. Sa. lib. i. articu. xlviii: Tex.

A to dla tego/ iż ieśliby mieli mieć Opiekuny/tedyby oni opiekunowie byli lepſzy w prawie ſwym/nižli ich principałowie/co być nie ma. Abowiem żaden niemoże mieć lepſzych możnieyſzych / y zacnieyſzych opiekunow nižli ſam ieſt/ iáko áni ſpráwy ſwey zacnieyſzemn odſtąpić niemoże. O czym maſz wyżſzey wſłowie. Actio. Támże glo.

Bekárći/Gadkowie/Piſzczkowie/Koſterowie/czárownicy/Kuglarze/áczkolwiek ná nikogo ſkárżyć niemogą / wſzákże ktoby ktorego tákiego zábił/ álbo iákimkolwiek ſpoſobem pokoy nád nimi zgwálcił/ ma być karan iáko gwałtownik pokoiu. Bo áczkolwiek to ſą złey ſławy ludźie/wſzákże wżdy niezłodźieie/ áni zboyce/áby mieli być wolno bez karánia mordowáni. † Ale tu Gadki / y piſzczki maſz rozumieć nie ty ktorzy ſie vczćiwą Muſiką przyſtoynie zábáwiáią/ ále owy ktorzy ſie od kárczmy do kárczmy tułaią/álbo z pieſkámi táńcuią/y tym podobne.† Specul. Saxo.lib.1.articu.L.glo.

Sp. S. lib.i. arti. xxviij. glo. articu. xxxviij. I.M articu: lix. glo.li.iij. ar. lxxii.

Po Bekárćie dobrego łożá potomek niedźiedźicy.

Wſzákże y ći przedſię nie ſą oddaleni vrzedow świeckich/gdy inſzych niemaſz. Spe. Sa.lib.i. articu.li I.M.art. iiij.glo.

Bekárth świádczyć nie może. Maſz wiecey w ſłowie/ Swiádek.

Troiákiem ſpoſobem Bekart dobrym ſię ſtáć może. Naprzod (kiedy przyidźie w moc oycowſką) iáko ſą ći ktorych ná Dwor Ceſárſki álbo Krolewſki dawáią. Powtore/ ieśli Oćiec mátkę zà żonę poymie. Po trzećie/chocby iey nie poiął/álbo żeby iego małżeńſtwá nie byłá godna/tedy (po iego śmierći) może go krol dobrȳ vczynić. A to rozumiey/ ieśliby inſzych właſnych potomkow nie było. Spe.Sax.lib.1.art.li.glo.lib.iij.artic. xlv.I.M.artic.lxx.glo.

Ktoby drugiego Bekártem/álbo vrzędu niegodnym

názwał/te° nań powinien on ktori żądáie dowodźić†ſamoſiodm†świádkámi zupełnego prawá. Wſzákże káżdy bliżſzy do dowodu/ iáko ieſt dobrze vrodzony/y zupełnego prawá z świádkámi/ nižby go tego dla czyiego świádectwá oſądźić miano. S.S.lib.iij..articu xxviii., I.M.articu. xxxij. Tex.

Bekártow y Kśieżych ſynow nágrodá ábo beſſerunk/

ieſt woz śianá ktoryby dwà woły roczne vćiągnęły. Specu. Sax.lib. iij.artic: xlv. Tex.

¶A iż tu kłádźie y Bekárty/y Kśieże ſyny/choć to iednym ſłowem odpráwić mogł/

wić mogł/ to dla tego/ áby śie znáczyłá rozność ich: bo choćia y Xięży synowie bekárći są/ wſzákże ludźi świeckich przyrodzone dźieći / nie ták bárzo są bekárty/ iáko támći. Dla tego/ iż Xięży synowie żadnym sposobem dobrymi śie stáć niemogą. Ale to rozumiey o tych dźiećiách/ ktorzy śie oproć małżeństwá rodzą: bo gdy kto poymie dźiewkę/ ktora z nim dźiátki spłodźiwſzy vmrze / á po iey śmierći on kápłánem zostánie / tedy ony dźieći przedśię dobremi są. Owy też dźieći ktore śię z świeckiego człowieká y białeygłowy/ oproć małżeństwá rodzą/ dobremi śię stáć mogą przez potomne złączenie małżeńſkie/ O czym wyżey. Abowiem dźiećię káżde/ ktore śie nieślubnie vrodźi/ może być dobrym: zwłaſzcza/ ieśli śię z tákiey białeygłowy rodźi / ktoraby oyciec iego ślubną żoną być mogłá. Czego dźieći Xiężę dostąpić y dobremi śię stáć niemogą/ dla tego/ iż kápłáni przy świeceniu sámemu BOgu/ y Kośćiołowi Krześćiáńſkiemu ślubują. Záczym choćby śie ktorá białagłowá z nim złączyłá/ tá iest iego włáſney poślubioney małżonki/ to iest Kośćiołá Krześćiáńſkiego corką/ y przeto ich dźieći dobremi być niemogą. A iż ty ich nagrode ábo náprawę / kłádźie woz śiáná / ktoryby dwá roczne woły vćiągnęły: to dla tego / iż iáko roczne woły niemogą rowno z drugiemi w ozu ćiągnąć/ choćia tákże są wołmi iáko y támty / y pożytku żadnego nie vczynią. Ták też ći ktorym táką nágrodę dáią / choć podobni są inſzym ludźiom / wſzákże przedśię z ich vććiwośćią y pożytkiem zrownáć śie niemogą/ według práwá. Támże glo.

¶ Bekártow syn bierze spádek po dźiádu/ według zdánia niektorych. O czym niżey w słowie/ DZIEDZIC.

Pátrz więcey w słowie/ Dobrego kozá syn.

Bezecny.

Bezecni w Duchownym práwie świádczyć mogą / w troiákich przypádkách/ to iest/ o świętokupstwo/ o małżeństwo / y obráżenie Máiestatu álbo Rzeczypospolitey. Specul. Sax. lib. i. articu. viij. lib. iij. articu. xvi l. M. articu. iiij. glo.

Szermierze (ábo ći ktorzy w ſzránkách zá kogo biją) o ich potomstwo/ Kuglarze/ Bekárći/ y ći ktorzy śie o złodźieystwo álbo łupiestwo zgadzáią/ álbo licem wracáią. Tákże ći ktorzy śie prądze śmierći/ álbo vrznieniu vchá odkupuią/ wſzytcy są bezecni/ á to gdy w tym sądownie pokonáni będą. Specul. Sax. lib. i. articu. xxxviij. lib. ij. articu. lxiiii. lib. iij. articu. xvi. lxx. I. M. art. xliiii.

Miedzy bezecne poczytáią też tych / ktorzy śię álbo ràniey / álbo poźniey rodzą/ niżliby śie rodźić mieli. Swiętokradźce ná śmierć osądzone/ porubniki/ Krzywoprzyśiężce/ łotry/ czarnokśiężniki/ ty ktorzy ludźie truią/ ktorzy z woyny vćiekáią/ fálſzerze/ kácerze/ zdrayce/ lichwiarze/ nieczyste ludźi/ odſzczepieńce/ y inſze tym podobne. Specu. Sax. lib. i. articu. xxxvij. glo. Sp. S. lib. iij. arti. lxx.

Bezecny/ álbo ten ktory práwo swe przez złodźieystwo/

álbo-

álbo łupieſtwo vtráćił/ ieśli powtore o złodźieyſtwo/álbo łupieſtwo obwiniony będźie / ináczey niewynidźie/iedno z tych muśi ieden odwod wybieráć/ álbo żelázo czerwono roſpalone w ręku nośić/ álbo w vkrop wrzący rękę po tokieć zámoczyć/álbo ßermierzowi bronić/ á ieśli tego bez obráżenia dokaże/ będźie wolen. Ale ten ártykuł ieſt zepſowány y reprobowány.Spec: Sà. lib: i.ar.xxxix.I.M. articu. xxxii.

SS. lib. i. a.ticu.xlviij SS. Lib. i. artic. xxxix.

¶ Bezecnych winá troiáka ieſt / pierwßa że świádczyć niemogą/ oprocz wyżßey omienionych trzech przypádkow. Wtora/że opiekuná rzecznika álbo záſtępce/ták v ſądu/iáko y wßránkách mieć niemogą.Trzećia/że niewinnośći ſwey przyśięgą wywodźić niemogą. Gdyż żaden zmázą iáko náznáczony odprzyśiądz ſię niemoże : bo kto raz zły záwße zá niedobrego bywa poczytan. Specu.Sax.lib.iij.àrt.:xvj.I.M.àr.iiij.glo. O czym też w ſłowie/RZECZnik.

Bezecni nie ſą Małżeńſtwá oddaleni / y mogą dźieći ſobie rowne ſpłodźić/ktore y dźiedźiczyć po nich mogą / ieśli od nich przez niewolną ſłużbę rozni nie bedą.

Bezecnym nie ieſt / álbo zupełnego práwá człowiekiem ieſt ten ktory ze dwu dźiádow/ y ze dwu bab / tákże z oycá y zmátki nienárußoney ſławy poßedł/y tákowego żaden zelżyć y náganić niemoże / ieśli ſię on ſam niezelży. ¶A choćby też prádźiad ie° ſławy ſwey nárußył.álbo nienárußył/tedy to Práwnukowi nie ßkodźi/áni pomága. Abowiem cześć y ſromotá/nie śćiągą ſię dáley/iedno ná trzećie pokolenie. Specu. Sax.lib.i. àrt.li.I.M.arti.iiij.tex.& glo.

S.S.lib.i. ar. xxxviii.

Bezecni ábo ći ktorzy práwo ſwe vtráćili/troiácy ſą/iedni ſą ktorzy świádczyć áni rzeczy mowić niemogą/iáko ſą ći ktorzy znák złey ſławy / y bezecnośći ná ſobie noßą.Drudzy ſą/ktorzy práwo trácą w dobrách ſwych/ták/że ich przedáć/áni iákokolwiek oddalić niemogą / iáko ſą ći/ktorych dobrá do ſkárbu krolewſkiego przypádáią.

Trzeći ſą/ktorzy práwo ſwe trácą/y ná ćiele/y ná dobrách:ná ćiele/że go bez karánia zábić może/á ná dobrách/ że ponim potomkowie nie dźiedźicą/tákowi ſą gwaltownicy pokoiu. A ci wßyſcy też ſtawáią ſię dwoiáko bezecnymi/ álbo przez wyrok ſędźiego/iáko ſą wywołáńcy/cudzołożnicy/ ábo ſámi przez ſię/iáko ſą ći ktorzy w nocy ná cudze domy nábiegáią/álbo ſię z cudzemi żonámi potáiemnie łączą.Támże.

Bezecny rzecz mowić może / ále tylko od pewnych oſob/ á miánowićie od oycá álbo od Páná/ktorego ſługą był/y od iego dźieći/od śioſtr/bráćiey/źięćiow / niewiaſt/albo ſynow żon/ od oyczymá / mácochy/ od śieroty/ od błędnych/ od dźieweczek/y od vbogich.Specu.lib.i.articu.lx.glo.

Bezecnym nie ieſt ten/ ktory przez niedoſyć vczynienie obiecánemu gwarowi rękę połowicą wargeltu odkupnie.Maß niżey w ſłowie GWAR.

Ieśliby kogo kiymi bito/álbo kátowi podano/dla bádánia vczynku/to nie czyni bezecnośći. Abowiem nie rázy ony kijowe/ ále przyczyna/dla ktorey ſię to dźieie czynią bezecnym.Sa.S.lib.ij. ar.lx.glo.

¶ Zelżyć ktorzy nie mogą/maß niżey w ſłowie.SLVGA.

Bezecnego/to ieſt/Koſtere/Szermierzá/wßetecznice

gdy-

gdyby kto vbił bez ránienia/ obwiniony/ieśli śię do tego przyzna/ pokupuie Sedziemu winę / y stronie połowicę nagrody / to iest pietnaśćie szelągow. I.M.arti.cxxix.tex.

Bezecnym/álbo práwá prze złodźieystwo/álbo łupiestwo osadzonym/ktoby kogo być mienił/powinien tego dowieść Sedziem/ y świádkámi sámosiodm. Sp. S.lib.iij ar.xxviij.articu.lxxxij. I. M. art. xxxii. tex. S. S. lib. I. articu. L.

Bezecni są/iedni wiecznie bezecni/ktorzy żadnym sposobem ku práwu swemu przydź niemogą/ iáko są Czárownicy / złodźieie/łotrowie/y towarzystwo ich/tákże ći ktorzy śię o złodźieystwo iednáią. Drudzy są docześni/ktorzy záśię ku práwu swemu przydź mogą/ iáko są ći ktorzy dla niestawánia o sądu / wywołáni bywáią. Specu.Sax.lib.iij.articu.xvii.glo. Specn. Sax. i. ar. lxviij. lib. ii.ar. iiij. & arti. lxiii. lxvii.

Iż śię często tráfia / żeby ieden drugiego przyiaćiel przyiaćielá rad z wywołánia wyzwolił/By to iedno sławie y poczćiwośći iego nieszkodziło. Przeto tu masz náuke/ieśli wywołánemu á szczyrze wywołánemu(iáko są łupieżcy/zboycy/ y złodźieie) pomoc chcesz/tedy do tego vżi y kogo obcego/ktoryby śię spowodem iednał / ták nie będźie iemu nic szkodziło / bo śię sam o złodźieystwo iednáć nie będźie. A ártykuł xxxviij lib.i.S.S.mowi otych ktorzy śię sámi o złodźieystwá zgádzáią/álbo ie wracáią. Ze ći tracą práwo swe ále nie mowi/ áni zábrania/áby tego kto inszy vczynić niemogł/á ow też nie będźie mogł być przekonan/ áby śię o tákie rzeczy zgadzáć miał. A ieśliby też to onemu ktoryśię zań zgadzał zádáwáć chćiano może powiedźieć/żem ia dał to á to/ pokoy kupuiąc/ áby mi przyiaćielá niegábał/ ále áby mu dał pokoy. A ieśliby śię ieszcze obawiał Sedziego / tedy może dáć rok powodowi / ktory z oney vmowy niestánie/ záczym od spráwy swey odpádnie / á przez to nic wiecey niestráći/ iedno Sedźiemu winę / á onemu nagrodę / ktorego był obwinił. A to wszytko może śię dźiać / według vmowy z godney/ przez obwinionego przyiaćielá / z powodem postánowioney. A áczkolwiek iuż y przyśięgáć powinien nie będźie / wszákże ieśliby go do tego przymuszano / może przyśiądz / że w wywołániu w ktorem wpadł niechce trwáć dáley / ták mi Pánie Boże pomoż. A ináczey przyśięgáć niepowinien. Tu niektorzy mowią / żeby miał przyśięgáć / iáko bez winy wpowołánie przyszedł. Ale to być niemoże / bo żadnego niepowoływáią / iedno tego/ ktorj do sądu niestawa / y iego dla tego wywołano/ że niestánął. A ták ieśliby przyśiągł/ że bez winy do tego przyszedł / byłby krzywoprzyśiezcą / y bezecnym. Mowią też nie ktory / żeby miał przyśiądz / iáko tego vczynku niewinien. Ale y to być niemoże / bo y ták by śię stał bezecnym. Ale ponieważ rękoiemstwo stáwić powinien/ że ná záłobę będźie odpowiádał / tedić iuż przyśięgáć o vczynku nie winien. Gdy tedy ták sobie postąpisz / tedy y iego wyzwolisz / y sam sobie niezászkodźisz. Spe. Sax. lib. iij. articu. xvii. glo. S. S.li.ii ar. art. viii. S. S. lib. ij. lxvi.

Práwá swego kto náruszy v iednego sądu / álbo ná iednym mieścu / ten wszędźie vszczerbienie iego odnosić muśi/ gdy to Sedźiem y Ławnikámi dowiedziono będźie. A tego dowodu ábo świádectwá żaden niepowinien do inego Sedźiego wnośić/ iedno Sedźia przed ktorym śię nárużenie práwá stáło. A ták sędźia przed ktorym ták kogo vagánia ma

poſtáć dwu poſłow do onego Sędziego/ przed ktorym powiedaią że ſię ono práwá náruſzenie ſtáło/ ktorzy co vſłyſzą od onego Sędziego/ tego potym prawdźiwie świádectwo wydádzą Spec. Sax. lib. iii. articu. lxxiii. tex. I. M. arti. iiij.

¶ A tu maſz wiedźieć/ iż Decret ktory bywa przećiwko wyſtępnym ſkazan/ czynigo bezecnym/ záczym gdźiekolwiek przydźie/ tám będźie bezecnym. Ale mogłby tu kto rozumieć/ że ten ártykuł przećiwny ieſt ártykułowi xxiiii. lib. iij Speculum Sáxonum/ gdźie ſtoi/ iż żaden dla wywołánia w ktore v iednego ſądu przyidźie/ winſzym prawie ſądzon być niema. A ták zá tym práwem wywołány ná iednym mieyſcu/ byłby wſzędźie wywołánym. Do czego to wiedźieć będźieſz/ że tą ten ártykuł mowi o wywołánych/ á ten o bezecnych/ y ktorzy práwo ſwe vtráćili/ zá czym żaden ich Decretow áni świádectwá odnośić na ſobie niepowinien. I ktemu że tákowy miedzy dobremi mieyſcá mieć nie może. Ten tedy zaprzeć ſię tego co mu zádano/ nie może/ bo ow blyżſzy do pokonánia. A tu Sędźia ſześć mężow decreta ſkázuiących/ mieć przy ſobie powinien.

S. S. lib. i. art. xxxvii. et li.

S. S. lib. i. articu. vii.

S. S. lib. i. arti. viij.

Iż tedy tego świádectwá żaden od iednego Sądu do drugiego przynośić niewinien/ to dla tego/ iż nápiſano. S. S. Lib. i. articu. lxii.

Że kto świádkámi czego chce dowodźić/ ten ma wſześći niedźielách álbo zárázem świádki poſtáwić. Ale tu ſędźiego przywieść y poſtáwić niemoże/ bo żadē ſędźia vrzędu ſwe° wykonywáć áni świadczyć iáko ſędźia niemoże iedno wpráwie álbo iurisditiey ſwoiey. Ieśliby tedy był przywiedźiō zá świádká przed innego Sędźiego/ tedyby iuż tą niemogł świadczyć iáko Sędźia. Y ſtąd vroſło v niektorych mniemánie ktorzy mowią że świádkow żaden nie ma przez pole wodźić. A to prawdá ile tu do tego przypadku/ o ktorym teraz rzecz/ ále w inſzych ſpráwách/ beſpiecznie mogą być do práwá/ y przez pole/ to ieſt/ do innego práwá przywodzeni. Wſzákże/ według Mieyſkiego práwá świádectwo może być dáne ná piſmie/ do inego práwá/ przez liſt Sędźiego y Láwnikow/ tákże też Sędźia może liſtownie świadczyć/ gdy mieyſce ták dálekie ieſt/ żeby tám iezdźić z trudnośćią przyſzło.

S. S. lib. iij arti. xxiij

Ieśliby też kto rozumiał/ że to nie według práwá/ áby kto miał świadczyć z ſłyſzenia. Ná to ták odpowieſz/ iż tu nie poſłáńcy przekonywáią ſwym świádectwem bezecnego/ ále ſędźia do ktorego byli poſłáni/ ktory widźiał y ſłyſzał/ kiedy tego bezecnym być vznano. A ták co oni zeznawáią/ to pochodźi z opowiedzenia onego Sędźiego/ y zeznawáią/ że byli przytym/ kiedy on ſędźia ták świadczył/ co według práwá być może. Támże glo.

Bezecny w káżdey ſpráwie łatwie pokonan być może/ bo przećiwko niemu dowod wtorego vczynku nie ieſt potrzebny/ ále doſyć ná tym gdy dowiedźiono będźie/ że bezecnym ieſt. Bo iuż zá tym bywa wierzono/ że y to o co go winuią/ vczynił. I. M. artic. xxxij. glo.

¶ Maſz otym wiecey w ſłowie/ WYWOLANI.

Białagłowá.

Białagłowá wſzeteczeńſtwem ćiáłá ſwego/ dobrą ſławę tráći/ ále práwá ſwego/ áni dźiedźictwá przez to nie tráći. Specul Sa: lib. art. v. I. M. art xxii. Tex.

Dla tego/iż iesliby dziedzictwo trácilá/miáłaby przyczynę dla niedostát ku więtsze y gorsze rzeczy czynić/ skądby potym rodzicom y krewnym więtsza zelżywość vrosłá. Daie się też w tym náuká rodzicom y powinowátym/ áby się tym pilniey stáráli/iákoby corki swe doráftáiące zá czásem vczćiwie wydawáli/ Aczkolwiek się temu zdádzą być przećiwne niektore práwá/ wszákże się tám o Białychgłowách mężátych/ a tu o wolnych rozumieć má. Tám że glo.

Białagłowá gieradę mátczynę z brátem Clerikiem dźielić powinna/ á to ktoryby nie był dochownym chlebem opátrzony. Miasz niżey w słowie/ Ksiądz.

Białágłowá może być opiekunem/ gdy bliższych po mieczu w zgore idących/ albo Testámentowych opiekunow nieftáie. Ale bliskie krewne pobocżne/ mátká vprzedza do opieki / tákże iesliby bliższy krewny tám nie mieszkał/ álbo iesliby dźiećię niedobrego łożá było á do tákowey opieki białagłowá przymuszoná być nie może/ iesli tego sámá dobrowolnie żądáć nie będźie. S. S. lib. articu. xj. glo.

Biáłeygłowie / Zenie swey/ człowiek Rycerskiego stánu/ zá wiano álbo zá dar weselny bez pozwolenia potomkow swych dáć może / poki znią do obiádu nie śiedźie/ sługę álbo służebnicę doráftáiące / płoty / budowánie zrąbione / álbo drzewo do budowánia zgotowáne / y bydło pásne / (ktorym nie robią.) A gdźieby grunt onego budowánia Zenie nienáleżał/ tedy po śmierći mężá swego trzydźiestego dniá w sześći niedźielách powinna/ bez kopánia budowánie/ álbo/ ono drzewo znieść. Wszákże iesliby chćiáłá Pánu onego gruntu wedle kmiecego wynálasku szkodę/ ktoraby się przez wykopánie drzewá álbo budowánia stáłá nágrodźić tedy choćby on niechćiał ná to zezwolić/ oná budowánie swe wykopa / by iedno doły zá się wyrownáłá. Jesliby też zostáłá z potomkámi mężowemi przez iákikolwiek czás krotki álbo długi nierozdźielnie / tedy gdy się od nich odłączy / bierze wszystki rzeczy / ktorekolwiek się nayda / do ktorych práwo ma/ ták iáko miáłá bráć w ten czás kiedy mąż vmarł. I. M. ar: xxij. art: xxiij. art: lvij

A iesliby w tym czásie szłá zá inego / ktoryby do niey y do niedźielnych dobr w ftepniem był/ á potymby vmárłá/ tedy mąż zupełnym práwem wszytki dobrá ruchome otrzyma/ oprocz budowánia á szczebrzuchu álbo Gierady.

A iesliby Wdowa będąc/ mieszkáłá w dobrách mężowych z synmi swemi nie będąc oddźielona/ á w tymby się syn ożenił/ y potym vmárł/ tedy żoná iego do wiáná gierády y ftráwny rzeczy lepsze práwo mieć będźie/ niż mátká/ á nic to niezáwádźi/ choć mátká iescze wiáná swego nie wźiełá. Ale iesliby syn w dobrách Mátczynych vmárł / á mátkáby mogłá dowieść spokoynego vżywánia y possessiey tedy tám iuż mátká (do wiáná) † y tego wszystkiego † bliższa będźie niż nie wiástká. I. M. ar: lvij

Wiáno Białágłowá swą własną przysiągą otrzymawa / ále do dowodu possessiey musi mieć świádki. Tákże też bliższa iey/ iesliby pierwey niż mąż vmárłá/ do gierady lepsze práwo mieć będźie/ niżli mátká mężowá. I. M. ar: xxij. et arti: lvij. glo.

Syn iest gośćiem wpossiey mátki swey tákże też mátká w synowey.

Ten ktoryby niebył stanu rycerskiego/ niemoże żenie zá wiáno wiecy dáć/ oprocż koniá co lepszego/álbo bidle iákie insze polne. A wiáná swego białagłowá záwsze doydzie przysiega/ bez świádectwá. ieśli go mieć niemoże† S. S. lib:i.art. xx. tex: li: iij.ar:lxxvi.tex.

Białagłowá / gdy wiáno bierze dziedzictwá bráć niemoże/ áni go ná dzieci wydáwác powinna/ á gdy dziedzictwo bierze/ wiána niebierze

Zwiánátez żadnych długow płáćić niepowinná/ áni go iey mąż vtráćić może/ iezli iey inszey opráwy nie vczyni/ y owszem go bierze przed wszytkiemi wierzyćielmi/ wyiąwszy by sie go przysiega wyrzekłá/ y przyśiegłáby/ że ono mężowo przedánie/ ábo oddálenie/ chce mocno trzymáć.

Białágłowá gdyby máiąc wiano ná dobrách ruchomych vczyniełá dług z mężem/ y obiecáłáby go zápłáćić/ iezliby mąż vmárł / á wdobrách mężowych niemiáłáby nic wiecy/ iedno sámo wiáno/ potym by potomkowie mężowi wiánem ią odpráwiwszy/dobrá obieli/á wierzyćielby ią obwinił o obietnice ktorą vczyniełá/ do ktoreyby sie też oná znáłá/ aleby mowiłá: żem ia z dobr niedzielnych spolnie zapłáte obiecáłá/ terazem iest oddzieloná. A ták pierwy masz potomkow pátrzyć/ ktorzy dobrá mężowe dzierżą. Tedy wierzyćiel powinien pierwy od potomkow długu swego dochodzić: á czego ná nich niedoydzie/ tego dopiero oná dokłádáć według wyznánia swego powinná z dobr swoich. Támże glo.

Białagłowá stanu Rycerskiego dwoiáki spadek potomkom swym zostáwia Gierádę bliższey po kądzieli białeygłowie. A dziedzictwo bliższemu krewnemu/ bądź mężczyznie/bądź białeygłowie. O Czym masz niżey wsłowie DZIE dzic.

Żadna białagłowá rzeczy swych dáć innemu niemoże/

áby to miał mąż cierpieć / gdy ná to niezezwoli. Spe:Sa:lib: i.arti:xxxi.I M arti: lxv.

A to dla trzech przyczyn. Pierwsza/iż mąż iest głową żony swey/y oná nie iest sobie wolna/ ále powinna żyć wedle woley iego. Druga iż dobrá máią nierozdzielne/á dobr nierozdzielnych y spolnych ieden bez drugiego oddálic niemoże. Trzećia /iż żoná iest w opiece mężowey á ten ktory iest wopiece/ bez woley opiekuná swego nic czynić niemoże. Támże glo.

Mąż skoro sie z żoną łączy záráżem wszystki iey dobrá wopieke swoie bierze/

y dla tego mu żoná żadnego dáru w dobrách ruchomych. To iest w gierádzie/ ktora bliższa bierze/ áni własnośći vczynić niemoże/ áby to po iey śmierći/ od własnych iey potomkow oddalono być miáło. Skąd sie znáczy/żemąż wdobrách żoney swey niemoże sobie inszego práwá przywłaszczáć/ iedno opiekę ktorey przy poślubieniu nábył. Támże. tex.

Wszákże to wiecey masz rozumieć o dobrách nieruchomych/y owienie niżli o dobrách ruchomych/ktore mąż záráżem z żoną bierze / własnym práwem. Przeto też y po iego śmierći bliższy potomek iego weźmie tákowe dobrá bezwszelákiego dáru/ chocia żenine były/ y choc oná ieszcze żywa.

A to ieśli onych dobr żoná niemiáłá w swym vżywániu/ y ieśli ich mężowi w vżywánie nie puśćiłá/ bo ták/ tedyby oná pośmierći mężowey tákowe dobrá sámá otrzymáłá.

Tákże też dar ktorego żoná mężowi vczynić niemoże(o czym w texćie) rozumieć masz o dobrách/spadkiem dziedźicznie przypádłych nie o dárownych álbo sprácey nábytych. Támże. glo. O czym też niżey wsłowie/ DAR.

Zadna białagłowá/ áni iey potomek niemoże vżywániem wiennym/ własnośći gruntu sobie przywłaszczáć/ poki sie znáczyć bedźie/ żetá wiáno tilko iest iey pozwolone. Co ieśliby vczyniełá/ á stegoby prawem wspártá byłá/ oboie/ y wiáno y własność tráći. Sp e: Sa: lib i. art: xxiij. lib: ij. ar: xxi. I. M. art: lvij. Tex. O czym też masz wiecey niżey wsłowie. WIANO.

Wszákże iezliby po ześciu ktorego dźiećiećiá tákowe dźiedźictwo álbo/własność trzymáłá/ tedy to może być iuż nie wzgledem wiáná/ ále wzgledem spadku ktorey ná nie przyszedł.

A iż oboie tráći/ iezliby sobie grunt przywłaszczáłá/ iáko masz wtexćie/to dla tego/ że sie ták fálszywie z dobry onemi obchodźi/ yłáski ktorey iey pozwolono źle vżywa. † Abowiem gdy kto chce źle vżywáć tego/ czego mu ku iego dobremu złáski ydobrowolnie pozwolą/słuszna/áby to dla tákiey ie° złośći ząsie tráćił. †.ábowiē też tym sposobem wszelákie przywileie vpadáią/gdyby zánimi kto co źle czynił. A w ienie białymgłowam wielką łáskę pokazano/ bo znie° żadnych długow niepłácą/ktemu dobrá mężowe są vnich wwienie fántem/zá czym go przed wszytkiemi Creditormi dochodzą/ ktore° ány zwolą áni bez woley iey Mąż vtráćić niemoże. Przeto też tákiego dobrodźieystwá máią być wdźieczne/ y tego strzedz/áby práwá swego wczym nienáruszyły. Támże.glo.

Gdy śie Białagłowá przy pogrzebie mężowym/ ábo wc trzydźieśći dni opowie/że brzemiena/y potym żywo porodźi/á tego czterzmi mężmi ktorzy dźiećię płácżące słyszeli/ y dwiemá białemigłowámi/ktore iey przy rodzeniu służyły/ dowiedźie: Tedy ono dźiećie ták pozmárle vrodzone/dźiedźictwá oycá swego doydźie/ktore ieśli potym vmrze/mátce swey go zostáwi/ ieśli mu bedźie wrodzáiu rowna/á wniwecz obraca/ wlennie oycá swego/wszelákie oczekawánie lenne/dla tego/ iże po śmierći oycowskey było żywo. A tám sie Lenno do páná wraca. A iesliby to dźiećię było iáwnie do kośćiołá/przynieśione/tedy o iego żywoćie wszytcy ktorzy go słyszeli y widźieli/ świadczyć mogą. Sp e: Sax: lib: i. art: xxx iij.

A do tego świádectwá y tákże o krzćie iego y Xsieża/ y Mniszy/ y Białegłowy máią być przypuszczeni. M. ar. xvi.

To práwo dwoy pożytek nieśie. Pierwszy/áby dźiatki pozmárle vrodzone wdźiedźictwie oszukawáne nie były/ od inych wspoł dźiedźicow/ ktorzyby ziákiey kolwiek nienawiśći mogli mowić iże dźiećie ono iest własne zmárłego oycá ich. A ták sie tu ráda dáie białymgłowam/áby sie przypogrzebie/ álbo przy wyśćiu

trzydzieſtego dniá z brzemienim opowiádáły. Gdyż białagłowá może płod noſić poki go nierozezna/ čterdzieści dni. Cześcią też dla tego/ áby drudzy potomkowie nierozeználi iey że ſię dziecię nie vrodziło/ iże onim niewiedzą/ y dla inßych wielu trudnośći/ ktorym ártikuł ninieyßy zábiegá. Abowiem Białegłowy w nowych przypadkách/ ſtrudná by mogly być bez kłopotu/ by ich práwá nie broniły/ ktore ták wſpomagáią trudnośći ludzkie/ iáko chore ludźi lekárſtwá. Tu też wiedźieć potrzebá/ iż Białagłowá może płod noſić dźieśięć mieśięcy/ y dwá dny á niedłużey. Drugi pożytek tego práwá ieſt/ áby mátki dźieći ſwych ktore ſię zywo rodzą/ y potym vmieráią/ ſpadku dochodźiły. Očekawánie tedy Lenne/ októrym tu wtercie mowi/ ieſt to/ kiedy pan zá żywotá Maná ſwego przyobiecuie dobrá drugiemu tym ſpoſobem/ ieśliby Man tego bez potomká zßedł. A ták poniewaz żoná brzemienna po śmierći iego zoſtánie/ tedy iuż on Man bez potomká Lennego nie vmiera/ zá čym y oná Conditia vſtawa/ ywniweč ſię obraca. Tám że glo. et J. M. árti: xcvi glo.

S. S. lib: i arti: l v iij.

S. S. lib: i art: xxij.

S. S. lib: iij art: lxxv. et arti: lxxvi.

Jeſliby Białagłowá/ Pánná álbo wdowá/ ſkárżyłá práwnie
ná ſwego opiekuná: O to iż dobrá ich álbo iey pośiadł/ álbo ieżliby mąż żenie włáſność ſwą/ wſpoſob dáru weſelnego/ zámiennym obyčáiem dawał/ tám Sędźia iey/ álbo ich/ opiekunem będźie. Spe: S. lib i. arti. xliijj. tex. A zámiáne tu rozumieć mąż/ gdy żoná wiáno/ álbo dożiwoćie ſwe nádobrách iákich oprawione pußčza/ á mąż iey záśię ná to mieyſce ynßą opráwę čyni. támże. glo.

Białegłowy mężáte/ y Pánny/ we wßyſtkich ſpráwách / powinny mieć opiekuny/ to dla tego/ że ich y władza ſądowa/ świadectwem pokonác niemoże/ przeto ſłußnie przez opiekuny rzečy ſwe ſpráwowáć máią. A gdźieby im przyśięgę ſkazano/ tám nie opiekun/ ále ſámá ma przyśięgáć. Tákże też prawdźiwi ich opiekunowie/ gwár álbo iſtotę zánie čynić / y one námieyſcu ich przymowáć máią. Spe: Sax: lib: i. arti: xlvi. lib: ij. arti: lxiij. tex.

A ieżliby ią pozwano/ y čynionoby przećiwko neiy práwem o dobrá/ á oná by opiekuná nie miáłá/ powinná go ſobie zárázem támże obráć/ bo ináčy vpádnie w ſpráwię ſwey. A ieżliby też miáłá prawdźiwego y porządnego opiekuná/ ktoryby náten čas przy domu nie był/ tedy iey ma być dan čas do ſtáwienia opiekuná/ čternaśćie dni. A prawdźiwym opiekunem rozumiey mężá żenie/ tákże blizßego krewnego po mieču białeygłowie/ ktoreyby był rowien w rodzáiu/ tu wiedźieć niewádźi/ iż Białegłowy opiekuny powinny mieć do ſpraw ſwych/ oſobliwie ze trzech przyčyn. Pierwßa/ że przeświadčone być niemogą. Druga że obiecáć ani zodpowiedźi ſwey nyccierpieć niemogą bo práwá vmieć niepowinne. Trzećia/ áby ſię rzečy oſądzoney/ nie im ále opiekunowi vpominano/ á to ſię dźieie ku ich počćiwemu/ bo ſię káżdy woli mężčyznie rzečy ſwych vpomináć/ nizli białygłowie/ y śnádniey mężčyznę świádectem pokonać/ niż one. Nád to/ dźieie ſię też to ku przeſtrodze ich. Bo ſię ſamy od ßkody vchronić nie vmieią. Támże glo.

Ačkol

Aczkolwiek powiedáią / áby według stárych praw żaden mátki swey bekártem być niemogł / ále to być niemoże. Abowiem białágłowá káżda może dźieci rodźić / wolne y niewolne. Bekárty y dobrego łożá dźieci. Jáko ieśli iest służebnicą / może być wolno puszczoná / ieśli wszetecznicá / może małżeństwo wstąpić / á w káżdym stanie może dźieci rodźić. S. Sa. lib i ar. li Tex.

Przyczym masz wiedźieć / iż dźieci dwoiákie są / włásne y przyrodzone. O czym masz niżey w słowie. DZIEćie.

Białagłowá / o żadne rzeczy mężowe odpowiedáć niepowinná / iedno o te ktorych mąż w iey poruczeniu odumárł. Specu. Sa. lib. i ar: lij. tex. (A to rozumiey / ieśliby ie w possessiey swey miáłá / bo ták mogą ich v niey dochodźić álbo ieśliby ie ku oszukániu z possessiey wypuśćiłá / bo ták o pożytki może z nią czynić) † Rozumiey też o tych rzeczách / ktoreby przy śmierći mężowey były / á potym by ich niedostawáło. Nie o tich ktoreby były przezeń rozdáne. † Tamże.

¶ Białágłowá prze niedostatek rękoiemstwá / zátrzymána być niema. Masz niżey w słowie / RĘKOiemstwo.

Jáko się wolno káżdemu żenić / tyle rázow ile chce / poki bez żony być niemoże albo niechce / by mu ich też trzy álbo cztery vmárło. Ták też białeygłowie / wolno po śmierći mężow swych / iść przystoynie zá inszego / á ták z pierwszym iáko y z poślednim dźiatki rodźić ktore w dobrách rodźicow swych dźiedźiczyć będą / niewątpliwie. Specu. Sax. lib. ij. articu. xxiij Tex.

Białym głowam niegodźi się mowić / áni bez opiekuná żałowáć / á tho im stráćiłá Kálphurnia / ktora gdy po iey woley sądźić niechćiano / rozgniewána niewstydliwość swą / przed Krolem vkazáłá. Spe. Sa: lib: ij art: lxiij. tex. S. S. lib. i art. xlvi.

Wszákże przedsię rzecz spráwowáć mogą / w sześći przypadkách. Naprzod względem vrzedu / iáko gdy Kśienią iest tedy spráwy klasztorney bronić może. Powtore / w swych włásnych spráwách y ku pożytkowi swemu. Po trzećie / gdy iey spráwá álbo skárgá odstąpioná będźie. Po czwarte / od chorych rodźicow. Po piąte / gdy opiekálniczką iest. Po szoste / mátká o wolność syná swego mowić y spráwowáć może. A to wszystko według praw Cesárskich y Duchownych. Támże glo.

Białágłowá brzemienna / niemoże być ná więtsze karánie sądzona / iedno ná skorze y ná włośiech. Specu: Sax: lib: iij. art: iij. lib: i. árt: xxxiij. I. M. art: xcvi tex.

Dla tego że występek Mátczyn dźiećiećiu szkodźić nie ma / y żaden niema być mordowan / ábo karan niewinnie dla występku rodźycow swych. Spytałby tu kto podobno iezli ią wolno puśćić / gdyż się iey sądźić niegodźi. Niektorzy rozumieią że puśćić / sądząc się ná texćie ninieyszego ártikułu kto-

ktory mowi: Aby białagłowá brzemienna sądzona ná karánie nie byłá/ á ták iesli sądzona byc niemoże/ toć y karánie sądowe ná nie sie rozćiągnąć nie może/ bo żaden mordowan byc niema poki osądzon niebędzie. Do czego masz wiedzieć/ iż sąd dwoiáki iest. Jeden kiedy kogo iuż przez Dekret sądzą. Drugi/ kiedi owego dekretu skutek álbo Exequutia czynią. Tám ten pierwszy Sąd może byc przećiwko białeygłowie brzemienney/ ále ten wtory niemoże poki płodu niezbędzie. A ták po osądzeniu ma byc chowáná/ áże do porodzenia/ áby dziećie dla decretu niewinnie nie ćierpiáło bo tego zá rodzice niepowinno. Támże glo.

Białagłowe ieslib ykto poiał z niewiádomośći/ ktorey według prawá poiąc niemogł/ á wtymby dzieci spłodzili/ iesliby potym kościelnym porządkiem byli rozwiedzieni/ to dziećiom wprawie ich szkodzyć nie ma/ ták tym ktorzy sie przed rozwodem zrodziły/ iáko y temu ktoreby czásu rozwodu wżywoćie v mátki było. Spe. Sax.lib.iij.art:xxvij tex.

Białagłowá brzemienna/ po śmierći mężowey zostáłá/ zdobr mężowych wyrzucona być nie ma przed zleżeniem. A tá wienie/ áni wstráwie domowey niedziedziczy/ áże po śmierci mężowey. Sp.Sa:lib:iij.art:xxxviij.I.M.articu.cxvi.tex.

To práwo iest postánowione/ ku dobremu płodu/ ieszcze nienárodzonego/ zá ktorym wdowá dobr mężowych oddalona być nie może/ ábowiem on płod/ iest dziedzicem oczekawáiącym onych dobr/ á ták poniewasz będąc dziedzicem/ żywność swą z mátki bierze/ przeto słuszna rzecz/ áby też mátká z dobr/ ktorych iest dziedzicem/ chowána y żywiona byłá. Co opátrzyć Sędziemu należy.

Mogłby tu kto wątpić / ktoby wżdy dobrá oney opátrowáć miał/ Niektorzy twierdzą/ áby to sáma mátká vczynić miáłá/ ále to być niemoże/ bo oná nie iest práwym dziedzicem do onych dobr/ tilko iż dziedzicá wżywoćie nośi/ záczym nie iest iedno gośćiem wdobrách dzieciećiá swego. Drudzy zás mowią: żeby potomkom opieká dobr onych naliezáłá/ co też być niemoże: bo potomkiem dobr onych y częśći dziećięcey / nie iest nikt inszy tylko dziećie ono sámo ieszcze nienárodzone/ ktore iesly sie żywo vrodzy/ á potym vmrze/ tedy ono dziedzictwo mátce włono wpada/ záczym mátká dziedziczka onych dobr zostánie. A ták nie mátká ány potomkowie/ ále onego dzieciećiá nienárodzonego prawdziwy opiekun y dziedzic to czynić/ á ták mátke iáko y dziećie y dobrá oney wstáránie swe wziąć ná mieyscu oycowskym ma.

Sp. S. lib. i. artic. vi. & artic. xviii. I.M. ar.xvi.

Acżkolwiek sie zda być przećiwko temu articu. xliij. y articu. xlv. lib: i. Spe. Sax: stoy:yż po śmierći mężowey opiekunem białeygłowie będzie iey bliższy krewny po mieczu. Ale tam mowi o opiece wskárgách pokárnych/ in actionibus criminalibus. Nád to iáko bliższy białeygłowie/ iest opiekunem dobr iey ták też bliższy dzieciećiá nie národzonego opiekunem dobr iego dziedzicznich zá czym y iey sámey száfárzem będzie. A ták sie to sobie nie przećiwi.

A iż stráwnych rzeczách białagłowá niedziedziczy / áni w wienie poki mąż żyw/ to dla te° iż wiáno y stráwne rzeczy białymgłowam zláski pozwolono/ á láski ieden drugiemu dziedzicznie zostáwić niemoże. To też masz dobrze rozumieć co text mowi: Iż białagłowá brzemienna/ przed zleżeniem z dobr wy-

rzucona być niema. Bo nie tylko to przed zleżeniem/ ále y po zleżeniu poki do kośćiołá nie poydźie / álbo ſię niewywiedźie. † bo áczkolwiek dźiećię- ćiá pozbyłá / ále złego zdrowia / ktore dla dźiećięćiá ćierpieć muśi / ieſzcze niepozbyłá † (y owſzem iáko niektore głoſy ſtáre máią / poki dźiećię pier- śiámi kármić będźie / wyiąwſzyby zá ſłuſzną iáką przyczynę.)Co wſzyſtko ná roſtropnośći Sędźiego należy Támże glo.

Białagłowę nierządna y ſwoię położnicę / ieſliby kto nád wolą iey zgwałćił/ ná gárdle ma być karan. S. S. lib: iij arti: xlvi. tex.

Ato rozumiey / kiedy wſzetecżeńſtwá przeſtánie / y dla tego tu mowi nád iey wolą. Tego przykład ieſt o świętey Affrze / ktora będąc wſzetecżnicą / grzechow przeſtáłá : tę ieden nád wolą iey z gwałćić chćiał/ czego gdy mu potężnie broniłá / zábił ią / y to było iey męczennictwo. A ták / iáko vczćiwey białeyglowy / żaden nád wolą iey / do grzechu wieść niema. Ták też y z tákimi białemigłowámi żądzey ſwey wykonywáć ſię niegodźi. Abowiem iuż tám inſza / gdźie wſzetecżnicá ſproſność ſwą iáwnie przedáie. Tych żadna potrzebá nie broni / áni wymawia. Gdyż y ſam vżytek żywotá ludzkiego/ niechce ich mieć godnemi praw záchowánia. A tu też maſz wiedźieć/ iż białagłowa vczćiwa / ktorey wſtydliwość byłáby doświadczona/ nie może ſkárżyć iesly ſię iey co ſtánie / w ten czás/ kiedy ſzáty wſzetecżnicy przyſtoyne ná ſię wdźieie : Bo w ten czás tráći práwo ſwe † A vczciwośći niepowinno wyrządzáć temu ktory ſię ſam ná złośliwy żywot vdáie) Jáko też małżeńſtwá nieobraża / ktory o małżeńſtwie niewie / áni Rycerſtwá / ktory o rycerzu niewie. Támże glo.

Białegłowy czworákie Lenno mieć mogą. Naprzod to / z ktorego Rzeczypoſpolitey posługá żadna nie idźie / iáko ieſt Lenno Grodzkie. Powtore mogą mieć lenno w tym co ſáme ná ſwe ćiáło kupią ♣ Tu ſtoi w Láćińſkim quod ad vitam emitur per eaſdem. Ale ſię to zda być niewłaſne przełożenie / bo Niemieckie y Sáſkie Exemplarze ſtáre y nowe máią te słowá. Das ſie zu iren lieb kauffen. zoſtáwia ſię to mędrſzych rozſądkowi ♣ Potrzećie / gdy co po czyiey śmierći ná nię ſpadkiem dźiedźicżnym przyidźie. Po czwarte /wtym co iey dárowano będźie/ względem poſagu wnieśionego/ co wiánem zowiemy. S. Sax: lib: iij arti: lxxvi. glo.

Białagłowá męża máiąc/ ieśli y iáko może własność oddálić / nay- dźieſz niżey w słowie. ZONá.

Jż to ieſt wrodzona Białymgłowam prząść / przeto káżdy od białeygłowy w krewnośći pochodzący / według práwá/ po wrzećienie krewnym rzeczon ieſt / ták meżczyzná iáko białagłowá. I. M. arti: xx. iij.

Białagłowá powinná dowieść ſámotrzećiá z bliżſzemi / po mieczu że do Gerády należy. Támże O czym też maſz niżey w słowie / GERádá.

Białagłowá po śmierći męża ſwego / dobrá iey w wienie náznáczone / ieśli záſtáwić może. Maſz niżey w słowie/ ZONá.

Jeśliby Biała głowá pewną ſummę pienieżną do męża wniosłá / á żadnego wiáná náznáczonego niemiáłá / po śmieći mężowey / gdyby ſię v potomkow pieniędzy w nieśionych vpomináłá / o ktorychby ony mo-

wily/że nic niewiedzą / y chćieliby niewiádomośći ſwey według práwá do-
S. S. lib: i. artic: vij et. artic: xviij. I. M. ar xv. wieść / y tego też / że iey żadnego wiánná nie obiecano. Tedy potomkowie mężowi bliżßy ſą odwieść ſię świádkámy po v márkey ręce / niżeliby ie kto (oprocż ſądu) pokonać miał. Ale iż o tym niewiedzą/ ieśli oná co wniosłá / ábo nie? á o rzecżách niewiádomych przyſięgá niebywa beſpiecżna: przeto vchodząc podeyrzenia krzywoprzyſięſtwá/ ieśliby potomkowie chćieli pániey álbo iey świádkō wtȳ dáć wiárę. To będźie ná ich woley. I. M. arti: xxij. glo.

Białagłowá świádectwem pokonána być może wſpráwách / ktore ſię vtrácenia wiáná doticzą. O ktorych cżytáy niżey wſłowie / WJANO.

Jeśliby białagłowá ná świeżym vcżynku / przy mordźie / álbo przy ránie ßránkow godney poimána byłá / tedy ią bliżßy powod z ludźmi ktorzy wo-
I. M. ar: xxij. tánie ſłyßeli/pokonáć/ niżliby ſię oná odwieść miáłá/ y ma byc według práwá karána. Wßákże biała głowá vcżciwa/ieśliby o mord/ábo o ránę/onegoż dniá żądáną obwiniona/dáná była ná rękoięſtwo/bliżßa ſię odwieść ſiedmią świádkow / niżliby ią kto pokonáć miał. Tákże ieśliby o vcżynek przenocowány obwiniona byłá/ bliżßa ieſt odeydź przyſięgą ſwoią niżby ią pokonáć miano. I. M. arti: xcj. glo.

Białagłowa ktora wiáná niema / á dorobi ſię z mężem ſpolnie / co bierze naydźieß niżey wſłowie. ŻOná.

O tym máß więcey niżey wſłowiech / Wdowá / Mąż / Małżeńſtwo/ Żoná / Pánná / Wiáno / Gieráda.

Biſkup.

Biſkupi / Opáci / Kśienie máią wtorą doſtoynośc ſtanu rycerſkiego/Sp: Sa: lib: i. arti: iii. I. M. ar: viii. glo.

Biſkup in reconuentionalibus, to ieſt/wzaiemnym obżáłowániu wyrok ſędźiego świedckie odnośić y onemu podliedz powinien według niektorych. Spe: Sa: lib: ij art xii. glo.

Biſkup / Opát / y Kśieni ktorzy śię z ſtanu rycerſkiego weſelą / gdy będą wybráni / pierwy lenno od krolá / á potym ſtáránie duchowne od kośćiołá przymowáć máią / á kiedy lenno przymą tedy práwo lenne podáć mogą / cżego przedtym vcżynić niemogą. A gdźieby do ßeśći niedźiel/ Biſkup/ Opát/ álbo Kśieni wybráni niebyli/ tedy obieránie Papieżowi / Ceſárzowi / álbo Krolowi należy/ ktorey ná to według zdánia ſwego godnego obierze. Spe: Sax: lib: iii. art: lix. tex.

Wßákże gdźieby ná Papieżá Electia miáłá przypádáć / tedy támći ktorzy obieráią / máią cżas trzech mieśiecy / w ktorych ieśli Biſkupá nie obiorą / iuż ná Papieżá Electia przypada. Támże glo.

Arcibiſkupſtw cżtery z pietnáśćią Biſkupow / nayduią ſię wSáſkiey źiemi. Pierwße Maydeburſkie/ktoremu podlegli Biſkupi Náumburſki/ Merſeburſki/Mißenſki/ Brándeburſki/ y Háwelburſki. Drugie Moguńſkie / ktore ma podlegych cżterech Biſkupow z Hálwerſtatu / z Hildesheimu / z Werdy / y z Bátenborku. Trzećie Bremſkie / ktoremu podlegli Biſkupi/ Lubecki/ Schwerinſki/ y Ráceburſki. A Biſkup Oſſenburſki / Mindſki// y Monáſterſki/ podlegli Arcybiſkupowi Kolenſkiemu S: S: lib: iij. ar: lxij. Tex.

Bi-

Biskupstwo Máydeburskie iest fundowáne z xięstwa Szartáwskiego/ á to przez Cesarzá Ottoná. I. M. arti: xvi. glo. O czym szerzey niżey w słowie LAWnik / gdźie się też dowieß / kto w Máydeburku Láwniki obiera.

Bliſky po mieczu Agnatus.

Gdźieby synowie niedorośli zostáli / tám stárßy blizßy po mieczu/ bierze wßytek Hergwet † do śiebie † á w tym będźie ich opiekunem / póki do lat nie przydą. A gdy będą dorástáć / powinien go im zá się zewßystkym co wźiął wróćić chybaby dowiodł że co ná ich pożytek obróćił/ álbo bez winy swey gwałtownie / álbo zá przypadkiem stráćił. Spe: Sa:lib: i. arti: xxiij. Tex.

Bliski po mieczu iest krewny / od Mężczyzny bliskośćią złączony / iákoby krewny od oycá / iáko iest brát iednego oycá. Brátow syn álbo Wnuk. Tákże stryi y Syn / álbo Wnuk iego. Támże glo.

Bliſky po mieczu máią czynić práwem/ o zábićie przyiaćielá. maß w słowie / MEZOboystwo.

Kto chce bráć Hergwet / ma być blißy krewny po mieczu / á Gierádę blyzßa po wrzećienie białeygłowie zmárłey bierze. Spe:Sa: lib: iij. arti: xv.tex. I. M. arti: xxiij.

Bliski krewny / zá krewnym świadczyć nie może/ tylko wtroiákich spráwách. Naprzod oćiec / y káżdy krewny / może wyświadczáć rozrządzenie Testámentowe / Syná álbo krewnego swego. Potym w spráwie małżeńskey. Po trzećie / gdy potrzebá rodzay † álbo látá † wywodźić / tedy też krewni świadczyć mogą. Spe: Sax: lib:iij. arti: xxxij. l. M. arti: iiij. glo.

* Tu Láćiński Exemplarz ma Tertio vbi testificari debet genealogia legitimæ nationis, vel progenitorum &c. Ale iż wßystkie inne exemplarze ná tym mieyscu nie orodzycach / ále o látách mowią temi słowy. Wann mann eines mannes geburt / oder alter beweisen soll. Przeto mi się zda/ że to w Láćińskim nie własne przełożenie. *

Według stárych praw blizßy po mieczu / lepße prawo mieli / niżly blizßy po wrzećienie / ále to potym odrzucono / y ták porownano że nie wiecey práwá ma do dźiedźictwá ten co po mieczu/iedno iáko y ten co po wrzećienie idźie. Spe: Sax: lib: i. ar: v. lib: iij arti: xv. I. M. arti: xxv. glo. S. S. lib: i. arti: xvij.

Bliski po mieczu / bierze w Hergwećie miecz ná znák obrony/ y tego że ma być opiekunem innym. I. M. arti. xxv. xxvi. xlix.glo.
O czim też masz nyżey w słowie. HERgweth.
Bliski po mieczu gdy opiekę przymnie / powinien vyśćić y vpewnić dobrá śieroce istotą nieskáźitelną / to iest/ tákym fántem ktoryby się skáźić y znißczyć ták predko niemogł / iáko są domy / folwárki / role / y inße tym podobne. A ieśliby kto dźieći odumárł / zostáwywßy dobrá /y krewne przyiaćioły / á stárßy blißy po mieczu nie chiałby opieki przyiąć / tedy go sędźia zwrzędu swego może do tákowey opieki przymuśić y muśi ią rad nie rad przyiąć / ieśli się słußnie nie wymowy. I. M. arti:xxvi. glo. A czym się wymowyć może naydźieß niżey w słowie Opiekun. S. S. lib: i. arti xi.

Bog

Pan Bog ieſt počątkiem y końcem wßytkych rzečy / y głową wßytkich náuk Spe: Sax: in Prologo.

Pan Bog člowieká ná wyobráženie ſwoie ſtworzył / y ták iednego iáko y drugieg° naświętßą męką ſwoią odkupił/ábowiem ſobie rowno wßyſtkich y bogátych y vbogich / vlubił. Sp: Sa: lib: ij. arti: xlij. tex. I. M. arti: ij.

Bráć

Co kto nie ſłußnie drugiemu weźmie /możemu záſię ná Teſtámenćie wroćić / w čym on komu wracáią / nie dáru / ále przywrocenia będzie mogł dowieść y práwo ſwe pierwße/ ktore do oney rzečy miał /otrzymáč. Spe: Sa: lib: i. arti: lij.tex.

Bo tego co nie iego ieſt /nie može žadnemu dźiedźicžnie zoſtáwyč. Támže glo. Jeśliby kto pieniędzy od dłužniká ſwego bráć niechčiał / á čás zapłáčie przed Sądem byłby náznáčon / tedy dłužnik w niebytnośći wierzyćielowey / može pieniądze v ſędźiego zoſtáwyć / á będźie wolen.

J ieśliby oproč ſądu zapłátá przyobiecána byłá/ á powod ná čás náznáčonj nieſtánie / tám dłužnik iuž dosić čini ſłowu ſwemu / y potym otrzyma čás ſłußny do zapłátj / wßákže wierzyćiel przez to pieniędzy nie vtráči.

Ačkolwiek według práwá Ceſárſkiego wierzyćieł / ktory pieniędzy bráć niechce / wiecey ſłuchan być niema.

Wßákže ná to maß wiedźieč/že ieśli zapłátá ieſt Sądownie przyſądzoná/ktorey powod z pewnych przyčyn bráć niechce. Tám dłužnik álbo odporna ſtroná / gdy zoſtáwy pieniądze v ſądu /álbo w bližßym Sędźiego domu /będźie wolen od ſkárgi wßelákiey.

A ieśliby zapłátá oproč Sądu przyrzečona byłá (iáko ſię wyßey powiedźiáło) á niechciałby pieniędzy bráč / tedy przez to nie pieniądze / ále tilko on dźien vmowiony tráči y odporna ſtroná będźie bez ſkody/ieśliby ktorą miáłá być w dobrách / álbo w poććiwośćy / bo ſię to dźieie zá Actorową przyčyną/že ſię zapłata nie ſtanie. Abowiem bráć niechcieć/dwoiako ſię rozumie: bo álbo niechce bráč / ten ktoryby bráč miał / dla niebeſpiečeńſtwá drogi/ álbo dla iákieykolwiek inßey ſłußney przyčyny / á tákowy pieniędzy ktoreby bráč miał / nietráči: álbo nie chce zgołá bráč ná žadnym (też y beſpiečnym) mieyſcu/gdźie ſłußnie mogł y był powinien bráć /á tákowy rzeč ktorey bráč niechce / zda ſię tráčič. S: S: lib: ij. arti:xi.glo.

Rzeč choč ſwoię własną/ gdyby kto v kogo záſtał/ ma iey práwem dochodźić: bo ieśliby kto chčiał gwałtē včynič/á owemuby vžywánie zgwałčil/będźie karan iáko gwałtownik pokoiu. Rowßem / ieśliby chocia ſwoię rzeč niepráwnie wźiął / tráći ią. A ieśliby co cudzego wźiął / mniemáiąc by to iego / tedy to ma wročič wedwoynaſob / á to ieśli prawdźiwie mniemał by to iego / bo inačey byłby iáko łupieżcá karan Spe: Sa: lib: ij. ar lxx. glo.

Sp. S. lib. i. arti: xiij. S. S. lib: iij. arti: xliij.

Ktokolwiek drugiemu co z krzywdą/ gwáłtem / álbo nád iego wolą bądź máło / bądź wiele weźmie /to mu powinien wročič z na

gro

groda (álbo emenda.) Ale ieśliby ten ktory wźiął przyśiągł / że tego co wźiął mieć nie może / ma to zápłáćić według ſzácunku ſtronie powodowey / álbo ſzácunku przyśięgą vmnieyſzyć. Sp: Sa: lib. iij. art: xlvij. Tex. S. S. lib: iij. arti iii.

Wźiąłliby kto cudzy miecz / ſuknią / miednicę / álbo co kolwiek inſzego z łáźńie / álbo z innego ktoregokolwiek mieyſcá / mniemáiąc by iego / álbo ieśliby ze młyná wor / pełny álbo prożny / álbo co tákowego zánióſł / á ſwą rzecz by tám zoſtáwił / y chowałby to nie ſkryćie / będąc tey nádźieie / że oná rzecz iego właſna ieſt / ieśli wtym niewinnośći ſwey przyśięgą dowiedźie / tedy on może vczćiwie rzeczy ſwey dochodźić / á chociaby mu w tym criminaliter winę dał / tedy przed śię przyśięgą odeydźie: by iedno świádkámi dowiodł / że to nieſkrićie chował / o świeży vczynek go też w tym obwinić niemoże. S: S: lib: iij. art: lxxxix. Tex.

Brat.

S. S. lib: i. ar: xvij. ar: li li: iij. ar: xlv. glo.

Dwá bráćia gdyby dwie śieſtrze poiely / á trzeći brát poiąłby też obcą białągłowę / tedy synowie ich wſzytcy rowno do bránia ſpadku / ieden po drugim przychodzą / by iedno ſobie wrodzaiu rowni byli. Spe: Sax: lib: j. art: iij. tex.

Ieśliby Oćiec Synowy ſwemu ſzaty / konie / álbo zbroię dárowął / w ten czás kiedy to vczynić / y ſyn tego vżywáć mogł / tedy ták dárowánych rzeczy on ſyn po śmierći oycowey z bráćią dźielić niepowinien / áni ich bądź pánu Oycowemu / bądź potomkom oycowym wrácáć winien † á to rozumiey o ſynie / ktoryby Oycu ſwemu w rodzáiu rowien nie był † tilko był od oycá z dobr nie odpráwiony. Spe: Sa: lib: i. arti: x. Tex.

Gdzieby Bráćia / álbo inſzy dobrá mieli niedzielne / ktoreby poſługámi / pracámi / y koſztem ich były rozmnożone / tedy pożytek y zyſk on wſzytkym ſpolnie należy / toż y o ſkodźie rozumiey.

I. M. ar: lvij.

A cokolwiek kto co z żoną weźmie / tego z towárzyſzmi álbo bráćią dźielić niepowinien. Ieśliby też kto dobrá ſwe przegrał / przefryiował / przedárował / álbo iákokolwiek roſproſzył / ná co by bráćiá ábo towárzyſze iego niezezwolili / oná ſzkodá tego ſámego ieſt ktory vtraca / á nie iego bráćiey / álbo towarzyſzow. Spe: Sax: lib: i arti: x: ij. Tex.

Ieśliby też ieden z Bráćiey niedźielnych dług vczynił / tego z ſpolnych z dobr płáćić nie powinno / wyiąwſzy by to vczynił dla ſpolnego pożytku / czego niemniemác ále dowieść potrzebá. Tákże też oſądzenie práwne iedney z bráćiey nie ma bić z ſpolnego płácone. Albo / ieśliby ktory chiał dźiewkę wydáć tedy iey niema z dobr ſpolnych odpráwiáć / ále z ſwych właſnych / bo powinność dźiećiećiá zá oycem chodźi. Támże glo.

Bráćia odpráwieni po śmierći rodźicow / do dźiału z nieodpráwionemi / przypuſzczeni być niemáią / á że pierwey pod przyśięgą wſzyſtko cokolwiek dobr / ktoremi byli odpráwieni od rodźicow wźieli (wyiąwſzy Gerade y Hergwet) zniosą. Ale ieśliby dobrámi nieruchomemi byli odpráwieni / tedj śię o nie przyśięgą wyzwolić nie mogą. A ieśli śię też dźiału dźiedźicznego wyrzekli / niemáią do niego nic: wyiąwſzyby śię tego odprzyśiącchćieli / wſzákże śię wyrzeczenia ſądownie vczynionego / ieśliby mogło być dowiedźione / odprzyśiądz niemogą. I. M. ar: lvij.

S. S. lib: ii. artic: xix — A w tákich rzeczách Szołtys przećiwko kmiećiowi miásto Sedziego świádczyć może. Spe: Sa: lib: i ar: xiij. Tex.

Bráćia y Siostry nierozdzielni / to iest rodzeni / bioræ spadek dziedziczny po bráciech / abo śiostrách swych rodzonych przed bráćiæ álbo śiostrámi / z oycá abo z mátki rozdzielonemi / to iest nierodzonymi. Rodzonych bráciey dzieci rowni sæ bráciey nierodzoney / to iest / pułbráciey w braniu dziedzictwá. Spe: Sa: lib: ij art xx. tex.

Brát brátá / iáko ku działowi Lenná práwem Ziemskim przymuśić może / masz niżey w słowie / Lenno.

Gdy sie dwá bráćia dziedzictwem dzielæ / tám stárszy dzieli / á młodszy sobie wybiera dział / ktorymu sie podobáć bedzie. Sp: Sa: lib iij. art: xxix. Tex.

Budowánie

Białagłowá / iáko rychło po śmierci mezowey budowánie swe znośić ma / naydzieß wyższey w słowie. Białagłowá.

Czynszownik ktorykolwiek / budowánie ktore stoi nágrunćie czynszowym / zostáwia potomkom swoym / wyiæwszy by był Rycerskiego stanu / ktoryby tákowe budowánie żenie ná wiáno náznáczył. A ieśliby tákowe budowánie dziedzicá niemiáło / ániby też było ná wiáno náznaczone / tedy pan onego gruntu / álbo Lenná / może ie w pożytek swoy wespołek y z czynszem obroćić. A gdzieby białagłowá wiáno ná Lennie álbo ná własnośći miáłá / tedy budowánie támże po niey zostáłe / zdádzæ sie przychodzić nie ná iey potomki / ále ná tego / ná kogo też y wiáno przychodzy. ¶ W Niemieckich Exemplarzách to mieysce ták stoi. † Jezliby białagłowá wiáno miáłá ná lennie álbo ná własnośći / tedy ktore budowanie tám ma gdy vmrze / dziedziczy nie ná bliższego swego przyiaćielá / ále ná tego ná ktorego y oney dobrá przychodzæ. † O czym też niżey.

A iáko káżdemu bez woley páńskiey budowánie swe / ktore ma ná lennie popráwiáć / y psowáć wolno / tákże też białymgłowam w ich wienie.

Oćiec iezliby miał syná / álbo dziedzicá w Lennie / ktoryby nie był po-
I.M.ar:xcv. glo. — tomkiem w ziemskim práwie / ten budowánie na Lennie bierze lepszym práwem / niżly potomek ziemskiego práwá.

A iezliby pan / Lenno (álbo grunt) komukolwiek ták zgołá podał / nie wymowiwszy sobie budowánia ktoreby tám było / tedy ono budowánie tego bedźie komu y grunt podádzæ. S: S: lib: ii. art: xxi. Tex.

BVDowánie wieyskie iest dziedzictwem / bo spada ná dziedzice ktorzyby kolwiek byli / bądź to żeby do dobr czynszowych náleżeli álbo nienależeli.

Budowánie iáko przy grunćie nie Lennym zostáie / masz niżey w słowie. Czynsz.

Jeśliby Czynszownyk budowánie żenie swey dáć chćiał / tedy pan Czynszowy przedsie może tego bronić / áby onego budowánia niepsowano / áni przenoszono / boby z tąd czynsz ginął / á czynszownikby sie bogáćił z cudzæ szkodæ / co być niema.

A iż Białagłowá budowánia potomkom swym niezostáwia / ále temu czyi grunt iest. To ták rozumiey / ieśliby potomkowie iey chćieli.

mowić / iż tákowe budowánie / iey było zá wiáno dano/ y onáie przenioząwszy tu postáwiłá/ zá czymby sie iáko dziedzyctwá vpominali / y chćieliby go z onego gruntu znośić / y rozbieráć / tedy to być niema. Ale ono budowánie przy grunćie zostánie/ by też dobrze było przez Białagłowe poprawione bo iáko pan budowanie tákie tákie bráć muśi/choć bedźie popsowáne/ták że ie też iezli by popráwione było/ wezmie/abowiem kto czuie szkode/ má też y pożytek czuć. Támże glo — S. S. lib: iij. arti:xxxviij.

Budnieli kto co ku szkodźie sąśiádá swego / iáko gdybymu strzeche álbo abdách ná iego dworzec wpuśić chćiał/ má to sąśiad y sedźiemu y onemu ktory buduie obwieśćić. A iesliby po obwieszczeniu/ pokiby sie o to nierospárli co dáley budował / ma to záśie rozwálić / y znieść / choćby też chćiał † y mogł † dowieść/ że to práwnie czynić mogł. Budowáć káżdy ná swym grunćie może/ iáko chce wysoko by też sąśiádowi świátło zásłániał (á to iesliby on dom powinnośći iákiey ná sobie nie niosł/ ktoreyby dowieść nie możono. Przeto iesliby dom wolny bez wszelákiego obowiąsku/ álbo gruntownego brzemienia był/ á sąśiadby ná dworzec onego domu okno wykował / álbo wyrąbał / powinien to zá śie bedźie swym kosztem záprawyć) ták iáko przedtym było. Wszákże ábdáchow/ álbo śćiekánia wody/ áni tranow nie może żaden ná Sąśiedzki grunt puszczáć/ álbo w sąśiedzką śćiáne kłaść/ pokiby sie z obu stron ná to nie zezwolily / álbo iesliby z przedania / dáru / álbo vmowy postánowienia iáki° miedzy nimy niebyło. A tu masz wiedźieć/ iesliby płot álbo dom iáky niemogł mieć wiátru / tilko ziedney strony / tedy wedługi práwá od oney strony iest pewna powinność seruitutis, ták że iuż tą żadē niemoże budowáć/ áni drzewá szczepić/ áni żadney inney rzeczy stáwiáć ták wysoko czymby sie wiátr mogł hámowáć. Spe: Sa; lib:ij. ar; xlix. glo. — S. S. lib: ij. ar: li. glo.

Cokolwiek naiemnik ná cudzym grunćie/ od ktorego czynsz płáći / zbuduie/ to za sie gdy sie prowádzy znieść może/ álbo potomek iego gdy by on vmárł / okrom † wrot † tylnego y przedniego płotu/domu / y gnoiu / bo to pan onego gruntu / według vznánia y oszácowania sąśiedzkiego odkupić może / czego iesly nie vczyni/ tedy to naiemnik wszystko pobierze / y gdźie bedźie chćiał przenieśie. Spe: Sa. lib: ij art: liij. Tex.

Budowánie folwárkowe álbo wieyskie/ dla żadney inszey przyczyny/rozburzone y rozmiotáne być nie ma /tylko dla zgwałcenia białychgłow / álbo iesliby zgwałcone tám w wiedzione były / záczym on dom práwnie ma być osadzon / iesliby go wedlie práwá nie obroniono / y nie wymowiono. A gdy iuż budowánie ták osádzone bedźie / choć by obwiniony potym od skargi wolen był / tedy iuż rozwálonego budowánia nikt płáćić nie bedźie / przeto żego od vczynku nie bronił / y nie wymawiał / wten czás kiedy to czynić miał. Wszelkie bydle ktore tā przy gwałćie było przez Dekret sądowy ma być śćiete. A wszyscy ktorzy ná tego gwałtu wołánie bieżą/ iesli złoczynce iákym kolwiek sposobem poimáią / choć pokonan nie bedźie / nic nie występuią by go iedno do sądu przywiedli. Spe; Sa: lib: iij. ar: i: lxviij. Tex. I. M. arti: xxxviij. xxxix.

Budowánię zamkow/ ogrodow / wśi rc. / iáko dla złodźieyſtwá / łupieſtwá / gwałtow / máią być zrucone / máß niżey wſłowiech / Gwałt / Łup/ Złodźieyſtwo.

Budowánie / ná ktorym Białagłowá opráwę ma / nie ſpada ná iey potomki / iedno tàm gdźieby ie zá żywotà z mieyſcá opráwy / ná grunt właſny dźiedźiczny / álbo lenny przeſtáwyelà / àlbo przenioſłá. Spe: Sa: lib: iij. ar: xxxviij. tex.

Abowiem wßelkie budowánie zoſtaie przy dźiedźictwie. Támże gło.

Budowáć káżdy może bez woley Sędźiego / drzewem álbo murem / wzwyß nà troie pietro / iedno podziemne á dwoie nád nim / ták żeby drzwi do ſpodniego mießkánia były wkolano nád źiemią. Spe: Sa: lib: iij. arti: lxvi. Tex.

Budowàć zamki / targowiſkà / miàſteczkà / ieśli y iáko wolno / naydźieß niżey wſłowie / Miáſto.

Budowánie ná dobrách czynßowych / ieśliby kto żenie ſwey álbo dźieciom / przed pánem oney wśi álbo śiedliſká / álbo przed ſąśiádmi dárował / a po iego śmierći by ſię kto do onego budowània ćiągnął / tedy żoná gdy dáru dowiedźie / bliżßa ieſt budowánie otrzymáć. Ale ieśliby y grunt / y budowánie mężowe właſne było / tedy ich ſłußnie bliżßy krewny po mieczu / iemu wrodzáiu rowny będźie modł dochodźić. Abowiem żaden nie może właſnośći ſwey oddàlić iedno przed ſędźiem / v zagáionego ſądu / z przyzwoleniem potomkow. I. M. arti: lxj. tex. O tym też máß niżey w słowie / Czynß. dobrá. A co y iáko kto może żenie ſwey w dobrách ſwych dáć / naydźieß tám że w ſłowie. DObrá. y w ſłowie Żonà.

Ieżliby kto w Mieśćie vmárł / máiąc dźieći z dobr ſwych wypoſáżone / ¶ To ieſt / ktorzyby ſię częśći oyczyſtey wyrzekli / **á iednego by też niewypoſáżonego ſyná / ábo dźiewkę w** dobrách ſwych po śmierći ſwey zoſtáwił. Ten ábo ieśliby ich więcey było / mogą budowànie ſwe z przyzwoleniem màtky ſwey bez przenagábània inßych bráćey / álbo śioſtr ſwych wypoſáżonych / y odpráwionych przedàć. I. M. arti: lxiij. Tex.

To dla tego iż màtkà oczekawa ſpadku po dźiećieciu niewypoſáżonym. A to ták rozumiey / gdźieby tákowe dobrá nieſpadkiem dźiedźicznym przyßły / bo ieżliby dźiedźicznie przypádły / tedy ich dźieci bez woley drugich wſpoł dźiedźicow oddálić niemogą. Tàmże. glo.

Burgrábià.

Burgrábià żadnego głownego Sądu bez Szołtyſá mieć niemoże. Máß o tym niżey wſłowie / Szołtys.

Burbrábiá ma wolność gáienia od Królá / á Sad od Páná oney ziemie. Spe: Sa: lib: i ar: lix. I. M. ar: xi. Tex.

A ten iáko ma Sad gáić/ masz o tym nizey w słowie. Sad.

Burgrábskie Sady trzykroć w roku bywáią. Pierwszy / w dzień S. Agáthy / drugi / w dzień świetego Janá y Páwła (albo trzeci dzień po S. Janie Krzćicielu.) Trzeci w octawe S. Marciná. A iesliby sie ktory dzień sadowy tráfił w świeto/ tedy ná inszy dzień odłożon być nie może / ále iuż ginie. Jesli Szołtys do sadu zámieszka / wine Burgrábi przepádnie/ dziesieć libr álbo funtow / iesliby sie pomocną rzeczą niewymowił/ ktoreyby musiał dowieść to dla tego/ że Szołtys Burgrábi pierwszy Decret wynáleść powynien. Cokolwiek sie krzywd/ álbo wystepkow pokárnych stánie czternaście dni / álbo nocy przed tym sadem / to Burgrábiá sadzić ma / nie kto inszy. Tákże gwałty / zástepowánia ná drogách / náscie domowe/ sam Burgrábiá/ á nie kto inszy sadzić ma. S. S. lib: i. ar: ii. lib. iij. arti. lxi. I. M. ar: xxxviij. arti x c. Sp. S. lib. i. arti: lv. lvi.

A iesliby tám Burgrábiá obecnie nie mogł być / á tráfiłby sie iáki wystepek / gwałt / álbo krzywdá y uczynekby świeży był / tám Mieszczánie Sedziego ná mieysce iego obiorą.

Kiedy iuż Burgrábiá Sad swoy zda y z mieyscá swego wstánie tedy Szołtysi Sad potym we czternaście dni przychodzi. I. M. arti: xlv. tex.

Burgrábskie Sady poszły od Rzymian/ ktorzy záwsze iednego nawyższego Sedziego na tákie Sady podawáli zkad y názwiská dostáli/ że ie Burgrábskiemi / álbo Kásztelánskiemi Sady zową. Dla tego że Burgrábiá potrzebnie powinien ná tákym sadzie siedzieć. Przy tákych Sadiech w Máydeburku / y Biskup bywáć powinien. Ná ktorych Burgrábiá żadnych innych spraw sadzić niemoże/ iedno o dziedzictwo/ o własność / á spráwy pokárne / criminales actiones, ták że też gránicżne. Támże glo.

Winá Burgrábska iest trzy libri / álbo funty. ¶ z ktorych co káżda ważyć ma/ masz niżey w słowie winá. A SZOLTISIA ośm szelagow / a Burgrábska wina / nágrodá / álbo wárgielt / ktorego ná bedzie v sadu gáinego / w sześci niedzielách / ma być płácona: I: M ar.: xvi S. S. lib. iij. ar. xl. & ar. lxiiij.

Burgrábiemu áni Szołtysowi Láwnik decretow wynáydowáć niewinien oprocz prawdziwych dni sadowych/ chybáby sie tráfił iáwny uczynek. S. S. lib. iij arti. v.

Burgrábiá y Szołtys sadzić mogą ná wszelki dzień o dług/ ktory bez świádectwá czynią / wyiąwszyby mieszczánin gościá / álbo gość mieszczániná winił o dług / tedy tám choć świádkámi załuią / powinni sadzić káżdego dnia wszákże gość ma przysiadz / iż gościem iest / á ták dáleko mieszka / że iednego dniá do sadu przybić niemoże. A do sadzenia Burgrábiá álbo Szołtys potrzebuią przynamniey dwu Láwnikow. I. M. arti: xlvi. Tex.

Burmistrz

Burmistrz w Mieście obrány ma trwáć rok zupełny / á władza y powinność iego iest / sądzić niespráwiedliwe miáry / álbo kwarty / wagi / korce / y wszystkie rzeczy do iedzenia / y picia przedáyne. Tákże iesliby kto máły chleb piekł / álbo stràwne rzeczy / niezdrowe y niewárunkowne przedawał. Przekupstwà też on sądzić ma / o ktorych y co zá winá ich / masz niżey w słowie / Przekupień.

Ná wszytko Burmistrz przysiądz ma / iż áni z miłości / áni z lutości / czynić y odpuszczáć nic nie będzie / ále vćciwości y pożytku mieskieygo / iáko nalepiey / y naopàtrzniey będzie vmiał / z pilną ràdą strzedz będzie. I. M. arti: xix. Tex. et glo.

Iż Burmistrz iest iákoby śrzedniem miedzy sędziámi / á rzeczon iest od vrzędu / ná ktorym będąc przełożonym / powinien insze w dobrym rządzie mocno trzymàć. Przeto czt ery rzeczy w ártykule wyzszey opisanym są dotknione / o ktore sie Burmistrz osobliwie ku dobremu Rzeczypo. powinien stáráć. Pierwsza / są niespráwiedliwe miàry picia wszelàkiego / iàko są winá / miody / piwà / y insze / skąd masz pomnieć / że káżdy Mieszczánin nie insze miary / álbo kwárty ma mieć w przedawàniu / àlbo szynkowániu picia / iedno ktoreby były cechowáne cechą mieyską / w czym sie zàmykàią kárczmarze y Szynkarze. Druga / áby wag doglądał / przez co masz rozumieć / Kramárze / Kupce / y wszystkie insze / ktorzy rzeczy y towàry swe ná wagę przedawàią / ktorych potrzebá doglądáć / áby vchwały Mieyskiey nie przestępowáli. A tákowe wagi máią być często probowáne y doglądàne / ták te ktoremi cieszkie / iáko y te ktoremi lżeysze rzeczy / y towáry ważą / tàk àby káżdy spráwiedliwość znał y odnosił. A tego doglądàć powinien stàrszy krámárski ze dwiemà z ràdy mieyskiey / przynamniey raz w Miesiąc. Trzecia / iż ma sądzić korce niespráwiedliwe / przez co sie rozumieią wszystkie miáry do przedawánia z bożą / soli / y inszych rzeczy do vżywánia pospolitego należących. Do ktorych też przykłádáią / łokcie ktoremi Kroiownicy y inszy towáry swe pomiernie kráią. A tu sie zámykáią Oracze / y Rzemieśnicy / ktorzy z rąk swych żywności szukàią / iáko są Kowale / Złotnicy / Kráwcy / Szewcy / Kuśnierze / y inszy. Czwarta / àby doglądał rzeczy do iedzenia należących / áby drogość w Mieście nie byłá / á w tym máią doględáć nawiecey Rzeźnikow y Piekàrzow / tákże y Przekupniow. Támże glo.

Iáko Burmistrzá Rzemieśnicy / y Mieszczánie słucháć máią / masz niżey w słowiech. Mieszczánin / Rzemieśnik.

Ráyce kiedy co zeznáwáć v sądu máią / nie powinien káżdy z nich osobno zeznáwáć / àle Burmistrz zeznánie vczyni / à inszy ná to przyzwolą I. M. ar: c. .glo.

Bydło.

Bydło gdyby kto w cudze zboże/ álbo ná cudza trawe

puśćił / powinien ßkode nagrodźić / y pánu ábo possessorowi trzy ßelągi nágrody dáć / álbo emendy. A ieśliby pan onego bydłá przytym niebył / á bydłoby záiete (álbo fántowáne) było / y ßkodáby byłá dowiedźioná / powinien ią on pan wedlug vznánia chłopow oney wśi zápłáćić / y nágrody ßeść pieniedzy / káżdy od swego bydłá odłożyć. A ieśliby źwierzetá tákie były / ktorychby záiąć niemożono / iáko są dźykie Konie/ wieprze † Gesi † y inße: tedy vßkodzony ma wźiąć dwu meżow / y ßkode im vkázáć / á zá bestiámi do domu páná ich iść y dáć mu wine / á on bedźie powinien iemu ßkode nádgrodźić/ ták iákoby ie był záiął. ¶ Kto bydło swe w pospolite drugiego folwárku / álbo drugey wśi paße puści / fántowány ßeść pieniedzy przepada. Spe: Sax: lib:ij· ar: xlvij. Tex.

Bydło ktore ná pole z pásterzem iść może / niema być

domá chowáne / okrom świni ktoreby prośietá miáły / ále y tych ma káżdy strzedz/ áby ßkody komu nie vczyniły.

Bydłá też osobno páść żadnemu sie niegodźi / áby sie tym miáło myto pospolitego pásterzá vmnieyßyć. ¶ A to rozumiey tám gdźie sie w pospolitym pożytku / y osobliwy káżdego pożytek zámyka / bo ináczy káżdy swoy własny pożytek może lepiey vważyć/ niźli pospolity.

Wyiawßy by kto własnośći / álbo Lenná miał trzy

Lany / tedy może osobno owczarnie y owczarzá chowáć.

Gdźieby z łanu álbo z dworcow nie od bydłá pásterzowi płácono / tedy mu sie mytá z bróniáć niegodźi / áby wieś nie byłá bez pásterzá.

Cokolwiek pásterzowi oddádzą / álbo ze wśi do niego przyżoną / to zá sie przygnác powienien/ á co stráći to płáćić powinien. Ale gdźieby mu wilk álbo rozboycá co wźiął / á iegoby sámego nie poimał / coby on wołániem ogłośił / y mogłby/ tego dowieść / zostáie bez ßkody.

Gdyby też bydle od drugiego bydlećiá przed pásterzem

ochromione / álbo obrázone było. Pásterz o to oskárzony powinien námienić bydle / ktore to vczyniło: y ieśliby potrzebá byłá/ powinien przyśiądz / iże to bydle ßkode vczyniło / a on czyie bydle to vczyniło / owo obrażone do śiebie wźiąć / y odchowáć á żeby ná pole chodźić mogło / powinien: á ieśli w tym zdechnie / postánowionym wargeltem go zápłáći. S. S. lib: ii. arti. liiij. Tex.

Jeśliby kto bydło swe drugiemu ku strzeżeniu zá pewne myto naiał álbo zmowił / á onby ie rozpuśćił ná paßey / ná ktorey sie bydło pospolićie páść zwykło / gdźieby złodźiey álbo wilk ktore vkradł / álbo záiadł / powinien ie nágrádzáć. Bo pásterz powinien o złe strzeżenie odpowiedáć / y dla tego że pieniądze bierze / niebespieczeństwo przyimuie/ ktemu iże ich niemiał bez strazey pußczáć/ y że ie mogł ná bespiecznieyße mieysce wygnáć. A nie wspomoże go to / że tám ludźie zwykli páść bez strazy.

Bo co inßy cżynią w swych / to niema być chwalono / ále on co zániedbał w cudzych / to ma być karano. Támże glo.

Koń álbo bydle záfántowáne / gdyby zdechło bez wyny wierzycielowey ieśli dowiedźie / y według prawá się te° spráwy że do tego żadney przycżyny niedał / ßkody ná tym inßey nie odnośi / tilko że pieniądze w ktorych mu bydle było záfántowáne / tráći: wyiąwßyby ináczey miedzy sobą postanowili. Toż y o zwierzonym bydlęćiu rozumiey. Spe: Sax: lib: iij. arti: v. Tex.

Bydlę ktore do Sadu postáwione być miáło / gdyby zdechło / ten co ie postáwić miał / vkazawßy v Sadu skorę iego / będźie wolen. S: Sa: lib: iij. arti: x. I. M. arti cxix. Tex.

Bydło sąśiedzkie gdyby kto z swoim bydłem do domu zàiął / á nàzáiutrz by go záśie puśćił / nic nie przepada / by iedno tego nieprzął / y z bydłá pożytku niewźiął. Sp: Sa: lib: iij. ar: xxx. vij. Tex.

Bydlę sąśiedzkie ktoreby się do iedzenia godźiło / kto by dobrowolnie / álbo niechcąc zábił / postánowionym wárgieltem ma ie záplácić. A ktoby go ochromił á przyśiągłby / że to niechcąc vczynił / tedy połowicą wárgieltu nágrodźić to powinien / á nágrody żadney nie przepada / y bydlę on weźmie cżyie przedtym było. Ale ieśliby chcąc bez potrzeby kto zábił álbo ná nogę ochromił bydlę / ktoreby sie do iedzenia niegodźiło / ma go zupełnym wárgeltem zápłácić / y z emendą: á ieśliby go ná oko ochromił / tedy połowicą to nágrodźi. S: S: lib: iij. arti: xlviij. Tex.

Z bydlęcego wystepku Sędzia winy nie bierze / maß niżey w słowie. ZWIERze.

Bydło kto komu vkrádnie / gárdło tráći / ktorego nietráći ten co go zábiie álbo ochromi. To dla tego / że ono złodźieystwo nie bydlęćiu ktore krádnie / ale człowiekowi ktorego bydlę było / dźieie się. A ták kto przećiwko człowiekowi wystepuie / ten ná człowieczeństwie / to iest ná ćiele ćierpieć / y karan być ma. Ale iż ten ktory bydlę zábiie / álbo ochromi przećiwko bydlęćiu tylko wystepuie / á człowiek iest zacnieyßy niż bydlę: bo to wßystko Pán Bog dał pod moc człowiekowi / przeto gárdłá nie tráći choć go zábiie. Támże glo.

Pàtrz wiecey w słowie Pàsterz y w słowie Koń.

CESarz.

Wu Mieczow władzą / to ieſt / Duchowną y Swiecką / ku obronie ludu ſwego / Pan Chriſtus w Kośćiele ſwoim vtwierdźił / z ktorych iż Papież ma Duchowną / á Rzymſki Ceſarz świecką / nikt niewątpi / y ná znák tego poſtánowiono áby † pewnych čáſow † Papież ná białym koniu iezdźił / ná ktorego wśiádániu Ceſarz śiodło zá ſtrzemie / áby nie ſpádło trzymać powinien: w čym śię znáčy / że ći ktorzy Papieżowi niechcą być poſłußni / od CEſarzá do poſłußeńſtwá máią być przymußeni / tákże też od Papieżá ći ktorzyby Ceſárzá ſłucháć niechćieli / gdźieby tego potrzebá byłá. Spe: Sa: lib: i art. i I. M. arti: vij. tex.

A te mieče ſą władze / y Sądy dwoiákie / Duchowne y świeckie. Bo iáko miečem świeckim bywáią złočyńce kárani / ták też duchownym miečem duße grzeßne bywáią vymowáne.

Tuby mogł kto wątpić / ponieważ władzą Duchowna y świecká w tych dwu miečách zoſtáie / ktory wzdy z nich wyżßy / y doſtoynieyßy? Jedni ták rozumieią / żeby CEſarz wyżßy był niż Papież / ći mniemánia ſwego ták podpieráią: Naprzod / iż pánowánie od nikogo inego niepochodźi iedno od Páná Bogá. Druga / gdyby Papież miał być wyżßy nižli CEſarz / tedyby Appellátia ßłá od niego do Papieżá / co nie bywa. Nád to / Ceſarz čáſem y trybut od kośćiołow bierze / á nie Papież. Do čego y to przyſtepuie / że Ceſárzowi dan ieſt mieč / dla obrony práwá / ſpráwiedliwośćy / wdow / y śierot / ktory y ſądźić wßelákie rzečy może / čego Papieżowi niepozwolono: iáko čytamy o S. Pietrze / ktoremu Zbáwićiel rzekł: Włoż mieč twoy do poßew / chcąc przez to dáć znáć / áby śię z władzą świecką nie mießał. Zá čym mnimánia ſwego potężnie bronią. Przećiwko temu ſą niektorzy co twierdzą / że Papież wyżßy ieſt nižli Ceſarz: co też wywodzą tym / iż Pan Bog dáł Papieżowi oboie władzą / y świecką / y duchowną. Sadząc śię ná tym co Pan Chriſtus S. Piotrowi rzekł: Cokolwiek zwiążeß / będźie związano / co chcą rośćiągnąć ná iego wßyſtkie namiáſtki / y mowią: Ponieważ Papieżowi dáná ieſt władza niebieſka / ktora ieſt doſtoynieyßa nižli świecka: przeto ſłußnie Papież wyżßym ma być. Nád to iż papież čáſem y miečá / y Sądow świedckich vżywa / bo čyni to co y Ceſarz zwykł čynić / bo będącey dobremi čyni. Jeßče ktemu y to / że Ceſárzá Papież świeći / y może go kląć / y złożyć z doſtoieńſtwá / z pewnych przyčyn. A że Ceſarz Papieżowi przyśiega ſpráwiedliwość mnożić / á nieſpráwiedliwość tłumić. Nád to / iż Papież pánowánie ze wſchodu słońcá ná zachod / przenioſł. čego wßyſtkiego práwem podpieráią. Ale opuśćiwßy árgumentá / ták po tey / iáko po owey ſtronie ſłużące / będźież wiedźiał / y ták te przećiwne árgumentá

zgodźić / iż wßeċzách dußnych y ktore do chwały Bożey nalieżą / Papież iest wyżßy niżli Cesarz / bo te do Sadu Duchownego należą. Ale w tych ktore do obrony świeckiey należą/ co też przed śie nic mniey do służby Bożey należy / á to Sądem świeckim zowiemy / Cesarz iest wyżßy niżli Papież. A to śie sobie nie przećiwi. Rowßem ták Papież w Sąd świecki/ iáko y Cesárz w duchowny wdáć śie mogą / w pewnych przypadkách. O ċzym maß niży. A w tym wßytkim / ieden drugiego rátowáć y wspomágáć ma.

A to wßystko ták dálece / áby żaden z nich z powinnośći swey nie wykráċzał. Bo iesli Cesarz nie ċzyni co mu przystoi / tákże y Papież/ może być przećiwko niemu postąpiono / nie iáko przećiwko CEsárzowi / ále iáko przećiwko wystepnemu / y może byc złożon / y klet / y potym karan.

Cesarz może ċzásem sądźić duchowne osoby/ z pewnych przyċzyn. Naprzod gdyby go przełożony Duchowny káráć niechćiał / álbo niemogł. Potym o łákomstwo y przewrotne Sady przełożonych Duchonych. Tákże o kácerstwo/ o fálße/ o sedicie y burstki / álbo gdyby ná klątwe niedbáł. Tákże gdyby władzą duchowna kogo pohámowáć niemogłá / y o sprzećiwienie / álbo zbraniánie podatku ná obrone Rzeċzypospolitey z dobr kośćielnych. Tā glo.

CEsarz Tytus y z oycem Wespesianem Hieruzálem zburzył / y wßystko ochędostwo Kośćielne do Rzymá przeniosł. Był tó ċzłowiek dziwny / y ták ßċzodrobliwy / że zadnemu nigdy zadney rzeċzy nieodmowył / mowiąc: Nie przystoi / áby kto od Cesárzá miał z żalem odchodźić. S. S. lib. iij arti: vij. glo.

S. S. lib: ij. arti: xij. S: S: lib: iij. arti: lxiiij. S.S. lib: i arti: vlt.

Do CEsárzá álbo do Krolá / vćiekáć śie káżdy ma / w pewnych sprawach. Naprzod o wyrok / y o Appellátią. Potym gdyby Sedźia w iákim práwie wątpił. Trzećia / gdyby Cesarz rußenie / álbo do śiebie przyiácháć rozkazał. Czwarta / gdy śie kto od powołánia wyzuć chce. Piata / gdy kto chce drugiego w powołánie wietße włożyć. Spe: Sa: lib: iij. ar: xxxiiij glo.

S.S. lib: iij. arti: liiij.

CEsarzá sadźi Phalczgrábiá / álbo Woiewodá

Rhenski / ále w ten ċzás / kiedy go dostoieństwá odsadzą. Bo poki Cesarzem iest / poty niema żadnego Sedziego nád sobą / bo sam iest nawyżßym Sedźiem / y nád wßystkiemi práwy / wßákże przedśie pod práwem żywie. S. S. lib. iij. arti. lii. l: Mar: viij. ix. tex. et glo.

Cesárz od czásu poświecenia od Pápieżá / álbo kogo

innego / może być klet dla trzech przyċzyn. Pierwßa o kácerstwo / druga o rozerwánie Małżeństwá / trzećia / o świetokrádztwo. Spe: Sa: lib. iij. art: lvij. Tex.

¶ Ale ten ártykuł iest zepsowány / bo nie tylko w tych trzech rzeċzách / ále o káżdy grzech

może

może Papież Cesárzá / y káżdego innego klać / y może praw Cesárskich popráwić / gdżieby co było dußey niebespiecżnego. Támże glo.

CEsárzá obieráią naprzod / Arcibiskup Tryerski / Káncler Rzymski / wtory Arcybiskup Moguński Kancler Mediolański. Trzeći Arcybiskup Koleński / Káncler Aquisgrani. A miedzy świeckimi Kśiażety y Electormi pierwßy iest / Phálcz Grábiá álbo Woiewodá Rheński / ktory iest Stolnikiem Rzeßey. Drugi / Kśiaże Sáskie / ktory iest Márßálkiem. Trzeći Margrábiá Brándeburski / ktory iest Podkomorzem / Krol Czeski / iest Podcżáßem Rzeßey Niemieckiey. Ale ten nie obiera / bo nie iest z narodu Sáskiego. ¶ A dla tego niektorzy rozumieią / że niema być z potrzeby do electiey przyzwany / chybá gdieby sie drudzy Electorowie niezgodźili / á tego práwá niemáią z dawnośći / ále go teraz trzymáią skutecżnie. S. S. lib. iij. arti: lvij. tex. I.M.ar:xiiij.

Cesarska powinność iest bronić Kośćiołá / y Przełożonych iego / tákże Kápłanow / y ludźi vbogich. Támże glo.

CEsarz podáie Lenno albo Mánstwo Kśiażetom Duchownym / Berłem álbo sceptrem / á świeckim chorągwiami. A niegodźi mu sie żadnego Lenná ktoreby chorągwia podawáne byc miáło / rok y ßeść niedźiel trzymać nie podaneg°. Do ktoregokolwiek Miasta Rzeskiego przyiedźie / tam mu Cła y mynica wolne sa / także do ktoreykolwiek źiemie / przyiedźie tá mu sa wolne sady oney źiemie / y bedźie mu wolno sadźić wßystkie spráwy ktore przedeń przyida y ktore przed innỹ Sadẽ záczete albo skończone nie były. Także tez ná przyiazd Páński do ktoreykolwiek źiemie / wßytcy wieżniowie máia być przedeń postáwieni / iáko narychley po zadániu iego stáć sie to może / ku vczynien z nych spráwiedliwośći / á przy bytnośći ie° máia być álbo pokonáni / álbo według práwá / pußczeni. A to gdy Cesarz álbo Krol / álbo posłowie iego / temu ktory ie ma w wieźieniu w domu / álbo wdworze / w ktorym wieźień iest / álbo był / opowiedza / áby go postáwił. Czego ieśliby sie kto zbraniał / á pozwánie ich byłoby dowiedźione / przez posłáńcá Krolewskiego / tedy záràzem ći ktorzy tàkowe wieźnie trzymáia / álbo trzymáli / y z zamki w ktorychby przećiwko práwu zátrzymáńi byli / wywołáni być máia. Sp: Sa: lib: iij. ar: lx. Tex.

CEsarz iáko nawyzßy Sedźia / wßystkie spráwy sadźić może / gdy do ktorey źiemie przyiedźie / ktoreby Sedźia nizßy w oney źiemi sadźić mogł / iáko sie wyżßey powiedźiáło. to tàk maß rozumieć. Jeśliby w oney źiemi zwyczáiu iákiego niebyło / ktoryby vkázował práwny postepek w sadzeniu / bo coby sie dźiáło przećiwko zwyczáiowy / według ktorego sie iurisditia oná spráwuie / y przećiwko zwykłemu postepkowy / to według práwá nic nie waży.

Ceſarz niemoże iednemu wziąc / á drugiemu dáć bez ſłußney przyczyny / al=
bo zá wyſtepkiem / álbo zà ſpolnośćia / álbo dla pożytku poſpolitego / y
to zápłáćiwßy co zá co ſtoi.

¶ Pieć Kleinotow ma Rzeßá / ktore poſpolićie Ceſarzowi Papież w Rzy=
mie przy poświeceniu / gdy iuż koronowan bedźie / dáie. Pierwßy ieſt / ko=
roná ktora mu kładźie ná głowe / tà ieſt / iàkoby wieniec z nieiákiem obłe=
kiem nád głowa / ktory ma mieć cztery Lilie / ná znák tego iż Ceſarz ćichy /
cnotliwy / y bogoboyny być ma / do czego też y inße ludźie ktorzy ſa ze czte=
rech Żywiołow / wieść ma. Ma też być pokorny / łáſkáwy / ná dobre pobo=
żny / y nie gniewliwy / ták iáko lilia miedzi wßytkimi kwiatki ieſt niekola=
ca. Ná tey Koronie ieſt krzyż / ktory iednym rogiem ieſt ná przodek obro=
cony / à drugim názad † iż ma pamietáć / że ieſt ná Kroleſtwo obran nád
wßytkim ludem / ktory Syn BOży na krzyżu wybáwił / † Drugi kleinot
ieſt Choragiew z Orłem / ktory ma krzyż ná pierśiach / ná znák tego / iż kr=
zyż przed wßytkimi Krześciány ma nośić / ku obronie wßyſtkich / y ma być
záwße gotow vmrzeć dla kośćiołá Krześciáńſkiego / ktorego on ieſt tarcza /
Przeto y Papież kiedy go krzyżmem nà krzyż miedzy łopátkámi pomázywa /
te słowá mowi: Pánie Jezu Chriſte Synu Bogá żywego / poświeć ſługe
ſwego S. áby nam był mocna tarcza przećiwko wßyſtkym nieprzyiaćiołom
widomym y niewidomym / ták iákoś nas też ſam nadroßa krwia ſwoia nà
drzewie krzyżowym poświecił / y z mocy nieprzyiaćielſkiey wyrwał / rc. Trze=
ći kleinot ieſt / proporzec z prodku czerwoni / á názad żołty. Czerwona fár=
bá znáczy prawdźiwa miłość / ktora ku Pánu Bogu y ku dobrym ludźiom /
y pobożnym mieć powinien. A żołta záſie znáczy dobrotliwość / ktora tu
w śmiertelnym ćiele w ſobie ku innym ludźiom pokázowáć ma. Znáczy też
śmierć / ktora złych káràć z vrzedu ſwego powinien. Abowiem żołtość (iá=
ko Lekarze rozumieia) śmierći znàk ieſt. Czwarty ieſt / iábłko złote ktore
ſie otwiera / y záwiera / w ktore wiec pełno źiemie kłàda / nà znák śmiertel=
nośćy Ceſárſkey / w iego zacnośći / y doſtoieńſtwie.

Piaty ieſt ſceptrum álbo berło złote / to ieſt / láſká złota / ktora ma nà koń=
cu dwoiſta lilia. Te laſke wymyślił Krol Aſwerus / o czym maß w hiſtoriey
Heſter / à znaczy łáſkáwość Ceſàrſka. Przeto Duchownym zwykł podáwàć
Lenno berłem / ná znák tego / iż Duchowni màia Lenno od Ceſárzà / álbo
od Krolà z łaſki à nie s práwà. Támże glo.

Conſtántinus Ceſarz / Sylweſtrowi Papieżowi y

Kośćiołowi przezeń pozwolił winy doczeſney 60 ßelagow / ktora do ducho
wney przyłaczył / ná karánie tych ktorzy Bogu y Kośćiołowi dosyć czynić
niechca / á w pràwie Kośćielnym karánie záſługuia / àby tàk práwo iedno
drugiemu było ná pomocy / dla vieciá iako ſie rzekło / vpornych / y kośćio=
łowi nieposłußnych. lib: iij. ar: lxiij. Tex.

Ten CEſarz pànował 30. lat / á zà niego ſie było wznieciło kácerſtwo
I. M. ar: vij. Arriußowe / dla ktorego był Zbor álbo Concilium Niceńſkie. Tenże Ceſarz

Constántinus oczyscon iest od trądu / y okrzczon od Papieżá Sylueśtrá ktoremu wszytkie dostoieństwá Cesárskie y pánowánie wszystkiego zachodu słońcá dał. Kościoł też Zbáwyćielá w Rzymie zbudował / ktory Papież Sylwester poświećił / á to było napierwsze poświecenie / ktore ieszcze y teraz w Rzymie y wszedźie bywa obchodzone / przy ktorym obraz Zbáwićielow / nie ludzką ále Bożą spráwą wszytkim ludźiom sie na murze vkazał. Potym tenże Constántinus w Nicomedyei vmárł / przed ktorego śmierćią wielka Cometá byłá widźiáná.

A iż Papieżowi ták wielkie páństwo Cesarz dárował / ácżkolwiek ten dar według práwá ważny nie iest / wszákże / iż sie stał osobie ták zacżney / ma być trzyman. Tamże glo.

CEsárskym y Papieskim posłom / by niewiedźieć iáko znácżni byli / nie wierzą: iesli listow wierzących nie vkażą. Spe: Sax: lib: iij. arti. xxvi. xxx iiij. et arti: lxiiij. glo.

Cesarz trzemi koronámi bywa koronowan. Pierwszą / w Aquisgránie żelázną od Arcibiskupá Koleńskiego / ná znák krolowánia narodowi Niemieckiemu. Drugą w Mediolánie od Biskupá tám tego srebrną / ná znák pánowánia narodowi Włoskiemu. Trzecią w Rzymie złotą / ná znák pánowánia wszystkiemu świátu / y wszystkiemu krześćiáństwu. Żelazna / znácży moc ktorą ma zetrzeć wszystkie przećiwniky wiáry Krześćiáńskiey. Srebrna znácży cżystość vmysłu / ktora ma świećić w Cesárzu. Złota zásie znácży to / iż iáko złoto przechodźi wszystkie metállá álbo kruszce ceną y ślicżnośćią / ták też Cesárz ma przechodźić insze ludźie potężnośćią / y sprawiedliwośćią. Spe: Sa: lib: iij. ar: lvij. glo. S.S. lib: iij. art lv.

¶ Pátrz wiecey w słowie. KROL.

Chłop.

¶ Chłopi práwá vmieć nie powinni / masz niżey w słowie / Práwo.

Chłop / gdy Rycerzem zostánie / iesli praw y wolnośći Rycerskich dostępuie. Masz niżey w słowie / RYcerz.

¶ Chłopi Hergwetu niebiorą / masz niżey w słowiech / RYcerz. HERGweth.

O bádániu álbo rugu chłopskim / masz niżey w słowie. Gohgrábiá.

Pośielnych álbo wieyskich gruntow powinnośći / są. Śćieszká ktorą człowiek sam iść / álbo ná koniu iácháć / może. Drogá ktoraby ná woźie iácháć mogł. Gośćiniec / ktorymby bydło gnáć / y woz wozowi vstąpić mogł (y prowádzenie wody przez cudzy grunt) S: S: lib: ij. ar: xxvii. glo. S. S. lib: ij arti:. li

Chłopi mogą miedzy sobą winę około pasżenia / y szkod więtszą niżli iest w práwie opisána postánowić / ále to drugich wśi okolicżnych niewiąże: przeto iż wilkierz iest dla te° ták rzecżon / że wiąże tych ktorzy nań zezwoláią. A ták iesliby on wilkierz przez chłopy / iedney wśi vczyniony / miał co szkodźić / drugim przyległym wśiam / niebyłby S.S. lib. i arti: lxij. I. M. arti. i.

wilkierzem / ale prawem / ktorego oni / iáko personę priuatę ſtánowić niemogą. Sp: Sax. lib ij. ar: xlvij glo.

Chłopi cokolwiek w więtſzey częśći z Szoltyſem ku

pożytku poſtánowią / przećiwko temu drudzy mowić nie mogą / Spec. Sax: lib: ij. ar: lv. Tex.

A tego im dla tego pozwolono / że będąc robotámi zábáwieni / práwem ſię báwić nie mogą / ċego im Sędziowie oſobliwie przeſtrzegáć winni Támże glo.

Chłop drugiego chłopá z teyże wśi gdźie y on / niemá w polu ćiążáć o ſzkody / ále nań ma ſkárżyć / máſz niżey w ſłowie / ROLA.

Chłopá Láwnictwo nieſtáchći / áni go lepſzym ċyni niſz drugiego Spe: Sax: lib: iij. art: xxix. I. M. art: xxxiij. glo.

Gdźieby chłopi z ſurowego korzenia Wieś álbo Fol-

wárk nowo budowáli / tam im Pan oney wśi / może ċynſzowe práwo dźiedźiċnie dáć / choċby ſię tám nie rodźili. A żadnych praw im pan nádáć / álbo ſami ſobie ſtánowić niemogą / przez ktoreby ſię zwykłemu álbo źiemſkiemu Sędźiemu praw álbo win vymowáło / álbo przyċyniáło Żaden obcy ċłowiek / nie powinien we wśi / według ich oſobliwych praw odpowiádáć / ále według práwá poſpolitego / wyiąwſzyby ċynił o dźiedźictwo / o dobrá / álbo o długi. Spe: Sa: lib. iij. ar: lxxix. tex.

S. S. lib. ij art: xxi S. S. lib. i arti: xxviij. lib ii art: lv. lib. iij. art. xxxix. glo.

Chłopi ktorzy ná dobrách ċynſzowych śiedzą / ċworákie práwá oſobliwie máią. Náprzod / że od onych dobr / niemoże żaden wolen być / poki ſię vkaże / że ſię do nych vrodźił áni ich też żaden oddálić nie może. Wtore / że práwá inſzego vmieć niewinni tilko przyrodzone. Trzećie / że w ſkárgách záráżem odpowiádáć / y znáć / álbo przeć powinni / áby ſię im do robot nie mieſzkáło. Cżwarte / że w Mieśiącu Sierpniu / do żadnego práwá poćiągáni być nie mogą. Támże glo.

Chłop iáko co dárowáć álbo oddálić może / máſz niżey w ſłowie / Dar. Pátrz więcey w ſłowiech / Kmieć. Rolá.

Chmiel.

Jeśliby śię Chmiel piął przez płot / tedy ná ċyi grunt

korzeń puśći / ten go ma rwáć przez płot iáko może dośiądz / ċego doſtánie / to iego / á co ná drugey ſtronie zá płotem zoſtánie / to ſąśiedzkie Spe: Sa: lib: ij. arti. lij. Tex. I. M. art: cxxviij. Tex.

A to ċynić ma ná ſwym gruncie ſtoiąc / bo choćby mogł kto więcey doſięgáć / przedśię tego z ſzkodą ſąśiedzką ċynić niema / to ieſt / áby mu miał Chmielu śięgáiąc płot pſowáć y łámáć. Támże glo.

Clo.

Clá (bronnego) Mostowego / álbo Wodnego ktoby nie- oddał/weżwor násob to nágrodzi. A targowego ktoby nie oddał / winy 30. ßelągow przepádnie. Czterzey pießy pieniądz ieden / iezny pułpieniądzá (álbo hálerz) woz nákłozony / y tám y sám / cztery pieniądze dáią: á to ná cle wodnym / á ná mostowym tego połowicę Xsieża / Zołnierze / y ich słu- dzy / ták że y ći ktorzy po Mośćie iácháć / álbo przewozu niepotrzebuią / cłá płáćić niepowinni: A ći ktorzy chcą śiebie y rzeczy swe na ßcześćie puśćić. A kto komu gleit ábo wolny przeiazd dáie / powinien go od ßko- dy strzedz. Woz prozny dáie cłá połowicę tego / co dáie woz nákłozony / á kárá álbo iednokole / tylko pieniądz. S. S. lib: ij. art: xxvij. Tex.

Zadne pospolstwo áni persona ták iáwna / iáko nie iáwna/publica vel priuata / sośow / cel / y inßych podátkow / álbo myt / ná kośćioły / y ná inße świete mieyscá / ábo ossoby kośćielne wymyśláć / álbo ich dla tego zábieráć niemáią. Co ieśliby vczynili / á vpomnieni od kośćiołá álbo go- spodarzá kośćielnego wroćićby niechćieli / troiáko to máią nágrodźić / y przedsie wywołáni máią być / władzą Cesarską / od ktorego wywołánia poki dosyć nie vczynią / wolni być niemogą.

Miedzy czeládzią tych ktorzy cłá niepowinni / zámykáią sie też żony ich / ktore zacność mężowe ná sobie noßą. Tamże glo. I. M. ar xij

Słußnego mytá kto nie zapłáći / grzeßy / á kto myto bierze / powinien czynić droge bespieczną / ták / iż ieśliby podrozny ßkodę wźiął / powinien mu ią nágrodźić.

Aczkolwiek niektorzy mowią: Ze cło bez grzechu wybieráne być niemo- że / iż iest początkiem łákomstwá / y vdreczenim ludzkim. Dla czego y Pan Chrystus Zbáwićiel naß / Mattheußá S. ktory celnikiem był do śiebie we- zwał / o co potym był od Zydow gánion / że z celnikámi obcuie. Wßákże máß wiedźieć: Iż cło ieśli słußnie bywa wybieráne / może być bez grzechu. Abowiem iest postánowione z vstaw Cesarskich / dla pospolitego pożytku / y dla oprawy / y bespieczeństwá drog. A to co CEsarze postánowili / zá práwo idźie / y ták bez grzechu bráne być może. Jákoż nie ládá iáko / by- wáią tákowe cłá pozwaláne / áże pierwy obaczą / ieśli to iest z pożytkiem pospolitym / ále nie dla łákomstwá. Przeto y Pan Chrystus cłá płáćić nie bronieł / kiedy rybę vłowiwßy / groß w niey náleziony / ná cło oddáć roską- zał. A iż Celnik Publicanus iest názwan / to sie nie ták rozumie / áby miał być Jáwnogrzeßnikiem / iáko niektorey niedouczeńcy mniemáią: ále dla te- ták byli názwáni / iż ná vrzedźie iáwnym / y pospolitym byli / álbo iż od Ce- sárzá / álbo od Miástá podatki iákie pospolite náymowáli / skad pewny płát dawáli. Iż tedy czworáko nágradza / ten ktory przemyći (áczkolwiek może być táka vstáwá w pewnich mieyscách / że wßytko tráći) to dla tego / iż to iest iákoby gwałtowne á iáwne złodzieystwo. A wßákże dla tákowey przemyty / y nie zápłácenia cłá / żaden wiśieć niema / choć to vkradkiem so- bie S. S. lib. ij. ar: xxix.

bie przywłaſzcza co zapłácić powinien / bo niebierze ták/żeby w złodzieyſtwie pokonan być mogł.

Kśięża tedy ſą wolni od płácenia myt / dlá dobrego poſpolitego/ to ieſt/ dla modlitw / ktore czynią / y czynić powinni / zá ſzczeſliwe powodzenie Koronne. Co nie tylko o Káplaniech / ále o wſzytkych ktorzy do doſtoieńſtwá kápláńſkiego należą / rozumieć maſz /bo wſzyſtek świát potrzebuie ich modlitw. Zołnierze / dla ich poſług ktore rzeczy poſpolity czynią / zá ktore ſłuſznie też ſą dárem poſpolitym to ieſt / wolnośćią od myt vczczeni. Ich żony y czeladź/ dla tego/ że ſię weſelą z praw y wolnośći pánow ſwych Są też wolni od cła / (moſtowego) poſpolićie ći ktorzy do moſtu należą / álbo bliſko niego mieſzkáią/dla tego iż ieśli Myta ná budowanie y opráwiánie moſtu nie ſtánie / oni ſię ſwym koſztem do tego przyczynić powinni będą. maſz też wiedźieć / że myto nowe ktoby wymyślał / bez przyzwolenia Krolewſkiego / gwałt czyni / y dlá tego gárdło tráci. Támże glo.

Cłá wolne ſą krolowi / gdy do ktorego Miáſtá przyiedźie / maſz wyżſzey w ſłowie / CEſarz.

Cłá / iáko wyżſzey ſtoiey/ poſtánowione ſą dla pożytku poſpolitego/ ábowiem gdy ſię miedzy ludźmi woyny poczynáły / tedy niemogli ludźie z ſobą hándlowáć y kupczyć. Przeto Rzymiánie wimyślili gleitowne Liſty / ktore kiedy kto vkazował / beł beſpieczen od wſzeláky ſzkody. Czego też potym z łáſky kśiążętom pozwolono / áby ſtąd żołnierze tym snádney mogli być chowáni / dla oſtrzeżenia drog poſpolitych / y áby Goſćie z dáleka beſpiecznie do nich przychodźić mogli. A ták ty cłá wolne ſą Ceſárzowi / gdy do ktorego Miáſtá przyiedźie / dla tego áby obaczył / ieśli tam ſłuſzne myto / álbo nieſłuſzne . I. M. arti: viij. glo.

S:.S: lib: ij ar: xxvij. lib:iij:ar: ix

Cłá / Mynice / álbo Sądy / gdy kto naymie / á potym Krol przyiedźie ktoremu wolne będą / tego ſzkodá ieſt / ktory naiął / bo żaden lepſzego Práwá inſzemu ſpuśćić niemoże / iedno tákie / iákie ſam miał.Sp: Sax. lib: iij art: lx. ar: lxxvij. I.: M ar. viii. ar: xxvij. glo.

Corká.

Corká ktora ieſzcze w domu ieſt niewypoſáżona/ Gierády Mátki ſwy z Sioſtrą iuż wypoſáżoną dźielić nie powinná / wſzákże działu rzeczy dźiedźicznych bronić iey niemoże. Sp: S: lib: i :art:v. Tex.

I.M. ar:xxii

A to dla tego / że wypoſáżona iuż wźiętá czáſtkę ſwoię á tá nie wźiętá / ále czeka / ták ſzkody / iáko y pożytku: ſzkody / ieśliby nic nieſzoſtáło Sprzetu do Gierády należącego. A według práwá / kto czyni ſzkodę / ma też wiedźieć o pożytku. A choćby wypoſáżona chćiáłá w nieść Gierádę / ktora byłá wźiętá / tedy owá ktora w domu ieſt niewypoſáżona/ nie powinná iey przedśię do działu prypuśćić Támże glo. Corki wypoſáżone/ ſzat / ſprzetu y ochędoſtwá/ ktore od rodźicow máią/ do działu znośić nie powinne. Maſz niżey w ſłowie Wypoſáżony. Corki przedtym dźiedźictwá nie bráły/ iedno Synowie/maſz niżey w ſłowie. Dźiedźictwo.

I. M.ar.lvij.

¶ O czym párz wiecey w ſłowiech. Syn. Dźiedźic.

Cmentarz.

Na Cmentarzu vćiekáiący / iáko ſą beſpieczni / y ktorych Cmentarz niebroni / tákże dla czego krzyże ſtawiáią / álbo rzeżą / gdy Cmentarz święcą / maſz niżey w ſłowie /Kośćiół.

Co ſie raz upodoba.

Co ſie raz podoba / więcy ſie niepodobáć niemoże A to rozumiey o ludźiách poſpolitych/ de hominibus priuatis, ktorzy gdy co obiecuią/przyrzeką/álbo cokolwiek tákiego vczynią / to ſie im iuż niepodobáć nie może / ále to mocno trzymáć powinni. Spe: Sax. lib: i. aar: iij. glo.

Cudzołożnik

Zonę czyie gdyby kto iáwnie cudzołożył álbo wolną Białagłowę z gwałćił / y potym ią poiął / ten dźieci dobrego łożá z nią nigdy nieſpłodźi. S: S: lib:i. ar:xxxvij.tex.

Ale ten ártikuł zły ieſt y zepſowan / przez práwo duchowne / dla tego / iż cudzołoſtwo nie rozrywa małżeńſtwá / iedno ze trzech przyczyn.

Naprzod / kiedy kto w cudzołoſtwie przyrzecze / y ślubuie cudzołożnicy / zá żywotá męzá właſnego. Druga / kiedy kto poymie drugą żonę/poki pierwſza żywá. Trzećia / kiedy ktory z nich ſkátecznie ſtoiey o zdrowie zmárłego. A ktemu według práwá Duchownego z gwałconą/álbo vnieśioną/ z gwałtownikiem może ślub bráć / y w Małżeńſtwo w ſtąpić / áczkolwiek y tego ſtáre práwá broniely.

Cudzołożniká / ktory ſie iáwnie z cudzą Zoną łaczy / może Mąż nietylko ſądownie obwinić / ále go ſam ſądźić może / ieśli go v żony záſtánie : y ieśliby go poymáć niemogł / tedy go może ránić / álbo zábić.

A ták ieśliby Mąż miał Zonę w podeyrzeniu / o ktorego cudzołożniká / y przy świádkách by go trzy kroć vpomniał / áby mu Zenie dał pokoy / ieśliby go potym záſtał ná táiemnym iákim mieyſcu/ (w domu ſwoim / álbo cudzołożnikowym rozmawiáiącego z nią/ álbo w Kárczmiech/álbo w ogrodźiech) może go ſwemi rekámi zábić. (Ale ieśliby go gdźie ná inſzym mieyſcu záſtał/ gdyby znią mowił / tedy to o świadczy trzemá świádkámi / wiáry godnemi / ktoremiby mogł ich rozmowy dowieść / zá czym go do Sedźiego ktory tákie rzeczy zwykł ſądźić / odda. A ten prawdę obaczywſzy / ſkarze go iáko záſłuży. Jeśliby ſie to w kośćiele tráfiło/ ma to oznáymić ſtrożowi Kośćielnemu áby go dochował / á on Biſkupowi da znáć / áby ich dał męczyć.) A tu maſz wiedźieć/iż Mąż niemoże zemśćić cudzołoſtwá żony ſwey áni o nie ſkárżyć/ieśli iedny z tych ſześći przyczyn winien bedźie.

Naprzod / ieśli też on ſam cudzołoży. Wtora / ieśliby iey do tego przyczyne dał. Trzećia / ieśliby go domá ták długo niebyło / żeby go vmárłym być rozumiáłá. Czwarta / ieśliby to z prymuſzenia vczyniłá. Piąta / ieśliby cudzołożniká mężem być mniemáłá. Szoſta/ ieśli ią po vczynku żywi / bo przez to zdaſie ná iey vczynek przyzwaláć. Spe: Sax:lib: i.xxxvij. glo. lib. iij.art:i.

Cudzołożnika/ gdy kto v Zony ná łożu záſtánie/ á ſzánuiac ſławy Zony ſwey onego w złodźieyſtwie pokonywa / krzywopryſiegá: bo nań to kłádźie żego niewinie/ á nie tilko ſie krzywoprzyſiężcą/ ále y mężoboycą ſtawa. A ktemu ieſzcze ieſt ſkáźićielem prawdźiwego / y ſpráwiedliwego ſądu/ dla miłości żeniny / co ieſt ćieſzki grzech † y do Páná Bogá vſtáwicznie woła ná tego / ktory ſie go dopuſzcza. † Spe:Sa: lib: j. art: lxix. glo.

Ná cudzołoſtwie poimány / ma być śćiet

Spe: Sax: lib: ij. arti: xiij. Tex.

A to ſą ći ktorzy ſie z Mężátkámi łączą / albo ſámi Zony máiąc z inſzemi ſie kłádą: o co ták mężczyzná/ iáko y białaglowá / iednáko máią być karáni. Támże glo.

Cudzołoſtwo ieſt ták wielki grzech/ y ſrogie karánie / iż choćby go kto z zwolą cudzy Zony popełniek / ták grzeſzy/ y tákie karánie záſluguie / iáko gdyby wolną z gwałćił. Spe: Sax: lib: iij. arti. glo.

¶ Patrz wiecy wſłowie / Gwałt.

Czeládnik

Czeládźi naprzod Myto / áże do tego dniá ktorego goſpodarz vmárł záſłużone / ma być zápłácone/ y iáko długo po śmierći páńſkiey máią być chowáni / y Mytá iáko doydą / gdyby go im dźiedźic przał. Maſz niży w wſłowie Dźiedźic.

¶ A o czeládźi pátrz wiecy niży wſłowie. Sługá.

Człowiek.

Ludźie troiácy niemáią być w Mieśćie ćierpieni/ tredowáći/ ćiáłá vmártych / y Zebracy zdrowi / ktorzy mogą robić / áby drugich niepſowáli. Sp: Sax: lib: i. arti. iiij. glo.

I. M. ar: ii. Miedzy ludzmi iedni ſą wolni / ktorzy wolność rodźicow ſwych máią. Drudzy ſą ludźie niewolni / iáko ći ktorzy ſie ſámi/ máiąc látá doroſłe / záprzedawáią / á pieniądze zá ſwą wolność biorą. Trzeći ſą wolno puſzczeni / ktorzy áczkolwiek nie ſą wolno vrodzeni/ wſzákże wolnośćią ſą dárowáni / y ták wolność máią nie z práwá /ále z łáſky S: S: llib: iij. ar: lxxviij. glo.

Człowiek bezecći zá vmárłego bywa poczytan. S. S: lib: iij ar: lxxviij. glo.

Ludźie ktorzy práwá vmieć niepowinni. Maſz niżey w ſłowie / Práwo.

S: S: lib: ij arti: lxvi. Stan Krześćiáńſki dla dobrego / Rzeczy poſpolity / ná troiákie ludźie rozdźielony ieſt Pierwſzy ſą Duchowni / ktorych powinność ieſt / modlić ſie zá ſtan y Rycerſky / y proſty / z ktorych modlitw wſzyſtek świát ma ſie weſelić. Drudzy ſą ludźie Rycerſcy/ ktorzy powinni bronić / y Kápłanow y proſtych ludźi. Trzeći ſą Oracze / ktorzy pracámi ſwemi/ y Duchowne / y Rycerſkie ludźie / żywić powinni. S: Sa: lib: iij. arti. lxxix. glo.

Ludźie wolni/ y dźieći niemáią być w Fáncie / álbo w zakłádźie dawáni. I. M. art: cxl. glo.

Czynß.

Czynßownik nie powinien więtßego fántowánia

zá páná swego odnośić / iedno tyle / ile czynß iego doroczny nieśie.

Ktoby ná czás náznáczony czynßu nie oddał, drugiego dniá powinien go we dwoynasob oddáć / y ták ná káżdy dźień † poki go przy sobie zátrzyma.

S: S: lib: ij. arti: xxi. et arti: liiij.

† A to ieśliby śie go Pan práwnie w domu czynßownikowym vpomniał. Bo czynßownik / niepowinien czynßu swego indźiey iedno w domu swym oddáwáć.

† Niezápłácony † Czynß bliżßy iest Pan / álbo ten / ktory dobrá náiął (przez śie álbo przez postá swego) otrzymáć / niżliby go Czynßownik záprzeć miał. Ale ieśliby mowił Czynßownik: że tákowy czynß zápłácił / á tegoby sámotrzeć z ludźmi ktorzy to widźeli / y słyßeli dowiodł / będźie wolen. Toß też y o dźieśięćinách rozumieć maß.

Pan w zápłáćie od gruntu swego ienu obiecáney y vmowioney / álbo w czynßu / może bez woley Sędźiego fántowáć czynßowniká swego.

☞ Wßákże gdźieby czynß ábo dań płácono zbożem nie pieniądzmi / tám rzeczy wnieśione nie są fántem / dla tego że iuż tám nie naiem / ále contráct / álbo vmowá.

Czynßownik nie może bez woley Páńskiey ná grunćie

czynßowym † kámienia łámáć † studni / álbo lochow kopáć / drzewá rambáć / álbo korzenia iego wykopywáć / wyiąwßyby był grunt iego dźiedźiczny czynßowy. Spe: Sax: lib: i. ar: liiii. tex.

Czynß álbo powinność / w oddawániu dobr / álbo rzeczy swey może káżdy stánowić / iáko chce.

Czynß iest podátek nieiáki / ktory z dochodow iákiegokolwiek rzeczy płácon bywa. Abowiem cokolwiek dorocznie bywa dawano / może być zwano czynßem / ktory może Pan ktorego własność oná iest stánowyć. Tákże y dożywotnik / álbo ten ktory sámo vżywánie dobr ma / vsufructuarius. Ale ten przedśie ták czynßu vstáwiáć niemoże / iżeby y po iego śmierći trwał / bo práwo iego z nim pospołu vmiera / choć przed śmierćią pożytky może oddáć komu chce.

Czynßu niewiádomego / to iest ktorego przyczyny kto niewie / żáden płácić niepowinien. Wßákże / ieśliby od ták dawnego czásu płácon był / żeby pámietniká iemu przećiwnego nie było / ma być iuż do końcá płácon / choćby przyczyná tákowego czynßu dowiedźioná nie byłá. Tákże ieśliby od lat czterdźieśći był płácon. A choćiaby dawność nie wyßłá zupełnie / przedśie niegodźi śie czynßu swowolnie wydźieráć / boby ták złupiony muśiał być do vżywánia przywrocon. Ale to rychley otrzyma / gdy práwnie przećiwko niemu postąpi / że czynßu płáćić niepowinien / dla tego / iż go dáie bez przyczyny.

Jeśliby czynßownik płácił czynß / po trzy látá przeßłe iest znák że záwße płácił. Aieśliby też przez trzy látá niepłácił / tedy dobrá zkorych on czynß był płácon / tráći. A czynß káżdy ma być płácon według biegu mynnice / ktora ßłá ná on czás gdy go stánowiono.

Dobrá

C Z Y.

Dobrá iedni trzjmáią względem vrzędu / iáko Láwnicy / Sędziowie / Szołtyſowie / y inßy vrzędnicy Márßáłkowie / Stolnikowie / Podkomorzowie / y inßy. Drudzy zá pewnym naymem / † albo dziedzičnie zá pewną powinnośćią † iáko ſą čynßownicy. Trzeći ie záś trzymáią ták / że znich pewną posługę powinni (iáko ſą Mánowie) Abowiem ná on čás (gdy Rzymiánie Páńſtwá / y Prowincye byli podbili) role y čynße wßytkie ich były / z ktorych żołnierzom ich Żołd płácono. Potym vchodząc trudnośći Żołnierſkiey pewne ośiádłośći rol Żołnierzom náznáčono / ſkądby y Żołd ſobie płáćili / y Rzečypoſpolitey ſłużąc / żywność mieli. Ci záſię tákowe role chłopy oſádzáli z pewneg° čynßu / álbo powinnośći / ktore chłopy čynßownemi zwano. A tákowi niepowinni zá páná ſweg° wietßeg° fántowánia ćierpieć / iedno ile čynß doročny nieśie.

I. M. ar vij. S:.S: lib: ij arti: lviij.

Tu maß wiedzieć iż čynßownik á pan máią miedzy ſobą práwo troiákie. Pierwße / że ich vmowá álbo poſtánowienie zá práwo idzie. Drugie / że cokolwiek čynßownik ná grunt páńſki wnieśie / to ieſt fántem páńſkim w čynßu / † ále też tylko wčynßu / álbo w vmowioney powinnośći / nic więcey † ſkąd ieſt dwoy pożytek. Pierwßy iż pan może čynßownika ſwe° fántowáć bez woley Sędzieg° / dla tego / iż ieſt to wßyſtko fantē páńſkim / co čynßownik przynioſł ná dobrá čynßowe. Drugi pożytek / iż ieśliby kto twemu čynßownikowi co wziął / álbo iákokolwiek ſobie przywłáßčył / powinien to tobie wroćić / bo to było y ieſt twoim fántē / choć to przy vmowie było álbo nie było. Trzećie práwo miedzy pánem / á čynßownikiē ieſt / że żadē Czynßownik dobr čynßowych drugiemu ták puśćić niemoże / áby čynß ná ſobie zoſtáwił / á dobrá innemu wolne puśćił: á chočby to včynił / tedy to nic nie pomoże / ále ten co kupi / čynß zápłáćič powinien. Czynßownicy dwoiácy ſą / iedni záwße do dobr čynßowych náleżą drudzy nie záwße. O pierwßych mowi Artikuł liiij wyżßey w texćie. Drudzy też ſą tym pierwßym máło nierowni w prawie ſwy oprocz čterech przypadkow / w ktorych dobr náiętych mogą być oddaleni. Pierwßy dla ktore° mogą być naymu oddalieni / ieſt kiedy čás naymu wynidzie / w čym ich potrzebá pierwey obwieśćič. Drugi / kiedy čynßu niezápłáći. A tu wiedzieć potrzebá / iż čynßownik ktory dziedzičnie čynßowe dobrá ma / nie rychley może dobr ſtráćić niezápłáceniem čynßu / iedno zá trzy látá. † Co o tych rozumieć maß ktorzy puſte Dobrá ku budowániu álbo náprawieniu przyimuią. † Bo ten ktoryby tákowe dobra od kośćiołá trzymał / prze niepłácenie powinnego čynßu / tráći dobrá we dwie lećie. Trzeći przypadek ieſt / kiedy Pan ſam chce w onym domu / álbo dobrách mießkáć / albo tám budowáć. Czwarty / ieśliby ſię naiemnik w dobrách onych nie pryſtoynie y nieučćiwie záchował / Támże glo.

S. S. lib: ij. arti:lix. et li liij ar:lxxvij arti: lxxix.

S. S lib: ij ar: lviij. glo. I. M. ar:cxl

S. S. lib: ij. ar: lix. glo.

Czynßownik káżdy / iáko budowánie ſwe ná grunćie čynßowym potomkom ſwym zoſtawia / maß wyżßey w ſłowie / Budowánie.

Człowiek ſtanu Rycerſkiego ná dobrach čynßowych śiedzieč niema / do čego maß wiedzieć / że dobra čynßowe dwoiákie ſą. Jedne nioſą ná ſobie čynß / ktory trzyma poſſeſſor / iákoby w lennie / y tym ſpoſobem Rycerze mogą dobrá čynßowe trzymáć / á choćia on čynß lennem ieſt / tedy przed ſię dzedzičą budowánie ná potomki / y dziedzice ſwe ziemſkie / tego prze-

ſtrzegßy

ſtrzegſzy / áby grunt lennem nie był. Bo budowánie wſzyſtko / przy gruncie zoſtawa. Drugie dobrá czynſzowe ſą / z ktorych komu innemu czynſz płácą / á tákowych według práwá ludźie Rycerſkiego ſtanu trzymáć niemáią. Tám że. Sp: Sax: lib: ij. arti. xxi. lib: iij. art: lxxix. glo.
Ná dobrách czynſzowych śiedzący / Rycerſkiego ſtanu być niemoże / Máß niżey w ſłowie / Naiem.
Gdy przez powodź komu gruntu vbedźie / ábo przybedźie / ma też y czynſzu zá tym vbywáć / álbo przybywáć / máß niżey w ſłowie Powodź.

Czynſze / dźieśięćiny / y inſze podátki / ták bywáią płácone / y odpráwiane.

W dźień S. Márćiná. † W Niemieckich ſtoy dźień S. Bártłomieiá † kończy ſie wſzeláki czynſz / y támże ma być płácon. W dźień S. Philipá Jákubá / dźieśięćiná z iągniąt. W dźień P. Máriey Zielney dźieśięćiná z gęśi. Dźieśięćiná z mięſá / w dźień S. Janá Krźćićielá / á to tám gdźie Dźieśięćinę dorocznie pieniądzmi odkupuią á gdźie iey nieodkupuią / tám ſkoro ſie bydlę vrodźi / bywa powinna. Dźieśięćiná wſzelákiego zboża / w dźień świętey Małgorzáty / á ieśliby pierwey w kopy kłádźiono / tedy też pierwey ma być oddawána. Dźieśięćiná z winnic y ſádow ieſt powinná / wdźień S. Vrbáná. Zaśiewki własnym pługiem ſpráwione / záśiáne / y záwleczone ſą powinne / gdy ſie źiemią pokryią / tákże y ogrody / gdy porádlione / y pośiáne będą. Czynſze z młynow / z ceł / z mynic / z winogrodow / ſą powinne gdy czás zapłácie náznáczony przydźie.

Dobr czynſzownych dźiedzic / ieśliby przed czáſem oddawánia

czynſzu do lat przyſzedł / iemu ma być tákowy czynſz zápłácon. Ale ieśliby po wyśćiu dni czynſzowi náznáczonych doroſt / tedy iuż onego roku czynſzu nieweźmie / to dla tego / że ieśliby pan ogrody winnice / álbo ſády dźiećinne ſpráwował / álbo ſpráwowáć zlećił / áż do świętego Vrbáná / á po tim czáſie dźiećię dorośćie / tedy Pan one pożitki weźmie. Tákże ieśliby pan role dźiećinne przed dośćiem lat záśiał / tedy naśienie álbo źiárno weźmie / á nie ſłomę / álbo nie láſki / do ktorych winne gáłąſki przywiezuią.
Niemoże też pan dźiećięćiá iuż doraſtáiącego / drzewá wyrębywáć / áni trawy kośić. A ieśliby dźiećię przed wyżſzey opiſánym czáſem doroſło / tedy pan prácę tráći / á dźiećię nic mu wrácáć nie powinno / ták iáko też y pan dźiećięćiu áni iego potomkom / kiedy po śmierći iego † ſpadek bierze † (ábo lenná oczekjwa) nic nieda. S: Sa: lib: ij. arti. lviij. Tex.
A to wſzyſtko rozumiey o Pánu ktory ieſt Opiekunem w dobrách Máná ſwego / poki dźieći do lat nie przyidą / ći dla tego ták pożytki biorą / że im práwo pozwala. A cokolwiek ſie práwnie dźieie ſpráwiedliwie ſie dźieie.

Czynſzowniká nie dźiedźicznego / gdyby Pan odpráwic /

álbo on od páná odeydź chćiał / to ieden drugiemu wdźień Pánny Máriey Gromnic / opowiedźieć powinien. A gdyby czynſzownik vmárł / tedy

potomek iego ná grunt wstępuie / y płáci czynsz ták iákoby przodek iego płácić miał. A iesliby też pan vmárł / tedy potomkowi ktory dobrá ony otrzyma / czynsz zmowiony zapłáci á w tym nikogo innego niepotrzebuie / kimby miał dowodźić / że on one dobrá wyrobił / iedno swego pługu. Sp: S: lib: ij. arti: lix. Tex.

To Ták rozumiey / że zmárłego páná Czynszownik † álbo oracz † ktoremu tego było pozwolono / nie powinien inszy obrony / álbo dowodu mieć do otrzymánia dorocznego pożytku / z swego zasiewku / iedno swoy pług. Ale iesliby dłużey tákowe dobrá miał trzymáć / tedy go iuż on ktory vmárł † álbo ten ktory mu był przedał † wtym bronić y zástąpić niemoże. Támże glo.

Chłopi álbo czynszownicy / ktorzy pilnuią Sadu

Szołtyśiego / máią nápráwy álbo besserunku xv. szelągow / a ich wárgelt iest dźieśięć grzywien. Z tych może Sędzia z Láwnikámi Podwoyskiego obráć / iesliby ták potrzebá niosłá / ále nie inaczey iedno ktoryby miał trzy łány własności. Spe: Sax. lib: iij. ar: xlv. tex.

(A są ci iákoby Włodárze / ktorzy máią dobrá wporuczeniu ktorzy mogą być oddaleni / kiedy się pánu podoba). Támże glo.

Czynsz niewiásty zmárłey mężowi przychodźi / iáko żołd zásłużony. Masz niżey w słowie / WDOWA.

Dobrá czynszowe / nie są áni własnośćią / áni dźiedźictwem / áni Lennem / á ty podawáią w Sáski źiemi tym ktorzy ie kupuią / bez Mánstwá / wszákże ono podánie nic innego nie znáczy / iedno przyzwolenie páńskie. Iż nie są własnośćią / z tąd znáć / że pan ma czynsz na nich / á własność ma być bez wszelákiego czynszu / Nie są też dźiedźictwem / dla tego / że ich Sędźia nikomu wzdáć niemoże. Nie są też lennem / bo czynsz z nich dawáią (á zlenná czynsz nieidźie iedno posługá) Sp. Sa. lib: iij. ar: lxxjx. glo.

Chłopi ná czynszowych dobrách śiedzący / dworáko osobliwe práwá máią / oczym masz wyższey w słowie Chłop.

Czynsz zátrzymány przed wiánem / á nie vpominány kiedi wiánu nieszkodźi masz niżey w słowie Wiáno.

Ieśliby kto miał dobrá † dźiedźiczne † czynszowne od Kośćiołá (Klasztoru álbo páná) ktorybymu potym te° nieprzyznawał / áby mu one dobrá dáne były / tedy ten bliższy sámośiodm z sobie / rownemi dowieść

S. S. lib iij arti: lxxvi.

że to iest imienie iego czynszowne. A iesliby Pan (álbo Opát) świádectwu ich wiáry niedawał / ále by też y onym dobr ich czynszownych nie przyznawał / tedy káżdy znich bliższy sámośiodm dobrá ony trzymáć. I. M. ar: lxij. tex.

Czynszownik / gdy się prowádźi / co może z sobą wźiąć / á czego niemoże / masz wyszey w słowie BVDowánie.

¶ Pátrz więcey w słowie NAiem / y w słowie Pan.

Czystosc

O Czystości dwoiákiey/ cielesny y duchowney/ masz niżey w słowie Gwałt.

Czystości poślubienie dwoiákie. Jedno gdy kto poślubi z poświecenim y zakon przyimie/ á tego z gwałcić niemoże/ iż iest obiecáne Pánu Bogu/ záczym iuż nikomu inszemu poślubione być niemoże/ y małżeństwo rozrywa.

Drugie/ gdy kto sam w sobie osobno przez przyiecia zakonu poślubi/ á tákowe poślubienie nie rozwodzi stadłá. Spe: Sa: lib:iij. art:xxvij. glo.

Dar.

Małżeński dar troiáki bywá. Pierwszy iest/ ktory zádatkiem zową/ ktory bywa dan przed weselem/ á tákowy zadátek we dwoy nasob wraca/ kto do rozerwania záczetego Máłżeństwá przyczyne da. A iesliby vmárł/ tedy sam tilko dar wrácan bywa Drugi iest/ ktory wpráwie szczodrobliwością oblubienicza/ sponsalitiam largitatem zową/ á ten iest ktory káżdy stanu Ricerskiego człowiek/ Zenie swey ráno poki z nią do stołu nie śiedźie/ bez przyzwolenia potomkow dáie/ ktory Białagłowá sámá przysiega bez świádkow otrzymawa/ dla tego/ iż Sáronowie białymgłowam wszytko ná przysiege pusczáli. Wszákże gdźieby possessiey wienney dowodźić miáła/ tám śiedmi świádkow mieć powinná. O czym wyszey w słowie Białagłowá. Trzeći dár weselny iest/ donatio propter nuptias, ktory ma być rowny poságowi/ ktory mąż z żoną bierze. Ták iż iesliby czego wposágu niedostawáło/ tego też w tákowym dárze nie bedźie dostawáło/ ten pospolicie w prawie wiánem ábo dożywotnym opátrzeniem/ prouisionem vitæ, zową/ ktorego mąż áni zwolą áni bez woley Zony swey vtrácić niemoże/ áby to w mocy swey zostáć miáło chybáby zaiemną opráwe vczynił/ y vkazał to dostátecznie. Bo chociaby on to oddalił/ teli przedśie oná tego wszystiego/ chociaby Mąż był żyw/ doydźie. O czym masz wiecey w słowie/ Wiáno. Spe: Sa: lib: i. arti: xx. Iur: M. ar: xxij.glo.

Dar weselny/ álbo wiáno białeygłowie ma być ná właśnośćiey/ nie ná Lennie vłożone/ masz niżey w słowie LENno.

Skoro mąż żone poymie/ zárázem wszytki iey dobrá w swoie opieke bierze. Przeto mu Zoná wdobrách swych ruchomych/ ani własności darowáć nie nie może. O czym masz niżey w słowie Białagłowá. S. S. lib: i. arti. xlvij.

Abowiem/ co sie ma dźiać skim inszym/ to sie może dźiać władzą opiekunową/ ále ináczy wtym co sie z sámym opiekunem stánowi. Bo sam opiekun wrzeczy swey sprawcą być nie może. Nad to/ iż wkáżdym contrákcie/ z ktorego rośćie tákie obowiązánie ná śierote/ potrzebna iest władza opiekunowá. arti: xxi. Feu: c.xxxi glo.

A tak y przedawcą/ y kupcem być záràzem niemoże. A iesli áni sąm/ áni przez insze osoby rzeczy sierocicy kupić niemoże/ dàleko więcey dàrem wziąć nic od niego niemoże.

Tu masz wiedzieć/ iż niektorzy ten ártykuł nie dobrze rozumieiąc/ mniemàią/ że mąż innego prawá do dobr żeninych niema/ tilko gołą opiekę/ záczym rozumieią / iż Zoná po śmierći mężowey wszytkie dobrá ruchome bierze/ y posag/ y gieràdę y dáry weselne. Ale to źle rozumieią/ bo właśne wyrozumienie tego mieysca to iest: że mąż bierze posag pieniężny/ nie iáko opiekun/ ále dla tego iże on też przećiwko temu czyni oprawę wienną. A gieràdę własność y wiàno Zenine/ to tilko mąż w opiekę bierze/ y oddálić niemoże. O czym nà swym mieyscu/ Spe: Sax: lib: i. arti: xxxi. glo. A iż posagu wniesionego Zoná po śmierći Mężowey niebierze/ y dla ktorych przyczyn/ masz niżey w słowie/ POsag.

S. S. lib: i. arti: xxi I. M. ar: xx. lvij. ar: lxi. artic: lxv.

Bez woley potomkow swych/ y słusznego sądu/ żaden

sługi álbo własności swey oddalić niemoże. Ale ten Artikuł iest odrzucony Wszakże Pánowie mogą bez tego wszystkiego/ y bez Sądu swe sługi álbo † Mány niewolne † odmienić/ by iedno zámiàną dostána byłá. A iesliby kto co tàkiego przećiwko spráwiedliwośći/ bez woley potomkow swych dàrował. Tedy dziedzic może oney własności práwnie dochodzić/ ktorey doydzie/ nieináczy iákoby on ktory dàrował vmárł/ to dla tego/ że oddalił/ czego oddálić niemogł.

Ruchome rzeczy/ może káżdy bez woley potomkow od

dàlić/ poki z przypáśánym mieczem/ y z puklierzem ná koń bez pomocy wsiedzie/ by mu iedno strzemie dzierżąno/ à pod nogi kámień/ álbo kloc ná łokieć wysoki postáwiono.

Czego gdyby vczynić niemogł/ tedy oddálić/ dać/ dárowáć/ áni nic czynić niemoże/ áby to od potomkow po śmierći iego odeydź miàło. Ale y ten ártikuł iest odrzucony/ dla miełośiernych vczynkow
Jeśliby kto whorobie swey co zmàietności swey (nie słusznie) zástáwił/ àbo oddalił / wtę czás kiedy te° vczynić niemogł/ o to żoná ieg° áni czeladź gabàni być niemaią/ dla teg°/ że oni/ bądź słusznie/ àbo nie słusznie/ dàru gospodàrskie° zbronić niemogli/. Ale iesli co niesłusznie komu oddano/ tego może v niego słusznie práwem dochodzić. Spe: Sa: lib i. ar: lij. Tex. Dar vczynić może Gospodarz/ y pan rzeczy dàrowney/ ále nie sługa/ áni syn/ àni śierotà/ tákże Mnich/ bo nie ma nic swego / Opát/ Biskup sługi kośćielnego (wyiąwszyby nágrodę vczynił) szalony/ marnotrawcà/ àni ten ktoremu tego z práwá zábroniono/ iáko ten ktory máiestat pàński obràził/ àbo kàczerz.
Wszákże dàrowáć czásem y syn może/ bo zá słuszną przyczyną/ dar śmiertelny vczynić może. Tákże iesliby miał máietność nà żołnierskiey służbie/ álbo z vrzędu iákiego nábytą/ álbo iesliby miał wolne spráwowánie dobr od oycá álbo od páná pochodzących. Nád to/ iesliby był synem Grábie/ Márgrábie/ álbo Senatorá iákiego.

Dárowáć

Dárowáć może káżdemu/ komu dáru práwo niebroni / bytnemu ábo niebytnemu/ znáiomemu abo nieznáiomemu/ wyiąwszy Zolnierzá gdyby nierządnicy chćiał co dárowáć/bo tego vczynić niemoże/iáko y Ksiądz/y Rzecznik bo ći rowno chodzą. Tákże może dar vczynić gospodarzowi/ y synowi gospodárskiemu obcemu. Wszákże Dar miedzy małżonkámi nieważny iest/ poki śmierćią vtwierdzon niebedźie.

Dárowáć wolno káżdemu rzecz/ktora sie cudzą stáć może/ y ktora w hándel iść może/ Ale nie rzeczy świete/ áni słońce/ áni Miesiąc/ áni rzeczy Kośćielne. Dar też/ ktory piećset złotych we złoćie przenośi/ potrzebuie pismá álbo opowiedzenia Sedźiemu/ wyiąwszy gdźieby kto Książećiu/ álbo Kośćiołowi/ álbo z nabożeństwá co dárował. Tákże gdyby Rotmistrz Zołnierzowi co dał/ álbo gdźieby ieden drugiego ná wyswobodzenie domu dał/ álbo dar weselny vczynił Tákże iesliby lichwe ná przyszły czás odpuszczono.

Dar też śmiertelny pismá niepotrzebuie. A ták gdyby dar przechodźił summe przeopisáną/ potrzebuie pismá/ y tego áby był oznáymion y obiáwion v włásnego Sedźiego/ przy osobách iáwnych/ przyczym dárownik ma wolą swą/ y wielkość dáru opowiedźieć/ co wszystko ma być zapisano. A gdźieby dar takowey summy nieprzechodźił/ może być bez pismá/ wyiąwszyby ináczy miedzy sobą postánowieli/álbo iesliby oćiec synowi odpráwionemu co dárował/ álbo iesliby sie dźiał personam społnym. A ieslyby wiele dárow było/ ktoreby pospołu złączone te summe przenośiły/ to zá ieden dar ma być rozumiano.

Dar też bywa doskonáły sámym słowem(áczkolwiek sie przedtym tilko przez obietnice/ reką y vsty vczynioną stawał) á to gdy sie stánie zá zezwoleniem obudwu/y tego co dáie/y tego co przyimuie/ bo ináczey/áni gołe słowá áni żárty nieczynią dłużniká. Tákże bywa dar zupełny nietilko miedzy obecenemi/ ále y miedzy niebytnemi/ przez posłáńcá/ álbo przez list/ktorego krotkość nic niewádźi/ w czym dosyć ná sámym przyzwoleniu: y powinien też rzecz obiecáną/ álbo szácunek iey oddáć/ ten ktory dáruie álbo obiecuie/ále niepowinien wárunku czynić/ áni rzeczy dárowány nágrádzáć/ iesliby sie w niey szkodá stáłá/ álbo iesliby sie iey práwnie ięto/ chybáby to ku oszukániu vczynił/álbo iesli ták był obiecał/álbo iesli co z potrzeby dáruie. Támże glo.

S. S. lib: iij. ar: iiij. glo l.M.ar. xxx arti: lvi.

S. S. lib: ii. arti: lxxxiij. glo.

Co ták rozumiey/ iż gdy sie dar pocznie od oddánia rzeczy dárowáney/ nie powinien darownik bronić. Ale gdy sie pocznie od obowiąsku/tedy powinię.

Sáxonowie to práwo osobliwie máią/iż kiedy kto co dárowáć chce/potrzebá áby to vczynił/ w ten czás gdy to vczynić może. Bo gdyby co dárował w ten czás/ gdyby tego iuż sam vżywáć niemogł/ tedyby dar nic nieważył/ boby dawał to co iuż nie iego/ ále potomkow iego. A iest to rzecz nieprzystoyna/ áby kto miał swoie zubożywszy/ obcych bogáćić † á dźiwna rzecz/ że sie takowi ludźie y rodźice náyduią/ ktorzy swych włásnych rodzonych dźieći/ ták porzućić y zapomnieć mogą/ iż ich włásną máietność od nich oddaláią/ á obcym ludziom ią zostáwiáć śmieią †.

Tu mąż

DAR.

S. S. lib: i. artic. ix. Feu. c.lviij.

Tu máß wiedźieć/ iż według Sáſkiego práwá/ iáko dobrá troiákie ſą/ ták też práwo oddalenia dobr troiákie ieſt/ Pierwße ſą dobrá ktore własnośćią zową/ ty bez przyzwolenia potomkow oddalone być niemogą. Drugie ſą lenno/ ktore káżdy puśćić y oddálić może kiedy chce/ wyiąwßyby to czynił wten czás/ gdy tego vczynić/ álbo g° ſam vżywáć niemoże/ iáko ná śmiertelney pośćieli/ álbo kiedy ma z źiemie wyiecháć/ bo wten czás oddalenie/ iáko ku oßukániu páná y potomkow vczynione mieyſcá niema. Trzećie ſą dobrá ruchome/ ktore ſą dwoiakie. Jedni ſą iáko ſłudzy niewolni (rekománci) ći tez (niezáwße oddaleni) † záminieni záwße † być mogą/ † dla tego iż ſię z niewoley wykomić niemogą † bo by przez to potomkowie zmárłego mogli być wydźiedźiczeni.

S. S. lib: i. ar: lxxij.

Drugie dobrá ruchome ſą/ ktore z iednego mieyſcá ná drugie łacno przenieśione być mogą/ otych ſię wyßey rzekło/ ze ie przypáſany mieczem oddálić może † gdyż do oddánia rzeczy ruchomych/ nic wiecey nietrzebá iedn° chęći teg° ktory dáie † Co áczkolwiek wiele ich mniemáią/ áby ſię ná wßytky ludźie śćiągáć miało.

I. M. ar: xx. ar: lxv. glo.

Wßákże ſię to rozumieć ma tilko o ſámych ludźiách Ricerſkych/ ktorym miecz y tarcz przyſtoi/ y ktorym to ták dla ich męſtwá náznáczono. Ale mießczánin własność nieprzyumarła/ álbo nie dźiedźiczna/ ále z pracey ſwey nábytą oddálić może/ ieśli ták śilney będźie że bez pomocy do ſądu przyść/ y ták długo tám ſtać może/ áże ſię on dar ſkończy. A Dobrá ruchome dáć/ y oddálić może/ by iedno przy dobrym zdrowiu był/ y tákowy dar ważny ieſt/ gdy go ſkutecznie/ álbo v Sądu vczyni/ a mieć/ y vżywáć oney rzeczy dárowney po śmierći ſwey pozwoli/ y náznaczy. Wßákże drudzy rozumieią/ że wchorobie dáć/ y oddálić może/ cokolwiek ná łożku leżąc przez deſkę podáć zmoże. Chłop też dárowáć może ieśli ſiekły ſwe vkaże/ ták że zá plugiem przez iedno ſtáiánie przeydźie. A białagłowá/ ieśli z domu bez pomocy do kośćiołá/ ktoryby dwádźieśćiá pretow od domu był doydźie tedy dobrá (nie przyumárłe/ áni ſpádkiem nábyte) oddálić może. A ieśliby teg° v czynić nie mogłá/ tedyby oniey rozumiano/ że chiáłá potomki ſwe oßukáć. A pret iáki ſię ma rozumieć/ naydźieß niżey w ſłowie WARgielt. Támże glo.

Dar ktoby widźiał á przećiwko niemu nie mowił/ y od

S.S. lib: ij. ar. xi. lib. iij. arti: vij.

Decretu ktoryby ſłyßał nie áppellowáł/ potym ſię przećiwić áni áppellowáć niemoże. Spe: Sa: lib: ij art: vi: I. M. ar: xx.

Bo poniewaz milczy/ á przećiwko temu niemowi/ tedy iákoby przyzwala. Wßákże ſię tego káżdy może przyśięgą odwieść/ ieślibymu to żądano/ że dar widźiał/ by też w ten czás v ſądu był/ wyiąwßy by onego dáru ſłowem álbo vczynkiem pomagał. Támże glo.

Dárem ſobie żaden dźiedźictwá przywłáßczáć niemoże. Mász o tym niżey wſłowie/ DZIEdźictwo.

Ktoby v drugiego dochodził rzeczy przedánych/ álbo dárowánych/ do ktorego przedánia álbo dáru by śie ow nieznał Tedy ten ktory kupył † albo ktory rzeczy ták przedáne/ álbo dárowáne v śiebie ma † może sámotrzeć przedánia álbo dáru onego dowieść † z temi ktorzy widźieli kiedy mu przedawał/ álbo darował † Ale z takiem świádectwem żáden niemoże tego ktory mu co dárował do wárunku álbo obrony przymuśić/ gdyby śie kto inszy dárowáney rzeczy v niego iął: á to ieśli tákowey obrony nieprzyrzekł. W czym przyśięga odeydźie. S:.S: lib: iji. ar: iiij tex

Dar doskonáły názad nieidźie/ wyiąwszy dla niewdźięczności/ iáko gdyby śie ten ktoremu dárowano/ ná Dárowniká gwałtownie tárgnął/ álbo ieśliby mu hániebną krzywdę vczynił/ tákże ieśliby go do znáczney szkody przywieść chćiał/ álbo ieśliby mu o zdrowie stał/ álbo też ieśliby vmowy niestrzymał/ á oney dosyć nie vczynił. A to wszystko ná sámy persony śie tylko śćiąga/ nie ná potomki tych/ ktorzyby o to poki żywi milczeli. Nádto/ znieważa śie Dar dla sprostności vmowy/ dlá daruiącego nieludzkośći/ iako gdyby oćiec rozgniewány syná wydźiedźiczył. Tákże przez potomne rozrodzenie synow/ przez niemożność dáruiącego/ iáko gdyby rzecz kośćielná dárowána byłá/ przez pewny niedostátek/ álbo kiedy pewna summe przenośi. Obdárzony też dáruiącemu do oddánia álbo nagrody/ według sámego przyrodzenia powinien. Bo z przyrodzenia człowiek bywa pobudzon/ aby dobrze czynił temu/ ktory mu też dobrze czyni/ y ták mu to nágradzał/ dobrodźieystwo przyznawał/ á iezo nie obrażáł. A iż to według sámego przyrodzenia/ to dla tego/ iż ieśli to źwierzętá nieme czynią/ dáleko wiecey człowiek/ to czynić ma y powinien.

Mogłby tu kto mniemáć/ że to iest przećiwko árt: vij. y. xviij. lib i. Spe: S: gdźie stoi: Ze cokolwiek śie v sądu niedźieie/ tego śie káżdy záprzeć może/ á ponieważ śie tákowy dar czásem dźieie/ oprocz sądu/ á przedśie go záprzeć niemoże/ tedy śie to sobie przećiwi. Do czego masz wiedźieć/ iż tu niemász przećiwnośći żadney/ bo tám mowi o tym/ gdźieby śie kto czego sądownie wyrzekł/ tegośie záprzeć niemoże/ bo go łácno pokonáią. Aták z drugiey strony/ czegośie kto sądownie nie wyrzecze/ álbo czego przed Sądē nie vczyni/ tedy bliższy iest szkody swey bronić/ niżliby mu ią kto z świádkámi vczynić miáł/ Ale iżby muśie w tym szkodá dźiáłá/ gdyby go rzeczy dárowánych/ álbo kupionych oddalono. Przeto bliższy on szkody swey bronić/ niżliby śie drugi miał dáru záprzeć. Nádto ten/ ktory rzecz one ma w swey possessyiey/ lepsze práwo do niey ma/ niżli on ktory iey dochodźi/ bo Actor niema wiecey tylko przyśiege/ á świádki ktoremiby miał skárgi swey dowodźić/ á obwiniony ma possessią álbo vżywánie/ przyśiege/ y dowod dáru/ álbo przedánia świádkámi/ zá czym dowod tego/ ktory wrzku ma/ lepszy iest niżli Actorowi. Támże glo. o czym masz wiecey w słowie POSsessia. S: S: lib: i ar: xv libij. atr: xxxvi.

Dla obiecánia dáru/ żáden przymuszon być do spełnienia obietnice niemoże/ nád możność iego/ ták żeby też sam potym niemuśiał żebráć. Támże gl. et I M ar: xxvij glo et sis lib iii ar: lxxxiij. glo.

Daru ná Lennie białeygłowie niebespiecżno czynić. Masz w słowie Lenno.

Dárowne rzeczy/ iáko długo máią być ſpokoynie vżywáne. Maſz niżey w słowie Poſſeſsio.

Dar wſzyſtkich dobr / gdyby ſię ſtał miedzy Zoną/ á miedzy Mężem żadnych niewyimuiąc / bliżſza po wrzecienie / przedſię Gierády dochodzi.

O czym maſz niżey w słowie Gieráda.

Dar gdyby Láwnicy wymárli / może ſię ſtać przed ludźmi do ſądu náleżącemi. Maſz niżey w słowie / Láwnik.

Cobykolwiek v zágáionego Sądu / komukolwiek dárowano álbo oſtąpiono było / w tym białagłowá z ſwoią częścią álbo dárem może czynić co chce / bez wſzelákiego przenágábánia. Tákże też mężczyzná z częścią dáru ſwego / ktorego † od niey † doſtał / czynić może co mu ſię podoba. I. M. art: lvi. tex.

Dárowałliby kto drugiemu rzecz krádzioną tym vmyſłem / áby to v niego licowano / y áby s tym był zátrzyman / tedy bez ſzkody zoſtáie ten ktoremu ták dárowano. O czym maſz niżey w słowie / Złodziey.

Dar álbo wiáno / gdyby białeygłowie ná dobrach ſtoiących opráwione było tedy po iey śmiercy tákowe dobrá/ ná potomki mężowe przypadáią. Maſz niżey w słowie WIANO.

Dárowałby kto Zenie dom / tedy y to otrzyma / cokolwiek iey w onym domu dárowano / á po śmierci záſię ná mężowe potomki przychodzi. Tákże iż / dar Sądownie vczyniony białaglowá Sędziego y Láwnikow świádectwem otrzyma / y więcey o dárzech Zenie vczynionych / maſz niżey w słowie ZONA.

S: S: lib:i ar: xxxi

Troiákim ſpoſobem káżdy Dar bywa nikczemny y niepożyteczny. Naprzod kiedy ſię ſtánie miedzy Mężem / á miedzy Zoną: to ieſt / ieśliby chciałá Zoná Mężowi Własność / dziedzictwo / wiáno / álbo Gierádę dárowáć/ tedy tego áni w chorobie/ áni zá dobrego zdrowia vczynić nie może / ták áby to mieli cierpieć potomkowie iey / to dla tego/ że Mąż z Zoną máią dobrá miedzy ſobą nierozdzielne / poki żywi. A dobr ſpolnych ieden bez drugiego nikomu dáć niemoże. A iáko ieden z towárzyſtwá bez drugiego nikomu nic dáć niemoże / tákże Mąż od Zony nic dárem otrzymać niemoże / a to nawięcey dla tego / że Mąż ieſt głową Zony ſwey/ zá czym też Zoná bez woley mężowey nic vczynić áni oddálić niemoże. Wtory ſpoſob dla ktorego dár nic nieważy / ieſt kiedy śierotá bez woly opiekuná ſwego / komu co da. Abowiem śierotá bez opiekuná nic czynić niemoże. Trzeci kiedy ſługá pánu co oddáli / bo y ten bez pryzwolenia Páná ſwego nic oddálić niemoże / á też ſługá żaden nie ieſt ſwego práwá/ to ieſt/ ſobie wolny ále ieſt pod mocą y roſkázowániem Páná ſwego ⁊c. ¶ Pátrz więcey w słowiech / przedánie / Dobrá.

Dawnosc/ praescriptio.

Dawność dobr ruchomych Sedziemu/ gdy dziedzicá niemáß oddánych/ iáko rychło wychodzi. Naydzieß niżey w słowie Sedzia.

Własnośći y gruntu dawność / á że we trzydźieśći lat y w iednym/ y w ßeśći niedzielách/ wychodzi przećiwko Sáronowi (w Sáskiey ziemi) nierychley. Wßákże Rzeßá y Schwabowie w Sáskiey ziemi niemogą práwá swego zámilżeć/ poki go iedno dowieść mogą. Spe: Sa: lib: i. arti: xxix. tex.

Præscriptio ábo dawność wynáleziona iest/dla tego/ áby káżdy wdobrách ktorych nábywa beſpiecznieyßy. Ale iż ich wiele iest/ ktorzy sie ná ártykule ninieyßym sadząc/ mowią: Ze sámá poſſeſsia/ ábo vzywánie dobr dawność czynić może(co sie często do práwá wynośi.) Przeto wiedźieć maß/ że do prawdziwey poſſeſsiey/ iest potrzebna: naprzod wiárá dobra/ bona fides, to iest/ áby ten † co kupuie/ wierzył mocno bez żadnego ośukánia/ iż on † ktory przedáie álbo ktory go do poſſeſsiey puśćża/ był prawdżywym pánem dobr onych/ ktorą wiáre ma mieć przy przedániu odstępku álbo wzdániu. Potym áby miał słußne y przystoyne przyczyny poſſeſsiey swey/ tákże dobrá one spráwiedliwie kupił álbo mu sie dostáły.

Wßákże są pięć rzeczy ktore dawnośći niemáią/ áni długim vżywániem mogą być ośiegnione. Pierwßy są słudzy/ albo czeladź/ ktorzy by nadłużey służyli/ nie odnoßą ná sobie dawnośći/ aby iuż przez to niewolnikámi być mieli. Drugie są rzeczy świecone † iáko kielichy ornaty/ y inße. † Trzeći są słudzy niewolni/ ktorzy od pánow swych vćiekáią. Czwarte / są rzeczy krádzione . Piąte/ rzeczy gwałtem pobráne. † A Sáxonem tu rozumiey káżdego ktory w práwie Sáskim śiedźi. arti: xxxvi. S. S. lib: ij.

† Przećiwko też Kośćiołowi y domowi Bożemu dawność wychodzi zá czterdźieśći lat. A ieśli ktore práwá co przećiwko temu opisuią/ ty są ninieyßym ártykułem podniesione. Ale kośćioł przećiwko tobie dawność otrzyma zá trzy látá. Ktemu rzeczy ruchomych dawność wychodzi/ ták że do trzech lát: áczkolwiek w ártikule xxviii. lib: i. s. s. naydźieß. (o czym niżey w słowie Sedźia iż do roku dawność rzeczam ruchomym wychodzi. Ale maß wiedźieć/ że tám mowi o dobrách ruchomych/ do ktorychby sie żadē w rok nie ozwał/ y ták sie to sobie niebedźie przećiwiło. Maß też widźieć/ że w dobrách nieruchomych/ ktore własnośćią nie są/dawność wychodzi miedzy obecnemi zá dźieśieć lat/ á miedy niebytnemi zá dwádźieśćiá/ według Práwá Cesárskiego. Ale dobrá Rzeczy pospolity: y skárbu koronnego nigdy dawnośći niemáią/ wßákże gdyby co kto kupił v rzeczy pospolitey/ zá pięć lat dawność wichodzi. A kto v Cesárzá álbo álbo Cesárzowey co kupi/ zárázem dawność wychodzi. † Co o dobrách dźiedźicznych Cesárskich rozumieć maß † Támże Spe: Sa: lib: ij: arti: xxix, & ar: lxx. lib. iij. arti. lxxxiii. glo. lib. ij. ar xliiij. glo.

I. M. ar. xxi. arti: xxvi. Dawnośći ſie niećierpi dźiećie / wyiąwſzyby dorozſzy milczał / by tez y decret záſzedł. Tákże żołnierz ná służbie bedący / ktory tez może przećiwko wſzyſtkiemu mowić / co ſie kolwiek poki on był ná służbie dźiało. Ktemu niewiádomey ſpráwy w ktorey dawność odnośi / y Białagłowá w práwie ſwym. Spe. Sa: lib: i. arti: lxx.

Dawność przećiwko temu / ktory dar álbo oddalenie widźi / á iemu ſie nieprzećiwi / wychodźi zárázem. Maſz wiżſzey wſłowie Dar.

Dawnośći niemáią rzeczy záſtáwione / maſz niżey w słowie Fánt.

Dawność obowiąſku / ábo powinnośći domu álbo folwárku / ſeruitutis præſcriptio, pochodźi od czáſu wiádomośći tego czyi dom ábo folwárk ieſt / iże záſiąd dawnośćią chce tákowy obowiązek na dobrá iego wwieść / á iesliby ſie chćiał wiádomośći przeć / tedy iey ow dowieść może / álbo tym że mu to oznáymiał / álbo tym że choć mu vżywánia bronił / tedy on przedśie vżywał onego obowiąſku / wyiąwſzy by ſie pierwſzy poſſeſſor ináczy / dla zátrzymánia poſſeſſiey ſwey / opátrzył. Ták że tez może dowodźić vżywánia ſwego / tym / że / on to dobrze baczył / iż ten vżywa tego / czego ſie innego okrom goſpodarzá á poſſeſſorá dobr onych vżywáć niegodźi. A ták wieć táki ſpor bywa miárkowan / z podobieńſtwá ſpráwy ábo vczynku / co kto czyni / y czego kto ćierpi. Tákże z rozmáitośći vczynkow / z iákośći oſſob / y z inſzych podobieńſtw / ktore baczny Sedźia ma obaczywáć / y według tego ſkázowáć dowod komu bedźie rozumiał. Spe. Sa lib: ij. arti. li. glo.

S. S. lib: ii. arti: xxiiij. Dawność rzeczy dárownych do trzećiego dniá wychodźi / á to nie dla tego rozumiey / áby iuż zá wyśćiem dniá trzećiego ten kto dobrá iákie / zwłaſzczá ruchome / dawnośćią otrzymáć miał / ále że po trzećim dniu / o złodźieyſtwo obwinion być niemoże / choć by ie darownik vkradł / á to iesliby ich ten ktoremu dárowano / nie krył Spe. Sa: lib: iij. ar. lxxxiij. I. M. ar: xxx. glo. Maſz tez otym niżey w słowie Dobrá.

¶ A pátrz wiecey w słowiech / Gwar / Poſſeſsio.

Dekret álbo wyrok

Decret idźie zá práwo po wyśćiu dźieśiąći dni od ſkazánia * w práwie duchownym nie w Mieyſkim. O czym w słowie Appellátia. ⁂ ktorego áni omyłká ktoraby ſie potym okázáłá niepſuie. Bo ſie zda przyzwaláć ná ſententią / ten przećiwko komu bedźie ſkazána / gdy nie appelluie / á Sententia ktora ieſt podpárta práwem / dáie práwo temu ktory go niema / á oddala tego ktory go miał. Ktemu / gdy kto przez Decret czego doſtánie / tak tego ſpráwiedliwie doſtáie / że to y napotym z dobrym y czyſtym ſumnienim trzymáć moze. Jákoż przećiwko rzeczy oſadzoney / áni pan zwierzchni liſtow niedáie. A gdyby kto zá Decretem co zápłáćił / niemoze iuż czynić o niepowinną zapłatę. Spe: Sa: lib: i. arti. ij. glo.

Zaden Decret w Sáſki Ziemi / ták ſpráwiedliwy ſkazan być niemoże / ktoregoby Sáſin reko nágánić niemogł. O czym maſz niżey w ſłowie PRAWO.

Ná śmiercć przez Decret oſadzeni / iáko ſo obieſzeni / ścięći / y inſzy / máio być ná mieyſcách świeconych pogrzebáni. Bo im też y Sákrámenty dáwáio / á áczkolwiek práwo Duchowne ná niektorych mieyſcách przećiwne temu ieſt. Wſzákże ſie to tàm rozumieć ma / o tych ktorzy ſie ſámi wieszo / álbo ktorzy ſie ſpowiedáć niechco álbo też o tych ktorym Sedzia pogrzebu zbroni / bo to wſzyſtko ná Sedziem záwiſło / ktorym ieśli pozwoli / tedy mogo być z ſzubienice zdieći / y z wolo przełożonego ná cmyntarzu pochowáni. Spe. Sa. lib: i. ar: liij. glo.

Od Decretu iednáckiego áppellowáć ſie niegodźi. Maſz niżey w ſłowie Iednácze.

Decret pierwey żadány / pierwey ma być wyrzeczon. Spe. Sa. lib: i. arti: lxii. tex.

Miedzy práwem Ceſárſkim á Sáſkim / ieſt też y tá rozność. Iż według práwá Ceſárſkiego Sedzia ſam przez ſie Decret ſkázuie / á według Sáſkiego záſie powinien on Láwniká pytáć / ktory też ludźi záſie pyta. Skad maſz wiedźieć / iż Dekret álbo Ortel nic innego nie ieſt / iedno roſtrzygnienie / ktore Sedźia ná Sadźie miedzy ſtronámi czyni / ktorym iednego wolnym czyni / drugiego winnym być vznawa. Támże glo.

Decret ktorym ſkazá / iż dobrá pozwánego máio być przedáne / nie ieſt decret konieczny / ále pośrzedni / non diffinitiua, ſed inter loquutoria ſententia, przeto za ſłuſznemi przyczynámi może być wſteczon. SPe: Sa. lib. i. arti: lxx. glo.

Decret żadnego niewiaże / iedno tego ktory bedźie przy nim kiedy go ſkazuio / álbo ieśliby vpornie nieſtánał. Przy czym maſz wiedźieć / że niebytnośći ieſt obyczay pięćioráki. S. S. lib: ii arti: xxiijj. glo. & I.M.ar.lxiij. glo. &. lib: i arti: lxx. glo.

Pierwſzy ieſt ſłuſzny / dowodny y potrzebny / iáko gdyby kto był ná woynie. Drugi ieſt tylko ſłuſzny y dowodny / iáko kiedy kto ná náuce bedźie. Trzeći ieſt potrzebny iáko gdy kto bedźie z Ziemie wywołan. Czwarty ieſt dobrowolny / (bez winy nieposłuſzeńſtwá) iáko gdy kupiec ná kupio iedźie. Piaty pochodźi z nieposłuſzeńſtwá / iáko gdy kto z voru Sedźiemu niechce być posłuſzny † Miedzy ktoremi pierwſze cztery przypadki ták káżdego niebytność obrániáio / że mu Decret nic ſzkodźić niemoże † (W pierwſzym ieśli był pozwány / ſtátecznie bronion bywa przypuszczon do áppellátiey / ieśli nie był przyſtoynie bronion / álbo zgołá nic nie bronion / tedy bywa przywrocon do wſzyſtkiey ſpráwy / reſtituitur ad totam cauſam. W drugim przyſtoynie broniony nic nietráći / nie przyſtoynie ábo nic niebronion / y do áppellátiey tylko bywa przypuſzczon według práwá ſwego / non per reſtitutionem.

Wßákże gdźieby Procuratorá zostáwić niemogł / álbo ieśliby procurátor ktorego zostáwił vmárł / tedy wßystká spráwá do odnowienia sie wroći. W trzećim tákże / y w czwartym / gdźie kto dobrowolnie nie z vporu niestánie / niemoże być Decretem obćiążon. Záczym też restitutionem niepotrzebuie. W piątym / gdźie z ßczerego vporu niestánie / ieśli to ficte vczynył / to iest / ieśli sie zmyślił być niepostußnym / może być do Appellátiey przypußczon / ieśli prawdźiwie á niezmyślnie niepostußny / niebywa áni do áppellátiey przypußczon. Prawdźywego tedy niepostußnego rozumieć bedźieß / tego ktory iáwnie powiedźiał / że niestánie / przećiwko ktoremu dosyć ná iednym obwießczeniu. A zmyślonego záśie tego maß rozumieć / ktorego oczywiśćie záſtáną / y obiecą stánąć álbo nic nierzecze / á przedsie niestánie / á tego trzebá trzykroć obwieśćić. W ßákże ieślyby go niezástano / tedy niektorzy twierdzą / że niemoże być contumax / niepostußnym / áni prawdźiwym / áni zmyślonym) Támże.

Decret wywołánia / sententia præscriptionis, może być wstrzczon / y zepsowan / iáko y Decret ktorym winę skázuią / bo nie iest koneczny.

O czym wyżßey. lib: ij. art: iiij. glo.

Decret gdy kto słyßy á od niego nie appelluie / potym áppellowáć niem[o]że. Maß wyżßey w słowie DAR.

To dla tego / że v Sáxonow pytáią / ieśli strony Decret przyimuią O czym w słowie Appellátia.

Támże naydźieß / iż Decret choć nágániony / zostáie w swey mocy ták że nienágániony nic nieważy we czterech przypadkách.

Decretu náydowáć niema / Man przećiwko Pánu

swemu / áni pan przećiwko Manowi swemu / tákże krewny przećiwko krewnemu / gdźieby sie gárdła / zdrowia / álbo poczciwośći dotykáło.

Ławice godni / káżdego sądźić / y skázowáć mogą / ále ich gdźieby ßło o gárdło / o poczciwość / ábo o dźiedźictwo żaden sądźić / álbo Decretá ich gánić niemoże / iedno ten ktoryby im rowny był.

Oprocz zágáienia Krolewskiego / wolno Decretá skázowáć / y od nych áppellowáć káżdemu / ktory práwá swego nienárußył / á to w tych spráwách. / ktore oprocz zágáienia Krolewskiego sądzone być mogą.

❧ To iest / gdźie sie niedotycze gárdłá álbo poczciwośći. A Sąd oprocz zágáienia Krolewskiego tu rozumieć maß / káżdy Sąd gdźie chłopski starßy wposilnym Sądźie sądźi / w Grábstwie / ále nie w Mágrábstwie / bo Margrábiá sądźi pod swym własnym chołdem. A pod zágáieniem Krolewskim sądźić rozumie sie / iákoby pod przymußenim Krolewskim.

Mogłby tu kto spytáć / co sie dźieie / iż ći ktorzy w Márgrábstwie mießkáią / decretá od siebie nierownych † álbo obcych † odnośić muszą. Niektorzy mowią / iż to dla tego że sie tám ty kráie nápełniły ludźmi rozmáitych narodow / iáko Szwaby / Fránkony / y inßemi / ále to źle rozumieią. Y owßem ták to rychley rozumieć bedźieß iż tám ći w Márgrábstwie przed swym własnym Sędźią / to iest przed Márgrábią Decretow od sobie nierownych odnośić niepowinni.

Ale ieśliby gdzie indzi práwá żądáli / tám też sámi odpowiedáć / y decretá ná sobie odnośić muszą. A to śie dźieie zá nieiákim † ich włásnym † wilkierzem / zá ktorym niektorzy rozumieią iż wzaiemnym obżałowániu / in reconuentionalibus, y Biskup świeckiego Sadu Decretowi podlega. O czym wyższey.

Decret ieśliby nágániono / ma być áppellowano do wyższego Sędziego / ná ostátek do Krola / do czego Sędzia / ták Actorowi / iáko y pozwánemu posły da / áby śie przysłuchali / kto z nich przed Krolem Decret otrzyma.

Posłowie máią być Láwice godni / ieśliby śie w grábstwie stałá áppellátia. A iesli w Márgrábstwie / tedy posłem może być káżdy zupełnego práwá człowiek / ktore Sedzia nákłádem opátrzy.

Márgrábstwo tu rozumiey / Myszeńskie / Brándeburskie / Łysáckie / Duryńskie / bo y ći w práwie Sáskim siedzą. S. S. lib. i art. iijar.xli xliiij.

A tu śie tego náucz † coć niżey powiem. Abowiem ich iest wiele / ktorzy rozmáićie błądzą / ty kśięgi czytáiąc. Bo choć siłá czytáią przedśie śie często mylą / w tym / że niedobrze co czytáią rozumieią. A Cato mowi: Iż czytáć / á nierozumieć / iest śie zániedbywáć. K temu / iż tu niektore słowá są / ktore ináczy máią być rozumiáne / ktorych iesli kto dobrze niepoymie / będźie przez to w mniemániu y prawdźiwym wyrozumieniu práwá oszukan / według Aristotelesá / ktory mowi: Iż ći ktorzy słow oznáczenia nieumieią / bárdzo łácno bywáią oszukáni. A ták ábyś to wszystko co śie tu pisálo / tym snádniey zrozumiał / tedy to miey zá osobliwą regułę. † Iż gdźiekolwiek naydźiesz to słowo w Grábstwie / to masz rozumieć / w iedne práwá iurisdytiey. Abowie według stárey Sáskiey Niemczyzny to słowo Groff / álbo Grábiá známionuie Sędźiego. Przeto gdy mowią Grábstwo / rozumie śie ták dáleko iáko śie władza iednego Sędźiego śćiaga. Iáko też mieyskie práwo rzeczone iest po Niemiecku Weichbild / po Láćinie IVS Municipale, iákoby práwo iednego Miástá / iedney Iurisditiey. A kiedy Márgrábstwá zmiánkę czyni / pospolićie Ziemskie prawo rozumie / iáko gdyby rzekł / z nagánionym decretem w Grábstwie nie áppelluią / iedno do Márgrábstwá / to iest / z Mieyskie práwá do Ziemskiego Práwá.

Posłowie tedy o ktorych wyższey / máią być Láwice godni / to dlá tego że ći do Práwá / y do Sadow osobliwie przyśiegáią / á Láwice godny kto iest / masz niższey w słowie Láwnik.

Máią tez być zupełnego práwá dla tego / iż świádkámi być máią / á iesli by byli bezecni albo náruszoney sławy / tedyby świádczyć niemogli. O czym też wyższey. Tym tedy Sędźia ma nákłády omyślić. Czego ieśliby vczynić niechćiał / tedyby był winien / y traćiłby vrzad boby śie práwu przećiwił.

Chlebá y piwa ma im dáć dostátek / trzy potráwy ktorzeby náten czás w pospolitym vżywániu były.

á do káżdego iedzenia (kubek winá dać im powynien. Sługom ich też dwie potráwie ma .dáwáć / káżdemu koniowi cztery † álbo pieć † wiązanek / przez dzień y przez noc / a konie máią być náprzod kowáne † á názad bose † Sług ßeść á ośm koni ma być znimi / á ci skoro się o przyieździe Krolewskim do Ziemie Sáskiey dowiedzą / do dworu iego iecháć / á potym w ßeść niedziel decret odnieść máią.

Ten obyczay słánia Posłow v Sáxonow tylko był záchowan / bo według inßych praw / áppellátie przez listy ślą / do tych / do ktorych áppellátia idzie. Ale Sáxonowie ná on czás posły słáli / dla tego / iż się pismem niewiele báwili. O czym wyßey w słowie Appellátia.

Kładzie tedy sposob ich posyłánia / y stráwnych nakłádow / dlá tego áby Sędzia zgniewu álbo nienawiści † chcąc kogo do znácznego zepsowánia przywieść † nieczynił nakłádow więtßych / iedno ty ktore tu opisano. A vkowánie koni náprzodku to wsobie zámyká iż (Sędzia y Láwnici máią spráwiedliwość y mądrość mieć z sobą w towárzystwie / y przez mądrość spráwiedliwości bronić / y sądzić máią) † znáczy też to / iż oni posłowie máią się od niepráwości ták strzedz † iáko podkowá koniá strzeże áby się nie obráził. † A iż názad niemáią być kowáne / to ná znak głupstwá / ktore w Posłech niema mieć mieyscá. † Jeśli też co przepada ten co w ßeści

I. M. ar. xi. niedzielach decretu nieodniesie / maß wyßey w słowie Appellátia.

A áczkolwiek ten ßeści niedzielny czás odnoßenia áppellátiey zda się być przeciwny niektorym práwom Cesárskim y Duchownym / ktore pozwaláią tym ktorzy zá morzem siedzą / czásu dokonczenia áppellátiey cálego roku. Wßákże ná to ták odpowiedzieć możeß / iż tám ci dla tego ták długi czás máią / że mußą zá dworem ieździć. Ale Sáxonowie áppellátiey niekończą / á że wten czás kiedy Krol z dworem do ich Ziemie przyiedzie.

I M. ar lxxiiij **Jesly ten ktory áppelluie Decretu nie otrzyma / Sędziemu winę / y onemu ktorego Decret nágánił / emendę przepada y ktemu nákład wßystek ktory ná posły wyłożon będzie / Sędziemu wrocić powynien.**

Od decretu w Grábstwie skazánego do Márgrábstwá áppellátia nie idzie / choć Grábiá lenno swe bierze od Márgrábie. To dla tego / iż w Márgrábstwie niemaß Krolewskiego zágáienia / á wtym są osobliwie od siebie rożni. A ták tá áppellátia do Cesárzá álbo Krolá poydzie.

Mogłby się tu kto dziwowáć. Ponieważ według práw náßych áppellátia záwße idzie od niżßego do wyżßego Sędziego / á Márgrábstwo iest wyżße nizli Grábstwo / bo Grábiá Lenno od Márgrábie bierze / á kto † Sądy † ábo co tákiego podáie / wyżßym iest niż on ktoremu podáie / zá czym słußnieby też iego Decretá miał vznáwáć:

Dla czego wzdy appellátia/ od Grábie do Márgrábie niema iść? Ná to ták odpowieß/ iż sie to dla tego dźieie / że áczkolwiek Márgrábia podáie Grábstwo / wßakże przedsie Sedźia ábo Grábiá gáienia Sadu od Krolá muśi nábywáć/ y Krolowi powinien przyśiegáć/ że spráwiedliwie bedźie sadźił. Stad sie znáczy / że władza oná y zlecenie sadow wiecey od Krolá niż od Márgrábie pochodźi.

Maß też tu wiedźieć /iż práwo Sáskie rożne iest od práwá Márgrábskiego ßescioráko. Naprzod / iż w Márgrábstwie gáienia Krolewskiego niemáß. Druga / iż vrzedu Láwniczego niemáia. Trzecia iż tám y Szołtystw niemáß. Czwarta / iż tám niektore Sady przełożone bywáia.

Piata / iż tám chłopi pewna własność † y dźiedźictwo † máia / choc sie do niey nierodza. Szosta / iż tám do Sadu Márgrábskiego nieprzychodza / tilko ludźie vczciwego záchowániá.

Jesliby kogo o decret pytano / á on by go wynáleść nieumiał/ y nieumieietności swey by przyśiega poprawił / tám o on Decret drugi y potym trzeci y czwarty ma być pytan. A kiedy do ostátniego przyidźie / ten dilátia álbo zwłokę táka / iáka pozwánemu przećiwko ktoremu ma skazowáć / daná była / otrzyma.

Tu zábiega chytrośći Sedźiow / y Láwnikow niektorych / ktorzy álbo dla nienawiśći / álbo dla przyiáźni / gdy ich Sedźia spyta / decretu wynáidowáć niechca / wymawiáiac sie nieumieietnośćia / przeto im tu mowi: Ze nie dosyć nátym / powiedźieć że nieumie / ale trzebá áby przysiegáli / iáko nieumieia. A iesliby mu sie też Sedźia kazáł z drugiemi rozmowić ná Decret / tedy y tá rozmowá nie niewáży iesli on sam z śiebie práwá niewynaydźie. Abowiem żaden Decret niema być z powieśći cudzey skázowan/ ále kázdy z śiebie ma według práwá sadźić y skázowáć.

Jesliby Cássin Decret nágánił / á wźiałby ná swa práwa rekę † álbo w ßránki † zwietßa cześćia tych ktorzy ná to zezwaláia / tedy sie ma być sámośiodm z sobie rownymi / przećiwko tákże wielom / á ktorzy bitwe wygráia / ćy decret odniosa. A tám zwyćiezony Sedźiemu winę / y zwyćieścy emendę pokupuie. Ale sie to niema indźi dźiać/ tylko przed krolem.

Ale ten ártikuł iest odrzucony / dla tego / iż to iest bárdzo złe vżywánie spráwiedliwośći / áby ták bitwe wygrawáiacy mieli być lepßemi.

Gdyż to rzecz iest bárdzo sprosna / z śiły miárkowáć spráwiedliwość / y iest to wielu występkow przyczyná. Abowiem śiłá álbo moc / ktora nie iest z spráwiedlwośćia złaczona / niema być chwalioná. Przychodza też stad dußne y ćielesne niebespieczeństwá / zá czym ten zły zwyczay niema być pozwalan / bo nim Pan Bog iákoby kußon bywa.

Pytanoliby kogo o dekret/ á on by go skázał / iákoby mu sie według práwá zdało / choć by nie był według práwá / tedy przez to żadney ßkody ćierpieć niema. I.M ar. xiiij.

A iesliby

A ieśliby kto ná dekret wynáleziony niezezwolił / á nàlaſtby inßy lepßy/ ná ktoryby wietßa ċeść zezwolità/ ten w ſwey mocy zoſtànie/ á żaden z nich winy niepokupi / bo ieden drugiego decretu nienágánił.

Aczkolwiek ſie to zda być przećiwko práwu Ceſárſkiemu/ ktore chce/ áby káżdy práwo vmiał/ à nieumieietnośći ſobie niezmyślał.

(Tàkże áby Decretá nie według drugych Sedziow by namedrßych zdánia/ ále pràwà były ſkázowáne) Wßákże ná to bedźieß wiedźiał: Iż ſa nie ktore ſpràwy/ ktore żadney ßkody áni pożytku nie nioſa (Tàk też y niedbálſtwo może być tàkie ktore żadney ßkody nie nieśie (iáko tu gdźie kto ſkázuie iáko rozumie/ wedłuk pràwá/ niemoże nic nikomu záßkodźić / bo może áppellowáć. † Ale gdyby ſie kto v Sadu zániedbał/ á potym by chćiał mowić/ że ſie to zátym ſtáło/ iż ſie nieumiał bronić/ ábo práwá nierozumiał: tedy tàk ſam ſobie winien bedźie/ y tá wymowká nic go nieporàtuie. †

Ktoby chćiáł áppellowáć/ iáko má mowić maß wyżßey w ſłowie áppellátia.

A ieſliby Szwab Sáśinow Dekret/ álbo Sáśin Swabow nàganił/ oto ſie mußa przed Krolem rozeprzeć. O ċzym niżey w ſłowie SZWAB.

S. S. lib: i arti: xvij.

To dlá tego/ iż Swàbowie byli Sáxonom Zony pogwałćili/ kiedy zá Cżeſterna Kśiażećià w Angliey walċzyli.

Stoiac ma kàżdy áppellowàć pod zágáieniem Krolewſkim / á śiedzac Dekret ſkázowáć káżdy w ſwey Làwicy. SKad ſie znáċzy iż Actor/ pozwány/ y prokurator v Sadu śiedzieć niemáià. O ċzym wyżßey w ſłowie ACTOR.

S. S. lib: iij. ari. lxx. tex.

A ieſliby ſie do oney Láwice nie vrodźił/ má żadáć

przez Decret Làwice do wyrzeċzenia inßego (ſpráwiedliwßego) decretu/ á tàm mu ma mieyſcá vſtapić ten ktory pierwßy decret ſkázował: potym decret ſwoy ma ſie ofiárowàć chćieć otrzymáć/ według praw mieyſcá onego y ták ma áppellowáć/ gdźie według práwà àppellowáć powinien/ y ma prośić áby mu Sedźia poſły przydał.

O Decret nágàniony Sedźia niepowinien ludźi álbo Láwnikow pytáć. Tàkże gdy kto decret ſkaże/ niemoże od niego odſtapić/ bez przyzwolenia onego zá ktorym ſkazał.

Stad maß nàukę/ iż Sedźia pod áppellátia nic wznáwiáć niema. Oċzym maß wyßey w ſłowie Appellátia.

A ieśliby kto rozumiał/ że ſie to przećiwi pierwßym ſłowom tegoż àrtykułu/ gdźie ſtoi: ieśliby go o decret pytano/ á onby ſkazał tàki/ iàkiby rozumiał choćby niebył według práwá/ żadney ßkody z tad nie odnieśie / tàkże àni ten ktory ná decret niezezwoli. A tu záſie mowi: Iż od Decretu wynáliezionego odſtapić mu ſie niegodźi/ zaċzym iuż nañ zezwolić muśi / y ták

moze.

może do ßkody przyść. Ná co ták odpowieß (kiedy kto ná decret niespráwiedliwy niezezwoli álbo) kiedy kto decret ſkaże przećiwko práwu / mniemáiąc aby ſpráwiedliwie / y według práwá ſkazał / ták Decret nikomu nießkodźi / y może od niego odſtąpić. Ale tu mowi o Decrećie ſłußnie wynálezionym † ktoryby wßytcy Ławnicy przyieli / y nań przyzwolili. † á od tákiego on ktory go ſkązował / odſtąpić niemoże / bez woley onego zákim był ſkazał. Bo iesliby go chćiał odſtąpić / dałby śię znáć / że to chce czynić / vchodząc pracey / y trudnośći / ktoraby z áppellátią podiąć muśiał / co iżby było ku ßkodźie onego zákim ſkazono / przeto tu ſłußnie tego zábrania / áby śię to bez woley iego niedźiáło.

Ktoby był o wyſtępek poimán / y do Práwá przywiedzion

/ tákże y ten kogo ná rękę wyzową / gdy iuż w ßránki wnidźie / Decretu ganić álbo áppellowáć niemoże. A ſłußnie / bo komu ſłyßenia niepozwaláią / temu śię zda być y áppellátia zákazána / áczkolwiekći ták do więźienia dány / nie dokązdego Actu ma być do ſądu przywodzon / tilko do odpowiedźi / do męki / á do ſłuchánia decretu. Cześćią też dla tego / żeby był w podeyrzeniu / iż ſobie tym chce żywotá przedłużyć. * To w Láćińſkim ták ſtoi. Quod ſuſpicatur, quod maleficum per id eliberare vellet. Co áczkolwiek śię z ſtáremi Exemplarzámi Niemieckiemi z gadza / ále tego potym doßto / iże tu o przedłużeniu żywotá przyſtoyniey / nizly o złoczyńce wyzwoleniu rozumieć śię ma / y ták wßytkich nowych Exemplarzow popráwiono. A ták ſtárym Drukárzom / tám tę omyłkę przypiſáć muśi / ktorzy miáſto leben Dieb położyli. * Spe: Sa: lib: ij. ar: xij. Tex & glo.

Skázowáć śię niegodźi / iáko kto ma być karan poki

śię nieukaże być pokonánym do oſądzenia. Tákże / iż ſpoſob dowodu niema być ſkázowan o dźiedźictwo / poki dowodu nieprzyſądzą. maß niżey w ſłowie DOWOD.

Decret przećiwko nieposłußnemu / choć niebytnemu zoſtáie w ſwey mocy / maß niżey w ſłowiech Niebytność / Nieposłußny.

Decretu Sedźia ſkázowáć bez dowodu niema. Maß niżey w ſłowie POſſeſſio.

Szalonych ná śmierć ſkázowáć śię niegodźi. Maß niżey w ſłowie Szalony.

O wodnym Decrećie. Maß niżey w ſłowie / Swiádectwo.

Decret Krolewſki zá práwo idźie. maß niżey w ſłowie Krol.

Kto Decretu nieprzyimuie / niema mieć Rzecznika. Maß niżey w ſłowie Rzecznik.

O nieſpráwiedliwy Decret / ták Sedźia iáko y pomocnicy máią być karáni. Maß niżey w ſłowie Sedźia.

Skázowan ná śmierć żaden być niema / poki nie będźie pokonan. Maß wyżßey w ſłowie / ACTIO.

Decretá bywáią ćzásem niespráwiedliwie skázowáne / y mocy żadney
niemáią z wielu przyćzyn. Pierwsza / iesliby był kupiony nic nieważy.
Druga / iesliby go skazano w dzien swięty / y od sądow wolny / álbo też w
Miesiącu Sierpniu. Trzećia / iesliby go skazano przećiwko niebytnemu /
ktory nie iest niepostuszny. Cwartá / iesliby słow w nim nie było / ktoreby álbo
wiązáły / álbo nierozwiązáli / y tym podobnych. Piąta / iesli go nie siedząc
I. M. ar. xi. skázono / nic nieważy. Szosta / kiedy go niedádzą ná pismie okrom pewnych
spraw / ktore te' niepotrzebuią / áby Decret ná pismie skázowano. * Jáko ie-
sliby sprawá máła byłá / álbo o máłą summę / ábo między lekkiemi y podle-
mi ossobámi. A to ná rostropnośći Sędziego po więtszey ćzęśći należy. *
Tákże iesliby był skazan przećiwko młodszemu / niż pięć y dwádźieśćia lat /
ktoryby opiekuná niemiał / nic nieważy. Nád to / iesliby nie był skazan
przez słusznego y przystoynego Sędziego. Albo iesliby go skazał Niewolnik /
Zyd / Heretyk / álbo niewiernik. Tákże iesliby Sędzia świecki skazał w
spráwie Duchowney / tedy on decret iego nic nieważy. Jesliby był skazan
ná drugi decret † konećzny † (od ktorego się appellátia stáłá) Jesliby
ná mieyscu nieućzćiwym (y podeyrzánym) Nád to ieszcze / iesliby nieza-
chowano postępkow práwnych ktoreby słusznie miano záchowáć / ktore są
ty. Pierwszy / iż żáłobá ma być ná pismie podána. Wtory / kiedy ieden żá-
łuie / á drugi odpowieda / y álbo się zna / álbo przy. Co wstąpieniem w prá-
wo / litis contestationem zową. Trzeći / áby obie stronie przysięgły / że nie
chcą fałszywie skárżyć / ále prawdę zeznáwáć / á to iesli sprawá Duchowna
będźie. Czwarty / áby świádectwá y ich zeznania były spisane. Piąty / áby
ono ich świádectwo obiáwiono y publikowano. Szosty / áby decret siedząc
Sędźia skázował. Siodmy / áby tenże decret ná pismie dano. Do te' y to iesz-
cze że decret nie iest ważny / ktoryby był przećiwko práwu pisanemu / y vchwa-
łom pospolitym. Tákże iesliby Sędzia miał insze w społsędźie / y towárzy-
sze / a opuśćiwszy ie samby skázował / wyiawszyby to od nich miał † ná pi-
smie † w poruczeniu. Nádto / Decret skazány przećiwko temu ktoryby trzy-
kroć / álbo raz zá wszytki trzy pozwy / vno edicto pro tribus nie był
pozwan / nie iest ważny. A tego iesliby domá nie było / ma to być opowie-
dziano w iego domu (álbo Zenie iego) † ábo przyiaćielom. † Decret też
ktoryby przećiwko vmárłemu był skazan / nieważy / chybáby się to stáło prze-
ćiwko Heretykowi / y niewiernikowi / bo tych y po śmierći może kląć. Já-
koż ná klętego y po śmierći może być bádánie / álbo inquisitio. Jesliby
też w decrećie co niepodobnego skazano / Albo ieslyby sam Sędzia był
w klątwie / táki decret nic nieważy. Tákże iesli Procuratorá ku oszuká-
niu y fałszywie dáno: wszákże poki on fáłsz vznan nie będźie / do tąd senten-
tia w swey mocy zostáie. Jesliby też skazan był decret przećiwko szalone-
mu / choćby po decrećie ozdrowiał / y k sobie przyszedł / nie iest ważny. Ták-
że iesliby się ći ktorym spráwę zlecono / zá pieniądze dobrowolnie dáli prze-
żyskáć. Nieważy też decret tákiego Sędziego / ktoremu dla łákomstwá ten
vrząd zlecono / álbo ktoryby dwudźiestu lat niemiał. Chybáby to pierwey
było Papieżowi / álbo Cesarzowi wiádomo / niżli mu vrząd dano. Jesli-
by też nie prawdźiwy opiekun spráwował rzecz śieroca / tám decret skazány
szkodźić śierocie niemoże. Spe: Sa: lib. iij. arti: lxiij glo. Gdźie

Gdzieby nie sadzono pod zágáieniem Krolewskym / tám káżdy Decret naydowáć y świádczyć może / przećiwko drugiemu / ieśliby słusznie nagánion być niemogł / oprocz Sássina przećiwko Słowiáninowi / y Słowiánina tákże przećiwko Sáxonowi.
Wszákże gdzieby Słowiánin álbo Sássin o występek / álbo o iáwny vczynek (złamánia pokoiu) poiman / y do Sadu z wołánim przywiedzion był / tám poimány y Sássin Słowiáninowe / y ten też owego świádectwo y decret odnieść musi. Sp: S: lib. iij art. lxx. tex.

Tu vczy iáki Sad ma być / tám gdźie oprocz zágáienia Krolewskiego sadza / iáko w Márgrábstwie Brándeburskim / Lándzberskim Luzackim † álbo Myszenskim. † bo tám ich práwo rozne iest nieiáko od Sáskiego. (o czym wyższey.) Co z tad pochodźi / iże ty Márgrábstwá máia osobliwe † Kśiestwá † (álbo Sady) záczym też † máia wietsze wolnośći / y † winę máia kzeyszą / bo kiedy w Grábstwie kto sześcdziesiat szelagow pokupi / tedy w Márgrábstwie tylko trzydzieśći. A ktemu / iż w Márgrábstwie káżdy vczćiwy człowiek może decretá wynáydowáć / czego w Grábstwie żaden vczynić niemoże / iedno Ławnik. Przy czym też dwoiákie osobliwe práwo w Márgrábstwie obaczyć możesz. Jedno / że choć pospolićie ieden przećiwko drugiemu decretá naydowáć może / ále przedsię ieden drugiego ná rekę / álbo w szránki wyzwáć niemoże / ieśli mu nie będźie rowny w rodzáiu. Co o tych ktorzy sobie stanem nie sa rowni rozumieć masz. Drugie / iż káżdy nienáruszonego práwá człowiek / może decretá náydowáć. A tu masz wiedźieć o roznych ludziách / ktorych w práwie ich nagánić może / ták iż decretow ich áni w Márgrábstwie / áni gdźie indźiey żaden odnośić niewinien. Pierwszy sa / ktorzy się o złodzieystwo / álbo łupiestwo iednaia. Drudzy ktorzy sadownie sa pokonáni. Trzeći sa wszytcy iáwni zboyce y złodzieie. Czwarći sa Szermierze ♣ ktorzy się zá pieniadze biia ♣ y ich dźieći. Piaći / krzywoprzysiezcy. Szośći / kuglarze. Siodmi / kostyrowie. Ośmi / ná ktoreby wiáry niestrzymánie mogło być dowiedzione. Dźiewiaći / wywołáńcy. Dźiesiaći / bekárći (y nieucćiwi ludźie) Wszákże ći wszytcy decretá skázowáć / y świádczyć ták w Swieckim / iáko y w Duchownym práwie moga / w troiákich przypadkách / o ktorych masz wyższey w słowie / BEZecny.

Ale iż tu słyszysz / że Sássin przećiwko Słowiáninowi / áni ten przećiwko owemu decretow naydowáć áni świádczyć niemoże. To się dźieie ztad / że ty dwá narody sa sobie zdawna nieprzyiaćielmi. Abowiem byli Sáxonowie Słowaki (ktore też Turyngámi zwano) áże zá rzekę Albim zágnali. Skad wielkie woyny potym miedzy niemi powstáły / áże do czásow Kárla Cesarzá / ktory wielkie woysko zebrawszy / Słowaki z gromił y z onego kśiestwá po wszystkiey Sáskiey źiemi rozproszył / y tám im mieszkáć roskazał. Stadże tám y podźiśieyszy dźien wiele wśi Słowieńskich iest. Tá tedy iest przyczyná / dla ktory ieden przećiwko drugiemu świádczyć / áni Decretow naydowáć niemoże.

S. S. lib: iij. arti: lxv.
l. M. ar: iiij.
S. S. lib: i. ar: xxxviij.
lib. iij. ar: xvi
l M. ar: iiij.
S. S. lib: i. ar: xxxviij.
S. S. lib: i. artic: xl.
S. S. lib: i. ar. xxxviij. ar: lxviij.
S. S. lib: iij. arti: xliiij.
Sp. S. lib. iij. arti, lxxiij.
l. M. in Pro. go.

Abowiem odpowiedník / y nieprzyiaćiel przećiwko nieprzyiaćielowi decretow náydowáć niemą.

* Tu nátym mieyſcu Láćinſki Exemplarz má / nec vnus conſanguineus contra alium, ále iż wßytki Exemplarze Niemieckie nie o krewnośći / ále o niepryiáćielſtwie mowią temi słowy: Dann nimandtmag vber ſeinen feind oder ſchwertgenoſſen vrtel finden. Przetom ich y ia w tym naśládowal. Co pod roſądek mędrßych podawam.

To też co text mowi / że ieden drugiego decret odnośić ma / gdy będźie poiman rozumieć maß / o ſądźie ná ktorym oprocz zágáienia krolewſkiego ſądzą. Bo tám káżdy ieden drugiego ſądźić może / wßákże przedśię v ſądu Márgrábſkiego / gdźie vcżciwe ludźie ſądzą / tedy chłop decretu niemoże náydowáć/co zſtárodawná trzymáią. Zá cżym choćby przedtym inácżey bywáło/ tedy śię zá przyiętym zwycżáie odminiło/ y iuż zá práwo idźie. Támżeglo-

S. S. lib: ij. arti. xij.

Ieśliby Decretu nieprzyięto pod zágaieniem Krolewſkym

/ ma być odnieśion do bliżßego Burgrábſkiego Sądu ꝗ To ieſt do ßeśći niedźiel & ieśli śię słußnie niewymowi. A Grábſkiego ſądu Dekret nágániony / ma być odnieśion zá dwie niedźieli. Iure Munici: arti: xi. tex.

A tu maß wiedźieć / iż ieśliby kto wniosł áppellátią z onego mieyſcá dokąd był áppellowáł / tedy oná áppellátia álbo Rotuł / nie indźiey ma być otworzon / iedno w Láwicy v ſądu / przy cżym máią być obiedwie ſtronie / ktorych Sedźiá ma do tego przypozwáć. A ieśliby ktory pierwßy raz nieſtánął / winę Sedźiemu przepádnie / tákże y wtory y trzeći / y cżwarty raz / ieśli nieſtánie / á pomocney rzecży nie wnieśie ma być ſkazan iáko niepo-
S. S. lib: i. arti: lxvii. słußny. A ieśli ießcże y potym nieprzyidźie á niepowie słußny przycżyny dla ktorey ſtánąć niemogł / tedy rotuł ma być otworzon. W ktorym ieśli decret ku ßkodźie tego / ktory ſtánął á ku pożytkowi nieposłußnego ſkazan ieſt / á ow posłánica niema ktoryby go przyiął álbo niebytność iego wymowił / pomocną rzecż wnoßąc / tráći práwo ſwe dla niewdźięcżności / ábowiem práwo niewdźięcżnemu w pożytek nie idźie. A ták ieśliby ſtroná pozwána byłá pilna / tey máią żáłobę przyſądźić / á owemu odſądźić / á to iuż nie względem decretu / ále względem nieposłußeńſtwá. A ieśliby śię potym wroćił / á owego chćiał poćiegáć / tedy śię ten práwnie obroni. Támże g[…].

Od decretu w Máydeburku nieprzyięte / do kąd áppellowáć / maß niżßey w słowie / Máydeburg.

Tákże o decrećie / od ktorego do Pállántiey áppelluią / maß niżey w słowie / Pállántiá.

Sp.S.lib. iij arti: xxx. Káżdy Sedźiá ma byc w tym oſtrożny / áby na nieſprawiedliwy Decret niezezwawał / y owßem może wieść do tego / áby ſpráwę one/ Láwnicy do lepßego rozmyſłu odłożyli/ álbo áżby śię zgodźili/ ieśliby rożni byli od śiebie.

Tego ſie też ſtrzedz potrzebá / áby Decretu mimo Práwo piſane według mniemani a nieſkázowano / boby ſie ták Decret zoſtáć niemogł. Kowſzem gdy Láwnik z domnimánia ſkaże / y do tego ſie przyzna / kiedy go ná powod ktorey ſtrony ſpytáią / że mu ſie ták widźy / ſkądby znák był iákiego mniemánia / tedy on Decret nic niewazy / by go też chćiał dowodem iákim vtwierdzáć. Gdyż z mniemánia żaden dowod ważny nieieſt / y przyſięgáć żaden z mniemánia niema. Wſzákże gdźieby Láwnik powiedział / że decret ſkazał / według ſumnienia ſwego / y chćiałby tego dowieść / tedy zoſtáie bez ſzkody. Jur: Munici: arti: xiiij. glo. S. S. lib: iij. arti: viij. S. S. lib: ij. arti: xij.

Wſkázowániu Decretow inſzy zwyczay ieſt wnaſzym práwie / á inſzy w Ceſárſkym / y w Duchownym. Bo tám Sędźia ſam Decretá ſkázuie / á v nas muśi pytáć Láwniká / ktory cokolwiek naidźie / to zá práwo idźie / by ſie iedno obádwá ná to zezwolili. (O czym też wyżſzey) Jure: Municip: ar xvi: glo.

Decretow náydowáć Láwnik Sędźiemu niepowinin / nád trzy godźiny. Maſz niżſzey w ſłowie Láwnik.

Támże naydźieſz / ieślyby Láwnik zá pieniądze co bez woley drugich Láwnikow ſkazał.

Pátrz wiecey w ſłowiech.
Appellatia / Láwnik / Sędźia.

Dilátio / álbo zwloká.

Pozwánemu dilátia ná odpowiedź ma być dána / dla tego áby ſie ná to rozmyślił / ná co ſie też Actor doſyć długo rozmyślał / poki żáłoby niepołożył / á pozwánemu ma być wolno / to co też Actorowi wolno. A táka dilátia álbo zwłoká / według Sáſkiego práwá / do dwu bliżſzych Sądow idźie. Ale w práwie Ceſárſkim † y Duchownym † do dwudźieſtu dni. To dla te° że my w ſwoim práwie pewne czáſy Sądowe mamy / cze° oni niemáią.

Dilátiey práwne Sędźia nikomu vkrácáć niema / bo niema nikomu łáſki ktorey mu práwo pozwala vymowáć. A to iéśli pozwány tákowey dilatiey będźie żądał / ktory może zárázem iéśli chce odpowiedáć Spe. Sa: lib: ij articu: ij. glo.

Wkáżdey ſpráwie obwiniony / powinien zárázem

znáć álbo przeć. O czym maſz wyżſzey w ſłowie ACtio.

A w tym ieſt rożne práwo Sáſkie od Ceſárſkiego / bo tám dáią dilátie ná rozmyślenie / y dáią na piśmie żałobę / ktorą winuią pozwánego á w Sáſkim záſie w káżdy ſpráwie oprocz nagłego wyzwánia / ná rekę / á niebytnośći Sędźiego zárázem muśi odpowiedáć. Wſzákże ſie to ſobie nieprzećiwi / y owſzem y w Saſkim práwie to zárázem trzebá ták rozumieć / że przed ſie obwinionemu dilátia idźie choć niedługa:

y w Ceſárſkim też ſą pewne przypadki / w ktorych pozwánemu dilátie nie idą. Pierwßy / kiedy ſą ſpráwy máłe álbo miedzy ludźmi vbogimi y lekkimi / tedy ie záráżem potrzebá vznáwáć. A iż też v nas wßyſtko ná odpowiedźi záwiſło / ktora krotka ieſt / bo ábo przyzna / álbo záprzy: przeto tez długich dilátiy niepotrzebuiemy. Wtory / kiedy Biſkup ſwego Sądu poddáne ſądźi / dla tego / iż ich ſpor może mu być dobrze wiádomy. Trzeći / kiedy idźie przećiwko tym ktorzy bydło z obory krádną. Czwarty / kiedy idźie przećiwko podeyrzánemu opiekunowi. Piąty / kiedy idźie ſpráwá ná świe-
S. S. lib: i. żym vczynku. Szoſty / kiedy w ſpráwie pokárney / iáko kiedyby kogo kijem
arti: lxvi. zbito. Siodmy / kiedy ſądzą ty ktorzy fáłßywe liſty / álbo piſzą álbo noßą / tákże kiedy idźie przećiwko fáłßywym świadkom. Specu: Saxo: lib: ij. arti iij. glo.

Dług / Dłużnik.

I. M. arti. xxvi. **Kto dźiedźictwo bierze / długi płáći / poki dźiedźictwá** wrzeczach ruchomych / álbo ſię rucháiących ſtawa.

☙ Abowiem z ſwego włáſnego potomek płáćić niepowinien. A to iesli Inuentarz vczyniłet / bo inácży powinienby wßyſtki długi płáćić. A do czynienia Inuentárzá niektorzy rozumieią / áby miał mieć dźiedźic dźieśięć dni od śmierći zmárłego / ále Speculator twierdźi że ma mieć trzydźieśći dni od obięćia dźiedźictwá do czynienia / á czterdźieśći dni do wykonánia Inuentarzá. A ieśliby ſię dźiedzic záprzał / że niema dobr z ktorych by płáćić miał / álbo żeby nie wßytkiego wyznał á potymby ſię inácży nálázło / dwoiáko płáći. Wßákże ſobie pierwey nákład pogrzebowy wytráći.

I.M. ar: ciij. arti. ciiij. **Złodźieyſtwá / łupieſtwá / koſterſtwá płáćić niepowinien** / áni żadnych innych długow / tylko ty z ktorych by dźiedźictwá przybyło / álbo ktore ſam dźiedźic płáćić przyrzekł / ty zápłáći / ieśli mu świádectwē
I. Mar. lxviij. ſiedmdźieśiąd y dwu mężow Láwice godnych / álbo dobrze (y wolno) vro-
rti: ci. ij. dzonych według práwá dowiedźione będą. † Wßákże ieśliby kto o czym wiedźiał / tego mu świádkámi dowodźić y przypominać niepotrzebá. †

☙ Ten ártykuł o niepłácenie rzeczy krádźionych y złupionych / zepſowano práwem Duchownym / dla tego / iż kto czuie pożytek / ma też ßkodę ćierpieć: wßákże według praw Ceſárſkich potomek z wyſtępku oycowſkiego więcey niewinien / iedno ile z onego wyſtępku do niego doßło / álbo ieśli zzmárłym / o to zá żywota práwo záczęto. A tu máß wiedźieć / iż ná káżdą ſkárgę pieniężną o Dług / Dźiedźic odpowiedáć powinien. Przeto ieśliby zmárły o złodźieyſtwo álbo łupieſtwo był obwinion † przed tym niż vmárł † oto też dźiedźic odpowiedáć muśi / ták áby ono źle nábyte wroćił nic więcey / áni ná więtßą ma być wyćiągan.

Ale ieśliby dano winę zmárłemu / że przećiwko Krolowi álbo Rzeczy pospolitey co czynił / tedy choćby o to nań zá żywotá niesKarżono / powinien go potomek bronić / y záń odpowiedáć może / ieśli zmárły będzie pokonan / dziedzictwo tráći / y do skárbu dobrá ony przychodzą. A iż tu wspomina świádectwo siedmdźieśiąd y dwu mężow / to dla tego / iż dziedzic z trudnośćiąby bez vszczerbienia sumnienia przyśiądz mogł o spráwy zmárłego / wszák że ten dowod / według práwá Sástiego dźiś ná siedm świádkow dobrze záchowáiących przyszedł / do ktorego w Duchownym práwie dosyć ná dwu świádkách. S. S. lib: ij. ar. xvij li. iij. ar. xxxi.

A ieśliby Actor chćiał swych świádkow odstąpić / á

† obwinionemu † (dziedzicowi) bądź w Mieyskim / bądź w Lennym práwie dał winę / o iego wiádomość / tedy dziedzic powinien o wiádomośći swey prawdę zeznáć. Czego ieśliby záprzał / tedy niewiádomośći swey przysięgą potwierdzi (á będzie wolen)

Długi też zmárłego potomkom iego máią być płácone.

Długi / ktore kto sam winien / niepotrzebuią świadecznego dowodu / ále ieśli się obwiniony do nich zezna / ma płáćić / ieśli záprzy / iásna rzecz że ma przysiądz. Spe: Sa: lib: i. arti: vi. Tex. & glo.

Długow białagłowá z wiáná swego płáćić niepowinná. A ieśliby z mężem dług vczynieła / tedy wierzyćiel má pierwey potomkow pátrzyć. Masz wyższey w słowie Białagłowá.

Długow się vpomináć zmárłego potomkom niegodźi / poki trzydźieśći dni niewynidźie. Masz niższey w słowie / Dźiedźic.

Ieśliby dłużnik zbiegły dobrá swe rosprószył / y komukolwiek rozdał / to nic nieważy / y owszem wierzyćielowie mogą tákowych dobr dochodźic w długu swym / ieśli tám ten zbiegł. Spe: Sa: lib: i. arti: xxxviij. glo.

Kto długu przysądzonego niepłáći / winę Sędziemu przepada. Masz niżey w słowie WJná.

Wszelkie długi przed czásem zapłáćie náznatzonym /

temu komu winno może káżdy płáćić / by iedno na tákim mieyscu płáćił / z ktoregoby ie wierzyćiel mogł bespiecznie odnieść. A tego ma mieć świádki on ktory płáći dwu mężow ktorzy zapłátę widźieli / álbo to że ten był gotow płáćić / srebrem álbo pieniądzmi ná ten czás idącemi / ktorey zapłáty wierzyćiel vpornie wźiąć niechćiał. Spe: Sa: lib. i. arti. lxv. tex.

Do czego wiedźieć będźiesz / iż tákie ofiárowánie zapłáty / o ktorym tu słyszysz potrzebuie tego / áby pieniądze zápieczętowane / y w worku pod pieczęćią do Sędźiego były oddáne / álbo do vrzędu mieyscá onego oddáć / ieśliby ich ten komu należą bráć niechćiał. Abowiem ofiárowánie pieniędzy bez zápieczętowánia / iáko y zápieczętowáne bez ofiárowánia nic nieważy.

Potrzebá

Potrzebá też tego / áby zupełná wßyſtko co powinno ofiárowano było nie cześć / wyiąwßyby ináczey miedzy ſobą poſtánowili / álbo gdźieby dłużnik nie przyznawał / tilko cześć długu. Nád to / potrzebá áby położone pieniądze wßyſtki były ſchowáne / bo ieśliby ie potym on ktory położył / w pożytek ſwoy obrócił / niebędźie wolen. A ták ofiárowánie álbo położenie tákowe pieniędzy záwße mieyſce ma / kiedy ſię ſtánie iſtotnie / y dobrym vmyſłem: bo ieśliby ſię ſtáło tylko słowem / tedyby to ku oßukániu drugiego było. Do czego ießcze też y tego potrzebá / áby ono podawánie zapłáty dźiáło ſię temu ktoremu winno / álbo Sędźiemu / á gdźieby Sędźiego nie było / tedy inßym vczciwym iákim oſobam / bo iuż tám káżdy wymowion kiedy niema komu płáćić. Tá gotowość álbo ofiárowánie zápłáty / ták ieſt pożyteczna / że dłużnik bywa wolen / ieślyby w onym czáſie pieniądze położone z chowánia zginęły. A to gdźieby dług był w pewney liczbie: bo ieśliby rzecz iáka oſobna byłá powinná / tám doſyć ná ſámym podániu álbo ofiárowániu / w ktorym ieśliby zginęłá / á onby ktory kłádźie zwłoki nie vczynieł / bywa wolen.

Aczkolwiek ſię przed czáſem długu żaden vpomináć niemoże / wßákże ieśliby ſię zá ſłußną iáką przyczyną przed czáſem rękoiemſtwá domagał / powinien ſię dłużnik ręczyć.

Iáko długu żaden płáćić ná inßym mieyſcu niepowinien / iedno tám gdźie zapłátę przyrzekł / ták też dłużnik niemoże być wolen / aże zápłáci ná tym mieyſcu gdźie zápłáćić obiecał.

S.S.lib.i. arti. xv. ar. xxii.

Przećiwko Sáxonowi też czáſem dowod przez przyſięgę przychodźi / iákoś wyżßey w texćie o dowodźie zapłáty czytał / á słußnie / bo choć Sáxonom w wielu rzeczách przyſięgáć pozwolono / tedy to przedſię iedno w ten czás / kiedyby mu kto krzywdę álbo ßkodę vczynić chćiał. Ale on ſam też ku ßkodźie drugiego przyśięgáć niemoże / bo ſię ow bliżßy będźie odwieść / iáko gdyby komu dług zápłácono / á onby miał przyſiądz że zapłáty nie wźiął / tedyby ták zá przyſięgą pieniądze cudze brał / boby mu ow drugiraz płáćić muśiał / co nád ſpráwiedliwość być niema.

A tu też maß wiedźieć / iż przećiwko ſkárdze o dług troiáka ſię odpowiedź náyduie / á káżda z nich ma oſobliwe práwo. Ieśli mowiß / żeś mi nic niewinien / przyſięgą odeydźieß / bo tobie przychodźi przyſięgá. Ieśli powieß / żem ia ćiebie ſtego długu wolno puśćił / iam bliżßey przyśiądz. A ieśli rzeczeß / żeś mi zápłáćił / ſámotrzeć przyſiężeß. Abowiem byś mi był zápłáćił / niebyłbyś mi nic winien / y wolałbyś mi odpowiedźieć iedną przyſięgą niż trzemá. Wßákże (ieśliby rękoymie byli) á przyſiągłbyś żeś mi nic niewinien / tedy tym rękoimiow ſwych niewyzwoliß / ktorzy mi powinni słowo ſtrzymáć / ktore mi bez oßukania przyrzekli. Ale ieślibyś przyſiągł / żeś mi zápłáćił / tedy iuż y rękoymie będą wolni / ktorzy wßytki obrony principałá ſwego ná ſię wźiąć / y ich vżywáć mogą. Támże glo.

I. M. arti. xxiij. xciij.

Ieśliby o dług kto czynił co práwem przećiwko niebytnemu / iáko ma być poſtąpiono / y iáko ma być obwiniony fántowan. Maß wyżßey w słowie ACTIO.

Długu

Dlugu wierzyćiel niema od dłużniká gwałtem wyćiſkáć/ ále go ma práwnie dochodźić. Spe: Sa: lib: i. arti: lxx. glo. I.M. articu. xxiij.xciij.

Dlugi Sadownie nábyte zá dwie Niedźieli máią być płacone.

A to według práwá nászego Sáſkiego/ bo według Ceſárſkiego dáią czás płacenia długu Sadownie wygránego cztery mieśiące. Wszákże to z práwem nászym ták zgodźić możesz. Iż tám mowi o wielkiey ſummie / á tu o máłych długách / á áczkolwiek przećiwko temu oboygu ſą też niektore práwá Ceſárſkie / ktoremi to opátrzono/ áby to co kto bez zámierzenia czáſu obieca/álbo ſądownie nábedźie/zárázem było płacono. Ale to ták porownasz/ iż choć ſie zárázem dłużnik ſtáie ſie dłużnikiem / ále go ſie przedśie zárázem fáttowáć niegodźi/áże we dwie Niedźieli/bo nie záráz wierzyćiel ma bieżeć z worem po pieniądze (chybáby nieodchodząc zárázem obiecał zápłáćić.) S. S. lib. iij. art. xxij.

W domu wierzyćielowym zá świádctwá słonecznego długi máią być płácone/

á ieśliby w onym práwie wierzyćiel domu niemiał / tedy w bliższym Sędźiego domu ma być płacono. A choć by wierzyćiel bráć pieniedzy niechćiał / tedy mu ie tám przedśie ma zoſtáwić. A ieśliby go w dom niechćiał puśćić/iákoż by to mogł uczynić/ tedy mu ie ma do domu wrzućić / álbo przededrzwiámi położyć. Ná co ieśli będźie miał świádki/ będźie wolen. Speculo: Saxon: lib: ij. arti: v. tex & glo.

Wszelkiego długu zápłáty † ſámotrzeć † ze dwiemá

meżmi/ ktorzy zapłáte widźieli y słyszeli † w Niemieckim ſtoi/álbo słyszeli † dłużnik ma dowodźić. Spe. Sax. lib. ij art. vi. tex.

Rzekłby tu podobno kto/ á ieśli zapłáte świádek będźie widźiał/ á nie będźie słyszał (álbo będźie słyszał á nie będźie widźiał) co czynić? Ná to masz wiedźieć/iż zapłátá bywa czworáko. Náprzod kiedy kto wráca oneż rzecz ktorey mu było pożyczono/ á to może być widźiano y słyszano. Druga zapłátá bywa z nagrody/ iáko gdybyś ty mnie był winien dźieśięć złotych/ á ia tobie ták wiele zboża ná pewny czás/ ták żeby iedno nieprzechodźiło drugiego w cenie/ tám ſie niezda być ieden drugiemu winien. Bo ile ten owemu/ták wiele mu też ow záśie winien: á táka zapłátá może być niewidźiána áni słyszáná/á zowa ią w práwie zapłátá z nagrody/solutio ex recompensatione. Trzecia kiedybym zápłáćił co niemému/táka zapłáte też widźieć tylko może/ ále iey słyszeć niemoże: bo ow mowić niemogł/ áby mie był słownie wolnym uczynił † co mnie nic szkodźić niemoże. † Czwarta/kiedybymći długu u niego dłużniká odſtąpił (ná czymbyś też ty przeſtał) tá zapłátá może być słyszáná/ále niewidźiána. A ták iáko ſie káżdy czworáko ſtawa dłużnikiem/to ieſt/ słowem/piſmem/ rzeczą/ y obietnicą/ ták też czworáko od tego wolen bywa. Abowiem to ieſt rzecz przyrodzona/ áby ſie tákim ſpoſobem

káżdy wyzwálał / iákim ſię był obowiązał. Stąd niektorzy ty słowá widźieć y słyſzeć zapłátę / ták miárkuią / iż to słowko / y więcey dźieli niż łączy / iżby ták rozumiano dwiemá mężmi / ktorzyby zapłátę widźieli / álbo słyſzeli † á nieták ktorzyby widźieli / y słyſzeli † Támże glo.

O dług ktoby przyśiędze obiecáney dosyć nie vczynił / powinien płáćić o co był obwinion. Máſz niſzey w słowie / Przyśięgá.

Dług może być płácon pieniądzmi zákázánemi we dwie niedźieli po obwołániu. Máſz niżſzey w słowie Mynicá.

Po zapłáceniu długu Cyrográff nic nieważy / y ma być dłużnikowi wrocon. Máſz niżey w słowie Liśty.

Dłużniká mego ktory vćieka wolno mi poymáć / y zátrzymáć / á że go do Sędźiego doprowádzę. Wſzákże niewolno gwałtownie od niego rzeczy wydźieráć. Spe. Sax: lib ij, arti: xlv. glo. I. M ar. xxvij. glo.

Cokolwiek Sołtys z więtſzą częśćą Kmiećiow postánowi / przećiwko temu drudzy mowić niemogą. O czym wyżſzey w słowie CHLOP.

Do czego bęzieſz wiedźiał / iż ieśliby ſię zádłużyli chłopi ná rzecz Gromádzką / tedy káżdy z gromády powinien on dług płáćić / ná co ſię máią składáć. A ieślibyś pytał / iáko ſię máią składáć przez pogłowie / czyli ſzácunkiem tedy będźieſz wiedźiał. Jeśli ieſt dług głowny tedy ſzácunkiem / á ieśliby był dług táki ktoryby niosł powinność ábo brzemię ná wſzytkę wieś / á przyſzłoby ſię tego brzemienia odkupowáć / tedy ſię máią składáć przez pogłowie. Do czego ſię powynni przyłożyć osſoby Sądowe ieśli tám obecnie mieſzkáią: y choćby niemieſzkáli / tedy w zględem oyczyzny ktoraby tám mieli / muśieliby ſię zdrugiemi składáć / bo iuż tám nie z osob ich / ále z máiętnośći on dług rośćie. Wſzákże ieśliby ieden miedzi niemi był wyięty y wyzwolony tedy zań drudzy iego częśći płáćić niewinni. Nie powinien ſię też do Szosu przykłádáć / kto dobrá puſzcza. A ktemu gromádá nie może chłopá ták v przywileiowáć / áby niemiał podatku płáćić. Nowy też obywátel stárych długow Gromádzckich płáćić niepowinien / áni o stáre zabiory ma być imowan. Sp. Sa. lib: ij. ar: lv. glo.

Syn zá oycá odpowiedáć niepowinien z perſony Oycowſkiey / ále zdobr ktore bierze oycowſkych / ktore nań ſpádkiem dźiedźicżnym przyſzły / powinię. Mogłby tu kto podobno ſpytáć / ieśliby ſyn żadnych dobr oycowſkich niebrał / powinienli przedſię dług oycowſki płáćić? Odpowieſz ná to. Jeśliby dobr dźiedźicznych álbo nagrody zánie niebrał / niepowinien płáćić. Ale ieśli przećiwko oycu iego poki żyw ieſzcze był práwem czyniono / y zapłátę ſkazano / tedy y po śmierći iego potomek płáćić powinien / † álbo ſię práwnie bronić † (Abowiem ſpráwy wſzelákie po wstąpieniu w práwo / post conteſtatam litem, wpadáią ná potomki / záczym w nich odpowiedáć powinni y płáćić / ieśli ták ſpráwá prziydźie / ále przed wstąpieniem w práwo / ináczey ná potomki niewpadáią / tylko ile by zdobr oyczyſtych wźieli.

Jáko ieśliby mi gwałtownie co wźiął / tedy według pospolitego záchowánia potomkowie z twego wystepku nie są powinni / chybábym ſtobą wpráwo wstąpił / álbo sie też z tego co potomkom dostáło. (Spe. Sa. lib: iij. arti: x. glo.

Długu ieśliby sie wierzyćiel przed czáſem vpominał / płáćić go dłużnik niepowinien. O czym wyżſzey. Ale ieśliby sie ná czás vpominał / powinien záráżem zápłáćić.

A to sie zda być przećiwko práwu / ktore ná iednym mieyscu pozwala / áby długi Sadownie nabyte / we dwie niedźieli płácone były / iákoś wyżſzey słyſzał. Ná drugim mowi: Iż áczkolwiek dźiedzic záráżem z rosądku płáćić powinien / wſzákże przedśie wierzyćiel niema iuż wnetże zwerem przyść † á pieniądze sobie liczyć roſkázowáć † bo tám wzdy potrzebá pewnego pomiárkowánia czáſu / do czego w práwie Ceſárſkim ty słowá stoią: Ieśli byś grunt álbo człowieká miał przyobiecánego / niemożeſz go czynić / áże po wyśćiu ták wielkiego czáſu / w ktorymby rzecz oná oddána być mogłá. Ná inſzym záśie mieyscu do ſześći niedźiel dáie czás zápłáty. Nádto według pewnego práwá Ceſárſkiego czás zápłáty iest / cztery miesiące. O czym wſzytkim iużeś wyżſzey słyſzał. Co abyś porownáć mogł / bedźieſz wiedźiał / iż długi rozmáite są † dla tego też o nich rozmáite práwá stánowiono † Abowiem / iedni są / gdy kto v drugiego pożyczy / ták że ſtąd pożytek ma / á ow ktory pożyczył † álbo borgował † żadnego pożytku niema. A ten powinien záráżem wroćić co wźiął / y od ſzkody onego obwárowáć / od ktorego wźiął / á o tym tu wyżſzey mowi.

Drudzy záśie ták pożyczáią / że z tąd obádwá pożytek máią / á táki dług do dwu niedźiel ma być płácon. Niektorzy też ták borguią / że nie tylko pożytku żadnego ztąd niemáią / ále y owſzem ſzkode ćierpią / iáko rękoimiá ktory zá drugiego ręczy / á ten gdy go obwinią / ma czáſu ſześć niedźiel / ieśliby tám (iśćiec) obecnie niebył. Nád to ieſzcze obiecuią też niektorzy / to czego przed słuſznym czáſem oddáć niemogą: iáko gdyby kto obiecał dobrá lenne ziednáć (álbo spuśćić) ten vczynić dosyć obietnicy swey niemoże / poki sie ono Lenno pierwey do páná niewroći. Mogą też być czáſem długi ták wielkie / że potrzebuią czáſu trzech mieśięcy / iáko iest wárgielt. Zá czym snádnie obaczyſz / że sie to wſzystko sobie nieprzećiwi. Tu też maſz wiedźieć / iż ktoby dał drugiego o dług wywoláć / źle to czyni. Abowiem czego kto dobrowolnie pożyczy / tám złodźieystwá niemáſz. A czkolwiekći przećiwko temu są niektore práwá / ktore mowią: Iż złodźieystwo nie tylko z kradźieży idźiey ále też z przywłaſzczenia rzeczy cudzey / bez wole y onego czyią iest / co sie tu dźieie. Ale y ná to ták odpowiedźieć możeſz / iż rzeczy niektore stawáią sie krádźionemi / á przedśie ow nie iest złodźieiem / ták iżby go oto miano obieśić / áni sie żadnego o tákie złodźieystwo mordowáć niegodźi. Wſzákże przedśie y o tákie Złodźieistwo ktore zdrádliwie w rzeczy pożyczáney czyni choć mordowan niebedźie / bezecnym zostáie. Sp: Sa· lib: iij. arti: xxij. glo.

S. S. lib. ij. arti: v. I. M. articu. xxxiiij ibidē

I. M. arti. xxxiiij. glo

S. S. lib: i. arti: lxx.

S. S. lib: i. arti: lxv. I. M. articu. xxxiiij.

S. S. lib. i. art. vi. art. xxvij. lib. ij arti: xvij.

Cokolwiek kto komu winien/álbo iesli mu co wźął to po- tomkom iego zápłáćić † álbo odpowiedáć † powinien/ieśliby vmárł. Jeśli też (dłużnik) práwnie obżáłowány vmrze/ tedy potomkowie iego o dług odpowiedáć niewinni/ wyiąwszyby trzymáli dobrá o ktore ich przodek był obwinion. O czym też masz wyżey. Spe. Sax. lib iij. art. xxxj. Tex.

S. S. lib. i. arti: xvi.

S. S. lib. ij. art. xv.

S. S. lib. i. art: vi.

I. M. ar. clij.

Tu będźiesz wiedźiał/ iż tám gdźie mowi text o tym co komu kto winien/ to potomkom iego zápłáćić muśi/ bo ći práwo zmárłego otrzymáli: Rozumiey o skárdze vczćiwey/ de querela Ciuili, Skądbyś podobno spytał/ ieśli potomkowie tákiego długu/ ktorego dochodzą powinni dowodźić śiedmią świádkow/ ták iákoby dowod przychodźił/ gdyby przećiwko nim czyniono? Ná co táką odpowiedź masz. Iż tu potomkowie żáłuią/ ná tego ktory sam dług vczynieł/ y ktory ieszcze żyw/ záczym táki dowod nie iest przećiwko iemu potrzebny. Ale kiedy kto ná potomki żáłuie/ ktorzy sámi przez śie nie są wynni/ tám dowod długu śiedmią świádkow iest potrzebny/ dla tego/ że spráwy cudze/ iáko oycowskie mogą być drugiemu iáko potomkom niewiádome/ á kogo o iego włásny dług poćiągáią/ ten łácno może przeć álbo znáć/ dla tego/ iż wie ieśli winien álbo nie: zá czym mu przyśięgá przychodźi † ktorą vczynić álbo dług zápłáćić muśi. † Ale kogo o dług przodkow iego gábáią/ ten przyśięgáć niepowinien/ bo może być że o onym długu wiádomośći żadney niema.

Tám záśię gdźie mowi o wźięćiu/ gdyby kto komu co wźiął/ rozumiey o skárdze pokárney/ de querela criminali. Bo ten ktory drugiemu co weźmie/ powinien mu o szkodę odpowiedáć/ gdyż według práwá ten ktory szkodę ćierpi żáłowáć może/ przyczym trzy rzeczy osobliwe pomnieć będźiesz. Pierwsza/ iżeś ty potomkom moim o złodźieystwo/ łupiestwo † y insze tym podobne † ktoreś mi vczynił/ odpowiedáć powinien/ á potomkowie moi o złodźieystwo/ łupiestwo † meżoboystwo † ktorebym ia tobie vczynił/ odpowiedáć niepowinni. Co choć śię zda niesłuszna/ † bobyś mogł rzec że wżdy przystoi/ áby mi twoi potomkowie odpowiádáli/ o to o co też tobie moi odpowiedáć winni † / wszákże przedśię słuszna/ bo śię żaden niepowinien iáko złodźy ábo łupiezcá práwnie spráwowáć/ iedno ten ktoryby vkradł/ ábo złupił. Ale iż tu potomek nic nie vkradł/ áni złupił/ przeto też odpowiedáć iáko złodźiey niepowinien. † Co iednák rozumieć masz/ ták iáko sam text obmawia. † Drugá/ iż spráwá/ álbo skárgá występna/ álbo pokárna/ śmierćią iedneg° stáie śię vczćiwą. (o czym masz wyższey w słowie Actio.)

S. S. lib. j. art. vj.

Przećiwko czemu zdádzą śię być niektore práwá/ ktore mowią: Iż potomek wszytkiego práwá przodká swego nábywá. Záczymby też słusznie przećiwko niemu y criminaliter, postępowáć miano. Ná co ták odpowiesz/ że śię to sobie nieprzećiwi bo potomek ma práwo do tego wszytkiego/ do czego też zmárły słuszne prawo miał/ ále co by przodek iego niesłusznie ośięgnął tego też y potomek niema mieć. Wszákże oto ná sobie ćielesnego żadnego karánia odnośić niewinien/ ále przedśię pieniądzmi nágrodę vczynić ma.

Trzecia / iż Dobra kradzione potomek bez ßkody wroćić może / ieśli mu z nich co przybyło / ále ieśli nieprzybyło / tedy ich wracać niepowinien. Támże glo.

S. S. lib. i. arti: vi.

Ktoby v Sadu długu v kogo dochodził / á on by płáćić

niemiał ċzym / áni może mieć rekoiemſtwá / tedy go Sedźia w długu wierzyćielowi ma wydáć / ktory go ma chowáć ná ſtráwie / y ná roboćie / ták iáko y inßa ċzeládź / y ieśli będźie chćiał może go w peto zámknąc / ále go ináċzey niema dreċzyć. Jeśli mu vćieċze / álbo go puśći / tedy przez to od długow ießċze niezápłáconych wolen niebędźie / poki zapłáty nie będźie mogł dowieść. Spe. Sa. lib. iij. arti: xxxix. Tex. Iuris: Munici: articul: xxvij. Tex.

A tu maß wiedźieć / iż kiedy komu co winno / ten powinien zápłáty dochodźić troiákim ſpoſobem. Náprzod ma nań ſkárżyc pierwey niżli ná rekoymie. A nic ná tym / że ſie przećiwko temu zdádzą być niektore Práwá / ktore mowią że z rekoimią pierwey trzebá ċzynic / niż z iśćem / ábowiem by był iśćowi chćiał wierzyć áctor. nie żadałby był po nim rekoiemſtwá: á ták iż nie iemu ále rekoimiom wierzył / przeto też ſłußnie ich nie iśćá ma ßukáć. Bo tá rożność ieſt potym popráwioná / ták iákoś tu ſłyßał. Drugi ſpoſob ieſt / iż wierzyćiel ma zapłaty dochodźić napierwey z dobr ruchomych. Trzeći / iż zapłáty ßukáć ma z dobr nieruchomych dłużnikowych / ktore powinien bráć / ták iáko Sędźia oßácuie / w ßakże ma wolne obieránie we wßytkich onych dobrách / ktoreby ná ſwoię zapłátę chćiał bráć / ktore iednák bráć powinien / choć by mu złoto álbo ſrebro obiecano. Abowiem ſię ċzęſto trafia / iż wierzyćiel iedno miáſto drugiego bráć muśi / ċzego ieśliby nie było / toż mu dopiero dłużnik má być wydan / iákoś ſłyßał.

I. M. arti: xxvij.

Jeślibyś też tu rozumiał / żeby to było przećiwko práwu ktore mowi że żaden dla długow nie ma być ſádzan / ále tilko dłużnik ma wierzyćielowi dobr ſwych odſtąpić / á nie iżby iuż dla tego miał práwá ſwego nárußyć / álbo do ćiemnice być wrzucon. Tedy y na to wiedźieć maß / że dłużnik bywa ſadzon / álbo dla tego / że obwiniony y o ſkárżony niechce przyśiądz / álbo ſię obwiązáć / iáko chce wierzyćielowi ſwemu płáćić / by ſię iedno zápomogł / y by iedno ċzego nád powßednią żywność doſtał / co vċzynic powinien. Albo dla tego / iż mu wierzyćiel chce dáć robotę w długu / y przytym go żywnośćią opátrowáć. Záċzym y to obaċzyß / że ſię to támtemu práwu nieprzećiwi / bo też y tu text mowi / iż go niemá dreċzyć / áni mu innego karánia wymyśláć. Ná Co ieślibyś mi ießċze powiedźiał / iż ma być chowan bez wßelákiego obráżenia: bo ták wyráźnie práwo chce / tedyć y náto powiem. Iż ſłußne więźienie nikogo niedręċzy / y to też do tego że ten dla tego bywa wydan do więźienia / że dobrá ſwe złośliwie roſproßył / á płáćić niema ċzym / y przeto może być w ſádzon / y do więźienia dan: w ktorym ták długo má trwać áż ſię wyrobi / á tám będźie koniec iego więźienia / a nie przećiwi ſię to owemu práwu ktore mowi: áby nikt ná wieċzne więźienie podawan niebył / bo tu niebędźie wieċzne więźienie / iż gdy ſię wyrobi / będźie wolen. Támże glo.

I. M. arti: xxvij.

D L V.

Komu co ma być płacono ten † áże do zachodu ſłońcá ✠ w ſwym álbo w bliſzym Sedziego domu/ v ktorego zapłáte otrzymał/ czekáć ma. Ktoby miał pieniądzmi/ álbo ſrebrem płácić / à miáſto tegoby fánty podał / przez to nie będzie wolen/ chybáby ták miedzy ſobą poſtánowili.

Przez poſłá ſrebro y pieniądze mogą być płácone/ ále poſłowi żadnemu płácić niepowinno / iedno temu ktoryby ná to od wierzyćielá v ſądu był poſtánowiony ✠ od tego ktory ſrebro álbo pieniądze bráć miał † Srebro álbo piedniądze tákie máią być oddawáne y płácone/ iákie obiecano. A ieśliby o tym wymowy niebyło/ tedy máią być tákie płácone iákie ná ten czás ſą w poſpolitym vżywániu. ☙ To ieſt/ zá ktoreby chleb y piwo kupowano ☙ ná onym mieyſcu/ álbo w onym práwie/ gdźie ſię contráct álbo obietnicá ſtáłá. Spe: S. lib: iij. art. xl. tex.

S.S.lib.iij. art.xxxix. glo.

Przećiwko temu Artykułowi zda ſię być práwo/ ktore mowi / iż ſię częſto trafiá że ten komu winno / chocby niechćiał / muśi bráć co innego niżli to comu obiecáno. Z tąd że/ ieśliby kto ſrebro był powinien/ á niema go/ tedy ſię innemi dobry może wyzwolić/ ktore odda według ſzácunku vrzędowego / iákoś wyżſzey ſłyſzał. Tę wątpliwość ták roſtrzygnieſz/ iż ſię ieden drugiego dłużnikiem ſtáie dwoiáko. Náprzod z przyrodzenia / iáko kiedy co ſługom náſzym niewolnym/ álbo dźiećiom w mocy náſzey będącym obiecuiemy/ á tozmy ſpełnić winni według ſámego przyrodzenia / według ktorego (miedzy ſługą á wolnym człowiekiem) † y miedzy tym álbo owym/ komukolwiek ty co obiecaſz † rozności żadney niemáſz. Wſzákże o tákową obietnice do Sędźiego nas poćiągáć niemogą. Powtore / ſtáie ſię ieden wynnym według práwá / chocby ony rzeczy o ktorą ieſt obwiniom/ vczeſtnikiem niebył/ iáko gdyby kto odpowiedáć niechćiał/ kiedy mu o co winę dáią / choc tego niewinien / tákże ieśliby dar widząc iemu ſię nieprzećiwił / álbo decret ſłyſząc od

S. S. lib.ij. arti: vi.

niego nie áppellował. A ták iáko ſię winnym ſtawa dwoiáko/ ták też dwoiákim ſpoſobem zapłátá bywa czynioná/ y dłużnik wyzwolon. (Náprzod/ kiedy zgołá to oddáie y płáći / co był obiecał. Powtore / kiedy co innego w długu dáie/) według práwá przyrodzonego wolnym żaden bycby niemiał/ pokiby właśnie tego niezápłáćił co obiecał (o czym ten ártikuł mowi :) Ale według vſtaw práwnych bywá wolen kiedy ták wiele da zá nagrodę długu/ y ták wiele płáći co ſię zdáć Sędźiemu będźie / według iegoż ſzácunku. O

Spe Sa.li:i artic. lxx.

czym też wyżſzey. Albo też do ártykułu ninieyſzego powieſz/ że nie będźie wolen ták áby wierzyćiel ony dobrá zá pieniądze ſwe mieć miał/ álbo był powinien/ ále będźie tyle wolen/ile go zá iego dług contentuie.

Kto ná pewnym mieyſcu zápłáćić obieca/ á nie zápłáći/ może być gdźiekolwiek indźiey obwinion/ gdźie Sędźia ſzkody oſzácuie/ ktore ow nágrodźić powinien.

Dług tedy iákoś w tekćie ſłyſzał/ y przez poſłá może káżdy zápłáćić bo nie ná tym/ iákimkolwiek ſpoſobem dług będźie zápłácon/ tedy dłużnik od zápłáty wolen.

Summe dwoie albo troie/ ieśliby kto był winien/ á dałby cokolwiek ná to/tedy on ktory dáie albo płáci/ może to ráchowáć/ná ktorą Summe będzie chćiał. (Jáko gdybyś z rożnych caus sądowych był powinien rożne summy/to iest z przedánia iedne summe/ pożyczánych druga/z naymu trzećia/á dałbyś co ná to/choć tak wiele/zeby sie z iedna summa z nich zrownáło / tám wolno obieráć temu ktory płáći/ná ktorą summe to co dał/będźie chćiał rachowáć) wyiąwßy długi z rękoiemstwa/albo ktoreby niebyły zeznáne / albo ktorychby ćzás zápłáty ießcze nieprzyßedł † tákże do ktorychby sie ow nieznał. A ieśliby on ktory dał miánowáć niechćiał/ tedy tám ten ktory wziął może powiedźieć / ná ktorą to summe chce wytrácić. † Ale gdźieby obádwá tego nieuczynili/tedy z práwá przyidźie wytrácáć / to co dano z twárdßey/albo ćieżßey summy. Jáko ieśli iest dług z lichwą/tedy ma lichwá pierwße mieysce: wtore/ßkody/trzećie/rzecz zastáwna/czwárte/ pieniądze pożyczáne/ piąte/ stárße długi / ßoste/ rękoiemstwo. Tamże glo.

Ktokolwiek sie v drugiego sądownie pieniędzy winnych vpomina/ ten powinien przyczyne długu / (ieśli tego pozwány będźie chćiał) námienić skąd vrost † ieśli z obietnice /czyli z dźiedzictwá † Spe. Sax. lib. iij. art. xli. Iur. Munic. art. ciij tex.

To dla tego / áby † drugi chytrze y zdrádliwie pieniędzy ná cudzy ślad albo pod cudzym imieniem obiecánych v Sądu nie dochodźił / iáko gdyby kto do obietnice gwałtem/albo nieprzystoynym więźieniem przymußon był/ czego potym trzymáć niepowinien/tákże † áby sie pozwány obaczył skąd pochodźi dług/o ktory go pozwano / a zátym sie námyślił / ieśli ma przeć/albo znáć/tákże ieśli go z práwá płácic powinien / czyli sie może práwem bronić/ gdyż nie ná káżdy dług iednáka odpowiedź/albo wywod przychodźi. Tamże glo. & Iure: Municip: articu: xxvj. arti: xxxiiij.glo.

Dług dwoiáko ná dłużniku bywa pozyskan/przy bytnośći/ y w niebytnośći. O czym maß niżey w słowie/WNstępek.

Dług vczynić/ albo dłużnikiem zostáć/ iż niepotrzebuie wiele słow iedno przyznánia sie do długu. Tákże iż pierwße długi psuią poślednieyße. Maß niżey w słowie Wiáno.

Gdyby kto był oskárżon o dług / do ktoregoby sie znał/ á ták oskárżony/ miałby dźiedźictwo w mieśćie / ktoreby on dług ßacunkiem przechodźiło / może sie onym dźiedźictwem ßczyćić / do słußnego sądowego roku. A ieśliby dźiedźictwá niemiał/ma być oddan w ręce wierzyćielowi/ (iákoś tez wyżßey słyßał) ktory ieśliby był przychodniem/ ták iżby go tám chowáć niemogł / tedy go może z sobą wźiąć/ ále powinien rękoiemstwo postáwić/iáko go bez obráżenia ćiáłá y zdrowiá iego chowáć będźie/y że go záśie tám postáwi. A ieśliby rękoiemstwá niemiáł / tedy go ma w mieśćie w domu Sędźiego zostáwić. Iur: Munic : art: xxvij.tex.

Wierzyćiel może długu swego czekáć iáko chce / álbo z dłużnikiem prá- wem czynić/ktory ieśli sie do długu zezna/á ma dobrá iákie ruchome. W ty ma być wierzyćiel w wiązan : ieśli ich niema/tedy w dźiedźictwo álbo w wla- sność bedźie w wiązan/á te wierzyćiel bráć/y ná niey przestáć powinien. A gdźieby y tego niemiał/y rękoiemstwá stawić niemogł / tám dopiero ma być do rąk wierzyćielowi oddan. (o czym sie iuż wyższey powiedźiáło.) Co wszystko rozumieć masz o długách przyznánych/bo ieśliby sie do nich dłużnik nieznał/á świádectwem Sedźiego y Ławnikow niemogłby być pokonan/be- dźie sie bliższy odwieść przysięgą. Támże glo.

Ktoby miał dłużnika w Mieśćie † od ktoregoby długu

swego dostáć niemogł † ten ma żadáć Podwoyskiego/ aby mu do Sedźiego stánąć kazał/y tám mu ma námienić iáko on dług vrosł / álbo mu przyczynę powiedźieć/dla ktorey go zátrzymáć chce. Támże Sedźiego ma prośić aby go opátrzył y vśćił/ieśliby niebył ośiádły co Sedźia vczynić powinien. A ieśliby był ośiádły/ tedy mu ma być náznáczon rok ná blisko przyszły Sąd. I. M. art: xxxiiij. tex.

O dług o ktory bez świádectwá żáłuią/Sedźia powinien záwsze sądźić. Masz wyższey w słowie Burgrábiá.

Komuby zapłáte długu nákazano/ten powinien zápłá-

cić przez dwa noc. I. M. arti: xlvj. tex.

Ktoby sie ná pielgrzymowánie/ álbo ná kupiestwo v-

S. S. lib iij. art. xxv. dał do inszey Ziemie/álbo zá gránice/á gábánoby go o dług/to sie dźieie z iego krzywdą/ y powod tego według práwá czynić niemoże. Iur: Municip: arti : lxvj. tex.

S. S. lib. iij. art. lxxxvij. I. M. articu: xxviij. Abowiem żaden Sąśiádowi swemu/z ktorym w iednym práwie śiedźi/w obcym Sądźie odpowiedáć niepowinien / á to/ieśli iest w swoim práwie dosyć ośiádły / ták żeby sie ośiádłość iego / długowi o ktory mu winę dáią/ rownáłá/bo ták tedyby ow niemiał nań przyczyny / áby go miał o on dług w inszym práwie gábáć.

Mogłby tu kto spytáć. Gdyby dłużnik z miástá iechał po swych sprá- wách do inszych miast/álbo do inszey ziemie/á wierzyćielby go w drodze potkał/od domu iego mile álbo sześć/ktoryby niebył domá w ten czás kiedy dłużnik wyieżdżał/y zátrzymałby go tám w długu swym. Onby sie bronił tym/ że są obá z iednego miástá/y pod iednym práwem śiedzą/ á on go nigdy przed iego Sedźiego niepociągał/ktorego sie on niechronił. Wierzyćielby zás mowił/żem iá nie był domá kiedyś ty wyiechał : przeto powinieneś mi tu v Sądu odpowiedáć. Ná to tedy masz wiedźieć/ieśli to obwiniony słusznemi przyczynámi wywiedźie/że ma być do práwá swego odesłan/ tedy ma być odesłan. A ieśliby go on Sedźiá odesłáć niechciał / á tenby zás ná Actorá w swym práwie żáłowáł o szkody/tedy mu ie nágrádzáć powinien. Ale iżeby niemogł

przeć/że go w innym prawie nie nagabał/ tedy się on obwinioný ma od onego Sędziego wyznania vpominać / że przed nim był gaban / y odpowiedać musiał : a kiedy tego dowiedzie / tedy mu ow škody nagradzać powinien. Nad to on decret nic nie będzie ważył / ieśli tego dowiedzie / że za przymuszenim odpowiedał. Iure : Municip: arti : lxvj. glo.

Jeśliby ieden ná drugiego ſkárżył o dług / ktory mu

przyrzekł za oycá swego/tedy teg° ma dowieść z świadkámi/ według práwá. S. S. lib: iij. arti: xxxi. A ieśli on záprzy/tedy się przy niewinności swy odwiedzie. A ieśliby ow żałował z świadectwem/á tenby mowił / że ten dług iuż ieſt záplácony/ tedy ma przyśiądz ſamośiodm po vmárłey rece. Iur. Municip. articu. lxvij Tex.

A ten dowod álbo obiáśnienie długu nic innego nie ieſt/ iedno gdy potomká o dług zmárłego gabáią ktorego on płácić nie obiecował : tedy tákowego długu ma áctor dowieść z świádkámi. Co dziś ná ſiedmi świádkách wiáry godnych ſtánęło / bo przedtym ich potrzebá było lxxij. o czymeś iuż wyżey ſłyszał. Bywa też cżáſem dowod záplaty długu / ktory zápłáci on ſam/ktory go był záplácić obiecał. S. S. lib: iij. arti. xli. Do cżego masz wiedźieć/ że też cżáſem odwod przychodzi obwinionemu á iáko ow dowodzi długu po vmárłey rece ſamośiodm/ták też ieśliby obwinióny rzekł/że ten dług záplácony ieſt/ ſamośiodm przyśięże. S. S. lib.ij. arti: vi. Ale ieśli rzecże / że go ſam zápłácił / tedy tego ſamotrzeć dowiedzie. Jeśli rzecże że mu nic niewinien / álbo że mu płácić nie obiecowáł/tedy ſam ieden odeydzie przyśięgą / ieśli nań świádkámi nie dowodzi.

A ták ſtąd bácżyć możesz/ iż gdyby ieden ſkárżył ná drugiego z świádkámi/tedy obwinióny bliższy się też z świádkámi odwieść † że zápłácił † niżby go kto pokonác miał. Támże glo.

Jeśliby ieden Gość ná drugiego żáłował przed ſądem

o dług/tedy się może przećiwko iego żałobie odwieść według práwá / á to ieśli nań świádectwá iákiego nieprzynioſt. Iur.Mun. art. lxviij.tex. S. S. lib: ii. artic. v.

Ktokolwiek ná drugiego ſkárży o dług / ktoregoby z

przymuszenia práwnego ná nim doszedł / powinien go tegoż dniá záplácić. W cżym y Sędzia winy nábędzie.

A to ták rozumieć będzieſz iákoś wyżey ſłyszał / że nie záraźem trzebá z workiem do Woytá bieżeć / y ieśli wielki dług / tedy dłuższy cżás zápłácie będzie ſkazány.

Jeśliby była ſkárgá o dług / do ktoregoby się obwinióny

znał/tedy go powinien do dwu niedźiel záplácić/a ieśli we dwie niedźieli niezápłáci/ tedy winę Sędziemu przepada / á potym mu Sędzia ma nákázáć/ áby do tego dniá záplácił / potym do trzeciego dniá potym do dwu dni/áż potym do iutrá. A ile kroć Decretowi dosyć nieucżyni/ tylekroć winę Sę-

dziemu

Sedziemu przepada. A ieśliby ieszcze ani wierzycielowi długu / ani Sedziemu winy płáčić niechčiał: tedy ośiadłość ie° ma być zászperowána / y pieczetowána / y ták sadownie ma być do płácenia długu wierzycielowi / y Sedziemu winy przymuszon. Ieśliby ośiadłośći niemiał / tedy ma być wywołan / y może być poimán / gdźieby go iedno dostác możono / o on dług / y o winy: á ktoby go mimo to chował / wine Sedźiemu przepada. Iure Municip. articu. xciij. Tex.

Tu masz wiedźiec / że sie dłużnikiem stáie káżdy czworákim sposobem. Naprzod / kiedy kto czego v drugiego pożyczy / álbo wyborguie / álbo mu co przeda / tedy to rzecz z przyrodzenia vczčiwa / áby długowi potym y obietnicy swey dosyć czynił / kiedy mu co zá kogo drugiego obieca / álbo reczy. Tákże kiedy mu list iáki ná sie dá / y obowiaże mu sie. R z potaiemnego przyzwolenia.

Przeto kiedy kto ná kogo żáłuie / á on sie do długu / ábo do obietnice iákiey zna / ma być skázána zapłátá długu do dwu niedźiel / potym do tego dniá / y ták áż przez wszytki zwłoki práwne / w texcie opisane / ktore gdy decretem ná iego żadánie nákazáne beda / tedy zá káżdym decretowi niedosyć vczynieniu wine Sedźiemu przepada. A ieśliby dług y winy od niego záfántowániem zápłácone niebyły / á niemiałby áni ośiádłośći / áni rekoymie / ániby samego dostáć możono / tedy ma być sam fántem skazan / to iest ma być obiáwion y wywołan. Wszákże tu masz wiedzieć / że wywołánie iedno iest mnieysze / á drugie wietsze. Wywołánie mnieysze po Łáćinie Bánnus rzeczone iest / gdy kogo ták wywołáia / że w káżdym práwie poiman / zátrzyman być może / ále gárdłá niestráći. Wywołánie wietsze iest / gdy kogo ták wywołáia / że gdziekolwiek poiman bedzie / gárdło tráći. A kto tákiego przechowa wine Sedźiemu przepada / dla tego że wiedzac go być wywołánym / Sedźiemu go nie oznaymił. Nád to ieszcze / stáie sie dłużnikiem ieden drugiemu troiákim sposobem. Naprzod / kiedy co obieca / ábo ná co przez Postá swego w niebytnośći swey zezwoli. Powtore / kiedy sam co pochwali / choćby sie to v Sadu niedziało / iáko kiedy kto w domu / álbo w zamku swym zboyce przechowywa. Potrzećie / kiedy kto komu co oblicznie v Sadu przyrzecze. Támże glo.

Zapłáty długow káżdy przysiega samośiodm po vmárłey rece dowodźić ma. Iur. Municip. art. ciij. tex.

Długu ze gry vrosłego / iż żaden płáčić niepowinien. Masz niżey w słowie GRA.

Długu zapłáty co zá świádkowie máia y moga dowodźić / Naydźiesz niżey w słowie Swiádectwo.

¶ O czym masz wiecey w słowiech Wierzyćiel / Rekoymia.

Dobrá.

Z dobr ruchomych potomek dlugi płáćić powinien / iáko maß wyższey w słowie Dlug.

Ktorych dobr Syn z bráćią dźielić niewinien/y do ktorych Oćiec práwá zadnego niema. Maß niżey w słowie Syn.

Dobrá Marćierzyste Oćiec Synowi wydáć powinien / gdy śie od niego oddźielić zechce. Maß niżey w słowie Oćiec.

Dobrá spolnie nábyte / rowno tez miedzy Bráćią dźielone być máią / á cżego kto z bráćią dźielić niewinien/ y ieśli bráćia powinni ćierpieć/kiedy ieden z nich co vtráći. Maß wyższey w słowie Brát.

Ktoby drugiemu dobr ruchomych vżycżył / álbo mu ie zástáwił/álbo do schowániá dał zpewną wymową/álbo y bez wymowy/cżegoby potym on álbo potomek iego záprzeć chćiał / tedy on ktory náiał álbo vżycżył/ bliższy iest do dowodu sámotrzeć/niżliby ow tego odprzyśiądz miał. Wßákże ieśliby possessor † dobrá iákie ruchome swe włásne/álbo † co dźiedźicżnego w tákowych rzecżách iemu należącego pokazał (álbo ieśli bydle ktore z swego przypłodku wychował) álboby iścá mogł postáwić v ktorego co kupił/tedy ie będźie bliższy z przyśięgą dwu meżow otrzymáć † á tym odrázi świádectwá tám te° † chybáby tez sam (w świádectwie y) w iścu vstał. *I. M. arti: cxxx.iiij.*

Obwiniony o iákąkolwiek rzecż/ ktoreyby v niego niebyło/ odeydźie swą włásną przyśięgą. Ale coby v niego istotnie vkázáć mozono / o to przyśiegáć nie będźie mogł. Spe. Sa. lib. j. art. xv. Tex.

Dla snádnieyßego zrozumienia tego ártykułu wiedźieć maß/iż pożycżána rzecż dwoiáko bywa rozumiáná. Naprzod / kiedy to cżegoć pożycżáią twoim śie stawa/ ániś iuż tego sámego wrácáć powinien iedno tákie/álbo temu podobne / iáko są pieniądze wino/zboże/oley/y pospolićie to wßystko co ná miárę/ná wagę/álbo ná licżbę idźie. Druga / kiedy to cżegoć pożycżą/przed śię nie twoim będźie/áleś toż wroćić powinien/iáko są ßáty/konie/bydło/y inße tym podobne. Skąd y to bácżyc będźieß/iż tych rzecży w ktorych rozność iest/y ktore ocżywiśćie dowiedźione być mogą / potomek bez świádectwá otrzymác niemoże. Ale w ktorych roznośći żadney niemaß/á iedno drugiemu we wßytkim podobne iest / iáko są pieniądze/wino /zboże/ y inne/ty dźiedźic otrzyma przyśięgą. *S. S. lib. ii. arti: xxxvi. I. M. arti: cxxx iiij. cxxxv.*

Mogłby podobno kto rozumieć/że text ártykułu tego / sam sobie iest przećiwny / bo powiedźiawßy iż ten ktory cżego drugiemu vżycży/zástáwi álbo zwierzy/bliższy tego doydź sámotrzeć: zás mowi / że oskárżony o cokolwiek przyśięgą odeydźie. Ná co będźieß wiedźiał/że to nie są contraria, bo pierwßa cżesć ártikułu mowi o rzecżách ktorebyś miał w possessiey / ktorebyś trzymał : bo znáć że to iuż nie twoie/ ále tego ktoryć tego vżycżył : zá cżym ich tez blkiżßy będźie sámotrzec otrzymáć. A tá druga mowi o rzecżách ktorychbyś v śiebie niemiał (ániby śie znácżyło żebyś ie miał trzymác) bo ták przyśięgą odeydźieß.

Z tego tedy artikułu cżterech rzecży pámiętánia godnych ſię náucżyſz. Pierwſza / że potomek przyſięgáć niemoże o rzecż zwierzoną / záſtáwioną / y inſzą iákakolwiek ktoraby iſtotnie / y ocżywiście mogłá być okazána że nie iego ieſt / ále tego ktory vżycżał álbo powierzał. Wtora / cżego kto ſam vcżynić niemoże / to może vcżynić z świádkámi álbo iścem / álbo dowodem dziedzictwá ſwego álbo wychowániem. Przećiwko cżemu ſą niektore prá-
S. S. lib. iij. arti: liij. wa Ceſárſkie / ktore mowią: iż Actorowi przychodzi dowod. Ná co ták odpowieſz / iż áczkolwiek práwá Actorá do dowodu cżeſtokroć przypuſzcżáią / wſzákże też cżáſem z odpowiedzi y pozwánemu dowod obron iego przychodzi. Jako gdyby kto mowił / álbo dał winę komu / że mu álbo iego przodkowi koniá pożycżył / á pozwanyby w odpowiedzi mowił / że ten koń iego własny ieſt / powiádáiąc że go ſam wychował / álbo inſzym iákimkolwiek ſpoſobem iemu należy / tedy tám z odpowiedzi dowod pozwanemu / do ktoreg° iuż bliżſzy będźie / przychodzi: y owſzem z odpowiedzi ſtáie ſię Acto-
S. S. lib. ii. arti: ij rem / á pozwánemu wſzytko to co y Actorowi ma być wolno. Trzecia / że ten ná ktorego ćieleſnie y iſtotnie niedowodzą / bliżſzy ſię odwieść przyſięgą. A to nietilko według Sáſkiego / ále y według Ceſárſkiego / y Duchownego práwá. Cżwarta / iż rzecży ktore ćieleśnie mogą być vkazáne odprzyśiądz żaden niemoże. Przez co ſię w niwecż obraca ártikuł xviij. lib: i. S. S. ktory mowi: Jż Sáśin o wſzytko może przyſięgáć. o cżym niżey w ſłowie Sáśin. Abowiem według wſzytkich praw to bywa záchowano / iż o rzecży niedotkliwe / y niewiádome przyſięgą może odieydź / ále w rzecżách iáſnych niemoże / iákoś w tercie ſłyſzał. Co ábyś liepiey poiął pomnieć będźieſz / iż dowod dwoiáki ieſt. Cieleſny y niećieleſny. Cieleſny dowod ieſt kiedy kto dotkliwie dowodzi / y ocżywiśćie vkázuie. Niećieleſny / kiedy kto co ſłowy zádáie / á tákiego dowodu Sáśin odnośić niepowinien: bo práwo więcey wierzy odpowiedáiącemu / niżli ſkázącemu. A ná to wſzyſtko pamiętáć maſz / ilekroć iedno o dowodzie przećiwko Sáśinowi cżytáć będźieſz. Támże glo.

Dobrá ruchome Zenine iákim práwem Mąż bierze. Maſz wyżey w ſłowie Białagłowá.

Dobrá wywołánego kiedy potomkowie odźierżeć y wyzwolić chcą iáko máią poſtępowáć. Maſz nyżey w ſłowie Wywołanie.

Dobrá w wienie zápiſáne kupowáć niebeſpiecżno. Maſz niżey w ſłowie WJANO.

Dobrá troiákim ſpoſobem bywáią trzymáne. / Maſz wyżſzey w ſłowie CZYnſz.

Dobrá ná grunt páńſki przez naiemniká wnieśione / ſą fántem páńſkim w cżynſzu. Naydźieſz wyżſzey w ſłowie Czynſz.

Dobr dochodzenie iákie ma być. Naydźieſz wyżſzey w ſłowie / Dochodzenie dobr.

Dobrá cżynſzowe troiákie. O cżym maſz wyżſzey w ſłowie Czynſz.

Dobrá iáko dwoiákie ſą / ruchome y nieruchome ták też właſność dwoiáka ieſt / ruchoma y nieruchoma / y iáko ktora oddalona być może. Czytay niżey w ſłowie Właſność.

Ieśliby sie kto dobr iákich iął / álbo o nie skárge położył choćby ich niedoszedł / nie przepada ani Sedziemu winy / áni stronie nágrody / by sie iedno do nich gwałtownie nierzucił. Spe: Sa: lib: i. arti: liij. tex. Iur: Munici: arti: xxxvi.

A to ieśliby żałobá iego vszczypliwa / y sławy náruszáiąca niebyłá / bo ieśliby ták było / muśiałby wine przepádáć. Aczkolwiekći sie zda być przećiwko temu ártikuł xxij. lib: ij. S. S. gdźie stoi / kiedy sie kto dobr iákich imuie / á w świádkách vstánie / wine przepada. Ale tám rozumie iż wine przepada / nie dla tego / że práwnie rzeczy oney dochodził / ále dla kłamstwá / iż mowił áby to miáło być świádkom wiádomo / gdyż otym nic niewiedzą. Támże glo.

Dobrá ktore fántem być niemogą / náydźieß niżey w słowie. Fánt.

Dobrá swe może káżdy práwnie stráćić / álbo oddálić / ieśli ie záwiedźie / przeda / wzda / álbo ieśliby ich do roku zámilczał / á v páná Lennego ich nieżądał / tákże ieśliby go ich práwem Mieyskim / álbo Lennym odsądzono / álbo ieśliby ich iákimkolwiek sposobem z vżywánia swego wypuśćił. Spe: Sa: lib: ij. arti: xxiiij. tex.

A tu kłádźie pięćioráki sposob / ktorym kto może dobrá swe vpuśćić / y przestáć ich vżywáć. Pierwszy iest / przedánie / á to ieśliby istotne y prawdźiwe przedánie było / y ieśliby pieniądze oddano: bo ieśliby było niepewne przedánie / z iákąkolwiek conditią: iáko ná przykład / gdybyś co ták przedał / iákoby iż N. oszácował / ten ieśli oszácuie / ostánie przedánie w swiey mocy / ieśli nieoszácuie / niszczeie: y rzecz przedána sie záśie do ćiebie wroći. Wtory iest / obowiązanie álbo záwiedźienie dobr / á to od przedánia tylko tym rożne iest / że záwiedzonie dobrá mogą być wykupione / á przedáne niemogą. Trzeći sposob vpuszczenia dobr iest wzdánie Sądowe / ktore masz rozumieć / ták w Mieyskym (iáko y w Lennym) práwie. Abowiem niemász nic pobożnośći przyrodzony przystoyniyszego / iáko to / áby sie woley páńskiey / ktory chce rzecz swą innemu dáć / dosyć dźiáło. Czwarty z niedbálstwá / iáko kiedy kto od páná Lenná do roku nie żąda. Co tez y Mieyskim práwem być może / y Lennym / bo kiedy Lenná do roku od páná nieżąda / iuż sie zániedbywa. Piąty sposob iest / decret álbo odsądzenie. To iest / ieśli ten ná ktorego żáluią pozwáni trzykroć niestánie / tedy go zá nieposłuszeństwem dobr onych odsądzáią. S. S. lib. i. arti. xxviij. xlxx. Feu: c:xxij.

Tu byś podobno spytał / ieśliby sie ten zániedbał / á Actorby niesłusznie dochodzył / nábedźieli iuż ták Actor práwá do onych dobr? Niektorzy rozumieią iż nienábedźie / sądząc sie ná práwie ktore chce ábyśmy nikomu nie szkodźili / y ktore mowi / że to co z początku niespráwiedliwie iest by też y sto lat stało / niespráwiedliwy bedźie. Nád to żadē sie z szkodą drugi° bogáćić niema. S. S. lib: i. arti. lxx. Ale ty ná to ták powieß iż ten ták nieposłuszny tráci ony dobrá / y ma ich być osądzon. A to według vstaw Cesárskich / ktore ku pospolitemu pożytkowi z Boskiego zrządzenia są vchwálone. Co z nieposłuszeństwá strony nieposłuszney pochodźi / zá ktorym dobrá iednemu przysądzone / drugiego odsądzone bywáią.

Wszákże

I. M. ar:cxl. Wßákże tu pómnieć będźieß / iż áčkolwiek ten kogo ták zá niedbálſtwem
dobr odſądzą / według praw y vſtaw ludzkich tráci dobrá ſwe / ále nie we-
dług Bożego prawá : bo Sąd ludzki może ludźie oßukáć / ále Sąd Boży
by namniey bo Pan Bog nikomu nie ßkodźy / á każdemu co iego ieſt oddá-
wáć roſkázuie. A tákowych dobr przez decret ſtráconych może ow docho-
dźić práwnie / dokąd temu ktory ie pośiadł dawność niewynidźie. A tu teżmaß
wiedźieć / iż niebytni ma być do káżdego áctu przypozwán / y do káżdy ſkár-
gi z oſobná / á to ieśliby v Sądu oblicznie niebył / álbo ſię do tego o co mu
winę dáią / nieznał : bo ináčey iuż by był pokonán.

Może też ieden vpuśćić dobrá ſtoiące przez powodz / tákże y ruchome
ieśliby vtonęły w morzu / álbo w rzece. Tákże ieśliby kto ná znák vſtáwi-
čnego pogrzebu gdźie trupá pochował / tedy ſię iuż ono mieyſce ſtáie
Duchownym / ktorego ſię vżywáć niegodźi. A dobr ruchomych vpußče-
nie od nie ruchomych rożne ieſt. Abowiem rzečz ruchomą tráćimy / ieśli ią
nam vkrádną. A nieruchomą / ieślibym wątpił że źni mogę być ſpędzon.
Zwierząt też poſſeſsią tráćimy ſkoro ſię do przyrodzony wolnośći wrocą:
ále kiedy będą w záwárćiu / tám ſą wnáßym vżywániu. Wßákże kokoßy
y inne beſtie łáſkáwe domowe / gdźiekolwiek poydą / álbo polecą / tedy
przedſię náße ſą / y ktoby ie zátrzymał / złodźieyſtwá winien. Nád to /
tráćiemy poſſeſsią y ćiáłem y vmyſłem / á čáſem y ſámym tilko vmyſłem / ále
ſámym ćiáłem iey nietráćiemy. A ták ieślibyś počął od vmyſłu / doſyć nátym.
Ieśli od ćiáłá / tedy trzebá oboygá / y vmyślnego y ćieleſnego wypuß-
čenia z poſſeſsiey. Támże glo.

Dobrá iákiekolwiek / gdy kto / Rok y ßeść niedźiel z po-
koiem trzyma / ſtáie ſię ich właſnym poſſeſſorem. Ale dokąd przećiwko ko-
mu o dobrá ktore trzyma práwem poſtępuią / dotąd ſłußney poſſeſsiey nie-
nábywa / by też nadłużey trzymał / áni ich dawnośćią otrzymáć może / po-
ki iedno práwny poſtępek może być dowiedźion.

Dobrá dźiedźične dárowáne álbo odſtąpione / gdyby kto w pokoiu nie
gwałtownie trzymał / y nikomu ich niewydárł / á potymby ony dobrá prá-
wem nánim wygrano / niepowinien pożytkow / ktore znich wźiął wráćáć /
á to ieśli ſię z onych dobr práwá nigdy nie zbraniał. Sp. Sa. lib: ij.
arti: xli iij. Tex.

S. S. lib i arti: xxix. Dobr nábyćie troiákie bywa. Naprzod / kiedy komu dźiedźičnie przy-
pádną / iáko gdy potomek bierze ſpadek po krewnym ſwym / á tám poſſe-
ſsiey doſtawa z przyvmárłego dźiedźictwá. Powtore / bywáią nábyte od
obcych / á tám gdy ich dobrym vmyſłem kto rok y dźień vżywa / dawnośćią
S. S. lib. iij. arti: lxxiij. ie otrzyma / według práwá náßego. A według Ceſárſkiego / tedy dobrá
ruchome dawnośćią wychodzą zá trzy látá á nieruchome przećiwko obe-
cnemu zá dźieśięć á przećiwko niebytnemu zá dwádźieśćiá lat. O čymeś
iuż ſłyßał wyżey w ſłowie Dawność. Potrzećie / przychodzą dobrá gdy ich
kto ſám nábędźie y doſtánie / iáko dźykich zwierzow / ptakow / puſtyń kto-
re przed tym Páná niemiáły / á ty ſię ſtawáią zárázem tego kto ich doſtánie.
Támże glo.

Dobrá troiákie ſię náyduią. Włáſność / Lenno / y Naiem. Dobrá ktore właſnością zową / ſą ty ktorych kto z przodku nábył. Abowiem ná poczatku wßytkich rzeczy / dobrá były wßytkim ludziom ſpolne / á kto czego pierwey doſtał / to iego było. Iáko ſię y dziś dzieie / kiedy kto nábywa dobr / ktore przedtym páná żadnego niemiały / zá czym ſię ſtawáią tego kto ie oſięże. A z tákowych dobr nic niebywá płácono / áni poſługá żadna nie idzie. Lenno záſię ſą dobrá / ktore od Królá / Ceſárzá / álbo Páná bywáią dáne iáko to wiec Zołnierzom / y ludziom záſłużonym dawáią / á oni z tego Rzeczy poſpolitey iákąkolwiek poſługę powinni / wyiąwßyby im to z łáſki odpußczano. Náiem záſię ieſt / gdy ieden drugiemu / bądź Lenne dobrá / bądź właſność / według ſpołecznego poſtánowienia pod pewną vmową ſpußcza / y náimuie á tákowa vmowá bywa zá práwo chowana. S. S. lib: ij. ar: lix. glo.

Dobrá krádzione álbo wydárte dáwnością otrzymáne być niemogą. Maß wyżey w słowie] Dawność.

Dochodzenie dobr bywa dwoiákie / bo álbo ich v ciebie dochodzą / iáko v prawdziwego poſſeſsorá / á támeś blyżßy z świádkámi kupná álbo dáru dowieść: Abo ich dochodzą iáko rzeczy krádzionych / a tám ieśli świádkámi dowiedzie że mu one dobrá vkrádzione ſą / tedy ich doydzie. S. S. lib: i. ar: xx. lib: ij arri. xxxvi.

Dobrá dwoiákie obrony / álbo wárunku potrzebuią / ruchome / y nieruchome / ruchomych dobr obrońce / álbo záſtępce doſtáć niemożeß / wyiąwßy by ſię do dáru álbo przedánia znał. A nieruchomych / ieśli ſą dane / álbo pußczone przed Sądem. á onby ich záſię v ciebie dochodził / tedyś ich blißßy otrzymáć świádectwem Sędziego / ydwu do Sądu należących. S. S. lib ij arti. xxxvi.

A ieśli ſię to działo oprocz Sądu / tedy cię bronić áni záſtąpic niepowinien: przeto że ony dobrá ießcze iego ſą / wßákżeć pieniądze / álbo cobykolwiek ná to od ciebie wziął / wrocić powinien. Si S. lib. i ar. vij. viij.

Dobrá ktore przedáne / wárunku niepotrzebuią / ſą naprzod Dziedziczne ktore ſpadkiem przychodzą / álbo przyść máią / gdy ie kto komu przeda / tedy ich bronić / ábo wárowáć niepowinien / bo nieprzedáie nic innego iedno práwo dziedziczne / ktorego czeka / álbo ktorego ieſt oczekawáiący. Wtore Dar / gdy ieden drugiemu co dáruie / tedy go bronić á ow mu ßkody nágrádzáć niepowinien. Bo ten ktory dáruie / dobrodzieyſtwo czyni / á dobrodzieyſtwo nikomu ßkodzić niema. A ieślibyś też tu rozumiał y to zá dar / kiedy brát brátu część swą oyczyſtą / álbo dziedzyczną ſpuści / żeby bronić niepowinien / tedy maß wiedzieć / że powinien / bo mu ich odſtępuie zá nágrodę cząſtki iego / á tám tylko obrony niepowinien / gdy kto co z łáſki dáie. Trzecie / gdy kto z wiádomości kupi rzeczy święcone / álbo kościelne / bo ty niczyie nieſą záczym ich też żaden przedáwáć / áni kupowáć niemoże / y tákie przedánie nic nieważy chybáby ſię ſtáło ná wykupienie więźniow. Czwarte / kiedy ten co kupieł / przedawcy dobr niepowie / że dobrá v niego ſą nágábáne. Piąte / kiedy ie on ktory kupił przez nieposłußeńſtwo álbo przez nieſłußny Decret / od ktorego nie áppellował / vtráci. Szoſte / ieśli on co kupił mogąc dobrá dawnością y vżywániem odzierżeć tego zániedbał. Siodme / ieśli go ich przez vgodę odſądzono. Oſme / ieśliby kupiec przedawcy w czás nieoznáymił o nágábániu / álebv dał pokoy / áże do konecznego Decretu. S. S. lib. i. arti. ix. arti: xxxiij.

Dziewiąte

Dziewiąte ieśliby sam kupiec do vtrácenia onych dobr przyczynę dał. Dziesiąte / ieśliby co ze gry kupił. Jedenaste / ieśliby wiedział że ony dobrá ktore kupuie nieſą właſne tego ktory ie przedáie / wyiąwſzyby ináczey miedzy ſobą poſtánowili. Dwunaſte ieśliby kto ſługę kupionego wolno puścił. Trzynaſte / ieśliby on ktory kupił / dopuścił na onych dobrách vmarłe grześć záczymby ſię ſtáły mieyſcem świeconym. Czternaſte / ieśliby co kupił czego według práwá kupić niemogł / iáko gdyby Zyd ſługę Chrześciániná kupił. Pietnáſte / ieśliby ten co kupił dobra kupione dobrowolnie puścił / á zá ſwe ich mieć niechciał. S. S. lib: iij. ar: iiij. glo.

Dobr gdy dwá iednákim y rownym práwem / y iednákim świádectwem dochodzą / máią im być rowno rozdzielone. Maſz niżey w ſłowie Swiádectwo.

S. S. lib. iij. arti: xlvij

Dobrá cudze gdy kto niepráwnie trzyma / ieſli ie potym práwnie wrocić muśi / tedy to má vczynić / z odłożeniem winy / y nagrody álbo emendey.

S. S. lib. iij. arti: xxij.

A ieśliby kto co trzymał z przyzwoleniem tego ktory ieſt onych dobr pánem / iáko gdyby mu ich pożyczył / pozwolił / álbo ná czás puścił / á on by ich niezápłácił / álbo ná czás náznáczony nieprzywrocił / tedy przez to winy nieprzepada / wyiąwſzyby ie Sadownie wrocić obiecał. S. S. mieć lib: iij. arti: xliij. Tex.

Dobrá brzemienney biáłeyglowey / y dźiećięćiá nie národzonego / kto má w ſwey opiece. Maz wyżey w ſłowie Biáłagłowá.

Jákie dobrá Mąż po śmierći Zeniney bierze / gdy wdowę poymie Maſz niżey w ſłowie Wdowá.

Dobrá ruchome po śmierći Zeniny pozoſtáłe / Mąż bierze / wyiąwſzy budowánie y ſprzęt domowy. Maſz wyzey w ſłowie Biáłaglowa.

Dobrá álbo właſność. / ktorą Mąż z Zoną bierze dwoiáka ieſt. Jedná dźiedźiczna ktorą zoſtáwić może wſzytkim dźieciom ſwym / ták z pierwſzego iáko y z wtorego małżeńſtwá z rodzonym / ktore gdyby chćiáłá oddalić / tedyby to miáłá vczynić álbo przyiaćielom / álbo obcym / álbo ſwym potomkom. A ieśliby co oddaliłá z wolą mężową bez przyzwoleniá potomkow / tedy ich y Mąż y żoná oſtradáią / á potomkowie ich śnádno doydą.

S. S. lib. i. arti; xxxi.

S. S. lib i. arti: lii.

Jeśliby też to vczynilá bez przyzwolenia mężowego z wolą potomkow ſwych / tedy ono oddalenie / áż ſię zoſtoi / ále on komu dano / żadnego pożytku z onych dobr poki Zona żywá mieć niebedźie / bo on pożytek zá żywotá Zeninego mąż bedźie brał. A po iey śmierći / tedy ten komu dárowáno / doydźie dáru ſwego / á nie potomkowie / Jeśliby tedy co potom kom ſwym dáć chćiáłá / potrzebá áby ná to mąż przyzwolił. Ale ieśliby ſámemu mężowi co dáć chćiáłá / tedy tego vczynić niemoże / by też dobrze potomkowie iey ná to pozwolili. Bo Mąż ieſt opiekunem Zoney ſwey / á opiekunowi śierotá nie dáć / áni dárowáć niemoże. Jeśliby też co chćiáłá dáć / álbo oddalić dla Bogá / álbo ná Teſtámenćie / tedy y tego bez przyzwolenia potomkow vczynić niemoże / według práwá Sáſkiego / ále według práwá Ceſárſkiego może / zoſtáwiwſzy potomkom trzećia część. Druga właſność / ktorey

Mąż z zo-

Mąż z żoną nábywa / ieſt to co iey dano bywa do żywotá / co dożywociem zwáć możem / á tego też vtráćić niemoże / bo po iey śmierći wráca ſie záś do potomkow onego ktory iey był tákowe vżywánie dożywotne dárował: zá czym oná nic więcey tám niema tylko vżywánie poki żywá dobr onych † ktorych ták vżywáć ma / iákoby ſie niepſowáły. Spe. Saxon: lib. iij: articu: lxxvj.

Gdyby kto komu iakie dobrá dárował/ álbo przedał/

y byłby tam zá onym dárem vrzędnie w wiedzion / przez onego ktory mu dárował / álbo przedał / á tenby ſam w vżywániu Dobr onych niebył / tedy on ktory ieſt w poſſeſsiey onych dobr / może tego bronić / gdy ſie będzie oſiárował ná bliſkim Sądzie z onych dobr odpowiedáć. Abowiem poſſeſsiey ſwoiey żaden wypchnąć niepowinien/ poki iey práwem przez decret odſądzon nie będzie.

Rzeczy dárowáne przez trzy dni potrzebá mieć w vżywániu. Ale czego kto práwem doydzie / álbo z dziedziczne go ſpadku nábędzie / tego niepowinien vżywániem otrzymáwáć.

Kto komu dobrá w Lenno podáie / álbo ſpuſzcza / powinien go bronić Rok y dzień.

☞ Ten ártykuł poſtánowił Otto Ceſarz / ku vtwierdzeniu práw przez Kárlá Ceſarzá Saxonom nádánych. Ten Otto pánował w roku Páńſkim/ 938. (Acz niektore Hiſtorie twierdzą / iż 945. á panował lat 30) A vſtáwił to dzieſiątego roku pánowánia ſwego/ pierwſzego dniá Mieſiącá Czerwcá ná tym mieyſcu / gdźie teraz miáſto Máydeburg ieſt záłożone/ tey vſtáwy przyczyna był ſpor w práwie vczonych / ktorzy byli poczęli przećiwko ſobie rozumieć. Jedni (á powietſzey częśći) mowili / iż ten ktory śiedźi w poſſeſsiey lepſze práwo ma / niźli ow ktorego vrząd w więzuie. Drudzy záś przećiwko temu mowili: iż nie ten/ ále ten ktorego vrząd w wiezuie lepſze práwo ma. A ták dla vśmierzenia tego ſporu CEſarz ten ártikuł poſtánowił / ktorego tá ieſt ſummá: że ten ktory ieſt w poſſeſsiey iákieykolwiek rzeczy lepſze práwo ma. Jáko ieślibym ia ſkutecznie był w poſſeſsiey/ do ktoreyby Sędzia kogo innego chćiał wprowádźić / tedym mu z niey vſtąpić niepowinien/ tákże też kiedy kogo Sędzia wprowádźi: tedy go potym drugi niemoże z ſtámtąd ruſzyć/ áże pierwey práwem przećiwko niemu poſtąpi/ by też źle trzymał / á o tym tu text mowi. O czym czytáy więcey niżey w ſłowie. Poſſeſsio.

Ktoby własność álbo rzeczy ruchome przedał / poki

żyw powinien ich bronić/ wſzákże rzecz o ktoraby ſzło/ ma być oddána do rąk przedawce álbo ná obronę álbo ná ſtráte dokąd ich záſtępowáć powinien.

S. S. lib.ij. arti: xxxvi.
S. S. lib. i. arti. xxix.
S. S. lib:i. art. lij.

Y ten też Artykuł ieſt poſtánowion przez Ottoná Ceſárzá / ktorego przyczyną też ſpor w práwie biegłych ludzi był. Bo poniewaß według prá-wá Sáſkiego o dobrá ruchome/ może ſie káżdy ciągnąć / áże do tego ktory wychował/ ieśliby bydlę było//álbo ktory vrobił/ieśli co innego : przeto byłá wątpliwość /iáko długoby dobrá ruchome y włáſność miáłá być broniona /gdyż prawdziwą dawność niewychodzi /iedno we xxx lat y w ßeści niedziel. A tę wątpliwość czyniły práwá / ktore ná iednym mieyſcu mowią: Że dawność rzeczy ruchomych wychodzi do trzech lat. Nieruchomych do dzieſiąci lat miedzy obecnymi/ á miedzy niebytnemi do xx. Ná drugim záś mowią/ że do trzydzieśći lat y do iednego. A ták dla vſpokoienia tey wątpliwośći Ceſarz Otto poſtánowił/iż ten ktory dobrá ruchome/álbo włáſność przedá/powinien bronić poki żyw/ to dlá tego : Iż włáſnośći przedáć niemoże/iedno z przyzwoleniem potomkow. A nie będzie ſię to przećiwiło ártykułowi xxix.lib. 1. S. S. gdźie ſtoi / że włáſność y gruntu dawność niewychodzi/áże we xxxj lát/bo tám mowi o dobrách ſpadkiem nábytych/á tu o przedánych rozumie.

Mogłby tu kto rzec : Ieśliby Oćiec moy vmárł/á tegoż roku w ktorym vmárł/álbo rok przedtym włáſność oddalił/ bez moi wiádomośći/ mamli ią iuż trácić ? Niektorzy rozumieią żeby ią miał trácić/ bo ich oćiec bronił poki był żyw/á dłużey ich też bronić niebył powinien/iákoś w texćie ſłyßał. Aleby to było przećiwko ártikułowi lij.lib.j.S.S.gdźie ſtoi/że bez woley potomkow żaden włáſnośći oddálic niemoże. A tak potomek może ono oddalenie zbijáć/ tym że o nim niewiedział/ álbo że ſię temu przećiwić niemogł. Wßákże pieniądze ma wroćić/bo ieśliby włáſnośći doßedł pieniędzy niewroćiwßy/ tedyby ſię bogáćił z ßkodą drugiego / co być niema.

Co komu dáruią / w tym dárowány dochodzic wiecey niemoże/iedno dáru.

To ieſt niepowinien wiecey dowodźić/ iedno dáru/ á w tym czyni rozność miedzy dárem / á przedániem / bo ten ktory przedáie powinien bronić/ álbo pieniądze wroćić/ ieśli bronić niemoże/ czego ten ktory dáruie niepowinien. A to o proſtych dárzech † ktore ſię dármo y oprocz ſądu dźieią † rozumieć maß. Spe.Saxo. lib.iij. art.lxxxilj.tex.& glo.

Dobrá gdyby kto komu gwałtownie pośiadł / á ták

by ie áże do śmierći iego gwáłtownie trzymał / tedy wßyſtko práwo ktoreby iedno do onych dobr / po śmierći onego ktoremu wydárł / mogł mieć / tráći. Spe.Saxo.lib.iij. arti. lxxxiiij.

Dobr Sierocych przez wierzyćiele w długách otrzymánych mogą śieroty gdy doroſtą dochodźić/ y przećiwko długowi/ w ktorym dobrá trzyma/ mowić Maß niżey w ſłowie Wierzyćiel.

Dobrá śieroce z pewnych przyczyn przedáne być mogą. Naydźieß niżey w słowie Sierotá.

Dobrá po dźiećięćiu mátce w kono przyumárłe bliżßy krewny iey po śmierći iey biorą. Maß niżey w słowie / Spadek.

Jeśliby kto w Mieśćie przed Sadem / to iest / Sedźiem y Láwnikámi dźiećiom álbo Zenie swey do żywotá iey z przyßwoleniem potomkow dobrá iákie dał / y byłby w tym pokoy nakazány. † To iest / gdy on dar przez decret Sadowy vtwierdzon będźie † potymby w onychże dobrách komu drugiemu też co dáć chćiał / tedy on ktoremu pierwey dárowáno / może sie temu práwem przećiwić / by iedno swego dáru pierwßego / wedle práwá dowiodł. Iure: Munici arti: lx. tex.

Dobr dźiedźitznie czynßowych / ktoreby Zenie podáne niebyły / żaden oddálić niemoże bez pozwolenia Páńskiego / od ktorego był dobrá ony obiął. Jeśliby też kto dobrá ruchome / álbo towáry ktorych z dobr iemu przyumárłych nábył / y nákupił / álbo nań spadkiem przypádły / Zenie † álbo dźiećiom † dáć chćiał / tedy tego vczynić niemoże / iedno ná Gáinym Sadźie / przed Sedźiem y Láwnikámi. Ale ieśliby tákowych dobr álbo towárow własną pracą swą nábył / tedy ie może czásu dobrego zdrowia dáć komu chce / bez wßelákiego przenágabánia. Iure: Munici: arti: lxi Tex.

Jeśliby kto sadownie towárow / álbo iákych dobr ruchomych w Mieśćie doßedł / á opowiedźiałby ie ná trzech Sadźiech według práwá / y ná czwartym Sadźie byłáby mu własność onych dobr przez decret Sadowy przysądzona / y od onegoby Decretu zápłaćił / ábo pamiętne dał / Sedźiemu y Láwnikom / y pokoyby mu nakázan był sadownie / potymby drugi przyßedł chcąc dobrá swe wyzwolić / tedy ten pierwßy bliżßy iest otrzymáć possesią dobr onych świádectwem Sedźiego y Láwnikow / nizby go on zás dostáć miał poniewaß wyßedł z possesyey Iure: Munici: art: lxiiij.

Maß tu wiedźieć / ieśliby kto dobr ruchomych / álbo towárow v Sadu doßedł / á on czyie są domá niebył / ále niebytnośći iego byłáby słußna przyczyná / y nieprzypozwano go też. Jeśliby przyßedł / á chćiał o ony dobrá ná tego ktory ie trzyma iáko ná złodźieiá / álbo łupieżcę żałowáć / tedy ten bliżßy w nich zostáć / ktory práwá swego ná nich doßedł / y z ktorego ie z práwá przysądzono. Ale ieśliby powiedźiał że niewiedźiał otym / áby kiedy nań żałowano / gdyż wten czás domá áni w Ziemi niebył / áni o pozwie wiedźiał / á chćiałby według práwá dobrá swe wyzwolić / y práwnie

odpowiedáć / ieśli mu kto wczym winę da / tedy y tu bliższy ten ktory dobrá trzyma / ieśli dowiedźie że spráwnie y sadownie trzyma / długu swego dowieść ná onych dobrách / niżby mu ie wydrzeć kto miał. A to rozumiey / ieśli odporna stroná dług przyznawa / bo ieśli się do długu niezna / tedy on pierwszy decret nie iest ważny. Bo żaden decret nic nieważy przećiwko niepozwánemu / poniewaſz káżdy do káżdego áctu słusznie ma być przypozwan. Támże glo.

S. S. lib. ij. arti: v. lib: arti. xxiii.

Dobrá przez oycá nábyte / y zárobione bliższy syn od pierwszy żony otrzymáć / niżli wtora żona / álbo iey krewny. Masz niżey w słowie Wdowá.

W dobrách przedánych / á ieszcze niedopłáconych / gdyby się stáłá szkodá kupiec nieprzedawcá ma szkodowáć. Masz niżey w słowie PRZEdánie.

Dobrá niektore stáwáią się fántem sámy z śiebie. Masz niżey w słowie Fánt.

Pátrz o tym wiecey w słowiech. Ruchome rzeczy / Włásność / Dźiedźictwo / Dochodzenie Dobr.

Dobrego łożá.

Bekárt niemoże mieć dźieći dobrego łożá. Masz wyższey w słowie BEKARTH.

Dobrego łożá Synem stawa się káżdy troiáko. O czym masz támże.

Dobrze vrodzone potomstwo / stanu oycá swego násláduie / ieśli mu będźie w rodzáiu rowne / y ták po Oycu / iáko y po mátce dźiedźiczy. Sp. Sa. lib: iij. arti: lxxij: Iur: M: ar: iiij.

Dobrodźieystwo.

Do nagrody wźiętego dobrodźieystwa / tákże do wypełnienia obiecánych dárow / żaden nád możność przymuszon być niemoże. Masz wyższey w słowie DAR.

Dochodzenie Dobr.

Rzeczy iákiey ktoby dochodźić chćiał / trzy rzeczy ma mieć ná baczeniu. Naprzod áby to było z dozwoleniem Sędźiego. Druga / áby zápewne wiedźiał / iż ona rzecz iest iego własna / bo choćia by mu tego Sędźia dozwolił / ánoby się rzeczy nie swoiey iął / nie vydźie szkody. A ták się na Sędźiego dozwolenie nietrzebá záwsze spuszczáć / bo Sędźia wiecey pozwolić niemoże / iedno to czego też sámo práwo pozwala. A ieśliby czego przećiwko práwu pozwolił tego nieczyni iáko Sędźia / záczym y pozwolenie iego nikczemne.

I. M. articule xxxiiij.

Trzećia / áby to według práwá vczynił / by od spráwy nie odpadł. † Bo choć kto będźie miał cauſę dobrą y spráwiedliwą / przedśię ią może złym postępkiem bárzo tácno ſkáźić. † A iż mowi według práwá / to rozumiey / áby postępował według porządku y biegu práwnego. S. S. lib. ij. ar: xxxvi. glo.

Ktoby po trzykroć żałobę kładł ná dobrá iákie / ten ma być do posseſsyey ich przypuſzczon / zktorey śię go wyrzucáć niegodźi. iedno zá przystoyną ſkárgą. A przećiwko temu w wiązániu / álbo puſzczeniu do posseſsiey może wyrzucony mowić z przysięgą / poki rok nie wynidźie / powinien też oney dobrá ná trzech słuſznych Sądowych terminiech / ná ten czás bliższych záſtąpić / y ich bronić. S. S. lib. i. arti: lxx. tex. S. S. lib: i. ar: xxiiij. et. lxx. lib: iij. ar: lxxxiij. l. M. ar: xxix ar: cxxxix.

A tu trzech rzeczy vczy. Naprzod iáko kto ma dobr dochodźić / álbo śię ich imowáć. Potym co zá pożytek álbo ſzkodá z imowánia śię dobr przychodźi. Trzećie / gdźie śię tákowe imowánie dźiać ma aby było ważne. Dobrá wten czás dochodzone bywáią / kiedy kto ná nich potrzykroć †. to ieſt / po troie dwie niedźieli † ſkárgę kłádźie / iákoś tu słyſzał. A kto śię ták dobr imuie ſzkody żadney niema / by go też dobrze potym znich ſparto / á to iesli śię gwałtownie / y z krzywdą do nich nierzućił. Skąd ten pożytek weźmie / iż choćby też Actor niesłuſznie do onych dobr w ſzedł przedśię śię go znich wyrzucáć niegodźi / iedno práwem. Nád to ten zyſk będźie miał / iż cokolwiek pożytku zá wźięćiem posseſsyey z onych dobr y z ich dochodow weźmie / tego wrácáć niepowinien / choć záśię swych dobr dodźie. A owſzem iesli co ná popráwę ich wydał / powinno mu to wroćić. A iesli dochodzenie dobr ma być ważne / potrzebá áby śię v sądu dźiało. Przyczym maſz wiedźieć / ieslibyś komu dobrá iákie spuśćił / przedał / álbo dárował: gdźieby iuż y vżywánie záſzło / á przyſzedłby kto drugi / álbo ich wiecey / ktorzyby śię onych dobr ieli / mowiąc: Że ich własne ſą / á niebacząc nic ná postępek práwny / wyrzućiliby go z nich / y złupili gwałtownie / tedy to obietnicy twoiey nic nieſzkodźi † ánić go wtym bronić y záſtępowáć powinien. † Ale gdźieby kto do Sądu przyſzedſzy vrzednie onych dobr chćiał dochodźić / támeś powinien onego ktory dobr od ćiebie nabył bronić / gdy ćię do tego wzowie / bo dopiero wten czás bywa prawdźiwe dochodzenie. S. S. lib. i. arti. liij. S. S. lib: ij. ar: xxiiij. S. S. lib: i. artic: xliij.

A iż tu mowi / że przećiwko temu w wiązániu wyrzucony może mowić poki rok niewynidźie przysięgą / To ták maſz rozumieć / nic iżby miał zgołá przyśiądz / ále ma do Sądu ſtánąć / y okázáć rzecz pomocną / álbo słuſzną przyczynę / dla ktorey odpowiedźi ſtánąć niemogł / bo iesliby oproc Sądu przyśiągł / á zátym owego z posseſsyey wyrzućił / byłoby to przećiw práwu.

Mogłby

Mogłby tu kto podobno ſpytáć / ieśliby ták do poſſeſsyey wprowádzony
trzymał / bez przenágábánia ony dobrá dáley niż rok / y dźień / vtwierdzáli
mu ſię dáwnośćią poſſeſsia? Czyli może przedſię ow ſłuſznie onych dobr
dochodźić? Ná to ták rozdźielnie odpowieß. Iż ábo ony dobrá ktore
wźiął w poſſeſsią / ſą ruchome / álbo dźiedzictwo / własność / álbo lenno.
Ieśli ruchome / tedy do nich dwoiáko Actor przychodźi / álbo práwem
dźiedźicżnym ktore do onych dobr ma / á tám ſię dawnośćią roczną poſſe-
S. S. lib: i. ſsya vtwierdza. Albo z Decretu / y z záczęćia ſpráwy z áreſtu zá poſtępkiem
arti. xxiij. práwnym. A tám mu zárázem dawność wychodźy. Dla tego iż mu ony
dobrá ſą práwnie przyſądzone. A Decret názad nie ma iść. Ieslyby zás
S. S. lib. ii. ony dobrá były własnośćią / álbo dźiedźyctwem / tám dźiedźic ktory dźie-
arti: xxxvi dźicżnym prawem do onych dobr wchodźi / nie otrzymawa dawnośći przećí-
arxlii j. lib: i. wko drugiemu dźiedźicowi / á że we xxxi lat y w ßeść niedźiel. Ale ieśliby
arti: xxviij ow mowił: że mu własność gwałtem odięto / choć tám Actor wßedł vrzę-
dnie do poſſeſsyey / tedy ſię może poki rok y ßeść niedźiel niewynidźie A-
S. S. lib. i. ctorowey poſſeſsyey przećiwić. A ieśliby Lenno było tedy dáwność wy-
arti. xxix. chodźi do roku y do ßeśći niedźiel. Támże glo/
S. S. lib iij.
arti. lxxxiij.

¶ O czym maß więcey wyżßey w słowie Dawność:

Ieśliby ſię kto iął iákich rzeczy iemu vkrádźionych / álbo wy-dártych iáko ſobie ma poſtępowáć. Maß niżey w słowie Złodźicy.

Tamże naydźieß ktore rzeczy licowáne być mogą / ktore niemogą / y co więcey o rzeczách krádźionych.

Kto ſobie rzecz cudzą przywłaßcza nieſłuſznie / przepáda winę y emendę. Maß niżey w słowie Rola.

Rzeczy cudzych kto ſię niepráwnie imuie / ieśli ie potym práwnie puśćić muśi / winę przepada. Maß wyżßey w słowie Dobrá.

Ieśliby kto rzecz ſwoię v kogo nálazł / ma ſię iey práwnie iąc / bo ieśliby ią chćiał gwałtem wźiąć / y gwałt vczynił tedy iáko gwałtownik ma być karan. Maß niżey w słowiech / Gwałt / poſſeſsio.

Gdyby kto v drugiego dochodźił rzeczy iemu przedánych / álbo dárowánych / á ow by przedánia álbo dáru nie przyznawał / tedy gdy on co kupił / álbo otrzymał przyśięże ſámotrzeć / że mu to przedano / álbo dárowano / práwnie tego doydźie. Maß wyżßey w słowie Dar.

Gdyby ſię dwá ieli dobr iákich z rownym świadectwem / tedy im máią być rowno rozdźielone. O czym niżey w słowie Swiádectwo.

Gdyby ſię rzeczy iákich dźiedźicżnych dwá domagáli / tedy żadnemu z nich niema być daná / áż ſię rozeprą / y ieden ná drugim práwo wygra. Maß niżey w słowie Dźiedźic.

O tym patrz więcey w słowiech. Dobrá / Imowánie.

Dom.[i]

(Dom ſaſiedzki może w ten czás kiedy gore zepſowáć y rozerwáć. Ták że ieśli tám ogień doydźie/ tedy on ktory to vczynił / zoſtánie bez ſzkody / ieśli nie doydźie / powinien go záś nápráwić.) Spe. Saxon. lib. ij. articu. xlix. glo.

Ieſliby Kowal kupił dom w Mieśćie / może w nim Komin z miechámi / álbo wárſtát rzemieſłá ſwego zbudowáć / y cokolwiek będźie chćiał. Ale ma ták budowáć/y ták wárowáć/iákoby ſtąd ſzkodá iáka nie byłá. I. M. art. cxxv. tex. O czym więcey w ſłowie Kowal. Bo áczkolwiek káżdy może domu ſwego vżywáć iáko chce/ wſzákże to ma czynić bez ſzkody drugiego. Przeto tey Piekarz ieśliby dom kupił/ tedy piecá w nim budowáć bez przyzwolenia Myeſkiego niemoże. Támże glo.

Dom Saſiedzki ieśliby ſie wálił / iáko ſię ma drugi Saſiad od ſzkody przeſtrzedz. Mász niżey w ſłowie Szkodá.

Dom ſwoy może káżdy budowáć iáko wyſoko chce Mász wyżſzey w ſłowie Budowánie.

Domu ſwego ſłuſznie káżdy przećiwko gwałtowi bronić może. Mász niżey w ſłowie Gwałt.

Dowod.

Bez dowodu gdy kto ná kogo ſkárży / tedy obwiniony ſam przyſięgą odeydźie. Mász wyżſzey w ſłowie Dług.

Dowod dwoiáki ieſt: Cieleſny y niećieleſny. Mász wyżſzey w ſłowie Dobrá.

Káżdy bliżſzy niewinnośći ſwey dowieść / niżliby go kto pokonáć miał/ gdy ſłownie nań żáłuią / y o to / co ſię oprocz Sądu dźieie. Abowiem dowod dwoiáki ieſt/ ćieleſny y goły. Przećiwko ćieleſnemu dowodowi / odwieść ſie áni przyſięgáć niemoże / iáko gdyby kogo ná świeżym vczynku poimano / zwłaſzczá o mężoboyſtwo / álbo o złodźieyſtwo / tedy poimány tákowy dowod muśi ná ſobie odnośić. Goły záś dowod ieſt/z ktorego káżdy może być winnym y niewinnym. Co też dwoiáko bywa . Naprzod z iego włáſnego obowiąſku / iáko gdyby ſię ſam piſmem obowiązał / y pieczęć przyćiſnął / á ten ſię ſam pokonywá ſwą włáſną pieczęćią : y dobrowolnie ſtáie ſię winnym / chybáby ſamoſiodm przyſiągł / że pieczęć nie ieſt/ áni byłá iego. Wſzákże zá zwyczáiem weſzło / iż ſamotrzeć ma przyſięgáć / iákoż też ſamotrzeć Lenná dowodźić może.

Nád to/przećiwko dowodowi gołemu / może każdy niewinność swą pokázáć dwoiáko/álbo względem ossoby / przed ktorąby się dźiało / álbo względem mieyscá Względem ossoby też dwoiáko / bo oná ossobá może być táka/ że się ow vczynku záprzeć niemoże / á to/ álbo z strony Sądu/ álbo z strony práwá : z strony práwá ieśliby się stáło przed Krolem / czego się żaden záprzeć niemoże / álbo przed pánem Lennym / álbo przed iego Many : z strony Sądu/ iáko gdy się stánie przed Sędźiem/y Ławnikámi / ná zwykłym mieyscu śiedzącemi / tám kto co vczyni rychley będźie pokonan / nizliby się miał záprzeć. A ták przećiwko gołemu dowodowi / obwiniony bliższy się odwieść ále zá inszemi bywa pokonán / á to z łáski Sáxonom pozwolono/kiedy się ná wiárę náwroćili. Nád to iesżcze / iż ieden bliższy do okázánia niewinnośći swey / nizliby go miano pokonáć : to się dźieie dla tego/ że ieśliby miał świádki ieden przećiwko drugiemu wodźić / wźiełoby to nákład wielki / á ieśliby iesżcze świádki odrzucono / zwlokłaby się spráwá / y zdźieby iesżcze świádki przećiwko świádkom wodzono / byłoby to y z żelżywośćią/y z szkodą. Z tych tedy przyczyn skázują obronę przez przysięgę. A to práwo Constántinus y Kárzeł Cesárze Sáxonom nádáli/ ktorego y podźieyszy dźień vżywáią.

Feu. c. xix. S. S. lib. 1. art. xv. in Anno:

Dowod przećiwko przyśiędze niebywa dopuszczon / áni spráwá o krzywoprzysięstwo / w práwie Sáskim mieyscá niemá. Masz niżey w słowie PRZYsięgá.

W spráwie ktora się ná gárdło śćiąga / gdyby obwiniony dowod álbo świádectwo powodowi puśćił/tedi ieśli się obwiniony vczynku nieprzy może tákowy dowod Sędźia przyiąć : ábowiem kto się do czego v Sądu zezna / ten bywa mian zá pokonánego/ále ieśliby się do vczynku nieznał/ choćiaby obwiniony cug pusczał / tedy go Sędźia przyimowáć niema. Gdyż dowod Sędźiemu/á nie komu innemu bywa czynion / ábowiem on ma sądźić y skázowáć/ á nie ma żadnemu dowodowi wierzyć/ iedno temu ktoryby się v Sądu dźiał. Spe. Saxon. lib. ij. art. xvij. glo.

Niema być skázowano/iáko kto ma dźiedźictwá álbo

possessyey dowodźić/ poki pierwey dowod przez Decret przysądzon nie będźie Spe. Saxon lib: ij. art. xviij. Tex.

A ták ieśliby się czyich dobr ieto / á onby się vżywániem ich bronił/ktoregoby chćiał dowieść / tedy mu niezárázem ma być on dowod possessyey przysądzon / áże pierwey vznáią / ieśli bliższy do dowodu álbo nie ? Przeto ieśliby się pozwány szczycił possessią / ma powiedźiec iáko y zá czym do niey przyszedł/ przećiwko czemu może Actor mowić będźieli chćiał. A ieśliby zá tym skázano pozwánemu dowod iego possessyey/ toż dopiero ma pytáć/iáko

to ma

to ma vczynić/czego iesliby i ie záchował/ tedyby sie Decretá mieszáły/ co być niema. Támże glo.

Gdy czego siedmią świádkow kto dowodźi/ tedy o to dwádźieśćiá y ieden maią być pytáni. Masz niżey w słowie Swiádectwo.

Czegokolwiek kto przećiwko Sedźiemu ma dowodźić/ ieśli w tym świádectwá iego potrzebuie. Masz niżey w słowie Sedźia.

Dowodźić gdy kto chce czego świádkami/ tedy mu wolno miánowáć świádkow ile chce. Masz niżey w słowie Swiádectwo.

Dowod/iáko Actorowi ná żałobe/ták też y obwinionemu ná iego odpowiedź przychodźi. Masz wyszey w słowie ACTor.

Dowod po vmárłey rece przedtym bywał siedmiadźiesiąt y dwiemá świádkámi/ále dźiś stánał/ na śiedmi meżách w práwie dobrze záchowáłych. Masz wyższey w słowie Dług.

Káżda spráwá dowodu potrzebuie/badź sie v Sadu/ badź oprocz Sadu toczyłá. Masz niżey w słowie Gwalt.

Dowody wynálezione sa dla mnimánia/ y by mniemánia nie było nic by po dowodźiech/ bo tego co pewne iest/ dowodźić niepotrzebá. A tu masz wiedźieć/że dowody pospolicie nic wiecey nieczynia/tylko mniemánie/ iż ono zeznánie świádkow prawdźiwe iest/ bo świádkom niein áczey wiárá bywa daná/ iedno dla tego/ że bywá wierzono y mnimano/ iż oni prawde mowia/ dla tego/iż przysiegáli/á nie iżby to iuż/ ták z potrzeby prawda być miáło skad możesz báczyć/że dowody żadne pewnieysze nie sa iedno ty ktore ćielesnie moga być vkazáne. Przeto źle owi rozumieia/ ktorzy mowia/że to prawdá dla tego: Iż ten y ten przysiagł/bo nie ták/ále tákby mieli mowić: Wierze że to prawdá/poniewász ten przysiagł (To też masz rozumieć o Sássinie w iego dowodźie.) Tákże też dowody Listowne nie sa zupełnie prawdźiwe/ ále tylko domniemáne. Przy ktorym domnimániu zwłaszczá iesliby dowod iáki czynił ma Sedźia stać poki co przećiwnego dowiedźiono niebedźie. Specul: Saxon. lib. iij. artic. xxxvij. glo. Oczym też masz niżey w słowie. Mniemánie.

¶ A o dowodźie masz wiecey niżey w słowie Swiádectwo.

Drogá Podrozny.

Ktoby nie droga/álbo nie gośćincem/ drogámi zábronionemi przez rola iechał/ od káżdego kołá ma dáć peniadz winy/ á iezdny tego połowice. Iesliby rola zásiána była/ szkode powinien nagrodźić/ w czym słusznie może być fántowan: á iesliby sie fántowániu bronił/ ma być z wołániem gwałtu zátrzyman/cze° iesli ná sie dopuśći/tedy to trzemi szelagámi nágrodźi/y ktemu práwo fántowe ná sobie odniesie. S.S.l.ij. ar.xxvij.tex

Tu wiedźieć będźieß / iż pośielnych / álbo wieyſkich gruntow powinnośći ſą ty. Sćieżká / Drogá/Gośćiniec/ y wiedzenie wody. (o czymeś iuż ſłyßał wyżßey w ſłowie / Chłop.) Tego wßytkiego (oprocz prowádzenia wody) tu w texćie dotyka / bo gdźie iezdnego wſpomina/tám śćieżkę rozumie / gdźie od káżdego kołá po pieniądzu bráć káże/ tám o drodze mowi. A gdźie záśiáney roley ßkody y nagrody oznácza/ tám gośćiniec rozumie. (ktory ma być ośm ſtop náproſt ßeroki / á ná zawroćiech ßesnaśćie/ wyiąwßyby węzßy álbo ßerßy z vchwały był poſtánowion.) Przytym też maß wiedźieć / iż gdy przez czyie rolą ieżdżą rok iáwnie / nie gwałtownie / bez zbraniánia / nie zá prośbą / áni z pewnego contráctu / y pozwolenia / tám iuż oney drogi nigdy bronić nie może.

Z tego ártikułu niektorzy Sędźiowie łákomſtwem vwiedźieni / mniemáią że im od káżdego Sądowego wołánia winá trzech ßelągow przychodźi. Iáko kiedy kto przyidźie / á chcąc ná drugiego żáłobę kłáść/przez Procuratorá ſwego pyta ná práwie/ iákoby miał potrzebę ſwą odpráwić/ſkazą / że z wołániem. Zá czym Procurator dáley prośi o decret/ áby mogł ſtrony przywołáć/co gdy mu nákażą/y obwinionego przywołáią / tedy iuż Sędźia mniema że mu winá trzech ßelągow przychodźi / ſądząc mniemánie ſwe ná ſłowiech tego ártikułu / w ktorym káże/ z wołániem gwałtu fántowánemu winę płáćić / y ná ártikule lxij. w ktorym ſtoi: Iż od ſámego Sądowego wołánia práwem niepopieránego/ od tego ktory wołáć dáie / trzy ßelągi winy/Sędźia bierze/ꝛc. Co ſie dźiáć niema / y owßem ći ktorzy ták czynią / źle ty mieyscá rozumieią/ á ártikuł lxij. wyráźnie ieſt przećiwko nim / bo mowi o wołániu Sądowym / ktoregoby práwem niepopierano / áni kończono / tám dopiero trzy ßelągi winy Sędźiá bráć może / ále tu ináczey / bo ten ſpráwy ſwey popiera przećiwko onemu / ktorego zatrzymał. Jákoż támże w ártikule lxij wnet potym ſtoi : Iż ten ktory z wołániem dáley poſtępuie/ zoſtáie bez ßkody. † á iákożby tu bez ßkody był / ieśliby Sędźiemu trzy ßelągi winy dáć miał. † A ták nie zá każdym wołániem Sędźia trzy ßelągi winy ma wyćiſkáć. A nic to niezáwadźi/ choćby kto chćiał to mowić/co w texćie ártikułu tám tego lxij. ſtoi że ßkody nie odnośi/ ieśli ßránkowych ſłow nie przyniesßał / ꝛc. chcąc to tám ták rozumieć/ kiedy kto ná kogo ſtárży bez ßránkow / tedy od winy wolen / ále ſię tu zda / że ten do ßránkow poſtępuie / ktory z wołániem żáłobę kłádźie. Gdyż to niemoże być ták rozumiano. Abowiem kto z wyzwániem poſtępuie / ten ſię ná to nágotuie / iákoby mu ow vczynku niemogł záprzeć/ ále iákoby go ow mogł pokonáć / iáko z práwá przyidźie. Czego ten nieczyni ktory tylko potrzebę ſwą opowiedá / y prośi áby tám tego do odpowiedźi przymuſſono / wßákże ieśliby tego z ßránkámi popierał/ tedyby iuż winę Sędźiemu przepadł/iuż nie dla wołánia/ále dla tego że też ſtronie emendę pokupuie. ¶ To też tu pomnieć będźieß / iż może ieden drugiego y bez woley Sędźiego fántowáć / iáko w ßkodźie ktora ná polu vczyni.

S.S.lib.i. art.liij.

czyni. (o co przedsię criminaliter żałować niemoże) dla te° / iż się ty szkody pospolicie dzieią od ludzi podróżnych / ktorzy vrzędnie z trudnością mogą być hamowani. Tamże glo.

Pustą rolę ktoby przeiáchał / gdźieby oznáczenia łaki nie było / niema być karan. Spe: Saxon: lib: ij. arti: xlvij. tex.

A to iesli prez onę rolą drogá / iáko przystoi idźie do drugiey wśi / bo káżda wieś powinna drugiey wśi wolną drogę † śćieszkę y gośćiniec. † A iesliby kto sobie przez rolą nową drogę czynił / może być fántowan / iákoś słyszał / ále żebyś nierozumiał / aby się ten ártikuł / tám temu przećiwił / będźiesz wiedźiał / że tám mowi o roley sprawney / á tu o pustey / iesliby tám łaki nie było. Tamże glo. S. S. lib: ij. arti: xxvij.

Podróżny iesliby w zbożu pásł / á z sobą go niebrał / powinien szkodę według szácunku nágrodźić. Masz niżey w słowie ZBOZE.

Gośćiniec / álbo drogá Krolewska ma być ták szeroka / áby woz ieden drugiego mogł minąć. Woz prozny náłożonemu lżeyszy ćięższemu tákże pieszy ieżnemu / y ieżny wozowi vstąpić powinien. I. M. arti: cxxxi.

A iesliby się ná ćiásnym mieyscu ziecháli / iáko ná mośćie / álbo iesliby kogo nieprzyiaćiel gonił / tedy woz ták długo ma stać / áże vćiekaiący wyminą. Woz ktory pierwy ná most wiedźie / pierwey ma przeiácháć / choć by był prozny álbo náłożony. S. Sa. lib ij. ar: lix. Tex.

Iesliby człowiekowi podróżnemu koń ná drodze vstał / wolno mu zboże przy drodze będące żąć / álbo kłos zrzynąć / á tym koniá pokármić / by iedno zrzynáiąc iedną nogą ná drodze stał / á konie nákarmiwszy zboża z sobą dla swego pożytku niebrał. Spe: Sa: lib: ii. arti: lxviij. tex.

Tákże też lásu zielonego y trawy / bez pustoszenia wolno káżdemu dla pożytku / y potrzeby swey vżywáć. Abowiem niewszystko to złodźieie / ktorzy sobie cudze rzeczy przywłaszczáią. Bo w złodźieystwie trzech rzeczy potrzebá / wźięćia pożytku y vmysłu do kradźienia. W podróżnym dwie pierwsze się náyduią / wźięćie y pożytek / ále vmysłu do kradźieży niemász. przeto złodźieystwá niewinien. Tamże glo.

Towárzyszá podróżnego / y gośćiá / y gospodarzá swego / y káżdego kto się do czyiey łáski vćieczę / powinien káżdy według możnośći swey bronić / przećiwko káżdemu gwałt czyniącemu / á nic wtym wiáry swey nienáruszy. Spe: Sa: lib iij. ar: lxxviij. Tex:

Zda ſię to być rzecż dziwna / że towárzyſzowi podrożnemu ták wiele pozwolono. Iż przy towárzyſzu y Man przećiwko pánu ſwemu ſtánąć winien / choć wietſzą wiárę Pánu niż y Synowi ſwemu powinien / bo ſyn z przyrodzenia iego ieſt / á panu ieſt obowiązan przyśięgą. Wſzákże ſię temu dziwowáć niebędzieſz / gdy to obacżyſz / że towárzyſz zwłaſzcżá ten z ktorym ná dáleką drogę iedzieſz nie tylko pielgrzymem / ále iákoby brátem twoim ieſt. A ták iż mu tego pozwolono / áby przy nim y przećiwko pánu ſwemu ſtánął: tedy to wiecey z potrzeby / y dlá niebeſpiecżeńſtwá zdrowia iegoż ſámego / niż dla towárzyſzá. Bo kiedy ſię towárzyſzowi iego gwałt dzieie / kto wie co ſię też iemu ſtánie? przeto ſłuſznie tákiey obrony pozwolono. A ná oſtátek by go też pan iego vpewniał / że mu nic niebędzie / áby ſię niebał / tedy mu niema wierzyć / bo kto raz co złego vcżyni / znáć żeby y co gorſzego vcżynił / by mogł.

Tákże też káżdy bronić ma tego / kto do iego domu / álbo w dworzec iego wbieży / álbo tám przedtym będzie: bo kto domu ſwego broni / táką obronę cżyni iákoby zdrowia ſwego bronił. Támże glo.

Drzewo.

Drzewo cudze gdy kto rąbi / álbo cudzą trawę kośi / álbo w cudzych wodách łowi / trzy ſzelągi przepada / y ſzkodę według práwá nágrodzi. ¶ Drwá rąbáne / álbo trawę koſzoną / gdyby kto wnocy krádł / będzie wiśiał / á ieśli wednie / tedy tego v Prągi chłoſtą / y ſztuką ſkory przypłáći. Spe: Saxo: lib: ij. arti: xxviij. Tex. A o tym wiecy w ſłowie ZŁOdziey.

Drzewo gdyby wodá z cżyiego brzegu wirwawſzy / do drugiego go przynioſłá / tedy poki ſię nieprzyimie / á korzenia w ziemię niepuśći poki ſię go on cżyie pierwey było vpominác może / ále ſkoro ſię przyimie / iuż do niego niema nic. Specul: Saxon: libro: ij. articu: xxix. glo. O cżym też maſz niżey w ſłowie Powodź.

Gdyby kto podrębuiąc drzewo zábił cżłowieká z tráfunku / wárgieltem odeydzie. Maſz niżey w ſłowie MĘZOboyſtwo.

Ieśliby ſię Chmiel piął przez płot / ile go Sąśiad doſiądz może / tyle iego ieſt. (O cżym wyżſzey w ſłowie Chmiel.

Gáłęzi od drzewá niemáią ſię przez ſpolny płot ſzerzyć / ieśliby to co Sąśiádowi ſkodziło. Spe: Saxon: lib: ij. arti: lij. Tex. Iur: Municip: articul: cxxviij. Tex.

Wyrozumienie tego ártikułu dwoiákie ieſt. Pierwſze / iż kto korzeń iákiegokolwiek drzewá / álbo ziela / ná ſwim gruncie ma / tego ieſt y drzewo / według práwá przyrodzonego / dla tego iż żywność ma z onego gruntu: przeto

tu mowi o Chmielu / ktorego Sąſiad może rwáć poki záſięże / iákoby rzekł. Ieśli drzewo álbo ziele maß ná ſwym gruncie / ták żeby korzeń w twoię ziemię puśćiło / gáłęzi iego twoię ſą / bo idą zá korzeniem. Drugie / iż áczkolwiek korzenie onego drzewá twoie ieſt / wßákże przedśię zbieráiąc owoc / Sąſiádowi ßkody czynić niemaß / pſuiąc mu płot / álbo rolą ſpráwioną depcąc / ták żebyś tez y co więcey mogł doſtáć / tedy tego z ßkodą ſąſiedzką czynić niemaß. O gáłęziach też tu rozumieć maß wielkich drzew / ktore z trudnośćią náchylone być mogą. Przeto ieśliby ſię ták krzewiły żeby Sąſiad budowáć niemogł / máią być obćięte † czego ieśliby Sąſiad on czyie drzewo ieſt vczynić niechćiał: tedy to ow ktoremu ßkodą / vczynić może. † A to ieśliby ßkodziły / bo ieśliby nießkodziły / má im dáć pokoy.

Tu też wiedzieć maß / iż gdy owoc z drzewá zbieraß † álbo trzęſieß † cokolwiek ná Sąſiedzki grunt wpádnie to iego. Co áczkolwiek ſię zda być przećiwko práwu / ktore niechce / áby ſię komu w zbieraniu owocu iego gwałt álbo bez práwie dźiáło / choć by owoc ná cudzey grunt padł / by też y do trzećiego dniá. Wßákże ſię to ſobie nieprzećiwi / bo tám to práwo mowi: Aby gwałtu drugiemu nieczyniono / ále to co práwem czyni / álbo zábrania / ſłußne czyni / á gwałtu ſię w tym żadnego niedopußcza.

A ták tego ináczy rozumieć niemaß / iedno ábyś w zbieraniu owocu ßkody Sąſiádowi nie czynił. Támże glo.

Dworzec

Swoię ſtronę álbo część dworcu powinien káżdy grodźić / czego ieśliby nie vczynił / ßkody ktoreby ſię przez to Sąſiádowi ſtáły nágrádzáć winien. A ieśliby ſię iemu ſámemu ſtąd ßkodá iáka ſtáłá / ma ią ſam ſobie przyczytáć / y zá wdźięczne przyiąć. Spe. Sa. lib: ij. artic: xlix, Iur. Muni: arti: cxxvi. Tex.

Dworzec kiedy kto grodźy / tedy powinien praćie ná ſwą ſtronę obrácáć / nie do Sąſiádá. Sp: Sa: lib: ij. arti: l. Iur: Munici: articul: cxxvij. tex. A więcey o tym maß niżey w ſłowie / Płot. Gdźie też naydźieß / iáko dáleko płot grodzony álbo murowány ma być od budowánia Sąſiedzkiego.

Dworzec ſwoy wolno káżdemu bez przyzwolenia Sędźiego z wierzchnego grodźić álbo obmurowáć / płotem / párkanem / álbo murem ták wyſokim / áby iezdny ná koniu śiedząc mogł ręką wirzchu doſiąd. Wßákże ná tym murze álbo párkanie báßty y inne twierdze niemáią być. Spe: Sa: lib: iij. ar: lxvi. O czym też niżey w ſłowie / MIAſto.

Dziad.

Dziad blyższey do dziedzictwa po zmárłym wnęku / niżli brát onego wnęká / álbo y inßy pobocżni. Maß niżey w słowie /Dziedzic.

Prádziádowá sławá / álbo niesławá / áni pożytku / áni ßkody prawnękowi nie nieśie. Bo śię y dobre y złe / vcżćiwe y sromotne spráwy nic dáley / tylko do trzećiego pokolenia śćiagáia. Spe: Sa: lib: i. arti: li. glo. O cżym też maß wyżßey w słowie / Bezecny.

Dziecie.

Dżiećiom swym oćiec dobrá máćierzyste wydáć powinien / gdy śię od niego odłącżą. Tákże y mátká oycżyste po śmierći mężowey. Maß niżey w słowie / Oćiec.

Dżieći wyposążone do działu / z nieposążonemi nie przychodzą. Maß niżey w słowie /wyposążony y wyżßey w słowie Bráth.

A o władzey oycowskiey przećiwko dżiećiom / maß niżey w słowie Oćiec.

Dżiećie ktore śię po śmierći Oycowskiey vrodżi / psuie y wniwecż obráca wßystki vmowy / ktorebykolwiek pan zwierzchni skimkolwiek innym około Lenná oycá iego stánowił. A wiecey o dżiećięćiu pozmárle vrodzonym / maß wyżßey w słowie Białagłowá.

Dżieći są dwoiákie / iedne przyrodzone / drugie własne / y dobrze národzone. Przyrodzone są ktore śię oprocż stanu małżeńskiego rodzą / iáko są Bekárći ktorzy niemniey są dżieći rodżicow swych / iáko y owi ále iż śię nie słußnie y nieporżądnie zrodżili / przeto niedżiedżicżą.

Właśni záśię álbo z dobrego łożá są ktorzy śię w stánie Małżeńskim vcżćiwie rodzą / á ći przed przyrodzonemi dżiedżicżą / przeto iż dwoiákie práwo do dżiedżictwá máia / bo są y przyrodzonemi / y dobrze národzonemi á owi tylko przyrodzonemi: á kto dwoiákie práwo ma do cżeº blißßy teº iest / niż ten co tylko iedno práwo ma. A to iż dżieći iedne są dobre / drugie nie dobre / dżieie śię nie z przyrodzenia ále z vstaw CESárskich / ktorzy tym chćieli ludżi do Małżeństwá wieść. Abowiem kiedy śię kto práwu y vstawam przypátrzy / naydżie to / iż kiedykolwiek vstáwá iáka iest przećiwna práwu przyrodzonemu / tedy Cesárze y Práwodawcy náydowáli záwße sposob / iákoby one vstáwe pomiárkowáli / iáko y tu / choć według práwá pisánego Bekárći nie dżiedżicżą / wßákże zá pewnymi przycżynámi mogą dżiedżicżyć. Sp: Sa: lib: i. arti: li. glo. Iure: Municip: articul: iiij. glo. Ocżym wiecey wyżßey w słowie / Bekárth.

Dźiećie gdy dorośćie może być Zenie swey y innym opiekunem/by ich też y w ſzrankách miał záſtepowáć/bo temu wolno innego bronić/ktory ſię ſam obronić może. O czym maſz wyżſzey w ſłowie Opiekun.

Dźiećie poki do lat nieprzyidzie/gárdłá záſłużyć nie-może. Ale ieśliby kogo zábiło/ álbo ochromiło / tedy to Opiekunowie iego / z dobr iego / nágrodźić powinni. Co y o inſzych ſzkodách przez dźieći poczynionych rozumieć maſz/ gdy ſłuſznie dowiedzione będą. Ieśliby też kto dźiećię zábił / ma go zupełnym wárgeltem zápłáćić. Ale ieśliby kto dźiećię / álbo chłopcá † káániem/ rozgą álbo wſtrząśnieniem włoſow † ſkarał/á przyśięże / że to zá iego winą vczynił/nic za to niepokupi. S.S.lib. ij. arti: lxv. tex. I.M.xxx. viij. glo. S.S.lib.iij. art. iij.

A tu maſz wiedźieć rozność miedzy gwałtem á ſzkodą / ábowiem Gwałtu żaden bez vmyſłu vczynić niemoże : á iż dźieći y ſzaleni vmyſlego rozeznánia niemáią / przeto też gwałtu vczynić niemogą / za czym y gárdłá nietrácą. Szkodá záś może być y bez vmyſłu. Przeto ią dźiećię y ſzalony / choć nie vmyślnie/ może vczynić : á gdy ią vczyni/tedy ią ma nágrodźić opiſanem wargeltem / ktobykolwiek był / ſláchćic álbo nieſláchćic/ bekárt álbo dobrego łożá ſyn ktoremuby ſię ſzkodá ſtáłá. A tá nagrodá ma być z dobr dźiecinnych / bo opiekun z ſwych odpowiedáć niewinien o wyſtepek dźiećiecy / ponieważ ſię to bez winy iego dźieie. S.S.lib.iij. art. iij. S.S.lib.iij. art. xlv.

To też co text mowi : Ieśliby dźiećię kogo zábiło/ rozumiey o dźiećiách młodych / ktorzyby dobrego rozeznánia niemieli / bo zły zuchwáły / ktory dobre od złego rozeznáć może / ták pretko gárdło záſłuży / iáko y ynſzy/ zwłaſzczá ieśliby trzynáśćie / álbo czternaśćie lat miał. Támże glo.

Gdyby kto z niewiádomośći Zonę poiał / ktorey mu ſię mieć niegodźiło /potymby ie porządkiem Kośćielnym rozwiedźiono / tedy to dźiećiom nic w práwie ich ſzkodźić niema. Maſz wyżſzey w ſłowie / Biáłagłowá.

Dźieći ktore ſię czáſu choroby Białymągłowam przyrodzoney záczynáią/rzadko zdrowe bywáią / bo ſię álbo boleniem oczu / álbo puchliną/ álbo trędem záráżáią. Maſz niżey w ſłowie Małżenſtwo.

Dźiećię gdy po śmierći oycowſkiey vmrze/czaſtkę ſwoię oyczyſtą/Mátce w łono przyumiera. Maſz niżey w ſłowie Mátká.

Dźieći w dźiedictwie czáſu śmierći oycowſkiey mieſzkáiące / biorą dobrá Oyczyſte/ a nie ty ktore iuż ſą wypoſażone. Maſz w ſłowie/ Wypoſażony.

Gdyby kto w Mieśćie vmárł zoſtáwiwßy dźieći wypoſażone / á zoſtáwiłby też iedno niewypoſażone/Syná/álbo Corkę w dobrách ſwych po śmierći ſwey / tedy ono dźiećię/álbo ieśliby ich y więcey było/ budowánie iego z wolą mátczyną bez przenágabánia wypoſáżonych przedáć mogą. Maß wyżßey w słowie Budowánie.

Jeśliby kto dźieći dwoiákie miał/ á pierwßeby przed Sądem odpráwił y wypoſażył. Drugimby też z dobr ſwych cokolwiek dał/potymby vmárł/ tedy to co ktoremu z nich dał / przy káżdym ma zoſtáć: á oſtátek cokolwiek zoſtánie rowno miedzy ſię podźielą / ieśli ſobie w rodźie rowni będą. Iur.Mun.art. xcvj.glo.

¶ O tym pátrz więcey w słowiech Syn/ Potomek/Oćiec.

Dziedzic/Dziedzictwo.

Do bránia y dochodzenia dźiedzictwá troiáka ſię bliſkość náyduie. Naprzod ná doł idących / iáko ſą Syn / Corká / Wnek/Práwnek / y dáley/ ktorych práwo zowie Deſcendentes. Potym wzgorę idących / ktorych zowią Aſcendentes, iáko ſą Oćiec / Mátká / Dźiad/ Bábá/ Prádźiad/ etc. Trzeći ſą Poboczni/ Collaterales, iáko Brát/Sioſtrá/etc. O czym/tákże y o ſtopniách krewnośći / maß niżey w słowie Krewność.

Ci ktorych oboią płćią przyrodzenie náznáczyło/

tákże y Kárłowie Lenná ani dźiedzictwá nie biorą / ále to coby ná nie przychodźiło/bliżßy ich wezmą/y ſtąd ich chowáć máią.

Jeśliby ſię też dźiećię vrodźiło głuche / nieme/ bez nogi/ álbo bez ręki dźiedźiczyć może w Mieyſkim práwie / ále nie w Lennym. Wßákże ieśliby dołężnym będąc Lenná doſtał/á potymby mu ſię co tákiego przydáło/tedy przez to Lenná nie tráći. Co też o trędowátym rozumieć maß. Spe.Saxo. lib.j art. iiij. tex.

Toż też y oßalonych/ y o głuchách rozumieć maß/ bo y ći też ſą niedołężni/iáko y támći/ á w iednákich rzeczách iednákie práwo ma być vżywano. A ták ich bliżßy dobrá ich ma opátrowáć † częśćią też dla tego niedźiedźiczą (zwłaßczá w Lennie) że poſług czynić niemogą/ á Lenno ieſt zapłátá álbo nagrodá poſług Rycerſkich. † A to ſię zda być przećiwko práwu (przyrodzonemu/według ktoregoby káżdy/ y niedołężny miał dźiedźiczyć/ y ktore ieſt ſtárße/y więtße niż piſáne: bo rowno z narodem ludzkim weßło / á to dopiero w ten czás kiedy ſię Miáſtá y vrzędy ſtánowić poczęły. A nád to y według práwá poſpolitego mieliby dźiedźiczyc) ktore mowi: Iż vtrapionemu niemamy ćięßkośći przydáwáć. A ták ten text potrzebá ták ro-

zumiec/yż niedokeżnym dziedzictwá zabroniono/ tylko z strony ßáfunku/y vżywánia/nie yżby zgołá mieli być dziedzictwá oddaleni. Támże glo.

Z iákiemikolwiek dobry kto vmrze/to dziedzictwem zową † chybáby Lennem były. Spec.Saxon.lib:j. artic.v. Tex.

Dziedzictwo nic innego nie iest według Práwá pospolitego/ iedno wystepek do wßytkiego Práwá/ktore zmárły miał. Przeto iezli zmárły z drapiestwá / z Złodzieystwá / y inßych tym podobnych dobrá iákie trzymał/toż Práwo y potomkom zostáwił: bo żaden drugiemu lepßego Práwá spuścić niemoże / iedno iákie sam miał / y iezli zmárły był o to obwinion / tedy y potomek odpowiedáć musi. O czymeś iuż wyżey słyßał. A ták iezli zmárły był złodzieiem/ álbo łupieżcą / tedy potomek w dobrách onych z łupiestwá álbo ze złodzieystwá nábytych niedziedziczy. Ten tedy Artykuł nie záwße mieysce ma/yż to wßystko dziedzictwo z czym kto vmiera/bo są pewne przypadki/w ktorych zmárły dobr swych potomkom zostáwić niemoże/y one dobrá dziedzictwem zwáne być niemogą. Co się pospolicie troiákim sposobem stáie. Naprzod iezliby przeciwko rzeczypospolitey co stroił/by też z nim o to Práwem nieczyniono/ tedy cokolwiek zostáwi/to do skárbu Rzeczypolitey przypada. Powtore/iezliby Rok y dzień w wywołániu Cesárskim trwał. Potrzecie/iezliby się sam zábił. Przeciwko czemu iest Artykuł xxxj. lib.ij.Spec.Saxon. Gdzie stoiey że dobrá tych ktorzy się sami zábijáią potomkowie biorą. Ná co odpowieß/yż kiedy się kto zábiie z boiázni kárania/ álbo śmierci/ ktoraby z Decretu Sedziego cierpieć miał / tego dobrá nie ná potomki/ ále do Skárbu przychodzą. Ale iezliby z ßaleństwá/álbo z choroby/á nie ze z drowego vmysłu śmierć sobie zadał / tedy iego dobrá ná potomki przychodzą. A o tych Artikuł xxxj. przerzeczony mowi. Támże glo. I.M.art: xxxvi.glo. S.S.lib.ij. art. xxviij.

Kto dziedzictwo bierze/długi płáci/ y iáko to rozumieć. Máß wyżey w słowie Długi.

Támże naydzieß/ iezli y iáko dziedzic o wystepek zmárłego odpowiedáć ma.

Iezliby kto vmarł bez dzieci/tedy po nim Ociec iego dziedziczy / iezliby Oycá niemiał/ tedy Mátká będzie dziedziczyłá przed brácią. Oyczyste/y Máćierzyste/ Brátnie/ y Sierstrzyne dziedzictwo/Syn bierze/á nie dziewká/chybáby Syna niebyło † tám dopiero dziewká bierze. † A kiedy do dziedzictwá nie należy/áni Brát/áni Siostrá tedy w iednym stopniu krewności być dowiodą bądź Meżczyzná/bądź białagłowá/rowną część dziedzictwá bráć bedą : w czym rozności płci báczyć nie trzebá/ ty w Práwie Sáskim dzieskim dziedzicámi po- I.M.ar.lxiij

mi pospieszeni hæredes accelerantes, zowią. Dlatego yż się dziedzictwo do nich ná doł spieszy/ bo pospolicie to co nádoł idzie spieszy się / á co wzgore idzie to stoiey. Wszákże oboiey płci wnukowie do dziedzictwá lepsze Práwo máią /niż Oćiec /Mátká brácia y śiostry. Dlatego że spadku ći ktorzy wkrewnośći na gore idą ascendentes, áni pobocżni collaterales niebiorą / poki nádoł idących descendentes, rodzicom swym w rodzáiu rownych stawa. Ale ktoby drugiemu wrodzáiu rowny nie był/ten ponim dziedziczyć nie może. S: S: lib: i. ar: xvij.tex.

Ten Artykuł iest od spadku w zgore y nádoł w krewnośći idących/ tákże y pobocżnych/y mowi naprzod: Ze Oćiec /Mátká / y inszy w zgore idący vprzedzáią do dziedzictwá Bráćią /Siostry / y inne pobocżne krewne. Przećiwko czemu mogłby kto rzec: Izby słuszney Bráth moy miał mieć lepsze Práwo do dziedzictwá mego / niżli Dziad moy / dlatego / że mi wżdy bliższy / y lepsze Práwo ma zemną do dobr Oyczystych niżli Dziad. Tákże y dobr Dziádowych/ niżli Prádziad: bo iáko Syn dziedziczy po Oycu / ták też y po Dziádu ná mieyscu Oycowskim. Ná co ták odpowiesz: Iż nie ná tym / bo y Dziadowe Dobrá po śmierći iego / spádną ná bráćią twoie. A ieżlibyś ieszcze wątpił/ áby do Dziádowizny nie były bliższe dzieći ie' niż moiey bráćia: tedy y ná to odpowiesz: Ze Dziádá mego Syn / álbo ieżliby ich wiecey było / nie wiecey wezmą tylko po iedney częśći káżdy z nich/ á cześć ktora należáłá Oycu memu/ ná mie y ná Bráćią moie słusznie przypádnie. Co Ius represenṫatiuum zowiemy / dlatego / yż Syn ná mieyscu Oycowskim spadek bierze. Jákoż záwsze bliższy Syn do Oycowskiego dziedzictwá/niż Oycow Oćiec álbo Dziad.

Dáley mowi Artykuł ninieyszy o tym/że dziedzictwo Syn bierze á nie dziewká. Gdzieby kto mogł wątpić dla czego to / bo ieżliby ták miáło być/tedyby wszystkie corki dziedzictwá były oddalone. Ale bedźiesz wiedźiał / yż to ták bywało według stárych Praw/ ktore potym odmieniono y popráwiono / ták yż dźisieyszych czásow Sáskim Práwem/ ták dziewká iáko y Syn rowno dziedziczą. — S. S. lib: i. art. xviij.

Masz też tu wiedźieć/yż miedzy tymi ktorzy w zgore idą/Inter ascendentes, iáko są Dziad/Prádziad/tedy ten ktory iest w bliższym stopniu dziedzictwo bierze sam ieden. A ći zás nádoł idą descendentes dziedziczą in stirpes, to iest / ilekolwiek dzieći iest / tedy wszystkie biorą iedne tylko cząstke / ktorą Oćiec ich bráć miał † iáko się wiec miedzy Synowcami dzieie. † A kiedy áni śiostr † rodzonych álbo pułrodzonych † niemász/ták biorą wszytcy/ktorzy są wrownym stopniu iednáko ✠ ták wiele / iáko y drugi. ✠ — S.S.lib:j.ar. Li.lib:iij.ar. xlv. feu. c. xx. glo.

Rześ też słyszał w textćie o tych ktorzyby sobie w rodzáiu rowni byli/tedy wiedzieć bedźiesz. Iż wrodzáiu rowny iest ten/ktory oycu swe' rowień iest/ ktorą rożność czyni wolność y niewola/ † iáko ieżliby Oćiec wolny był

á syn

á ſyn niewolnym ſługą / nie byłby oycu w rodzáiu rowny. † Támże glo.
Przyczyny dla ktorey Oćiec dźieći ſwe wydźiedźiczyć może / naydźieſz niżey w ſłowie Wydźiedźiczenie.

Dźiedźic niepowinien rękoiemſtwá oycowſkiego płáćić / wyiąwſzyby ten zá kogo ręczył / dał oycu do ſchowánia pieniądze. Albo żeby práwe o to/ przećiwko niemu poki był żyw czyniono. Maſz niżey w ſłowie Rękoiemſtwo.
Potomek ieśli powinien czynić doſyć obietnicy dárowánia / álbo przedánia dobr iákych / ktore przodek iego vczynił. Maſz niżey w ſłowie Przedánie.

Dźiedźic przez áni przyſięgą otrzymáć niemoże dobr oycá iego záſtáwionych ku ſchowániu dánych / álbo náiętych / ále on ktory záſtáwił / zwierzył/ álbo náiął / bliżſzy ieſt ſámotrzeć przyſięgą do dowodu. Maſz wyżſzey w ſłowie Dobrá.

Dźiedzic zmárłego może do wdowy/ dla opátrzenia/

áby co zdobr iemu należących nie zginęło / przed trzydźieſtym dniem wniść / według ktorego woley tez oná pogrzeb ſpráwi. A nád to / áż do trzidźieſtego dniá nic wiecey przywłaſzczáć ſobie w dobrách zmárłego niemoże.
Z dźiedźictwá też naprzod ma być popłácone myto czeládźi / áż do dniá śmierci páńſkiey záſłużone. Ći máią być chowáni aż do trzydźieſtego dnia/ áby ſię o mieyſce ſtáráli / á ieśliby dźiedźic chćiał / powinni do czáſu námowionego y viednánego trwáć / zá co też zupełną zapłátę wźiąć máią.

Jeśliby też wiecey niżli záſłużyli wźięli / tego Dźiedźicowi wrácáć niepowinni. A gdźieby Dźiedźic czeládnikowi z mytá viednánemu / mytá iego rocznego álbo połowice przął / tego Czeládnik ná nim przyſięgą doydźie. Kto ſię też z łáſki viedna / łáſki v dźiećiećiá ma prośić. Jeśliby też ſługá naiemny vmárł przed czáſem viednánym / tedy myto iego vmowione według czáſu áż do tego dniá ktorego vmárł / záſłużone / potomkom iego ma być zápłácone. Potym ſię wdowá ma z potomkámi dźielić ſtráwnemi rzeczámi/ ktore po trzydźieſtym dniu we wſzytkich imionách zmárłego zoſtáły / y ktore w vżywániu iego. Specu: Saxon: lib: i. articul: xxij. tex. I.M. artic: xxiiij. cxvj. cxvj. lvii. glo.

A coś tu o dźiedźicu ſłyſzał/ iż przed trzydźieſtym dniem nic wiecey oprocz dozoru/ w dźiedźictwie / przywłaſzczáć ſobie niemoże. Toż rozumiey y o wierzyćielách / ktorzy też tákże poki trzydźieśći dni niewynidźie/ długow ſwych dochodźić áni o nie ſkárżyć niemogą. O co dźiedźicow y Sędźia fántowáć álbo ſzperowáć niemoże / ták áby ſię tym pogrzeb miał rozrywáć /álbo poki trzydźieśći dni niewynidźie. Zdáć ſię to coś przećiwko niektorym práwom/ ktore mowią: Iż dźiedźic zárázem ma dobrá dźiedźiczne obiąć. Ale to snádno toż práwo rozſtrzygnie / ktore ná drugim mieyſcu to obiećie zárázem dźiedźictwá rozumieć każe áby ſię to ſłuſznego y przyſtoynego czáſu ſtáło/

iáko y wierzyćiel choć ma obowiązek ná dłużniká / przedsię niema zá nim záraząm z workiem biegáć ále ma przystoynego czásu czekáć / iákoś wyższey słyszał. Támże glo.

S. S. lib: ij. ar: v. lib: iij. arti: xxij.

Káżda Białagłowá † stanu Rycerskiego † dwoiákim sposobem

I.M.ar.lviij.

sobem dziedzictwo po sobie zostawia. Gieráde ná bliższą krewną z narodu niewieściego / á dziedzictwo ná bliższego krewnego / ták mężczyzne iáko y białegłowe. Tákże też káżdy mężczyzná stanu Rycerskiego dwoiáki spadek po sobie zostáwia. Hergwet bliższemu po mieczu / á dziedzictwo bliższemu krewnemu / ktoreykolwiek płći / áby mu iedno był rowny wrodzáiu. Inni wszytcy ktorzy nieszą stanu Rycerskiego / nic wiecey iedno sámo dziedzictwo po sobie niezostawiáią. Specul: Saxon lib: i. articul: xxvij. tex.

O Rycerskim stanie / tákże y o tym kiedy chłop rycerzem zostánie / ieśli iuż wolności Rycerskych dostępuie. Z tego artikułu. Naydźieß niżey w słowie Rycerz.

Cokolwiek rzeczy do Gierády / Hergwetu / álbo dziedzictwá

I. M. ar: lix.

dźictwá należących po śmierći czyiey zostánie bez dziedzicá / to Sędziemu (ieśliby tego żądał) po trzydźiestym dniu ma być oddano. Ten ie ma rok y sześć niedźiel wcále dziedzicom przez ten czás czekánym chowáć. A powyściu tego czásu / ieśliby się żaden dziedzic nie ozwał może ie wpożytek swoy obroćić / wyiąwszyby dziedzic był w więzieniu álbo ná posłudze Rzeczypospolitey / álbo ná mieyscách świętych w cudzych ziemiách / bo ták zamieszkáć się niemoże / ále go Sędzia czekáć powinien. Co wszytko o dobrách ruchomych rozumieć masz. Specul: Saxon, lib: i. articu. xxviij. Iure. Municip: articu: lix. Tex.

A kiedy ták dobrá bez dziedzicá zostáłe / álbo przez ten czás zániecháne skarb bierze / tedy też powinien nośić wszytki powinności onego dziedzictwá. A słusznie bo ponieważ po zmárłym dziedzicy / tedyć iuż w onych dobrách nie swego / ále iego práwá vżywa.

I.M. ar: xxvi et arti: lix. S. Sa. lib: i. artic: lii. S. S. lib: i. arti: v. S. S. lib: i. arti: vi.

Przyczym masz wiedźieć / iż dobrá wszelakie bez dziedzicá zostáią czworáko. Naprzod / gdy kto żadnego potomká niezostáwi / iáko są Bekárći / bo choćiaby się kto dobrze vrodził / przedsię po Bekárćie niedziedziczy. Po wtore choć kto porządnego dziedzycá zostáwi / ále przedsię dziedziczyc dla występku oycowskiego niemoże. Iáko gdyby co przećiwko rzeczypospolity stroił / álbo gdyby był Heretikiem / álbo gdyby się z boiáźni śmierći sám zábił. Potrzećie / choćiaby dziedzic był y mógł dziedziczyć / ále niechce obawiáiąc się długow. Czwarta choćiaby dziedzic był / y bráć chćiał / y mógł / ále dla tego / iże się w práwie swym zániedbał / przyść do tego nie może / bo tám wszytko Sędzia bierze / iákoś w texćie słyszał.

Mogłby tu kto spytáć gdyby dziedzic niewiedział o śmierći tego po ktorymby miał dziedziczyć/ záczymby zámilczał czasu wyższey opisánego/ szkodziłoby to co prawu iego? Odpowiesz ná to. Iż álbo niewiedział o śmierći tego pokim miał dziedziczyć / álbo niewiedział áby do dobr onych prawo iakie miał. Jeśli niewiedział o śmierći/ nic mu to nieszodzi/ ále poki rok y sześć niedziel / od wiádomośći iego niewynidzie / może ich dochodzić. Ale ieśli niewiedział o práwie ktore miał do onych dobr / to go po czásie niewymowi / bo práwo swe káżdy ma wiedzieć powinien. Wszákże są troiácy ludzie ktorzy práwá vmieć niewinni. Zołnierze / Białegłowy y dzieći / do ktorych też y chłopy przyłączáią / bo y ći práwá vmieć niepowinni. O czym wyższey w słowie Chłop y niżey w słowie Práwo.

Potomek też zámieszkáć się do dziedzictwa niemoże/ ieśliby w więzieniu był/ á nietylko go więzienie álbo insze rzeczy w texćie dotknione wspomogą / ále káżda rzecz pomocna /ktorą legale inpedimentum zową. A pomocne rzeczy legalia impedimenta ktore są / masz niżey w słowie / Pomocna rzecz. Támże glo.

Káżdy przychodzień ktobykolwiek był / ma dziedzictwá

† w Saskim práwie † dochodzić / nie według swych / ále według Saskich praw. Specul Saxon: lib: i. arti: xxx. tex.

Dziedzic iákoby miał dochodzić dobr/ dla wystepku oycowskiego do skárbu pobránych / naydziesz niżey w słowie Wywołány.

Bez przyzwolenia potomkow / y przystoynego Sądu / żaden dobr swych oddálić niemoże. Masz wyższey w słowie / Dar.

Zá niespráwiedliwość to poczytano bywa / gdy kto sobie

dziedzictwo álbo spadek przywłaszcza / nie práwem krewnośći ále obietnice álbo dáru / wyiąwszyby tákowa obietnicá v Sądu vtwierdzona byłá. Specul: Saxon: lib: ij. arti: xxx. tex.

Jeśli obietnicá / álbo vmowá przyszłego spadku dziedzicznego / według práwá mieysce ma? Ták będziesz wiedział. Albo tá vmowá będzie o záchowánie spadku/ á tá będzie miałá mieysce. Albo będzie oddalenie y vtrácenie dziedzictwá/ á y ta ieśli się z słuszney przyczyny stánie/ ma mieysce: ále ieśliby słuszney przyczyny niebyło/ niema mieyscá. Albo też będzie vmowá o nábyćie spadku / á tá bez woley onego ktory iesżcze żyw / mieysá niema. I owszem ktoby táką vmowę vczynił/ tráći dziedzictwo do skárbu. Albo się dzieie oná vmowá o pewny dział spadku / co też ták rozdzielisz. Jeśli się stánie strony niepewnego/ y niemiánowánego człowieká / iáko gdyby dwá miedzy sobą postánowili dzielić się wszelákim dziedzictwem / ktoreby ná ktorego z nich spádło będzie miáłá mieysce. Ale ieśli się stánie z strony pewney osoby / nic nieważy / bez iegoprzyzwolenia.

Kto wſzytko dziedzictwo przedáie / a nie káżdą rzecz z oſobná / niepowinien bronic / oſobliwie káżdey rzeczy. Abowiem kto dziedzictwo kupuie / powinien káżdy rzeczy v poſſeſſorow dochodzić nákłádem y niebeſpieczeńſtwem ſwym. Tákże też obroná oſobliwie rzeczy dziedzicznych nie ieſt powinná / kiedy ſię znáczy / iż dziedzictwo ſłuſznie y práwnie przyſzło / wyiąwſzyby ináczy ći ktorzy kupuią y przedáią miedzy ſobą poſtánowili.

Maſz też wiedzieć / iż Dziedzic / choć dziedzictwo przeda/przedſię długi płáćić powinien. Poſpolicie tedy według práwá contráct albo vmowá o przyſzłym ſpadku nic nieważy. Ale contráct z iednym dziedzicem vczyniony drugich niewiąże. Jáko gdyby też dziedzicy / álbo dłużnicy co miedzy ſobą poſtánowili / tedy to wierzyćielom nic nieſzkodzi.

Artikuł wyżſzey opiſány wźięt ieſt z niektorych praw / ktore ſą o przywłáſzczeniu álbo przyſpoſobieniu dziedzicá de adoptionibus. Abowiem przed tym wolno bywáło przywłáſzczyć ſobie y przyſpoſobić ſyná álbo dziewkę ktorego kto chćiał / ktorzy potym byli w mocy iego / y ponim dziedziczyli. A tego było oſobliwie pozwolono dla tych / ktorzy ſwych włáſnych dzieci niemieli / álbo ie ná woynie trácili. Co ſię potym ták ſpoſpolitowáło / iż káżdy tym ſpoſobem przyſpoſobiał ſobie y ſtánowił dziedzicá kogo chćiał. Ták iż też iuż ná oſtátek y we złe vżywánie / to iść poczęło: bo ich wiele dobrá ſwe przywłaſzczonym potomkom zoſtáwáiąc / ſwe włáſne dzieci żebrakámi czynili. Co gdy ſię do Ceſárzow wynoſiło. Poſtánowiono áby káżdy kto ſobie dziedzicá przywłáſzczáć chce / był powinien trzecią część dobr ſwoich włáſnym potomkom zoſtáwić. A choć niektore práwá pozwaláią / áby mnieyniż trzecią część zoſtáwił. Wſzákże ſię ná tym ſadzić nietrzebá bo tám ty práwá ſą odrzucone / y przez poſliedniey ſze popráwione. Ale tego przywłaſzczenia Sáxonowie niedzierżą / iáko z tych wſzytkich Kſiąg baczyć możeſz y owſzem wtym práwá ſwe mocno trzymáią. Ták że v nich nikt z przyſpoſobienia / ábo przywłaſzczenia ex adoptione, ták że áni z obietnice / dziedzictwá nie bierze / ále według ſtopniow bliſkośći / y otym ten ártikuł mowi.

Spytałby tu kto podobno: Jeśliby kto dowiodł / żeś mu v Sądu dziedzictwo po ſobie przyobiecał / będzieli miał práwo do niego? Odpowieſz że będzie: bo ták ártikuł ktory w ręku maſz / mowi: A cokolwiek práwem opátrzono / temu ſię przećiwić żaden niema. Gdyż y Ceſarz káżdy tego chce / cze° práwo pozwala. A ieśliby ć ſię to zdáło być przećiwko ártikułowi xxxiiij. lib: i. S. S. ktory mowi: Komu kto co dáruie / potrzebá áby on ktory dáie / tego vżywał rok y ſześć niedźiel / bo ináczy dar mieyſcá mieć nie będzie. Tedy y ná to maſz odpowiedź táką: Jeśli ſą rzeczy ruchome / ty mogą być dárowáne / kiedy to iedno vczynić może. Jeśli dziedzictwo / potrzebá go pierwy wolno trzymáć rok y dzień.

A ieśliby

A ieżliby była własność dziedziczna/álbo dziedzictwo spadkiem nábyte/tego oddálić nie będźie mogł bez przyzwolenia potomkow. A dlatego tu w texćie mowi: Jeżliby obietnicá v Sądu vtwierdzona nie byłá. To iest áby sie Dar dział ták iáko sie ma dźiáć według Práwá. Támże glo.

Dźiedźicá Lennego gdyby kto po śmierći swoiey niezostáwił / tedy Dźiedźic dobr iego Ziemskich/ktokolwiek będźie / bierze dobrá ná Lennie wysłużone. Tákże dźiedźicem Lennym kto iest. Mász niżey w słowie Lenno.

Dźiedźic powinien drugiego wspołdźiedźicá bronić/y zástapić o dobrá spadkiem nábyte/y iemu odstąpione. Mász wyżey w słowie Dobrá.

Dobr dźiedźicznych ieżliby sie dwá po czyiey śmierći / po trzydźiestym dniu domagáli/ żadnemu . nich niemáią być wydáne/ aże sie zgodzą álbo Práwnie rozstrzygną.

Ktoby też rzeczy dźiedźicznych Hergwetu álbo Gierády wydáć po xxx. dniu vpornie niechćiał / gdyby go o to żadano/ przepada winę y Emendę / á to ieżliby iego niesłuszne zátrzymánie Sędźiemu było oznaymione. Jeżliby też rzeczy wspor weszłe/ ktorychby dwá dochodźili/Sędźia sobie oddáć roskazał / ma mu być oddano/ktore schowa áże sie owi rozeprą/á on ktory ie do Sędźiego oddał / będźie wolen. Spe. Saxon. lib. iij. art. xv. Tex. I.M.ar.xxiij. xxv.

Ten Artykuł iest pożyteczny / y dáie náuke tym ktorzy rzeczy iákie do dźiedźictwá/do Gierády/ álbo Hergwetu należące v śiebie w schowániu/ álbo pożyczánym obyczáiem maią / á w tym czáśieby on ktory do schowánia dał vmarł y potymby sie wiele do onych rzeczy rzućiło/ iáko sie máią záchowáć. Ná przykład gdyby kto komu Koniá álbo zbroie pożyczywszy/vmárł. Onego Koniá álbo zbroie/ vpominályby sie dwá bliscy po mieczu/ á owby niewiedźiał ktory z nich lepsze Práwo do tego ma/tedy niema wydáwáć/ áni temu áni owemu/poki sie nierozeprą. † Bo ieżliby iednemu zbronił á drugiemu wydał / mogłby w tym wystąpić/boby ow mogł żadnego Práwá do tego niemieć. † Temu tedy wszytkiemu to Práwo zabiega/według ktorego kto sie spráwowáć będźie/ może sie snadno szkody vchronić. A choć niektorzy ten Artykuł źle rozumieiąc/ ináczey rozćiagáią / przedśie go ty ták rozumiey iáko sam w sobie iest. † To iest kiedyby kto tákie rzeczy v śiebie miał/ ktorychby kto drugi v niego dochodźił/ mieniąc sie mieć do nich Práwo/á temu ieżliby ich niesłusznie zbraniał / á onby miał Práwo do nich/ przepada nágrodę. Abowiem kto sobie rzeczy cudze przywłaszcza/ ma być karan. † A ták tu dáie náukę/áby ten v kogoby to było w schowániu rzecz o ktorą spor idźie/do Sędźiego oddał / ieźli chce trudnośći prożen być/ á zwłaszczá ieżliby tego Sędźia żądał ktorego roskázániu káżdy posłuszen być ma. S.S. lib. ij. ar. xv. lib. iij arti. xliij.

Jeżlibyś też rozumiał żeby to/ co text mowi o Sędzim ktory rzeczy tákie ma v śiebie do rospárćia mieć /było przećiwko Artykułowi xxviij. lib: i. Spe: Sáxo: gdźie stoiey. Iż cokolwiek rzeczy Woiennych / álbo Hergwetowych po śmierći cżyiey zostánie / do ktorychby dźiedźicá żadnego nie było / to ma Sędźia Rok y ßeść Niedźiel chowáć w cále / á potym to w pożytek swoy obroći. A mogliby się ták dwá dłużey niż Rok práwowáć/zácżymby też Sędźia rzecż o ktorą idźie dłużey niż rok trzymał/ coby było przećiwko Artykułowi przerzecżonemu/ tedy ná to maß wiedźieć. Iż się to sobie nieprzećiwi/bo tám mowi o rzecżach Hergwetowych/o ktorych to rozumieią / że dźiedźicá nie máią/á tu záś mowi / gdźie są dźiedźicy † ále się niezgadzáią † Támże glo.

Gdźie się ich dwá iednym dźiedźictwem dźielić máią tám stárßy dźieli á młodßy wybiera. Spec. Sax.lib:iij.art. xxix. tex.

O cżym wyżey w słowie Brát.

A tu maß bacżyć rzecży niektore do dźiału potrzebne. Naprzod/yż Dobrá niektore przychodzą ná dźiał / ták yż zá ich nagrodę muśi bráć co inßego / iáko gdyby się ieden sługá álbo koń dwiemá dostał /wżdyć się go dla dźiáłu zábić nie godźi / bo y swey włásney rzecży żaden źle vżywáć nie ma / áni ow powinien dla cżyiego dźiału gárdło trácić. A ták się tu nagrodá ma dźiać pieniężna. Druga / yż Dobr Lennych dźielić się nie godźi/bo ie ma ieden obiąć. Trzećia/ yż rzecż do ktorey dwa / trzey álbo ich więcey należy / niema być ná bárdzo máłe cżąstki dźielona. Iáko ieżliby Lan Roli dwá mieli / á iedenby chćiał ná ták drobne ßtucżki iáko pálec dźielić / tedy tego drugi cżynić niepowinien iedno ná poły. Nádto roley álbo Dobr żaden dźielić nie ma / ták yżby ieden grunt trzymał / á drugi cżynß dawał. Ieżliby też ten komu to należy dźielić niechćiał / tedy dźiał przychodźi ná Sędźiego. Támże glo.

Dźiedźictwo y stan álbo Herb Oycá swego y Mátki

oztrzymawa dobrze y wolno vrodzone potomstwo/ieżliby było im rowne w rodzáiu / álbo lepße. S. S.lib: iij.arti: lxxij. tex.

A Synostwá iáko kto dowodźić ma / naydźieß niżey w słowie Syn z tegoż Artyku.

S. S. lib. j. arti: Li. — Z ktorego też y to bacżyć możeß: Iż dobrego łożá potomek bierze spadek po Rodźicách swych/nie dźieląc tego /ieżli się przed Małżeństwem álbo po Małżeństwie vrodźił. Choć niektorzy błędliwie twierdzą / yż poki złe vrodzenie ná rodźice/álbo ná przodki może być vkazáne/do tąd też dobrego łożá Syn po rodźicách swych dźiedźicżyć nie może: Abowiem gdy wnuk będźie dobrego łoża choć się nieprzystoynie rodźi /tedy przedśię dźiedźicży po Dźiádu według nie ktorych / bo się występek zda być ocżyßcżon przez śrzednią osobę. Támże glo.

Ieżliby

Jeśliby Kmieć własności odumárł/ korąby dziedzicá niemiáłá / a wychodziłáby ná trzy łány álbo mniey/ to do Szołtystwá należeć ma. A ieśliby sie rownáłá trzydźieśći łanom/ álbo mniey do Gráb-stwá należy. A ieśliby y to przechodźiłá/ ná Krolá przypada. S. S. lib. iij. art. lxxx. tex.

Abowiem gdy krewnych po meżczyznie/ y po białeyglowie niestáie/ tedy wedlug práwá dźiedźiczy skarb / przed Szwágrámi.

A tu masz wiedźieć / iż śmierć dwoiáka iest. Pierwsza / kiedy kto práwnie vmrze / co też dwoiáko bywa. Napzrod / kiedy sie w niewolą z przyzwoleniem bliższych po mieczu podda / á tám włásność ná Páná przychodźi / bo sie przez niewolą vmárłym stawa. Potym kiedy w wietsze wywołánie Koronne wpádnie / á tám włásność ná Rzeczpospolitą przychodźi. Druga / śmierć iest przyrodzona / zá ktorą dobrá wolno Pánu przychodzą /gdy dźiedzicá áże do śiodmego stopniá niemasz. Támże glo. S. S. lib. iii. ar. xxxij.

Przy wzdaniu dźiedźictwá ábo własnośći iáko postepowáć/ naydźiesz niżey w słowie Wzdánie.

Do dźiedzictwá w práwie Mieyskim należy według rownośći rodzáiu wszeláka własność nieoddźielona/ wszytko złoto y srebro † ktore nie iest robione ná ochędostwo niewieśćie † Sukno y płotno niekráiáne / wełná/konie/woły/świnie/ktore z dworu álbo ná pole wychodzą. Ale wieprze bite/ rąbáne / nie dźiedźictwá/ ale † połowicá † do żywnośći domowey † á połowicá do dźiedźictwá † należą. Bo żywność domowa iest/to co ná cáły rok nágotowano: tákże połćie sloniny/ szoldry/żyto (slodowe) skrzynie † máczne skrzynie † y insze proste skrzynie/ stoły/ stołki/ táwki (pásy) hántwosy (naczynie do palenia wodek) kádzy ktore ná mieyscu stoią/ pánwie/kotły wszytki. (okrom iednego w ktorym chusty piorą/ bo ten do Gierady należy.) Naczynia álbo kussy prozne / kury y inszy ptacy / psi / kotki/możdżerze/y wszelákie woienne potrzeby/zbroie/tarcze/oprocz tych ktore do Hergwetu należą: ktemu wszystko naczynie srebrne do dźiedźictwá należy. A ieśliby dwá/trzey/álbo wiecy do iednego dźiedźictwá S.S.lib. i. ar. xxii lib.iii. álbo do Hergwetu należeli † tedy młodszy wybiera. Ale ✠ stárszy przedśie art. xxix. bierze miecz przed inszemi. Iur. Mun. arti. xxvi. tex. S.S.li.ar. v.

Dźiedźictwo pustym sie stawa / y dźiedźicá niemiewá troiákim sposobem. (o czymeś też wyższey słyszał.) Naprzod ieśliby kto był przekonan/ iż zdrádę przećiwko Koronie vczynił/ o co y potomkowie iego odpowiedáć winni/ ieśli chcą dźiedźictwo bráć. Potym ieśli rok y dźień trwał w wywołániu. Trzecia/ kiedy sie kto z boiáźni śmierći zábiie / iáko są wiezniowie/kto-

wie/ktorzy w rozpácż przychodzą. Nád to lichwiarze/kosterowie/ złomiślubowie/tákże ći ktorzy miáſtu liczby z ßáfunku dáć niemogą/Czárownicy/Czárnokſiężnicy/opętáni: bo tych wßytkich dobrá nie ná dziedzice ich/ ále do ſkárbu przychodzą. Támże glo.

Jeſliby ſię ieden ná drugiego w Mieśćie ſkárżył o dobrá dziedzicżne/

mowiąc: że to iego właſne dziedzictwo po rodzicách iego nań przypádłe. A że on tákowe dobrá ku ßkodzie iego trzyma/ y ſobie ie przywłaßcza. Owby ſtánąwßy powiedział/że to ieſt moy folwárk/álbo imienie czynßowne/y mam zaſtępcę/álbo iścá dobr tych/ ktorem trzymał rok y ßeść niedziel bez żadnego przenágábánia. Tedy ten powinien iścá námienić y poſtáwić ná bliżßy Sąd/ áby go záſtąpił. A ieśli ſdowiedzie z onym iścem według práwá/że to dobrá iego czynßowne/ y on ſię iśćiec te° obroni według práwá/ tedy przy nich zoſtánie. Ale ieśliby w iścu vſtał/tedy powod zoſtánie przy ſwey własności w dobrách onych według práwá. Abowiem káżdy przyrodzone dziedzictwo ſwe bliżßy otrzymáć ✠ z świádkámi †
S. S. lib. ij. art. xlij. niżliby go kto inßy miał zákupnem zapiſem/ álbo dowodem dobr czynßownych/z tego zeprzeć (gdyż to rzecż nieſłußna/áby kto z przyrodzonego ſpádku álbo dziedzictwá ſpędzony/o nie oßukan być miał.) Iur. Municip. artic. lxix. tex.

Kiedy ieden drugiemu ná Sądzie/pod kaźnią Krolewską zágáionym/

w długu dziedzictwo záſtawia/tedy on ktory ie przyimuie/ma Sądowi pámiętnego ieden ßeląg dáć/ ná znák pokoiu. Iur. M. art. cv. tex.

¶ Pátrz o tym więcey w słowiech Dobrá/Własność/ Rzecż/ Syn/Corká/Brát.

Dziesięćiná.

Dziesięćiny gdyby kto z polá zwożić niechćiał/á ten

ktory ią powinien/ná polu ią zoſtáwił/ Sąśiádmi oney wśi to obwiodßy/ choćby ią kto potym podeptał ábo popſował/ żaden iey płáćić/áni nágrádzáć niewinien.

Káżde bydle gdy ſię okoći/do ktorego domu ná noc wnidźie/tám ſwego czáſu ma być z dziesięćiną odpráwione.

Zboże wytykáią ná polu / á bydło we wśiách wkáżdym domu gdźie śie vrodźy.

Z káżdego bydlęćiá dźieśięćiná idźie oproćz kur.

Z káżdego domu / Dworcu / álbo gruntu Dźieśięćiny idźie kurczę / álbo kokoſz ná Swięty Márćin.

Dźieśięćinę gdy wytykáią ná polu / tedy máią dáwáć dźieśiątą kopę ták dobrą / iáko y drugie / álbo dźieśiąty ſnop.

Kiedy kto zboże zwoźić chce / ma to oznáymić temu kto dźieśięćinę bierze / gdźiebykolwiek był / bądź na polu / álbo we wśi / á ieśliby niedbał / tedy on ſam ma dźieśięćinę wytknąć / dla tego áby potym nágabány mogł śię przyśięgą odwieść / á onę dźieśięćinę ma dwiemá Sąśiádom vkázáć / y ták ią ma ná polu zoſtáwić. A ieśliby śię potym ſzkodá wnim ſtáłá / tedy ow niebędźie winien ktory ią tám zoſtáwił.

Dáią też wiec osobliwą dźieśięćinę ná ktorych mieyſcách pod pewną liczbą / pewne kopy / tákże † z łanu gęś † z trzody owiec iednego dworcu / iednego báráná.

Gdźie w kopách dźieśięćinę oddawáią / tedy powroſło / ktorym ſnopy wiążą ma być długie ná dwá łokćiá / pocżąwſzy od pálcá wielkiego / á to kiedy ozimine wiążą.

Kto według zwycżáiu dźieśięćinę dáie / dobrze ią dáie.

Z pſzoł / y innego wſzelákiego bydłá dźieśięćinnik bierze swoię dźieśięćinę / ktorey mu wolno cżekáć od roku do roku z onego domu / z ktorego mu ieſt powinná. A ieśli też cżekáć niechce / ma mu być dano ná káżdy rok to co mu przychodźy.

Od źrzebięćiá / y od muku ieden pieniądz / od owce / oſłá / ćielęćiá / koźłá / prośięćiá / pułpieniądzá / á to ieśliby ich tylko pięć było álbo mniey / á ieśliby ich wiecey było / tedy od ſzoſtego dwá pieniądzá / od śiodmego pułtorá / od oſmego pieniądz / od dźiewiątego hálerz. A pan onego bydłá ma wybieráć dwoie z ſześći / á troie z dźiewiąći / á potym dźieśięćiny iednego ſobie obierze. Tákże też oddáią dźieśięćinę od gąśiąt według niektorych / y od koz po ſzelągu. Speculo: Saxon: lib. ij. articu. xlviij. tex.

Ten ktoremu dźieśięćiná należy może według práwá poſpolitego żądáć / áby zábroniono Pánu onego gruntu / áby zpolá niezbierał iedno przy iego / álbo poſtáńcá iego bytnośći. Abowiem ieśli ma cżęść swoie w vżytku / má też y w gruńćie z ktorego vżytek idźie. A tu przytym będźieſz wiedźiał. Naprzod co ieſt dźieśięćiná. Potym kto ią powinien. Potrzećie / komu ieſt powinná. Pocżwarte / co zá winá ieſt ná tych ktorzy dźieśięćiny niepłácą. Ná oſtátek co zá práwo ma być o dźieśięćiny.

Do pierwszego masz wiedzieć: iż dziesięcina iest ofiara Panu Bogu dziesiątey cząstki dobr / ktorychcy Pan Bog za pracą rąk twoich vżyczył / ktorą słusznie każdy człowiek ma dawać. Do wtorego potrzeba wiedzieć: Iż Dziesięcina ma być dawana od każdego człowieka. Potrzecie ma być dawana Kapłanom ze wszytkiego co ziemia rodzi / y z bydląt do roku się rodzących / zmyta zasłużonego / y zkażdego vczciwego zysku y kupiectwa.

S. S. lib. iij arti. xvi. et arii: lxiij.

Poczwarte / wina tych ktorzyby iey niedawali / ta iest: Iż traci dobra y doczesne y wieczne / y Pan Bog od niego łaskę swą oddali / y rękę swą zawrze / że się mu zawsze mniey będzie rodziło. † Bo mu Pan Bog więcey wziąć na tego dziewiąćy częściach / niżli on Panu Bogu w oney dziesiątey cząstce zatrzymaney viąć może. † Na ostatnią masz wiedzieć / iż sprawa o dziesięcinę należy Sądowi Duchownemu. R ktoby iey nieoddał / może być klęty: a ieśliby się wtym vpornym być vkazał / vrząd świecki ma go karać / a takowy przepada 60 szelągow.

Mogłby tu kto spytać / ieśli świecki człowiek może brać dziesięciny? O czym niektorzy mowią / iż niemoże bo tego prawo broni. Drudzy zaś mowią: iż Biskup dziesięcinę według woley swey podać może komu chce / y zastawić / przedać / etc. Drudzy ieszcze inaczy rozumieią / aby Biskup Dziesięciny mogł podawać / zachowawszy sobie pańſtwo / bo inaczy bez iego woley dziać się to niemoże. Skąd zaś niektorzy prawa otym rożne zgadzaiąc y miarkuiąc mowią: Co się tycze tego aby świeccy ludzie mogli brać dziesięciny / rozumieć się ma o dziesięcinach ktore są przyłączone do ktoregokolwiek kościoła. A gdzie mowi prawo / iż tego świeccy vżywać nie mogą / rozumieć się ma o dziesięcinach / albo ofiarach ktore się dzieią wkościele.

Wszakże ty disputacye opuściwszy będziesz wiedział Iż ludzie świeccy z staradawnego zwyczaiu dziesięcinę brać / y Lennem ią trzymać / y na potomki swy dziedziczyć mogą. A to ieśli takowa dziesięcina dana była w Lenno. przed Constitucyą ktora była wroku Pańſtim 1179. Bo ieśliby po tey Constituciey chciał człowiek świecki dziesięcinę sobie przywłaszczać / ten wpada wniebespieczność duszę swey / y może być oddalon pogrzebu Chrześcijańſkiego.

A coś słyszał o bydlięciu / ktore gdy się okoci / albo o cieli gdziekolwiek na noc wnidzie / tam ma być dziesięcina odprawione. To tak rozumiey / iż choćby takowe bydlę na cudzym polu pasiono / tedy przed się dziesięcina ma być zapłacona stamtąd gdzie na noc wnidzie. A to idzie za zwyczaiem ktory nalepi prawo wykłada / ieśliby był po postanowieniu prawa w wiedzion

tedy ważnieyszy niż prawo. Cokolwiek tedy mamy o dźiesiećinach z zwyczáiu to mamy / ktory y prawo (iako sie powiedźiáło) tlumi. Támże glo.

EMPHITEOSIS.

MPHITEOSIS álbo IVS EMPHITEoticum iest contráct álbo vmowá dobrowolna około dobr iákich / ktore dawáne bywaia z iákakolwiek condicya / álbo z pewnego czynszu álbo z iákieykolwiek inney posługi / á on ony dobrá spráwić y z surowego korzenia wykopáć / ieśli przedtym niesprawne były / powinien tákowe obowiązánie / álbo contráct bywał prawem obudwu / to iest / Páná y poddánego / ktore zowa Emphiteosis / iákoby Lenno / álbo zákupne prawo. Dźiś tákim sposobem y spráwione dobrá dawáne bywaia / z ktorych álbo pieniężna álbo woienna posługe według vmowy czynia / y táka spolna vmowá miedzy niemi zá prawo idźie. Iur: Municip: árticulo vij. glo.

Emphiteosim / álbo dobrá zakupne / gdyby kto otrzymał ná sie / ná żone / y ná dźieci / tedy żoná ma połowice / á mąż druga / bo poki rodźice żywi / poty dźieci cześci swych niemaia.

Zákupne dobra gdyby od Kośćiołá dane były dwiemá brátom tym sposobem / áby sie ony dobrá po śmierći obudwu zá sie do Kośćiołá wroćili / kiedy ieden brát vmrze / tedy iego cześć brátu nie Kośćiołowi przychodźi Spe: Saxon: lib: iij. árticul: lxxix. glo.

Fałsz

Fálß.

Alßywe Listy / gdyby kto do Sadu wniost / y wtymby vmárt. Potymby ie zásie kto drugi z nowu wnośit / tedy spráwá o fálß przećiwko temu poślednieniu sie śćiagáć y náleżeć będźie Spe: Saxon: lib: iij. arti: x: glo.

Kto ná kogo w niebytnośći iego skárży / á przy bytnośći sie schránia / znák iest iż fálßywie nań skárży zá czym wine Sedźiemu przepada / dla tego / iż przestapił przykazánie práwne / ktore chce ábysmy nikomu nießkodźili. Specu: Saxon: lib: ij. articulo: viij. O czym tez maß wyżßey w słowie Actio.

Towáry gdyby kto komu przedał / w korychby sie potym fálß nálaśł / iesliby sie do tárgu nieznał / przysiega odeydźie: á iesliby sie do tárgu znał / áleby mowił że zá wárunek nieślubował / á fálßby sie iáwnie pokázował / tedy powinien odpowiádáć / á iesli go sámotrzeć powod pokona / wygra ná nim wine wárunkowa / to iest / reke ktora wárunek ślubował / álbo sie połowica wargieltu wybáwi.

S. S. lib: i. arti: vx. Fálßywe pieniadze / álbo śrebro gdyby kto wydawał / będźie karan ták dálece iáko sie winnym być znaydźie. Wßákże iesliby ie też sam od kogo wźiał / á iscáby stáwił / ktoryby mu to przyznawał / będźie wolen / ktory iesliby sie przał / tedy ßkoda przy owym zostáie / v kogo fálß náleziono. A ten iesliby był człowiek podeyrzány reke / iesliby co wiecey gárdło tráći. Iur Municip: arti: xcix. glo.

Ktoby ná kim chćiał z strony fálßu álbo oßukánia iákiego / reke pozyskáć / to ma vczynić sámotrzeć z ludźmi wiáry godnemi Iur. Municip. arti. cix. tex.

Fánth.

W czynßu Pan káżdy może Naiemniká swego fántowáć / bez woley Sedźiego. Maß wyżßey w słowie Czynß.

Przy fánćie zástáwionym káżdy ktory fánt wreku ma / bliżßy dowieść wielkośći długu sam ieden przysiega. Specu: Saxo. lib: ij. arti: xv. glo.

Fánt w długu práwem zyskánym wźiety / iáko ma być do ßeśći niedźiel wierzyćielowi vzyczon / iesliby tego żadał. Maß wyżey w słowie Actio.

Podwoy-

Podwoyſki fántowáć nikogo niemoże/poki to z práwá nákázano nie będźie. Maß niżey w ſłowie/ Podwoyſki y w ſłowie Winá.

Fántem ſię káżdy może ßćzyćić przećiwko wierzyćielowi/ ktory fánt Sędźiá álbo przeda/á wierzyćielá contentuie/álbo proſto wierzyćielowi odda/ według ßácunku Sędźiego/ co wierzyćiel przyąć powinien. Aćzkolwiek przećiwko temu zda ſię być ártykuł xl. lib.iij.S. S. gdźie ſtoi/ktoby miał pieniądzmi álbo śrebrem płáćić/ná miáſto tego by fánt podał/ przez to wolen nie będźie. (o ćzym wyżßey w ſłowie Dług.(Wßákże ty przedſię to ták rozumieć maß/iż ſię może fántem ßćzyćić gdy mu pieniędzy gotowych nieſtáie/ á przez to niebędźie wiáry złamał/iż pieniądze obiecawßy fánty dáie. S.S. lib. i. art. lxx. glo.

Do fántu to wiedźieć należy. Naprzod że fánt dawnośći niema. Potym że do fántu to ſłußnie ráchowáć może káżdy/ co ná potrzebę Fántu onego wyda. Potrzecie/iesliby fánt był táki / ktoryby pożytek iáki niosł/tedy on pożytek z głowney ſummy ma być zrążon. Cźwarte / iesliby Fánt był przedan przez onego ktory záſtáwił/tedy on komu Fánt należy ma wolność/ ieśli chce z dłużnikiem o to ćzynić/álbo ná dobrách ſwego ßukáć. Piąte/iż tákowe° fántu żaden dochodźić nie może / iedno ten komu go było záſtáwiono. Szoſte ten ktory fánt bierze/ ma go z pilnośćią chowáć : co ieśli vćzyni/będźie bez ßkody/gdyby fánt zginął. Siodme/ iże ſą dobrá niektore ktore ſámy z śiebie fántem ſię ſtawáią / choćia mianowićie záſtáwione nie będą. Jáko ſą dobrá naiemnikowe / y dobrá opiekunowe / bo tám tego dobrá ná imienie náięte przyniesione v páná gruntu/ á tego wßytki ktore ma/v śierot/ fántem będą. .M.art. xcl

./. .:. .:.

Záfántowane być niemogą dobrá ßeśćiorákie. Pierwße wiáno białychgłow. Wtore dobrá dźiećinne /wyiąwßyby pieniądze im w pożytek poßły. Trzećie dźieći y wolni ludźie. Cźwarte rzećzy ktore ſą v mnie ná dobrách ćzynßownych/álbo z ćzynßu náiętych/poki mi ćzynßu niezápłáći. Piąte rzećzy święcone/álbo kośćielne/ wyiąwßy by to było ná wykupienie więzniow. Specul. Saxon. lib. ii. articulo xxiiij. Iur. Municip. xx. cxl. glo.

Fántowáć w ßkodźie ná polu vćzynioney káżdemu ßkodniká wolno bez woley Sędźiego. Maß o tym wyżßey w ſłowie Drogá.

Jeśliby kto kogo fántował/wowiąc że mu ßkodę vćzynił/á owby ſię wymawiał/y mowiłby że go złupił/ o coby nań żałował. Tedy on ktory fántował bliżßy go będźie pokonáć dowodem ßkody vćzynioney / przy fánćie wźiętym. Spe.S lib ij art.xxviij.glo.

Jeśliby

Jeslyby kto koniá/száty/álbo insze rzeczy ruchome vdrugiego zástawił / álbo mu ich pozwolił / álbo iákimkolwiek sposobem z vżywánia swego wypuścił. A onby ktoremu zástawiono one rzecz przedał/ przegrał / zástáwił / álbo strácił. Tedy on ktory zástáwił/ v nikogo rzeczy swey dochodźić niemoże / iedno v onego / ktoremu zástáwił/ álbo pożyczył / álbo v iego potomkow iesliby on iákokolwiek vmárł / álbo też y v Sędziego / iesliby iáko ony rzeczy do niego przyszły. Specul: Saxonum: lib: ij. articu: lx. tex.

Przećiwko temu zda się być ártikuł xxxvi. lib: ij. S. S. gdźie mowi: Iż káżdy rzeczy swey dochodźic może / tám gdźie ią naydźie. Do czego będźiesz wiedźiał: iż tám mowi o rzeczách krádźionych / á tu o rzeczách dobrowolnie pożyczonych / álbo zástáwionych.

Mogłbyś tu podobno spytáć / iesliby ten ktory ták czego pożyczy / álbo zástáwi / może przećiwko potomkom onego ktoremu pożyczeł / álbo zástáwił práwem czynić (gdyby rzecz pożyczána álbo zástáwiona zginęłá ?) Odpowieśz na to. Jesli on fánt chowano z táką iáko możono pilnośćią á wtymby zginął (álbo był oddalon) tedy potomek o to odpowiedáć nie powinien.

S. S. lib i. articu: vi.

A rzekliby ieszcze kto że tá odpowiedź będźie miáłá mieysce o rzeczách zwierzonych / y strzeżonych / gdy z pilnego chowánia zginą / co będźie iesli przegráne będą / możeli ich przedśię v potomkow dochodźic. Odpowieśz że niepowinien / áni tu potomek gában być może. Przeto text ártikułu tego gdźie mowi: iż rzeczy tákich v potomká tego ktoremu pożyczył / álbo zástáwił dochodźić może / rozumieć masz / nie áby to iuż o káżdą pożyczáną álbo zástáwioną rzecz / dźiedźic odpowiedáć miał być powinien / boby to było przećiwko pierwszey częśći tegoż ártikułu / gdźie stoi / iż od nikogo innego dochodźić rzeczy swych niemoże / iedno od tego / ktoremu pożyczył/ álbo zástáwił. Ale iesliby się co rzeczy vżyczonych / zástáwionych / zwierzonych / álbo pożyczánych wdobrách zmárłego náydowáło / coby sobie dźiedźic przywłaszczał bo tám ow swego dochodźić może z świádectwem dwu mężow / ktoremi by mogł dowieść iż ony dobrá iego są. Albo też iesliby co tákiego potomek w pożytek swoy obroćił / tedy znim oto czynić może.

S. S. lib: i articul xv: S. S. lib. i. articu: vi:

Iześ też tu słyszał/ że tákowych dobr/ y v sędźiego / iesliby iákimkolwiek sposobem do niego przyszły / dochodźić może. Pytałbyś podobno iákoby to mogło być ? Ták iż mogą być dobrá do Gierády álbo Hergwetu należące ktoreby były potrzydźiestym dniu doSędźiego oddáne / álbo by też mogły być tákie rzeczy dźiedźicowi vkrádźione / álbo wydárte / á znimiby złodźiey álbo łupieżcá poyman / y doSędźiego podan był.

S. S. lib: i. ar: xxviij. lib: ij. arti. xxi.

A tu by o to mogł przystoynie spytáć. Jesliby kto sukno álbo co tákiego dał do Kráwcá / álbo gdźie indźiey robić / á támby go vkrádźiono / wtym by złodźieiá y z onym licem poimano. Kto będźie miał ná złodźieiá práwe

popieráć on ktory dał/ćzy ow ktoremu ono sukno dano? álbo przećiwko komu tu przyidźie owemu ćzyie sukno iest prawem postepowáć/ ieśli przećiwko Kráwcowi/ ćzyli przećiwko złodźieiowi? Ná co odpowieß/iż ten ktory sukno dał do kráwcá/ ma wolny wybor/albo dochodźić swego sukná v tego ktmu go zwierzył álbo ná złodźieiá o złodźieystwo popieráć: (wßákże to práwo Cesarskie ták miárkuie / iż ieśli kráwiec álbo on ktoremu zwierzono / ma ćzym zápłáćić/tedy iemu przyidźie práwem ćzynić/ále ieśli zápłáćić niemoże/ tedy on ćzyie sukno / ma postepowáć przećiwko złodźieiowi.) Támże glo.

Czego komu pożycza / álbo v niego zástáwia / to záwroćić ma niepopsowáne/ álbo zápłáćić za co stáło.

Bydle záfántowáne ieśliby zdechło / bez winy wierzyćielowey / tedy go płáćić nie będźie powinien/ ieśli tego dowiedźie/ á według práwá sie oßukánia spráwi / wßákże co dał ná to/tráći/wyiąwßyby ináćzey miedzy sobą postánowili. Specul. Saxon: lib iij. articu. v. tex.

Tu maß wiedźieć: Iż áćzkolwiek wierzyćiel według práwá pospolitego/powinien dowieść zwierzenia fántu/ wßákże tego dowodźić niepowinien/ieśli bez iego winy álbo oßukánia fánt zginął/bo też tego dowodźić niemoże. A ták te° dłużnik dowodźić ma/ieśli chce/bo ieśli niedowiedźie/do nagrody będźie osądzan. A to też iest pewna/ iż dla pożytkow głowney summy vbywa / y to też/ że Fántu wierzyćiel niemoże innemu .w wietßey summie záwieść / niżli sam ná nim miał.)((:) (.)

Ieśliby bydle záfántowáne zdechło/tedy wierzyćiel summe ktorą ná to dał/tráći (iákoś słyßał.) To sie zda być przećiwko práwu krore mowi: Ieśliby wierzyćielowi fánt/ zpilnośćią chowány z tráfunku zginął/ może sie przedśie swego długu vpominąć. Do ćzego maß wiedźieć / iż wiec fánt bywa dan dla obudwu / y dla dłużniká / áby mu tym pewniey wierzono / y dla wierzyćielá / áby tym bespiećzniey ßy był á o tym tám to práwo mowi: Ale ten ártykuł tám sie śćiąga / kiedy tylko z iedney strony fant bywa dawan / to iest / áby tym pewney dłużnikowi wierzono dla ćzego y fánt zákłáda/ ktory ow powinien niezespowány oddac. Co wßystko rozumiey / ieśliby ináćzey miedzy sobą niepostánowili / bo w káżdym práwie vmowá wßystko vymuie. Ieśliby kto miał y fánt y rękoiemstwo/ tedy niemoże rękoimiow gábáć / ážeby im pierwey fant wroćił: maß niżey wstowie Rękoiemstwo.

Gdyby Mąż ßáty / álbo inße rzećzy Zenine zá dobrego zdrowia iey zástáwił / ktorych sie po iey śmierći potomkowie iey vpominali. Tedy gdy dowźedźie onym v ktorego zástáwił / że sie to stáło zá dobrego zdrowia

żeninego / ma ie ſobie ten wykupic komu z práwá przychodzą / álbo kto ſię ich domaga. Maß niżey w ſlowie/Gieradá.

Gdyby ſię obwiniony fántem ßčżyčil przećiwko wierzyćielowi / tedy Sędźá y Lawnicy màią oßácowáč / ieśli to čżym ſię ßčżyći ſtoi zá to / o co ieſt obwinione / tákże vznáč màią / ieśli one dobrá nie ſą záwiedzio- ne / álbo komu przedtym záſtáwione. Maß niżey w ſlowie Rękoięm- ſtwo.

Jeśliby ięden drugiemu dobrá ſwe w zgubne imię záfantowal tym ſpoſobem / ieśliby ich ná čżás pewny niewykupil / áby mu ie bylo wolno przedáć/ àlbo záſtáwić / álbo iákabykolwiek vmowá / y poſtànowienie między niemi bylo/ możeli Pan onego Fàntu zàràzem ſkoro dźień wykupie- nia nàznàčżony minie tákowe dobrá oddalić/ álbo ſobie przywlaßčżyć/ zwlaßčża ieśliby w liśćie tego dolożono / że mu to wolno będźie bez prà- wá včżynić/ták iákoby ná nim práwo przewiedźione bylo? Ná to odpo- wieß: Kiedy kto dobrá drugiemu záſtáwi /á ná čżás náznáčżony ich zá- ſię niewykupi/ma być pozwan ná trzy Sądy / á ieśliby nà trzećim Sądźie nieſtánąl / tedy powod ma być w dobrá záfàntowáne tym práwem iá- kiego dowiedźie w wiedzion / á żaden go z nich wygnáć niemoże / iedno przez Sądowy decret. A gdyby pozwány ſtànąl /tedy powod da čżytàć/ liſty/ àlbo kſięgi mieyſkie/àlbo iáki inßykolwiek dowod / iàko obwiniony dobrá záfàntowal pytáiąc go ieśliby miał co przećiwko temu mowić/y àby nàmienil ieśli chce fánt/ wykupić álbo nie? Jeśliby przećiwko temu nic niemowil/tedy fánt będźie przyſądzon wierzyćielowi. A Sędźia roſkaże áby go ow wykupil do dwu niedziel/ ieśli niewykupi/tedy (będzie wierzyćiel pytal co ma z onym fàntem čżynić/ y záſię przez dwie niedźieli tákże będźie pytal/ à tám mu ſkażą że) dobrá ony ma opowiedáć przez troie dwie nie- dźieli. Co gdy ſię ſtànie/tedy ſkażą / że to ma oznaymić dlużnikowi w do- mu àlbo w dworze iego z Lawnikàmi/átàm będźie miał ießčże čżáſu čżterna- śćie dni/potym będźie wierzyćiel pytal / gdyżem iuż wßytki ſtopnie pràwá/ iáko mi byli Sędźia y Lawnicy nákazali / przewiodl: pytam ná práwie/ áčż mi iuż ſtronà tákowych dobr vprzątnąć niema. Skażą/ poniewaß iuż dobr tych wedlug práwá doßedl/ tedy mu màią być vprzątnione. (Po- tym ſkazániu weżmie wierzyćiel dobrá ony w vżywánie/ àlbo tám kogo nà ſwe mieyſce wſadźi / álbo on dom zàmknie. Y będźie ießčże pytal / co z tym fàntem dáley čżynić má? ſkażą że go ma trzymáć ſpokoynie rok y ßeść nie- dźiel/à w tym čżàſie go może wykupić. Po wyśćiu roku y ßeść niedźiel/ może iuż ony dobrá przedáć/ oddalić/ y obronę obiecáć iàką ſam miał / nic więcey wedlug práwá) Iur. Munic. art. cxi. glo. O čżym patrz więcey w ſlowie/Obowiązánie.

S.S. lib. i. art. lxx.

Zerie

Ferie.

O Feriách / álbo dniách od Sadow wolnych. Masz niżey w słowie Swiętá.

Gierádá.

Gierádę álbo sprzęt swoy po Hergwećie y po wiennie Białagłowá bierze / y to co do niey należy / iáko gęśi / owce / skrzynie z záwieśistemi wiekámi/przędzá/pośćiel (to iest) pierzyny / poduszki / prześćierádłá / obrusy / łáziebne chusty / ręczniki / miednice / lichtarze (len)száty niewieśćie / pierśćionki / sponki / álbo ręczne ochędostwá / wieńce / kśięgi wszytki ktorych Białegłowy vżywáią / do chwały Bożey należące. Skrzynki máłe / kobierce / obićie / firhánki zasłony / Są też iesżcze niektore rzeczy do tegoż należące / iáko zwierćiádłá (igły) † szczotki grzebienie / nożyczki † y insze rzeczy ktore sie tu opuszczáią. Do sukná (nie) kráiáne na vbior niewieśći / tákże † srebrá y † złotá przez rzemieśniká nie robionego. ° to iest / w ktorymby podobieństwá żadnego do vbioru niewieśćiego niebyło ° białegłowy nic niemáią. A wszytkie insze rzeczy ktorych tu niemianowano * y ktore do Hergwetu álbo do wiána / y stráwy domowey nienależą / o ktorych ná swym mieyscu * dźiedźiczne są. A iesliby co z tych rzeczy zá żywotá mężowego było zástáwiono / tá ma wykupić ten ktoremu według práwá należą. Specu: Saxon: lib: i. arti: xxiiij.. tex,

Z tąd to nápzod bacżyć możesz / iż białagłowá wszytki owce po śmierći mężowey w gierádę bierze. Wszákże iesliby mąż miał osobliwą trzodę owiec / y pásterzá osobnego / tych po śmierći Zeniny blisżey krewny wydáwáć niepowinien: chybáby co Zoná swych włásnych owiec miáłá bo to blisżey słusznie należeć będźie. Ale iesliby żadnych owiec włásnych niemiáłá / tedy ich też Mąż w Gierádę dáwáć niebędźie powinien. Y ták skázuią Láwnicy w Máydeburgu. Przyczym też pámiętay ná to / co niżey w słowie Mąż vsłyszysz z árticulu 31. lib. i. s. s. Iż gdy zoná zá żywotá mężowego vmrze / żadnych dobr ruchomych oprocz Gierády / álbo sprzętu / á włásnośći blisżemu potomkowi niezostáwi.

A ponieważ w stárych głosách Specu: Saxon: przez Biskupá Máydeburskiego zebránych / náyduie sie to że białagłowá po śmierći mężowey srebro robione bráć ma / powinienli też mąż blisżey krewney Zeniney wydáć nacżynie álbo kubki srebrne álbo złote?

Odpowiedz że niepowinien / bo tylko to coby Zoná doniego wniosłá / y cżego mąż w vżywániu ſwym niemiał / Gierádą będzie. Ale iż to przedſię Zoná bierze do Gierády po śmierći mężowey / to ſię dźieie dla tego / iż ſię poſpolićie trafia / że tego z dobr ſpolnych nábywáią / cżego bliżßa krewna niecżyni. Tákże też y o owcách rozumiey / iákoś wyżßey ſłyſzał. Ale to wßyſtko rozumiey o białychgłowách / ktore dźiedźictwá niebiorą / áni bráć mogą: bo ty biorą tákie rzecży do wiáná / álbo gierády należące / ſkąd żadnych długow płáćić niepowinne / ieśli ſą ſtanu Rycerſkiego. Ale ieśli dźiedźictwo bráć mogą / tedy będźie ná ich woley bráć co chcą / ieśliby niebyły z narodu Schwabſkiego. Támże glo.

Do Gierády bliżßa ieſt krewna Zeniná po kądźieli (ieśliby Zoná pierwey niż Mąż vmárłá) niżli mátká mężowá. Mąż wyżßey w słowie Białągłowá.

Gierády Mąż po śmierći Zeniney z innemi dobry ruchomemi / dla cżego niebierze. Maß niżey w słowie / Mąż.

Corká niewypoſáżona Gierády z śioſtrą wypoſáżoną dźielić niepowinna. Maß wyżßey w słowie Corká.

Kśiądz bierze gieráde rowną z śioſtrą. Maß niżey w słowie Kśiądz.

S. S. lib: i. arti xxiiij. Feu:: clxi. I. M.ar :lxij

Do gierády należą wßytki ßáty / vbiory niewieśćie / ſukno y płotno (ſkroione ná vbior niewieśći) y wßytko cokolwiek dla ochędoſtwá noßą białegłowy / y cokolwiek pod ſwą mocą / álbo pod ſwym kluczem miewáią. Nád to / wßelkie ſrebro y złoto / tkáne ná vbior niewieśći / pierśćionki / ſponki / páſy iedwábne okowáne / mánelle / álbo ochędoſności ręczne / záwießenia / przykryćia łożne / álbo kołdry / prześćieradłá / bodlochy / firhánki / łoże / wezgłowiá / podußky / obruſy / panwie / browárne nacżynie naiemne / koćieł do prania / ſkrzynie z wiekámi / len przędzá prána álbo niepráná / kśięgi ná ktorych Białegłowy zwykły cżytać / gęśi / kacżki / owce ktore ná paßą wychodzą. A ieśliby mąż był krámarz álbo kupiec / ktoryby temi rzecżámi kupcżył / y one przedáwáć zwykł / iáko kołtryny / oponki / kobierce / ect. tych tá ktora Gieráde bierze otrzymáć niemoże więcey / iedno coby było doſyć ku ochędożeniu iednego gmáchu / álbo náwięcey káżdego z tych troie. Jeśli też Mąż zwykł gośćie ſtáwiáć / ták że by łoż y pośćieli wiele miał / tedy też niemoże tego białágłowá więcey otrzymáć (iedno iáko wyżßey ſtoi.)

Co wßytko co tu opiſano ták ſię ma rozumieć / ieśli Zoná do mężá táką gieráde wniosłá / iáko owce / ktore ieśli przedtym Mąż miewał niżli ſię ożenił / tedy oná do tego práwá żadnego niema / ále krom tego cokolwiek by było ochędoſtwá niewieśćiego / to bliżßa wßyſtko bierze / to ieſt / cokolwiek oná wniosłá do mężá.

Gdy te-

Gdy tedy Zoná Mężowi vmrze / bliżßa iey krewna bierze gieráde / ktora powinná mężowi / łoże vſtánie iákie było zá żywotá żeninego zoſtáwić / przytym powinná zoſtáwić zydle álbo łáwę z wezgłowiem Stoł z obruſem / ręcznik / y ſtołek z wezgłowkiem. Tá też ktora gieráde bierze do ſtráwnych álbo śniednych rzeczy / domowych niema. Iur: Municip: articulo: xxiij. Text.

¶ Gierádá nic inßego nie ieſt / iedno to co do domu mężowego ſpolnie należy / á ieſt rożna od Hergwetu / tey niemoże inßy bráć iedno zmárłey białeygłowy / bliżßa krewna po wrzecienie (iáko też Hergwetu żaden niebierze iedno zmárłego bliżßy krewny po mieczu.) A dla tego zową táką bliſkość po wrzecienie / że to wrodzona ieſt rzecz białymgłowam prząść kądziel (iáko y blißego ſtrony mężá zową po mieczu / po Łácinie agnatus.) A tak choćby mężczyzna był kto / á byłby mi krewnymi po mátce / śieſtrze / albo ktoreykolwiek białeygłowie / tedy mi ieſt bliſkim po kądźeli álbo po wrzecienie / po ktorym ma być krewny / kto chce gieráde bráć. A wßytcy ktorzy po wrzecienie ſobie ſą krewnymi / w rownym ſtopniu / zárowno Gieráde biorą. A tu też łácno odpowieß ná to / co niektorzy z ártikułu iij. lib: j. s. s. mowią: że rowno dźiedźictwo bráć máią wßytcy ktorzy ſą rowni w ſtopniu bliſkośći / bądź mężczyzná / bądź białagłowá / bo iáko krewni po mieczu biorą Hergwet / ták krewni po wrzecienie biorą gieráde / do ktorey należą ßáty y vbiory niewieśćie / kràiáne ſukno y płotno / ect (á miánowićie wßytko cokolwiek ku ochędoſtwu niewieśćiemu należy gierádá ieſt / oczym ártikuł ninieyßy opiſuie.) Wßákże to maß dobrze wyrozumieć / bo iesliby Mąż temi rzeczámi kupczył / á tym ſam śiebie y żonę żywił / tedy to iuß do dźiedźictwá nie do gierády należy wyiąwßy to co by ku iey potrzebie vrobiono było / álbo cobykolwiek w ſkrzyni ſwey pod ſwym kluczem miáłá / y tego vżywáłá.

S. S. lib: i. arti: xv.
S. S. lib: i. arti: xxvij.
S. S. lib: i arti iij.
S. S. lib: ij ar: v. et xxiii.

¶ mogłby kto ſpytáć / iesliby ſię po śmierći Żeniney bliżßa Gierády domagáłá / pierwey niżliby trzydźieśći dni wyßło / álbo zárázem czáſu załoby / y o toby mężá do Sądu poćiągáłá. Ktory ácżby ſię wydánia gierády niezbraniał / áleby żądał / áby niemiał przenágábania (poki trzydźieśći dni niewynidźie.) Odpowiedz. Acżkolwiek po śmierći kążdego mężá álbo niewiáſty / gierádá y Hergwet zárázem według práwá przychodzą ná bliżßego álbo bliżßą / wßákże iey mąż przed wyśćiem dniá trydźieſtego wydáć / áni o nię iákiego przenágábánia ćierpieć / odpowiedáć niepowinien. Ale iesliby ten komu gierádá przychodźi przed trzydźieſtym dniem przyßedł z Sędźiem y ſługą vrzędowym / y żądał vkazániá gierády / onby ſię tego zbraniał / áni kluczow do ſkrzynie żoney zmárłey dáć chćiał / Sędźiemu winę / y ſtronie nagrodę przepada / y iuż przed trzydźieſtym dniem może być o nię poćiągan / y powinien ią będźie wydáć.

S. S. lib: i. arti: xv.

Gdy te

Gdy tedy kto v Sądu ſpráwę mieć ma o gierádę/po śmierći ćzyiey przypádłą/tedy ták ma poſtępowáć.

Naprzod ma przyiść z rzećznikiem do Sądu/ á Rzećznik vćzyniwßy opráwy práwne/ma ták mowić: Stoi tu przed Sądem wáßym. Páni B. y ia rzećz iey ſpráwuiąc/ z tą vććiwośćią ktora Sądowi przyſtoi/ tá przez mię żáłuie/ że iey bábá/śioſtrá/ mátká/álbo ktorakolwiek przyiaćiołká krewna/ vmárła/y zoſtáwiłá gierádę/ do ktorey ſię oná práwem ćiągnie/ y prośi o Sądowy decret/ iáko ma w tym według práwá poſtąpić/ aby miáłá zupełne prawo. Skazą/że tego ma dowieść ſamotrzećia/ z bliżßemi ſwemi krewnymi po mieczu/ potym ták poſtąpi. Tá to páni B. dáłá pozwáć do Sądu waßego/P. máiąc przećiwko niemu nieco práwem ćzynić/potym Sędźia ſpyta ſługi/ ieśli go pozwał: Co gdy ſługá zezna/záśię Rzećznik ma ſię przypowiedźieć ná ſtronę pozwáną/ chcąc nań żáłobę położyć/ ieśliby ſtánął. A ieśli nie ſtánie/tedy ma żądać decretu poſpolitego/ktory ná tych ktorzy do Sądu nieſtáią wychodźi/ á ieśli ießćze nie przyidźie/ poki decret wyrzećzon niebędźie/ tedy ma ták dáley poſtąpić/páni B. dáłá pozwáć do Sądu wáßego. P. ktory nieſtánął/y poſpolity decret iuż nań wyßedł/áćz iuż niemám wypuśćić żáłoby/ y námienić o co ieſt pozwan: y ſkáże Sędźia że to może vćzynić. Potym rzećznik położy żáłobę/mowiąc: ieſt pozwány o Gierádę/ktora według práwá ſpádkiem przyßłá/ ná p. B. po śmierći śioſtry/mátki/álbo inßey krewney iey/á ieśliby tu był/tedyby przećiwko niemu żáłowáłá/ták iákoby według práwá żáłowáć miáłá/ y prośi áby był przywołan temi słowy P. przyſtępui do Sądu/ á odpowieday o coś ieſt obwinion/ popierwße/ powtore/ potrzećie/ y poćzwarte/ imo práwo/ potym ſpytá rzećznik/ co ma daley ćzynić? Skazą/ áby go drugi raz dał pozwáć ná bliżßy Sąd/ ktorego ćzás kiedy przyidźie/ tedy ma dáley ták poſtąpić/ iáko P. B. byłá pozwáłá. Ná przeßły ſąd/P. co Sędźiemu/y Láwnikom iáwno ieſt/ y ćze kśięgámi Sądowemi dowodzę teraz iuż ná drugim roku nieſtanął/ przeto pytam ná práwie/co dáley ma ćzynić? ſkazą że go ná trzeći bliżßy Sąd pozwáć ma/ná ktorym ieśli nieſtánie: záchowáią mu ießćze pomocną rzećz/ktorey ieśli niewnieśie/ ná ćzwartym Sądźie/ tedy daley rzećznik ma ták poſtąpić/ páni B. dáłá do Sądu wáßego pozwáć P. o gierádę ktorą ſobie ná ćzterdźieśći złotych ßácuie ktorą on zátrzymawa przećiwko bogu/ práwu y ſpráwiedliwośći/ ten pozwány nieſtánął/ iáko to kśięgi świadćzą popierwße/ powtore/ potrzećie/ áni rzećzy pomocney/ ktora mu byłá záchowaná/ wnioſł: pytam co dáley ćzynić ma? potym Sędźiá ſkáże decret poſpolity/po ktorego wyrzećzeniu rzećznik ma mowić: Gdyż iuż decret wyßedł/ á on pomocney rzećzy nie wnioſł/ á ná ćzwartym iuż Sądźie nieſtánal/ prośi páni B. o decret/ ieśli ſłußnie y według práwá przyſtáłá/álbo przewiodłá práwo ná nim (według żáłoby ſwey? Skazą że ſłußnie y według práwá práwo przewiodłá według ſkárgi ſwoiey. Daley

ma py-

Dáley ma pytáć / iésli tyle rázow nagrody nieprzepadł / ile kroć do Sadu niestánąl / skaza że przepadł. Potym ma pytáć ácz iey iuż niema być gierádá przysądzona / á o nàgrodę ácz niema być fàntowan? skaza że ma być przysądzoná / y on ma być fántowan.

Ná ostàtek spyta iésliby się zupełná gierádá według vznánia Láwniczego nalázłá / co on przepádnie / skaza że pokupi stronie y vrzędowi / á to wszystko do dwu niedziel ma wrocić / iésli się tego słusznie niespràwi. Ten postępek około przezyskow práwá / ktory tu iest opisány o gierádę / może też być vżywan o káżde insze dobrá: bo kiedy kto trzy rázy pozywány do Sądu niestánie / tedy stroná powodna ma być w wiązána w ony dobrà / tyle ile prawà do tego mą. A iésli pozwàny ná pierwszą załobę stànie / tedy tám záraz może odpowiedáć / y bronić się iáko nalepiey może / á pospolicie według zwyczáiu niektorych Miast / ták może odpowiedź vczynić. Gdyż mię tu B. obżàłowàłá o gieràdę / ktoreiem ia iey wydáć niepowinien / dla tego / że oná nie iest obywàtelem y mieszczàninem tutecznym / czegom gotow dowieść vrzędem ràdzieckym. A my mamy przywileie y práwá / od pànow nászych nàdáne / mamy też y wilkierze swe / ktore ták opiewáią: że ktokolwiek nie iest obywátelem àlbo mieszczàninem tu wtym mieście / niemoże się domàgáć dziedzyctwà / Gieràdy / Hergwetu y inszych ktorychkolwiek spadkow. A ták gdyż oná będąc obcą / żąda tego v mnie / ia proszę ábym był wolen od iey przenágábánia / á przy przywileiách mieyskich ábym był zàchowan / y pytam ná práwie ácz niema być od odpowiedzi wolen? przeciw temuby onà mowiłá / pytam ná práwie iésli y to nieiest obywátel y mieszczánin / ktory od dobr swych Szosy y inne podátki dáie / według vstaw y wilkierzow mieyskych / y ktory w mieście trwa rok y sześć niedziel / gdyżem ia to wszytko czyniłá / czegom regestry mieyskiemi dowieść gotowà: przeto przypuszczam ná rosądek / iésli niemiam słusznie przy swey załobie zostáć / niżliby mię on od niey odepchnąć miał / ábo co iest wedle pràwá? Ná to ták skazano będzie / iésli onà dowiedzie / że tàm iest mieszczka / y z dobr swych tàmże wedle wilkierzá szosy dawàłá / y to cedy byłá powinná / y ktemu rok y sześć niedziel w mieście mieszkáłá / á to księgámi y regestry Mieyskimi / tedy bliższa iest zostáć przy swym pràwie / niżby ią kto od skàrgi odegnáć miàł / wedle pràwá. A gdy iuż tàk przez decret obwiniony ku odpowiedzi przymuszon będzie / tedy ma znowu kłàść załobę / B. ná P. àlbo iàkoby go kolwiek zwano / o Gieràdę / ktora iest lepsza niżli xx kop płáskich groszy / ktora ná nie práwem przypádłá po iey krewney / prosząc o decret / à pytàiąc co ná to mowi. On by ná to odpowiedź táką vczynił / żechmy ia y żoná moiá wszytki dobrà ruchome y nieruchome / od màłà do wiela / niewyimuiąc Gieràdy / àni Hergwetu / ieden drugiemu zá żywotà / spolnie wzdàli y sobie zàpisàli / tákże ktoby kogo przeżył / ten miał ósieść wszytki dobrá y czynić z nimi coby chciàł / ktory dar àlbo zapis spolny / iest decretem vrzędowym potwirdzony / czego dowodzę listem pod pieczęcią mieyską / àlbo sądową: nàd to

S. S. lib. i. arti. lxx.

iuż po/

czego dowodzę listem pod pieczęcią mieyską / albo sądową: nad to iuż po tym zapisie w tych dobrach z żoną pospołu siedziałem / y rok y sześć niedziel / y drugi rok / y trzeci / y dáley / bez wszelákiego przenágabánia / á żona moiá ktorąm ia przeżył / vmárła / nic innego oprocz Gierády nie máiąc / przeto pytam na práwie á czem nieblizszy przy tákowey gierádzie zostáć / nizliby mię kto od niey odeprzeć miał / zwłaszcza że tu oná byłá wziemi / kiedy się zapis stał / á temu się nigdy nieprzećiwiłá? Przećiwko tey odpowiedzi mowiłáby B. ktora się gierády domaga / Zeznániu Láwniczemu y zapisowi vrzędowemu / przećiwić się niechcę / iedno tyle ile spráwiedliwość niesie / gdyż mąż z żoną máią miedzy sobą nierozdielnie niektore dobrá / do śmierći / ktorych żaden znich oddáć y oddalić niemoże / ku szkodzie tych na ktore by to po śmierći iego słusznie spáść miáło / bez

S. S lib: i woley y przyzwolenia ich / iáko iest gierádá. A dobrá żadne niemogą być

arti: xxvij gierádą názwáne á że po śmierći tego po ktorym się ma domágáć Gierády / ktorey zá żywotá iego żadną miárą domágáć się niemoże. A ták mnie się też to niegodziło / ábym się iey zá żywotá vpomináć miáłá (áni mi też przystáło / tákich zapisow álbo dárow zábrániáć / wszákżem przed ie na to niezezwalałá /) tá tez gierádá / áni w dziedzictwo / áni w za na inną własność / nie iest odmienioná / czegom gotowá dowieść / zá żym się ćiągnę do tych dobr / y do gierády: y pytam / á czem nieblizsza otrzymáć gierády / z ktoreiem się nigdy niewyrzekła / nizliby mię on miał apisem od niey oddálić? Na to skażą / gdy mąż z żoną społnie sobie wszytky dobrá żadnych niewyimuiąc zápiszą / ták / ktoby kogo przeżył / ten miał wszytki dobrá onego zmárłego ośieść / á wtychże dobrach byłáby też gierádá nieodmieniona być może / tedy gierádá lepszym práwem przy krewney na ktorą przypádła / nizli przy mężu ktoremu ią zápisano / zostáć ma / wedle práwá. Ale iesliby P. powiedział / że żoná moiá dárowáłá mi pewne dobrá / ktorem ia iuż w insze rzeczy ruchome przeminił / á ten dar nie tylko zá czterdzieśći złotych / ále y zá iednę kopę / ledwie stał ktorego dáru dowodzę świádectwem Sędziego y Láwnikow / álbo inszymi dowodámi / ktore będę mogł mieć na pomoc spráwy swey? pytam na práwie ácz mam mieć iákie vćierpienie o tę gierádę / álbo co według práwá przećiwko temuby strona powodna mowiłá / iáko tu wspomina że tákowy dar odmienił w insze dobrá ruchome / á ia tego chcę dowieść że gierádá zostáłá / y może być náleziono miedzy dobrámi zmárłey / to co to do gierady według vznánia Láwniczego przynależeć będzie / y czego on nieodminieł / á ták proszę ábym byłá przytym záchowána. Skażą / iesli tego powodna stroná dowiedzie / według vznánia Láwniczego / że są dobrá zmárłey zostáłe / ku gierádzie należące / á w insze ruchome rzeczy nie odminione / tedy to blizsza będzie otrzymáć niż pozwány. Dáleyby powodna stroná postępowáłá / mowiąc: Gdyż mi decretem Sądowym iest dowod gierády po śmierći moiey bliskiey pozostáłey przysądzony / ktorego ia ináczey vczynić niemogę / iedno áby P. przy Sędziem y Láwnikach

otworzył

otworzyl gmáchy y ſkrzynie/ á ták proßę áby mi to nakazano było/ y pytam/ ácz tego niema vczynić wedle práwá álbo klucze od wßytkich gmáchow y ſkrzyn ſwych/ do vrzędu położyć niż ſtąd odeydzie? Pozwányby przećiwko temu mowił/ gdyż powodna ſtroná chce vrzędnie/ y zá decretem wáßym gmáchy moie/ w ktorych ia rzeczy ſwe chowam/ otwieráć/ á tám niemaß nic coby iey należáło/ pytam ná práwie: ácz ſię niema viśćić// ieśliby tám nienálazłá nic/ coby iey należáło/ ábymi tákową zelżywość doſtátecznie nágrodźiłá. Skáżą/ ponieważ páni chce wieść Sędziego y Láwniki/ do iego mießkánia y chce gierády ná niepewną ßukáć/ á P. domága ſię iſtoty o nagrodzenie zelżywośći: przeto powinná przez ſwego Procuratora iſtotę vczynić wedle práwá. Potym ieśliby według Sądowego vznánia/ niewiáſtá oná/ nálazłá co do gierády należące/ cobykolwiek było/ to wßyſtko Sędziá z Láwnikámi iey przyſądzą y oddádzą. A ieśliby tám nic tákowego nienálázłá/ tedy przepadá Sędziemu winę y ſtronie nagrodę/ y potym o onę gieradę niemoże więcey czynić przećiwko pozwánemu: á pozwány też gdyby v niego co tákiego nálezionó/ tákże przepada vrzędowi winy ſtronie nagrodę/ y dowod może o drugie rzeczy z nim czynić/ ktorych niedoſtaie/ ktorychby dowieść mogłá/ ieśliby niebyły odmienione.

S. S.ib. art xv.

Maß wiedźieć/ że gierádá pzemieniona bywa w inße dobrá/ á czáſem do wtorych y trzećich rąk przychodźi/ iáko gdyby ktora páni miáłá dźiewkę zá mężem/ ktoraby niewźiąwßy od mátki gierády/ vmárłá: tedy onę gierádę zoſtáłą/ wnęczki y práwnęczki biorą. † A ieſliby bez płodu vmárłá/ tedy gierádá zoſtáie y wpada záſię ná mátkę álbo bábę. † Mogłby kto ſpytáć/ gdyby mąż vmárł/ zoſtáwiwßy dźieći z ktoremiby mátká nierozdźielnie do śmierći mießkáłá/ po śmierći iey ſynowie iey nieſpodźiewáliby ſię bráć gierády/ zwłaßcza ieśliby dźiewki niebyło/ álbo ieśliby byłá páſierbicá/ álbo pułſioſtrá/ á byłáby też krewna po wrzećienie álbo włáſna dźiewká/ álbo inßa ktorakolwiek ná ktoraby gierádá przypádłá/ y vpominałáby ſię iey/ ſynowieby ſię też wydánia gierády niezbrániáli/ w tymby oná ktora gierádę bierze/ nálázłá w ſkrzyni ßtukę (álbo poſtaw) ſukna/ ktoregoby iey ſynowie wydác niechćieli/ mogąli to otrzymáć czyli nie? Odpowiedz/ że powinni wydáć/ bo do Gierády należy/ ále ieśliby ono náleziono było w mężowym mießkániu álbo w iego ſkrzyni/ tedy to ſłußniey zoſtáie przy ſyniech/ y do dźiedzictwá nie gierády przyłączono być ma.

Do tego maß wiedźieć/ że Zony wßytkich rzemieślnikow/ ktorzy ſię rękomá żywią/ máią przeſtáć ná ſwey Gierádźie (ále ná ſtátek álbo cáig do rzemieſłá należący niemáią ſię tárgáć) wßakże tkáczki/ Sukienniczki/ y inße tym podobne/ ieśliby ſámy z dźiewkámi tkáctwo robiły/ ktoregoby mąż nierobił/ tedy ono naczynnie wßyſtko do gierády będźie należáło/ do ktoreg° też máią być przyłączone (krośná/ rámy/ kołowrotki/ bárdá/ ołowki) iedwabie fárbowáne ktoremi robią/ y przędzá fárbowána/ wárzona y ſurowa (wßyſtko co iedno do tego rzemieſłá należy gierádá ieſt.) A ieśliby to rzemieſło mąż

robił/y tym sie żywił/tedy naczynie dziedzictwem á nie gierada bedzie/ á białagłowá ktora bierze po bliskiey swey gierade/tego niewezmie nic wiecey iedno to co słusznie do gierady należy/iáko len/przedzá/ płotná/etc. co zmárła miałá w swym vżywániu/ iáko w texcie nápisano.

Wßyscy tedy rzemieślnycy (iáko Złotnicy/ ci ktorzy iedwabie robia/ málárze y goltsláarowie) cokolwiek máia sprzetu/w rzemieśle w ktorym sie żywia/y ktorego záwße vżywáia / to do dziedzictwá nie do gierády należy. Wßákże cokolwiek Zoná má w swym zámknieniu /álbo w skrzyni / do ktory żaden klucżá niemiał iedno oná samá/tákże cobykolwiek było (ná ściániech álbo ná łáwách w komorze)ku chedostwu iey(iáko sa kobierce/opony/ y inße tákowe)gieràdá iest/ ále iesliby indzie to naleziono / nie pod iey klucżem dziedzictwo iest.

Złotnik cokolwiek ma złotá y srebrá/z ktorego vstáwicżnie robi ná przedáy(tákże y robione srebro ktore iest przedáine) dziedzictwo iest.

Iesliby piwowar miał kociel do wárzenia piwá / wlepiony álbo wmurowány ná pewnym mieyscu/ná ktoremby záwße stał/ ktorego kotłá by sam vżywał/y warzał w nim piwo/ku żywności swey/ á żadnemu inßemu go nienáymował / tedy do dziedzictwá należy. Ale iesliby go inßym náymował/á sam w nim niewarzał / do gierady nie do dziedzictwá należeć bedzie. Tákże kádzi/korytá/ y inne nacżynie browárne / do wárzenia piwá należace/ iesliby go naymował innemu/do gierady nie do dziedzictwá náleza.

Gospodarze domow gościnnych / cokolwiek pościeli prześcierádł wezgłow/y inßych gościnnych potrzeb máia/do dziedzictwá naleza. Ale iesliby żoná osobno w swey skrzyni pościelne rzecży do połogu/álbo y ku inßey potrzebie miáłá/tedy do Gierády náleza/ktorych iesliby niemiáłá/ tedy ma być odpráwioná po śmierći meżowey łożem vsłanym oná pospolita pościela gościnna. Wßákże tak vsłanym iáko do połogu ma być / z káżdey rzecży po troygu/to iest (trzy pierzyny/trzy podußki) y ktemu para ✠ w Niemieckim stoi trzy pary † prześcierádł/tákże y inßych rzecży / do ochedożenia łożnego potrzebnych po trzy sztuki/ á to weźmie zá gieráde. Ale zá tákiego gospodarzá żáden niemoże być rozumian / iedno ten co vstáwicżnie y pospolicie gośćie stáwia. Bo gdyby kto ná cżás Ksiaże/álbo iakiego zacnego páná z iego sługámi w dom przyiał/ten niemoze być zá takiego rozumian ále iedno ten ktory gośćie y przychodnie vstáwicżnie stáwia y chowa.

Rzeźnik ktory ma owce/woły / y inßy dobytek / ktoryby ná iátki był/to do dziedzictwá należy. Ale iesliby miał owce/ktoryby ku inßemu pożytkowi swemu náymował † do gierády naleza † iesliby też miał domá krowe/ dwie/trzy/y wiecey ku pożytkowi domowemu † do dziedzictwá naleza/ † gesi y kácżki do gierády / ále kury do dziedzictwá naleza. Do gierády też naleza/y inßych rzecży wiele ktore nie sa w texcie opisane iáko † dárte pierze † skrzynie z listwámi/y z podniesionym wiekiem/ tych iesli niema tedy te weźmie/ktore wniosłá do meżá á zwłaßcżá ty/ do ktorych samá klucż nosiłá/ tákże pásy iedwábne y srebrne ná ochedostwo niewieście vrobione/ kubek ieden do picia iesli iest/ konewká iedná/ stoł ieden/ zydel ieden/y stołek ieden: á iesliby ich było wiecey/do gierády naleza.

Maß

Masz wiedzieć że naczynie srebrne do picia (y stołek) nie spowinności ále z łáski dáią: przetoż to iest ná woley tego ktory gieráde wydáie / co chce z tych rzeczy dáć.

Spytałby kto / iesli Mąż czásu dobrego zdrowia żony swey / zá pilną potrzebą / száty iey / álbo insze klenoty / zástáwił / á potym Zoná rozniemogszy się vmárłá / bliższa iey domagáłáby się gierády / á onby mowił że zá potrzebą / zá dobrego zdrowia żony swey / száty przedał álbo zástáwił / y potym one pieniądze w chorobie iey strawił. Onáby się domagáłá / gdyż się przyznał / iże ie on zástáwił / nie żoná / áczkolwiek niema zá nie odpowiádáć? onby przedsię powiedział / iże to zá potrzebą vczynił / żonę tym żywił / á stáło się też to z wolą iey / (wczym iesli mi chcą wiárę dáć / dobrze: iesli niechcą / tedy tego gotow dowieść iáko práwo nákaże?) Odpowiesz ná to: Jesli mąż może dowieść świádectwem onego / v ktorego są ty rzeczy w zástáwie iże to vczynił zá dobrego zdrowia żeninego / tedy ich masz niepowinien wykupowáć / ále oná ktora dochodźi gierády ma ie sobie wykupić iesli chce / á on ma być wolen. Wszákże iesliby to mąż ná potrzbę żeninę zástáwił / álbo iákokolwiek oddalił / tedy tego ma przysięgą potwierdźić iesli mu wiáry wtym niedáią: á gdy to vczyni / tedy iuż oná krewna / ma to wykupić swemi własnymi pieniądzmi.

Mogłby tu kto spytáć / gdyby co do gierády álbo Hergwetu należącego / ták zástáwiono było iesliby tego pospolitym groszem wykupić niemiano / niżliby ow miał swym wykupowáć / gdyż on z tego pożytku żadnego niewziął / ále ony pieniądze w spolny pożytek szły. Odpowiesz / że słusznie ten ma wykupić / ktory spadek Gieráde álbo Hergwet bierze / á dla tego niepowinien pospolitym groszem wykupowáć / że vmárły álbo vmárła zá żywotá swego nikomu nic powinną nie byłá: ktemu te rzeczy ieszcze wten czás gierádą niebyly / gdyż dopiero po śmierci iey gierádą są názwáne / przeto on też nie iáko gieráde / ále iáko swe własne rzeczy zástáwiał álbo zástawiáłá. A iż żaden więcey práwa ná drugiego wlać áni przyumrzeć niemoże / iedno to co sam miał / á zmárła / by byłá żywá / przedsię iesliby chciáłá mieć swe rzeczy / musiáłaby ie byłá wykupić: á iż toż práwo przyumárłá krewney swey / ktore sámá miáłá: przeto też tá ktora gieráde bierze / swym groszem powinná tákowe rzeczy zástáwione / wykupić (z tądże pochodźi oná regułá práwna / że gierádá álbo Hergwet niemogą być ták zwáne poki żyw álbo żywá / ten álbo tá po ktorey śmierci oczekawa bliższa Gierády álbo Hergwetu / ále skoro vmrze dopiero się stawa Gierádą y Hergwetem.)

S. S. lib: i. arti. xxiiij.

Spytałlibyś ieszcze / iesliby niewiástá chora y o zdrowiu swym wątpliwa w chorobie gieráde ktoremu księdzu oddáłá z rąk swych / krewne swe od tego oddaliwszy / nie bez krzywdy ich / á ná toby mąż zezwolił podobno dla tego / iże iey sam otrzymáć niemogł / y przy ktorym dárzeby y świádkowie byly / á oneyby bliższey niebyło / ániby ná to zezwaláłá / zá onym dárem wyniosłby on ktoremu to prze Bog dárowano / z domu onego gieráde: po śmierci żeniney / blyższa krewna vpomináłaby się mężowi gierády / onby

powie-

dźiał że o żadney gieradźie niewie/ bo ią żoná zá żywotá ſwe°/ prze Bog dáłá/ á ták chceli iąmiec niechay mu ſię vpomina. Onáby go zá tym do Sądu pozwáć dáłá/ y vczyniłaby nań ſkárgę temi álbo tákiemi słowy: Pánie Sędźia záłuię ná P. że on gieradę ná mię po śmierći bliſkiey moiey przypádłą zátrzymawa ktorą ſobie ßácuie ná dwádźieśćiá złotych/ y pytam ná práwie co náto mowi: Náprzećiwko temu by pozwány żądał gwaru po ſtronie powodney/ ktory má Sąd nákázáć/ á tákowy gwar powinien powod obręczyć. Po ktorym

S.S. lib: i ati: xv.

gwarze/ y po obręczeniu iego/ vczyniłby táką odpowiedź/ Żoná moiá gierádę ſwą zá żywotá ſwemi rękomá ná miłośierne vczynki/ dla zbáwienia ſwego dáłá y dárowáłá/ czego dowodzę temi ktorzy przytym byli świádkámi że ty rzeczy innemu ſą od żony moiey dárowáne/ y przezeń wynieśione/ wßákże iesliby mi w czym więcey winę dáłá/ tedym ſię iey gotow vſpráwiedliwić/ iáko práwo nákaże: á ták pytam ná práwie/ ácz niemam być wolen? onáby zás mowiłá: gdyż to zeznawa że był obecznie przy oddaleniu tákowey gierády/ á niewáſtá żadnych dobr oddálić niemoże/ bez przyzwolenia mężowego/ iáko włáſnego opiekuná ſwego/ á iż on ná to zezwolił/ mnie ku wielki ßkodźie. Pytam ná práwie iesli ma być odpowiedźi wolen/ álbo co ieſt według práwá? Odpowieß: że tá wymowká mieyſcá niema/ ále powinien odpowiedáć wedle práwá. Może też y inßym ſpoſobem przećiwko mężowi poſtępowáć/ to ieſt/ może go obwinić/ że był przy tym/ kiedy żoná oddaláłá tákową gierádę/ tedy powinien będźie námienić/ iesli był álbo niebył. Jesli odpowie że był/ tedy ták ma żáłowáć. Gdyż mąż y káżdy wierny opiekun powinien przeſtrzegáć śieroty/ á oſobliwie mąż żony ſwey od ßkody/ poki żywá/ á krewna moiá będąc w opiece iego/ wpádłá w niemoc/ w ktorey oddaliłá dobrá ſwe/ czego według práwá vczynić niemogłá/ y on ſię w tym pokazał/ nie ták iáko prawdźiwemu y wiernemu opiekunowi przyſtoi/ áták pytam ná práwie/ ácz mi tákowey ßkody nágrádzáć niema? etc/

A tu maß niektore rzeczy potrzebne wiedźieć/ iáko ſię mąż ma opátrzyć áby do ßkody nieprzyßedł/ iesli żoná iego gieradę oddali. Abowiem káżdy mąż gdy mu ſię żoná rozniemoże/ powinien ią opátrzyć według potrzeby/ á nietylko ią opátrzyć powinien/ ále powinien iey zábronić tego czynić/ coby komu ku ßkodźie było. Bo to ieſt powinność dobrego opiekuna/ gdyż żadna śierotá bez przyzwolenia opiekuná ſwego nic oddálić áni darowáć niemoże: przetoż iesliby ſię iáka ßkodá ſtáłá zá niedbáłośćią opiekunową/ powinien ią nágrodźić/ á niewymowi go niebytność álbo niewiádomość/ boby ták był fáłßywym opiekunem. A coby ſię kolwiek ßkody przez iego niedbáłość ſtáło/ tedy powinien zá tę ßkodę odpowiedáć. † Abowiem gdy kto vrząd iáki ná ſię przymuie/ tedy iuż muśi y ßkodę ktoraby ſię mu ná vrzędźie iego ſtáłá ná ſię wziąć/ przeto że on ma być obrońcą y opátrzyćielem onego vrzędu/ záczym ßkodę ktoraby ſię iego niedbáłośćią ſtáłá/ nágrádzáć powinien. † A iesliby mąż rzekł/ że przy tym niebył kiedy to żoná iego vczyniłá/ áni o tym wiedźiał/ y owßem pierwey niż przyßedł/

iż było ty rzeczy z domu wyniesiono / tedy sie tam bliższy mąż odwieść niżby go kto pokonáć miał. A kiedy sie spráwi / tedy sie oná ma gierády domángáć / v tego komu ią dárowano. Jesliby też mąż powiedział / że iáko mogł z náiwiętszą pilnośćią chćiał tego zábronić / chcąc tego dowieść ludźmi ktorzy przy tym byli / ále niemogł. Powodnaby strona mowiłá: Bysmy dał znáć / nálázłábym byłá ráde przećiwko temu. Tedy będzie powinien odpowiedáć / á to względem opieki: bo przy tákowych rzeczách máią bywáć ći ná ktore one dobrá máią vpáść / ináczey tedy dar on nieważy. Ale iesliby to żenie swey oznáymił / iże przez przyzwolenia przyiaćioł nic dárowáć niemoże / y tego sámotrzeć według práwá dowiodł / tedy o to żadnego vćierpienia mieć niema / choćby tego blizkiey ency ktey ney nic oznáymił † bo kto czego potrzebuie / ten tego ma być pilen. † S. S. lib: i. arti: lii. S. S. lib: i. arti, lii.

Bliższa ktora bierze gieráde / ma vstáć łoże mężowi / to dla więtszey vczćiwośći postánowiono / bo też y to cokolwiek Białegłowy biorą / dla ich vczćiwośći postánowiono: áták też słusznie Białegłowy máią mieć w vczćiwośći práwo / ktore nic innego w sobie nie niesie / iedno vczćiwość. A iż też nápisano / że Gierády żaden niebierze / iedno bliższa po wrzećienie / tedy y ty masz wiedźieć / że iesliby niewiastá nie máiąc dźiewki żadney / zostáwiłá syná ktory miał pierwsze świecenie tedy ten bierze Gieráde przed Ciotką / á iesliby był y żak y dźiewká / tedy spolnie wezmą Gieráde / ktorą też po Láćinie w práwie zową Paraferná / to iest / Sprzet ktory iest w domu mężowym / wspolnym vżywániu (á pierwey bywa odpráwiona niż Hergewet.) S. S. lib: i. arti: v.

Gierádá gdyby zostáłá bez dźiedzicá / Sędźiemu ma być oddáná. Masz wyższey w słowie Dźiedźic. S. S. lib: i. arti: xxiiij.

Do gierády bliższa iest mátká zmárley niźli syn / tákże zmárley mátki mátká / niźli mężowá mátká. Masz wyższey w słowie Białagłowá.

Gleyth.

Gleyt / álbo wolne prześćie kto komu da / powinien go bronić od szkody. Masz wyższey w słowie Cło.

Przećiwko Gleyt máiącemu nic sie czynić niegodźi. Masz niżey w słowie Pokoy.

Gleytu Pan bez woley Mieyskiey / áni Miásto bez woley Sędźiego dáć złoczyńcy niemoże. Masz niżey w słowie Vstáwá.

Gluchy

Głuchy / niemy / chromy / bez reki álbo bez nogi / w práwie mieyskim dźiedźiczą / ále w práwie Lennym niedźiedźiczą. Masz wyższey w słowie Dźiedźic.

GLVPJ.

¶ Pátrz w słowie Szalony.

Gográbiá

Gográbiá rzeczony ieſt ſtąd / że ſpráwy prętkie / á iákoby bieżące / też prętko y iákoby bieżąc ſądźi. * Abowiem po Niemiecku Gehen / ieſt chodźić / á gráff (iákoś w ſłowie Decret ſłyſzał) znáczy Sędziego ſtąd Gogräff ieſt iákoby bieżący / á prędki Sędźia. * Spe Sax: lib: i ar: lvi. glo.

S. S. lib: i. ar: lvi. lvii. lib. iij. ar: ixiiij. I. M arti: lxv lxvij.

Jeślibyſię tráfił świeży vczynek złodźieyſtwá / łupu /

álbo gwałtu / ná ktorymby złoczyńcá poimán był / á Sędziego włáſnego niemożenoby doſtáć ták prętko / iákoby one ſpráwę ſądźić potrzebá / tedy może być Gográbiá od obywátelow przynamniey trzech wśi álbo folwárkow † do onego Sądu należących † obrán / ktory one ſpráwę oſądźi. Specu: Saxon: lib: i. arti: lv. tex.

W Gográbſtwie (to ieſt / w prętko obránym Sędźiem)

niemáſz żadnego lenná / áni ſpadku dźiedźicznego / dla tego / iż wolno obywátelom obráć do iedny tylko ſpráwy / álbo do pewnego czáſu. ❧ Ten ártikuł ieſt iákoby wykłádem przeſzłego lv. ártikułu. Bo powiedziawſzy tám o obrániu Sędziego / tu mowi: Iż w Gográbſtwie áni lenná / áni ſpadkow dźiedźicznych niemáſz / to ieſt / do iego vrzędu Lenno żadne nie należy / w ktoreby ſynowie iego dźiedźicznie náſtąpić mogli / áni ſpadek / bo tákże áni ná vrząd iego wſtępuią / dla tego / iż tylko do oſądzenia iedney ſpráwy obrán był / á nic dáley / Zá czym ieſt iákoby vznawcá vczynku onego / ktory obrán / ále niepodawan być może / boby ták podánego Sędziego decret ważny być niemogł. Ztąd baczyć możeſz / że ſię czáſem niektore rzeczy przez wilkierz / álbo vchwałę dźieią / ktore ſię według ſámego práwá dźiać niemogą. Jákoś tu przykład o prętkim Sędźim ſłyſzał. Mogłbyś tu ſpytáć / iáko tu Gográbiá Sędźim być może / ponieważ według práwá / wola oſobliwego człowieká Sędziego nieczyni / y żaden Sędźia a priuatis perſonis władzy ſwey nienábywa. Ale ná to odpowieſz: Iż tákowi Sędźiowie nie z obránia chłopſkiego / ále więcey od wyżſzego Sędziego (álbo rácży od práwá) władzą ſwą biorą. ❧

Wſzákże ieśliby Pan komu ten vrząd dał w lenno /

tedy mu go iuż y iego ſynom trzymáć / według praw Lennych powinien: Wyiąwſzyby to wolnym obierániem obywátelow onych złamano było (zwłaſzczá żeby go z vrzędu onego záſię złożono.)

A tu byś

A tu byś rzekł podobno / iż przećiwko temuż ártykułowi / w ktorym wyższy trochę powiedział / że w Gográbstwie niemász żadnego Lenná áni spadku dziedźicżnego. Tu záś powiáda: Jeśliby pan komu ten vrząd podał / powinien mu to iuż Lennym práwem trzymáć. A iákoż mu to lennym práwem będźie mogł trzymáć / kiedy mu vrzędu w Lenno podáć niemoże. Bo co śie przećiwko práwu dźieie / to śię zostáć niemoże. Nád to stoi tu w tym páragráfie / iż ono podánie Pan y synom iego trzymáć powinien / á pierwey powiedział / iż ten vrząd żadnego spadku dziedźicżnego niema? Co wszystko ták będźiesz mogł porownáć: Iż áczkolwiek w vrzędźie Gográbskim áni lenná áni spadku dziedźicżnego niemász. Wszákże gdy będźie obran / á Pan mu też zá iego pracą lenno iákie naznácży / y poda / tedy w tym iuż y ony dźiećí iego (dźiedźicżne) † y lenne † práwo mieć będą / bo co Pan raz komu da / tego mu iuż bráć niema.

Mogłbyś też tu iesżcże spytáć / oto ná końcu textu stoi / iáko obywátele spolnym zezwoleniem práwo lenne mogą komu przełomić / ponieważ są niższy niżli Pan / á niższy práwá wyższego niż sam iest psowáć niemoże. A ná to też odpowiesz: Iż áczkolwiek práwá lennego zepsowáć niemogą / ále z vrzędu Gográbskiego / zá ktorym był lenná nábył / złożyć go mogą. Zá czym mu też y lenno odeydźie / bo gdy vstánie przyczyná dla ktorey śię co dźieie / tedy y to cośiekolwiek dla niey dźieie / vstáć muśi. Specu: Saxon: lib. i. arti: lvi: tex. et glo.

Jeśliby złodźiey / álbo kupiezcá od godźiny do godźiny

niebył pokonan / álbo osádzon / tedy go iuż Gográbiá sądźić niemoże / ále go porządny Sędźia ma sądźić. A to o Gográbiách ktorzy do prętkiego osądzenia gwałtow bywáią obieráni rozumieć masz. Specu: Saxon: lib: i. articulo: lvij: tex. I.M.ar: xx. viij. & xlvj. glo.

Abowiem złodźieie iedni są iáwni / drudzy skryći / á oboie tákie złodźieystwo / Sędźia ma sądźić tego dniá ktorego śie stánie / bo iesliby sprawá byłá przenocowána / muśiałby ią iuż nie Gográbiá ále porządny Sędźiá sądźić / dla tego / iż iuż wyszłá z Sądu Gográbskiego y obwiniony może być dan ná rękoiemstwo † iesliby vczynek świeży niebył. † ¶ Spytałbyś tu podobno? Jeśliby śie iáki inszy występek stał / iáko mężobóystwo álbo gwałt / będźieli to Gográbiá Sądźieł? Niektorzy mowią / iż będźie: bo w tych dwu słowiech Złodźiey álbo kupiezcá / zámykáią śie inne wszytkie występki / iáko kto kogo zábiia / ten go z zdrowia łupi. Kto pánne álbo Biáłagłowę gwałći ten iey też czystość y wstyd wydźiera: kto kogo truie / ten mu zdrowie krádnie. Wszákże słuszniey ták ná to odpowiesz / że tego Gográbiá niema sądźić / bo sąd ktory śie ná gárdło ludzkie śćiąga / niema być bárdzo szeroki / y nieladá iáko komu ma być zlecon. S. S. lib: ij. arti: ix.

Nád to/Gográbi práwo tego niepozwala / á ktoby kogo mordował / choćby to względem vrzędu czynił / kiedy tego niebędźie miał w poruczeniu / álbo práwá do niego niema / ten mężoboycą ieſt á nie Sędźią. Ktemu też / że żaden z vrzędu ſobie zleconego wykráczáć niema. Gográbiá tedy tylko złodźieie y łupieżce ſądźić będźie onego dniá / ktorego ſię iáwny vczynek ſtanie. Co też y otych rozumiey / ktorym Sądy o świętokradztwo zlecone bywáią. Támże glo.

A ieśliby Gográbiá ná długi czás był obrán / tego po

winien(Pan zwierzchni iáko) Grábiá/ álbo Márgrábiá lennē opátrzyć / záczym y Rug może być przed nim/y przenocowáne gwałty álbo wyſtępki ſądźić będźie mógł. Ale kiedy Grábiá álbo pan zwierzchni do Sądu ſwego Gográbiego przyidźie / tedy tám Sąd Gográbſki vſtawa / ták iáko też Grábſki Sąd vſtawa / kiedy Krol do iego práwá wiedźie / á obádwá obecnie (przy ſpráwie) będą. Speculo: Saxon: lib: i. articulo: lviij. tex.

W przeſzłych árticulech powiedźiał o Sędźiách / ktorych wybor y złożenie przy poſpolſtwie ieſt. Tu mowi o Sędźiem ktory choć od poſpolſtwá wybran bywa / ále go przedſię poſpolſtwo z vrzędu złożyć niemoże. A tu Ceſarz ſubtelnie z Sáxonámi poſtępuie / iż w ſtánowieniu praw od łżeyſzych rzeczy poczyna / áby dla trudnośći práwnie odrzucáli ktory poſtępek káżdy báczny záchowáć ma / áby záwżdy od łżeyſzych łátwieyſzych rzeczy w ſpráwách ſwych poſtępował. Naprzod tedy poſtánowił o Sędźiách ktorych poſpolſtwo obráć y złożyć może /potym o Sędźiách ktorych też poſpolſtwo obráć może / ale złożyć iákoś ſłyſzał niemoże / á to zárázem náprzodku ártikułu gdźie mowi: Iż Gográbię ná długi czás obránego Pan zwierzchni lennem opátrzyć powinien.

Mogłby tu kto ſpytáć / iákie to opátrzenie ma być? powinienli mu Pan dobrá iákie podáć / czyli go ná Sąd położyć / ktorego mu dźiedźicznie podáć niemoże / boby to było przećiwko árticułowi lv. s. ś. lib: i. ktorys teraz miał w ręku / gdyż żaden Sąd w czwárte ręce podány być nie

S. S. lib: iij. może. (o czym niżey w ſłowie Lenno vſłyſzyſz) okrom Szołtyſtwá / ále

arti: li, lij. tu Sędźia ták obrány / nie ieſt Szołtyſem / przeto też Sądu Lennego mieć niemoże.

Ieśliby też kto rzekł / żeby mu one dobrá podáć miał / tedy y ná to ſię mu odpowie / iż tu tego niepotrzebá / bo choćby mu Lenne dobrá podano/ przedſięby zá tym ſámym ſędźią niebył / á ták odpowieſz. Iż nie wſzytko to co w práwie nápiſano bywa roſkázowano: bo ieſt śiłá rzeczy ktore tylko iákoby zá poráde położono. Iáko tu o podániu dobr Gográbi ná długi czás obránemu / więcey ieſt poráda / niżli przykazánie / iákoby rzekł: Ze dármo żaden prácowáć niepowinien / ále káżdy ſłuſznie przyſtoyną nagrodę pracey ſwey ma odnośić. A tu maſz wiedźieć / iż co tu mowi o opátrzeniu Lennym Gográbſkim / że więcey ieſt ráda niżli przy-

kazánie

kázánie/tedy to rozumieć máß w Grábstwie; bo w Márgrábstwie to práwo nie rádá iest/ ále przykázániem: przeto y owo co sie wspominało zá Sąd przez cztwarte rece niechodzi/o Grábstwie rozumieć. Bo to w Márgrábstwie/gdzie pod wiernośćią Márgrábską sadzą/być może/ bo w Grábstwie sądzą pod kaźnią Krolewską/ á tá rozność z strony Prowincyi przychodzi.

S.S.lib.iij. arti.lxv. S.S.lib.j. art. ij.

Maß tez tu wiedźieć/iż Rug o ktorymeś w texcie słyßał/ iest owo bádánie chłopskie/ gdy przy zagáionym Sądźie wychodzą/ y o wystepkách miedzy sobą bádánie czynią/ ktory pospolicie w Márgrábstwie bywa: bo w Grábstwie Woytostw niemáß/á dziwny obyczay tu chłopi zachowują przy tákowym bádániu/bo cząsem wiedzą dobrze o cym co bádáć máią/ á skoro sie zeydą/ tedy sie wßyscy záprzą że niewiedzą/ y ták czynią pierwßy y wtory raz: á zá trzećim rázem kiedy sie iuż zá pilnym bádániem ná co zezwolą/ tedy gdy ich Sedźiá o to spyta/ mußą przysiegáć iáko sie o tym dopiero zá trzećim bádániem dowiedźieli. A iesliby przysiądz niechćieli/ winę sedziemu przepadáią/dla tego/iż nim przedtym dwá rázy skłámáli. Támże glo.

Winá Sográbská iest ßeląg álbo ßeść pieniedzy/ álbo iáką pospolstwo vchwali.

Spe.Saxon lib. iij.art.lviij. tex.

¶ Pátrz o tym wiecey w sło: Szoltys/ y w słowie Sedźia.

Gość/Gospodarz.

Gośćiá y Gospodarzá swego iáko od gwałtu káżdy bronić może. Maß wyżßey w słowie Drogá.

Jesliby kto gośćie iákie ná gospode przyiął/ á iedenby

drugiego zábił/ránił/ álbo mu iáką krzywde vczynił/ do czegoby gospodarz przyczyny niedał/tedy gospodarz on bez káránia zostánie. Tákże y chłopi iesliby gwałtowniká vłápić niemogli/ bez winy zostáną iesli tego poprzysięgą: á tákie przypádki ná zágáionym Sądźie máią być opowiedáne. Spe. Saxon. lib iij. art.xcj.tex.

A iż Sedźia do gospody przyiáć nikomu roskázáć niemoże. Maß niżey w słowie Sedźia z tegoż ártykułu.

V tych co Gośćie stáwiáią iáká Gierádá idźie/ tákże kto zá Stáwigośćiá ma być rozumian. Maß wyżßey w słowie Gierádá.

Gość gdyby ná kogo o dług skárżył/ ma przysiądz iáko ták dáleko mießká/że iednego dniá do Sądu przybyć niemoże. Maß wyżßey w słowie BVRgrábiá.

Tákże o skárdze/gdy gość ná gośćiá o dług skárży. Maß wyżßey w słowie Dług.

Grá.

Jż o rzeczy przegráne Dziedzic odpowiedáć niepowinien. Máß wyżßey w słowie Dług.

Jeśliby kto ná gre dług iáki vczynił / á potymby innego czásu onoż płáćić obiecał / álbo Decret Sędziego / ktorymby mu zapłáte ſkazano dobrowolnie przyiął / powinien go iuż płáćić. A iesliby kto komu czego pożyczeł wten czás kiedy koſtki álbo wárcaby grał / á onby potym rzecz pożyczáną ná inßą rzecz w pożytek ſwoy obrocił / tedy y to ták rozdzieliß: Jż ieslize przyczyny niedołożył / iże ná gre / tedy ſie może vpomináć / bo dla myśli ludzkiey żaden ßkodowáć niepowinien. Spe: Saxon: lib: i. arti: vi. glo.

Jeśliby ſługá Pánu ſwemu co przegrał / przedał álbo

záſtáwił / tego Pan może dochodzić / práwem ſie do onych rzeczy ćiągnąc. A iesliby to vczynił w rzeczách ſwych właſnych / ktoreby dobrowolnie iákimkolwiek ſpoſobem vtráćił / tedy Pán o to czynić niemoże / áni mu też tego nágrádzáć niepowinien / chocby mu przyrzekł ßkody iego nágrodzić. Ale iesliby ſłudze ná posłudze Páńſkiey co vkrádziono / álbo gwałtem wzięto bez iego winy / to pan zápłáćić y nágrodzić powinien. O co záſie też y Pan práwem czynić / y rzeczy onych dochodzić może. Specu: Saxon: lib: iij. arti: vi. tex

Ten artikuł nátrzy cześći rozdzielon. W pierwßey mowi o tym co ſługá vczynić może / co Pan záwdzięczne przyiąć powinien. Przyczym máß wiedzieć / iż Pán dwie rzeczy záwdzięczne przyiąć powinien / kiedy co iego ſługá albo ſyn vczyni. Bo ſyn y ſługá w iednym práwie śiedzą. Pierwßa iesli rodzice / álbo Pan zleci mu ſpráwe álbo vrząd iáki. Jáko iesliby go ná Żeglárſtwo posłał. ✠ Tu w łáćinſkim ſtoi / Sicut ſi ſigillum illis concrediderit. Co mi ſie zda być niewłaſna tránſlátia / bo tu ná tym mieyſcu o pieczęći żaden inny Exemplarz nie mowi / iedno o żeglowániu: temi ſłowy: Als auff dem Meer zu ſegelnn. Zostáwiam to medrßych roſądkowi. * Tákże iesliby go ná kupiectwo posłał / álbo mu kárczme zlećił / tedy cokolwiek w oney ſpráwie ſobie zleconey † ku pożytku † vczyni w przedániu / w kupnie / w pożyczániu / ták áby to z oney ſpráwy pochodziło powinien to pan trzymáć / y o to odpowiedáć. Druga / iesli ſyn ábo ſługá co vczyni / dla pożytku oycowſkiego / álbo páńſkiego: iáko iesliby pieniedzy v kogo pożyczył / áby dług páńſki † álbo oycowſkiey † zápłáćił / álbo áby czeladzi ich popłáćił / ábo ich ſtrawą opátrzył / ábo też dom ktoryby ſie wálił / popráwił: to Goſpodarz álbo Pan záwdzięczne przyiąć y zápłáćić powinien. †

A to wßyſtko o ſługách nietylko niewolnych / ále y wolnych rozumieć maß. † Wßákże tu bedźieß wiedźiał: iż ieśliby pan przełożył ſługe ſwego nád ſpráwą iáką / w ktorey by ſługa co vczynił / álbo ſie zádłużył coby w pożytek oney ſpráwy nießło tego pan dźierżeć niewinien. Iáko gdyby ſługá po ſpráwách páńſkich posłány koniá przegrał / tedy mu go Pan nágradzáć niepowinien † bo tego ſpráwá iemu zlecona niepotrzebowáłá / áby on miał koniá przegráć. † Tákże ieśliby páńſkiego koniá przegrał † tedy przedſie on koń páńſki ieſt / bo choć mu go vżyczono / áby potrzebe páńſką ná nim odpráwił † przedſie mu tego nieroſkazano aby go miał przegráć. O czymeś w texćie ſłyßał.

A ieślibyś też tu ſpytał ? iakim ſpoſobem by Pan rzeczy przez ſługe przegránych álbo vtrąconych dochodźić miał / bedźieß wiedźiał. Nie ktorzy mowią: áby to miáło być przez iśćie ſie rzeczy przegrániey / záczym rozumieią: że ten ártykuł do ártykułu xxxvj. lib. ij. s.s. (ktory niżey pod słowem Złodźiey naydźieß) náleżeć by miał. Drudzy záś mowią / iżby Pan miał ná ſługe żałowáć / ále to oboie być niemoże. Bo kto ſie czego imuie / álbo co licuie / muſi dowieść ſámotrzeć iáko mu to vkrádźiono álbo wydárto / według przerzeczonego ártykułu. † Czego tu pan vczynić niemoże. † Skárżyć też ná ſługe nie ieſt potrzebna / iákoś z ſámego textu rozumieć mogł / gdźieś ſłyßał iż tego pan dochodźić może / á tegoś nieſłyßał áby ná ſługe ſkárżyć miał / bo też tu ſługá rzeczy Páńſkiey iáko ná przykład koniá / v páná niepożyczył / y záś go wroćić / áni słownie / áni liſtownie nieprzyrzekł: przeto ſłußniey Pan rzeczy ſwey / ták iáko w texćie ſtoi / dochodźić bedźie / niżliby miał ná ſługe o to ſkárżyć / ktoryby też mogł być ták niedoſtáteczny / żeby niemiał czym zápłáćić á ták beſpieczniey bedźie Pánu do rzeczy niżli do oſſoby mowić: w czym ták bedźie miał poſtepowáć. Naprzod poydźie do Sedźiego / y bedźie żałował ná onego / v ktorego o rzeczy ſwey álbo o koniu wie / iże mu ią zátrzymawa / a wroćić mu iey niechce. A Sedźia roſkaże pozwánemu odpowiedáć / ktory ieśli rzecze że má iśćá / y ćiągnałby ſie do tego ktory przegrał / mowiąc: że mu to przedał álbo dárował. Tedy Pan bedźie pytał ná práwie / ieſli ſługá mogł rzeczy Páná ſwego przegráć / álbo vtrąćić / y powinienli on długi przegráne płáćić / álbo co ieſt według práwá ? ſkażą / iż ſługá rzeczy páńſkich przegráć / przedáć / áni oddálić niemogł / y pan tákich długow płáćić niepowinien.

A tu bedźieß pámietał niektore rzeczy o koſterách. Naprzod / iż gracz álbo koſterá gorßy ieſt niż zboicá / bo kiedy z kim gra / ták iego rzeczy prágnie / iż gdyby mu ie mogł iákim inßym ſpoſobem wydrzeć / álbo go z nich złupić / vczyniłby to rádniey niżliby ie miał ná nim wygráć. Nád to ieſzcze tácy ludźie ſą bezecni / y niemáią mieyſcá miedzy dobremi ludźmi v Sadu / á ktemu dobrá ich wßytki do ſkárbu przychodzą.

† Ieśliby tez v ktorego koſtyry fałßywe koſtki nàłiezono/ten ma być ſądzon
I. M. ar: ciij. ciiij. iáko złodźiey. † Ktemu ktoby fałßywemi koſtkámi grał / á byłby w tym
przekonan / reke tráci (w łáćińſkim ſtoi iż gárdło tráći.) Ieśliby ſie
tez kto przegrał / á niemiałby ćzym płáćić / niemoże być v Sedźiego oſkár-
żon / áni wiecey fántowán / iedno w tym co przy ſobie ma / y ieśli vćieċze
bedźie wolen. Wtora ćześć ártykułu ieſt o ßkodźie ktora pan ſłudze nágro-
dźić powinien gdy mu to obieca. Wktorey krotko y doſyć iáſnie mowi: iż
S. S. lib: ij ar: xxxiiij ieśliby co ſługá dobrowolnie vtráćił tego mu pan nágrádzáć niepowinien /
bo to iego / nie páńſka ßkodá / áni oto práwem pan ćzynić może.

Mogłbyś tu ſpytać: Ieśliby ſługe ktoremuby Pan zà ßkode ślubował
ná poſłudze páńſkiey poimano / iáko wielką ſummą go Pan ma wykupić?
Niektorzy mowią / iż tàk wielką / iáko dobrá páńſkie wynoßą / àle to nie-
ſłußna. Bo ieśliby ſługá / według dobr Páńſkych miał być ßácowan / te-
dy zboyce tàk chetliwie ſługe / iáko y Páná imáli. Drudzy mowią / iżby
miał być on ſługá ßácowan ná dwie ćześći dobr iego / ále y to nieſłußna: bo
ieśliby ſługá ſwą maietnośćią miał ſie wykupowáć / byłaby mu krzywdá /
S. S. lib: i. arti: vij. poniewaß mu Pan zà ßkode ślubował / à ſłowo káżdy ma dźierżeć. Ale
opuśćiwßy ty mniemánia ludzkie / ty bedźieß wiedźiał: iż ſługá nà poſłu-
dze páńſkiey poimány / ieśliby miał obietnice o ßkody ma być ßácowan y
wykupion według iegoż przemożenia / y iegoż pieniądzmi. Co mu Pan
záś potym nàgrodźić powinien.

W trzećiey ćześći ártykułu mowi: Iż Pan rzeċzy przez ſługe vtráconych
dochodźić może / przećiwko ćzemu ieſt prawo / ktore mowi: Iż Pan o ſłu-
ge ćzynić niemoże / ktore iednák rozumieć maß: Ieśliby co ná zelżywość
y ku ßkodźie páńſkiey nieſtáło. Ale iż tu Pan ßkode ćierpi / bo ią ſłudze ná-
grádzáć winien / przeto tez ſłußnie o to ćzynić y dochodźić może. Tám-
że glo.

Grábiá.

Grábiá rozumie ſie káżdy Sedźia / á Grábſtwo Iurisditia iednego
S. S. lib: iij arti: lij. Sedźiego. Maß o tym wyżßey w ſłowie Decret.

I. M. ar. x. xvi. et xviij. **Zaden grábiá / ktory pod kaźnią Krolewſką ſądźi / ſłu-
ßnego Sądu bez ſwego Szołtyſá mieć niemoże / ktoremu naprzod ſám
śiebie ma w ſąd podáć / záćzym go o pierwßy decret pytáć ma / ieśli ieſt
ćzás przyſtoyny Sądowi. Potym go ſpyta / ieśli może ſwary y nie oby-
I. M. ar: xvi. ćzáyne poſtepki / y nieposłußeńſtwá hámowáć y kàráć. Co gdy od niego
nákazano bedźie / tedy káżdy ſwą ſpráwe przez procuratora odpráwiáć
bedźie. Specu: Saxon: lib: i. arti: lix. tex.

Pohámo-

Pohámowánie nieposłuszeństwá tu rozumieć masz / áby mogł zákázáć / żeby żaden z tych ktorzy do Sadu należą / iáko są Láwnicy / Actor y pozwány / od Sadu bez woley Sedziego nieodchodził / poki sie Sad nieskończy / tákże roskázáć ma / áby sie ieden ná drugiego / áni słowem / áni uczynkiem / áni iákimkolwiek inszym sposobem nietárgał. Co wszystko gdy sie stánie / tedy iuż tám bedzie Sad zágáiony / y Sedzia Sedzią sie stánie / niebywszy przedtym iedno prostem człowiekiem. Tamże glo. I.M. artic. xviij.

Jeśliby Hrábiá Sadu omieszkał / tedy tylko on termin Actor tráci / co iesliby sie wiecey stáło w sprawie wystepney / tedy potrzebá spráwe znośić. Specu: Saxon. lib: ij. arti. ij. tex.

To ták rozumieć masz / iż w niebytności Grábie álbo Sedziego Actor żałoby swey kłáść / iákoby mu byłá potrzebá niemoże / przez co tylko tráci / że w on czás żałoby niekładł. Jáko iesliby przededwiemá niedzielami spráwe záczął / á ná dziszeyszym roku miałbyś też żałobe kłáść / ná ktorym by Grábie niebyło / ktoryby ná Sadzie siedział / záczymby y Sadu niebyło tedy iuż musisz / áże zásie przez dwie niedzieli skárge kłáść. Co wszystko weźmie czásu od położenia pierwszey żałoby cztery niedziele / w ktorych nic wiecey nietrácisz iedno dwie niedzieli. Wszákże iesliby y wiecey sadow zániedbał / tedy musisz spráwe znowu záczáć / iákoś w texcie słyszał. Abowiem gdzie Sedziego niemász / tám żadna skargá być niemoże. Tamże glo.

Hrábiá gdy go o co obwinią / przed Szołtysem ma odpowiedáć / ktory iego Sedzią bedzie. Spe: Saxo: lib: iij. arti: lij. tex.

W ośmnaśćie niedziel Hrábiá Sad swoy ná słusznym Sadowym mieyscu gáić ma / przyczym Szołtys / Láwnicy y Podwoyski / oprocz świąt / álbo dni od Sadow wolnych obecni być máią. Szołtysem niemoże być iedno człowiek wolny / y pod onym práwem vrodzony / wszytcy onego práwá ludzie od wschodu słońcá áże do południá Sadu oczekiwać máią / iesliby tám Sedzia był. Specu: Saxon: lib: iij. arti: lxi. tex. I. M. ar:xlv S. S. lib: i. arti: ij.

W tym ártykule cztery rzeczy opisuie. Pierwsza / iż Grábiá nie záwsze ma sadzić / to dla tego / áby ludzi Jurisditiey swey podległych vstáwicznemi winámi niepsował / áni vbożył / bo tego práwo zábrania. Kładzie mu tedy czás kiedy to uczynić ma / y dla tego áby Láwnikow nie záwsze trudził / ktorzy swe własne spráwy opuściwszy do Sadu przybywáć powinni / y dla tego áby ci ktorzy sie rolą báwią / robot sobie nieprzerywáli.

Abowiem

Abowiem każdy Sędzia ma to mieć ná pilnym baczeniu / áby poddáni Koronni nievbożeli / y owszem áby się tym lepiey mieli. Cześcią też to dla tego ták postánowiono / áby Grábowie tym pielnieyszy byli / bo iáko iest wádá / kiedy co zmiáry wychodzi / ták też y to nie mniey wádą iest co miáry niedochodzi. Jeśliby tedy Grábiá był niedbáłym / tedyby występki ludzkie zostawáły niesądzone y niekaráne / co być niema. Abowiem y to do pożytku pospolitego należy / aby źli z pośrzodku dobrych byli wykorzenieni / nie ináczey iáko wiec plewy od pszenice bywáią dzielone. Powtore / oznácza mieysce Sądowe / áby káżdy wiedział / gdzie Sądu oczekiwáć ma / áby się potym niewiádomością niewymawiał / iákoż práwo iáwne káżdemu ma być. Osobliwie też tego w texcie dokłada dla Szoltysá / ktory też tám obecnie być ma / dla tego áby y Grábie ieśliby potrzebá Sędzią był / y iemu pierwszy decret nákazał / iákoś wyższey słyszał. Láwnicy też dla tego przy tym być máią / iż onym przystoi decretá skázowáć á nie komu innemu.

S. S. lib: i arti: lix. lib iij. arti: lij

Oczymeś też wyższey w słowie Decret słyszał / y ieszcze w słowie Láwnik vsłyszysz † podwoyski też dla tego przytym ma być / áby káżdego do vczciwości vpominał / y o winę się przypowiedział / ieśliby potrzebá byłá † (y ktoby zá występkiem winy dáć niechciał / tedy Láwnicy máią nań szperunk skázáć).

S. S. lib: ij arti: xij.

Potrzecie mowi / iż Szoltysem álbo Sędziem ma być wolno y w onym práwie vrodzony. Poczwarte / miánuie czas iáko długo ludzie Sądu oczekiwáć powinni zwłaszczá od wschodu słońcá áż do południá / nie dáley / to dla tego iż Sądy máią być potrzeźwiu odpráwowáne.

S. S. lib: ij arti: xli.

O czym też niżey w słowie Sąd. Támże glo.

I. M. ar: xvi

Jeśliby Grábiá część Grábstwá swego / (tákże Sędzia / álbo Woyt część Sądu álbo Woytostwá swego) drugiemu podał / to niesłusznie y przeciwko práwu czyni / y on ktoremuby ták podano Zagáieniá Krolewskiego nie będzie miał / ták áby go kto od niego odnosić miał być powinien. Specu: Saxon: lib: iij. arti: lxiiij. tex.

¶ O tym pátrz więcey w słowie Sędzia / y w słowie Szoltys.

Gránice.

Ktoby drzewo álbo kámienie grániczne wykopywał winy trzydzieści szelągow przepada / y ieśliby go ná tym zástano może być † bez woley Sędziego † fántowan. Specu: Saxon: lib: ij. articu: xxviij. tex.

Co rozumieć masz ieśliby to z niewiádomości vczynił / tedy tak karan / iákoś wtexcie słyszał. Ale ieślby to wiadome y gwałtownie czynił szłobymu ogárdło. Támze glo.

Kto

Kto kámienie álbo drzewo gránicżne kłáść álbo stáwiáć chce / powinien do tego Sąsiády ktorzy z drugiey strony grunt máią obwieśćić. Specu: Saxon: lib: ij. arti: l. l. M. ar. cxxvij. tex.

Pięć rzeczy z tego ártikułu bacżyć masz. Pierwsza / iż grunt swoy káżdy może ogránicżyć y ogrodźić iáko nalepey rozumie / tyle ile iego włásny iest. Druga / iż gránicżney spráwy żaden popieráć niemoże / ieśli niedowiedzie possessyiey dobr onych ktore ogránicżyć chce. Trzećia / iż dowiodszy possessyiey mogą być gránice / choć stroná przećiwna niestánie. † Ale ten ktory gránicży ma naprzod przysiądz / iże chce spráwiedliwie gránicżyć †. Czwarta / iż ktoby sobie cudzy grunt przywłaszczał / á byłby tego osadzon / ták wiele swego tráći / iáko chćiał drugiemu odiąć. Piąta / iż spráwá gránicżna nierychley dawnośćią wychodźi / iedno we trzydźieśći lat / choć przećiwko temu są práwá niektore / ktore mowią: że rzecży ruchome trzy látá / á nieruchome miedzy obecnemi w dźiesieć / á miedzy niebytnemi we dwádźieśćiá lat dawnośćią wychodzą / ále tám o dawnośći dobr / á tu o dawnośći gránic mowi. Jeśliby tedy spor vrosł o gránice / tedy tá spráwá Pánu zwierzchnemu należy / ktory ma zesłáć ku oglądániu rozznice. Támże glo.

Grunt.

Jeśliby komu grunt zgołá bez vmowy podano / tedy budowánie iego bedźie ieśli go sobie Pán niewymowi. Masz wyższey w słowie Budowánie.

Jle gruntu kto chce drugiemu viąć / tyle swego stráći / gdy bedźie przekonan. Masz wyższey w słowie Gránice.

Grunt swoy iáko káżdy bez woley Sedźiego grodźić może. Masz niżey w słowie Płot.

Gwałt.

Kto niebieży gdy ná gwałt záwołáią / winę przepada. Masz niżey w słowie winá.

Kto gwałtu sobie vcżynionego przytzyńce niewie / ma go w skárdze swey zgołá gwałtownikiem miánowáć. Specu: Saxo: lib: i. arti: lxij. tex.

A to dla dwu przycżyn. Pierwsza / ieśliċ sie gwałt stał / á tego nie znasz ktoć to vcżynił / tedy masz położyć skárgę zgołá ná tego ktoby to kolwiek vcżynił / ktobykolwiek był / skąd nie inszy pożytek weźmiesz / iedno że spráwá przenocowána nie bedźie.

Druga

Druga ieslis gwałtownika swego poimał / á imienia iego niewieß / tedy ták możeß żáłowáć: Pánie Sedźia żáłuie ná tego / y vkażeß go / ták żeby go Sedźia rozeznáć mogł. Támże glo

Kto w święto gwałt vczyni / tego święto niewymowi / ... s. lib: ij. ár: x. K owßem go y Pośćie y w wielkanoc poimáć / y ná męći podáć może. Támże glo.

Jeśliby sie kto skárżył o gwałtowne wydárćie czegokolwiek / á iáwny vczynekby sie vkázował / tedy skoro Sedźia do tego przez gwałtowne wołánie wezwány będźie / powinien zárázem gonić winnego poki go widźieć może / á powody o złupienie z łupieżce / y iego pomocnikow spráwiedliwość czynić / á potym to co wźięto / záśię má powodowi przywroćić / iesli tego obwiniony práwem niezbroni. A ieśliby tego Sedźia niesądźił / álbo sądźić niemogł / tedy to Krol gdy przyiedźie / á spráwá przed nim dowiedźioná będźie osądźi Specu: Saxon: lib ii. arti: xxv. I: M. arti: cxlj. tex.

Tu też pięć rzeczy potrzebnych kłádźie. Pierwßa / iż sam sobie żáden spráwiedliwośći czynić niema / á to tám gdźie mowi: Jeśliby sie kto skárżył / etc. Abowiem ktoby sobie Sedźia chćiał być á gwałtem by sie ná dobrá iákie rzućił / poydźie mu według praw náßych o gárdło / chybá by to wczás y godźinę vczynił / to iest / kiedy mu co gwałtem biorą / álbo w gonieniu złoczyńce / á według CESárskich záśię praw tráći wßystko práwo ktore do onych dobr miał / iesli iego były á iesli nie iego / tedy ie powinien wroćić czyie były / y ießcze ták wielką nagrodę vczynić. Druga / vczy też tu iż Sedźia niema nic skázowáć poki dowodu niebędźie / co w tych słowiech znáć dáie. Jeśliby sie iáwny vczynek znáczył / ꝛc. Trzecia / iż Sedźia ma skázáć iáko przećiwko łupieżcy / y przećiwko temu v ktorego sie łup naydźie / á to tám gdźie mowi: O złupienie / ꝛc. Czwarta / iż ták ma skázáć przećiwko pomocnikom / iáko y przećiwko principałowi / á to tám gdźie mowi: y z pomocnikow iego ꝛc. A pomocnikámi są ći ktorzy pomagáią pełnić żądzą drugiego / choćby nic więcey nie vczynili / iedno żeby sie wiádomośćią / przyzwoleniem / álbo gospodą do tego przymießáli / álbo krádźionych y złupionych rzeczy dźiał bráli / tedy ták są winni iáko y złoczyncá. Piąta / áby Sedźia Actorá do possessyey przywroćił. O czym mowi w tych słowiech Potym to co wźięto / má powodowi przywroćić / á to iest przećiwko niektorym głupim ludźiom / ktorzy mowią: Jeśliby co vkrádźiono álbo wydárto / tedy Sedźia ktory to sądźi / wßystkiego onego trzeći groß zá prace ma bráć. Co ßczery fałß iest / bo Sedźia ma sądźić względem vrzędu ná ktory iest obran / y opátrzon. A ieślibyś rzekł. Co czynić / iesli Sedźia nie będźie opátrzon?

Odpowie-

Odpowiemći ná to / iż niema sądźić. Jeśliby ś ieszcze rzekł / że też Grábiá złodźieystwo nie przenocowáne sądźi / choć kenná niema? R ná/ toć odpowiem. Iż ie' Sąd ná trzy szelągi sie nieśćiaga / y przed sie y/ on trzećizny nie wytyka. A ták choć práwá niektore są przećiwko temu/ ktore pozwaláią áby Sędźia z rzeczy krádźionych / álbo złupionych co miał bráć. Wszákże to ták masz rozumieć: Iż gdy złodźieie álbo zboyce do innego práwá gonią / y tám rzeczy onych dostáią tedy onym ktorzy złodźieie gonili / słusznie trzeći grosz przychodźi / y ieźli nikt po ony rzeczy nie przydźie / tám Sędźia trzeći grosz weźmie. Ale od tych ktorzy pod iego práwem śiedzą / nic od nich bráć niema. A áczkol wiekby to naprzystoynieysza / áby Sędźia z tákowych rzeczy vkrádźionych álbo złupionych nic niebrał / według ostátniey częśći ártikułu xxi. lib: ij. s. s. gdźie mowi: Iż choć złoczyńce ná gárdle skarżą / przed śie rzeczy máią być oddáne czyie są. Nád to / ieśliby co tákiego Sędźiowie bráć mieli / przedáwáliby decretá swe / co być niema. Decret też żadnemu szkodźić niema / iedno temu ktory go zásłużył / ále iż ten ktoremu co vkrádną álbo wydrą / nic złego nie vczynił / dla czegoby miał szkodę ćierpieć? Jeśliby też kto rzekł / iż to Sędźiemu przychodźi miásto winy / ktorey ináczy dość niemoże / spytay go / kto tákową winę zásłużył? ieśli rzecze że złodźiey álbo zboycá / tedy mu powiesz/ że tákowey winy z dobr złupionych pokupić niemogł / bo nie iego były. K temu ieszcze ponieważ ten złoczyńcá gárdło zásłużył / tedy dobr w winie strácić niemogł. Jeśliby ieszcze rzekł: Iż Actor onę winę przepada. Odpowiesz: iż karániu żaden niepodległ ktory go niezásłużył. A iż ten przystoinie skárżył / przeto niema być karan / ále słusznie to co mu wydárto / álbo vkrádźiono / ma mu być przywrocono. Támże glo.

S. S. lib: i. ar: lxx. Ilib: iij ar: xiiij
I. M. arti: xxxvij. et. cxij. glo.
S. S. lib: ij. arti: xxiiij. lxxij. lib: iij. arti: viij.
S. S. lib: ij. arti: xiij.
S. S. lib: i. arti: liij.
S.S. lib: i. ar lviij. lib: ij. arti: xiij.
S. S. lib: ij. arti: xxxi. et xxxviij.
I. M. arti: xxxvij.
S. S. lib: ij. arri: xxxi.
S. S. lib: i. arti: lij.

Białegłowy y Pánny o gwałt / máią z wołániem

skárżyć. Masz o tym niżey w słowie Wołánie. S. S. lib: i. arti: liij.

Gwałtu Pánieńskiego okrutność / że trzech rzeczy osobliwie pochodźi / Pierwsza / iż o to potrzebnie powinni skárżyć rodźicy / ktorzy ieśliby skárżyć zániedbáli / álbo vczynek pokrywáli / máią być z źiemie wygnáni. Druga / iż ten kto Białągłowę zgwałći / y dobrá y gárdło tráći / y potym iey iuż w Małżeństwo poiąć niemoże / choć przećiwko temu są práwá niektore / ktorych wykład z ártykułu xxxi. lib. i. s. s. masz wyżey przy słowie Cudzołożnik. Trzećia / iż Sędźiowie tákowe gwałtowniki gonić / y sądźić bez skárgi powinni / z ktorymi y pomocniki iednáko kárác máią. Specu: Saxon: lib: ij. arti: lxiiij. glo. Iur: Municip: arti: xxxvij. xxxviij. glo.

S. S. lib: i. arti: xxxvij.
S.S. lib: iij. arti: j.

O rożnośći miedzy szkodą á miedzy gwałtem. Masz wyżey w słowie Dźiećie.

O gwałt álbo o złamánie pokoiu do práwá pozwány

† álbo oſkárżony † niemoże z ſobą więcey oſob do Sądu przywieść ie-
dno trzydzieśći / á ći oprocz kordow żadnego oręża przy ſobie mieć nie-
mogą. Specu: Saxou: lib: ij. arti: lvij. tex.

S.S. lib: iij. Do czego maß wiedźieć / iż obwiniony cżáſem choć do Sądu ſtánie/
arti: xxxix. ſtáie ſię nieposłußnym: naprzod kiedy kto ſtánie/a od powiadáć niechce/
S. S. lib:ii· áni przycżyny dáie dla ktory odpowiadáć niechce/ á ten bywa ſądzon
arti: xxxv. iáko nieposłußny / bo kto milcży ten przyzwala. Druga / kiedy kto ſtá-
xlv. nawßy do práwá záſię vpornie odchodźi / álbo vćieká. ći dlá vćieká-
nia ſądzeni bywáią / iáko nieposłußni. Potrzećie / kiedy kto zbroyną
ręką do Sądu przydźie / tym vmyſłem áby miał práwo po ſwey woley/
y ieśliby mu ſię po myśli nieudáło / áby mogł zbroyną ręką viść / á o-
tych ten ártikuł mowi: Iż ktoby ták zbroyno do Sądu przyßedł /
winę przepada / y Actor żałoby kłáść niepowinien / ná oſtátek áni
go Sędźia ſłucháć ma. Nieśliby iáką woynę záczął / ma być ſądzon
iáko gwałtownik pokoiu. Co też y o owych rozumieć maß / ktorzy o-
procz Sądu poſpolſtwo dla burzek iákich wnętrznych zgromadzáią.
Támże glo.

Ktoby zábił álbo ránił gwałtowniká ſwego / zá to

nic nieprzewini / gdy dowiedźie ſámoſiodm / że to w vćiekániu álbo ná
gwałćie vcżynił. Specu: Saxon lib ij. arti: lxix. tex.

Abowiem iáko nie káżdy złodźiey/ co rzecz cudzą bierze/ták też nie
káżdzy mężoboyſtwá winien kto kogo zábije. Co wßyſtko rozumiey/
ieżliby zábitego żaden z powinowátych iego nie bronił / bo ieśliby kto
z bliżßych iego ſtánął / á bronić go chćiał/ / tedy inákßy poſtępek poy
dźie. (O czym więcey ná ſwym mieyſcu w słowie Mężoboyſtwo)
Tmá że glo.

Ná gwáłt káżdy kto látá ma / á miecz przypáſáć

S· S. lib: iij. może / bieżeć winien / ieżliby słußna iáka pzzycżyna zábáwion nie był.
art. ij: Wyiąwßyby Kśiężą. ☙ Bo tym oręża nośić zábroniono. ☙ Białe-
głowy. ☙ bo tych mężowie á nie ony mężow bronić máią. ☙ Kośćiel
ne sługi álbo Swiątniki / ☙ bo ći tylko w drodze oręże nośić mogą /ie
żliże práwu Duchownemu nie ſą podlegli ☙ y páſterze ☙bo tych po-
winność ieſt trzody pilnowáć / á nie orężem ßermowáć ☙ A ieżliby
pod iáki zámek przyßli / tám trzy dni y trzy nocy trwáć káżdy o ſwey
ſtráwie powinni. Ale w ſwoym práwie káżdy zá gwałtem iść / y gonić
winien / poki ten co ſkárży goni / ktory ieżliby dla rány vſtał / tedy Są-
dźi inßy poki gwałtowniká widzą / gonić go powinni. A ieżliby
gwałtownik pod inße práwo vćiekł /á ći co go gonią/mogliby go w po-
lu poimáć / pokiby ſię lud onego mieyſcá nie zbieżał / tedy go mogą
wieść názad do ſwego práwá A ieżliby do wśi zamku álbo miá

miástá vćiekł / tedy odnowiwszy wołánie gwałtu / zwiodszy do tego Szołtysá/chłopy / y dobre ludźie ktorych dostáć mogą / bedą żądáć z obwinionego spráwiedliwośći / y áby go do Sądu postáwiono / do ktorego ma być postáwion/ieźli sie świeży vczynek pokáże/ y ieźli to że go goniono od swego práwá áże tám/z siedmią świádkow dowiedźiono bedźie/ktorzy świádkowie máią zeznáć/ że tego ná świeżym vczynku áże do tego mieyscá gonili. A tám potym rekoiemstwo postáwiwszy o wargelt onego człowieká (ieźliby go niespráwiedliwie sądźili) máią go zsobą wźiąć/ y z nim vczynić to co według práwá przydźie. Spe. Saxon. lib. ij. art. lxxj. tex.

Przy czym masz wiedźieć/iż obwiniony ieźliby pokonan nie był/bierze zá emende wárgelt / dla tego / iż mu ná gárdło nástawano / przeto Sedźia od nástawáiących rekoiemstwo przyimuie. Co sie iednák zda być przećiwko árticułowi. Lib. j. s. s. gdźie stoi: Iż kto ná kogo pokárną skárge kłádźie/á niedowiedźie tego / sam w tym zostáie o (czym niżey w słowie Mezoboystwo vsłyszysz)á tu záś mowi/ iż tylko wargelt przepada. Támże glo.

Gwałtownik pokoiu/ieźliby ná iáki Grod álbo Zamek vćiekł / álbo w ktorymby przećiwko spráwiedliwośći záchowán był / gdy sedźia z wołániem do tego wezwány bedźie/ powinien go do práwá żądáć ták dáleko żeby głos w onym zamku słyszan być mogł / á ieźli go nie wydádzą/tedy ták Grod iáko y ći ktorzy w nim mieszkáią / máią być wywołáni. Wszákże ieźliby Pan onego zámku sześć postáńcow Sedźiego y z Actorem ku szukániu rzeczy gwáłtem pobránych / y gwałtowniká / do zámku puśćił/tedy on zamek niema być wywołan. Spe. Saxon. lib. ij. art. lxxij. tex. O czym też wiecey niżey w sło: Lup.

S. S. lib: iii. arti: xiij. S. S. lib: iij. arti: i. art. lxviij. I. M. arti: xxxix.

Ieźliby Sedźia z wołániem ludu pospolitego gwałtowniká/ áże do zamku ktoregokolwiek Paná gonił/ tedy Pan onego zamku ku vczynieniu z niego spráwiedliwośći / ma go postáwić: á ieźliby wątpił w swey niewinnośći/ y onego obawiał sie pozwáć przed oblicznosć Sedźiego/ tedy ieźliby w onym zamku miał mieszkánie/ powinień Pan dobrá iego ruchome pod przysięgą Sedźiemu oddáć / y iego wiecey/iáko wywołánego w domu swoim niechowáć/ále ieźliby tám mieszkánia niemiał/tedy go Pan bespiecznie może przywieść/ przećiwko ktoremu sedźia z ludem pospolitym / iáko przećiwko gwałtownikowi dáley postępowáć nieprzestánie.

Ci ktorzy złoczyńce y gwałtowniki pokoiu przechowywáią/rzeczy złupione kupuią / tąż winą co y gwałtownik máią być káráni/ ktemu dobrá trácą y domy ich maią być zepsowáne. Abowiem to iest zły rodzay ludzi / bez ktorych niemogłby sie długo złoczyńcá táić/zá czym

też rozno z złoczyńcámi bywáią karani. Co nietylko o tych rozumiey ktorzy złoczyńce przechowáią / ále y otych ktorzy choć ich nieprzechowywáią / iedno mogąc ich poimáć / pieniądze álbo część łupu od nich wziąwßy / ich wypußczáią: bo y ći w rownym práwie ſą z tám tymi. A ktorych iednáki vczynek wiąże / zá tymi też iednáka winá idźie / wyiąwßyby on ktorego przechował / był iego krewnym álbo powinowátym / bo iuż tu niebedźie táki wyſtepek tego iáko owego ktory złoczyńce do ktorych mu nic / przechowywa. A tu y ſługá niebywa wymowion áni poddány / ieżliby wczym tákim Pánu był posłußen / zá pomocniká też y ten bywa rozumian / y ten ktory zbroyno przy złoczyńcách ſtoiey.

S. S. lib: iij arti: lxvi.

¶ Tu też maß wiedźieć / iż ći ktorzy gwałtowniky pokoiu w zamkách ſwych przechowywáią / troiáką wine odnoßą. Pierwßa / iż Pan onego zamku álbo Grodu / y gárdło tráći y zamek mu zburzą. Wtora / iż wßyſczy ktorzy w zamku mießkáią / ſtáią ſie vczynku ſpolnikámi dla tego / że nań przyzwaláią. Trzećia / iż zamek ták zburzony iuż bez woley Sedźiego niemoże być budowan. Támże glo.

S. S. lib: ij. arti: lxvij. lib: iii ar: lx. viii I. M. ar: xxx. viij, xxxiv.

Budowánie Folwárkowe y wieyſkie dla żadney inßey przyczyny rozburzone y rozmiotáne być niema / tylko dla zgwałcenia białychgłow / álbo ieżliby tám po zgwałceniu wprowádzone były.

(o czymeś wiecey ſłyßał w słowie Budowánie.) Specu: Saxon: lib: iij. arti: i. tex. Co ábyś liepi zrozumiał bedźieß wiedźiał: Iż budowánie zamkowe bywa zburzone dla łupu / y dla tego że tám zboyce vćiczkę máią / y nie łácno ſtámtąd poimáni być mogą (iákoś y wyßey ſłyßał / y niżey w słowie Łup vſłyßyß.) Iż tedy żadne inße budowánie łotrow y zboicow ták snádno bronić niemoże / iáko zamkowe budowánie / á folwárkowe zás álbo wieyſkie budowánie niemáią tákiey obrony / áby zboyce y łotry przyimowáć y przechowáć miáło: przeto też tákowe budowánie tylko dla gwałtu białychgłow wnim vczynionego bywáią z źiemią zrownáne / to dla tego / iż záwadzáło białeygłowie zgwałconey / że vćiec niemogłá.

Przy czym ießcze vſłyßyß / iákie karánie / álbo iáka winá zá tákim gwałtownikiem idźie / ták że iesli białagłowá zgwałcona czystość y vćciwość ſwą tráći. Do czego naprzod maß wiedźieć: Iż czystość dwo iáka ieſt ćieleſna y duchowna. Cieleſna czystość tráći / zgwałcona Duchowney nie tráći / bo ta y przed Bogiem y przed ludźmi cáło zostáie / iż ieſt cnotą duchowną / ktora przez gwałt odieta być niemoże / ábowiem ćiáło może gwałt ćierpieć / duſzá nigdy. Tákowa czystość / iedná bywa w małżonkách / ktorą wſtydliwośćią poſpolićie zową / druga w pániénkách / ktorą cnotliwym pánieństwem zową / trzećia w dowách ktorą zową wſtrzymieźliwośćią. A iáko ſie wtroiáki rożnośći białych głow / czystość náyduie / ták też y wyſtepek przećiwko niey troiákie

karánie przynośi. Abowiem iedne Białegłowy są/ ktore zgwałcone być mogą/ gdy wolny wolną zgwałći/ ktory występek srogi ieśt/ y rozmáićie bywa karan. Naprzod gárdło tráći. Druga/ iż y budowánie przez to bywa burzone/ iákoś wyżey słyszał. Do czego też to ieszcze masz wiedzieć: Iż tákowe budowánie tylko drzwi/ zamki/ á śćiány y mieyśce ná ktorym białagłowá zgwałcona byłá ma być rozrzucone/ dla tego (iákoś słyszał) iż v ćiekánia z gwałconey bronicy/ á to ieżli by słusznie wymowione niebyły bo káżdemu iego niedbálstwo szkodźi. Trzećia/ iż káżde bydle ktore przytym będźie/ ma być zábite/ to ieśt/ końie ná ktorych gwałtownik iechał álbo ktorymi z gwałcona vniosł/ á nietylko końie/ ále y ludźie/ y káżde inne bydle ktore do gwałtu iákąkolwiek pomocą było. Czwarta/ iż z potrzeby gwałtownik ma być goniony/ y decretu nieczekáiąc/ bądz wobronie/ álbo nie wobronie zábit być może. Piąta/ iż gwałtownik z gwałconey zá żone poiąć niemoże/ według práwá. Szosta/ iż rodźice zgwałconey/ ieżliby corkę gwałtownikowi w Małżeństwo dáli/ máią być wiecznie wywołáni. S. S. lib: ij. arti: xiij.

Drugie záśie Białegłowy/ ktore zgwałcone być mogą/ są Mężátki/ w ktorych ćieższy ieśt występek/dla tego/że sie do gwałtu y śmiertelny grzech przymieszał/ zá czym wszystko karánie (o ktoryms teraz słyszał) odnośi/ y to ieszcze nád to/ iż cudzołożniká trzykroć vpomniá nego zábić może/ (o czym wyżey w słowie Cudzołożnik). S. S. lib: 1. arti: xxx vij.

Trzećie Białegłowy/ ktore zgwałcone być mogą są Białegłowy y Pánny Bogu poślubione. Co ieśt naśroższy grzech/ dla tego że gwałt ćierpi Bogu poślubiona/ zá czym sie on występek przećiwko Bogu dźieie/ ktory też wszytkie winy (o ktoryches wyżey słyszał) odnośi. A ktemu pomocnicy wszyscy ná gárdlie máią być karáni/ á dobrá ich ná klasztor w ktorym zgwałconá mieszkálá przypadáią. Támże glo.

Ktoby spráwą pokárną sądownie obwinionego gwałtem od Sądu wźiął/ poimány tąż winą ma być karan. A ieżli vćiecze ma być záraz em wywołan/ á to ieżli vczynek będźie mogł być dowiedzion. Specu: Saxon: lib iij. arti: ix. tex. I. M. arti: xxiij.

Skąd baczyć możesz/ iż wkáżdy spráwie vczynku trzeba świádkámi dowodźić/ choć sie v Sądu álbo oprocz Sądu stánie. Támże glo.

¶ Odwoiákim gwáłćie w dobrách ktore sobie kto przywłaszcza. Masz nizey w słowie/ Imowánie sie rzeczy.

Gwałt y wszetecznicy ktoby vczynił/ ná gárdle ma być káran. Masz wyżey w słowie Białagłowá.

S. S. lib iii. arti: lj. I. M. arti: cxx.

Ktokolwiek drugiemu co z krzywdą / gwałtem/ álbo nád iego wolą/ bądź máło bądź wiele weźmie / to mu záſię z nágrodą álbo emendą wroćić powinien. Ale ieżliby ten ktory wźiął/ przyśiągł że tego co wźiął mieć niemoże/ma to zápłáćić według ßácunku strony powodowey / álbo ßácunku przyśięgą vmnieyßyć ✠ ptaćy śpiewáiący/y do połá álbo gonienia godni / tákże chárći / wyżłowie/ogárowie/y † kożde myśliwe álbo łowne źwierzę/ sobie rownym z przyśięgą ma być nágradzáne. Specu : Saxon : lib: iij. arti xlvii. tex.

A iżeś tu słyßał o wroceniu rzeczy wielkiey álbo máłey z nagrodą/ będźie ć śię to podobno zdáło niesłußna/ áby iednaką winą miał być karan ten co máło/iáko y co wiele wystąpi/ gdyż winá káżda występkowi ma być rowna/y ieżliby ią Actor názbyt rośćiągáć chćiał tedy to Sędźia według przystoyności miárkowáć powinien. Ale będźieß wiedźiał/iż choć tu mowi : Jeżliby kto wźiął konu wiele/álbo máło/nie iuż wßytki winy porownywa/ y owßem co mowi o przywroceniu z nágrodą to maß rozumieć/ iż to przywrocenie y nagrodá ma być według wielkośći rzeczy wźiętey porownána/ iakoż w tekśćie tego niemaß/ áby winy álbo nagrody wßytkie/iednákie miáły być. Przy czym by kto

S. S. lib: ij. arti:xxxix.

podobno spytał/iáko wżdy máła rzecz może być/ o ktorąby kto mogł skárżyć? Ná co ták rozdźielnie odpowiedźieć możeß. Jeżliby kto skárżył o oßukánie/ten do skárgi niebywa przypußczon/ieżliby śię ßkodá do dwu ßelągow † to iest do dwu złotych niesćiągáłá. Ale ieżliby iáko ná złodźieiá skárżył/tedy ma być słuchan by też y o ieden pieniądz. A iż że złodźieystwá może skárżyć o mnieyßą ßkodę niżli z oßukánia/ przyczyná tego iest/ iż złodźieystwo pospolitße iest niż oßukánie. A co pospolitßego iest / to srodzey trzebá káráć. Wßákże o ták máłą rzecz ludźi nie wießą.

S. S. lib : ii. art:xxiij.

Powinien tedy według ßácunku rzecz wźiętą zápłáćić / ten co ią swowolnie bierze/iákoś w tekśćie słyßał. Coć śię podobno zdáć będźie przećiwko ártikułowi xlviij. lib. iij. Specul. Saxon. ktory mowi : Jż bydlę káżde ma być według postánowionego wargeltu zapłácone (o czym wyżßey w słowie Bydło.) A co iest práwem oßácowano/ tego iuż vmnieyßáć áni podwyżßáć śię niegodźi. A ná to też ták odpowieß. Jż cokolwiek iest práwem oßácowano/ tego vmnieyßáć álbo podwyßáć według práwá Sáskiego śię niegodźi. Ale co práwnego ßácunku niema/ to Actor ßácuie/ ktorego ßácunku pozwány przyśięgą vmnieyßyć może. Wßákże według práw Cesárskich y Duchownych/káżdą ßkodę ten ktory ią ćierpi / ßácuie/ ktory ßácunek Sędźia vymuie y miarkuie / á ná ono pomiárkowánie Sędźiego Actor przyśięga / iż nie mnieyßą ßkodę wźiął iedno iáko Sędźia oácował.

A żebyś

A żebyś tu nie nie wątpił / ieżliby wtym Cesárſkie y Duchowne práwo od náſzego Sáſkiego rożne być miáło / maſz wiedźieć / że nic nie ieſt rożne / bo ſie to z ſámey glozy znáczy / ktora mowi: że te rzeczy ktore ſą oſzácowáne w práwie / ſzácunku Sedźiego niepotrzebuią. Támże glo.

O rożności gwałtu y krzywdy. Maſz niżey w ſłowie Màn / gdźie też naydźieſz o rozmáitey obronie przećiwko rozmáitemu gwałtowi.

Gwałtowniká ieżliby chłopi vchwyćić niemogli / zoſtáią bez winy. Maſz wyżey w ſłowie Gość.

O gwałt / o náśćie domowe / o záſtepowánie álbo záſadzki ná drogách / ná czyie zdrowie ſkárgi máią być zwołániem świeżego vczynku czynione / y obwiniony z śiedmią świádkow ma być obwinion. Jure: Municip: árti: xxxvij. tex.

Jeżliby kto ná drugiego ſkárżył o náśćie domowe / dźienne / álbo nocne / tákże o gwałt / álbo żeby kto Białągłowę / álbo pánnę zgwałćił / y byłby poimán ná świeżym vczynku y z wołániem do Sądu przyprowádzon / á powodby też miał świádki / ktorzy wołánie ſłyſzeli / ktoremiby v czynku mogł dowieść / według práwá ſámoſiodm / tedy obwinionemu o gárdło poydźie. Jure: Municip: arti xxxviij. tex. O czym więcey niżey w ſłowie Jáwny vczynek. S. S. lib: ij arti: lxiiij

Abowiem ći / ktorzy ná domy cudze náchodzą / zboycomy gwałtownikom pokoiu (ktorzy gwałtownie ludźie obieráią) rowni ſą / y ná tákiego ma być żałowano / z wołániem iáko ná złodźieiá. Z ktorymi ſą też porownáni y ći / ktorzy ná dobrowolney drodze wnocy álbo wednie zbroynie ludźiom záſtępuią / tákże y owi / ktorzy ná domy cudze biią / bo y przećiwko tym / iáko przećiwko złodźieiom y zboycom ma być poſtepowano / gdyż iáko złodźiey krádnie dobrá cudze / ták ten zdrowie drugiemu odeymuie. A ták gdy będźie ſámoſiodm pokonan / y ná świeżym vczynku poimán / ná gárdle ma być karan. A tu byś mogł ſpytáć? ieżliby pánná álbo Białagłowá roſtárchawſzy włoſy wpoſzárpánych ſzáćiech do vrzędu przybiegłá / y ſkárżyłá ná kogo o gwałt / chcąc zo świádkámi wołánie ſłyſzącemi / dowieść / y poſtępowáliby według práwá. Wtymby też obwiniony nieprzywiedźiony ani związány / wolno do vrzędu przyſzedł / chcąc też niewinności ſwey dowodźić / komu z nich dowod przydźie? Odpowieſz / iż ten ktory wolno niepoimány do Sedźiego przyidźie / bliſzy ſie odwieść ſámoſiodm niżby miał być pokonan. Abowiem práwo przychylnieyſze ieſt záwſze pozwánemu / niżli Actorowi. Támże glo.

Záſadzki

I. M. arti: xxx viij. et xlv.

Záſadzki podrozne / álbo záſtepowánia ná dobrowolney drodze / tákze gwałty pánieńſkie / y náśćia domowe Burgrábiá ſadzi á nie Szołtys. ¶ A iezliby náśćie domowe mogło być dowiedzione / potłuczenie y pośieczeniem ściań álbo domu / á o świadczono by to Sedzim y Láwnikámi / y inſzemi ludzmi / ktorzy to ſłyſzeli / tedy bliżſzy ieſt powod nań żáłowáć / z ſzránkámi / nizliby ſie on odwieść miał. Jur: Municip: árti: xc. tex.

Gwałtu moze gwałtem bronić. Maſz nizey w słowie Poſeſsia.

¶ A o gwałćie maſz wiecey w słowiech / Pokoy / iáwny vczynek.

Gwar.

Gwar álbo iſtote prawdziwi opiekunowie zá białegłowy obiecáć / y iezliby potrzebá przyiać / powinni. Maſz wyzey w słowie Białegłowá. y nizey w słowie Opiekun.

Gwaru ſkoro po ſkárdze w ſpráwie pokorney obwiniony / ma zádáć iż przed Gwarem załoby ſwey káżdy popráwić moze. Maſz nizey w słowie Szránki.

I. M. ar: xcix et cxvi.

Jeśliby kto v Sadu ſpráwe ſwa zácżał / w ktoreyby Gwar przyrzec muśiał / á po Gwárze przyſzedłby kto drugi / y wſzczałby onez ſpráwe v Sedziego / á tegoby on pierwſzy Actor práwem przez Decret odſadzić niemogł / tedy od ſpráwy odpada / z przepadkiem połowice ſwego wárgeltu / álbo reki práwey ktora Gwar obiecował / y winy Sedziemu.

Jezliby kto gwar przyrzekł o rzeczy dziedziczne / álbo ruchome / álbo do Hergwetu y do Gierády nalezace / á onego gwaru przyrzeczonegoby nieſtrzymał / to ieſt / zeby mu go przez decret złamano / tedy on ktory gwar przyrzekł / Sedziemu wine przepada / y rzeczy onych z nagroda odſtapić muśi. Specu: Saxon: lib: ij. arti xv. tex.

Wſzákże iesliby kto był przy oney ſpráwie / przy gwárze y przy bránia pieniedzy / á nieprzećiwiłby ſie temu / iuz potym przećiwić ſie moze.

S. S. lib: ii. art. vi:

Jezliby tu kto ſpytał / gdyby kto gwar przyrzekł / y niemogac mu doſyć vczynić / połowica wárgieltu iáko wtexćie ſtoi / odkupi ſie / bedzi li ten mogł być złomiſlubem názwan álbo nie?

Niekto-

Niektorzy mowią iż może/ ábowiem śie obietnice záprzeć niemoże/ iż śie przy Sądźie stáłá. Ale ty ná to odpowieß/ iż na wietßą wyćiągnion być niemoże iedno iáko iego wargelt wynośi/ bo kto co przed ſądem obiecuie/ten nie ſtronie ále Sedźiemu obiecuie/ v ktorego obiedwie ſtronie práwá ſwego pátrzyć maią. A ták áni Sedźia náwietßą go wyćiągáć niema (áni tego ma drugim pozwáláć) iedno to co práwo opiſuie / chybáby nád to co wiecey było przyrzeczono. A iezliby ten miał być zá złomiſlubą winion/ iużby ćierpiał wietße karánie niżli práwo pozwala//boby trácił cześć/ktora ieſt dáleko wietßą niż reká/o ktorą mu idźie/á nád práwo żaden ſrożey karan być niema. S. S. lib: i. arti: xxxvii. xxxviii. S. S lib: i. art. vij. S. S. lib j. artic: ix.

Mogłbyś tu ießcze ſpytáć: Ieżliby ten ſłußnie bezecnym być niemiał? Niektorzy mowią iżby miał być bezecnym / ſądząc śie ná ártiku: xxxvij. y xxxviij. Lib. j. s. s. tákże xiij. Lib. ij. s. s. gdźie mowi: Iż bezecnym ieſt kto ſkore//álbo włośy odkupuie/á iezli ten ieſt bezecnym/ dáleko wiecey by ten miał być/ktory reke odkupuie. Wßákże ná to maß wiedźieć/iż temu ktory ták reke odkupi nic to odkupienie w práwie iego nießkodźi / bo czegokolwiek w práwie wyráźnie niemáß/ to ma być ná łáſkáwßą ſtrone obrácono. Ale iż práwo bezecnym niemiánuie miedzy tymi ktorzy ſkore y włośy odkupuią / tylko złodźieie á zboyce/ przeto ten ktory reke odkupuie / nie bedźie zá tym práwem bezecny/ ale ma być łáſkáwey przećiwko niemu poſtąpiono.

A choćby kto mowił/żeby to było przećiwko ártykułowi lxvj. Lib. j. s. s. gdźie ſtoiey/ kto gárdło álbo reke ktorey go odſądzą/ odkupi/ bezecnym ieſt? tedy ty przedśie ná to odpowieß: iż tám mowi zgołá/ iezliby kogo reki odſądzono/á tu záś tego dokłáda/ iezliby połowice wargeltu záplácić niechćiał/ reke ſtráći.

Ießczebyś tu mogł potrzebnie ſpytáć / kto według tego textu połowice wargeltu zápłáći / iuż od przenágábánia wßelákiego bedźie wolen/iezli tedy od onego z ktorym ſpráwe miał / zupełny wargelt weźmie/á połowice go iedno zá wine da / tedy mu go druga połowicá zoſtánie/y ták iego chytrość y oßukánie bedźie mu ná wielkiey pomocy/ co być według práwá niema. Bo wyſtepek y zdrádá nikogo nie broni? Ná co maß táką odpowiedź: Iż połowice wargeltu ma dáć onemu/ ktoremu gwar przyrzekł / y to bedźie iego winá/ ále przedśie przy tym cáły wargelt/to ieſt pieniądze ktore był od niego wźiął/powinien wroćić/ á ták go chytrość nie wſpomoże.

A iezliby ießcze kto ſpytał/co ma dáley czynić/ ten ktory ná oſtátku ſkárge położy/y ktore on pierwßy Actor práwē odeprzeć niemogl? Tedy odpowieß/ iż wßyſtko práwo oney ſkárgi ná śie weźmie/y przećiwko obwinionemu też tákże poſtepowáć bedźie/ á obwiniony też tákże przećiwko niemu bronić śie bedźie/ záczym iezli przed tym obwiniony o me-

żoboiſtwo/ albo o złodzieiſtwo był wolen ſkazan/ tedy y teraz będzie wolen/ bo w iednákich ſpráwách/ iednákie práwo ma być záchowáne. Támże glo.

Gwar káżdy przyrzec powinien/ w ſpráwie o meżoboiſtwo/o chromotę/y o rány/ zá Paná † albo Principałá † ſwe°/tákże y zákrewne ſwoie. S. S. lib: ij. árti: xvi. J.M. ár: cxvi. tex.

Przyczym máß wiedzieć/ iż Gwar nic innego nie ieſt/ y dla tego ſię dzieie/ iż ow obiecuie że pozwánego chce bronić/ y záſtąpić od wſzelákiego przenágábánia/ wtym o co ſam nań żáłuie. Przetoś wtexcie słyßał/ ſpráwy w ktorych gwar ma być żadan/ iáko ſą meżoboyſtwo/ chromotá/ zránieńie/ y inße. Co rozumieć máß/ ieżliby ono meżoboyſtwo/ álbo rána ſtáłá ſię w obronie/ álbo zniechcenia/ tákże ieżliby ſię ſpráwá do vgody ſchyliłá/ y tegoby práwnie pozwolono/ bo tám gwar idźe zá páná y zá krewne/ Przyczym máß wiedzieć/ iż Pánowie

S. S, lib: ij ar: xxxiiij.

dwoiacy ſą/ iedni ſą względem wolnych ſług/ktorzy im ná wiárę ſłużą/ á tákowi ſłudzy ieżliby ſię im co tráfiło/ nie powinni Gwaru zá pány ſwe przyrzekáć/ bo o ich krzywdę pánowie czynić niemogą/ á ktemu gwáru żaden inßy przyrzekáć nie może/ iedno ten komu też ſkárżyć ſłußnie przychodźi. Tákowi tedy ſłudzy ſámi od ſiebie czynić mogą chybáby ſię co Pánu ná zelżywość ſtáło/ bo ták muśiałby y one zelżywość pánu nágrádzáć/ ieżliby ſię nie odprzyśiągł. Drudzy záś pánowie ſą względem niewolnych ſług/ ktorym żaden odpowiedáć niewinien/ ieżliby przećiwko niemu wyſtąpił/ iedno ich Pánom/ á ći áni gwaru przyrzec mogą/ bo ſkárgá pánom/ nie im należy. Aczkolwiek ſię to zda być przećiwko práwu ktore takowe przyrzeczenie zá niewáżne poczyta. Wßákże tám rozumie o krzywdách álbo zelżywośćiách/ á tu text mowi o meżoboyſtwie/ álbo o chromieniu ktore ſię gwałtownie ſłudze ſtánie/ bo tak Pan gwar przyrzec powinien/ á ináczy nie przychodźiłby mu wárgielt/ álbo tez rozumiey/ że tu text mowi o Maniech ktorzy pod iednym práwem Lenno máią/ iż ći gdy ſpráwę záczynáią zá Paná Gwar przyrzec powinni.

Mogłbyś też tu ſpytáć. Ieżliby moiey mátki brát mogł zemśćić

S. S. lib: i. arti: xlij, et lxiiij.

krzywdy y śmierći moiey/ ták iáko brát oycow/ álbo ſynowiec? Ná co máß wiedzieć/ iż pomſtá dwoiáka ieſt/ iedni ſię mßczą ręką/ á drudzy práwem. Práwney pomſty álbo ſkárgi pozwala práwo bliſkim po mieczu/ dla tego/ iż zá ſwe krewne y w ßránki iść powinni. To ieſt iż opiekuni muſzą być we wßytkich ſkárgách.

A ieżliby kto białeygłowie krzywdę vczynił/ y ſpráwá by ſię o to záczęłá/ kto tám gwar przyrzecze/ Mąż/ czy bliżßy krewny po mieczu? Odpowieß/ iż Mąß/ bo ten ieſt opiekunem y obrońcą żony ſwey poki żyw. Támże glo.

Przećiwko komuby śie spráwá wyſtępna záczełá/ten naprzod ma gwaru żądáć. Abowiem przed gwarem Actor może żałoby ſwey popráwić/ czego mu śie po gwarze vczynić nie będźie godźiło. Specu: Saxon: lib: iij. arti: xiiij. I. M. arti: xxxv: ar. xli. tex. S. S. lib: iij. arti: xlv.

A gwaru ſkutek/ álbo pożytek ten ieſt. Naprzod iż Actor powinien ćie od cudzey ſkárgi bronić/ ieżli go záſłużoną emendą odpráwiſz/ álbo zá odpowiedźią ſwą wynidźieſz/ ták iż ćie iuż potym o one rzecz żaden inny gábáć áni ná ćie żáłowáć niemoże. Potym gwar też y do tego śię przyda/ iż Actor po gwarze żałoby ſwey popráwić niemoże/ iáko ieżliby ćie obwinił o gwałt/ iuż ćie potym o mężoboyſtwo winić niemoże. Nad to/ ieżliby ćie w ſzránki wyzwał/ á dwie rzeczy tylko w żałobie włożył/ y gwar by vczynił ná żałobę ſwoię/ tedy vpádnie wrzeczy ſwey/ bo wtáki ſpráwie trzy rzeczy miánowáć wżałobie potrzebá/ zgwałceńie pokoiu/ rány/ y złupienie/ iáko niżey w ſłowie Szránki vſłyſzyſz. Támże glo. S. S. lib: ij. ar: xv.

☞ Do czego naydźieſz więcey niżey w ſłowie Obroná/ y w ſłowie Iśćiec.

Hergweth.

Ergwet nic innego nie ieſt/ iedno rzeczy do wypráwy woienney potrzebne. Spe Saxon. lib. i. arti: xxij. et I. M. ar: xxv. glo.

Do Hergwetu álbo rzeczy woiennych należy/ koń co lepſzy ośiodłány/ miecz/ zbroiá co lepſza ná iednego człowieká/ ktorą zmárły miał czáſu śmierći/ tarcz/ álbo puklierz/ ſzáty powſzednie/ pośćiel woienna/ to ieſt łoſzko z poduſzką/ dwie prześćierádłá/ miednicá iedná/ obrus iedeń zręcznikiem/ koćieł ieden/ álbo co iemu podobnego. A to ieſt prawdźiwy Hergweth. Aczkolwiek niektorzy y inſze rzeczy do niego przyłączáią. Ieżliby czego z tych rzeczy nie było/ á pozoſtáłá wdowá tego przyśięgą dowiedźie/ tego dáwáć niepowinná. Wſzákże o rzeczy iáſne kázdy/ ták meżczyzná/ iáko białagłowá nie przyśięga/ ále przywroceniem ma dochodźić. Ieżliby ich też dwái álbo trzey do iednego Hergwetu należeli/ tedy ſtárſzy bierze miecz/ á oſtátkiem śie rowno podźielą. Specu: Saxon: lib: i. arti: xxij. Iur: Municip: ar: xxv. tex. I. M. arti: xxvj.

Do Hergwetu ieźliby ſynowie niedorośli / tedy go ſtárßy ich bliżßy pomiecżu do śiebie weźmie / y wtym bedźie ich opiekunem áże dorosta. (o cżym wyżßey w ſłowie Bliſki po miecżu.)

A to dla opieki ktora przymuie / á nic nátym choćby kto chćiał mowić / że ſtárßy krewny nie może w dobrách zmárłego mieć wiecey práwá niż drudzy. Abowiem Hergwet nie ieſt dźiedźyctwo / ále do wypráwy woienney / y do poſługi páńſkiey należy.

A ieźliby ießcże kto rzekł / że Hergwet do dźiedźictwa należy / y wźiałby ſobie ná pomoc ártikuł vi. lib: i. s. s. w ktorym ſtoiey / Iż cokolwiek po cżyiey śmierći zoſtánie / to dźiedźictwem zowa. Ty przed ſie ná to odpowießz: Iż Hergwet choć cżáſem dźiedźictwem nazwan bedźie / przedśie dźiedźictwem nie ieſt / bo też włáſnego názwiſká mieć niemoże. A ták nie trzebá ſie ná tym ſádźić / choć rzecży Hergwetowe práwo cżáſem dźiedźicżnymi zowie / y by to ták miáło być żeby wßytko co po cżyiey śmierći zoſtánie dźiedźictwem było / tedyby y Lenno / ktore też po śmierći zoſtáie / dźiedźictwem było / co być nie może A tych rzecży on bliżßy krewny opiekun wtym cżáſie vżywáć może / dla tego / iż ſa y ku ßkodźie y ku pożytkowi iego przyiete / á według przyrodzenia / pożytek káżdy rzecży temu ſłußnie przychodźi / ktory też ßkode ma ćierpieć. Spe Saxon: lib: i. arti: xxiij. glo.

Hergwetu niezoſtawiáia iedno ludźie Rycerſcy / tákże ieźliby Hergwet zoſtał bez dźiedźicá / komu przychodźi / y iáko ſobie ma poſtápić ten v ktoregoby dwá iednego Hergwetu / álbo cżego tákiego dochodźili. Maß wyżey w ſłowie dźiedźic.

S. S. lib: i. arti: xxvii. Hergwetem áni Gieráda nie názwano być nie może / á że po śmierći. Naß wyżey w ſłowie Gieráda.

Kto ſie Hergwetu vpomina ma być bliſki po miecżu

ták iáko też do Gierády ma być bliſka po wrzećieńie. Specu: Saxon: lib: i. arti: xv. tex. To ieſt / Hergwetu żaden niebierze / ieźli nie bedźie krewnym po oycu Przećiwko cżemu zda ſie być ártikuł iij. y vi. lib. i. s. s. gdźie ſtoiey / iż krewni po miecżu niemáia lepßego práwá nád krewne po wrzećienie. ále kiedy ſie temu dobrze przypátrzyß / naydźieß że ſie to ſobie nieprzećiwi / bo ći nie máia nád owych lepßego práwá / ále iáko ći po miecżu Hergwet / ták też owi przećiwko temu Gieráde biora. Albo też rzecżeß: Iż ći biora Hergwet w zgledem pracey / ktora w opiece podeymuia / á kto prácuie / ſłußnie też ma pożytek mieć bo żaden ſwym grośem woiowáć niepowińien. Támże gło.

S.S. lib: i. art: lxxiij. Iż bliżßy po miecżu / bierze miecż ná znák opieki y obrony / iákoś wyżey ſłyßał. Maß o tym ßerzey niżey w ſłowie Opieká.

Jármárk.

Armárkowego miásteczká / áni wśi osadźić żaden niemoże / bez przyzwolenia Sedziego / álbo ráczy bez przyzwolenia Rzeszey. A ná znák tego Cesarz rekáwice swa álbo liśti z pieczećiámi onemu mieyscu daie.

Ná iármárku też álbo ná tárgu pospolitym kto co kupi / to zárázem ma záplácić / chybáby ináczey miedzy soba postánowili. Ktemu ná iármárku niemáia być zmowy miedzy kupcy / ináczey towárow nieprzedáwáć / iedno iáko sie miedzy soba zmowia / pod wina piaćidźieśiat funtow złotá / á ktoryby Sedźia tego niekarał / ten czterdźieśći funtow złotá przepada. Specu: Saxon: lib: iij. arti: lxvi glo.

Jáwny álbo świeży.

VCZYNEK.

Jáwny álbo świeży vczynek iest to / kiedy sie co świeżo stánie o co zárázem zátuia / y zárázem sadza / to iest / że złoczyńcá zárázem ma być pokonan / áni ná rekoiemstwo może być dan. Specu: Saxon: lib: i. ar: lxvi. lib: ij: arti: lxiiij Iur. Muni: ip. arti xxvij. ar. cxv. tex.

Jáwny vczynek też iest / kiedy złoczyńcá ná vczynku álbo w vćiekániu bedźie poiman / álbo kiedy v kogo w zámknieniu / ktore sam zámykáć zwykł rzeczy krádźione / álbo złupione nayda / wyiawszyby ták máłe były / żeby ie tám oknem wrzućić możono. Specu Saxon: lib: ij. arti: xxxv. Iur. Mnnicip: arti: cxv. tex. S.S. lib: i. arti: xxvj. I. M. arti. xxvij. arti: cxv.

A tu widźiß iż vćiekánie czyni człowieká ták podeyrzánego / iż przećiwko niemu może być decret skazan.

Przyczym bedźieß wiedźiał / iż w iáwnym vczynku trzy rzeczy trzebá báczyć. Pierwsza / że poimány ná świeżym vczynku / ná rekoiemstwo dan być niemoże / y nietrzebá mu drugiego roku skłádáć / ále zárázem ma być sadzon. Druga / iż ták poimány / przeć sie vczynku niemoże / bo go Actor bliższy samośiodm pokonáć. Trzećia / iż cokolwiek przećiwko tákiemu skaza / tedy áppellowáć niemoże. S. S. lib: I. ar: iv. lxvi. et lxx

Jáwny

S. S. lib: ij. arti: xij. I.M.ar: cxv

Jáwny vcżynek troiáki ieſt. Naprzod / iż (iákoś ſłyßał) záprzeć vcżynku niemoże / bo ieſt ták iáſny / iákoby ſie go reka dotykał. Powtore y to też ieſt iáwny vcżynek / kiedy kogo w vćiekániu poimáia. Potrzećie / kiedy v kogo krádźiona / álbo złupiona / rzecż w cżyiey ſkrzyńi nayda / do ktorey on ſam klucże nośił / á oſobliwie tu tego dokłada / od ktoreyby ſam klucże nośił / dla tego: iż ieśliby klucż gdźie indźi zwykł chowáć / álbo go komu innemu dáwáć / także ieżliby rzecży ták máłe były / żeby oknem álbo dźiura tám wrzucone być mogły / tedy tákiemu iáwnego vcżynku zádáć niemoże. Ale ieżliby tego niebyło / tedy bedźie rozumiano / że to ſam vkradł / ábo vkráść roſkazał co iedno ieſt.

S. S.lib: ii. arti: xiij.

Maß też wiedźieć / iż Sad / álbo ſpráwá ná świeżym vcżynku troiáka bywa. Pierwßa / kiedy kto karánia żada z tego / ná ktorego ſkarży / iáko kiedy kto ná wywołánego żáłuie / bo tám Actor nic wiecey iedno karánie winnego pożyßcże / á to bedźie ſpráwá pokarna / actio criminalis, Druga / kiedy kto tylko rzecży wźietych dochodźi / iáko gdyby kto o rzecży ruchome cżynił / iż ie z iego poſſeſsyey wźiał / żadáiac áby mu ie wroćił † á to bedźie ſpráwá vććiwa / actio Ciuilis. † Trzećia / kiedy kto oboigá dochodźi / y dobr wźietych y karánia / iáko kiedy kto zboyce álbo złodźieiá z licem do Sadu przywiedźie / proßac áby mu y rzecży wźiete były przywrocone / y złocżyńcá áby był karan. Támże glo.

S.S. lib; i. arti. lxx. S. S.lib i.ar xxv. xxxi. lib: ij. arti xxxvi

Rzecż krádźiona álbo złupiona / ktoby po drugim dniu v kogo náláſł / á onby tego nie krył / o iáwny vcżynek oſkárżon być nie może / maß niżey w słowie Złodźiey.

Gdźie iáwnego vczynku niemáß / tám bez wołánia gwałtownego ma być żałowano / bo inácży Actor do ßkody przyidźie

Specu: Saxon lib: ij. arti: lxiiij. tex. l. M. arti: xxxviij. glo.

l. M. arti: xxx viij.

Abowiem gdźie Sadowe wołánie przyſtapi / tám vcżynek ma być iáſny / y do ſkárgi doſtátecżny / z ktoregoby do ſtrácenia cżłonku álbo gárdłá przychodźiło. Przeto ieżliby kogo kijem zábito / o co by z wołániem żałowano / y vcżynekby był iáſny / tedy przedſie karánie ná ćiele tám mieyſcá niema / ále ten ktory to vcżyni / emende według práwá Actorowi przepada.

S. S. lib: ii. arti: lxviij. lib: iij arti. xxxvij.

Mogłby tu kto ſpytáć / coby zá ßkode Actor przez to popáść miał / gdyby bez vcżynku świeżego z wołániem ſkárżył / ponieważ lib: i. árti: lxij. ſtoiey / iż ten kto ſpráwe iáka zácżnie / ieżli potym od niey odpádnie / żadney ßkody nie ćierpi / co też lib ij. ar. viii. powtarza / á ták to z tertu ártikułu mńiey ßego / bedźie ſie ſobie przećiwiło? Ná co odpowieß / iż ſie to ſobie nieprzećiwi / bo tám mowi: iż zoſtáie bez ßkody / ieżli słow Szránkowych nieprzymießał / to ieſt ieżli z wołániem y criminaliter nieſkárżył / á ßkode tu rozumiey / iż on ſam karánie ktorego ná drugim dochodźi / odnieść muśi / ieżli go niepokona. Támże glo.

S. S. lib: i. arti: lxix.

Gdzie świeżego vczynku niemaß/ tám obwiniony bliżßy się odwieść/niżby go kto pokonáć miał. I. M. arti: xxxviij. tex.

Obwiniony o krzywdy gdzieby się iáwny vczynek niepokázował/naprzod ma być pred łáwice / álbo ná mieysce sądowe postáwion/tám mu ma być ziáwiono/dla czego iest zátrzyman. Przy czym potrzebá áby Sędzia był/álbo iego Podwoyski. Jeżliby się spráwá do gárdlá álbo do zdrowia/ściagáłá/powinien rękoiemstwo postáwić o swoy wargelt/ieżliby rękoiemstwá niemiał/ tedy go Sędzia opátrzy. J. M. art. xxvij. tex. S. S. lib: ij arti: v. S. S. lib: i. arti: lvj. S.S. lib: i. art: lxx.

Co rozumieć maß/ieżliby vczynek on przenocowán był/álbo ieżliby Sędziego domá niebyło/ á skárgáby ná zdrowie álbo ná gárdło się ściagáłá/ y byłby inßy rok złożon/ tedy tám Actor powinien rękoiemstwo stáwić o popieránie spráwy / y pozwány tákże o dostánie práwá/ iáko iest oskárżon. A ieśliby nań ták skárżono / żeby się oná skárgá tylko do karánia ná skorze ściagáłá/tedy ma rękoiemstwo postáwić o połowicę wargeltu/ á to wßystko ieżliby spráwá byłá przenocowána. Jeżliby rękoiemstwá nie miał/ma być ztrzyman/ á ták zátrzymány/áni Actor/áni pozwány/nic práwá swego / áni czci nienáruszá. Támże glo. S.S. lib: iij. arti: xxxv.

Poimány ná świeżym vczynku z rzeczą krádzioną/ álbo zkupioną/do iscá się bráć niemoże / ieżliby przeciwko niemu zárázem práwá popierano. Jur. Munici: árti: cxiiij. tex.

A to ze dwu przyczyn. Pierwßa / iżby było podeyźrzenie/że przez to bránie się do iscá chciałby sobie karánie zwlec/ponieważ vczynek iest iásny. Druga/niemoże się ná iscá bráć/ to iest/ żadnego człowieká obwinić niemoże/áby one rzecz od niego miał mieć. Co ták rozumiey/ ieżliby się ow do tego nie znał/ ktorego iscem miánuie. Ale ieżli się przyzna / tedy iuż tám ten będzie winnym / á ten wynidzie. Támże glo.

Jest też ießcze y to iáwny vczynek/kiedy kogo z mieczem/ álbo iákim innym orężem ktorym pokoy zgwałcił / poimáią/ y zwołániem do Sądu przywiodą / czego też Actor sámosiodm dowieść ma. Jur. Munic: arti: cxv. tex.

Ná świeżym vczynku iáko ma Rzecznik z vrzędu przydány postępowáć. Maß niżey w słowie Rzecznik.

A o iáwnym vczynku naydzieß więcey w słowiech/ Gwałt/Złodziejstwo/Lup/Mężoboystwo.

Iednacze.

I.M. arti:liii

Przed iednaczmi y przysiegá może być obiecána / ktorey ieżliby sie dosić niestáło / tedy ow wygrawa spráwe swa / gdy tego przed Sedźim dowiedźie / nie ináczey iedno iákoby sie to przed Sadem dźiáło ábowiem decretá iednáckie z pilnośćia máia być strzeżone. Wßákże tám winá iednaczom nie idźie / iáko wiec idźie Sedźiemu / kiedy sie co przed nim dźieie. A tu maß wiedźieć / że iednacze świádectwem każdego pokonáć moga / ták iákoby sie to v Sadu dźiáło.

Jednaczem być niemoże sługá niewolny / lat niedorosły / Szalony Głuchy / Niemy. Tákże w swey własney spráwie żaden iednaczem być niemoże. Nad to białagłowá / chybáby byłá zacna y madra. Sedźia też własny / iednaczem niczyim być niemoże / á to według Praw Cesárskich / bo według Duchownych może.

W spráwách też pokárnych in criminalibus tákże y o niewola occasione seruitutis, iednacze mieyscá niemáia / bo to Sedźiemu należy. Tákże w sprawie o Małżeństwo. Bezecny też iednaczem być niemoże / chybá w pewnych spráwách. Jeżliby też białagłowá imieniem czyim iednaczá zobráła. Tákże ieżli śierotá bez woliey opiekuná swego ná iednaczá pozwoli / to nic nieważy.

I.M.arti:lij.

Decret też iednácki / ieżliby niebył zakládem vtwierdzony nic nieważy. Tákże ieżliby go trzymáć niepoprzyśieżono (według práwá Duchownego.) Nad to / iednacze máia Decret skázowáć czásu od stron náznáczonego / bo ieżliby do inßego czásu vczynili nie bedźie ważny / tákże Decret w świeto skazány / nic nieważy. Spráwy też Duchowne przez Swieckiego Sedźiego osadzone mieyscá niemáia. A ieżliby iednaczow wiele było / máia sie ná decret zgádzáć / bo ináczey / niebedźie ważny / chybáby ták miedzy soba postánowili.

Jeżliby też iednacze Decretu swego ná piśmie niepodáli / nic nieważy / chybáby ináczey miedzy soba postánowili. (Ktemu ieżliby iednaczow wielie było / á iedenby znich vmárł / tedy y drugich władza vstáie. Moga też być strony / ktore ná iednacze zezwaláły / do trzymánia vgody przymußone / á to prez zwykłego Sedźiego / á compromis żaden nie śćiaga sie ná potomki tego ktory nań zezwalał / ieżliby o nich wymowy niebyło.) Nádto / iednacze niemoga wiecey skázowáć /

iedno to co im poruczono / y co im wręce dano. A iezliby iednaczow było trzey / á dwá śię zgodźieli / powinien y trzeći z nimi przyzwolić. A gdźieby ieden chćiał ktorey stronie dźieśięć grzywien przysądźić / drugiey sześć / á trzeći pięć / tedy tego decret ma zostáć w swey mocy ktory mnie powiedźiał: bo kto ná dźieśięć zezwala / álbo ná sześć / ten też y ná pięć zda śię przyzwáláć. Specu: Saxon: lib: ij. artu: xi. glo. I. M. ar: liij.

Jezliby kto máiąc spráwę iáką v Sądu ná iednánie pozwolił / y beliby iednacze z obu stron obráni / ktorzyby one spráwę zgodźili / choćby śię to v Sądu álbo oprocz Sądu dźiáło / bliższy śię przez iednácze od szkody bronić / niszby go do niey kto przywieść miał.

Jezliby śię też trafiło / żeby Kśiążętá álbo iákie insze osoby zacne spráwę ktorąby miedzi sobą mieli / bądź o dobrą / bądź o cokolwiek innego pod rosądek Rádźie ktoregokolwiek Miástá podáli / tedy Rayce poki śię w one spráwę niewdádzą / máią od onych pánow / álbo listu / álbo rekoimiow żądáć / iż cokolwiek oni pod wiárą y poczćiwośćią swą skażą / że przez to od żadney strony w szkodę w niebespieczeństwo / álbo w podeyrzenie nieprzydą. Jur: Municip: árti: Li. glo.

¶ A otym pátrz wiecey niżey w słowie Vgodá.

Imowánie śię rzeczy.

Jmowáć śię rzeczy iákiey / álbo śię wnie w wiezowáć dwoiáko bywa / z przyzwoleniem / y bez przyzwolenia Sędźiego / rzeczy też ktorych śię może iąć / álbo śię w nie w wiązáć / troiákie są / zaczym też y w wiązánie troiákie będźie. Pierwszy sposob ktorym śię wiec czego imuiemy iest / kiedy śię kto imie człowieká z przyzwoleniem † Sędźiego † mniemáiąc áby był iego niewolnikiem / czego iezliby nie dowiodł / Sędźiemu winę / y iemu emende przepada / tákże też kiedy śię kto drugiego iáko gwałtowniká pokoiu imie. A to iezliby bez wiezienia / zránienia / álbo mężoboystwá to vczynieł / bo ináczy podległby práwu przećiwko gwałtownikom pokoiu opisánemu. Drugi sposob / kiedy śię kto imuie dobr iákich tym vmysłem / żeby iego były / czego iezli niedowiedźie / też winę y emendę przepada. Trzeći sposob iest kiedy śię kto dobr álbo imienia stoiącego imuie / gwałtownie / tym vmysłem żeby iego były / á tu gwałt bywa dwoiáki. Pierwszy kiedy śię kto czego imie oprocz sądu / wszákże bez oręża kto ták vczyni / winę y emendę przepádnie / y z possessiey dobr onych / ták długo wystąpić powinien / poki śię práwem nierozepra.

S. S. lib: i. a rti: xliij. li^o ij. ar: xiiij. S. S. lib; i. arti: lxix. S. S. lib: ii. arti: xxxvj. S. S. lib: ij. arti: xxiiij.

Drugi gwałt bywa/ kiedy kto też oprocz Sadu/ ále z orężem dobrá osieże kto ták vczyni/ choćby one dobrá iego były/ á kto drugiby ie wpossessiey swey miał/ ieżli wypędzony przećiwko niemu ciuiliter będźie czynił/ tedy on gwałtownik y od sprawy odpada y dobra traci. A ieżliby one dobrá nie iego były/ á żałowanoby nań criminaliter, poydźie mu o gárdło/ ieżli ciuiliter/ tedy według práwá nászego/ on ktoremu sie gwałt stał/ może sobie szkody szácowáć/ a to ieżliby tego wárgielt w práwie nie był opisány/ bo ták muśiałby sie według práwá záchowáć. A ták ieżliby sie to komu tráfiło/ będźie mu wolno skárżyć iáko będźie chćiał/ ciuiliter álbo criminaliter. A iáko iuż raz spráwę swą záczynie/ bądź criminaliter bądź ciuiliter/ ták ią iuż kończyć muśi.

S. S. lib: iij. art: xlviij.

S. S. lib: ij. arti: xxxvi.

Jeżliby sie kto iął dobr iákich/ iáko sukná/ álbo czegokolwiek támu podobnego/ co by mu vkrádźiono/ álbo wydárto/ tedy sie do tego sam ieden ćiągnąć ma/ y przyśiądz mà/ że oná rzecz iego byłá y iest/ ále mu ią vkrádźiono/ álbo wydárto. J. M. árti cxxxv. Tex.

Kto sie czego imuie ma to przez Decret czynić temi słowy: Pánie Sędźia proszę ábyś mi z práwá dozwolił/ iąć sie rzeczy moiey/ czego mu Sędźia ma dozwolić/ á przećiwko tákiemu imowániu pozwány troiáką odpowiedź ma. Albo mowi:/ że ią kupił álbo mu ią dárowano. Albo mowi ieżli bydłę/ że ie sam wychował. Abo że to nań dźiedźictwem przypádło. Jeżli rzecze że kupił/ álbo mu darowano/ má iscá postáwić/ ktorego ieżliby mieć niemogł/ a powiedałby że to ná rynku kupił/ tedy pieniądze tráći/ rzeczeli że sam wychowáł álbo wyrobieł/ ma tego sámotrzeć dowieść. A ieżli powie że tego dźiedźicznie dostáł/ tedy tego dowiedźie według práwá.

Tu też masz wiedźieć iż sie rzeczy inszych żaden imowáć nie może iedno tych/ ktoreby z przyrodzenia rożne miedzy sobą były/ iáko są bydło/ száty/ y inne tym podobne. Ale pieniądze y monety ktora pospolićie w oney źiemi idźie/ złotey álbo srebrney/ tákże złotá y srebrá nierobionego/ winá/ pszenice/ żaden sie iąć nie może/ bo licá niemáią/ zwłaszczá ieżli on v ktoregoby to náleziono był ták máietny/ że to sam kupić y zápłáćić przemoże/ bo ináczey zá złodźieiá będźie rozumian. Támże glo.

¶ Pátrz wiecey w słowie Dobrá/ y w słowie Dochodzenie.

Karánie.

Aránie gdźie iest wystepek wątpliwy tám záwße lżeyße bywa. Specu: Sax: lib: i. arti: xli. glo.

Ktoby potwarliwie ná kogo żákował / cżymby obwinione do trudnośći álbo więzienia przywiodł / iáko ma być karan. Maß wyżey w słowie Actio. S. S. lib: i. arti: xiij.

Osądzonemu álbo pokonánemu Sędźia nie ma iußego karánia skazowáć / iedno ktoreby práwo skazáło / choć bytez sam oto prośił / bo ináczy byłby winien y dußy y krwy iego. Krwi / iż go on / á nie decret Sadowy zábija / iáko gdyby práwo skazáło ko' w koło pleść / á Sędźia by go śćiąć kazał / niesłußnie cżyni : bo niema tey władzey áby miał stworzenie Boże mordowáć / gdyż to tylko Sadowi należy. Dußy też iego będźie winien / bo kto zboiáźni karánia inßą śmierć sobie obiera / niżli mu z Práwá przychodźi / iest sam sobie mężoboicą / zá cżym y miedzy potepionymi bywa policżon. A powinność Sędźiego iest / wystepne káráć / ták áby zbáwieni / á niepotepieni byli A ták tu Sędźiowie máią być ostrożni / áby z łáski áni znienawiśći nie nieskázowáli / y karánia z Práwá postánowionego nie vkráczáli. Specu; Saxon: lib: i. arti: lxix. glo.

Jáko wystepki rozmáite są / ták też y karánie ich rozmáite iest. Złodźiey ma być obießon. A ieżliby sie tráfiło we wśi złodźieystwo wednie / ktoreby niedochodźiło trzech ßelągow / to onegoż dniá Szołtis (álbo Gográbiá) ná skorze y ná włośiech pokáráć może / ktoremu karániu obwiniony może sie trzemi ßelągami wykupić / ále przedśię będźie beśpiecżnym / cżego iednák Szołtys sądźić niebedźie mogł / ieżliby spráwá byłá przenocowána. Taß winą máią być karáni / ktorzy niespráwiedliwemi wagámi y miarámi rzecży przedáine fałßuią / gdy wtym będą pokonáni. Zábijácy zdrádliwi / zdarycy / ći ktorzy pożogi cżynią / ktorzy kośćioły / y pługi / młyny / cmentarze łupią y ći ktorzy im wtym posługuią / ták że y ći ktorzy páńskie poselstwo wpożytek swoy álbo cudzy obracáią / wkoło wplecżeniem máią być karáni. I. M. arti: xxxviij. S. S. lib: i. arti: xxxviij. S.S. lib: iij. arti: xvij.

Ktoby drugiego zábił / á żeby go gwáłtem nieimáł / niekupił / áni palił. A ten / ktoby Pánnę álbo niewiástę zgwałćił / pokoi złamał / álbo na cudzołostwie poimán był / głowę tráći. Tákże też y ći ktorzy złodźieyskie álbo złupione rzecży przechowywáią / álbo złocżyńcom pomocy dodawáią / gdy wtym będą pokonáni.

Jezliby Krześciánin álbo Krześciánka Wiáry odſtąpiłá. Tákże ktoby kogo otruł / albo ßczárował / ogniem ma być karan.

L. M. ar:xj. arti: xvij.

Sędźia iezliby w ſpráwie wyſtępny gwałtowniká pokoiu nieſądźił / winien tego karánia / ktorego złoczyńcy pofolgował. (o czym wiecey w słowie Sędźia) Specu: Saxon lib: ij arti: xiij. Tex.

Wiele ich ieſt ktorzy miłośierdźia od ſpráwiedliwości dźielić nieumieiąc / mowią: iż to práwo ábo ten ártikuł ieſt bárdzo náß oſtry / y wierze náßey Chreściáńſkiey przećiwny / gdyß zakon náß Chrześciáńſki dźiwnym ſpoſobem miłośierdźia vczy / iáko to z wielu mieyſc piſmá S. káżdy śnádno báczyć może bo nas tak Zbáwićiel náß vpomina. Bądź ćie miłośierni iáko y Oćiec wáß miłośierny ieſt. A ná drugim mieyſcu : Miłośierdźia chce nie ofiar. A potym / Miłośierdźie páńſkie nád wßyſtkie ſpráwy iego. A záſie Odpußczayćie á będźie wam odpußczono Nád to w paćierzu mowiemy: Odpuść nam náße winy iáko y my odpußczamy / etc. Jezli tedy kto ſpráwiedliwość czynić chce złoczyńce karząc / ten od miłośierdźia odſtępuie / y miłośiernego oycá ſynem zwan być nie może. Bo miłośierdźie wßytkie wyſtępki odpußcza á ſpráwiedliwość ie záśie karze. Jezli tedy ia nie odpußcze / y mnie Pan Bog nie odpuśći: iezli kogo będę ſądźił / mnie też on będźie ſądźił według onego: Nieposądzayćie / á nie będźiećie poſądzeni. Ale do tego wßyſtkiego maß wiedźieć: Jż † iáko oſſá iad ſwoy z dobrego kwiećia z ktorego też y Pßczołá ſłodkość ſwoie bierze / ták też y tu potrzebá ſie trzymáć piſmá / ktore o ſpráwiedliwośći mowi Bo † áczkolwiek Zakon Chrześciáńſki miłośierdźia vczy / przedſie y ſpráwiedliwośći nieopußcza / y owßem ią z miłośierdźiem złącza. Jáko kiedy kto złoczyńce docześnie ſkarze / miłośierdźie nánim czyni / áby przez to od wiecznego karánia wolen był / y áby przez śmierć ćieleſną / dußy wieczny żywot ſpráwił. Abowiem kogo Sąd świecki o wyſtępek ſądźi / tego Pan Bog iuż o ten wyſtępek ſądźić niebędźie. Záſie iezliby ſie kto nád złoczyńcą ták miłośierdźiem wzrußał żeby go ná świećie zoſtáwił / dawałby przyczynę drugim źle czynić † gdy będą widźieć / że złość karána nie będźie † Beſpiecznie tedy złoczyńce práwnie zgłádźić ná poſtrách drugich ktorzy źle czynią / przez co czynie miłośierdźie nad niewinnymi ktorzy od złych byli krzywdzeni / iż beſpieczniey Panu Bogu ſłużyć mogą. Kto tedy ták ieſt miłośierny że złoczyńce wolno pußcza / żeby go niekarał / właśnie ieſt ták miłośierny / iáko ow ktory dźiećiećiu płáczącemu noż podał áby milczało / ktorym ſie potym obráźi álbo zábije. Ná to tedy coby kto mogł rzec z piſmá: Odpußczaićie á będźie wam odpußczono / odpowieß: kiedy kto przećiwko tobie co wyſtąpi / maß mu z oſſoby ſwey odpuśćić / ále kiedy co przećiwko Bogu y przećiwko przykazániu iego vczyni / tego niemamy od pußczáć / bo gniew Boży tym ſie vśmierza / kiedy złoczyńce karzą / † czego gdyby Sędźia nieczynił / powabiłaby

gniew Boży † . ná to też coś więcey słyszał. Nieſądźcie / á nie będźiecie posądzeni / odpowieſz. Jeżlibyś niebył ſędźim / y władzey ſądowey ná ſobie niemiał / tedy posądzáć niemaſz / ále Sędźia porzadnie ná to wyſádzony / ſłuſznie to cżynić może. Przeto kiedy mowi : iż złodźiey ma być obieſzon / rozumieć to maſz / iż niezgołá / ále władza vrzędowa / y zá práwem piſánym / ma być obieſzon. Czego Sędźia odpuſzcżáć niema choćby go z płácżem o to proſzono / tákże y śmierći inſzey wymyſláć mu nie ma / choćby go o to prosił.

A iżeś w textćie ſłyſzał o złodźieyſtwie dźiennym / ieżliby ſie we wśi trafiło / tedy to maſz wiedźieć : iż złodźieyſtwo dźienne nie ieſt ták ſzkárádne iáko nocne. Záczym ieżliby kto wednie vkradł mniey niż trzy ſzelągi / ná ſkorze y ná włośiech bywa karan / to ieſt v prągi rozgámi wezmie chłoſtę / á włoſy mu ná wierzchu głowy w cżuprynę záwiążą / co według niektorych ztąd poſzło / że wten cżás gdy to práwo ſtánowiono / Sáxonowie długie włoſy nośili: przeto złocżyńcom włoſy na wierzchu głowy wiązano / y golono / dla tego áby ich ludźie ználi / y ich ſie ſtrzegli. Ale iż dźiś krotkie włoſy noſzą / tedy miáſto włoſow vcho mu vrzynáią / áby go znano. A o złodźieyſtwie nocnym nic tu w textćie niewſpomina / dla tego iż kto wnocy kogo wdomu ſwym zámkonionym naydźie † choćby mu co vkradł álbo nie vkradł ✠ idźie mu o gárdło / y może go támże zábyć / to dla tego / iż złocżynſtwo im poſpolitſze ieſt tym ſrożey bywa karáne : przeto złodźieie wieſzą / á niegrzebą ich / álbo bárdzo rzadko / áby ie káżdy widźiał y lekał ſie tego cżynić. Ale o tym cżytáy wiecey niży w ſłowie Złodźiey.

L. M. arti: xxxviij.

S. S. lib: i. arti: l.

L. M. arti: art: xxxviij.

Coś tez w textćie ſłyſzał o gwałtownikách białychgłow y ich karániu / tedy toż maſz rozumieć / y o tych ktorzy żony ſwe ná cudzołoſtwo podáią / álbo inne vcćiwe białegłowy y pánny zwodzą. Támże glo.

L. M. arti: xxxvj.

Ktoby Oycá / mátkę / ſyná / etc zábił / iáko ma być karan. Maſz niżey w ſłowie Mężoboyſtwo.

Karánie Podwoyſkiego gdy do Sądu zámieſzka. Naydźieſz niżey w ſłowie Podwoyſki.

Karánie y nagrody rozmáitych ran / maſz niżey w ſłowie Rána. Támże naydźieſz / ieżli zá przycżynieniem vcżynku / też y karánia ſie przycżynia / tákże ieżli ma być karan / kto wgniewie komu nałáie.

Kto Liſty fálſzywe / álbo piecżęći / y ten ktoryby vcześnikiem był / ták máią być karáni / iż ieżliby był wolny / ma być wygnan z źiemie / ieżli niewolny / głowę ſtráći.

Ktoby zboże ná drogość ſkupował / álbo ktoby zboże chował áby ie drożey przedáł / ma być karan dwudźieſtą złotych.

Cło nowe ktoby wymyślał / ſtem złotych ma być karan / y ktemu bedźie beſpiecznym.

Ktoby człowieká wolnego / zá niewolniká przedawał / álbo ktoby ſługe ku ſzkodźie páńſkiey przechował / álbo rádźił żeby v ciekł / ná gárdle ma być karan.

Ktoby przećiwko Rzeczypoſpolitey zdrádę vczynił / tákże ktoby Miáſtá álbo Zamki zdradzał / tráci gárdło y máiętność / gdy bedźie przekonan.

Groby vmárłych ktoby łupił / ma być káran dźieśiąćią funtow złotá. (Vſtáwy nowe ktoby czynił y) ktoby burſki wzruſzał / głowę tráci.

O ſławne Liſty ktoby piſał / álbo náleźione obiawiał / ma być śćięt.

Ktoby groble / álbo ſtáwy roſkopywał / ma być ſpalon A ktoby náto rádźił / wiecznie ma być wygnen. Specu: Saxon lib: ij. arti: xvi. glo.

Syn zá oycá kárániá nie powinien odnośić / maſz niżey w ſłowie Syn.

O karaniu tego ktoryby fałſzywą minicę robił / maſz niżey w ſłowie Minicá.

O karániu tego ktory w powodź / álbo w ogień rzeczy cudze bierze / Naſz niżey w ſłowie Powodź.

O karániu Przekupniow / ktorzy v chwałę Mieyſką Przeſtępuią. Maſz wyżey w ſłowie Burmiſtrz / y niżey w ſłowie Przekupień.

¶ A o karániu pátrz więcey w ſłowie Winá.

Kaźń Krolewſka.

BANNVS REGIVS.

Bannus Regius, nic innego nie ieſt / iedno przymuſzenie Krolewſkie / z tąd ſub Banno Regio ſadźić / rozumie ſię Sąd władzą Krolewſką zágá iony * co po polſku ſnádniey iedno káźnią Krolewſką názwano być trudno może. * Specu: Saxon: lib: i. arti: lix. glo. lib ij. arti: xij. lib. iij. arti: lxiij. Iur: Municip arti: x. glo.

Pod káźnią Krolewſką ſadźić żadnemu ſię niegodźi / iedno temu kto tę władzą od Krolá przymie / ktorą kto raz od Krolá ma / ieżliby potym Krol vmárł / niepowinien iey powtore przymowáć. Wiednym Woytoſtwie kaźń Krolewſką / álbo wolność ſadzenia niemoże iedno iedną. Ktoby pod káźnią álbo zágáieniem Krolewſkim ſadźił / á tey władzeyby nie miáł / ięzyk tráci. Spe: Sax: lib: i. ar: lix. tex-

I. M. ar:xj.

Winá ná Sadźie pod Káźnią Krolewską zágáionym iest ßeśćdźieśiąt ßelagow. Támże glo. et lib: iij. arti: lxiiij. tex.

Káźniey Krolewskiey podáwáć żaden nie może iedno Krol / á komu Sad zlecon będźie / temu też y káźniey / álbo wolnośći gáienia / Krol według prawá zbronić nie może / á tá y bez Miáńſtwá może być oddaná. Specu: Saxon: lib: iij. arti: lxiiij. tex.

¶ Pátrz więcey w ſłowie Sad.

Klatwá.

Práwem czynić / świádczyć / y bronić ſie wolno káżdemu / ktory nie iest w Krolewskim álbo o tego Sadu wywołániu / czego w duchownym práwie kletemu niedopußczái. Specu: Saxon: lib: ij. arti: lxiij. tex.

A to nie tylko w Duchownym / ále w Swieckym práwie / nie ma być dopußczono / bo Sedźiowie Swieccy (według Duchownego práwá) powinni od Sadu klete odgániáć / y im práwem czynić / rzeczy ſpráwowáć / áni świádczyć / y práwá ſwego niedopußczác.

Klety w iednym kośćiele / iest kletym we wßystkich. Ale klet żaden być niema / tylko o śmiertelny grzech / bo práwo Duchowne ták mowi: Zaden Biſkup bez pewny y iáwny przyczyny grzechu / kláć nikogo niema / gdyż klatwá iest ná wieczną śmierć potępienie / y niema być czyniona / tylko o śmiertelny występek / álbo ieżliby kto ináczey nie mogł być pokaran. Támże glo.

Z kletym obcowáć niegodźi ſie Chrześćiáninowi / pod karániem Duchownym. Specu: Saxon: lib: iij. arti xx iij. glo.

Klatwá przeßkadza obierániu ná krolestwo z wielu przyczyn / o ktorych niżey w ſłowie Krol.

Klatwá dußy tylko nie ćiáłu ßkodźi / przeto ćiáłá niezábiia / y nie iest w práwie Mieyskym / ani w Lennym klety gorßy niż drugi / też i do klatwy wywołánie nieprzystąpi. Specu: Saxon: lib: iij. arti. lxiij. Tex. I. M. arti: v.

Ale ten ártikuł odrzucony iest / iáko nieſłußny / gdyż y Pánu kletemu / odßczepieńcowi / álbo wywołánemu Man álbo hołdownik ſłużyć álbo przyśięgáć niepowinien. A iáko wywołánie w świeckim práwie ćiáłu tá

klatwá

klatwá ßkody. Ktora nic innego nie iest/ iedno Decret Sedziego duchownego / ktory skázuie przećiwko Dußy tego / ktorego wystepek iest iásny y dowiedziony. Przyczym maß wiedzieć / iż † y tákowe† Decretá bywaia z wielu przyczyn niespràwiedliwe. O czymeś iuż wyżey w słowie Decret słyßał. A tu byś mogł spytáć: Jeżli klatwá niesłußna ma być ćierpiàna álbo nie? Niektorzy mowia / iż ma być ćierpiána / bo owcà ma sie strácháć Decretu pásterzá swego choćby był słußny àlbo niesłußny. Drudzy mowia / iż ná nie nietrzeba nic dbáć: bo kto kogo niesłußnie klnie sam śiebie klnie. Do czego wßystkiego bedzieß wiedział: Iż sie potrzebá káżdy klatwy obáwiáć y strzedz / choćby też niesłußna byłá / lekce iey sobie nieważyć / y owßem choćby kto niesłußnie był klety / ma sie dobrowolnie sam z kośćiołá wyleczyć / wyiawßy dwá przypadki. Pierwßy / ieżliby sie stàłá pod áppellatia. Drugi / ieżliby miáłá w sobie znàczna iáka krzywde y niespràwiedliwość. A iż niektore pràwá mowia / że sie niesłußney klatwy bać nietrzebà / maß to rozumieć strony duße / iż iey niesłußna klatwá ßkodzić nie może. Jákoż ieżliby Sedzia kogo niesłußnie klał / ma być złożon z vrzedu do roku. A ieżliby w tym czásie vrzad swoy przedsie chćiał wykonywáć / tedy kápłáństwo wiecznie tráći † chybáby go potym sam Papież z tego rozgrzeßył. † Támże glo.

Kto w klatwe słußnie wpádnie / iest wyłaczony od społeczności Chrześćiáńskiey / y odpowiedáć mu żaden niepowinien / ále on káżdemu kto nań skárży / odpowiedáć muśi. Jur. Municip. àrticu: iiij. glo.

Kmiec.

Jeżliby Kmieć dobrá bez dźiedzicá zostáwił / kiedy Szołtysowi / kiedy Gràbi / á kiedy Krolowi przychodza. Maß wyżey w słowie Dziedzic.

Jeżliby kmieć nagrode zásłużył / tedy tá iest / trzydźieśći Szelagow / à winá czterý ßelagi. A cokolwiek Kmieć wystapi / oto panu swemu ná ktorego dobràch śiedzi / álbo iego Woytowi odpowiedáć powinien. Jeżliby też Kmieć vmárł / tedy Pan bierze co nalepßego koniá / y suknie powßednia. Jur: Muni: árti: L. tex.

A tu maß wiedzieć Kmiećie ktorych Origenarios práwo zowie / sa ktorzy pochodza od tych ktorych byli Sàxonowie ziemie ośiadáiac / ná rolách posádzili z pewnego czynßu y trybutu. Ci pospolićie niewolnikámi bywáli. Támże glo.

¶ O czym maß wiecey w słowie PODdány.

Koń

Koń.

Kto koniá przedáie / y zań ślubuie / tedy powinien

zá to ślubowáć / iáko śie niezáśadza / iáko choć ma cudne oczy / nie iest ślepy / y iáko nie iest licowány áni krádziony / ále wolny. Iur. Municip art xcix. tex.

W Polßcze przy tárgu pospolićie zá koniá ślubuią / ze niedychá-wieczny / nienośaty / á niekradziony / drudzy też przyczyniáią (iáko w texćie stoi: Iże máiąc cudne oczy / nie iest ślepy.

Ieśliby kto koniá zápowiedział / á owby śie do iśćá

brał / tedy on ktory zápowiedział / powinien zá nim iść ták dáleko iáko mu náznáczy. Wßákże ma pierwey przyśiądz / iáko go do práwego iśćá dowiedźie / y ma rękoiemstwo postáwić o wßytkie nákłady. Iur. Municip. art. cxxxij. tex. S. S. lib. ij. art. xxxv.

Ieśliby śię kto koniá iął / tedy śię ma do niego

ćiągnąć według práwá / y ma práwą nogą ná lewą nogę koniowi nástąpić / á lewą ręką go zá vcho viąć / biorąc śię ná dowod / y ma przyśiądz ná głowie końskiey / iż on koń iego był / y ießcze iest / ále mu go vkrádziono álbo wydárto / potym śię ow weźmie do iśćá / zá ktorym Actor iść powinien / by iedno nie zá wielkie morze. A ieżliby powiedział / że onego koniá ná wolnym tárgu kupił / á iśćáby mieć niemogł / tedy koniá tráći / y winę Sędźiemu przepada. Iur. Municip. art. cxxxv. tex.

Do czego naydźieß wiecey w słowie / Imowánie śię rzeczy

Wßákże y bez tego deptániá / y bez chwytánia zá vcho może śię káżdy swego iąć / iáko będźie mogł. Specu: Saxon: lib. ij. articu. xxxvi glo.

Mogłby kto spytáć. Gdyby kto koniá álbo bydlę iákie kupił / y Litkup z przedáwcą y z innemi ludźmi wypił / targ státeczny vczyniwßy y iedenby drugiemu żądał / kupiecby też koniá przeiechał / y probował á czás zapłáty nie byłby naznáczon / áni przyrzeczenia żadnego o ßkody / álbo niebespieczeństwo koniá przedánego niebyło / y ták koniá przyiąwßy kupiec / prosiłby przedawce / áby mu dozwolił onego koniá w swey

 ſtáyni

stáyni mieć do pewnego czásu: w tymby sie tám koniowi co stáło / żeby ochromiał/álbo zdechł/ álbo záchorzał / kupiecby go wziąć niechćiał/ á przedawcá by mu sie pieniedzy vpominał/według targu: owby zás mowił że áczem ia koniá od ciebie zdrowego kupił/ ále ieszcze w mocy moiey nie był/v ciebie wstáyni zdechł/álbo ochromiał czegom dowieść gotow/ ieżli sie to z twego niedbálstwá/álbo nieopátrzenia stáło/ nic mnie do tego: á ták pytam ná prawie/ieżlim ia tego koniá ktorego on w swey mocy miał/ płáćić powinien? Owby zás mowił/poniewasz sie on zna/ że koniá odemnie kupił/ czegom y ia dowieść gotow / biorąc sie ná tych ktorzy przytym byli / ktorego koniá on iuż w vżywanie swe wziąwszy/ prosił mię/ábym mu go w swey stáyni ná iego grosz / y ná iego szkodę postáwić dozwolił/ w tym ochromiał/ álbo zdechł bez winy y przyczyny moiey: czego mnie serdecznie żal/ y gotowem niewinnośći swey dowieść/ták iáko Bog y prawo naydźie. Przeto pytam ná prawie/ ieżli on może zá tą przyczyną pieniądze moie zátrzymáć/ álbo co iest według práwá/ iże kupiec koniá według vmowy przyiął/y że prosił áby mu go przedawcá dozwolił w swey stáyni do pewnego czásu postáwić / y w tym sie w onym koniu szkodá stáłá/ á przedáwcá śmie przysiądz / że do tego przyczyny niedał/tedy Kupiec powinien koniá zápłáćić/poniewasz sie targ státeczny miedzy niemi według zeznánia samego kupcá stał/ wedle práwá. I. M. art.cxl.

Kosciol.

Kośćiol y Cmentarz niebroni żadnego od występku/ktorego sie tám ná tym mieyscu dopuśći. Spe: Sax:lib: ii. art.x.tex.

Abowiem Kośćioły y Cmentarze bronią wszytkich ktorzy sie do nich vćiekáią: Y powinien kośćioł żywić tego ktory do niego vćiecze/ ták iáko wieznie żywi ten ktory iest nád wiezieniem przełożony. Nád to/ktoby stoiąc przed Cmentarzem/szárpał owego ktory iest ná Cmenta-
I.M.art: ix. glo. rzu/choć zá tę stronę sukniey / ktora zostáie przed Cmentarzem / obraża wolność kośćielną. A tu masz wiedźieć/iż pięćiorákich ludźi kośćioł nie broni: z ktorych pierwszy są Zydowie/ druddzy są sługi niewolni / ktorzy sie orężem zbroyną reką bronią. Trzeći są łupikośćiołowie / á te ztámtąd może poimáć/przełożonego o to niepytáiąc/ bo o támte trzebá prośić. Czwarći są/ gwałtownicy białychgłow. Piąći są/iáwni porubnicy † y cudzołożnicy. † A ták kto do Kośćiołá vćiecze/gwałtem ztámtąd niema być bran/ále może być opátrzono/ áby im żywnośći niedodawano. Támże glo.

Opráwę drog/y mostow przyznawa kośćioł/dla tego/iż pátrzy ná pobożność. Spe. Saxo.lib.ij. art.xxvii.glo.

Gdy

Gdy Cmentarze świecą / tedy tám krzyże pospolićie stáwiáią/ ná znák pokoiu y wolnośći mieysca onego / ták iż ieżliby kto tám vćiekł/ będźie go kośćioł bronił/ieżli sam wnim pokoiu nie zgwałci/ iakoś wyższey słyszał. Przyczym też masz wiedźieć / iż gwałtownik pokoiu/álbo złoczyńcá ieżliby ná Cmentarz álbo do kośćiołá/álbo do klasztorá vćiekł ktorego by ná świezym vczynku według práwá goniono/tedy oni ktorzy go gonią/ieżli go w gonieniu poimáć mogą/ choć na Cmentarzu bez tumultu/álbo zbroney burski/á onego kośćioła słudzy/ ábo kápłani nie byliby przy tym/ żeby go w obronę przyięli/ mogą go z támtąd wźiąć/ wszákże máią tego strzedz/áby śie tám krwie nieulało. A ieżliby śie też Xiężá do tego tráfili/bądź to przełożony/Pleban/Mnich / albo Mniszká/y zbroniliby tego imieniem Bożym y mocą Przywileiow kośćielnych/tedy go iuż z támtąd bráć niemáią/dla posłuszeństwá: bo skoro im tego zákázano / tedy iuż práwá żadnego áni władzey niemáią bráć z támtąd gwałtem złoczyńce. Ieżliby też słudzy kośćielni weśćia ná Cmentarz komu bronili / to słusznie mogą vczynić / bo káżdy weśćia w dom swoy bronić może. A ponieważ oni są słudzy Boży / y Kośćioł im iest poruczony/przeto im też to vczynić wolno. A ktoby vpornie co temu przećiwnego vczynił/winien iest klątwy. Złoczyńce też ktorzy do Kośćiołá vćiekáią/niemáią być wydawáni/ poki im żywot przyobiecan nie będźie z onego występku / y áby mogli wolno bez poimánia/y bez oszukánia z támtąd wynidź. Co ieżli będźie Duchowieństwu przyobiecáno/ma być mocno trzymano/bo ináczey kápłan on byłby vcześnikiem śmierći iego/wszákże ieżliby wolno z kośćiołá wyszedszy/potym był poiman/ Xiądz nie niebędźie winien. Iur. Marti: ix. glo.

Iż rzeczy kośćielne záwiedźione álbo oddalone być niemogą/ tylko ná wykupienie więzniow: Masz wyższey w słowie Fánth.

Kowal

Zaden Kowal niemoże budowáć ná vlicy kuźnice/

álbo mieyscá w ktorym konie kuią/ ieżli go tám pierwey niebyło/ przez przyzwolenia Mieszczan. Iur. Municip. art. cxxv. tex

A iáko Kowal wárstát swoy budowáć ma/masz wyższey w słowie Dom/y niżey w słowie Piec. Gdźie też naydźiesz / iáko piece/chlewy/ wychody máią być budowáne.

Krámarz.

¶ Krámarze rozmáići są/ábowiem są iedni Jedwábni/drudzy Płóćienni/Kroiownicy Sukien/Miechownicy/Rymárze/Stolarze/Táśnicy/y Siodlarze(y inszy wszytcy Rzemieśnicy / ktorzy są w Mieśćie)ći z pilnośćią máią vstaw y wielkierzow Mieyskich przestrzegáć/ á to pod wina w práwie opisana(o ktorey wyszey w słowie Burmistrz / y niżey w sło: Ráycá) Tákże y tego nie mniey strzed máią/cokolwiek miedzy sobą w cechu álbo w spolnym nárádzeniu postánowią. Tego wszytkiego stárszy Mistrzowie dogladáć y káráć máią/á to kiedy o karánie (pieniężne álbo) ná ćiele y ná włośiech nie idźie/ bo to sami Ráyce sądźić máią. A ieżliby w Cechu ktory był przećiwny y sporny przećiwko stárszym/tákowego máią Ráycom opowiedźieć / á oni go máią według występku káráć álbo y z Rzemiestá złożyć / do ktorego potym bez ich przyzwolenia nie będźie mogł przydź. A ieżliby sie y potym jeszcze wiecey Cechowi przećiwił/á stárszyby to pod przyśięgą zeználi / że ták iest/ tedy iuż do śmierći rzemiestá nie będźie mogł robić. A ktoryby ták oskárżony rzemiesło vtráćił/á Ráyce by mu z łáski / álbo zá iákimi przyczynámi ludzkiemi z nowu rzemiesło robić dopuśćili. Tákowy ácz ie robić może/ále przedśie práwo swe tráći/ ták że áni świádczyc/ áni wcechu nikogo nárzec/ áni do gáynego cechu chodzic/áni vrzedu żadnego dostapić niemo-że (y tákowy iuż łácno rzemiesło tráći.)

To też masz wiedźieć / że Krámárze y Rzemieśnicy w Mieśćie ktorymkolwiek mieszkáiący/ choćiaby Szosy / strożne / y inne podátki Mieyskie odpráwiáli/ieżli ná to od Páná zwierzchniego iákich wolnośći y przywileiow niemáią / tedy żadnemu Krámárzowi/y rzemieśnikowi przychodniowi obcemu / żywnośći y roboty zá bronić niemogą. Iur. M. art. xliiij. glo.

¶ Krámárze stárszy iáko często máią wag y miar dogladáć/ Masz wyższey w słowie Burmistrz.

Krewnosc.

Krewność skad sie poczyna/ y gdzie sie kończy/ stad snádno obaczysz/ iż stopnie krewnośći są do członkow ćiáła ludzkie° przyrownáne. W głowie iest położony mężczyzná z białągłową / ktorzy

ſię słuſznie y przyſtoynie zieli: Wßyi ich dźieći z iednego Oycá/ y z iednye mátki ſpłodzeni / ále ieźliby z iednych rodzicow nie byli / tedy też w tym członku nie będą / ále ſię do dálßego pomkną. Rodzonych Bráćiey y Sioſtr dźieći ſą wtym członku gdie ſię rámię z ćiáłem zraſta / á tu ieſt pierwßy ſtopień krewnośći / wktorym ſą Synowcy y Sieſtrzeńcy (ktorych też Wnukámi zową.) Wtory ſtopień ieſt w łokćiu (w ktorym ſą Prawnukowie.) W ſtáwie gdźie ſię ręká poczyna ieſt trzeći ſtopień (wktorym ſą Práwnukowie.) Tych dźieći / † ktorzy iuż Polſkiego názwiſká niemáią / ále po Láćinie Antenepotes ſą názwáni † ſą w czwartym ſtopniu / ktory ieſt w członku gdźie pálec ſrzedni z dłoni wychodźi / ná wtorym członku tegoż pálcá ieſt piąty ſtopień (w ktorym ſą trinepotes) ktorych dźieći ſą w trzećim tegoż pálcá członku / gdźie ieſt ßoſty ſtopień / á zową ich Quadrinepotes. Ná śiodmym mieyſcu ieſt paznogieć / ktory nie ieſt członkiem / przeto ſię iuż tám krewność kończy. Ktorzy ſię od pierwßego ſtopniá / ażę do oſtátniego / rowni wkrewnośći być ukáżą / rowno też dźiedźictwo biorą. Ale kto ſię dowiedźie być bliżßym w ſtopniu krewnośći / temu o ktorego dźiedźictwo idźie / ten lepße práwo ma / niż ow ktory ieſt w dálßym ſtopniu. W śiodmym tedy ſtopniu krewność koniec bierze dochodzenia dźiedźictwá. Aczkolwiek Papież w piątym Małżeńſtwá dozwolił Spe: Saxo: lib: i. art: iij. Tex.

Przyczym maß wiedźieć / iż krewność troiáka ieſt. Pierwßa przyrodzona / ktora pochodźi z rodzáiu / y według ktorey dźiedźictwá y opieki idą. Druga krewność ieſt / ktora z ßwágierſtwá przychodźi / (á Szwágierſtwo ieſt ſpowinnowácenie oſſob przez złączenie / dlatego ták rzeczone / iż ſię dwá domy od śiebie rożne przez małżeńſtwo łączą. Abowiem ſkoro ſię mąż z żoną złączy / tedy wßytcy krewni żeniny / ſą iego ßwágrámi / ták że też iego krewni / żeninemi.) Trzećia krewność ieſt / Kmotroſtwo / ktore zá krztem przychodźi / á ieſt bliſkośćią duchowną / ktora pochodźi z oddawánia Sácrámentu / tákże świádectwá y trzymánia przy nim. A iż tu krewnośći dźiewięćioráka bliſkość ſię rodźi. Pierwßa ieſt / Synoſtwo miedzy Kápłanem ktory krzći / y miedzy okrzczonym. Wtora ieſt / Kmotroſtwo miedzy Kápłanem / á Oycem okrzczonego. Trzećia też Kmotroſtwo miedzy tymże / y Mátką okrzczonego. Czwarta bliſkość ieſt / Bráterſtwo miedzy ſynmi Kápłaná onego y Synmi okrzczonego. Piąta ieſt / Synoſtwo miedzy okrzczonym / á miedzy tym ktorygo v krztu trzyma. Szoſta ieſt / Synoſtwo miedzy tymże okrzczonym / y żoną onego ktory go trzymał. Siodma ieſt / bráterſtwo miedzy okrzczonym / y dźiećmi trzymáiącego. Oſma ieſt / Kmotroſtwo miedzy trzymáiącym / y oycem okrzczonego. Dźiewiąta też / kmotroſtwo miedzy tymze y mátką okrzczonego. Z pierwßey tedy krewnośći / ktora ieſt przyrodzona / ſpadki dźiedźiczne idą: te drugie dwie † áni do dźiedźictwá / áni do opieki należą / ále † tylko do Małżeńſtwá przeßkádzáią. W ſpadkách dźiedźicznych zá ſię náyduie

S. S. lib. ij. ar. xx et. ar. xxx.

ſię troią

ſię troiáka rożność / tych ktorzy po dziedzictwo przychodzą / to ieſt. Ná doł idących / Deſcendentium. Potym wzgorę idących Aſcendentium, y pobocżnych / Collateralium. Naprzod dziedziczą przed wßytkimi / ći ktorzy nádoł idą / iáko Syn / Wnuk / Prawnuk / ꝛc. Potym ći ktorzy wzgorę idą / iáko Oćiec / Dziád / ꝛc. à ći biorą dziedzictwo gdy nádoł idących nieſtánie / przed wßytkimi pobocżnymi.

Maß też tu wiedzieć / iż Syn y Corká według Praw / y Ceſárſkich / y Duchownych ſą w pierwßym ſtopniu / á Brát z Sioſtrą ſą miedzy ſobą według práwá Ceſárſkiego we wtorym ſtopniu / ále według duchownego wpierwßym. Tákże Sieſtrzeńcy y Synowcy / według Ceſárſkiego práwá ſą w trzećim ſtopniu / á według Duchownego we wtorym † A iż Duchowne práwo tákowych ſtopniow bliſkośći ſkraca / à Ceſárſkie záſię dáliey rośćiąga / dzieie ſię to dla tego / àby Duchowny prawo tym predzey małżeńſtwá pozwaliáło / á Swieckie áby tym wiecey ſpadkow dziedzicżnych dopußcżáło.

S. S. lib: i. ar: xvij. lib: ij. art: xx. Iżeś też wtercie ſłyßał / że nierodzonych bráći y śioſtr dźieći niemogą być wtym ſtopniu gdzie rodzone / to ták maß rozumieć. Jeżliby twoiá mátká vmárłá / á oćiec by drugą żonę poiął / y miałby znią dźieći / tedy one dźieći niebędą ſtobą wiednym ſtopniu / ále tylko pułbráćią / álbo pułśioſtrámi / zá cżym y do dziedzictwà tylko z iedney ſtrony należą / ták to rozumieiąc / iż rodzonego brátá ſyn / ták bliſki będzie do ſpadku / iáko pułbrát. Támże glo.

¶ A wiecey pàtrz o tym w ſłowie Bráth.

Jáko krewny krewnego ſądźić y bronić przećiwko krewnemu ma / naydźieß niżey w ſłowie Mán.

¶ A o krewnośći pátrz wiecey w ſłowie Spadek / y w ſłowie: Dziedzic.

Krol.

Gdy Krol do ktorego Grábſtwá przyiedzie / tám Sąd onego Grábie vſtawa / zwłaßcżá gdzie ſię y Krol y Grábia obecnie do ktorey ſpráwy tráfią. Toż rozumiey o Sądziech innych wßytkych Sędzich innych wßytkich Sędziow / że pod bytnośćią Krolewſką máią być záwießáne Jeżli ſkárgá ſámego Krolá ſię niebędzie dotykáłá.
Specu: Saxon: lib: i. arti: lviij. Tex.

S. S. lib: ii. arti: xxvj et. arti: lii. I. M. ar: viij. To dlatego / iż Krol ieſt nawyżßym Sędzią káżdego / ná wßelkich mieyſcách ktory iż oſobą ſwą wßędzie być nie może / przeto ná mieyſce ſwe inne Sędzie ſtánowi / to ieſt / Krol Kśiążętá ſtánowi / oni záſię Grábie / ći záſie w niebytnośći ſwey Gográbie / ná mieyſce ſwe zoſtawią. Támże glo.

A iáko

A iáko Krol ieſt poſpolitym / y zwierzchnym Sędźią / y Pánem / ták tez vſtaw iego wßytcy ſtrzedz / y onych wiedźieć powinni / zá cżym nád inwßytkie Sędźie cżtery rzecży mu należą / ktore do káżdego Królá w iego páńſtwie przyſtoſowáne być mogą. Pierwßa / iż gdziekolwiek ſam przez ſię / álbo przez liſty ſpráwę iáką odſądźi / to iuż zá práwo ma być chowáno / iákoż tym ſpoſobem iedná cżęść práwá Ceſárſkiego Codex rzecżona ieſt zebrána / wktory nic innego niemáß / iedno Decretá Ceſárſkie / ktore w rozmáitych ſpráwách ſkázowáli / á to do dźiśieyßego dniá za práwo idźie. Wtora / że praw ſtánowić / álbo wątpliwych wykłádać nie może / tylko krol. Przećiwko cżemu zda ſię być práwo / ktore ná iednym mieyſcu mowi: Gdyby o kim wątpiono / iezli wolnym ieſt / ábo niewolnym ma go Sędźia zá wolnego vznáć. A ieźli to Sędźiemu będźie należáło / toć nietylko Krolowi / ále y Sędźiemu będźie wolno wątpliwe rzecży vznáwáć. Ná drugim tez mieyſcu mowi: Iż Sędźia ma być wtym bacżny áby káżdą ſpráwę zá pewną ſądźił / chocby wątpliwie do niego przyßłá. Ießcże ná trzećim mieyſcu / ták tez práwo mowi: Iż wrzecżách wątpliwych mamy ſkázowáć / to co ſię nam zda być łáſkáwßego. Co wßyſtko ábyś tym ſnádni zrozumiał. Maß wiedźieć / iż wątpliwość iedná ieſt o práwie / druga o dowodźie / trzećia o vcżynku. Wątpliwość o práwie dwoiáká tez ieſt / iedná kiedy kto co złego vcżyni / y poimány ná vcżynku będźie / á krol by go roſkazał Sędźiemu wolno puśćić / zácżymby on Sędźia wątpił co by miał cżynić / tedy tá wątpliwość do práwá piſánego / wiecey niż do liſtow Krolewſkych ma ſię ściągáć (to według práwá / ktore mowi: Káżdy Sędźia ma práwá z pilnośćią przeſtrzegáć / y według niego ſądźić. A iezliby ſię tráfiło / żebyśmy co inácżey roſkazáli / niechay cżyni to co práwo vcży / bo chcemy tego przeſtrzegáć co práwá náße roſkázuią.) Druga / kiedy Sędźia o ktoreykolwiek ſpráwie práwá piſánego niema / álbo wykład ktoregokolwiek práwá ro rozny będźie / á tę wątpliwość ſam Krol ma roſtrzygnąć. Wtora wątpliwość ieſt o dowodźie: Iáko gdybym iá chćiał ſámoſiodm dowieść żeś ty ieſt moy ſługá niewolny / † á ty byś tez mogł z ták wielą świádkow dowieść żeś cżłowiekiem wolnym † tedy w tákiey ſpráwie ma być łáſkáwie poſtępowano / ták żebyś był wolnym ſkazan / y o tym tu mowi: że práwo ſkłonnieyße ieſt do wyzwoleniá niżli do pokonánia. Trzećia / wątpliwość ieſt o vcżynku / iáko gdyby co złego vcżynił / o cżymby ieden mowił. Iż to ze złośći vcżynił / á drugi że niezezłośći / tedy to mamy w lepße obrácáć y ſkázáć / że nie złym vmyſłem vcżynił. Tákże iezli by kto ſkárżył / y ßkody by ſobie ßácował na iáką wielką ſumę / tedy to Sędźia ma pomiárkowáć / y do łáſkáwßego ſkazánia przychelić. Przez to tedy rozdźielenie wątpliwośći łácno ſpor wyżey opiſány porownaß. Trzećiá rzecż ktora oſobliwie Krolowi naliezy: Iż może káżde wyſtępne pokáráć / ták iáko mu ſię podoba. Iáko złodźieiá może dáć wkoło pleść choć ßubinice záſłuży. Mężoboyce może z źiemie wygnáć choć gárdło záſłużył / tákże y inße.

S.S. lib: iij. art. xxx iij. arti: lx.

S. S. lib: iij. art. lxiiij. I. M. art. i. glo.

S. S. lib. iij. art. xxxiiij. & art. lxiiij glo.

Czwartá/iż od decretu Krolewskiego żaden áppellowáć niemoże/ gdyż áppellácia idzie záwße do wyżßego Sędziego/ále przedsię od Krola do Papieżá nie idzie. Spe. Saxo. lib. iij. art. xxvj glo.

Práwo swe przed Krolem káżdy odnośi / y odpowiedáć káżdy ná wßelkim mieyscu przed Krolem powinien/nie według Actorowego/ ále według swego własnego práwá.

Tákże też powinien / przed nim odpowiedáć ná káżdą skárgę / ktorą mu dádzą winę/ wyiąwßy gdyby go w ßránki wyzwano/ bo ták może się bronić/áby nie odpowiedał/iedno w swym powiećie gdźie się rodźił. Tákże też y o własność odpowiedáć nie będźie powinien / iedno w swym práwie. Krol też o własność nie sądźi/według praw Powodowey álbo pozwáney strony / álbo według praw oney źiemie / w ktorey własność leży. Spec. Saxo. lib. iij. art, xxxiij. tex.

¶ A tu dáie náukę / iáko kto ma postępowáć kiedy chce przed Krolem práwo wieść/ábowiem iż się wiele ludźi lęka oblicżnośći Páńskiey/ przeto ich tu w tym ártikule ćießy/mowiąc: Iż y przed Krolem káżdy práwo swe odnośi/ to dla tego. Iż Krolowie wßytkim ludźiom práwo pospolite postánowili/ ktore CEsárskim práwem zowiemy / ále od tego práwá są wyięte pewne ossoby/álbo rácży Prouincye. Iáko osobliwie Sáxonowie / ktorzy iż od Cesárzá są z łáski vprzywileiowáni/ ieźliby tey łáski przed CEsárzem vżywáć niemogli/ nic by im po niey.

To tedy coś słyßał/ iż Krol ná wßelkim mieyscu sądźic może/ rozumieć maß/ ieźli tám obwiniony obecny iest: bo ieźliby tám nie był/ tedy niema być poćiągan/ ále w práwie swym w ktorym śiedźi/przez Sędźiego onego mieyscá ma być sądzon. A to dla wielkich nákłádow.

Przy cżym maß wiedźieć: Iż pięćiorákich rzecży Krol sądźić niemoże/ áni o nie żaden przed nim odpowiedáć powinien. Naprzod duchownych ossob/bo ći są osobliwie vprzywileiowáni. Powtore rzecży Duchownych/ iáko też Swieckich Papież nie sądźi. Potrzećie/ w spráwie ktora się v innego Sądu wßcżęłá / álbo się bądź práwnie bądź przez vgodę skońcżyłá. Pocżwarte / gdy kogo w ßránki wyzową/ chybáby tám wystąpił. Popiąte/o dźiedźictwo álbo o właśność/iákoś w texćie słyßał.

Maß też tu przytym wiedźić: Iż Rzymski Cesárz Sáxonom osobliwe práwo dał/ktorego wßyscy obywátele tám tey źiemie/ skąd kolwiek byli/y ktoregokolwiek narodu vżywáć máią/ bo źiemi nie ossobam iest nádáne. Gdyż Przywiley personie dány z personą ginie/ á ktory wßytkiey źiemi bywa dány/ záwße trwa. Támże glo.

S. S.lib: I. art: XXX.

Królá Niemcy obieráć máią/ á kiedy od Biskupow ná to wysadzonych poświecon/ y w Aquisgranie(álbo w Achu) ná stolicy Krolewskiey posádzon bedźie/otrzymawa dostoieństwo krolewskie. A gdy go potym Papież poświeći / władzey Cesarskiey y tytułu dostepuie. Krol też iest sedźim postánowionym własności lenná/ y gárdłá káżdego człowieká. A iż Cesarz na káżdym mieyscu sam sądźić niemoże/ przeto to innym zleca/ iákoś wyższey słyszał. Spec. Saxo lib: iij. arti: lij. Tex. I.M.ar:viij S. S. lib: i. arti: lviij. lib. iij. art. xxvj. I.M.ar.viij.

¶ A iżeś w texćie słyszał / że Krolá Niemcy obieráć máią/ ktorego w texćie Krolem nie Cesarzem zowie / to dla tego że sie Krolem zobránia stawa /á dostoieństwá Cesárskiego sprawámi Rycerskiemi nábywa. To práwo obierániá Krolá álbo Cesarzá Kárzel wielki Cesarz Niemcom nádał/bo przedtym Senatorowie Rzymscy Krolá obierali. Potym tego było pozwolono Zołnierzom ná woyne/z Krolem idącym/dla tego/áby woysko bez wodzá nie było / gdyby Cesarz ná woynie vmarł/álbo zginął/ále áby ná iego mieysce zárázem innego obrano. Ale zá czásem Kárzeł wielki/báczac mestwo y sprawy rycerskie / ktore ná on czás státeczne w nich było/obieránie Krolá im podał. I.M.ar: viij

Obránemu tedy Krolowi poświecenie/ o ktorymeś w texcie słyszał/ przydáie tytuł Krolewski/á wybor mu Páństwo podáie/choćby nie był poświecony. Co iednák Papież vczynić powinien / dla tego áby sie znáczyło porządne obránie Krolewskie. Przeto tu masz wiedźieć/ iż tu Krol titułu y Krolestwá dostepuie z wybránia / Cesarstwá z mestwá/á titułu záś Cesárskiego z poświecenia papieskiego nábywa.

¶ Z tąd też/ że Krol álbo Cesarz niemogąc ná wszytkich mieyscách sam sądźić / innym Sądy zleca / báczyć masz/ że Sedźiowie wszyscy imieniem y mocą Krolewską álbo Cesarską sądzą. Ktemu/ iż v Sądow wszelka władza pochodźi od Krolá álbo CESarzá / zá czym Sedźia káżdy/iákibykolwiek był/ nie ináczey ma być v Sadu miánowan/ iedno Pánem. Támże glo.

Krol obrány ma hołdowáć Rzeszey/ y przysiądz/ że Spráwiedliwość wywyższáć y vtwierdząć /á niespráwiedliwość niszczyć/według możności swey bedźie.Tákże iż Rzeszey/y Praw iey bronić bedźie/iáko nalepiey bedźie mogł/ y vmiał/á potym iuż żadney przysiegi czynić niebedźie powinien / wyiawszyby od Papieżá o odszczepieństwo był obwinion.Potym wszytkich rzeczy w ktorychby tego potrzebá byłá/ pod przysiegą raz vczynioną/świádkiem bedźie / pod ktorą y obietnice swe/kiedy pokoy przysięgá czynić bedźie.

Niedołężny/ tredowáty / álbo w klątwie położony ná Krolestwo niema być obieran. Krol też ma być dobrze y wolno vrodzony/ y w prawie swym nienágániony. A gdy iuż ná Krolestwo będźie obran ktoregokolwiek narodu będźie/ ma sie weselić z práwá Fránkońskiego. Bo iáko Fránkon / ieżli ná świeżym vczynku poiman nie będźie/ álbo práwá swego Sądownie niestráći/ná gárdło sądzon być niemoże. Ták też Krolá żaden ná gárdło obwinić niemoże/ poki go Páństwá nie odsądzą. Spe.Saxo.lib.iij.art. liiij.tex.

Ten artikuł o obieraniu Krolá Rzymskiego wyiety iest z constituciey Kárłá Cesárzá/gdy Páństwo Niemcom podawał/bo cokolwiek sie tu mowi/o Cesárzu y o Rzeszey/tego w Prawie Cesárskim niemasz.

¶ CEsarz tedy raz tylko przysięga / dla tego/ iż słowo iego ma być iáko przysięgá/y wszystko ma mowić/ ták iákoby przysięgał. Ale ieżliby mu Papież dał winę o odszczepieństwo/ tedy sie musi przysięgą sprawić/ bo ináczey mogłby go Papież z dostoieństwá złożyć: á w tákim przypadku / to iest/ o odszczepieństwo / nie tylko Cesarz / ále y Papież może być zrzucon / ieżli sie przysięgą niesprawi.

Coś też w texćie słyszał/ że niedołężny/ tredowáti / etc. Krolem być niemoże/ to rozumiey nie tylko o Krolu ále o káżdym innym/ ktory máiąc w sobie ty wády/ná vrząd niema być obieran. Wszákże ieżliby trad álbo co tákiego iuż obránemu sie przydał tedy przez to z vrzedu niema być zrzucon/ ále mu pomocnik ma być náznáczon.

Masz też tu wiedźieć / iż klątwá obieraniu ná Krolestwo przeszkádza z wielu przyczyn. Pierwsza / iż klety iest wydźielony z Kośćiołá Powszechnego/ zá czym sie stáie niewiernym. Druga/ iż Kośćioł S. iest Mátką Páństwá Rzymskiego/á kto w klątwie iest niemoże być Synem Kośćiołá świetego. Trzećia/ iż Krol ma być pospolitym wszytkich ludźi Sędźiem/ á kto chce być Sędźiem/ ma być człónkiem Kośćiołá S. Czwarta/iż dostoieństwo Krolewskie iest nazacnieysze ná świećie /á kto nie iest w zebrániu Chrześćiáńskim temu drogá do vrzedow Chrześćiáńskich iest zámkniona. A to wszystko rozumiey / ieżli słusznie w klątwe przyszedł/ bo ináczey nie by klątwá obieraniu nieprzeszkadzáłá / á ktora klątwá ważna / á ktora niewżána. Masz o tym wyższey w słowie Klątwá.

A iż text mowi/ że Krol ma mieć práwo Fránkońskie mogłby kto rozumieć/że przećiwko temu są práwá/ktore ná wielu mieyscách mowią: Iż Krol żadnemu práwu niema być podległy/ y owszem on ma być nád wszytkimi práwy / bo w iego sercu wszytkie práwá schowánie máią. Ieżli tedy Fránkońskim práwom będźie podległy / tedy sie to

sobie-

ſobie bedźie przećiwko. Ale ná to bedźieſz wiedźiał / iż Krol z doſtoieńſtwem ſwym przechodźi wſzyſtkie práwá/ále przedſię w práwie śiedźi. A też tu text nie o tym mowi / áby Krol miał práwu podledz/ále iáko Fránkoná/ták y Krolá obwinić żaden niemoże / poki odſądzon nie bedźie. Tákże też/iáko tám temu gárdłá nie biorą poki ná świeżym vczynku poimán nie bedźie / álbo práwá ſwego nie vtráći/ták też Krol ná gárdło oſkárżon być niemoże / poki go Páńſtwá nie odſadzą. Co zktorych przyczyn być może/y kto go ma ſądźić. Maſz wyżſzey w słowie CESarz.

To też/ iż Krol/ w práwie ſwym ma być nienágániony / ták rozumieć maſz/ áby ſkory y włoſow nie odkupował/w powołániu rok y dźień nieleżał/o kupieſtwo oſkárżon nie był / dobrze śię vrodźił / y áby przedtym fáłſzywym Sedźim nigdy nie był. Támże glo. S. S. lib: I. art: xxxviij.

Ieſliby Krol wypráwę woienną roſkazał / álbo o

dworze ſwym ſądownie Kśiążetom / przez liſty ſwe ſześć niedźiel przedtym oznaymił/ do tego śię wſzyſcy ziecháć powinni / gdźiekolwiek w Niemieckiey álbo Száſkiey źiemi bedźie. Cego ieżliby zániedbáli/ winę przepádną. Spe. Saxo. lib. iij. art. lxiiij. tex.

A iáką winę Kśiążetá Krolowi/Sláchta Kśiążetom/y inni ludźie przełożonym ſwym przepadáią/ Maſz o tym niżey w ſło: Winá.

A tu maſz wiedźieć/ iż roſkazánie Krolewſkie wypráwy/álbo ziázdu troiákie ieſt. Pierwſze/ gdy ruſzenie woienne/ y pomoc przećiwko nieprzyiáćielowi roſkázuie/ á to wiec záráżem y bez omieſzkánia roſkázuią. Drugie/kiedy Dwor ſwoy/to ieſt/ Sądy ſwe opowieda/ co ſześć niedźiel przed cżáſem bywą. Trzećie/kiedy roſkázuie wypráwę z dworem ſwym/ gdy przez gory ná Coronátią iedźie. A tu maſz wiedźieć/iż od wypráwy woienney może śię wyzwolić dźieśiątą cżeśćią dobr ſwoich. Támże glo. S.S.lib: iii. art .lx.

W Száſkim Práwie gdźiekolwiek słyſzyſz/że Krolá wſpomináią to wſzytko o Krolu Rzymſkim rozumieć śię ma. Specu: Sxon. lib. iij. art. lxviij. glo. ¶ Pátrz wiecey wyżſzey w słowie Ceſarz.

Krzywdá.

Acżkolwiek to wſzyſtko krzywdá / co śię przećiwko práwu dźieie/ wſzákże tu w Práwie náſzym zá krzywdę nic innego niebywá rozumiano / iedno zelżywość. A tá troiáka bywá. Jedná I. M. artic: lxxxix.

zelżywa y szkodliwa/iáko kiedy kto kogo o dług pociąga y fántuie/ iáko swego dłużniká/ á on mu nic niewinien. Druga/ iest zelżywa y pokárna/iáko gdy kto kogo vbiie/albo co tákowego przećiwko niemu vczyni. Trzećia iest tylko zelżywa/ iáko gdy ieden drugiego złáie/ y słowá mu nievczćiwe záda.

Ty krzywdy tákże y spráwy o nie/pospolićie się wiec mieszáią/bo to co szkodliwe iest y zelżywe/ pokárnym bywá/ álbo ná ćiele/álbo ná dobrach/ á'bo ná poczciwośći. Tákże co tákim sposobem kárano bywa/ szkodliwe iest: á iáko się ty spráwy mieszcia/ ták też y skárgi ktore z nich pochodzą/mieszáć się mogą. Ták iż álbo ciuiliter álbo criminaliter mogą być záczynáne/á choć się czásem criminaliter zácznie/ tedy przed się może być ciuilis, iáko gdy obwiniony do Sądu stánie/ á vczynku się spráwi/ choc z winą y nagrodą przedsię zostáie mieszczaninem/álbo tym czym pierwey był. Tákże też spráwa ciuiliter záczęta może się w pokárną obroćić/iáko gdyby kto bez wołánia żałował/y krzywdę swą w pieniądze oszácował/ á obwiniony by do Sądu nie stánął/ tedy się iuż sprawá do karánia ściągnęła/y (w) ketzie wywołan. Co wszytko ná Actorze należy/iáko będzie chciał żałowáć.

S. S. lib: ii. ar: xvj. et ar. xxx. lib. iij. arti: xlv.

Masz też wiedźieć/iż krzywdy niektore/są lekkie o ktorych text artykulu ninieyszego lxviij. lib. j. s. s. (ktory naydźiesz niżey w słowie Vbićie) mowi/o ktorą Actor może skárżyć iáko chce/á nic wiecey iedno baserunk otrzyma.

Tákowe krzywdy rozmáićie bywáią ostrzeyszymi. Naprzod z vczynkiem/iáko gdy kto kogo ráni/bárziey występuie/niżliby go iáko ináczey vbił. Potym mieyscem/iáko gdyby kto kogo kijem zbił ná rynku álbo w Kośćiele/wiecey grzeszy/niżliby to gdźie indźie vczynił. Potrzećie z strony ossoby ktorey się dźieie zelżywość/ iáko kiedy dźiećie przećiwko Oycu/álbo lekki człowiek przećiwko zacney ossobie wystąpi. Poczwarte/względem członku obránego/ iáko kiedy kto kogo w oko vderzy/większą mu krzywdę czyni/niżby go we grzbiet vderzył.

Przyczym też y to wiedźieć będźiesz/że spráwy o tákowe krzywdy trzy osobliwie sztuki w sobie máią. Pierwsza/ iż o zelżywość Białeygłowy mnie poślubioney mogę skárżyć/ y iá/ y Oćiec iey/ y oná sámá/ bo się oná zelżywość dźieie nietylko iey samey/ ále y Oycu/ y mnie mężowi iey. Druga/iż krzywdę álbo zelżywość moię/ áni żoná/ áni dźieći moie czynić niemogą/bom ia iest ich opiekunem/ á nie oni moiemi. Trzećia/iż zelżywość álbo krzywdá według ossoby álbo zacnieyszey álbo podleyszey ma być vważana/bo lżey odchodźi ten ktory przećiwko podley ossobie/ niż ten ktory przećiwko ślachetney álbo zacney wystąpi: gdyż y nagrody według rodzáiu káżdego bywáią płacone.

S. S. lib: ii. ar: xlv.

A ty

A tu wiec rośćie spor miedzy niektorymi / ktorzy áni Sáſkiego / áni Cesárſkiego práwá dobrze nie rozumieią / ábowiem Cesárſkiego sie chwytáiąc mowią: że vkrzywdzony / álbo zelżony / krzywde y zelżywość swą ſzácowáć może iáko chce / y iáko ią oſzácuie / ták mu ią ow nágrádzáć powinien. Ci wiec w táki ſpoſob żáluią: Pánie Sedźia żáłuie sie ná X. iżem ieſt od niego vkrzywdzon / álbo vbit / álbo iżem od niego vſzczerbienie dobry ſławy odnioſł / co ſobie ſzácuie ná tyle á tyle grzywien. Do czego ieżli sie obwiniony zezna / żeby miał być powinien ſzácunek Actorowi odłożyć / álbo ieżli sie záprzy / przyśiądz. I. M. arti: lxxxix.

Co według práwá Sáſkiego być żadnym ſpoſobem niema / gdyż prà wem Sáſkim káżdego nagrodá / według rodzáiu iego ieſt opiſána / (nád ktorą nic wiecey obwiniony płáćić niepowinien) w czym práwo Cesárſkie nie ieſt rożne od Sáſkiego / gdyż ták zgołá tego nie pozwala / áby Actor krzywde swą oſzacowáć / y on ſzácunek ná pozwánym wygráć miał / ále choć oſzácowáć może / przedsie to bedźie ná Sedziego rozeznániu / álbo mu cáły ſzácunek przyſądźić / álbo go według zdánia ſwego vmnieyſzyć. Abowiem ieżliby według woley Actorowey ſzácunek krzywdy miał być ſkázowan / tedyby ieden był y Actorem y Sedźim / co być niema. Iákoż ći ktorzy decret ſkázuią práwem náſzym / nie to czego strony żądáią / ále to co sie im ſłuſzna y ſpráwiedliwa zda / ſkázuią / co im łácno przydźie / bo práwem Sáſkim (iáko sie wyżey rzekło) winy y nagrody według káżdego rodzáiu oſzácowáne y poſtánowione ſą / záczym choćby kto zà zelżywość iákiey wielkiey ſummy v Práwá dochodził / tedy też obwiniony przećiwko temu † może powiedźieć / że ták bárdzo przećiwko Actorowi nie wyſtąpił / áby mu ták wielką ſumme dáć miał / y ná to † może beſpiecznie przyśiądz / gdyż nagrodá álbo bezerunk według Sáſkiego práwá nád trzydźieśći ſzelągow niewychodźi / y te nawietſzą nagrodą zową. I. M. arti lxxxvij.

Maſz też wiedźieć / że zá ſkárgą o krzywde álbo o zelżywość wielką álbo máłą / choćby rány były śine álbo krwáwe / obwiniony ieżli nágrádzáć niechce / y do Sądu nieſtáie / bywa wywołan / choćby też ſkárgá z przodku criminaliter záczetą nie byłá / áni sie ná gárdło śćiągáłá zá ktorym wywołánim iuż poydźie wywołánemu o gárdło / ieżli sie wczás z wywołánia nie wyzwoli. Specu: Saxo: lib: i. articu: lxviij. glo.

O krzywde ſługi ſwego / ieżli Pan czynić może. Maſz niżey w słowie Sługá. ¶ A o krzywdách pátrz wiecey w słowie Spráwá / y w słowie Gwałt.

Krzywoprzysiestwo.

Jeźliby kto przysiedze álbo obietnicy swey dosyć nie vczynieł/ podobno dlatego/ że mu tego práwo broni/ stáieli sie krzywoprzysiezcą álbo nie? Ztąd bedźieß wiedźiał: Jż krzywoprzysiestwo czworákie iest/ y czworáko sie stawa. Naprzod kiedy kto z niewiadomośći złe przyśieże/ mniemáiąc że to ista prawdá/ o co przysiega. tákie krzywoprzysiestwo może być bez grzechu. Drudzy záś przysiegáią chcąc y wiedząc fáłßywie/ ći śmiertelnie grzeßą. Trzeći záś złe przysiegáią z ßáleństwá álbo z głupstwá/ ktory grzech czásem bywa śmiertelny á czásem powßedni. Poczwarte stáie sie krzywoprzysiestwo/ kiedy kto † przysiegi vczynioney † (obietnice álbo wiáry) nie trzyma. Co czásem z grzechem bywá/ á czásem bez grzechu/ iáko w tym czego żaden trzymáć niepowinien.

Mogłby tu kto spytáć: Gdy kto z boiáźni karánia obietnicy dosyć vczynić nieśmie/ na kim grzech krzywoprzysiestwá zostáie/ ieźli ná Sedzim ktory karze/ gdyby ow dosić przysiedze czynił/ czyli ná o wym/ ktory dosyć nieczyni? Odpowieß ná to/ iż przymußenie dwoiákie iest/ iedno gwałtowne. A kto ták drugiego do przysiegi przymußa/ gorßy iest niż meżoboycá/ ábowiem meżoboycá ćiáło/ á ten duße zábija. Drugie przymußenie iest práwne/ ktore też iest dwoiákie. Pierwße kiedy kogo Sedźia z vrzedu swego do czego przymußa (iáko kiedy skázuie złodźieiá ná ßubienice) nie grzeßy. Wtore/ kiedy komu pozwala áby Práwá swego vżywał † iáko kiedy komu przysiegáć dozwalà † á nieprzećiwi sie temu/ choćby wiedźiał/ iże niespráwiedliwie przysiega/ tedy przedsie y ták niegrzeßy/ bo owego práwá nie Sedźia do przyśiegi przypußcza/ á Sedźia żaden niemá sądźić według wiádomośći swey/ á według dowodow Specu: Saxon: lib: ij. arti: i. glo.

O krzywoprzysiestwo skárgá w práwie Sáskim niema mieyscá tákże co zá winę odnośi krzywoprzysiezcá/ y wiecey o krzywoprzysiestwie. Maß niżey w słowie Przysiegá.

Ksiadz.

I. M. arti. xxiij. et lviij

Kśiadz z Siostrą swą rowno Sierádę bierze/ y z bráćią w dźiedzictwie dźiedźiczy/ á Kśiedzem álbo Clerikiem nie może być zwan ieżliby nie był vczony/ świecony/ y golony/ pierwey niżliby

to nań

to nań spadkiem przyszło. A gdzieby Białagłowa innego bráta żywego niemiáłá / iedno Księdzá / tedy znim rowno bedzie bráłá / ták Dziedzictwo iáko y Gieráde: z kśeżych záśie dobr po śmierći iego Gierády żaden dochodźić nie może / bo cokolwiek zostáwi / wszystko do dźiedźictwá należy. Białagłowá też niewyposażona / Gierády mátki swey z kśiedzem dźielić niepowinná / ktory by był Duchownym chlebem opátrzony. Specu: Saxo: lib: i. arti: v. Tex.

Tego kśieży pozwolono dla ich modlitw / ktore czynią y czynić powinni zá wszytek świát. A tu bedźiesz wiedźiał / iż cokolwiek dobr po kśiedzu zostánie / to wszytko dźiedźictwem iest / ale iezliby co Duchownego miał / to kośćiołowi przychodźi. Gdzieby też miał dobrá dwoiákie / to iest / Lenne y Dźiedźiczne / ták żeby rozeznáć niemożono / ktore do dźiedźictwá á ktore do lenná przynależą / tedy poki nieumrze ma pismo / álbo iáki znák o tym zostáwić / czego iezliby nieuczynił / tedy cokolwiek się iáśnie okaże być dźiedźictwem / to potomkowie wezmą / á ostátek kośćiołowi zostánie. Támże glo.

Kśiądz bierze dźiał z bráćią swą / do ktorego Mnich niebywa przypuszczon. Spe: Saxo: lib: i. arti: xxv. Tex.

A iż kśieża świecci w dobrách nielennych dźiedźiczą / to idźie z práwá pospolitego / y choć Mnichow do dźiáłu nie przypuszczą / wszák że przedsie ná mieyscu ich klasztory spadek biorą. Spadek tedy do ktorego Kśieża są przypuszczeni / rozumieć masz w dobrách dźiedźicznych nie Lennych.

A tu by mogł kto rzedz iż tu tego ártikułu było nie potrzebá / áby Kśiądz miał z bráćią rowno dźiedźictwo bráć / gdyż według práwá Duchownego Kśieża własności mieć niemáią. Ná co mu odpowiesz: Iż tám to práwo Duchowne wiecey rádźi niżli roskázuie / bo ták mowi: Iżby przystoiney było áby własności żadney niemieli / ále áby miedzy nimi wszytko spolne było. Albo też odpowiesz / iż tám to práwo należy do porządku / ktory był w pierwszym Kośćiele / czásu pierwszego Chrześćiáństwá. A iesżcze y ták odpowiedźieć możesz / iż tám to práwo rozumieć się ma o Kśieży / ktorzyby sobie dobrá kośćielne przywłaszczáć chcieli. A ták ten ártikuł rozumieć bedźiesz / iż Kśiądz dźiał z Bráćią bierze / iezli sie dźiedźictwá niewyrzekł / bo iezliby sie wyrzekł / nie bedźie sie miał czego vpominác.

Mogłbyś tu spytáć? przed ktorym Sedźiem Kśiądz tákowego dźiału dochodźić ma / iezli przed Duchownym / czyli przed świeckim?

S. S. lib: i. ar·xiiij. glo

Mowią niektorzy / żeby przed Duchownym / bo ták práwo duchowne niéśie / ále tám to práwo rozumieć śię ma / gdyby Kśiądz przećiwko kśiędzu / álbo świecki człowiek przećiwko kśiędzu czynił / tedy to do Duchownego Sądu będźie należáło. ále gdyby kśiądz o dźiedźictwo ná świeckiego człowieká ſkárżył / tedy / to ma vczynić przed świeckim Sędźim. Támże glo.

Kśiądz w troiákich ſpráwách przed świeckim Sądem odpowiedáć powinien. Naprzod o lenno † álbo dźiedźictwo. † Potym ieźliby go w práwie iego pokáráć niemożono / tedy go ma świecki vrząd pohámowáć. Trzećia / ieźliby ſkárżył ná kogo przed świeckim Sędźim / tedy też tám odpowiedáć powinien / ieźliby nań żáłowano (àbowiem kto w ſkárdze ſwey czy rosądek odnośi / tego też ądu przećiwko ſobie w oney ſpráwie niema śię zbraniáć / bo ták práwá roſkázuią). Specu: Saxon: lib: i. arti: xxvi. glo.

Iż Kśięża / y ich czeladź ſą od Cłá wolni. Maß wyżey w ſłowie Cło.

Kśięża y Żydowie ieźliby z orężem chodźili / według

obyczáiu / y práwá ich / śię niegolili: tedy ktoby im krzywdę iáką vczynił / nie inácży mu ią ma nágrodźić / iedno iáko inßemu Swieckiemu człowiekowi. Abowiem oręża nośić niemáią / ći ktorzy pokoiem poſpolitym Krolewſkim ſą opátrzeni. Spe: Saxo: lib: iij. arti: ij. Tex.

Przyczym maß wiedźieć: iż Kśięża ktorzy máią zwierzchność doczeſną / mogą broniey vżywáć dla ſwey obrony y ſwoich / do tego wßytkie práwá pozwaláią. Ale gdyby zwierzchnośći doczeſney niemieli / tedy oręża z oſob ſwych bráć niemogą / chybá ná obronę álbo dla vpominánia.

Kśiądz też áni włoſow / áni brody zápußczáć niema / á ktorzyby oręże nośili / máią być klećí / y wolność kápłáńſką tráca. Co iednák dobrze rozumiey / bo choćby Kśiądz bez odźienia kápłáńſkiego w bitwie iákiey był vbit / nie tráći wolnośći ſwey / y owßem ktoby go ták vbił / w klątwę wpada / áczkolwiek do Stolice Papieſkiey odeſłan być niema / chybáby był vpomnian / á vkazałby śię być krnąbrnym.

Kśiędzem ma być rozumian káżdy / ktory wolnośći y praw Kśiężych vżywáć chce y może. Przyczym będźieß wiedźiał / iż od ośmi rzeczy oſobliwie máią śię Kśięża wſtrzymawáć / iáko od zákazánych. Naprzod / áby kárczem nietrzymali / áni wnich bywáli. Druga / áby śię ze wßyſtkimi wádźić nieśmieli / ále áby ludźie chędogo ſłowy vpo-

minali

minali/y cierpliwie nauczali (wszakże sie też z nimi nikt wadzić niema bo ktoby Księdza/albo tego ktory się z titułu Kapłańskiego weseli/ vderzył/albo vderzyć roskazał/zarazem w klątwe wpada.) Trzecia/ aby szat/płaszczow/kap iedwabnych / czerwonych albo zielonych/także trzewikow rzezanych/ani ostrog pozłocistych nienosili. Czwarta/aby z cudzemi żonami nie mieszkali/ ani im z sobą mieszkać dopuszczali/bo choćby dobrze chciał dowodzić/ iż to dobrym vmysłem czyni/niema mu być wierzono. Piąta/ aby sie kosterstwem niebawili. Sosta / polowaniu aby dali pokoy/psow/iastrzebow niechowali. Siodma/Woytostw ani Swieckich vrzedow trzymać niemaią. Osma/ aby orężem niechodzili/chcąli sie weselić z wolności Kapłańskich. A z oręże tu rozumiey/ kordy/puginały/y insze takie/ktoremiby człowieka obrazić mogł. A iż Księżey iako y Żydom oręża zabroniono/ tedy te rozność będziesz wiedział: iż Księżey y Żakom tego zakazano/dla ich vćciwośćy na znak tego iż oni y z dobry swemi maią być pod mocą Chrześciańską. Tamże glo S.S.lib. iij. ar. xxxvij.

Księże dzieci dobremi się stać niemogą/ y iako to rozumieć. Masz wyższey w słowie Bekarth.

Ksiądz gdy na Szranki pozwoli/ powinien słowo dzierżeć/ albo ieżliby w Szrankach kogo zabił/ ieżli Kapłaństwo traci. Masz niżey w słowie Szranki.

Po śmierci Księżey przełożonyiego / w ktorego Lennie albo Jurisditiey vmarł/ bierze konia co nalepszego/y szaty powszednie. Iur. Municip. art. L. tcx.

Ksiądz ktory Gierade/ bierze ma dowieść iako sie święcił. A ieżliby potym inszy stan obrał/powinien Gierade bliższey krewney wrocić. Wszakże gdzieby panne poiął/a obiecał Księdzem zostać ieżli ią przeżywie / zostanie przy Gieradzie/a to ieśli iuż przedtym był Acolitem/to iest/ieśli miał pierwsze święcenie. Iur. Municip. artic. lvij. glo. S.S.ll.i.ar.v

Księży Syn ieżliby sie ożenił / y dzieci z żoną spłodził / tedy one dzieci acżkolwiek dobremi będą / wszakże w dobrach oycżystych dziedziczyć niemogą/ bo Ociec nie był godzien/ aby dziedzictwo dzieci po nim brały. Wszakże ieżliby dobra swe / badź dziedzictwo / badź własność v Gaynego Sądu przed Sędziem y Ławnikami dzieciom swym oddał/ tedy ich doydą. Jeżliby też co v Sądu żenie dał/to przyniey zostanie. Ale gdzieby vmarł /dobr nikomu nie oddawszy na Krolą przychodzą. Iur. Municip. art. lix glo.

Ksiaze.

Kśiazetá Rzeſkie żadnego innego Páná / oprocz Krola ſwego mieć niemáią. Niemáß też żadney Choragwie lenney/ z ktoreyby kto Kśiażećiem być miał/ tylko gdźieby mu ią od Krolá podano. A gdy kto przed drugim co w lenno przyimie/ tedy ow poſtednieyßy nie ieſt pierwßym/ áni ſtad kśiażećiem być może. Spec: Saxon. lib. iij. art. lviij. tex.

S.S. lib. i. art: iij. S.S. lib. iii. artic: lx. — Przyczym maß wiedźieć/ iż kśiażetá dwoiákie ſa: iedni ſa proſtemi kśiażety/ drudzy zás Rzeſkiemi / á ći troiákim ſpoſobem rozeznáni być moga. Náprzod ſtad iákos w texćie ſlyßał/ potym iż Kśieſtwo przez Choragiew álbo ſceptrum przymuia. Trzećia iż máia mieć źiemie/ ktoraby kśieſtwem byłá. Przeto ieżliby wiele bráćiey było/ ktoryby ſie kśieſtwem dźielili/ tedy wtory z nich ná dźiale przy kśieſtwie zoſtánie ten bedźie Rzeſkim Kśiażećiem/ † drudzy tylko proſtymi Kśiażety bedą. † Támże glo. S.S. lib. iii. art. liij.

Kupiec.

Kupcy ktorzy y tu y owdźieiezdza/ y hándluia/ áczkolwiek z powinnośći do Sadu pod ktory przyieżdżáia/ nienależa: przedſie gdy ich pozowa/ ſtánać powinni. Spe. Sa. lib. j. art. lxxij. glo.

¶ O czym wiecey niżey w ſłowie Sad.

Kupcy ktorzy ſie ná Jármárku zmawiáia / towárow tániey niedáwáć/ iáko máia być karáni. Maß wyżßey w ſłowie Jármárk.

Kupcá po kupi álbo po pielgrzymowániu ieżdżacego / o dług Sa ſiad iego hámowáć niemoże. Maß wyżßey w ſłowie Dług.

Kupiec powinien przy przedawániu towárow ślubowáć zá táki warunek iákiego zrázu w towárze rozeznáć niemoże. Iur. Municip. art. xcix glo. O czym maß wiecey wyżßey w ſłowie Krámárz/ y niżey w ſłowie Przedánie. Gdźie też y o kupnie naydźieß/ coć bedźie potrzebá.

Kury.

Iestliby kury ná cudzy grunt wlećiáły/ y szkode vczyniły/ tedy ie wolno pochwytáć/ y skrzydłá im tylko obciąwszy ma ie zás puśćić do domu do ktorego należą. Iur. Mnni, art. cxxii, tex.

Abowiem gdy kury/ do kogo przylecą / iuż nie iego są. A gdyby kto kurá/álbo kokosz komu wźiął / źle to czyni/ y przećiwko prawu : bo kury niemogą być ták łácno/iáko inne ptástwo/vstrzeżone. Przeto ieźliby do Sąsiádá przylećiáły /á onby ie pobił / powinien ie postánowionym wargeltem zápłáćić. O ktorym wargelćie masz niżey w słowie Wargelt. Támże glo.

A iż kury do dziedźictwá należą. Masz wyższey w słowie Dźiedźic.

Łáská.

Aske kto miánnie/ ma iey dowodźić. A ieźliby śie kto ná łáskę/ y ná miłośierdźie / álbo ná wolą adwersárzá/swego podał / przez to práwá swego nie tráći/bo gdy łáski nie odnieśie/ tedy śie zás do práwá swego wráca: á tákowa vczynność / álbo łáská ma śie śćiągáć do rozsądku dobrego człowieká. A ieźliby kto miłośierdźia nie vczynił / gdy śie kto ná nie spuśćiwszy/ná wolą iego podawa / tedy tym sámym nie vydźie podeyźrzenia. Spe. Saxo. lib. i. art. xxii. glo.

Łáski kto źle vżywa/ tráći ią. Spec. Saxo lib. i. arti. xxxii. lib. ii art. xliiii. glo.

Látá.

Dorastánie lat czworákie iest. Pierwsze / kiedy kto młodźieństwá dorásta/co bywa we trzynaśćie lát / y w sześć niedźiel / lennym

práwem/á Sáſkim we dwánáśćie lat. Drugie/gdy kto do lat rozumnych przychodzi/to ieſt/że ma čternáśćie lat/záčym Teſtament może čynić. Trzećie/kiedy komu ośmnaśćie lat bedźie/ začym może (własność ſwą oddálić) † w Niemieckim ſtoicy Sługę niewolnego wolno puśić † čego przedtym čáſem včynić niemoże. Czwarte / kiedy iuż kto do S.S.lib.i. art: xlij. dwudzieſtego y pierwßego roku przydźie/ tedy iuż zupełne látá ma † á według Ceſarſkiego práwá / áże w pieć y dwádzieśćia lat / † á tám iuż y opiekunem być może. Specu:Saxo:lib.i.art.xxiij.glo.

Jeſli ten o ktoregoby lećiech watpiono/ná miey-

ſcách przyſtoynych poroſł / ma być mian za człowieká zupełnych lat. Spec. Saxon.lib.i.art. xlij.tex.

Ale ten zwyčáy práwo Ceſarſkie odrzućiło/ ktore ták mowi: Doraſtánie przedtym nietylko z ličby lat / ále też z ćiałá w meżčyznách miárkowana. Ale iż ſie to zdáło przećiwko wſtydowi/ przeto vſtawiamy/áby doraſtánie w meżčyznách počterñaſtym roku počynáło ſie/á w białychgłowách/ we dwánaśćie lat/ áby káżda zá doroſłą mianá byłá. Wßákże y text ninieyßy mowi/ że ten zwyčay ma być chowan tám gdźieby o čyich lećiech watpiono / iákoby rzekł: kiedy o čyich lećiech watpią/ tám ogledowánie ćiáłá mieyſce ma. Ale ieſliby o nich pewna iáka wiádomość byłá/tedy tego ogledowánia nie potrzebá. Támże glo.

¶ Z opieki kto chce wynisć/ iáko lat ma dowodźić / maß niżey w słowie Opieká.

Láwice godny Lawnik.

S.S. lib.i. art:vi.lib ii. ar.xii.lib.iii art.lxxiii. l.M.ar.x. & art.xxxiii. glo. LAwice godni/Banniti ſą ći/ktorzy ſwą włáſną wolność/álbo dobrá tákie máią / względem ktorych Lwánikámi być mogą (á w Lennym práwie Láwice godnymi Bannitos tych zową/ ktorych pan Lenny do Láwice obiera/ ku naydowániu práwá/ iemu álbo poddánym iego) Spe.Saxo.lib.i.art.ii. A ći ktorego Sądu pilnowáć máią/maß niżey w słowie Sąd.

¶ Lawniká álbo człowieká Láwice godnego criminaliter żáden obwinić niemoże/iedno ná zwykłym mieyſcu ſądowym. Maß wyżßey w słowie Actio.

To dlatego / iż też oni támże káżdemu ſpráwiedliwość čynić powinni/á to ieżliby ſie ſpráwá dotykáłá gárdłá álbo počćiwośći tákże

ieżli

ieźli Actor w onymże Grábstwie mieszka / álbo ieźliby w onymże práwie y Jurisditiey ośiadł / y ieśliby vczynek niebył świeży. Specu: Saxo: lib: i. arti: lix. glo.

Láwice godny ieźliby o gwałt był obwinion / iáko ma być pozywan / masz niżey w słowie Skárgá.

Człowieká Láwice godnego sadźić nie może / iedno iego rowny / y iáko to rozumieć / masz wyżey w słowie Decret.

Człowiek wolny y Láwice godny / niepowinien przed

obcym Sedźim w spráwie Szránkowey odpowiedáć. Wszákże w práwie w ktorym sie Láwice godnym vrodźił / álbo w ktorym mieśćie w łáwicy ma / odpowiedáć bedźie powinien. A gdźieby kto tákowego mieyscá niemiał / tedy z wierchnego Sedźiego / pod ktorym śiedźi / y mieszkánie ma / sadowi podległ / to mieysce w Láwicy zostáwia oćiec dźiedźicznie stárszemu synowi álbo bliskiemu po mieczu sobie w rodzáiu rownemu zostáwi. Specu: Saxon: lib: iij. arti: xxvi. Tex. S. S. lib: i. ar. lviij. lib: iij. arti: lij. I. M. ar: viij. S. S. li i. ar. l. I. M. arti. xxxiij. I. M. ar. xvi.

Spráwę Szránkową tu rozumiey skárgę pokárną / Criminalem actionem. Mieysce záś w łáwicy rozumiey on Sad gdźie Láwnikiem iest / álbo nim może być / ieźliby z iego krewnych innego bliższego nie było / á tákowe mieysce Sadowe / dlátego wrodzonym mieyscem zową / iż tám on / álbo rodźice iego / práwu y Sadowi przyśiegáli / ná znák czego mieysce włáwicy ma. S. S. lib: i. arti: Li. I. M: arti. xxxiii.

Mogł by tu kto rzec / iż tu Láwnicy álbo Láwice godni / nic osobliwego nád inne ludźie niemáia / gdyż to nietylko Láwnikom / ále wszytkim ludźiom pospolita iest / że Actor pozwánego w práwie iego szukáć ma / y pozwány w obcym práwie odpowiedáć niepowinien / oprocz pewnych przyczyn (o ktorych masz niżey w słowie odpowiedź) z ktorych przyczyn / y Láwnik / álbo Láwice godny też odpowiedáć muśi iáko y drugi ? Ná co odpowiesz / iż tu wolność Láwniczá nie iest insza / tylko że ich w Grábstwie żaden inny sadźić niemá / iedno Grábiá álbo Szołtys. To też tu bedźiesz wiedźiał / iż Láwnicy álbo Láwice godni / miedzy wolnymi do Sadu należacemi ludźmi pierwsze mieysce máia. Támże glo. S. S. lib. iij. ar: xxv. S. S lib. i. arti: Lix.

Láwice godny / y wolny człowiek niepowinien miyscá

wktorym sie łáwice godnym vrodźił / wywodźić / álbo czterech przodkow swych miánowáć / wyiáwszyby sobie wrodzáiu rownego w- S. S. lib: i. arti: Li. I. M. arti. xxx. iij.

Szránki wyzwał. ☞ á osobliwie tu mowi .o rownym wrodzáiu / bo choćby kogo innego wyzwał / ktoryby mu w vrzędzie rownym nie był to iest / ktoryby nie był Láwnikiem / ále by mu był przedśię rodzáiem rowny / tedy mu powinien czterech przodkow swych miánowáć † to iest / Oycá / Dziádá / Mátkę y Bábę †.

S. S. lib. ij. art: ij. lib. ij. arti: xxx.

Aieźliby's spytał / gdyby Láwnik dźiedźictwá dochodźił / powinienli by przodki miánowáć? Tedy będźiesz wiedźiał / iż powinien / ieźliby mu wiáry niedawano / iáko iest zmárłego krewnym á niebędźie to przećiwko textowi ninieyszemu / ktory ták rozumieć masz / że przodkow swych wywodźić niepowinien w sprawach pokárnych / ále w Mieyskich y vććiwych / in Ciuilibus actionibus powinien. Tákże ieźliby komu Pan (Lenná / álbo) stanu Rycerskiego nie przyznawał / powinien będźie przodki swe wywodźić / á to nie będźie przećiwko temu ártikułowi / ktory masz rozumieć według prawá pospolitego Sáskiego / á tám to według práwá Lennego.

Mogłby też tu kto wątpić / ieźliby się Láwice godni / záráżem y do stanu Rycerskiego rodzą álbo nie? Ná co odpowiesz / iż wolność ludźi Láwicegodnych / iest w zględem vrzędu / ná ktorym náyduią się niektorzy z rodu zácnego / á tym vrząd nic niewadźi / áni mu iego śláchectwá vymnie. Drudzy się zás náyduią ná vrzędźie / ludźie podłiy niskiego stanu / tych też zás vrząd nieśláchći / y zacnieyszymi nieczyni / przeto Láwice godni mogą być inszych ludźi Manámi † y drudzy też mogą mieć swe Many †. Stądże choćby chłop prosty Láwnikiem zostáł / tedy go vrząd nieśláchći / iáko y káżdego innego. Ale byś rzekł podobno / iż to iest przećiwko ártikułowi xxxiiij. lib iij. s. s. gdźie stoiey: Iż chłop Láwnikiem być nie może / dlatego / iż ći żadnego Lenná Sądowego mieć nie mogą. Co ták rostrzygniesz: Iż vrzędy wszytkie wessty z vstaw / á śláchectwo z przyrodzenia / á vstáwy mogą odmienić czyie práwo / ále przed się pzzyrodzenia / álbo rodzáiu iego nie odmienią. ☞

S.S.lib. i. arti: iij. l. M. ar: i. arti: viij.

Mieyscá swey Láwice może káżdy przyśięgą dowieść

zwłaszczá ieźliby gdźie indźie był nágániony / niżli tám gdźie się do Láwice rodźił ☞ To iest / ma się do oney Láwice przyśięgą ćiągnąć / do ktory się wolno vrodźił / choćby tám gdźie go winnią Láwnikiem nie był. A tu bácżyć możesz / iż tu iego sámego przyśiedze bywa wierzono / dlatego / iż przyśięgá / iáko iest wolno do Láwice vrodzony / ktora przyśięgá nikomu nieszkodźi: tákże też świádkowi káżdemu zosobná bywa wierzono / ieźli iego świádectwo nikomu nieszkodźi / ále pomaga. ☞ Specu: Saxon: lib: iij. arti: xxix. Tex et glo.

Jeżliby Láwice godney chłopowne poiął / ich dźieći komu z nich bedą rowne / maß nizey wſłowie Rowny w rodzaiu.

Służebnik Ziemſki nie może decretow náydowáć

przećiwko Láwice godnemu / w ſpráwie ktoraby gárdłá / poććiwośći / álbo ſtrácenia dźiedzictwá doſiegáłá. Specu: Sax: lib iij. arti: xix. Tex.

Do ćzego mogłby kto rzec: Ponieważ ſłużebńicy przećiwko Láwice godnym świádćzyć niemogą / iákoż tedy w ich wyſtepkách máią być pokonáni / zwłaßćzá gdźieby iemu rownego ná świádectwo mieć nie možono † gdyż nie wßedźie / gdźie kto wyſtąpi / Grábiowie álbo wolni pánowie być mogą / ktorzyby przećiwko niemu świádćzyli † zá ćzym wyſtepki ich vchodźiłyby karánia / co by było przećiwko práwu ktore mowi: Jż ſtan iákokolwiek wyſoki / nie przydáie nikomu wolnośći / źle álbo przećiwko práwu ćzynić ? Ná co bedźieß wiedźiał: Jż tákowi ſłużebńicy przećiwko Láwice godnym świádćzyć niemogą przed rzeßą / dla tego / iż ich rzeßa z práwá ſłużebnićzego wymuie. Powtore / rozumiey iż świádćzyć álbo ſkázowáć przećiwko nim niemogą w grabſtwie / dlatego / iż tám decretow nikt inny nie náyduie / iedno ći ktorzy do Láwice przyśiegáli. Potrzećie / rozumieć to maß / że przećiwko nim świádćzyć niemogą / na onym mieyſcu gdźie ſą Láwnikámi. Abowiem ieżliby Láwice godny ćzłowiek ná ten ćzás mieyſcá ſwego w łáwicy niemiał / tedy Sadu z wierzchnego Sedźiego ſłuchác ma / iákoś wyżey ſłyßał. A ieżli onego Sadu pilnowáć powinien / tedy też y decretá do tego ſadu náleżących ludźi ná ſobie odnośić ma / á choć ſie to zda być przećiwko ártikułowi xij lib: ij. s. s. gdźie ſtoiey / iż dekretu przećiwko łáwice godnym żaden ſkázowáć niema / iedno im w rodzáiu rowny / wßákże ſie to przećie ſobie nieprzećiwi. Gdyż ſłużebńicy ſą im rowni ſtanem / bo w iednym ſtopniu z nimi ſą (o ćzym vſłyßyß niżey w ſłowie Stan Rycerſki) á tákowego ſtanu Láwice godni doſtepuią / względem vrzedu / ktorzy też y względem rodzáiu bywáią zacnieyßy / niźli niektorzy ſłużebńicy co ießćze y dźiś w Sáſkiey Ziemi trwa. A ták krotko maß wiedźieć. Jż cokolwiek oſobliwych praw ludźie Láwice godni máią / tedy to máią ná tych mieyſcách / gdźie ná vrzedźie ſą / álbo być mogą / dlatego iż tám ieſt zágáienie Krolewſkie † y owßem ná tákowych mieyſcách / y co wiecey mieć mogą niż práwo o nich opiſuie †. Ale ieżliby gdźie indźie w inßym práwie ſkárge kłádli / niźli tám gdźie ſą ná vrzedźie tám też powinni práwo dáć / práwo wźiąć / iáko y inßy ludźie / y ieżliby nánich żáłowano / powinni odpowiedáć. Abowiem gdźie kto ná kogo żáłnie / tám ſie też y ſam ſpráwiáć ma. Jeżliby też Láwice godny ćzłowiek co wyſtąpił / tedy tám muśi ſad odnieść gdźie zgrzeßył / zwłaßćzá ieżliby tám było Krolewſkie zágáienie. Támże glo.

S. S. lib: iij. arti: xxvi.

S. S. lib: i. arti. iij.

S. S lib: i. ar lxi. lib: iij ar: xxvi. lv. et lxxix.

Iż Ławnica wolność ze wßytkich iest napodleyßa/ Maß niżey w słowie Sedzia.

Gdy pod zágáieniem Krolewskim sądzą/ tám áni Sedźiá / áni Ławnicy niemáią mieć ná sobie kápturow / czapek/ ani rękáwic. Płaßcze máią mieć ná ramionách / á broni żadney przy sobie mieć niemáią / ná czym y śiedząc máią dekretá skázowáć / przećiwko káżdemu Sądowi ich podległemu / ktobykolwiek był/ Niemiec álbo Słowiánin / wolny álbo niewolny / czego nikt inny czynić niemoże/ iedno oni. A gdźieby kto im wrodzáiu rowny decret ich nágánił: ten ma o Ławicę żądáć / áby mogł inny Decret skázáć / á tám on ktorego Decret iest nágániony powinien wstáć / á ow ma śieść ná iego mieyscu/ y inßy Decret wynáleść / ktory mu się według práwá zdáć będzie / z ktorym się ma bráć tám gdźie będzie według práwá / y ták álbo przy nim zostáć / álbo od niego odpáść. Specu: Saxo: lib: iij arti: lxix Tex.

S. S. lib. iij. art. lxi.
I.M. ar: xvi

Tu maß náukę iáko się Sedźia y Ławnicy v Sądu záchowáć máią/ gdy pod zágáienim Krolewskim sądzą. Abowiem ci nawiętßą vććiwość we wßytkim záchowáć máią bo komu Pan Bog więcey dárow vżyczył / ten też więtßą vććiwość ma záchowáć/ y tym więcey ma Páná Bogá zá wźięte od niego dáry chwálić / bo z tego káżdy z osobná liczbę dáć muśi. Ponieważ tedy Ławnicy w zględem Sądow są więcey vczczeni / niżli inßy prośći ludźie: przeto też potrzebá/ aby tym znácznieyßą vććiwość w sobie mieli. A nie dármo opisáno obyczay tey vććiwośći / o ktoreieś słyßał / bo káżda z tych rzeczy co osobliwego známionuie. Gołe y okryte głowy to znáczą/ iż oni są wyobráżenim Bożym / dlaczego y duß swych występkámi pomázywáć niemáią. Twarzy też niemáią zákrywáć / ná znák tego / iż spráwiedliwośći nięcnotą przykrywáć niemáią. Ręce też máią mieć gołe / iż przez ręce rozumieią się spráwy ludzkie / ná znak tego / że oni od występkow o ktore innych ludźi sądzą / wolni sámi być máią / bo złodźiey nierad złodźieia sądźi. Nád to ręce ich máią być wolne od dárow / ktore Sąd spráwiedliwy przewracáią. Płaßcze znáczą miłość prawdźiwą / ktorą máią mieć w sądzeniu. Abowiem iáko płaßcze wßytkie inne ßáty y ćiáło okrywáią / ták ich miłość ma okrywáć spráwiedliwość. A na rámionach ie nośić máią / áby tę miłość y łáskáwość dobrym okázowáli / iáko Oćiec synom. Bez oręża sądźić máią / dla tego / że są pokoiem pospolitym vbespieczeni: y dla tego też / áby się ich oręża żaden nielękał. Abowiem bez gniewu sądźić máią. Náczym dla tego / áby ich páństwo do niespráwiedliwego Sądu nieprzywiodło / ktore czestokroć bywa poczatkiem wßytkiego złego.

S. S. lib: iij. arti. ij.

Káždego tedy człowieká ſądźić máią/ rozumiey to o tych ktorzy ſą práwu ich podlegli. Stądże y Słowiánin niemoże ſie ich Sądow zbronić/ choć ſie odpowiedźi zbrániáć może: ieżliby Niemiec nań ſkárżył/ á onby ięzyká nie rozumiał. A iżeś też w texcie ſłyſzał/ że ſądźić mogą káždego ktobykolwiek był Niemcá/ álbo Słowiániná/ to ták rozumieć maſz/ że mogą ſądźić/ y Decretá ſkázowáć przećiwko káždemu/ ktory przed nimi odpowiedá † álbo do nich ſtánąć powinien. ✠ Przećiwko temu zda ſie być ártykuł lxx. lib. iij. s. s. gdźie ſtoiey/ iż Sáśin przećiwko Słowiáninowi decretow náydowáć niemoże. Wſzákże tám ten ártykuł/ rozumieć maſz/ ieſliżeby tákowy Sąd dźiał ſie oprocz zágáienia Krolewſkiego/ á tu mowi: o Sądźie pod zágáieniem Krolewſkim. Jeſzcze też y to wiedźieć będźieſz/ że Láwnicy śiedząc máią ſądźić/ oſobliwie dlatego/ że Decret ktoryby nie był śiedząc ſkazan/ nie ieſt ważny Támże glo. S. S. lib. iij. arti: lxxi.

Jeſliby Láwnicy w ktorym Grábſtwie wymárli/ tedy Krol Rzymſki może ſłużebniká przez Decret wolnym vczynić y w onym Grábſtwie go do Láwice obráć/ dlatego/ áby práwo nie puſtoſzáło/ y zágáienie Krolewſkie áby mogło być wcále záchowáne/ á káždemu tákiemu z dobr Krolewſkich/ powinien ták wiele dáć/ áby ſtąd vrząd Láwniczy ſpráwowáć mogł/ ktory dar trzy łany/ y więcey poſpolićie wynośi. Spe. Saxo. lib. iii. art. lxxxi. tex. I. M. ar: iij.

Láwnikow ma być iedennáśćie/ á Szołtys álbo Woyt dwánaſty. Iur. Municip. art. x. & xvi. tex.

A to znáczy liczbę Zwolennikow Páńſkich/ oprocz Judaſzá zdraycę Woyt záśię dwánaſty iáko miedzy Láwnikámi wyżſzym ieſt/ ták też známionuie Zbáwićielá náſzego/ ktory był głową zwolennikow ſwoich. Ktore podobieńſtwo Sáxonó/ gdy ſie ná wiáry náwroćili/ y práwá im ſtánowiono/ ná pámiątkę wiáry Chrześćiáńſkiey ieſt zoſtáwione. Jż iáko Apoſtołowie Páná Chryſtuſowi/ iedno ćiáło Kośćioła świętego znáczyli/ ták też iedennáśćie Láwnikow/ ktorzy ſą członkámi Sądowemi/ y Szołtys dwánaſty ktory ieſt głową ich/ znáczą iedność y zupełność ſądu. A iáko choćby od ćiáłá człowieczego/ ktory członek był odćięty/ przedśię zoſtáie człowiekiem gdy iedno głowá y ſerce zdrowe będźie: ták też choć gdźie niemaſz/ iedno ſześć Láwnikow † to ieſt iákoby ſerce Sądowe † przedśię tám ieſt zupełne práwo/ wſzákże ich nigdźie mniey być niemoże/ iedno śiedm/ á przy namniey ſześć (á Woyt śiodmy álbo oſmy.) W tych Miáſteczkách dlatego mniey Láwnikow bywa/ że tám nie potrzebá ták wielkiey biegłośći w práwie/

iáko w Maydeburgu † álbo tàm † dokąd z inßych Miast appellatie idą/gdyż y w Máydeburgu gdy ma być sąd gáion/ dosyć ich bywa ßeść ábo siedm. A w inßych Mieściech gdźie tylko ßeść Láwnikow iest do (S.S.lib.ij. art. xij.) zágáienia Sądu dosyc ich bywa czterzey/ àlbo przynamniey trzey. Częścią tez dlateg°/że nie wßędy może być/náleść ludźi ták wiele w práwie biegłych/y tego vrzędu godnych/iáko w Máydeburgu/ przeto muszą ná połowicy przestàwàć/à to tak z stàrodawnego / y iuż zá práwo wźiętego zwyczáiu trzymáią.

Jeźliby tu kto spytał. Ponieważ ták Láwnikow iedennaśćie w Maydeburgu ma być/kto ich ma obieráć/ y ná vrząd sądząc. Odpowieß. Ná on czás gdy Máydeburg według práw Mieyskich záłożon był Kśiestwo rzeczone Schàrtáw. To Cesarz Otto iákoby zá posag Kośćiolowi wielkiemu Máydeburskiemu dáł/ ktore Kśięstwo † nieiáki Giseler † ná on czás Biskup Kośćiołá Maydeburskiego od Ottoná przyiął y Kośćiolowi przyłączył. Tám Cesarz Biskupowi poruczył y dał zupełną moc y władzą Przysięzniki ná vrząd wybieráć / y Mánstwo/ álbo Lenno im podáwàć. Abowiem ná ten czás przysięznikámi bywáli służebnicy ziemscy /ktorych dobrá były w Pánstwie Schártàwskim/te od onego czásu Cesarz wolnemi od posług vczyniwßy / wsádził ná stolec Przysięznicy/àbo do Láwice. Skąd wolnemi y Láwice godnemi rzeczeni są / y ták podawánie Mánstwá àlbo lenná Láwnikom (S. S. lib. iij. arti: lix.) przyßło ná Biskupá/tákże y obieránie ich do łáwice/ále iednàk tego czynić niemoże / áże pierwey sam od Cesarzá Mánstwo / y władzą przełożeństwà swego mieć będzie (S.S. lib ii. ar. xxi. lviij.) Tu możeß báczyć/ że vrząd Láwniczy/ dźiedźiczy / y spada prawem Lennym ná dźiedźicá lennego / ktory iest Syn / y káżdy męczyzná po mieczu od Oycá / bądź wzgorę álbo ná doł idący. (S.S. lib iii. arti: xxvi.) Gdy tedy przysięznik vmrze / bliżßy dźiedźic/ to iest/ Syn otrzymawa Stolec Láwniczy/à gdy tego niemáß/tedy bliżßy krewny przyiaćiel po mieczu / iemu w rodzàiu rowny / ná mieyscu iego w łáwicy śiądźie.

(S.S li. xiii arti. xxvi. lxxii. lib. ii. art. xxi.) Mogł by kto spytáć/ ieźliby Biskup Mánstwá y vrzędu łáwniczego komu mogł odmowić czyli nie? Odpowieß /że może/ á to z pewnych y słußnych przyczyn. Pierwßa / ieźliby ten ktory chce w łáwicy (S.S. lib i. art. iii.) dźiedźiczyć Oycu rowien w rodzáiu nie był. Wtorá/ ieźliby był niedołężny/to iest / ślepy/ głuchy / niemy/ etc. (S.S lib. i. arti xxxiij.) Trzećia/ ieźliby rok y ßeść niedźiel w wywołániu Krolewskim trwał. Czwárta / ieźliby práwa swego nárußył/ àlbo ie vtràcił. (Tamze lib i. ar. xxxviij.) Piąta/ ieźliby do roku y do ßeśći niedźiel Mánstwá y vrzędu dźiedźicznego nań przypádłego nie żądał/ y przemilczał /gdyby było prożne. (S.S. lib iii. arti lx.) Ale tu maß wiedźieć / ieźliby łáwnikowi ná vrzędźie iuż będącemu vłomność się iáka przydàłà/to iest ieśliby olsnął/ ogłuchnął / otrędowáciał/etc. tedy niema być dlatego złożon

z vrzędu/

z vrzędu/ále ták ma być ná vrzędźie do śmierći. Tákże ieśliby był klę-ty/ tedy przez to vrzędu nietráći/ wßákże przedśię niema do ławice ál-bo do Sadu chodźić. Ale ieżliby go to podkáło / pokiby vrzędu nie-miał/tedy mu może Biskup Mánstwá y vrzędu zábronić. Ale ináczey przedśię do śmierći trwa/ y ná mieyscę iego inßego wsádźić / áni mu Mánstwá dáć niemoże † bez słußnych przyczyn / prze ktore kto Mán-stwo álbo vrząd tráći. † To też maß wiedźieć/że káżdy ktory w łáwicę śiedźi/ma mieć w sobie trzy rzeczy. Naprzod/ áby był wolnym. Abo-wiem ma być ślachćicem y w Rycerskim stanie vrodzony/ bo ináczey Mánstwá mieć niemoże. Wtora/ że záwße na synodźiech y ná Gráb-skich Sadźiech bywáć ma. Trzećia/że vrzędu ná żadnego dźiedźiczyć niemoże/ktory mu w rodzáiu rowien/ ktemu y krewny po mieczu nie iest. Czwarta/że świádczyć przećiwko káżdemu z strony vrzędu swego mo-że/á świádectwo iego ma być ná zágáionym Sadźie. Piata/ że niero-wnemu sobie w rodzáiu/w spráwie Szránkowey odpowiedać niepowi-nien. Tákże też nie powinien rodzáiu / práwá / y przodkow swych przećiwko sobie nierownemu wywodźić. Nád to/ oskárżony o iákiekol-wiek krzywdy/ niepowinien iedno ná słußnym Sadowym roku y miey-scu odpowiedáć.

S. S. lib. iij. ar: liiij.
S. S. lib: i. art. ij. & iij.
S. S. lib: i. arti : ij.
S.S.lib. i. art.v.lib iij. arti : xxvj.
S.S.lib.i. art: vi.
S S. lib. i art:vij. vii.
S. S. lib: i. art. lxiij.li. lib iij.art. xxvi. & art. xxix.

Cokolwiek tedy pieniedzy pożytkow z decretow Ławnicy biorą/te-dy to słußnie biorą. Wßákże ieśliby dla łákomstwá/ álbo dla prozney chluby vrzędu prágneli/ nieczynili by tego bez grzechu.

Mogłby ießcze kto spytáć. Jeżliby w Máydeburgu Przyśięznicy pomárli/á Cesarz też koronowány nie był. Skąd by też Biskup Mán-stwá/y przełożenstwá swego władzey od Cesarzá niemiał/aby mogł Ła-wniki obráć / kto wten czás / y iáko sadźić będźie? Ná to maß wie-dźieć. Gdy Cesarz Otto vrząd Ławniczy z przyzwoleniem / y zá Rá-da wßystkiey źiemie oney stánowił / vtwierdźił / y Mánstwem opá-trzył/ vczynił też to postánowienie. Jeśliby śię tráfiło żeby Przyśię-żnicy w Máydeburgu wymárli / á Cesarzaby koronowánego nieby-ło/ y Biskupby też Mánstwa od Cesarzá niemiał / áby vrząd niewákο-wał / zá czymby złoczyńce karáni być niemogli / tedy mogą Ráyce z przyzwoleniem Biskupim / Przyśięzniki ná czas obráć / y práwo o-sadźić. Ale nie zonych ná kthorych vrząd Ławniczy spadkiem przy-padł/wßákże ieżliby ná to Biskup zezwolił/áby onych/ná ktore to przy-wmárło / ná vrząd obrano / tedy im to w práwie ich lennym nic ßko-dźić niemoże/ ále śię też oni sámi w vrząd wtrącáć niemáią / ábowiem by ták y Vrząd y Mánstwo tráćili. A skoro Biskup Regalia od Krolá Rzymskiego dostánie/ tedy ma obráć te/ktorzy śię według prá-wá do tego zrodźili/ á nie kogo innego. A ieżliby ktorego niedosta-wáło / ták żeby z rodzáiu ktorego zmárłego Ławniká żaden tákowy

 náleziony/

nalezion/ y ná iego mieysce żaden inßy z wolą Biskupią obran niebył: tedy może ná to mieysce wsádzić człowieká do tego sposobnego/ cnotliwego/ łáwice godnego/ choćby był w Mieście ośiádły ábo nie choć mießczánin/ álbo ziemski slußżebnik/ tedy go ma Biskup wolnym vczynić/ y ná vrząd wsádzić. To dlatego postánowiono/ áby vrząd Sadowy niewácował/ y nißczał. A ták po obrániu y po dániu Máństwá Ławnicy powinni Hołd vczynić Pánstwu/ álbo Rzeczy y przysięgáć wedle práwá ludzi wolnych/ á przez on Hołd y Sadowi też przysięgáią.

S. S. lib. iij. arti: liiij.

Przysieżnik młodßy álbo nowo obrány iest sprawcą/ y Podkomorzym spraw przysieżniczych/ przeto záwżdy ma być obecny/ y drugich przysieżnikow oczekawaiący/ tenże dochody przysieżnicze chowác ma/ y z nich co trzebá ná potrzeby sądowe wydáwáć. Ná káżde Suchedni pieniądze zebráne Przysieżnicy miedzy się dzielić máią/ ktorych żaden z nimi niebierze ✠ okrom pisarzá. † W Máydeburgu od káżdego wyroku dáią Ławnikom káżdemu po ßelągu/ á Pisarzowi dwá ßelągi. Słudze też vrzędowemu ktory im służy ßeląg/ tákich pieniędzy iákie tám ná tárgu idą/ Támże glo.

I.M. art: xj.

A iżeś wyżße słyßał/ że Ławnicy zá Decretá swe pieniądze bráć mogą/ zá káżdy Decret po ßelągu/ á Pisarz dwá ßelągi: mowiłbyś podobno przeciwko temu/ iż to według práwá być niema/ y tych ßelągow Ławnicy zá Decretá swe bráć niemáią/ y przyczyn niżey opisánych. Pierwßa/ iż według práwa Decret żaden przedáyny być niema. Druga/ ieslize im dlatego płácą/ aby byli świádkámi áppelláciey/ tedy y to niema być/ ábowiem świádkowie náiemni mieyscá niemáią/ y owßem máią być odrzuceni. Trzecia/ iż żaden dowcipu y mądrości swey przedáwáć niema. Bo iż to iest dar Boży/ przeto ktoby to przedawał/ świętokupstwo by popełnił. A ták z tych przyczyn przysieżnicy decretow przedáwáć/ y pieniędzy zá nie bráć niemáią/ bo káżdy Sędzia ktory to czyni/ stawa się bezecnym y fałßywym Sędzią. Przeciwko temu iest Artykuł ninieyßy/ ktory dopußczá Ławnikom bráć pieniądze od skazánia Ortelow/ á iż tego dopußcza/ przeto słußnie to czynić mogą. Gdyż siłá rzeczy Práwo dopußcza/ ktoreby sáme w sobie mieyscá mieć niemiáły/ iáko ná przykład. Pan Bog zákazał człowieká zábijác/ á Práwo dopußcza/ y roskázuie/ áby Sędzia złoczyńce nieżywił/ co ma czynić z powinności vrzędowey/ gdyż Vrzędowiwiele dopußczono/ czego się człowiekowi żadnemu ktory ná vrzędzie nie iest/ czynić niegodzi. Tákże też tu przysieżnik pieniądze y ßepßelągi bierze względem vrzędu ná ktorym gdyby niebył/ á toby co mu Bog dał/ mądrość y poráde przedawał/ wpadłby w grzech świętokupstwá. Tákże gdyby brał pieniądze zá to/ áby práwdy zámilczał/ grzeßyłby też. Toż maß rozumieć o Sędziem/ ieżliby brał zá się

pieniądze/

pieniadze / áby ktorey spráwy nie sadził / kiedy go o to żadáia / tedy sie stawa fálßywym Sedzim / y w troiáka winę wpada. Pierwßa że sie stawa krzywoprzysiężcą. Wtora / ieżliby go przeświadczono / tráći vrzad. Trzećia / iż nań wynidzie Sadowy wyrok / ktory ná fálßywe Sedźie vstánowiony iest. A ták biora Przysieżnicy pieniadze nie wzgledem Sadu / bo powinni záwße sadźić kiedy ich żadáia / ále wzgledem Vrzedu / pracey / y posłußeństwá álbo posług / ktore czynia dla pospolitego pożytku. A ten ktory pospolitemu pożytkowi ná vrzedźie służy / pożytek vrzedowi onego należacy słußnie bráć ma. Abowiem żaden swym kosztem walczyć (álbo służyć) nie powinien. A ták ná to wßytko co by przećiwko temu kto mowić miał / iáko wyżey stoiey / krotko sie ták odpowiedźieć może. Ná pierwßa gdźie mowi / że Decret niema być przedáyny / tedy to prawdá / ále gdyby płácono Láwnikowi zá to / áby komu gwoli wotował / y ku iego pożytkowi ortel vznawał / ále sie to tu nie wzgledem pożytku iedney strony / ále wzgledem vrzedu dźieie. Ná wtora gdźie mowi / że świádkowie niemáia być naiemni / możeß odpowiedźieć / że Láwnicy nie dlatego pienia dze biora / áby komu według iego woley świadczyć. Ale iako wyżey stoiey / czynia to wzgledem vrzedu ná ktorym śiedza. Ná trzećia / gdźie mowi: że dáry Boże przedawáne być niemáia / odpowiedźieć możeß że to prawdá. † Bo kto co ma dármo / tego też drugim vżyczáć ma. Ale sie to o duchownych rzeczách rozumieć ma. Abowiem ći ktorzy dáry Duchá Swietego przedawáia / sa podobny onym / ktorzy w kośćiele przedawáli / ktore Pan Christus wygnał †. A ták sie y to ma rozumieć / gdyby to czynili nie bedac ná Vrzedźie. O czym sie też iuż wyżey dosyć powiedźiáło. Iur: municip: arti: xi. glo.

Láwnicy niemáia być złey woley / áni sie mśćić tego / gdy kto od ich Decretu áppellnie. Abowiem mniemáia niektorzy máłomadrzy Láwnicy / áby sie to ku wielkiey ich zelżywośći dźiáło / gdy im kto decret nágáni. Niektorzy też ludźie ktorzy sie przed nimi práwuia vstáwámi swemi srogo straßa / áby pod gárdłem do ich Decret nie áppellowano / co być niema: bo nie dlatego iuż / iż iest Láwnikiem wßystkie práwá ná pálcách vmie / gdyż sie y w láwicy czesto y nieukowie trafiáia / y trafia sie to czásem / że ten ktory sie spráwy przysłuchywa / lepiey ia bedźie rozumiał / niżli ow co ia sam sadźi. Iur: Municicip: arti: xiiij. glo.

Láwnik niepowinien Burgrábi álbo Szołtysowi

Decretow náydowáć oprocz prawdźiwych dni Sadowych / wyiawßy by sie iáwny vczynek tráfił. Iur: Municip: arti: xlv. Tex.

Zaden Láwnik ná Sadźie zágáionym / nie powinien Decretow náydowáć álbo skázowáć / dłużey nád trzy godźiny / nieprzestáiac. Iur: Municip: arti: xlviij. Tex.

S.S. lib. ij. art. xiij.
I.M. ar. xvii.

Cokolwiek Ławnicy świadczą / to też y Sędzia świadczyć ma. O czym będziesz miał niżey w słowie Vgodá.

Jeżliby Sędzia y Ławnicy w Mieście wymárli/

tedy do vczynienia dáru ieżliby tego pilna potrzebá byłá / ma być osądzona Ławnicá przynamniey dwiemá ławnikámi / y cztermi mężmi do onego Sądu należącymi / á ták káżdy dar swoy zupełnie y według práwá otrzyma. Iur: Municip: arti: lv Tex:

Ktoby w Mieście Ławniká w Ławicy / albo ná miey

S.S.lib.i. ar: xij.

scu Sądowym siedzącego / nárzekł / álbo sie nań słowy nie vćciwemi puścił / przepada y Ławnikowi emende 30 szelągow / y Sędziemu wynę. A ieżliby go złáiał / iuż po wyrzeczeniu Decretu / ná ktoryby y drudzy ławnicy zezwolili / tedy wszytkim ławnikom emendy pokupi / á ile ich kolwiek będzie / tyle też win Sędziemu przepádnie. Jeżliby też kto przed Sędzim y ławnikámi spráwę miał / około vczynienia dáru / álbo wzdánia / powinien dáć szepszeląg / ktory ławnicy zá pámiętne wezmą. Iur: Municip: arti:lv. Tex.

Ławnik w Mieyskim práwie świádectwem pokonan być może. Ateżliby sie kto brał do ławnikow / to iest / do ich zeznánia álbo świádectwá / co by y ławnicy vczynić chćieli / tedy ieżliby im kto wiáry niedawał / iáko ná ten czás przytym byli / powinni tego dowieść przysięgą. Támże glo.

Jeżliby Ławnik pieniądze od kogo wziął/ y zá toby

mu Decret iáki skazał / bez przyzwolenia y wiádomości drugich ławnikow / tedy on Decret nic nieważy / y ieżli wtym będzie pokonan tedy go drudzy ławnicy vrzędu mogą oddálić / ták że iuż więcey ławnikiem nie będzie. Iur: Municip arti: cij. Tex.

To dlatego iż czyni przeciwko vrzędowi swemu / zá czym ma być rozumian zá niegodnego vrzędu/ gdyż to ławnikom przystoiey/ áby iednomyślnie wszyscy pospołu skázowáli / z dobrym rozmysłem : przeto Decret przez iednego / bez woley drugych skazány / słusznie niema być wáżny/ gdy to dowiedziono będzie że iest kupiony / albo przedárowány. Támże glo.

¶ O czym pátrz więcey w słowie Sędzia.

Lenno

Lenno.

Ktoby vmowe álbo contráct vczynił z drugim/że mu ma dobrá lenne przed Pánem wzdáć/ gdyby się o to v niego stárał † co by mu też ow/ álbo zupełnie/ álbo po częśći zapłácił † á wtymby on ktory kupił/ vmárł/ pierwey niżby mu one dobrá podáne były/ tedy przedśię przedawcá powinien tákowe dobrá dźiedźicowi iego lennemu/ ieżliby był álbo też innemu práwemu dźiedźicowi oddáć/ y wzdáć/ by iedno zupełná były zápłácone † ták iáko był z márkemu oddáć powinien † álbo mu pieniądze ktore ná to był wźiął / wroćić będźie powinien. Toż też rozumieć masz y o lennym Pánie/ kiedyby kto v niego dobrá iákie lenne z mowił / tedy mu ie podáć powinien † álbo iego lennemu potomkowi / ieżliby on przed podániem zmárł †. A gdźieby Przedawcá / ktory z dobr onych z stąpić ma / przyrzekł / że ma onemu ktory kupił podánie dobr kupionych z iednáć/ y vczyniłby to / á iemu by to z świádkámi oznáymił / ktoryby onym podániem bez słuszney przyczyny wzgárdźił / tedy ow iuż od tákowego obiecánego z iednánia álbo stáránia wolen będźie / ieżliby w tym Pan vmárł / álbo wolą swą odmienił † álbo ieżliby onego podánia iuż ták wiecey ziednáć nie mogł †. Wszák że przed się wzdáć one dobrá będźie mu powinien / ieżli on ktory kupił raz wzgárdzone podánie/ będźie mogł v páná vprośić. Spec. Saxon. lib. i. arti: ix. tex.

Przyczym będźiesz wiedźiał / iż kto ma práwo do iákychkolwiek rzeczy/ ktore nie iest głowne / ále iákoby vżyczone /tedy nie może oney rzeczy oddálić bez woley y wiádomośći páńskiey. Tákże ten ktory vżywánie dobr iákich ma / nie może bez przyzwolenia Páńskiego / vżywánia swego przedáć. A choćby to Pánu obwieszczał / á onby dobr onych lennych kupić niechćiał / tedy przedśię Man niemoże onego lenná bez wiádomośći Páńskiey przedáć/zwłaszczá Mieszczáninowi álbo niesláchćicowi/ to dlatego / iż lenno oddalone być niemoże: áni może Man ná swe mieysce innego postáwić / bez przyzwolenia páńskiego. Abowiem powinien czynić pewne posługi / iáko Pánu pomágáć przećiwko nieprzyiaćiołom / y inne tym podobne/do ktorych trudno má ná swe mieysce kogo innego vżywáć. Wszákże syná álbo wnuká może dáć ná swe mieysce/ á to o człowieku wolnym rozumiey/ y wten czás kiedy Pan obwieszczony skupić niechce / bo tám ow może przedáć człowiekowi stanem sobie rownemu / álbo y zacnieyszemu / iáko ieżliby był sláchćic / niech przeda sláchćicowi: bo gdyby mieszczáninowi

álbo

álbo komu innemu przedał / tedy go Pán niebędźie powińien przyiąć / zwłaſzczá ieźliby Lenno było Sláchecki / y owßem będźie mógł wźiąć lenno / álbo do onego kupná tákiego obráć / iákiby mu ſię zdał być pożyteczny: ábowiem przez tákie poſtánowienie inßego ná ſwoie mieyſce / niezdą ſię ow być od Hołdu wolen.

Mogłby tu kto rozumieć / iż ten ártykuł tu máło potrzebny był / bo podawánie Lenná więcey do lennego / niż do Mieyſkiego Práwá należy. Ale będźieß wiedźiał / iż tu dlatego dobrá lenne wſpominája / áby potomek pieńiędzy przodká ſwego ná Lenno wydánych nietrácił częśćią też dlatego / iż obietńice wßytkie / contrácty / y przedawánia / do Mieyſkiego práwá poſpolićie należą. Przeto opuśćiwßy to coby więcey do Lennego Práwá przynależeć miáło / to ſię tu tylko przypomni. Iż ktokolwiek Lenno przedáie / ten przedáie to / co nie iego ieſt ále páńſkie / ktory mu one dobrá w lenno podał / ále niedárował / zá czym żaden przedáwáć niemoże tego / co nie ieſt iego właſne / á co według práwá przedáne być nie może / tego też bronić / álbo wárowáć niemoże. Tákże ieźliby kto przyrzekł / y obiecał to co nie iego ieſt / iáko gdyby kto obiecał Lenno przedáć / tedy tám y obietńicá / y przedánie mieyſcá mieć niebędą / dlatego / iż Lenná wßytkie pánu należą / wyiąwßyby Pan náto pozwolił / ále przedſię pieńiądze przedawcá będźie powinien wroćić. Tu ießcze y to wiedźieć maß / iż Lenno álbo dobrá lenne trzymáć / nic innego nie ieſt / iedno kiedy co z dobr Rzeczypoſpolitey / álbo z właſnośći Páńſkiey Zołńierzowi / dla iego meſtwá / álbo zacnośći dádzą / z ktorych dobr posługę czynić powińien / ieźli mu iey z táſki nieodpußczą. Támże glo.

S.S. lib. ij. art. lix. I.M. arti: j.

Acżkolwiek Práwem lennym / Pan może na Lennie Oycá zmárłego / tylko iednego z iego ſynow poſádźić.

Wßákże to nie ieſt według Práwá poſpolitego / áby ono lenno ſam miał otrzymáć / á Bráćey z ſobą do dźiału nie przypuśćić. A to też nie ieſt według práwá poſpolitego. Ieźliby Oćiec iednego z ſynow ſwych lennem ſwym wypoſażył / áby go po śmierći Oycowſkiey ſam tylko miał ośieść / dźiału z drugą Bráćią nie uczyniwßy: o co / áczkolwiek go Lennym práwem gábáć nie będą mogli. Wßákże gdyby go do źiemſkiego práwá poćiągneli / wygráliby ná nim ſłußny y ſpráwiedliwy dźiał. Specu: Saxon: lib: i. arti: xiiij. Tex.

Mogłbyś ſię tu dźiwowáć / iáko ſię wtym ártikule Práwo iedno drugiemu przećiwi / gdyż co raz zá práwo będźie poſtánowiono / to ſię iuż práwu żadnemu niema przećiwić † á co ſię práwem niezgadza to záwße niepráwośćią być muśi. Ieźli tedy według tego ártikułu

prawo

prawo ziemskie Sáskie/z lennym sie niezgadzá / tedyć potrzebá áby iedno z nich niespráwiedliwym było. Nad to kiedy Papież albo Cesarz práwo tákie postánowi/ ktore iest pierwszemu przećiwne / tedy iuż ono pierwsze/przedtym poślednieyszym niższeie/choćiaby tám tego wyráźnie niedołożono. A poniewasz Ziemskie práwo stársze iest niż lenne/ tedyćby też miáło przed nim niższeć. Abowiem Karzeł wielki ziemskie práwo Sáxonom nádał/ á Lenne Fryderyk CEsarz To przećiwność ábyś tym lepiey rozumiał/masz wiedźieć/ iż rozność y przećiwność práwá ze trzech rzeczy osobliwie pochodźi. Naprzod z rozmáitośći ludźi/ ná ktorych práwo stánowiono/iáko Ryccrskie práwo insze iest/ niźli chłopskie. Potym z pewnego iedney ziemie zwyczáiu/ iáko ná przykład Anglikom pozwolono poymowáć sie w krewnośći. Ná ostátek z rozmáitośći spraw / iáko choć sie káżdy z práwá swego ma sie weselić/ y Actor obwinionego w práwie iego szukáć ma / przedśie sie tákie spráwy trafiáią / iż przed obcym Sedźiąn odpowiedáć powinien (á to w zaiemnym obżałowániu / iure Reconuentionali, álbo z inszych przyczyn/ z ktorych czásem świecki człowiek v Duchownego Sadu odpowieda.) Tákże też tu w tym Artykule / iedno práwo rozne iest od drugiego/ względem spraw ktore náleżą / iedne do Ziemskiego/drugie do Lennego práwá. Nád to ieszcze bedźiesz wiedźiał Iż lenno bywa vtrácone z pewnych przyczyn. Naprzod przez nieporządny odstepek/potym ieśliby Man Pánu swemu znáczną krzywdę y zelżywość czynił/ ábo sie nań niezbożnemi rekomá tárgnał/ álbo mu práktykámi swemi szkodę vczynił. (tákże ieśliby go do niebespieczeństwá zdrowia abo maietnośći przywiodł.) Rieśliby vmowy álbo pismem obwárowáney/ álbo vstnie postánowioney/y przyrzeczoney trzymáć niechćiał.

Mogłby tu kto spytáć/iákim sposobem by kto mogł o lenno ziemskim práwem czynić / gdyż tego Sedźia ziemski sądźić niemoże y skárgá indźiey kłádźiona być niemoże / iedno przed Pánem onego lenná / tákże by też Kśiądz lenno miał od Páná/ tedy nie indźiey skárżyć y odpowiedáć powinien/iedno przed nim. (A ktoby ináczey czynił/ źleby czynił.) Skąd sie znáczy / iż w osobliwych spráwách osobliwego też Sadu patrzyc káżdy powinien / zá czym Sedźia ziemski niema lenná sądźić/ ále ma spráwę do Páná odesłáć. Ná co wszytko odpowiesz. Iż (áczkolwiek o lenno żaden przed Sedźim ziemskim zgołá czynić niemoże/wszákże Iure Reconuentionali może tego dokazáć / iáko) gdyby on ktory lenno trzyma o dobrá dźiedźiczne przed Sedźim ziemskim czynił przećiwko dźiedźicowi / tedy mu ták obwiniony może nieodpowiedáć / áże mu Actor rekoiemstwo postáwi / że też tám odpowiedáć bedźie ná żałobę / ktora nań o lenno kłáść bedźie / á to poki w dobrá dźiedźiczne do possessiey nie przyidźie/co gdy sie stánie / tedy iuż

S. S. lib: ii. ar:xxvj. lib. iij. ar. lxxiii. l. M. ar j.

S. S lib. ii. arti. ii.

tám będźie o lenno odpowiedáć powinien † ſkoro ſię pozwány przećiwko záłobie pierwey przećiwko niemu vczynioney ſpráwi † y ták w śieć wpádnie/ktorey niech ſię ſtrzeże / kto vmie. Ná przykład gdyby brát dobrá lenne ſobie przywłaſzczał / tedy ia też dźiedźictwo práwu źiemſkiemu podległe/zátrzymam/á nie dam mu z niego nic /o co gdyby mię przed moim Sędźim oſkárżył / tedy ſię będę bronił / żem mu odpowiedáć niepowinien/poki ſię też on mnie nie viśći/iáko mi ſię támże o Lenno vſpráwiedliwi : bo ináczey nie będźie powinien przed Sędźim źiemſkim o lenno odpowiedáć. A iż lenno brát moy ſam może otrzymáć/ to według práwá / bo mu go Oćiec pozwolił/ y Pan mu go podał / zá czym iego włáſne ieſt/y niepowienien go po śmierći oycowſkiey z bráćią dźielić/iezli go ná nim źiemſkim práwęm w ktorym ſobie do dźiedźictwá rowni ſą / niewygráią ták iákoś ſłyſzał. Támże glo.

Lenno Gográbſkie iáko chłopi zepſowáć mogą. Naſz wyſzey w ſłowie Gográbia. Oczekywánie lenne / expectantia feudalis, co ieſt/ Naſz wyſzey w ſłowie Białągłowá.

Jeźliby ieden ná drugiego ſkárżył o to / że mu Lenno

iego nieſłuſznie pośiadł / owby też twierdźił że ono lenno od innego Páná ma / tedy powinien káżdy z nich Páná ſwego do Sądu przywieść ku zeznániu. A ktoryby ſwego nieprzywiodł tedy lenno tráći/ á ow go ktory Páná ſwego poſtáwił/ otrzyma / by iedno ktory z nich nie był w lepſzey poſſeſsiey onego lenná / iáko ieżliby w iednym roku iedno obiemá było podano. Abowiem ieżliby ktory z nich tákowe lenno rok y dźień trzymał † bez ſłuſznego przenágabánia † ten (dla oney iego poſſeſsiey.) Lenná prze nieſtáwienie Páná ſwego / nietráći. Wſzákże owemu abo iego iśćowi odpowiedáć / y práwem ſię z nim rozeprzeć będźie powinien / ieſli go pomocna rzecz niewymowi. Kśiążętá też mogą Many ſwe záſtąpić przez liſt otworzyſty/pieczętowány / ktory przez wrodzonego ſwego ſłużebniká prześlą / bo ten imieniem Páńſkim lenná bronić / y ná to co mu zádádzą/odpowiedáć ma † á ten liſt ma być oddan obwinionemu ná świádectwo záłoby/ ieſliby tego potym potrzebowat. † A gdyby obádwá iednego Páná miánowáli/ tedy do niego w ſześći niedźielách máią być odeſłáni / z ktorymi Sędźia dwu ſwoich poſłáńcow poſle/áby ſię przyſłucháli ktory z nich wygra/ á tám zwyćiezony winę Sędźiemu/y ſtronie emendę pokupi. Spec. Saxo. lib.ii. artic: xlii. Tex.

Z tym Artykułem zgadza ſię práwo lenne/ ktore ták mowi : Jeźliby ſię dwá ſobie rowni o iákie opatrzenie párli/ á káżdyby z nich mowił / że to ieſt iego włáſne lenno / ktemuby też káżdy innego podawcę miá-

nował/

wał / tedy tá ſpráwá przed onym Sędźim / przed ktorym ſię wßczełá / ma koniec wźiąć: ále ieſliby ſię do iednego przedawce bráli / tedy ieźli Pán álbo podáwcá / onego ktory ieſt w poſſeſsiey / bez oßukánia bronić zechce / ten dobrá otrzyma / á to ieżliby druga ſtroná co przećiwko temu nieukazáłá. Ná drugim záś mieyſcu toż práwo ták mowi: Jeżliby ſię trzey álbo ich więcey ſpieráli o iedno opátrzenie / álbo beneficium vkázuiąc z obu ſtron rozne podawce / tedy Sędźia / przed ktorym ſię oná ſpráwá toczy / ma pytáć dwu meżow wiáry y świádectwá godnych / y w iednym powiećie z onymi ktorzy ſię práwuią / mießkáiących / ktorzy przyśiądz máią / ktoryby z onych beneficium ſłußnie / y bez wydárćia trzymał: á gdy ich świádectwo prawdy doydźie / tedy Poſſeſſor przy beneficium ſpokoynie zoſtánie / wyiąwßyby że go zá práwem y ſpráwiedliwośćią Sędźia odſądźił.

Z tąd báczyć możeß / iż czáſem ſkárgę ieden Sędźiá może zupełnie odſądźić / w ktorey gdy ſię co tákiego tráfi / muśi ią do innego Sędźiego odeſłáć / iákoś tu w texćie ſłyßał. Bo áczkolwiek Sędźiemu źiemſkiemu przyſtoiey ſądźić o gwałtowne ośiężenie dobr cudzych / wßákże kiedy ow rzecze / że one dobrá ma od Páná w Lenno podáne / tedy tám iuż Sędźia kończyć oney ſpráwy niemoże / poki ſię pierwey o lenno nierozeprą / z czym do Páná máią być odeſłáni. Dźiwowałbyś ſię też podobno temu / dlaczego tu w texćie nápiſano / że káżdy Páná ſwego do Sądu poſtáwić powinien: gdyż Sędźia źiemſki áni Máná / áni o dobrá lenne ſądźić niemoże? Będźieß tedy wiedźiał / iż Pan nie dlatego bywa do Sędźiego poſtáwion / áby tám co o lenno ſądźić miano / ále dlatego / áby Manowi ſwemu Lenno przyznał. Záczym go od gwałtu / y przenágábánia wymowi. (Tu ná tym mieyſcu w niektorych głoſach położone ſą pytánia około ośiężenia lenná / ktore iż więcey do lennego / niż do náßego práwá náleżą / opuśćiliſmy.)

Słyßałeś też w texćie / ten ktory rok y dźień ma lenno w poſſeſsiey / prze nieſtáwienie Páná trácić go niemoże / to ták rozumiey: ieżliby kto w poſſeſsiey lenná dawność wytrzymał / temu iśćá niepotrzebá / bo iuż ieſt beſpieczen bez wßelákiego przenágábánia.

Mogłbyś też tu ſpytáć / gdźie przedawcá onemu ktoremu przedał / obronę powinien? Ná coć odpowiem / iż ieźli idźie o lenno / tedy mu Pan obronę powinien przed ſwemi Many / y ieżliby obrońcá tego zániedbał / y owby z poſſeſsyey był wyrzucon / tedy przedśię práwá ſwego nietráći / poki ow ktorego wwiązano dawnośći niewytrzyma / to ieſt / poki rok y dźień nie będźie w poſſeſsiey / chybáby on pomocną rzeczą był zábáwion. A iż Kśiążętá Many ſwe przez liſty záſtępuią / to ták rozumiey / że to rádźi nierádźi ták czynić powinni / bo cokolwiek v

Sądu ſpráwy máią/to máią/álbo przez poſty/álbo przez liſty odpráwiáć † to dlate°/iż ieżliby ſámi oſſobámi ſwemi do Sądu przychodźili/tedyby ſię ich ludźie vbodzy/ ktorzy tám ſpráwy máią/ ſtrachali † tákże y ći ktorzyby im ſpráwiedliwośći mieli dopomágáć. † Nádto gdyby mieli ſpráwę iáką v Vrzędu / muśieliby ią ſtoiąc odpráwowáć/coby było z ich zelżywośćią. A ieżliby też chćieli śiedźieć/ to by też záś było przećiwko zwyczáiowi práwnemu. O liśćiech też tu tákich rozumiey/ ktoreby podeyźrzáne nie były/ y gdy tákie liſty do práwá przychodzą/ tedy máią być z pilnośćią oględowáne / y ku świátu przegládáne / ieżli co nieſkrobano/álbo nieprzypiſowano/tákże ieżli iáka litera ná znácznym y ſzkodliwym mieyſcu nie ieſt odmieniona/bo ieżli co z tych rzeczy naydźieſz/ możeſz liſt iáko fálſzywy odrućić: ná to też trzebá mieć báczność/ ieżli pieczęć ieſt onego kśiążęćiá właſna/bo ináczey liſt nie będźie ważny. A iż ten liſt przez wrodzonego ſłużebniká przeſyłáć máią/to dlatego/ że on ſłużebnik y przyſiądz zá Páná będźie powinien / ieżli ſię ſpráwá do przyſięgi ſchyly / á o tym w tych ſłowiech rozumiey gdźie mowi/że ten imieniem Páńſkim bronić ma/etc. Przyczym to wiedźieć maſz / iż gdy Kśiążę iákie przyſięgę czynić ma przećiwko ſobie nierownemu/ tedy ią przez Maná ſwego vczynić może / ktora przyſięgá śćiąga ſię ná obudwu/y ná Kśiążę/y ná Maná/ieżliże obádwá wiedzą/że nieſpráwiedliwa/o czym ieżliby Maná niewiedźiał/ tedy ona przyſięga ná duſzy ſámego tylko Páná zoſtánie/ták iákoby ſam przyſiągł. Przećiwko czemu zda ſię być Artykuł xlvi. lib. j. ś. s. gdźie ſtoiey: że przyſięgę Plenipotentowi nákazáną ſam Principał czynić ma (o czym niżey w ſłowie Przyſięga)ále tám mowi o ludźiách proſtych ábo o tych ktorzy Procuratory mieć mogą/ieżli chcą. Bo kśiążętá z potrzeby Procuratory mieć muſzą rádźi álbo nierádźi. Támże glo.

Gdyby kto dobrá iákie Lennem zwał/á drugiby ich iáko włáſności dochodźił / kto do nich będźie bliżſzy. Maſz niżey w ſłowie Właſność.

Ktoby Lenno/álbo wiáno mátkiey/álbo krewney

ſwey włáſnośćią ſwą czynił/ieżli tego ſześćią Mężow Láwice godnych niedowiedźie/ przegra. Spe. Sa. lib. ij. art. xliiij. Tex.

To dlatego/ iż Lenno z łáſki bywa dáne / przeto kto go źle vżywa/ tráći go. A iż ten o ktorym tu text mowi/ źle tego vżywa/ bo niemáiąc tylko lenno włáſnośćią to czyni † á Páńſkie lenno záwodźi † ſłuſznie go tráći. Támże glo.

Gdyby

Gdyby dobrá Lenne nie iednemu należáły / tedy co śię kolwiek ná onych dobrách wyſtępku ſtánie / nikomu innemu emendá álbo nagrodá nieprzychodźi / iedno temu ktory wolno w poſſeſsyey śiedźi. Specu: Saxon: lib: ij. arti: lvij. Tex.

Przyčzym maſz wiedźieć / iż dobrá od kogo przymowáć troiáko bywa / przez lenno / przez naiem / y przez zaſtáwę. Jeżli one dobrá kto trzyma w lenno / tedy ſkárgá należy wolnemu ich poſſeſsorowi. Jeźli w naymie trzyma / tedy to ták rozdźieliſz / álbo śię ſzkodá oná ſtáłá ták iż rzecz náieta przedśię wcále zoſtáie / á tám nagrodę naiemnik pozyſzcze. Albo śię ſtánie z vſzczerbkiem rzeczy naiety / á tám ſkárżyć Pánu przyſtoi. A ieżliby w zaſtáwie miał ony dobrá / tedy nagrodá przychodźi onemu czy fánt ieſt / á zgołá ták to rozumieć będźieſz / iż czyiá ſzkodá / temu też y ſkárgá y nagrodá należy: á ktemu / pewnieyſzy ieſt wierzyćiel długu ſwego ná fáncie / niż ná gołcy oſſobie: przeto też y nágrodá iemu ſłuſznie przychodźi. Támże glo.

Dziedźicá Lennego / gdyby kto po śmierći ſwey niezoſtáwił / tedy dźiedźic dobr iego źiemſkich weźmie czynſze / álbo dobrá ná lennie záśiedźiáne y záſłużone. Spe: Saxo: lib: ij. ar: lviij. tex.

O tym Práwá Lenne ták mowią: iż ieżliby Man vmárł bez potomká meżczyzny / ták żeby śię lenno záśię do Páná wrácáło / tedy gdyby vmárł przed mieśiącem Márcem / wſzytki pożytki ná on rok z lenná pochodzące / Pan weźmie. Jeżliby po pierwſzym dniu Márcá / áż do Mieśiącá Sierpniá / tedy pożytki one potomkom Mánowym nalężą / záśię ieżli po wyśćiu mieśiącá Sierpniá / tedy Pan weźmie pożytki. Wſzákże niektorzy ták rozumieią / iż ktoregokolwiek czáſu Man vmrze / tedy wſzytkie pożytki ná Páná przychodzą. Przyczym to maſz wiedźieć. iż Man dźiedźiczny niepowinien długu dźiedźicznego z lenná płáćić / iedno z pożytkow / co o bliſkim krewnym álbo innym Manie rozumieć maſz / ále nie o Synie / ktory wyrzekſzy śię z dźiedźictwá Oycowſkiego / nie oſtoi śię przy lennie / ták áby długu oycowſkiego nie miał być powinien płáćić / bo muśi álbo wſzytkiego odſtąpić / álbo we wſzytkim zoſtáć / wyiąwſzyby mu Pan z nowu Lenno zpozwoleniem Krewnych po nieczu podał. To też tu pomnieć będźieſz / iż gdźieby Man vmárł / niezoſtáwiwſzy potomká meżczyzny ná doł idącego / ázbudowałby co ná lennie / álbo żebygo popráwił / tedy Pan powinien potomkom iego dopuśćić ono budowánie znieść / álbo one popráwę zápłáćić: tákże ieżliby zá ſwe pieniądze powinność iáką do onego Lenná przyczynił.

Ten ártikuł od Rzymian poszedł / ktorzy gdy wszytek świát podbijáli / przekładáli Kśiążętá nád Prowinciámi Zołnierzow im przydawszy / ktore káżdy swym kosztem chowáł / ná ktory koszt role / y ośiádłośći prowinciey zwyćiężonych ośiadáli / á cokolwiek sie z dáło być naiemnego / to podawáli z pewnego vżytku / y Czynszu z ktorego żołnierze chowáli / á co zostawáło / to Rzymiánom oddawáli. Potym gdy dálsze Prowincie bráli / á one bliższe wpokoiu były / zdáło sie to przykro onym Kśiążętom żołnierze ná vstáwicznym koszćie chowáć / przeto onym żołnierzom pewne dobrá podawáli / z korychby sie sámi opátrowáli / á ztąd posługe byli powinni. Ten tedy ártikuł w sobie to zámyka: iż gdy Człowiek Rycerski dobr iákich z służby nábedzie / á vmrze / tedy one dobrá ná Páná przychodzą / ieżliby niebyło kogo ktoremuby y pawdą one dobrá należáły / ktoryby ie zásłużyć mogł / to iest / aby był táki potomek / ktoryby powinnośći Manowi Lennemu należące znośić mogł. Przeto bedźiesz wiedźiał / iż dźiedźicem Lennym iest Syn / Oćiec / Dźiad / ktoryby z stanu Rycerskiego pochodźili. Ci máią być zdrowi / y do zbroie sposobni / ábowiem niedołężni do spadku Lennego niebywáią przypuszczeni / poniewasz Lenno dlatego podawáne bywa / iż sie z broyną reką nieprzyiaćielewi bronił / ale iż sie niedołężny bronić niemoże / przeto też do Lenná niebywa przypuszczon. ¶ Dźiedźicá też dobr źiemskich o ktorymeś w texćie słyszał / ták rozumieć masz / iż tám ták corká iáko y syn dźiedźiczy: Przeto ieżliby do tákowych dobr ná Lennie zásłużonych syná niebyło / tedy ie corká weźmie do czásu / o ktorymeś wyżey w texćie słyszał / ktory text ták rozumieć masz / iáko sám w sobie brzmi / ále wszytek wiecey do Lennego niż do nászego práwá należy: gdyż Lenno nic innego nie iest / iedno żołd Rycerski / ktory ma być zásłużony. Támże glo.

S. S, lib. i. arti: liiij. I.M, ar: vij:

S.S. lib i ar: iiij. lib ii, arti: xxi, I.M. ar: xvj.

Czynsze lenne kiedy máią być płácone. Masz wyżey w sło: Czynsz.

Lenno álbo Iurisditia Lenná / w ktoreyby o gárdło

y o reke sądzono niemoże być podána w czwarte rece † od Krolá pocżąwszy † oprocż Szołtystwá / y to tylko w Grábstwie / to dlatego iż Sędźia bez Szołtysá sądźić niemoże / bo ieżliby nań skárżono / tedy przed Szołtysem odpowiedáć powinien. Specu: Sax: lib iij. arti: li. Tex.

S.S. lib: i. art. lix. I. M. arti. x. xvi. xviij.

A tu by mogł kto wątpić / iákoby to mogło być / żeby Lenno ná czwartą osobe śćiągáć sie niemiáło gdyby o gárdło álbo o zdrowie sądźić miano / okrom Szołtystwá / iáko w texcie stoiey / y byłoby to przećiwko wszytkiemu práwu Sáskiemu / boby żaden inny sądźić niemogł / iedno Szołtys / y Gográbiá niemogłby być obieran. Abowiem gdy Krolá postáwisz ná pierwszym mieyscu / Márgrábiá bedźie ná

drugim / Grabia na trzecim / a ten ktoryby za nim ßedł / Szołtysem by / y na czwartym mieyscu był / po ktorym inßy w Saskiey ziemi niżey być niemogł / zaczym kto by miał o gardło / y o zdrowie sadzić / musiałby być / albo Kśiażęciem / albo Gograbia / albo Szołtysem / coby było iaśnie przećiwko artikułom lv. lviij. y lxxi: lib. i s. s. gdźie stoiey / że Gograbia obrany na gardło y na zdrowie sadźić może (o czym wyżey w słowie Gograbia.) Rozumieć tedy ten artykuł bedźieß / iż mowi tylko o takim Lennie / ktore sam Krol podawa / a takie wßytkie ktore Krol z strony Rzeczypospolitey / ile do Sadow podaie / bywaia albo Kśięstwa / albo Grabstwa / albo Szołtystwa: inßy Panowie moga Sady podawać w dalße rece / iako Margrabia. Albo powieß / iż to co tu mowi o podawaniu Lenna / rozumieć sie ma w Grabstwie / bo tam naprzod Kśiaże Lenno przyimuie od Rzeczypospolitey / a Grabia od Kśiażęcia / y inż tam Grabia dalßego Sadu w Lenno podać niemoże / okrom Szołtystwa. Ale tu prawdźiwe tego textu wyrozumienie należy / w tym słowku Grabstwo: tak to rozumieiac / że w iednym Grabstwie Lenno Sadowe w czwarte rece podane być niemoże / oprocz Szołtystwa / nie aby inż okrom Grabstwa Lenno mimo czwarta osobe podane być niemiało / ale że to tylko wsamym Grabstwie tak ma być / co vtwierdza zwyczay nalepßy wykładacz wßytkych praw. Tamże glo.

Lenna Sadowego / iż trzymać żaden nie może / ieźli nie bedźie Ławice godnym / maß niżey w słowie Sedźia.

Ktoby Lenno przyiał od śiebie rownego / albo nie rownego / ten rodzaiu ani prawa swego nienaruβa / ale tylko Stan swoy przez to poniża Specu: Saxo: lib. iij. arti. lxv. Tex.

To dlatego / iż rodzay pochodźi z przyrodzenia / a dostoieństwo Lenne z prawa pisanego / ktore prawa przyrodzonego zatłumić niemoże: iako gdybym ia był panem onego ktoremu dobra podawam / to prawo pisane znośi / boby mogło być / żebych ie bratu swemu podał zaczym bym iego panem był / według prawa / ale według przyrodzenia przećieby on był bratem moim: bo prawo pisane niemoże mu tego odiać / aby mi bratem niebył. O tym tedy text mowi: Iż prawa swego nienaruβa / to iest emendy / ktoraby miał mieć według prawa nie vmnieyβa / ale tylko stan Rycerski poniża. Tamże glo. S. S. lib. iij. arti. lxxviij.

Do Lenna Mężowego / co za Prawo ma Zona / także y oroznośći oczekawania Lennego / y wiana y dożywocia Białychgłow. Maß niżey w słowie Wiano. ¶ O czworakim tez Lennie Białychgłow. wyżey w słowie Białagłowa.

O len-

¶ O Lennie pátrz więcey w ſłowie Man. A o Láwniczym Lennie. Maß wyżey w ſłowie Láwńik.

Lichwá.

Jeśli y to Lichwá / kiedy Czynßowńik niezápłácony czynß / co dźień to wedwoynaſob płáći / tákże. ieżliby lichwy práwo dozwalá álbo nie: ſtąd zrozumieß co ſię niżey powie. Aczkolwiek niektorzy mowią: Iżby miáłá być dopußczona / ſadząc ſię ná niektorych práwách / ále ty przyſteyńiey odpowieß: iż Lichwá niema być brána / y owßem iey y ſtáry y nowy zakon zákázuie. A czegokolwiek Duchowne práwo zákázuie / tego też y świeckie práwá zábraniáią. Przeto ieżliby kto vpornie mowił / że Lichwá nie ieſt grzech / ma być rozumian zá odßczepieńcá. Do czego wiedźieć maß / iż lichwá ieſt to / kiedy kto więcey bierze niż pożyczył / á ty práwá y świeckie / y Duchowne niedopußczáią / tylko wpięćiorákich przypadkách. Naprzod Kośćiołom / ktorym tego dla oſobliwy łáſki y wolnośći pozwolono. Powtore / gdźieby rękoymiá zá kogo lichwę płáćił / tedy ſię iey też może vpomináć. Potrzećie / może káżdy pieńiedzy dochodźić / ktore iákoby zá winę vſtáwiono: iáko gdyby kto rzeczy Kośćielne pobrał / weczwornaſob to wroćić powińien / co ſłußnie wypełniono być może. Poczwarte / kiedy kto lichwę bierze względem podiętey ßkody. Popiąte / kiedy ią kto bierze z ſłußnych przyczyn / y przyſtoynych / iáko zprzedłużenia zapłáty. Przeto kiedy kto zapłátę nieſłußńie zwłacza / może mu ſię lichwy vpomináć / ktora nie będźie właśńie lichwą / ále nagrodą ßkody. Abowiem káżdy może ßkodę ſwą opátrzyć / iáko rozumie. Do tego przydawáią ießcze niektorzy ßoſte / że lichwá może być brána od Zydow y od Niewierńikow / dlatego / iż ći ſą náßymi / y wiáry Chcześćiáńſkiey nieprzyiáćiołmi / záczym możem dobrá ich o śiádáć. Siodma / ieżliby on ktoremu pożyczono więcey nizli wźiął / wracał z ßczodrobliwośći y dobrey woley ſwey. Oſma / kiedy komu pieńiedzy pożyczáią ná chlubę / to ieſt / áby ſię zdał być bogátßym / bo záto może od niego wźiąć. Dźiewiąta / iż z dobrb zá poſąg z żoną wźiętych pożytki może ſobie káżdy przywłaßczyć / y ich niewrácáć (bo ty dla znoßenia brzemion Małżeńſkych dawáne bywáią). Dźieśiąta / kiedy kto co kupi do pewnego czáſu / tedy pożytki z dobr kupionych może wźiąć / tákże ieżliby ono kupno wieczne było.

A tu z pilnośćią pomńieć maß / iż † ieżlibym ia pieniądze wpłát wźiął od korych bym pewne intereſſe, álbo lichwę dawał / w tymby przyßedł moy dobry przyiaćiel do mnie / proßący mię / ábych mu z tych pieńiedzy

od kto-

od ktorych ia płatuie czego pożyczył / z tegoż płatu iákom sam dostał/ cobym ia dla niego vczynił: ále bym to sobie przedsie opatrzył/ àby mi czynsz dawał / ták żebym go ia też wierzycielowi swemu dáwàc mogł/à stadbym żádnego pożytku od niego niemiał / tedy gdyby mie potym chciał kłepáć/żebym lichwe od niego brał/nie powinien mu ná to odpowiedáć / bo iákom pożytku niemiał / ták też szkody słusznie niemam mieć. Nád to † iezliby kto tym vmysłem co kupił / przedał/ álbo pożyczył z pewna vmowa/álbo pod pewna nádzieia/że przez to pożytek iáki mieć bedzie / tedy oná nádzieiá pożytku czyni go lichwiarzem. Tàkże też świetokupstwá winien bywa ten ktory co tym vmysłem dáie/áby iákiego opátrzenia kościelnego dostał. Wszákże tu nie iest potrzebá aby zásie co wrácáć miał/ále tylko àby pokutował y skruche miał zá grzech/ ktorego sie dopuścił. Specu: Saxon: lib: j. art: liiii.glo.

Listy.

Przeciwko Listownemu dowodowi / iáko sie kto odwodzić má. Masz wyszey w słowie Dowod.

Ktoby też listy osławne pisał/ iáko ma być karan. Masz wyszey w słowie Karánie.

List álbo przywiley/ z ktorych przyczyn nikczemny /y nieważny bywa. Naydziesz niżey w słowie Przywiley.

Gdzieby Listi álbo dowody wierzycielowi poginęły / máia mu być z nowu wydane/gdy zguby dowiedzie/ábowiem strácenie dowodu prawdy nie odmienia. Nád to/ tego co ná liście / álbo w dowodzie było zeznàwáć niemoga/ci ktorzy spráwy oney nieświádomi. Spec : Saxo. lib. ij.art.xllii.glo.

Listom sie z pilnościa przypàtrzáć potrzebá. Masz wyszey w słowie Lenno.

Tàkże ktoby list fàłszywy v Sadu vkazawszy vmárł/ ktory list by potym kto drugi wnosił/przeciwko komu przydzie pràwem postepowáć. Masz wyszey w słowie Fàłsz.

¶ Jáko też listom Krolewskim wiáre dáwáć. Masz wyszey w słowie Krol.

Łup.

S.S lib.iij. art. xxxvi. I.M. art. cxxxix.

ZŁVpiony naprzod do poſſeſsiey ma być przywrocon/y poki przywrocon nie bedzie / odpowiedáć o rzecz złupiona niepowinien: á tákowe przywrocenie ma mieyſce/ y przećiwko temu ktory złupił/y przećiwko temu ktory złupić roſkazał/ álbo ná to przyzwał. Specul. Saxo. lib.ii. artic: xxv.glo.

Złupione/ y krádźione rzeczy iáko długo Sedźia chowáć ma. Maß niżey w słowie Sedźia.

S. S. lib: iij. ar: xiij.

Złupienie dwoiákie ſie náyduie. Jedno gdy kto złupi to co nie iego ieſt/zá co nie idźie pieniężna winá / dlatego/że ſpráwá ieſt pokárna. Drugie/gdy kto złupi co iego właſne ieſt / iáko kiedy ſie kto bez woley

S. S. lib: ii. arti: xxiiij.

Sedźiego rzući ná iáka rzecz / ktorey kto inny vżywał/á ten choć rzecz oná iego właſna byłá/wine przepada. Spec:Saxo.lib.ii art. xxxiiii.glo.

Złupione y náleźione rzeczy iáko Vrzedowi odpowiedáć/ y iáko ie długo chowáć. Maß niżey w słowie/ Náleźiona rzecz.

Gdyby Grod álbo Zamek iáki obwiniono o to /że ſie z niego złupienie ſtáło / álbo że tám łup/ ná Zamek wnieśiono/ tego ſie Pan onego Grodu/álbo iego obywátel może ſpráwić przyſiega/ ále kómuby dawano wine że on ſam złupił / tedy poki ſie ſam pierwey nieſpráwi/ nie bedźie mogł Grodu wymáwiáć. A gdźieby kto Grod winił/ chcac go Szránkámi pokonáć/tego Pan oneg° Grodu/álbo iego obywátel/ przećiwko ſobie w rozdáiu rownemu bronić może bo ináczey y Grod y obywátele iego beda oſądzeni y wywołáni. A ſkárżyłlyby też kto/że go z ktorego Grodu złupiono / y dawáłby w tym komu wine tedy/ Pan onego Grodu powinien obwinionego poſtáwić / áby ſie ſpráwił/álbo nágrodźił/czego ieżli nie vczyni/ſam bedźie powinien odpowiedáć. Zátowałliby też kto przećiwko Grodowi iż z niego złupion ieſt/á Actor nieznáłby łupieżce / tedy Pan bedźie powinien zá ßeść niedźiel Zamek álbo Grod ſwoy przyſiega obmowić/ieżliby mu w tym wine dawano/álbo ßkode według práwá / nágrodźić bez emendy / á to ieżli ſam onego vczynku iákokolwiek winien nie ieſt. Jeżliby też ludźie iácy z Zamku wyiecháli / y ßkode vczynili / á do niego ſie záś przez dźień/y przez noc niewroćili/ y rzeczy złupionych przed zamkiem álbo do zamku do ſchowánia niedáli / tedy on zamek od vczynku wolen bedźie. Ale ieżliby zboyce ábo łupieżcy oni do zamku záś wiecháli / y łup by tám w nim álbo przy nim ſchowáli / tedy ſłußnie on Zamek / álbo Grod o on vczynek ſadzon bedźie. Spe. Saxo lib.ii.art.lxxii. Tex.

Máydeburg.

Aydeburg od Cesarzá Ottoná wielkiego / zá iednostáynym zezwoleniem wszytkiey ziemie Sáskiey/ záłożone/ zbudowáne / y Mieyskim práwem opátrzone: iest głowne/ y nastárße Miásto w wßytkiey Sáskiey ziemi / zá ktorego práwem też Hállá (zacne Miásto) záśiádło/ ták/ że obiedwie te Miástá iednego práwá vzywáią. A wßytcy z Polski/ z Czech / z Márgrábstwá Myssenskiego / z Lusátiey † z Márgrábstwa Brándeburskiego/ z Kśięstwá Sáskiego/ z Grábstwá Asserslebskiego † y ze wßytkich Miast tym ziemiam przyległych/ ktore też zá práwem Máydeburskim śiedzą/ práwo swe z Halle odnośić: á iezliby w Halli Sententiey vznáć nieumieli / tedy po nie do Máydeburgu słáć/ y stámtąd ią odnośić máią. Abowiem te Miástá są w iednym práwie/ y iednáko praw Mieyskich w Sáskiey ziemi/ bronią y strzegą/ I. M. art. x tex.

Máydeburg stąd ták rzeczony iest / iż był zameczek / álbo twierdza nád rzeką Albim/ w ktorym Pánny y inne Białegłowy mießkáły/ roskázuiąc y zámkowi onemu/ y wßytkiemu powiátowi tám przyległemu. Ten zameczek zwano Maydeburg/ stąd iże go Pánny záłożyły/ y zbudowały. A gdy Cesarz Otto one ziemie posiadł /y ludźi tám osádzáć począł/ Pánny dobrowolnie zamek poddáły. Stądże y dźiś Máydeburczánie noßą ná Chorągwiách/ álbo Proporcách zá Herb Pánnę wymalowáną stoiącą miedzy dwiemá wieżámi/ y trzymáiącą w obudwu ręku wieńce rożáne/ ná znak tego/ że niezwyćiężone były. Támże glo.

Jesliby w Máydeburgu sententia nie byłá przyięta/

máią sie ćiągnąć zá rzekę Albim do Schártániey/ á z tamtąd máią przywieść czterech mężow/ co mogą nástárßych/ á to dlatego/ że pierwey niż Máydeburg to Kśięstwo fundowáne y záłożone iest przez Ottoná Cesarzá/ y w iednym práwie z Máydeburgiem śiedźi. Ci czterzey Mężowie támtąd z przywiedźieni/ máią być postáwieni w Máydeburgu przed pałacem CESarzá Ottoná Lisowátego / ktory potym Pallántią tamże ná końcu Tumu postáwił / przeto iże niemogli z káżdą Sententią nieprzyiętą vstáwicznie zá dworem ćiągnąć. Iur. Municip. art. xii tex.

W Máydeburgu co zá zwyczay około wian / naydźieß niżey w słowie Wiáno.

¶ Tákże co zá zwyczay około obierániá Rádźiec y stárßych Cechowych. Naydźieß niżey w słowie Ráycá.

Małżeństwo.

Miedzy tymi ktorzy wzgore / y tymi ktorzy ná doł idą inter Ascenentes, & descendentes Małżeństwo być niemoże. Maß wyżey w słowie Adám.

A iż Małżeństwá w piątym stopniu krewnośći Duchowieństwo dopuśćiło. Maß wyżey w słowie Krewność.

O troiákim dárze Małżeńskim. Maß wyżey w słowie Dar.

Iż nád Małżeństwo nic głownieyßego / y przyrodnieyßego niemaß / przeto też nigdźiey więtße spráwy sie nietrafiáią / iáko w Małżeństwie / ktore człowieká śmielßego czyni / y przez ktore rodzay ludzki / przez ták wiele tyśiecy lat do tego czásu trwa. A dla tey śmiáłośći w Małżeństwie / osobliwie práwá o Małżeństwie są stánowione / iákoż z tey przyczyny Theodosius mnieyßy / y Iustinianus CESArze dosyć ßyroko práwá o Małżeństwie postánowili / y stárych y swoich własnych vstaw popráwiwßy. O czym też Constitutia Bonifaciussa osmego / w ty słowá brzmi: Z ßczerego y pewnego poślubienia / choćia dla krewnośći / bliskośći / niedostátku / nabożeństwá / álbo iákiey inßey słußney przyczyny nieważnego / by iedno z niedostátecznego zezwolenia mkczemne nie było / pochodźi skuteczna / do przeßkodzenia y rozerwánia przyßłego / ále nie do rozwiedźienia przeßłego Małżeństwá przyczyną / y przekáżą spráwiedliwość pospolitey vczćiwośći. Przeto ktoby státecznie y pewnie iákiey Białeygłowie poślubił / á potym by też z drugą oney pierwßey krewną toż vczynił / tedy mocą pierwßego poślubienia / ktoremu dla spráwiedliwośći vczćiwośći pospolitey poślednie poślubienie nic nießkodźi / wstąpić w Małżeństwo z pierwßą / powinien. Ten záśie ktory iákiey Białeygłowie poślubi pod pewną conditią / á poki śie conditiey dosyć niestánie / drugiy ieyże krewney poślubi słowy / ktore zárázem Małżeństwo czynią / per verba de præsenti, tedy przy tey wtorey zostáć będźie powinien. Gdyż z poślubieniá / ktore śie conditionaliter stáie / poki śie conditia nie spełni / iáko zezwolenia niemáiącego / y niepewnego / nie pochodźi spráwiedliwość pospolitey vczćiwośći. Ten że Bonifacius drugą constitutią

o małżeństwie / ktore miedzy dźiećmi być może / zostáwił w ty słowá. Jeżliby dźieći niedorosłe sobie poślubili / álbo rodźicy ná mieyscu ich / choćby iedno miáło wiecey niż śiedm lat / á drugie mniey: ieżli przez społeczne mieszkánie / álbo iákokolwiek ináczey / słowem álbo vczynkiem nie bedźie sie znáczyło / iż wteyże woley / y przyzwoleniu po śiedmi lat trwáią tedy on ślub ktory z przodku nikczemny był y wyściem tego cżásu sie nieutwierdźi: záczym y spráwiedliwośći pospolitey vczćiwośći nieprzynośi. Toż rozumiey / ieżliby niedorosły z dorosłą / ábo oboie niedorośli / y dorastánia nieblizcy / w ktorychby złość lat zupełnych nieczyniełá / sobie poślubili / z słowy ktore zárázem małżeństwo czynią / per verba de præsenti. ábowiem on ślub wedlug prawá / tylko przyszłym małżeństwem był / choć słowá były de præsenti y choć vmyśł był do małżeństwá / tedy przedśie gdy lat dorosłą / niezostáią w skutecżnym małżeństwie / áni ono małżeństwo / ktore dla młodych lat małżeństwem być niemogło / przez wyśćie czásu wyżey opisanego w mocy niezostawa / ieżliże sie ćieleśnie niezłączą / álbo iákokolwiek ináczey / státecżnym przedśiewźieciem / tegoż przyzwolenia lat niedorosłą: wszákże przez ono postánowienie / ktore ważyło iáko mogło / nieták iáko dźiáło / weszłá przystoynośc pospolitey vczćiwośći. Slub też ktory częstokroć rodźice ná mieyscu synow swych dorosłych / álbo niedorosłych czynią Syny / gdy miánowićie ná to pozwolą / álbo y ćicho / iáko gdyby bedąc / przytym / nieprzećiwiłyby sie wiąże: skąd też słusznośc pospolitey vczćiwośći pochodźi. Tákże ieżliby Synowie przyślubie niebywszy / y o tym niewiedźiawszy / po wźieciu onego ślubu wiádomośći / ćicho álbo miánowićie przyzwolili: bo ináczey ślub przez rodźice ná mieyscu synowskim vczyniony / synow niewiąże / áni stąd vczćiwośći pospolity przystoynośc pochodźi. Specu: Saxo: lib: i. arti: xxi. glo.

Spráwá o Małżeństwo Sądowi Duchownemu należy. Spe: Sax: lib: i. arti: xxv. glo.

Małżeństwo trzy rzeczy rozrywáią / o ktorych masz wyżey w słowie Cudzołożnyk.

Iż bezecżni nie są małżeństwá oddaleni. Masz wyżey w sło: Bezecny.

Do Małżeństwá niesposobni / troiácy sie náyduią. Pierwszy są / ktorzy sie niesposobnymi rodzą / iáko są Bekárci. Drudzy są / áczkolwiek dobrze spłodzeni / ále do małżeństwá niesposobnymi sie stawáią álbo że sie Małżeństwá zárzekli / iáko są Duchowni / y Mnichy / álbo że z iákiey słuszny przyczyny to zásłużyli / że w małżeństwo wstąpić niemogą / iáko są ći ktorzy sie ze dwiemá śiostrámi / álbo z mátką y z dźiewką łączą. Trzeći są ći ktorzy sie nieporządnie rodzą / ktorzy áczkolwiek w Małżeństwo wstąpić mogą / ále przedśie pożytku práwá małżeńskiego niedostępuią. Bo dźieći ponich nie dźiedźiczą Spe: Sa: lib: i. ar: li. glo.

I. M.ar. iiij

S. S. lib. i. ar. xxxviij.

Iáko

Iáko ſie wolno káżdemu zenić tele rázow / ile chce / poki bez zony byc niemoże / álbo nieche / by mu ich też trzy álbo cztery vmárło / ták też Białeygłowie wolno po śmierći mężow ſwych iść przyſtoynie zá innego / á ták z pierwſzym iáko y z poślednim dziatki rodzić / ktore w dobrách rodzicow ſwych niewątpliwie dziedziczyć będą. Spe: Saxo: lib: ij. ar: xxiij. tex

W ten Artikuł ieſt o ſtanie Małżeńſkim / ktory miedzy wſzytkimi ſtány y świeckie pierwſze mieyſce ma / y człowiekowi śmiertelnemu / nieśmiertelność przynośi / iákoż Adam y teraz w potomſtwie ſwoim żywie † gdyż przez potomſtwo / ktorego w Małżeńſtwie nábywamy / S. S. lib. iii arti: xxvij rodzay ludzki wiecznie trwa †. Ten ſtan przed inſzymi troiákim ſpoſobem oſobliwie ieſt vczczon. Naprzod / iż ieſt ze wſzytkich ſtanow naſtárſzy: ábowiem ſie począł zárazem z przyrodzenim / y miedzy napierwſzymi ludźmi ieſt poſtanowiony. Potym iż ieſt ſtanem świętym á to w zgledem władzey y vſtáwy Bożey / ábowiem go ſam Pan Bog poſtanowił / ktory iż ieſt pełen wſzego dobrá / tedy też to pewna że y zakon iego dobry y doſkonáły być muśi: áczkolwiek ludźie ktorzy w tym ſtanie żywią / nieſtáteczni y odmienni ſą † záczym y ſpráwy / y żywot ich snádno odmienion być może †. Przedſie ten ſtan ſtátecznie y nieodmiennie trwa. Ná to ten ſtan świętym ieſt / w zgledem wielu oſobliwych cnot / ktore w ſobie ma: bo ſie w nim innych wſzytkich ſtanow cnot ſkutki zámykáią: á oſobliwie też w ſobie ma / y trzy cnoty Duchowne / wiáre / nádzieie / y miłość. Wiáre w tym oſobliwie / iż iezliby ieden z nich niewiernym był / tàm zupełność ſtanu Małżeńſkiego nie będzie. Jeſt też y nádzieiá / bo dla czegoby człowiek dziatki rodzić y wychowywáć miał / by ſie nieſpodziewał że ſie to dziecie ku czci y służbie miłego Bogá / áby przez to wiecznego żywotá doſtąpił? Jeſt też miłość Boża prawdziwa / w tym gdy kto ſtanu Małżeńſkiego vczciwe y pobożnie ſtrzeże / y Małżonkę ſwą iáko ſam śiebie pobożnie miłuie †. A nád to ieſt / wtym ſtanie y czyſtość prawdziwa / ábowiem † Małżeńſtwo nie ieſt ſtrácenie czyſtośći / ále zwiazek przyzwolenia. A wzgledem tego ſtanu y Pánná czyſta Mária ſtáłá ſie Mátką Bożą / nie przez złączenie Małżeńſkie / ále zà ſkritą ſpráwą y zrzadzeniem Bożym. Jeſzcze ktemu / wtym ſtanie náyduie ſie też y dobrowolne vboſtwo / gdyż ten ktory ſie ſam drugiemu dáie / nic ſobie niezoſtawia: bo iáko co własnego mieć mogą / ći / ktorych ćiáłá nierozdzielne ſą. Jákoż o tym Doktorowie S. doſyć ſzeroko piſáli ná Ewángelie / w ktorych to czy taſz: A toſmy my wſzytko opuśćili / etc. y potym ná innym mieyſcu: A będą dwoie w iednym ćiele. Nad to / ieſt w tym ſtanie prawdziwe poſłuſzeńſtwo / bo Pan Bog ſtànowiàc go roſkazał Ewie / áby byłá pod mocą mężá ſwego. Ná oſtatek / ten ſtan

ieſt napożytecżnieyßy ze wßytkich / bo iezli ſtanu Małżeńſkiego nie było / muśiałyby wßytkie inne ſtany zgynąć / bo ten ieſt poſtánowiony przed wßytkimi ſtany / á ieſt ſam w ſobie doſkonáły / inßc wßytkie od niego pochodzą / Przeto Pan Bog przy ſtworzeniu cżłowieká nie iáki inßy zakon / tylko Małżeńſki poſtánowił. Abowiem w tym ſtanie máią ſie zámykáć wßyſcy ludzie / ktorzy do Páná Bogá należą / albo ćieleśnie / álbo przez podobieńſtwo. Gdyż Małżeńſtwo znácży prawdziwą y cżyſtą miłość / ktorą Bog Oćiec ma przećiwko oblubienicy ſwey Kośćiołowi Chrześćiáńſkiemu / znácży też z iednocżenie Syná Bożego z cżłowiecżeńſtwem. Nád to ieſt znákiem przemießkánia Duchá Swietego w dußách wybránych.

Maß teß tu wiedzieć / iż pięćiorácy ludzie wſtąpić w Małżeńſtwo niemogą. Pierwßy ſą ći / ktorzy cżyſtość ślubowáli. Co wiec dwoiáko bywa / ták iáko też obietnica / álbo poślubienie dwoiákie ieſt. Iedno proſte / iáko kiedy kto względem ślubu vcżynionego przeżegnánie od Biſkupá przymuie / á to Małżeńſtwá nierozrywa. Drugie poślubienie bywa iáwne y więtße / iáko kiedy kto do klaßtorá wſtąpi / á to rozwodźi Małżeńſtwo. Drudzy zá ſie ſą / ktorzy ſie żenić nie mogą / kiedy kto pierwy ślubuie. Co też dwoiáko bywá / albo o przyßłym Małżeńſtwie: zgołá co małżeńſtwá ſkutecżnego nieroſpara / wßákże gdzieby zadátek záßedł / tám iuż w ſwey mocy zoſtánie: álbo ſie to ſtánie tákimi ſłowy / ktore zárázem de presenti cżynią Małżeńſtwo / co roſpara wßelákie ſtadło / ktoreby ſie potym złącżyło. Potrzećie / poiąć żaden niemoże tey ktorą pierwey iego krewnemu poślubiona byłá / zwłaßcżá iezli oboie mieli po śiedmi lat: tákże Białeygłowey niewierney / álbo heretycżki poimowáć ſie niegodźi. Pocżwarte / Kmotrá ſwego / álbo Kmoßki poiąć nie może / zwłaßcżá gdyby ſie iuż w Małżeńſtwie twoim Kmotrem albo Kmoßką ſtáłá / Poiąć ſie też nie godźi tey z ktorąby kto iáwnie cudzołożył / á to iezliby iey zá pierwßego mężá dobrego zdrowia / ślubował / álbo przyzwolił. Popiąte / krewney ſwey álbo żeniny poiąć niemoże.

Przycżym ießcże y to wiedzieć możeß / iż ſpráwá Małżeńſka wßelkiego cżáſu bez grzechu być może / á to kiedy ſie dzieie álbo wnádzieie płodu álbo dlá vwárowániá ſie cudzołoſtwá. Pierwßa tám tá przycżyná byłá cżáſu niewinnośći / tá poślednia weßłá z grzechem / gdy Adam przykazánie Páńſkie przeſtąpił. Támże glo.

Małżeńſtwu żadne obietnice przydawáne być niemogą / y iezliby przydana byłá niewiąże. Iáko kiedybyś rzekł / że ſyn moy twoie corke poymie / á ktoby z nich dal do rozerwánia przycżyne / niechay drugiemu przepádnie ſto złotych / táka obietnicá nic niewázy / áni trzymána być ma / dlatego / że Małżeńſtwo wolne ma być. Specu: Saxo: lib: iij. artı: ix. glo.

Biała-

Białagłowę gdyby kto poiął zniewiádomośći/ á poiąć według iey práwá niemogł/ ieżliby ſię potym rozwiedli/ to dźiećiom ták przed rozwodem národzonym/ iáko y czáſu rozwodu w żywoćie będącym w práwie ich nießkodźi. Specu: Saxo:lib. iij. arti. xxvij. Tex. O czym też wyżey w słowie Białágłowá.

A tu maß wiedźieć/ iż małżeńſtwo według przyrodzenia y miedzy krewnymi być może/ czego potym práwem piſánym w pewnych ſtopniách krewnośći zábroniono/ záczym ſię czáſem tráfia/ iż ſię z niewiádomośći poymuią ći ktorzyby ſię poimowáć niemieli/ o ktorych ten Artikuł mowi: A to ſię poſpolićie troiákim ſpoſobem dźieie. Naprzod poymuią ſię niektorzy/ ktorzy ſię mieć niemogą/ co dwoiáko przychodźi/ álbo z przyrodzenia/ álbo z przypadku. Z przyrodzenia/ kiedy kto ſpráwie y powinnośći málżeńſkiey doſyć czynić niemoże (iáko poſpolićie ſą ludźie z przyrodzenia źimni.) Z przygody iáko kiedy kogo ßczáruią: á z tych obudwu przyczyn małżeńſtwo ſię rozwodźi. A że byś tym lepiey zrozumiał/ iáko y kiedy to być może/ tedy to ták dźielić będźieß. Iż ieźli przedtym niżli ſię to ktoremu przydáło/ ſtáli ſię przez ſpolne złączenie iednym ćiáłem rozwieść ſię niemogą: ále ieźli ſię niezłączeli/ mogą ſię rozwieść. Wßákże gdźieby to żoná mężowi uczyniłá/ álbo uczynić dáłá/ nie wſpomoże iey to/ ále powinná z nim do końcá mießkáć. Ieżliby tedy zá tákim niedoſtátkiem rozwieść ſię mieli/ tedy potrzebá áby pierwey z ſobą przez trzy látá mießkáli/ niżli ſię rozwiodą/ zwłaßczá ieżliby byłá nádźieiá/ że mu ſię to może popráwić/ A gdźieby wątpiono/ ieźli ſię złączili álbo nie/ tám má być rozumiano/ że ſię złączyli: á to dla uczciwośći ſtanu małżeńſkiego. Drudzy ſię záś poymuią/ ktorzy z ſobą mießkáć niepowinni: co ſię wiec ſtawa z ośmi przyczyn/ z ktorych pierwße cztery/ ták rozwodzą iákoby małżeńſtwá nigdy miedzy niemi niebyło/ ták iż rozwiedziony inßą/ y oná inßego poiąć może/ á poślednieyße zá ſię cztery ták tylko rozwodzą/ że mießkáć z ſobą niemogą/ ále małżeńſtwo w ſwey mocy zoſtawa. Z pierwßych tedy czterech przyczyn tá pierwßa ieſt. Ieźliby komu pánnę obiecano/ á inßą mu dano/ tedy małżeńſtwá dźierżeć niewinien. Druga/ ieżliby iedno z nich wiáry odſtąpiło/ álbo ieżlyby oboie niewierni byli/ á ieden z nich ſię do wiáry Chrześćiáńſkiey náwroći/ drugiby w niedowiárſtwie zoſtał/ tedy náwrocony może inßą poiąć/ tákże ieźliby niewierny náwroconemu krzywdę znáczną uczynił. Trzećia/ ieżliby wolni niewolnicę/ álbo niewolnik wolną z niewiádomośći poiął. Czwarta/ ieźli z przymußenia ślubował. Z poślednich záſię czterech przyczyn ta pierwßa ieſt. Ieżliby mąż z żoną dobrowolną czyſtość poślubili. Wtora/ Jeśliby iedno z nich cudzołożyło. Trzećia/ ieżliby ieden z nich heretykiem zoſtał. Czwarta/ ieżliby ieden ná gárdło drugiemu ſtał. Trzeći záś/

choć ſię poymą/przedſię ſię od śiebie wſtrzymawáć muſzą/ też dwoiá-kiem ſpoſobem / álbo do pewnego cżáſu / álbo wiecżnie. Do pewnego cżáſu/iáko cżáſu choroby Białymgłowam przyrodzony / ktorą miewá-ią káżda według płći ſwoiey: iedne ná nowiu/drugie ná zchodzie Kśięży-cá/iedne mniey/drugie więcey/ á pocżyna ſię to od cżternaſtego/ á trwa áże do pięćdzieśiątego roku: wßákże ſkoro w brzemię poſtąpi/tedy vſtá-nie/y záś poydzie ſkoro po zleżeniu/poſpolićie przez cżtery Niedźiele. A tá ieſt przycżyna/dla ktorey białegłowy zwykły w połogu ßeść niedźiel leżeć / y niegodzi ſię w ten cżas z nią łącżyć / bo ſię przez to y na zdro-wiu pſuią/y potym z trudnośćią poſtąpić mogą/ á ktemu rozmaite cho-roby z tąd przychodzą / ktoremi ſię tu báwić nie będziem / bozmy nie Philoſophowie. * A proßę ćię Czytelniku miły / ſkromnie y vcżćiwie to mieyſce odemnie przymi/bo áczkolwiekem to bacżył / że do práwá nie-wiele należáło/ wßákże iżem go we wßytkich inßych Exemplarzách/ ták ználazł/opuśćić mi ſię go nie godźiło / ábym w tym przećiwko po-winnośći ſwey co nie wyſtąpił. * Potym wſtrzymáć ſię też mąż od żony powinien / cżáſu dni świętych y poſtych / dlatego/ áby tym lepiey mogł Pánu Bogu ſłużyć.

A iżbyś rożność tego grzechu tym lepiey obacżył/ będźieß wiedźiał: iż złącżenie Małżeńſkie ze trzech przycżyn oſobliwie bywa (iákoś też wyżßey ſłyßał.) A ták kiedy tho kto cżyni z wßetecżeńſtwá / ſam ſię do tego pobudzáiąc/śmiertelnie grzeßy. Powtore dźieie ſię to więc dla vchronienia cudzołoſtwá / á tym lżey grzeßy. Potrzećie/ dla potomſtwá/co záſługę cżyni † nie ináczey iákoby kto iáłmużnę dał † ále gdy to przyſtoynego cżáſu vcżyni: bo ieżlibyś to nie ſwego cżáſu vcżynił/maß ſię ſpowiedniká rádźić / gdyż z tąd wiele niedoſtátkow przychodźi. Abowiem ieżli białagłowá cżáſu choroby ſwey w brzemię poſtąpi/tám dźieći rzadko zdrowe bywáią: bo poſpolićie álbo ocżu cho-rych/álbo trędowáte/álbo iákokolwiek ináczey záráżone będą/á cżáſem też y Mieśięcżnikiem álbo Lunátykiem ſię vrodźi/á ktemu y ſam puchli-ny nábędźie. Wiecżnie ſię záśię Mąż od żony wſtrzymáć muśi cżworákim ſpoſobem. Naprzod względem krewnośći/bo poiąć iedno drugię niemo-że/iedno w piątym ſtopniu. Powtore/ Małżeńſtwo wniwecż ſię obraca względem powinowáctwa/ álbo ßwagierſtwá / á to ták z ſtrony mę-żá / iáko y z ſtrony żony: bo áni mąż żeniney powinowátey / áni żo-ná mężowego ßwagrá poiąć niemoże. Potrzećie/ dla bliſkośći ducho-wney kthora z krztu pochodźi/ábowiem ieżli ieden z małżonkow Ducho-wnego powinowátego nábędźie/tedy tenże y drugiego małżonká będźie krewnym. Ale ieżliby kto Zony twey przyiaćielem zkrztu zoſtał/ przedtym niżlibyś ią poiął / iuż nie twoim krewnym będźie/ gdy ią ty poymieß. A ták gdy ná krzćie komu Oycem zoſtánieß/ tedy iego dźieći/ áni on twoich / choć potym národzonych poymowáć ſię niegodźi.

Przeto będzieß wiedźiał / iż Mąż y z Żoną pospołu kmotry być niemogą. Nád to ießcze/ poymuią niektorzy żony ktorych przećie mieć niemogą/ przeto iż ċzystość poślubiłá. Przećiwko ċzemu zda ſie być práwo duchowne/ktore mowi/ iż dla ślubu/álbo obietnice małżeństwo rozrywáć ſie niema. Ná co ták odpowieß: Iż ċzystośći poślubienie dwoiákie ieſt / iedno z poświeceniem/ drugie proſte/ (o ċzymes ċzytał wyżey w słowie Czyſtość.) Támże glo.

☞ O Małżeństwo ſkárżyć / álbo do rozwodu inſtygowáć niemoże iedno krewny. Spe Sax: lib iij. arti: xxviii glo.

¶ O ċzym pátrz więcey w słowie Mąż y w słowie Żoná.

Man/ álbo Hołdownik.

Man álbo Hołdownik iáko ma wierność Pánu przyſięgáć. Maß niżey w słowie Przyſięgá.

Krol y káżdy Sędźia może ſądzić o gárdło/ o zdrowie/ y o dźiedźictwo káżdego ſwego Maná álbo Hołdowniká / á w tym nic przećiwko wierze ſwey niewyſtąpi. Man też może ná wßelki ċzás przećiwko ſwemu Krolowi † Pánu † álbo Sędźiemu / gdy krzywdę chcą czynić/ przeſtáwáć/ tákże y przećiwko krewnemu / nic ináċzey iedno iáko przećiwko obcemu/ á w tym też wiáry ſwey nienárußy.

Nád to/ powinien Man Páná ſwego/ tákże y Pan iego/ y krewny krewnego gonić w ſpráwie o złamánie pokoiu / y ná świeżym vczynku / á powinien przyśiąc z ſtrony Sądu / iż go chce zátrzymáć/ gdy do tego przez wołánie będźie przyzwan / w czym przećiwko wierze ſwey nieczyni. Nád to/ wolno też Manowi ná zepſowánie twierdze/ domu álbo Zamku Pánſkiego / tákże Pánu ná zepſowánie Manowego/ y krewny ná krewnego iść (y do poymowánia iego / według práwá pomocy dáć) gdy do tego przez wołánie gwałtu wezwan będźie / y gdy oná twierdza álbo zamek o krzywdy oſkárżona / przezeń nie będźie obroniona: tedy iey tám może pomoc burzyć / á w tym wiáry ſwey nic nienárußy. Wolno też káżdemu bronić Miáſtá/ Grodu/ Zamku źiemie/ y zdrowia Páná / krewnego / y Maná/ y przyiaćielá ſwego/ przećiwko Pánu/ krewnemu / y przećiwko Manowi / ieżliby ſie chćieli gwałtem obchodźić/ záċzym wolno ſie z nimi bić / co też wierze iego nic niezaßkodźi/ by iedno rzeczy ich nierußał. ☞ Bo ieżliby to vczynił/

byłby znák że to nie dla ſpráwiedliwośći / y wiernośći ſwey czyni / ále ráczey dla łákomſtwá ktore ieſt Mátká wßego złego. ❧ Jeżliby też Pan ránił/álbo zábił Maná ſwego/ álbo on Páná z potrzeby / niewykrácza przećiwko wierze ſwey/ gdy oney potrzeby/ álbo obrony przećiwko obrążonemu według práwá dowiedźie. Jeżliby też Pan náßedł Maná/álbo on Páná ſwego przed drugiemi Many pierwey go nie oſkárżywßy według práwá/ ten wiárę ſwą narußa. Wßakże ieżliby nań wyiechał nie vmyſłem ßkody/ á w tymby ſię przez iego náiechánie ßkodá ſtálá od tych ktorzy z nim iádą / do ktorey ßkody y onby ſię też z niewiádomośći przyłożył/tedy onę ßkodę według práwá będźie powinien nágrodźić / á wiáry ſwey tym nie obrázi. Ktoby też poſpołu z drugiemi był/á nie byłby herßtem / ieżliby towárzyſtwo iego kogo náiecháli/y przez to ßkodę Manowi/Pánu/ krewnemu / álbo komukolwiek inßemu vczynili/do czegoby on nie rádźił/y ná to nieprzyzwalał/tedy gdy przyśięże / zoſtánie bez winy. Specul. Saxon. lib. iij. artic. lxxviij. Tex.

Man álbo Hołdownik gdy przećiwko Pánu wyſtąpi/ w tym coby wierność iego obrażáło/winien bywa poſpolićie zdrády. Abowiem powinien przy pánu ſtać przećiwko káżdemu. Ná oſtátek y przećiwko brátu/oycu/ſynowi : oprocz pierwßego páná/ktory ma pierwße mieyſce przed inßemi. Powinien też káżdy Man pomoc Pánu ſwemu woiuiącemu/ gdy zá pewne wie/ábo wątpi/że Pan ſłußnie y przyſtoynie onę woynę wßczyniá : ále ieżliby rzecz iáſna byłá / że to bez ſłußney przyczyny czyni/ tedy go niepowinien wſpomágáć ku obrázeniu drugiego/ ále tylko dla obrony/á tákowey pomocy Pánu kletemu álbo od Krolá wywołánemu nie będźie powinien. Nád to/ żaden Man ná służbę álbo ná pomoc iść niepowinien / ieżli go Pan o to żądáć nie będźie / y ieżli mu tego nie oznaymi : wyiąwßyby on Man wiedźiał o iákim wielkim niebeſpieczeńſtwie Páńſkim/bo tám ieżliby pomocy zbronił/Lenno ſtráći.

Krolá / o ktorymeś tu ná początku textu ſłyßał/ rozumieć będźieß/ Czeſkiego/Duńſkiego/ y innych tám tych/ bo krolowi Rzymſkiemu przećiwić ſię żaden Hołdownik z żadney przyczyny niemoże (wyiąwßyby co przećiwko Rzeßey chćiał czynić) abowiem on ieſt nád wßytkimi práwy / y w iego ſercu práwá wßytkie ſą zámknione. Wiedźieć tedy będźieß/iż kiedy ſię Man przećiwić ma Pánu ſwemu / potrzebá áby to bácznie y roſtropnie czynił/bo ſię w tym częſtá omyłká trafiá/ † y czáſem ſię iednemu zdá być zá krzywdę/to co krzywdą niebędźie. † Przeto ſię ma rádźić mądrych ludźi/ iáko ſobie ma w tym poſtąpić : ábowiem beſpieczniey y łepiey to bywa / gdy ich wielie iednę rzecz vznawáią / niż ſię iednemu zdá/ iákoż co poſpolićie y Decret ná ktory ich wiecey przyzwala/ ważnieyßy bywa. A tak gdy ſię to z rozſądku y porády wielu ich znay-

dźie/ iż mu Pan krzywdę vczynił/ tedy ſobie ma prawem przećiwko niemu poſtąpić.

S. S. lib iii. art. xij.

A iżeś też o gonieniu w texćie ſłyßał/ mogłbyś podobno ſpytać/ iákoby to być mogło/ áby Man miał gonić álbo imáć Páná ſwego/ ponieważ go ſądźić niemoże? Ná co będźieß wiedźiał/ iż Man dwoiáko może Páná ſwego gonić. Naprzod gdy wołánie gwałtu vſłyßy/ á niewie ná kogo/ bo ieżliby w tákiey potrzebie gonił/ nic o Pánu ſwym niewiedząc/ zoſtáie bez winy. Potym może też Páná ſwego gonić y poimáć/ ieżli iemu álbo komu innemu gwałtowną krzywdę cżynić będźie/ ále ináczey nic/ boby iuż tám żáłowáć przećiwko niemu niemogł/ áni świadcżyć.

S. S. lib: ij. art. vlt.

A to wßyſtko dobrze trzebá rozumieć/ nie ták zgołá iáko ſámo w ſobie brzmi/ gdyż Man potrzebuie dobrego rozmyſłu/ niż do tego poſtąpi/ co w texćie ſtoiey. Bes ſłyßał wyżey w ſłowie Decret z Artykułu xij lib ij. Iż Man Decretu naydowáć przećiwko Pánu ſwemu niemoże/ co wżdy znośnieyßa niż gonienie álbo poimánie. Ieżli tedy tego co znośnieyßa ieſt vcżynić niemoże/ dálekо więcey y tego nie będźie mogł vcżynić/ co więtßego ieſt. Nád to/ według prawá Lennego/ przyſięga być Pánu ſwemu ná pomocy/ przećiwko káżdemu/ co ſię z tym niezgodźi/ gdyby miał káżdemu przećiwko niemu pomágáć á ktemu iż powinien Man od wßelákiey ßkody Páná ſwego bronić/ cżegoby też tu nie było. Ale mowią niektorzy/ iż ten Artykuł/ álbo to práwo podnośi wßytkie inne temu przećiwne/ co być niemoże. Abowiem nowemu práwu pierwße vſtępuie/ ále iż Lenne práwo pośledniey ße ieſt y nowße niż Sáſkie/ przeto mu Sáſkie iáko pierwße ßkodźić niemoże.

S. S. li. i. art. xiiij. lib. iii. art. xxvi. l. M. art. j. glo.

Drudzy zás mowią/ że Lenne práwo/ iáko pośledniey ße/ pſuie tám to pierwße/ ábowiem gdy práwo iákie pierwßemu przećiwne poſtánowione będźie/ tedy mu iuż tám to pierwße vſtąpić muśi/ zwłaßcżá ieżli o tym w onym pośledniey ßym wzmiánká iáka będźie. Ale ty ná to wßyſtko odpowiedźieć możeß/ iż żadne z tych nie ieſt podnieśione/ bo popráwy álbo odmiány w práwie/ mamy ſię ſtrzedz iáko naywięcey być może/ przeto ſłußnie porády potrzebuie/ kto ſobie chce według Artykułu niniey ßego poſtępowáć/ bo ieżliby w gonieniu Páná ſwego był pokonan/ iż mu krzywdę vcżynił/ ſrożey będźie karan/ niżli gdyby w pokoiu śiedźiał/ gdyż mu tám o gárdło y o cżeść/ á tu tylko o winę Sędźiemu idźie.

S. S. lib i. art. liii.

A iżeś też ſłyßał/ że káżdy powinien Miaſt/ Grodow/ ꝛc. bronić przećiwko káżdemu/ y przećiwko Pánu ſwemu/ tedy tego Manom pozwolono/ naiwięcey dlatego/ iż ſię cżeſto trafia/ że one dobrá ták iednego iáko y drugiego Maná będą/ przeto ieden drugiemu ſpráwiedli-

wośći

wośći dopomagać powinien/ y o tym tu wterćie mowi/ w tych słowiech. Jeźliby śie chćieli gwałtem obchodźić. Bo temu kto co niesłusznie trzyma/ pomagać nietrzebá/ y ktoby to ćzynił wiecey by mu zászkadzał niż pomagał.

Coś też wterćie słyszał o zrániéniu wobronie/ y o bronieniu śie gwałtowi/ do tego bedźiesz wiedźiał/ rożność miedzy gwáltem á krzywda. Krzywdá może śie komu stáć fálszywym y nie spráwiedliwym Sadem álbo Decretem / ták że kiedy komu spráwiedliwośći vćzynić niechca. A gwałt tám bywa kiedy kto co przećiwko drugiemu ćzyni/ ták/że przez to zdrowie/ álbo dobrá stráćić może. Przećiwko ćzemu dwoiáka obroná bywa. Jedná zbroyna/ druga bez oreża. A ták ieżliby ćie Pan niesłusznie y gwałtem pieśćia vderzył/ álbo zá łeb vrwał/ a ty byś go mieczem vderzył/ niećzyniż potrzebny obrony: ále ieżliby śie náćie porwał z orezem ktoreéby zászkodźić mogło/ choććie nie obráźił/ możesz go mieczem zábić/ á w obronie to vćzyniż/ abowiem zbroynego gwałtu/ zbroyno bronić potrzebá/ y bespiecźniey iest zdrowia swego bronić/ niżli potym o gwałt skárżyć. Toszći bedźie wolno vćzynić/ ieżliby Pan drzwi do twego domu wybijał/ álbo ćie w domu y w Dworze twoim gwałtownie nászedł: Gdyż káżdy w domu swym ma być bespiecżen. Jeźliże go tedy broniac śie zábijesz/ nic w tym wiáry swey nieobráźisz/ y bez szkody zostániesz. A tey obroney powinien káżdy sámosiodm dowieść/ álbo w Szránkach ieżliby krewni zmárłego tego chćieli: á gdźieby w dowodźie vstał/ tedy tráći y gárdło/ y ćześć/ y Lenno ktore od Páná miał. S S lib. ii. arti: lxvi. S. S. lib. ij. arti: liiij. S. S. lib. iij. art: lxxxiij.

Iż tedy potrzebny obrony práwo dopuszcza/ przeto do prawdźiwey obrony tego potrzebá. Naprzod áby śie dźiáłá skromnie/ á z miáry niewychodźiłá/ co rozumieć masz o oreżu/ ktorym śie bronisz: iáko ieźli ćie kto pieśćia bije/ ty go mieczem bić niemasz/ ále też pieśćia: wyiawszy byś śie inácźy obronić niemogł/ álebyś muśiał zdrowia swego rátowáć tákobyś mogł/ álbo też żebyś niechcac zmiáry wystapił. Druga żeby oná obroná byłá záráżem á nie innego ćzáśu. To o tákim gwałćie rozumiey ktoryby śie ossobie twey dźiał/ bo ieżlićby śie gwałt stał w dobrách twoich/ tedy to możesz vćzynić/ álbo záráżem/ álbo potym skorobyś śie o tym dowiedźiał/ boć bedźie wolno przyiaćioły zebrawszy bronić swego. Trzećia/ áby tákowa obroná dźiáłá śie dla zbronienia/ y zábieżenia krzywdźie y gwałtowi/ nie dla pomsty: co śie stánie gdy kto tego co śie wyżey o obronie powiedźiáło/ przestrzegáć bedźie/ y tákiey obrony dopuszcza mu/ nie tylko przyrodzone/ ále y Duchowne y Swieckie práwo.

Tu też ieszcże wiedźieć masz/ iż do tego/ áby bitwá álbo woyná słuszna byłá/ tego potrzebá. Naprzod áby ossoby tákie były/ ktorymby

śie to

ſie to gdźieło / iáko ludźie Swieccy / á nie Duchowni / wyiawßy potrzebną obronę / o ktoryieś słyßał. Druga / áby tego dopußcżáło / álbo práwo / álbo Pan zwierchny / iáko Papież / Ceſarz / ⁊c. Trzecia / áby ſię dźiáło zá słußnemi przyċżynámi / iáko dla pokoiu / dla wiáry krześćiáńſkiey / dla posłußeńſtwá / dla dobrego Rzeczypoſpolitey / y dla innych słußnych tym podobnych przyczyn / á nie znienawiśći. Przeto cżegokolwiek kto wtákiey bitwie / álbo woynie z nieprzyiaćielem dostánie / to słußnie y według Bogá z dobrym ſumnieniem wźiąć może. Ale gdźieby bitwá oná niesłußna y nieprzystoyna byłá / tedy ták ći ktorzy cżynią / iáko y owi / ktorzy ná to rádzą / álbo do tego pomagáią / powinni ßkody / ktoreby ſię przez one niesłußną woynę stały nágrodźić.

Baczyć też z tego Artykułu możeß / iż Man niegdźie indźie ná Páná swego żáłowáć ma iedno przed drugimi Many / á to rozumiey ieźliby ſpor miedzy nimi vrosł z strony Lenná / bo o inne rzeczy przed źiemskim Sędźim żáłowáć będźie powinien.

Mogłby tu kto ſpytáć / kiedy iuż ták Man Páná swego oſkárży / możeli iuż potym gonić go / y nieprzyiaćielsko przećiwko niemu postępowáć? Niektorzy mowią że może / bo tego práwo niebroni / á cżego práwo niebroni / tego też nikt niema bronić. Przećiwko temu záś iest to / iż bez dozwolenia Rzeczypoſpolitey ieden ná drugiego walczyć niema. A ieźliby Man żałobę vczyniwßy mogł Páná gonić / tedyby iuż przećiwko niemu walczył / cże mu ſię według práwá vczynić niegodźi. Ná co wßystko ták przystoynie odpowieß / iż Man zá ſkárgą swą niedostępuie tego áby mu miáło być wolno przećiwko Pánu walczyć / ále w tym tylko wiáry swey przestrzega.

Iześ też przykońcu textu słyßał / iż Man ßkodę ktorą towárzystwo iego bez wiádomośći iego vczyni / nágrádzáć ma / to rozumieć
S. S. lib: iij. arti: xlvij. et Li. maß / iż ſię to według ßácunku onego ktoremu ſię ßkodá stáłá / dźiać ma.

Wßákże wolno będźie pozwánemu ßácunku onego przyśięgą vmniey ßyć. Támże glo.

Gdyby Man zábił Páná swego / tráći y gárdło / y

cżeść / y dobrá ktore był od niego przyiął. Toß rozumiey / ieźli Pan Maná swego zábiie / á áni zwierzchny Pan dźieći Mana zábitego do tego przymuśić niemoże / áby ſię y z dobry onymi do Páná wroćili. Specu: Saxon: lib: iij arti: lxxxiiij. Tex.

To práwo Ceſarz Otto postánowił / dla łákomstwá y złośći niektorych ludźi / co ich ták bárdzo było obieło / iż gdyby więc komu do-
S. S. lib. ij. artii xiij. brá iákie w Lenno obiecano / tedy ſię o śmierć tám tych stáráli iáko mogli / áby tym prędzey do dobr przychodźieli. Prezto áczkowiek ná wßystkie morderze iest karánie w práwie opiſáne / wßákże iż ten wy-

ſtępek álbo mężoboyſtwo więtße y ſrożßé ieſt / ſłußnie też y według práwá y karánie iego ßrożße być ma / á nic to niezáwádźi co niektorzy mniemáią / iż ponieważ wpráwie Saſkim / przećiwko nim ſrożßego żadnego káránia nieopiſano / że by też Sędźia tákowego karánia nie przyczyniał / gdyż nikogo zá wyſtępkiem kárác ináczey niemoże / iedno ták iáko o onym wyſtępku práwo opiſuie / y owßem gdźieby wątpliwość iáka byłá / tedy powinien więcey ku łáſkáwey ſtronie miárkowác niż ku ſrogośći. Ci też máią prawá niektore zá ſobą: co ty ták łácno rozeznaß. Abowiem gdźie mowi / iż karánia niema żaden przyczyniáć nád práwo piſáne / ponieważ ná to. Iż też y vmnieyßáć ſię go niegodźi / chybá gdźieby wątpliwość byłá: Iáko gdyby Sędźia wątpił miedzy dwoiákim práwem / tám ſię do łáſkáwßego ma ſkłonić: bo lepiey y beſpieczni człowieká z mniemánia wolno wypuśćić niż go zá wątpliwośćią zámordowáć. Iż tedy o tákowych wyſtępkách / to ieſt o mężoboyſtwie / krewnych / Pánow / y innych po ktorychby dobr oczekiwał / żadnego ſrożßego karánia w práwie náßym nie było / przeto Ceſarz ten Artikuł przydał / iż tákowy morderz / y gárdło traći / y cześć / á to oſobliwie dla złománia przyśięgi / ktorą Pánu vczynieł / záczym iáko y inßy krzywoprzyśiężcy / bezecnym być muśi. A ieżlibyćie tu kto ſpytał / co potym / áby iuż miał cześć tráćić / gdy iuż gárdło ſtráći? tedy náto powieß / iż choćby go gárdłem dárowano / przedſię bezecżći zoſtánie. A nád to iey dobrá tráći / ktore iuż nie onego mężoboyce potomkom / ále Pánu przychodzą / ták to rozumieiąc / iż gdy kto lenno ſtráci przez wyſtępek ktorego ſię przećiwko Pánu ſwemu dopuśći tedy ono Lenno nie iego potomkom / ále Pánu przychodźi. A kto záś Lenno ſtrácił / z wyſtępku przećiwko komu obcemu / tedy ono lenno potomkom iego oczekawáiącym przychodźi Toż będźie gdy Pan przećiwko Manowi wyſtąpi / bo też wierność Pan Manowi ſwemu powinien / ktorą też on iemu. Támże glo. S. S. libi artu: xiij.

¶ O tym pátrz więcey w ſłowie Lenno.

Mátka.

Ieżliby Białagłowá wdowá będąc mießkáłá w dobrách mężowych z ſynmi ſwemi nierozdźielnie / á wtymby ſię Syn ożenił / y potym vmárł / tedy żoná oná iego / lepßé práwo mieć będźie do Wiáná / Gierády / y ſtráwnych rzeczy niż mátká / á to ieżliby mátká poſeſsyey

niedowiedzie. C o czym mafz wyżey w słowie Białagłowá. Specu: Saxo:lib. i. arti. xx. Tex.

¶ Co sie iednák zda przećiwko Práwu / choćby wzdy słusznie pierwey miał bráć / ten ktory iest w dárze pierwszy: wszákże tám to práwo rozumieć będziesz o innych rzeczách pospolitych / á tu o budowániu y innych rzeczách / do ktorych Zoná Synowá blyższa iest niżli Mátká / ták iáko też Mátká bliższa będzie ieżli w iey dobrách Syn vmrze / co wszytko zátym idzie / co ktora w posessycy swey ma / iákoś támże wyżćie słyszał. Támże glo.

Iż Mátká iest dziedzicem oczekawáiącym dobr dziećięćiá / ktore w żywoćie nośi ieszcze nienárodzonego. Mafz wyżey w słowie Białagłowá.

Tego / iż kto iest ktory Mátki synem / wolno dowodzić świádkámi / to iest / Białymiglowámi / ktore przytym były / ábowiem Mátká záwsze pewna iest / á Oćiec ten ktorego ślub vkázuie / wyiawszy by mąż roczne dziećię domá nálazł / w ktorymby sie to iáwnie vkázowáło / że nie iego iest. W czym pospolićie bywa wierzono słowom męzá y żony / to iest / Oycá y Mátki / gdy kogo synem zową / y ktemu chęć Oycowską przećiwko niemu vkázuią / bo tákim potężnym okolicznośćiam godzi sie zrázu wierzić poki sie co przećiwnego nieukaże. Dźiećí zás tylko przyrodzonych sámi świádkowie / sławá / przyznawánie / y chęć dowodzą. Specu: Saxon: lib: iij. arti: lxxij. glo.

Zprzyzwolenien mátki iáko dzieći niewyposażone / drugich niepytáiąc budowánie zprzedáć mogą. Mafz w słowie Budowánie.

Zadna Białagłowá Syná swego o dług / álbo iáki wystepek v Sadu zástąpić álbo wymowić niemoże. Iur: Municip: arti: xciiij. Tex.

To dlatego / że práwo Białeyglowie Opiekunem być niedopuszczá. Támże glo.

¶ Pátrz wiecey w słowiech Białagłowá / Wdowá / Zoná.

Márgrábiá.

Márgrábstwo co iest. Maß wyżey w słowie Decret.

Jáko tego ktory od Páná Kśiestwo iákie w Lenno przyimie/ kśiążećiem pospolićie zową / ták też tego Márgrabią ktory Márgrábstwo przymuie. Spe. Saxo. lib. iii. art. lxiiii. glo.

MArgrábiá ma sądźić pod przysięgą wiernośći/ iemu vczynioną / przez ßeść niedziel / á tám może káżdy przećiwko drugiemu Decret skázowáć / by iedno nie był w práwie swym nagániony Wßákże odpowiedáć tám do Szránkow żaden nie powinien/ sobie w rodźáiu nierownemu. Spec ; Saxo. lib. iij art. lxv. Tex.

I. M. art. x.

Abyś ten Artykuł snádniey zrozumieć mogł / vsłyßyß o nim pewne mniemánia ludzkie. Naprzod Burchárdus Biskup Máydeburski/ tákże y Otto Grábiá z Falckenstainu/ ták ten Artykuł chćieli rozumieć : iż Márgrábiá sądźi pod przysięgą wiernośći iemu vczynioną / to iest Decretá ktore w Márgrábstwie skázuią / máią być náydowáne pod przysięgą/ ktorą † Sedźia y Láwnicy † Márgrábi przy hołdzie czynią : wßákże sie to ich mniemánie drugim nie podoba / y słußnie / bo w práwie Ziemskim Sáskim Decretow pod hołdową przysięgą nienáydują/ále to więcey do Lennego práwá należy. Drudzy zás / iáko Wolrádt/ y Conradth z Rostawu ten text rozumieli : iż Márgrábiá sądźić ma pod swym własnym hołdem /to iest / pod przysięgą Krolowi vczynioną. Ale y to nie ku rzeczy / bo nie tylko Márgrábiá / ále y wßyscy inni Sedźiowie pod przysięgą ná Vrząd vczynioną sądzą. A ieźliby Márgrábiá / ták iáko inni Sedźiowie sądźić miał/ tedyby mu też winá táká ßłá/ iáko y inßym Sedźiom / co nie iest. Abowiem Phalcgrábiowie / Landgráphowie/ y Grábiowie winy máią/ßeśćdźieśiąt ßelągow/á Márgrábiá tylko trzydźieśći. Trzeći zás/iáko Henrik z Bertesleben z inßemi rozumieli ten text / iżby Márgrábiá sądźić miał swą własną władzą / to iest / iáko inßy Sedźiowie Sądy swe władzą Krolewską gáić mußą ták Márgrábiá władzą swą własną według ich rozumienia sądźić by miał / ále y to być / niemoże bo áni Márgrábiá / áni żaden inni Sedźia sądźić ináczey niemogą/ tylko władzą iemu od Rzeczypospolitey pozwoloną / gdyż tylko Cesarz álbo Krol iest prawdźiwym Sedźim/ ktory innym Sedźiom Sądi podáie / co sie stąd znáczy/ iż gdźiekolwiek przyiedźie/ tam wßytkie Sądy vstáną. Ale te mnie-

S. S. lib. iij art. liiij.

S.S. lib: ii. arti.xv. lib. iij ar:lxxvi. & Lx.

mánia ludzkie opuśćiwszy / ten Artykuł naśnádniey zrozumieß / gdy to obaczyß / iż w texćie iedne osobę zá drugą położono: bo gdźie stoiey iż Márgrábiá sądzić ma / to rozumieć maß o Sędźiách Márgrábi podległych / ktorzy sądzą pod swą własną przysięgą / to iest / káżdy z tám tych Sędźiow pod hołdem y przysięgą Márgrábie swego sądzi / iákoby chćiał rzec: Iż Krolewi wßytcy Sędźie nie przysięgáć powinni iáko spráwiedliwie będą sądźić / ále zá Sędźie ktorzy są w Márgrábstwie / sam Márgrábia przysięga / co od niego zá inne wßytkie Krol álbo Cesarz przyimuie. Tákim też sposobem Procurator zá Principałá swego przysięga / ktorey przysięgi ták ieden iáko y drugi winien. A nie dźiwuy się temu / iż tu w texćie Márgrábie wspominá / á o iego Sędźiach rozumie / bo kto ná mieyscu Márgrábskim co czyni álbo sądźi / to sam Márgrábiá czyni. Iáko też co kto imieniem Cesárskim † máiąc to w poruczeniu † czyni / to iákoby sam Cesarz czynił.

S.S. lib iii. art. lxxviii.

Słyßałeś też w texćie / iż tám káżdy przećiwko drugiemu Decretá náydowáć może / to się też zda być trudna / gdyż w Sądźiech Márgrábskich żaden Decretu náydowáć niemoże / ktory się w stánie Rycerskim nieurodźił / y to się pospolićie tám u Sądow Márgrábskich záchowywa. Tu niektorzy mowią / iż się to dźieie zá zwyczáiem ktory práwo zátłumił / iáko to pospolićie bywa. Ale ta odpowiedź nie iest dostáteczna / bo się tego iáko nawięcey być może strzedz mamy / ábyśmy praw nie odrzucáli. Przeto ten text ták rozumieć będźieß / iż káżdy przećiwko drugiemu Decret náydowáć może w Sądźie źiemskim / álbo Sędźiego ná to obránego / ále nie przed Márgrábią / áni w Mieśćiech w ktorych iego Sądy komorne są: álbo też rozumieć będźieß / gdy mowi / iż káżdy przećiwko drugiemu może Decret náydowáć / że to ztąd pochodźi: iż tám niepátrzą kto iest Ławice godnym álbo nie / przeto wolno káżdemu u Sądu Decret náydowáć. Tamże glo.

¶ Pátrz więcey niżey w słowie Sąd.

Mąż.

S. S. lib: iij. arti: xlv. & lxxvi. I.M. ar: xxii xxiiii. xxvj. & lviii.

Mąż z Zoną dobrá máią nierozdźielne / † poki

żywi † á ieżliby zá żywotá Mężowego Zoná umárłá / inßych rzeczy ruchomnych / oprocz Gierády y własnośći ieżli ią ma / bliżßemu swemu krewnemu niezostáwi. Specul. Saxon. lib. j. artic. xxxi. tex.

¶ A to rozumiey / ieżliby zwyczáiu przećiwko temu w onym Mieśćie nie było / iż Mąż trzećią część / álbo połowicę wßytkich dobr Zeninych bierze / bo tám y ruchome rzeczy w dźiał idą: záczym sam Mąż dobr

ruchomych nieotrzyma / ále ie do działu położyć powinien) A iż Zoná bez przyzwolenia meżowego dáć nikomu nic niemoże / tákże iż mąż w dobrách żeninych / oprocz opieki innego práwá niema / y iáko dobrá ruchome po śmierci Zeniney przy Meżu zostáią. Maß wyżey z tego Artykułu w słowie Białagłowá / y w słowie Dar.

Do czego ießcze y to bedźieß wiedźieć / iż tu może wątpliwość vrość: Bo ponieważ Zoná z przyzwolenim Meżowym komu innemu dobrá swe oddáć może / y ták iego przyzwolenie inßemu poydzie w pożytek / czemuby też tákże iemu samemu w pożytek iść niemiało? Na co odpowieß / iż mu do tego przeßkadza opieká / ktorą ma ná sobie. Abowiem opiekun od swego śieroty dárow żadnych bráć niema / dlatego / izby go łacno mogł do tego przywieść / áby mu wßytkich dobr swych odstąpił. A powinność opiekunowá iest / bronić śieroty od wßelákiego oßukánia / dáleko wiecey y on sam go też oßukiwáć niema. Do tego też ießcze (coś wyżey w słowie Białagłowá słyßał) iż mąż wßytkie dobrá ruchome bierze z żoną właśnym práwem / moglby kto rzec / izby to było przećiwko práwu / ktore mowi: Iż Opiekun z dobr śierocych nic sobie przywłaßczáć niema. Ná co też odpowiedźieć możeß / iż tám to práwo rozumie o Opiekunách ktorzyby co Sierotom / ktorymi sie opiekáią / bráć chćieli / záczym o dźiećiách niedorosłych rozumieć sie to táma / ále ten Artykuł mowi o opiece meżowey względem żony / ktora iuż od inßych opiek rozna iest. Przyczym báczyć bedźieß rozność miedzy opiekunem / á rządcą / inter tutorem, & administratorem, bo tych / ktore dźiećiom dáią / pospolićie opiekuny zową / á ktore záśie ludźiom stárym y białymgłowam dáią / te zás administratores, álbo curatores zową. Támże glo

Mąż choćby Zenie swey nie był rodźáiem rowny /

wßákże względem małżeństwá stáie sie iey opiekunem / y oná w práwo iego wstepuie † skoro do niego ná łoże wstąpi † á po śmierći meżowey / bedźie zás od práwá iego wolna / y wroći sie do pierwßego stánu y práwá swego / w ktorym byłá poki zań nießłá: záczym iuż nie meżowi / ále iey w rodzáiu rowny / y po mieczu bliżßy / iey opiekunem bedźie. Przeto żoná żadnych Dobr bez przyzwolenia meżowego dárowáć / przedáć / áni wzdáć niemoże / dlatego / iż ich on pospołu z nią iest possessorem. Spe. Sax: lib. j. arti: xlv. tex. S. S. lib. ij. arti. xlv.

Iż Zoná z meżem są iedno ćiáło / przeto żone niewyposażoną mąż żywić powinien / y w domu swym poki żyw / by iedno meżowi robić pomagáłá: á po śmierći meżowey / ieżliby ią w domu meżowym zle chowano / ma być choć w inßym domu od potomkow meżowych żywio

ná. Nád to / poki iey wiáną nieoddadzą / powinni ią potomkowie mężowi żywić z pożytkow wienných.

Máß też tu wiedźieć/iż cokolwiek Zoná z prácey ſwey nábywá/mężowi nábywá: wßákże Bártolus mowi / iż ieźli Zoná ma w vmyśle że ſobie ćzego nábywá / tedy w ten ćżás mężowi nienábywá/ ábowiem nábywánie według práwá poſpolitego/ zá vmyſlem idźie. Mąż też iáko opiekun / y ſpolna oſſobá/ może od Zony práwem ćżynić / y niepowinien zlecenia/albo Plenipotentiey wywodźić : wßákże ma przyrzec zá przyzwolenie.

Bedźieß też ießćże wiedźiał/iż opieká Mężowá względem Zony rozna ieſt od innych opiek / álbo opiekunow ćżworákim ſpoſobem. Naprzod/iż niepowinien dobr ktore w opiekę przyimuie viſßćżáć / iáko ini opiekunowie. Druga/iż lićżby ćżynić niepowinien/iáko támci. Trzećia iż opieki odſadzon być niemoże / co ſię innym tráfia. Cżwarta/ iż mu tego niepotrzebá/áby miał być rownym w rodzáiu / iáko drudzy być muſzą. A rownym być troiáko ſię rozumie. Naprzod z ſtrony vrodzenia. Potym z ſtrony ſláchećtwá / á o tych dwu text mowi/ iż ich mężowi niepotrzebá do opieki Zeniney. Trzećia ieſt względem ſtanu álbo wolnośći/to ieſt/gdy oboie ſą wolni/ bo gdy ieden wolnym bedźie/ á drugi niewolnym / tám ſobie nie będą rowni. A tá oſtátnia rowność ieſt do małżeńſtwá potrzebna / ábowiem miedzy wolnym á niewolnikiem małżeńſtwo być niemoże. Wßákże według duchownego práwá ieźliby wiedźiał że tám ten był niewolnikie/ tedy małżeńſtwo zoſtáie. Jáko tedy opieká mężowá od inßych rozna ieſt / ták ſię też znimi zgádza we trzech rzećżách. Naprzod w tym iż Zoná bez woley mężá ſwego nic ćżynić niemoże. Druga/iż mężowi z dobr ſwych nic dáć niemoże. Trzećia / iż ani komu innemu nic dáć / álbo oddálić niemoże.

S.S.lib.i art:xxiii.
S.S.lib.i. arti.xli.
S.S.lib.i. art.xxiii.
S.S.lib:iij ar:lxxiii.
S.S.lib:i. art:xxxj.
I.M.arti: xxvi.

¶ A iżeś w texćie ſłyßał/iż nie mężowi/ ále żenie w rodzáiu rowny/ iey opiekunem bedźie. Mogłbyś podobno rzec : iż to ieſt przećiwko Artykułowi xxiij. lib. j. gdźie ſtoiey: Jż opiekun Syná niedoroſłego ma ſię też y wdową opiekáć (o ćżym wyżey w ſłowie dźiedźic) á tu záś mowi : iż nie mężow/ ále iey blizßy opiekunem bedźie. Ná co bedźieß wiedźiał / iż ſię to ſobie nieprzećiwi/ bo ſię tám ten Artykuł o Białychgłowách/ ktoreby dźieći miáły/ rozumie/ iż opiekunowie dźiećinni/ y iey też opiekuni będą/ poki zá innego mężá niepoydźie: A ten záś Artykuł mowi o Białychgłowách/ktore dźieći żadnych niemáią/ bo tám opiekunem bedźie iey blizßy po mieću/ á nie mężow. A tákowi Opiekunowie powinni też tego doglądáć/ áby Mąż Zenie ſwey wiáná álbo dożywotnego opátrzenia nie vtrácał / iákożby też to oddalenie nic nieważyło/ choćby oná ná to zezwoliłá. Támże glo.

Jż Mąż Zony/á nie oná mężá bronić ma. Naydźieß wyżey w ſłowie Krzywdá.

Maż

Mąż gdy iemu iedná Zoná vmrze / może drugą y trzecią potym poiąć / tákże y oná po śmierći iednego zá drugiego może iść. Maß wyżey w słowie Małżeństwo. Gdźie też naydźieß / iż mąż z żoną pospołu krzćić niemogą.

Gdy kto wdowę poymie / po śmierći iey bierze. Maß niżey w słowie Wdową.

Jeżliby Mąż dopuśćił Zenie rzeczy do Gierády należące oddálić / álbo vtráćić / powinien o nie odpowiádáć. Maß wyżey w słowie Gieráda. ¶ Pátrz o tym więcey w słowie Zoná.

Mezoboystwo.

Jeżliby kto drugiego ránił / álbo zábił / y ták ránnego álbo zábitego do Sadu postáwił / chcąc go zá gwałtowniká pokonáć / vstałby w dowodźie / támże sam ma być poiman / y zostánie winien w tym / co ná onego ránnego álbo zábitego kładł / á choćby (on zabity) był błąkártem / álbo kuglarzem / tedy przedśie nie ma być porownan z boycą álbo złodźieiowi / ieżli sam zboycá álbo złodźieiem nie będźie / áby ták iáko oni miał być przez Szermierzá pokonan. Spe: Saxo: lib: j. arti: L. Tex. S. S. lib. ij. art. lxiiij. et. lxix. I. M. art: xxxviij. glo

Ze cztérech przyczyn ieden drugiego wolno y bez karánia zábić może. Pierwßa / gdy to vczyni z potrzeby wobronie † tákże sie ináczey obronić niemoże. Druga / kiedy cudzołożniká v Zony swey zástánie. Trzecia / kiedy kto máiąc drugiego w podeyrzeniu / zákaże mu / áby rozmow z Zoną iego zániechał / á onby tego poprzestáć niechciał / tedy ná mieyscu podeyrzánym náleźionego zabić może. Jáko wyżey w słowie Cudzołostwo słyßał. Czwarta / gdy kto w domu swym w nocy kogo vłápi / á on by mu ßkodźić chćiał. Támże glo. S S. lib. ii. xiiij. lib. ij. art. lxxviii. S. S. lib. i. arti xxxvij. S. S. lib. ij. arti. xiij. I. M. arti. xxxviij

¶ Iż y ten / ktory choć względem vrzędu / człowieká morduie / gdy tego wporuczeniu niema / iest Mezoboycá. Maß wyżey w słowie Gográbiá.

Zábity ná złodźieystwie / álbo ná łupieſtwie / ma być w Szránkách pokonan. (á iáko Actor będźie miał postępowáć / maß S. S. lib: i. ar. L&. lxix

niżey

I.M. art. xxxviij. S. S. lib. iij ar: lxxxvij. et lxxxviij. I. M. arti. xxx viij.

nizey w słowie Szránki.) A ieżiby Actor świádectwem śiedmi mężow zábitego pokonáć mogł / nie powinien do Szránkow wstępowáć. Ale gdźieby kto z krewnych zábitego / ktobykolwiek był / chciał go przećiwko żałobie Actorowey bronić / á zábity niebyłby wywołánym / tám wszelkie świádectwo ná strone idźie / zábity bez Szránkow niema być karan. Specu: Saxo: lib: i. arti. lxiiij. Tex.

Ale tá pośliednia część Artikuku o Szránkách iest odrzucona.

Ten Artykuł popráwiony iest przez Cesárzá Olbrychtá / ták iż złoczyńcá świádectwem ma być pokonan / to iest / że śláchćic/ álbo Rycerskiego stanu człowiek może drugiego pokonáć sámotrzeć. Mieszczánin sámopiet / á chłop sámośiodm / y w Márgrábstwie trzymano.

A tuby mogł kto spytáć. Ponieważ nowa vstáwá o tákim dowodźie weszłá / ieźli ten ártykuł poydźie przedśie zá práwo álbo nie? Niektorzy mowią iż nie poydźie / bo zwyczay álbo wilkierz ktoreykolwiek źiemie / gdy w vżywánie wnidźie / práwo odrzuca / á sam sie práwem stawa. Ale ty ná to liepiey odpowieśz / iż ten Artikuł przedśie y do dźiśieyszego dniá mieysce ma. Abowiem tám ty vstáwy ná wywołánych sie tylko śćiągáią / że świádectwem mogą być pokonáni † ieźli ich kto poráżowáć niemoże † ále ktorzy nieśą wywołáni / y záty niewikonáni / ći przećiwko Actorowi bronieni być mogą / iáko tu zábity ieszcze nie iest pokonány / áby miał być názłodźieystwie / álbo ná łupiestwie zámordowan á żadnemu vczynkowi wierzyć niemamy / poki niebędźie dostátecznie dowiedziony. Ale iż tám vstáwá nie iest ártykułowi ninieyszemu przećiwna / stąd sie znáczy: iż ieźliby zmárty świádectwem miał być broniony / tedyby był od vczynku wolen / á Actor był by záráżem zá Meżoboyce ośadzon: bo kto zábitego álbo zránionego do Sądu przywiedźie / á w skárdze swey vstánie / sam gwałtu y Meżoystwá winien / iákoś słyszał. A ieźliby to ták miáło być / żeby owi niebosczyká wyswobodźić / á Actora pokonáć mieli / było by to / przećiwko práwu nászemu Sáskiemu / według ktorego káżdy blyższy iest gárdłá zdrowia / y dobr swych bronić / niżby go kto wtym pokonáć miał. Nádto mogłoby y to być / żeby Actor kogo znienawiśći zábił / y do tego / ieszczeby złego vczynku nań przyśięgą chćiał dowodźić / y zátym go pokonáć / choć by mogł być niewinien. A ták ieźliby dowodu żadnego nie było / iáko zábity wywołánym był / tám o to w Szránkách sie bić potrzebá: bo gdyby tego niebyło / tedyby zá przyśięgą śiedmią świádkow z ktorykolwiekby strony byli / bądź od Actorá / bądź od pozwánego przywiedzieni / gárdło ieden muśiał trácić. A pospolićie miedzy dwiema złymi rzeczámi / co liepszą obieráć potrzebá. Ale iż to wżdy lepszá áby sie w Szránkách bili / y spráwiedliwość swą ná Páná Bogá puścili

S.S.lib.i. arti: lxix.

S.S.lib. i. art: viij. xv. et. xviij. Lib: ij. arti: xxxvi. lib: j. art: xxxviij

nizby ieden drugiemu przez przyśiegę miał gárdło wziąć. Przeto też tá / iáko miedzy złemi lepſzą / ma zoſtáć / y nic to niezáwádzi choćby mężoboycá zábitemu y do Sądu przywiedzionemu złodzieyſkie álbo złupione lice / álbo co tákiego doſzyie przywiązał / chcąc nátym gwałtu álbo vczynku dowodzić / bo ieżli go mogł zábić / mogł mu też náglowie álbo ná ſzyiey vwiązáć / to co ſię mu podobáło. Wſzákże przytym to pomnieć będzieſz / iż gdzie ieſt dowod doſtáteczny / tám tákowey bitwy wſzránkách niepotrzebá / y wten ſpoſob práwo Duchowne Szránkow broni. Támże glo.

Bez zránienia ćiáłá może ieden drugiego zábić / álbo ochromić / iáko biciem / pchnieniem / ciśnieniem / y inſzymi rozmáitymi ſpoſoby / przez co wyny / álbo gárdło traći / álbo w wywołánie przychodzi. Specu: Saxo: lib. i. arti. lxviij. tex.

Abowiem y ten bywa rozumian zá zábitego / ktory iákimkolwiek ſpoſobem ieſt gwałtownie zámordowány / to ieſt vdawiony / vduſzony / kámieniem pociśniony / kiiem zbity / poſtrzelony / y otruty. Támże glo.

Kto zábitego / álbo ránionego / poimáwſzy do Sądu przywiedzie / y chce go iáko gwałtowniká pokoiu bądź w ſzránkách / bądź oprocz ſzránkow pokonáć / ieżliby w tym vſtał / ſam iáko gwałtownik pokoiu ma być oſądzon. Spe: Sax; lib: i. arti: lxix. Tex. S.S. lib i. ar: L. etcxiij I. M. arti. xxxviij.

A tu ma mieyſce wzaiemne karánie / pæna talionis, ktora w inſzych przypadkách może być przez vchwałę álbo przez zwyczay odrzucona. Tym Artykułem przeſtrzega / áby kto z nienawiśći drugiemu krzywdy nieczynił / á oſobliwie áby kto niezabijał / y ná zábitego wyſtępku niekłádł. (Tákże áby żadney przyczyny náń niewiodł / ktoraby ſię z vczynkiem niezgadzáłá / y ktoraby fałſzywa byłá / áby przez to obwiniony miał być pokonan / boby tego bez grzechu czynić niemogł.) Jáko gdyby kto kogo ná łożku v Zony znalazł / á ochrániáiąc vczćiwośći Zony ſwey / mowiłby że go ná złodzieyſtwie poimał / y pokonywałby go iáko złodzieiá tedy ſię ſtawa krzywoprzyśiężcą. O czymeś iuż wyżey w ſłowie Cudzołoſtwo ſłyſzał. Jeżliby tedy kto drugiego zábił / y zábiwſzy do Sądu przywiodł / á wdowodzieby vſtał tedy ſam ma być ſądzon iáko mężoboycá / á nietrzebá go w práwie pokonywáć / ábowiem to iuż iáſna będzie / iż go on zábył / czym ſię ſam pokonywa / iákoś w texćie ſłyſzał. Támże glo. S. S. lib: i. ar: L. lib: ij. arti. lxiiij. et lxxi

Kto kogo wnocy w domu ſwym zámknionym naydzie / może go beſpiecznie zábić. Maſz o tym wyżey w ſłowie Karánie.

[illegible] xxxviij.

Ktoby kogo z potrzeby / albo wobronie zábił / á nieśmiałby dla niebespiećzeńſtwá zdrowia ſwego zábytego do Sadu przynieść. Jeźliby przyßedł bez zábitego / y zeznałby ſie do tego pierwey niżby kto nań ſkarżył / chcąc ſie vſpráwiedliwić / tedy zá tym ná gárdle niema być ſadzon / wßákże Sedźiemu co naywietßą pieniężną Winá / ktorą bráć zwykł / y zábitego krewnym wárgielt / ma być przyſadzon / á do brania tákowego Wargieltu krewni zmárłego do pierwßego / wtorego / y trzećiego Sadu máią być przypozwáni / ieźliby nieſtáneli / tedy pokoy obwinionemu ma być nákazan / y wárgielt ták długo przy nim zoſtáć ma / poki go blißy zábitego práwnie v niego vpomnąć niebędą / á o ono zábicie iuż go żaden pokonáć nie będźie mogł / poniewaß v Sadu ſtánął pierwey niż nań ſkárżono. Ale ieźliby zábity ießcze niepochowány do Sadu był przynieśion / y ſkárżonoby ná obwinionego / tedy powinien oſtrym práwem / to ieſt / o gárdło odpowiedáć / álbo zábitego pokonáć † w tym iż mu ſie potrzebnie bronić muśiał. † Spe: Saxo: lib: ij. ar: xiiij. Tex.

A ieźli kto wobronie meżoboyſtwá winien / to będźie ná rozeznániu Sedźiego / iáko y to / ieźli boiaśń czyiá ſłußna álbo nieſłußna / wtym wiecey poſpolićie pátrzą ná vmiſł niż ná vczynek. Przyczym wiedźieć maß / iż złego vczynku nie tylko ći winni bywáią / ktorzy czynią ále y inni / iáko towárzyße y pomocnicy / á to nie tylko przez náßćie albo przez ſpełnienie / ále y przez ſáme tylko obecność / ieźliby przez nie bity boiaźliwßym / á bijący śmielßym był. Do czego potrzebá áby towárzyſtwo pomocnikami byli zwáni / gdyż do zwády wßyſcy iednáko ſą principałmi / y do wykonánia złego vczynku rowno ziednoczeni / przeto wßyſcy zá złoczyńce máią być rozumieni y karáni. Co wßytko ták rozumieć maß / iż może być przećiwko nim iáko przećiwko pomocnikom poſtąpiono / gdy rzecz iáſna ieſt / że ſie vczynek ſtał / ináczey nic.

¶ Aczkolwiek Meżoboyce mieczem máią być karáni wßákże od tego karánia wyięći ſą ći / ktorzy z potrzeby y w obronie zábijáią / bo kto tego zábije / ktory mu zdrowie chce odiąć / zoſtáie bez ßkody. Boiaśń też o ktoryieś w texćie ſłyßał / poſpolićie pochodźi albo z tąd / że on ktoryby zabitego do Sadu przynieść miał ſam ledwie z rąk iego vßedł / ábo też ſtąd / że tám ten ieſt ták potężny w przyiaćioły / że ow zábytego przynieść nieśmie / boiąc ſie ich potężnośći álbo gwałtu. Gdy ſie też kto ofiáruie vſpráwiedliwić / iáko text mowi: Tedy y onego ofiarowánia powinien mieć świádki / przed ktorymi ma potrzebę ſwą y obronę opowiedźieć † y przez nie oniy oznáymić † y ták gárdłá nieſtráći / to dlatego / iż decret przećiwko niebytnemu ſkazány nic nie[illegible] / chybáby vpornie nieſtánął / co ſie tu niedźieie gdy kto † chce ſie

v ſprá

vſprawiedliwić/ ále † z boiáźni/ y dla niebeſpieczeńſtwá zdrowia ſwego do Sadu przyść nieśmie. Przećiwko temu zda ſie być prawo Ceſárſkie / ktore mowi: Jesliby przećiwko tobie ſkazano / á tybyś nie áppellowal / tedy iuż muſiſz decretowi doſyć czynić / bo v ſadu náſzego niemogleś ſie niczego lekáć. A poniewaź wſzyſcy Sedźiowie władzą Krolewſką máią / przeto ſie ich też żaden bać niema. Przeto y ten trudno ſie ma boiáźnią bronić † gdyż boiáźń dla ktoreyby komu poſolgowáć miáno / ma być ſłuſzna / przyſtoyna / y dowodna † Ná co wſzytko odpowieſz. Iż tám to práwo nie ieſt temu przećiwne/ bo ſie ták rozumieć ma/ iż przed Sądem Ceſárſkim lekáć ſie żaden niema / bo ná dworze Páńſkim wymowká boiáźni mieyſcá niema / dlatego / iż gdźie Pan tám beſpieczeńſtwo: ále v inſzych Sadow ináczey / bo choć wſzytkie Sady od Ceſárzá pochodzą/ przedſie beſpiecżnieyſzy káżdy ieſt ná dworze Ceſárſkim niż gdźie indźiey. Albo też rzeczeſz/ iż ten o ktorym tu text mowi / ktory dla boiáźni do Sadu nie idźie / nie dla tego to czyni / áby ſie miał Sadu báć / ále dla tego że ſie gwałtu od przyiaćioł zábitego obawia.

A iżeś w tercie ſłyſzał / że Sedźia co wietſzą winę bierze y mogłbyś ſpytáć / dla czego to / bo iesli ow winien / tedyć ſie pieniądzmi okupowáć niema / iesli niewinien/ czemu pieniądze ma tráćić / ktore y bliſcy zábitego nieſłuſznie podobno od niego biorą / gdyż ſie żaden z cudzą ſzkodą bogáćić niema? Ná coć odpowiem/ iż ſłuſznie tákowe pieniądze biorą/ poniewaſz owemu wolno / álbo ſtánąć/ y bronić ſie/ á pieniedzy niedáwáć: álbo to pieniądzmi odpráwić / ktore iuż ſłuſznie y bez grzechu owi wźiąć mogą (bo ie tám ten dobrowolnie dáie.)

Mogł by też tu kto ſpytáć / iákim ſpoſobem by ſie krewni zábitego wargeltu y owego práwie vpominać mieli / poniewaſz pierwey gdy ich przypozywano nieſtawáli/ á kto nieſtawa gdy go pozywáia/ ten vpada w ſwoiey rzeczy. Ná co też odpowieſz / iż tám gdy mowi/ áby krewni zmárłego pierwſzy / wtory / y trzeći raz pozywáni byli/ tedy on pozew rozumie nie właſnie zá pozew/ ale zá obwieſzczenie / bo pozew tám tylko idźie/ gdźie kto ná kogo ſkárży/ álbo gdźie kto oſkarżon bedźie/ co ſie tu niedźieie / bo onych bliſkich krewnych żaden nieobwinił / y oni też na nikogo nieſkárżyli / przeto też tám pozew być niemogł. Jezliby tu ieſzcze kto ſpytał / powinnili oni ſtánąć gdyby żáłowáć chćieli? Odpowieſz iż nie/ bo Sedźia ich żáłoby nieprzyimuie / dla wymowki owego ktory pierwey przyſzedł / záczym oná żáłobá zá nikczemną bedźie rozumianá. Mogłby ieſzcze kto ſpytáć/ co bedźie miał dáley czynić on ktory zábił / gdyby bliſcy zábitego do Sadu przyniesli / iákoś ná końcu textu ſłyſzał. Ná co odpowieſz / iż bedźie muſiał ná zábitego żáłowáć z ſzránkami (álbo do karánia) nieináczey iákoby go był ſam do Sadu przyniosł. A to ſą pierwſzy / ktorzy ſą od karánia wolni (bo nie wſzyſcy Morderze álbo Mężoboycy w koło plećieni/ álbo śćináni być máią) gdyż tych práwo ſámo broni.

 Wyimuie

Wymuie też prawo od wpięcienia wkoło tych ktorzy rodzice swe morduią/ á to dla okrucieństwá vczynku/ ktorym inákße karánie náznáczyło. Abowiem ktoby Oycá/ Mátkę/ Syny/ Dziádá/ Bábę/ albo krewne iákiego zabił/ y ten ktoby tego vczynku był vcześnikiem/ niema być karan áni mieczem áni ogniem/ áni żadnym inym iáwnym karániem/ ale ma być w ſkorę záßyty ze pſem/ z kurem/ z małpą/ y z żmiią/ y ták z tymi beſtyámi zmießány/ ma być álbo do morzá/ álbo do bliżßey rzeki według położenia onego kráiu wrzucon/ áby ták ießcze zá żywotá wßytkich żywiołow vżywáć niemogł/ y áby mu niebo żywemu/ y ziemię vmarłemu odięto. A ieżliby tám wody bliſko nie było/ ma być miedzy źwierzętá wrzucon/ gdyż ſrogość vczynku y karánia przyczynia. To według niektorych dlatego ſię dzieie. Iż pies ieſt znákiem tego/ że on zły człowiek vczciwośći rodzicow ſwych/ ktorą im był powinien/ nie vznawał/ iáko pies ktory ſię áż do dziewiątego dniá ślepo rodzi. Kur znáczy myśl wyſoką y hárdą/ ktorą miał przećiwko rodzicom ſwym.

Zmiiá znáczy rodzicow nießcześliwość/ bo ten robak gdy ſię ieden z drugim łączy/ tedy ſamiec włoży głowę w gębę ſamice/ y oná ſtąd płod bierze/ á od chćiwośći ſamcowi głowę vkąsi/ ktory zdechnie. Płod zaś gdy ſię ma rodzić/ tedy ſię z ſamice wygryzie/ záczym y ona ſamá zdechnie. Małpá znáczy podobieństwo człowiecze/ bo tá wiele czyni/ co też wiec ludzie poſpolićie czynią/ á przedſię nie ieſt człowiekiem/ ták tez y ten zdał ſię być człowiekiem/ ále ſpráwámi y złym ſercem nim nie był/ dlatego/ iż nie człowieczą ſpráwę czynił/ gdy rodzice ſwe mordował. Támże glo.

Z Meżoboycą Oycá ſwego pokoy ſtánowić/ może śierotá/ zwłaszczá opiekuná ſwego/ y przez Decret Sędziego/ ále tego ſam Opiekun vczynić nie może/ ktemu/ męßczyzny tylko á nie białegłowy mogą ſię iednáć o Oycowe álbo innego krewnego zábićie. Spec: Saxo. lib. ij. art. xvi. glo.

Iż ſię Pánu ſługi mordowáć niegodzi. Maß niżey w słowie Niewola.

Ieſliby kto ſtrzelaiąc/ álbo ćiſkáiąc/ człowieká † álbo bydlę † zábił z niechcenia/ nie ná gárdło ma być ſądzon/ ále tylko wargelt ma zápłáćić. Spe. Saxo. lib. ii. art. xxxviii. tex.

A tu maß wiedzieć/ iż według práwá poſpolitego wolno. cokolwiek do okazánia śił ſwoich czynić/ iáko oßczepem/ álbo rohátyną ćiſkáć/ w záwod biegáć/ ſkákáć/ zápáſy chodzić. W czym y obietnicá mieyſce ma/ y ieżliby kto w po[...]olitym ćwiczeniu komu ßkodę vczynił/ nic

niewinien/kiedy to vczyni dla sławy/y ćwiczenia/ á nie vmyślem vkrzywdzenia/á tácy nie są bezecnymi. á to kiedy to czyni dla okazánia śily/ ále ieżliby dla łakomstwá/ álbo z naymu/ tedy będźie bezecnym. Wszákże tákie igrzyská według praw Duchownych są zábronione/ dlatego że w nych często ludźie giną/ y do niebespieczeństwá dusznego przychodzą/ iákoż káżdy bączny ma śie oględáć ná to/co przypáść może/y nie záwsze to wymawiá/ że śie przy grze szkodá stálá/ bo grá szkodliwa nie iest bez winy/y ktemu/co to będźie zá grá z ktorey wystepki pochodzą. Przeto mowi Senecá/iż nie ná tym ktorym ty kolwiek vmyślem czyniß/gdy co złe vczyniß.

Masz tedy wiedźieć/ iż mężoboistwo stawa śie czworakim sposobem. Náprzod gdy ieden drugiego zábije chcąc/y bez słuszney przyczyny/á ten iest włásnym morderzem. Druga kiedy ieden drugiego zábije/ áczkolwiek chcąc/ále z potrzeby broniąc śie/ á ten zostáie bez szkody/ gdy według práwá potrzebney obrony dowiedźie á choćby do Sadu dla boiázni nieprzyszedł/ tedy przedśie wargeltem odeydźie. Trzećia gdy kto z nieopátrzności swey będźie sam sobie przyczyną śmierći/ iáko gdyby kto szedł przez mieysce niezwyczáyne/ á drugiby tám drzewo podrabił/ktoreby lecąc tám tego zabiło/ tákże ieżliby śie to stáło ná tym mieyscu/gdźie śie ludźie Rycerscy ćwiczą iáko przy gonitwách/strzelbách/etc. Bo tám/kogo co potka/sam sobie winien będźie. Czwárta/ gdy ieden drugiego zábije z swey włásney nieopátrzności/ále też niechcąc: iáko gdy kto ná ptáká strzeláiąc/ człowieká zábije/á tám wargelt przepádnie. A w tych przypadkách obwiniony wargeltem odchodźi. Przeto Sędźia ostrożny/ w tym być/y z pilnośćią tego dochodźić má/ ieżliże z chęći/ y z złey woley kto mężoboistwo vczynił/y doszedszy tego niema go szánowáć/ ále go też ma mieczem zabić. Wszakże gdźieby to niechcąc vczynił/tylko wargelt przepádnie. Támże glo.

S. S. lib. ij. arti. xiii. I.M. art: xxxviii. S S. lib: ij. art. xiiii. S. S. lib ii. art: xiiij.

Ktoby mężoboystwá był vczestnikiem z przyzwolenia porády/ álbo z vczynku ma być sadzon iáko Mężoboycá. Nádto/ z mężoboystwá troiáko szkodá przychodźi. Naprzod/ iż Mężoboycá choćby co niechcąc vczynił/wargelt przepada. Druga/ iż káżdy ktoby Mężoboyce przechował/álbo mu mieszkánia vżyczył/ taż winą ma być karan iáko y złoczyńcá. Trzećia/iż gdy kto vmyśli drugiego zábić/y w tym go rani/ choć go niezabije/ma być sadzon iáko Mężoboycá/ gdy będźie poiman. Spe. Saxo. lib. ij. art. lxiii. glo.

S. S. lib. i. art. xiiii.

O Mężoboystwo gdy śie kto z strona zgodźi/ możeli być do dálszego postepku przymuszon. Masz niżey w słowie Sędźia.

S. S. lib:ii. art: xxxliij
I M. art. xxxviij.

Mezoboyſtwo troiákim ſię ſpoſobem ſtawa Naprzod/ gdy kto kogo vmyślnie zabije/ dlatego/ aby mu dobra iego wydárł/ a ći w koło wpłećieniem máią być karáni. Druga / gdy kto kogo zabije z gniewu/ y ku złámániu pokoiu/ ten ná gárdle bywa karan. Trzećia/gdy kto kogo z przygody / zabije/ ten tylko wargelt przepada † ieżliby ſię to záiego nie opátrznośćią ſtało † ále ieżliby kto drzewo podrabał ná tym mieyſcu/gdźie nikt niezwykł chodźić / á zabiłby z przygody tego/kogoby ſię tám nieſpodziewał/zoſtáie bez ſzkody/iákoś też wyżey ſłyſzał. Spe. Saxon. lib.ii.art. xiii glo.

Ktoby ránił álbo zábił gwałtowniká ſwego / záto

nic niepokupi/ieżli dowiedźie ſamoſiodm / że to vczynił przy gwałćie/álbo w vćiekániu. Spe. Saxo. lib.ii. art. lxix. tex.

I. M. arti. cxii.

¶ Abowiem co ſię przyſtoynie ſtánie / to karano być niema/ále ſię przedſię zábiiáć niegodźi nikomu/iedno temu ktoby te władzą miał/iáko ieſt Sędźia/ bo ten gdy złe zábija/posługę Pánu BOgu czyni/ wyiąwſzy by byli iáwni łotrowie ná drogách dobrowolnych/ álbo ći ktorzyby źiemię puſtoſzyli / bo tych káżdy zábiiáć może. Tákże gdyby kto w obronie kogo zábił: bo ten kto ſwego przećiwniká ktory go naſzedł/álbo innego w niebeſpiecznym boiu zábije/może ſię żadney trudnośći o to niebáć: á kto co dla obrony ćiáła ſwego vczyni / ſłuſznie to czyni. Tákże też ná przyſtoyney woynie/ z ſtrony tego ktory ſię broni/ zabić ieden drugiego może/gdyż tám y oſzukánie nieprzyiaćiela dobre bywa : ale z ſtrony tego ktory nieprzyſtoynie woynę podnośi / poſpolićie oná woyná nieſłuſzna bywa/gdyż nieprzyſtoiey/ áby człowiek człowiekowi ſzkodźić miał.

S.S. lib.i. arti:xiiij.

To tedy coś w terćie ſłyſzał/ iż ſamoſiodm ma dowodźić/ iáko to ná gwałćie/álbo w vćiekániu vczynił / rozumieć maſz/ ieżliby zábitego nikt nie bronił (bo ieżliby go ktory z krewnych bronić chćiał / ináczey poydźie.) Támże glo.

Jáko w obronie kto kogo zábić może / do tego coś tu wyżey ſłyſzał/ pátrz wiecey wyżey w ſłowie Man.

Ktoby Oycá/ Mátkę/ Brátá / álbo kogokolwiek

innego/ po ktorego śmierći by ſpatku álbo Lenná iákiego oczekiwał/ zábił : tedy on ſpadek tráći/ wyiąwſzyby to z niewiádomośći y niechcąc/ álbo w potrzebney obronie vczynił / á tegoby według práwá dowiodł. Spe. Saxo.lib.iii.art.lxxxiiii. tex.

Toż rozumiey o Zenie / ktora Mężá zábije / álbo da zábić / bo też wiáno tráci. Abowiem czegokolwiek kto po śmierći czyiey oczekiwa / to mu ieſt z łáſki y onego / y prawney pozwolono. Przeto ieżliby ſam zábył tego / czyiey táki álbo práwi oczekiwa / ſłuſznie od niey odpada. Támże glo.

Gdyby kogo w polu zábito / á niewiedziano by kto to vczynił / tedy ten ktory go napierwey naydźie / y pogrzebie go z wiádomośćią ſąśiad ſwych / álbo támże w polu / álbo we wśi / przez to nic niewyſtepuie. Gdyby też komu Oycá / brátá / álbo krewnego zábito / choćby wiedźiał o Mężoboycy / tedy mu go przed ſie wolno pochowáć by iedno z onym ćiáłem Sądownie w práwo nie wſtąpił. Ale ieżliże z nim práwo záczął / tedy poki ſie oná ſpráwá nieſkończy / bez przyzwolenia Sedźiego niema być pogrzebion. Jeżliby też kto padł álbo ták bárdzo zrániony / álbo zbit był / żeby do wśi dość niemogł tedy ten ktory go przywiedźie / y do domu ſwego przyimie / ieżliby tám v niego potym vmárł / zoſtáie bez ſzkody / y bez trudnośći / á zmárłego potomkowie powinni mu koſzt iego odłożyć / y zápłáćić / ieżliby rzeczy ktore przy zmárłym były nálezione / niebyły ták wielkie żeby z nych to mogło być zápłácono. Specu: Saxo: lib. iij. arti. xc. tex.

Bo kto vmárłego pogrzebie / ten miłośierny vczynek czyni y ſłuſznie mu potomkowie zábitego nákład pogrzebowy zápłácić máią / á to ieżliby on zábity / wiele ich dobr po ſobie zoſtáwił: ále ieżliby nic niezoſtáwił / tedy też potomkowie do tákowey zapłáty niemáią być przymuſzeni. Ktemu ták zámordowány może być ná świeconym mieyſcu pogrzebion / ieżliby w klątwie nie był / y ieżliby to pewnie wiedźiano / że ſie onego roku ſpowiadźał / y do ſtołu Bożego przyſtepował. Támże glo.

Jeżli Goſpodarz co winien / gdy Gość Gośćiá zábije. Máſz wyżey w ſłowie Gość.

Miedzy przygodne mężoboyſtwo / o ktorymeś iuż wyżey ſłyſzał / y to też bywa policzono / gdyby kto dom pobiiáiac / álbo co iáwnie muruiąc / drugiego z przygody zábił / bo ten Wárgielłtem odeydźie / gdy tego ſámoſiodm dowiedźie. Tákże ieżli kto nie opátrznie wſzedł ná mieyſce niebeſpieczne / ná ktorym gonitwy czynią / ſzermuią / w zawod biegáią / kámieńmi / álbo rohátynámi ćiſkáią / bo tám gdyby go co potkáło ſám ſobie winien bedźie / á ow gdy dowiedźie że tego vmyſlnie nie vczynił / bedźie wolen. Tákże ieżliby kto w domu ſwym drwá rąbał ná tym mieyſcu / gdźieby nikt ſpráwy niemiał / w tym by tám kto obcy przyſzedł / y był obrázon / álbo ieżliby go pies ſkąſał w tym domu gdźie ſpráwy żaden niemiał / ſobie bedźie winien.

Ale ie-

Ale ieżliby kto chłopcá ná koń twárdouſty wſadźił / á on koń by chłopcá zábił / tedy on czyi koń ieſt / powinien chłopcá nágrádzáć ieżli chce przykoniu zoſtáć. Jur. Muni. árti: xxxviij. glo.

Gdyby dźiećie kogo zábiło / iáko to Opiekun nágrádzáć ma. Naydźieſz wyżey w ſłowie Dźiećie.

Gdyby kogo zábito / ktoryby trzech albo czterech ſynow miał / potymby o Mężoboyſtwo obwiniony / po gwárze / práwem ſie obronił / potym od drugich dźieći przenágabánia żadnego odnośić niema. Jur. Municip. árti: xci. Tex.

A tu maſz wiedźieć / ktory to przed Gáynym Sądem o ochromienie / o rány / o zbićie / o mord żáłuie / tedy bez przyzwolenia Sędziego żadnych odwłok mieć niemoże. A ieżliby Sędzia ná nie niezezwolił / á owby niebył gotow żáłowáć / tedy od oney ſkárgi odpada / y powinien będźie znowu żáłowáć / wyiąwſzyby ſámotrzeć dowiodł / że mu Sędźia zwłoki dozwolił. Druga / kiedy ieden ná drugiego o mord żáłuie / á ran ná zábitim żadnych nieukázuie według práwá / obwinionyby niewinność ſwą wywodźił / y ſkázanoby / ponieważ go á temi ſłowy żáłuie / nie zwołániem / tedy bliżſzy ſie obżáłowány odwieść przyśięgą ſam ieden / á tenby przyśiedze dośić nie vczinił / tedy ſtronie żáłuiącey wárgielt / á Sędźiemu winę przepada. Trzećia / ieżliby kogo obwiniono że on mordu przyczyną y pomocnikiem był / á ten by też ſkazaney przyśiedze doſyć nie vczynił / tedy ſtronie wárgielt / á Sędźiemu winę przepada. A ieżli do Sądu nieſtánie / tedy powod niemoże nánim więcey wygráć iedno wárgielt / y niemoże być o to wywołan. Czwarta ieżliby kogo raniono / álbo zákłoto w wierzch głowy nád mozgiem / á ránáby ſpuchłá / tedy ieżli ma przyſtoyną głębią / może onię w ſzranki wyzwáć / y ma być oſtrym Sądem ſądzona. Piąta / ieżliby kto był ránion (w iedno mieyſce) wiele ran / álbo ſkłoty od iednego człowieká / tedy niemoże z oſobná o káżdą ránę żáłowáć / ále obwiniony onych wſzytkich ran powinien ſie ſpráwić ſámośiodm / ieżli śmie ¶ Kiedy też komu o mord oſkárżonemu pomocna rzecz z práwá nákazána będźie / á onby temu doſyć nie vczynił / tedy iuż bez winy niebędźie. ¶ Jeżliby ſie ſtał mord y ſpráwáby do Sądu przyſzłá / á wtymby ſie ſtrony zgodźiły / tedy tám przedſie y Sędźia winę ſwoię bierze. Támże glo.

Białagłowá iáko o Mężoboyſtwo obwiniona odchodźić ma. Naydźieſz wyżey w ſłowie Białagłowá.

Miáſto

Miáſto.

Zamku álbo targowiſká niegodźi ſie budowáć bli-
żey iednego od drugiego / iedno (ná ośmioro ſtaian) † álbo ná mile † Niemáią też być Miáſtá / áni zamki obmurowáne / álbo twierdzámi opátrzone: tákże przy wśiách wieże budowáne / wáły ſypáne / przekopy kopáne być niemáią /bez przyzwolenia źiemſkiego Sedźiego. Wſzákże bez iego dozwolenia wolno kopáć ták głęboko iáko kopácz łopátą źiemie wyrzućić może bez pomocy tárćice/ ſtopniow / ábo czego tákiego. Tákże też bez iego dozwolenia wolno budowáć drzewem álbo murem w zwyſz ná troie piętro / iedno podźiemne á dwoie nád nim / ták izby drzwi do ſpodniego mieſzkánia były nád źiemią w koláno wyſoko.

Wolno też grunt álbo dworzec káżdemu grodźić / opárkánić álbo obmurowáć / ták wyſoko áby ná koniu śiedząc mogł wierzchu dośiądz. Wſzákże tám twierdze niemáią być budowáne. Specu: Saxo: lib: iij. arti. lxvi. Tex.

Z tego Artykułu báczyć możeſz rzeczy Miáſtom / Wśiam / y targowiſkom nowo záſádzonym potrzebne. Naprzod iż Miáſteczko álbo wieś targowa / niema być bliſko drugiey ſadowiona / to dlatego / żeby to było z ſzkodą drugiego / co być niema / bo práwo nie dopuſzcza áby ſie kto miał z cudzą ſzkodą bogáćić: iákożby tu iedno przed drugim niſzczeć muśiáło. Potym iż Miáſto / álbo Wieś targowa oſadzona być niema / bez dozwolenia Sedźiego / y znák tego / iż to ieſt z wolą Rzeczypoſpolitey Krol álbo Ceſarz poſyła znák ręki ſwey / álbo liſty z pieczęćiámi pozwaláiąc ná one fundátią. Iż tedy bez woley zwierzchniego Sedźeigo Miaſt áni zamkow twierdźić ſie niegodźi / to dlatego / áby ſie nieposłuſzeńſtwo niemnożyło / bo im mniey zamkow / y Miaſt będźie tym ſie też nieposłuſznych mniey naydźie. Abowiem rychley ten Sedźiego posłucha / ktory twierdzi nie dufa. A iż niektore tákowe twierdze bywáią pożyteczne: przeto ſłuſznie vrzędowi Sedźiego należy Zamek álbo Targowiſko tam budowáć / gdźieby mu ſie zdáło być z pożytkiem / á może też zabronić dla przyſzły ſzkody ktoreyby ſie obáwiał. Ale iż text pozwala bez przyzwolenia Sedźiego pewną wyſokość budowáć / to oſobliwie dla Mieſzczan / bo też z tákowego budowánia nikt ſzkody niema: á pozwolenie záś ogrodzenia álbo opárkanienia dworcow ieſt oſobliwie dla ludźi Rycerſkich / ktorym wolno dworce ſwe obwárowáć / ták iákoś ſłyſzał. Támże gło.

Do tego

Do tego aby pospolstwo wieś / albo miásto zá wystepne było rozumiano potrzebá tego / áby sie stárszy onego mieyscá bądź Rayce bądź inszy iákoby ich kolwiek zwano Przełożeni / zgodzili / y z rozmysłu to postánowili: ná co wietsza część pozwala / także áby sie to działo społecznie od wszytkich iáko od iednego ciáłá nie od káżdego z nich z osobná. Spe: Sax: lib: iij. arti: lxxxvi. glo.

Gdy miásto álbo targowisko nowe osiada / tám pospolicie krzyże stawiáią / ná znák pokoiu Mieyskiego / támże też bywa pospolicie stawian znák CEsárski álbo Krolewski ná świádectwo tego że sie to z wolą iego dzieie. J. M. árti: ix. tex.

S. S. lib. iij arti. lxvi.

Abowiem żadne miásto bez przyzwolenia Przełożonego oney ziemie budowáne być niemoże / a Przełożony też pozwolić niemoże bez woley Cesárskiey álbo Krolewskiey: przeto przełożony zamku álbo mieyscá onego może zábronić Mieszczánom / áby Miástá murem nie obwodzili / áni bászt áni twierdzy budowáli / ieżliby to ku szkodzie iákiey było. Do sadzenia też álbo záłożenia miástá potrzebá przyzwolenia Sądu / ták świeckiego iáko y Duchownego / to iest / y Papieskiego / y Cesárskiego / bo v tych w ręku są obádwá Sądy. Krzyż tedy ktory w Miásteczku álbo targowisku nowym stawiáią / znáczy pozwolenie zwierchności Duchowney: á znák zásie CEsárskiey iest też świádkiem iego przyzwolenia / á przez ty dwá znáki / rozumie sie to / iż tám iest prawdziwy pokoy / wolność / y práwo Mieyskie. Támże glo.

Wkáżdey ziemi głownieysze y stársze Miásto / ma być głową práwá innych miast onego Krolestwá. Jur: Muni: árti: xij. glo.

I. Mari. xliij

Miásto kożde potrzebá / áby nie z iednego tylko rodzáiu ludzi było / ále z rozmáitych iáko są Oracze / Kupcy / Rzemieśnicy / Rycerscy ludzie / słudzy naiemni / y inszy. Oracze dlatego / áby żywności dodawáli. Kupcy / áby z inszych kráiow to czego miástu potrzebá / przynosili. Rzemieśnicy / áby rzeczy potrzebne ludziom gotowáli. Rycerscy ludzie / áby Miástá bronili. Ju: Mu: árti: xix. glo.

Miecz.

Kto ku szkodzie drugiego Mieczá dobędzie / tedy on Miecz Sędziemu przepada. Spe: Sáxon: lib: i. árti: lxij. tex.

A to nietylko o Mieczu / ále y o káżdey inney broniey / álbo orężu szkodliwym rozumieć masz. Támże glo.

Pod

Pod pokoiem poprzysiężonym niegodzi się/ oprocz korda z żadnym inym oreżem chodzić/ wyiąwszy wypráwe woienną álbo turniry/ktoby się kolwiek tego ważył / ma być sądzon iáko wywołaniec † gdy w tym będzie poiman.† Tákże się też niegodzi nosić oreżá álbo mieczá w zamku/w Mieście/álbo we wśi / wßytkim tym ktorzy tám mießkánie álbo gospody máią. Wßákże ten kto ná gwalt bieży może mieć oreże. Spec:Saxo.lib. ij. art. lxxi. tex.

Miecz do schowánia dány/ ieźli się godzi ßalonemu wroćić. Maß niżey w słowie / Zwierzona Rzecz.

Miecz dláczego bliżßy krewny náprzod bierze. Maß wyżey w słowie bliski po mieczu.

¶ A o Mieczu pátrz więcey w słowie ORęże.

Młyn.

Kto pierwey zboże do Młyná przyniesie/ pierwey ma mleć. Spe. Saxo. lib. ii. art. Lix. tex.

C Młynarz ktory z pewney vmowy álbo czynßu Młyn trzyma/ ma go ták trzymáć/iákoby Sąsiedzi ßkody niemieli/ bo ináczey powinien ią będzie nágrodzić. Mogłby tu kto spytáć/ gdyby Młynarz máiąc mlyn ná pospolitey rzece / zástawił wodę dla swey potrzeby/ áby icy tym więcey miał coby sąsiadowi ßkodziło/ktoryby mlynárzá vpominał/áby tego popráwił:onby ná vpominánie nic niedbał/á on sąsiad roskopałby ono/ ná ktorego gdyby Młynarz przed Sędzim o roskopánie skárżył / kto się tám komu pierwey ma spráwowáć? Ná co odpowieß. Jeźli ono zástáwienie wody/álbo grobla byłá vsypána ná gruncie sąsiedzkim / wolno ią było sąsiádowi roskopáć/ y do tego/ Młynarz mu ßkodę nágrodzić powinien. Ale ieźliby ią Młynarz vsypał ná swym gruncie/tedy się iey niegodziło Sąsiádowi roskopywáć/y będzie winien ieźliby to vczynił.

Jeźliby też kto miał młyn/ ktoregoby vżywał bez przenágábánia trzydzieśći lat/ á przytym miałby też wolne ście wody. Potymby też kto drugi Młyn zbudował ku iego ßkodzie/ vymuiąc álbo zátrzymáwáiąc mu wodę/ o coby się spráwá do Sądu przytoczyłá/á onby mowił: że Młyn ná swym właśnym gruncie y ná pospolitey rzece zbudo- S. S. lib. ii. arti. Lii.

wał/przez co wody áni viął/ áni przyczynił/ y pytałby ná práwie ieźli mu niewolno ná ſwym włáſnym grunćie budowáć/ coby mu ſie podobáło? Tám będźie ſkazano/ iż ten ku ßkodźie tám tego/ ktory przez ták długi czás ſpokoynie młyn trzymał/ niemogł nic budowáć á nic ná tym/ choć mowi/ że wody nie viął/ bo ſie przedſie oná wodá v iego młyná zatrzymywa/ y byłoby to ták/ iáko gdy kto czyie bydlę zádźierży/ y głodem vmorży: á ten też onego bydlęćiá niezábiie/ ále mu przedſie będźie do zdechnienia przyczyną.) Specu. Saxon. lib. ij. articu. Lix. glo.

Mnich.

Jeźliby kto dźiećięćiem do Klaſtorá wſtąpił/ y záśie w młodych y niedorosłych lećiech z Klaßtorá wyßedł/ ten ſie y do Lennego/ y do Mieyſkiego práwá ſwego wroći. Ale ieźliby kto w zupełnych lećiech Mnichem zoſtał/ ten iuż y Lennych y Mieyſkich praw ieſt oddalony/ y Lenná iego ná Páná przychodzą/ dlatego iż iuż ſtánu Rycerſkiego odſtąpił/ á to ieźliby iego przyięćie Reguły przez drugie Mnichy do ktorych ſie był vdał/ álbo śiedmią świadkow iemu w rodzáiu rownych/ ktorzy go w zákonie widźieli/ mogło być dowiedźione/ y choćby potym z Klaſtorá wyßedł/ poki rok probowny niewynidźie/ (tedy ſie przedſie niech nieſpodźiewá do ſtanu raz opußczonego przywroćić.) Jeźliby też Mąż bez przyzwolenia żony ſwey do Zakonu wſtąpił/ á oná by ſie go ſtamtąd práwem Duchownym vpominałá/ y doßtáby tego/ tedy/ nie Lenne z ktorego ſie wyrzekł/ ále tylko Mieiſkie práwo będźie mu przywrocone/ dlatego iż wolno mężowi bez pzyzwolenia Zony ſwey ſtanu Rycerſkiego odſtąpić. Gdźieby też dźiećię álbo vmárło/ álbo Mnichem zoſtáło/ tedy ten ktory rzeczy iego przy ſobie ma/ powiñien potomkowi iego/ ktoryby był po śmierći iego dźiedźiczył/ wßytko oddáć/ ieźliby z wolą iego nie były oddalone. Spec. Saxo. lib. i. art. xxv. tex.

S. S. lib. I. art. xxvj.

Aczkolwiek Mnißy dźiedźictwá nie biorą/ wßákże ná mieyſcu ich Klaßtory dźiedźiczą (o czym z tegoż Artykułu maß wyżey w słowie Ksiądz.) A dlatego ten ktory Mnichem zoſtáie/ Lenno tráći/ iż ſkoro pocznie być rycerzem Bożym/ niemoże być rycerzem świeckim. A kto powinnośći doſyć czynić niemoże/ ten też opátrzenia trzymáć niema y Lenno iego ſpada ná dźiedźicá/ álbo potomká iego/ ieźli go ma/ á ieźli niema/ tedy ná Páná.

Kiedy

Iż tedy Mnich dziedzictwá z bráćią nie bierze/to dlatego/iż oni są vmárli świátu. Wßakże to nie o wßystkich Mnichách rozumieć maß/ábowiem Mnißy troiácy sie pospolićie náyduią. Jedni są ktorzy dobrowolnie regułe ná sie przymuią / á o tych text mowi: Iż y Lenno y dziedzictwo trácą/ dlatego/ iż sie świátá odrzekáią. Drudzy záś dziećmi będąc / w niedorosłych lećiech do zakonu álbo przywabieni álbo przymußeni bywáią. Ci mogą wynidź/ y nic im to niezáwádźi do otrzymánia Lenná / y dziedzictwá / á to ieżliby iákoś w texćie słyßał/záśie w niedorosłych lećiech wyßli: co rozumieć maß / iż ten ćzás pospolićie miewáią poki mu pietnaśćie lath nie minie. Trzeći záśie z przymußenia do zakonu wstępuią / á ći w zakonie trwáć niepowinni / bo to z przymußenia y z boiáźni vćzynili. Ale ktoby dobrowolnie zakon przyiął / ten iuż do końcá w nim trwáć muśi / do ćzego może być y przymußon. A tubyś spytał/możeli kto być do tego przymußon / áby inną regułę przyiął / nie onę do ktorey pierwey wstąpił/ iáko ieżliby Papież onę regułę wniweć obroćił/ álbo żeby mu iey zákázał/ chcąc go do innego zakonu twárdßego oddáć? Niektorzy mowią / iż to być może/ bo dobry ćzłowiek nic ná to ma pátrzyć/ kto go/ ábo iáko przymußa/ ále ná to / do ćzego go przymußa. Ktemu/ gy kto co dobrego ćzynić poćznie / iuż ma być do tego wiedźion / áby ták do końcá ćzynił: Gdy tedy sobie kto żywot Duchowny / y bogomyślny obierze / iuż on żywot powinien kończyć / bądź w onym zakonie ktory przyiął/ bądź w ktorym inßym. Nád to/kto ślub łamie/ten sie dobrego wyrzeka. A ták ponieważ ow miał dobrą wolą/ gdy zakon przymował / ktorego potym z iákieykolwiek przyćzyny trzymáć álbo znośić niemoże: przeto powinien względem ślubu vćzynionego inßy przyiáć/ćzego ieżliby sie zbraniał/byłby znák iż żałuie że zakon przyiął. A ieśliby tego z sercá żałował / byłby złomiślubem v Paná Bogá / ktory iest Sędzią sercá ludzkiego. Nád to iest rzecz pewna / iż wßytkie zakony iednakie są / y zá ieden są poćzytáne / bo ná trzech rzecząch są osobliwie záſadzone/ná posłußeństwie/ná ćzystośći/y ná vbostwie/ y ktokolwiek te trzy rzećzy ślubuie/ten wßytkie zakony przymuie. Przeto go Papież słußnie z iedne° wyzwolić/á do drugie° oddáć może/przez co obietnice swey nieodmienia/choć ßáty Zákonnićze odmieni:zá ćzym kto ták ßáty álbo vbior iedne° zakonu(nád wolą swą)odmieni/ten nie zakon/ále tylko mieysce odmienia.W Ewángeliey też mámy o władzey Papieskiey/iż cokolwiek zwiąże ná ziemi/będźie związano y ná niebie/ á cokolwiek rozwiąże/to y tám będźie rozwiązano.Jeżli tedy kogo od iákie° zakonu rozwiąże/á w drugi go záwiąże/ ma być posłußen/y owßem będźie y przed Pánem Bogiē związan. Nád to ießcże/ieżli Papieżowi wolno Kśiędzá świeckie° do zakonu/ álbo do reguły podáć/choć onego zakonu nie przyiął/y choćby ná to niezezwalał/dáleko więcey tego/ktory ślub vćzynił/y zakon przyiął/z iednego zakonu do drugiego przeſádźić będźie mogł.

Przećiwko temu żá ſię mogłby kto rozumieć / iżby do tákowego odmienienia reguły / żaden przymußan być niemiał / bo ieżli komu wolno z dobry woley co przyrzec / cżemuby mu też niemiáło być wolno tego trzymáć: Jáko gdyby kto co w Krákowie zápłáćić obiecał / niepowinien tego w Weneciey cżynić / ieżli nie będźie chćiał / tákże by też miáło być gdy kogo zakon S. Fránćißká z ßáremi Mnichy przymie / nie miałby być przymußon do Zakonu Dominiká S. (Do cżego ießcże y to / iż nád wolą ſwą żaden do nicżego przymußon być niema / bo kto co cżyni z przymußenia / iákoby też nie cżynił / y żadney odpłáty zá to nie odnieśie / gdy co nie z chęći cżyni / á ponieważ żadney odpłáty nie odnośi / cżemuby też do tego miał być przymußon.)

A ták ná árgumentá ktore ſię wyżey przećiwko temu powiedźiáły ták porządnie odpowieß: Pierwße / gdy ſtoiey / iż cżłowiek dobry niema ná to pátrzyć / kto kogo przymußa / kiedy go do cżego dobrego przymußáią: ták rozumieć maß / iż oſoby ktora nas do dobrego wiedźie / gárdźić niemamy / ále nie ták áby iuż zá tym kto miał być do tego przymußon / cżego nieobiecował / bo przymußony nád wolą ſwą / nic dobrze niemoże vcżynić. To też co ſię tamże było powiedźiáło / gdy kto co dobrego pocżnie cżynić / żeby iuż to miał być powinien do końcá cżynić / práwdá ieſt / iż do oney zácżętey y obiecáney ſpráwy może być przymußon / ále nie do ktorey inßey / ktorey nieobiecował / bo by ták przymußony więcey grzeßył / niż záſługował. Druga / gdźie ſię też powiedźiało / iż przeſtąpienie ślubu álbo obietnice / ieſt odſtąpienie dobrego / y to prawdá ieżliby to vmyślnie vcżynił / ále tu inácżey / bo z roſkazánia Papieſkiego / nie ſwey chęći z zakonu wychodźi. To też coś ſłyßał / ieżliby kto iednego zakonu znośić niemogł / żeby mogł w drugim przedſięwźięćie ſwe pełnić / rozumiey o tych / ktorzy oſtrzeyßy żywot obieráią / niż on zakon do ktorego był wſtąpił / nieśie. Ale iż temu ktoremu Papież Reguły zákazuie / nieżada oſtrzeyßego zakonu / przeto ſłußnie w pierßym według obietnice ſwey zoſtáć ma. Ná trzećią gdźie mowi: iż wßytkie Zakony zá ieden ſą policżone / bo wßyſtkie ná trzech rzecżách ſą záſádzone. Odpowieß / iż ácżkolwiek ſpbie rowne ſą w tych trzech rzecżách / w poſłußeńſtwie / cżyſtośći / y w vboſtwie / wßakże przećię nie iednáko te rzecży we wßytkich zakoniech bywáią chowáne. Abowiem według rożnośći zakonu w iednym więtße poſłußenſtwo y vboſtwo niż w drugim: á ták gdy kto ieden Zakon przymie / niewßytkie przymuie / zácżym też y do tego przymußon być niemą. Cżwartá gdźie mowi: Jż wniebie związano / cokolwiek Papieß zwiąże / rozumieć ſię ma / ieżliby to przećiwko Ewángeliey / y przećiwko práwu przyrodzonemu nie było. A ieżliby tu Papież przymußáć kogo chćiał do tego / cżego nieobiecował: álbo wypuśćić z tego co obiecał / byłoby to przećiwko práwu przyrodzonemu / gdyż

to rzecz ieſt / y przyrodzona y przyſtoina / áby káżdey temu doſyć czynił co przyobiecał / á do tego czego nieobiecował / áby nie był przymuſzon. Przyczym maſz wiedzieć / iż przymuſzenie dwoiákie ieſt / Jedno słowne / ktorym może być káżdy przymuſzon przez vpominánie / áby czynił to co ieſt Bogu miło. Drugie ieſt / gdy kogo przymuſzáią vczynkiem / áby temu doſić czynił / co Bogu poślubił / á tákowe przymuſzenie nieściąga ſię ná tego ktoryby to z chęci rad vczynił by mogł. Piąta / gdzie mowi / iż Kśiądz Swiecki może być dan do Klaſztorá / rozumieć ſię ma ieźliby wyſtąpił / tedy go dáią ná pewny czás do Zakonu / áby ſię popráwił / á ták to nieieſt przećiwko nam. Náto też co ſię wyżey z ſtárych Kśiąg prawnych powiedziáło / że do dobrego ieden może być przymuſzon / ták powieſz / iż ſię to rozumieć ma / ieźliby co przyobiecał / álbo dobrowolnie czynić počął: táże też może być kto do tego przymuſzon / co ieſt ku zbáwieniu iednego potrzebnego / iáko ieſt Spowiedź / Krzeſt. etc. Wſzákże y do tego przymuſzáć ſię nikogo. niegodzi / poki wiáry dobrowolnie nieprzyiął.

Mogłby też tu kto ſpytáć / ponieważ Papież tego ktory raz ieden Zakon przyiął / przymuśić niemoże / áby miał drugi przyiąć / będąc z pierwſzego wypuſzczony / gdzie wżdy będzie żywot ſwoy kończył? Odpowieſz ná to iż przy ludziach Duchownych. A ieźliby ieſzcze kto ſpytał / przyiákich wżdy Duchownych / gdyż nietylko Kśięża ále czáſem y Swieckie ludzie Duchownemi zową? Odeśli go z tym do duchownego práwá.

Słyſzałeś też wtertie o dziećięćiu ieźliby vmárło / álbo mnichem zoſtáło / iż powinien ten ktoby rzeczy iego przyſobie miał / wſzyſtko potomkowi iego oddáć / tedy przytym wiedzieć będzieſz: Iż dwoiáka śmierć ieſt / iedná przyrodzona / druga práwna. Przyrodzona kiedy kto ſtárośćią álbo chorobą zięťey / vmrze / á prawna kiedy kto do Klaſztoru wſtąpi / álbo ſię niewolnikiem ſtánie / bo Mniſzy y niewolnicy / zá umárte ſą według práwá policzeni. A ták gdy dziećię bądź przyrodzoną / bądź prawną śmierćią zeydzie / ſłuſznie dobrá iego dziedzicom przychodzą.

A tu byś też mogł ſpytáć / iákim ſpoſobem Opiekun dobrá iego w opiekę przyiąć ma / gdyż niewie ieźli zoſtánie w Klaſztorze álbo nie?
Náto by mogł odpowiedzieć: Iż to wſzyſtko weźmie w ſpoſob opie- S. ſS. lib. i.
ki / ále to być niemoże / ponieważ máią być oddáne potomkowi ie- arti. lxv.
go / á mogłoby to być / żeby on potomek opikunem być niemogł. Co
ábyś tym lepi poiął / wiedzieć będzieſz: iż káżdy troiákim ſpoſobem do
poſeſſyey dobr cudzych przychodzi. Naprzod gdy co ſpadkiem dziedzi-
cznym ná kogo przydzie / a tám ſię ſtáie zárázem onych dobr Pánem y
dziedzicem. Druga / kiedy kto przydzie do poſeſſyey dobr iákich przez S. S. lib: i.
práwo / iáko gdy ie komu przyſądzą. Trzećia / gdy kto przydzie do po- art: xxiij.
ſeſſyey w obyczay opieki / áby dobrá one iáko ſtroſz opátrował.
A o tym Artykuł ninieyſzy rozumie. Przyczym też to báczyć maſz /

iż niczego więcey liczby potomkowi czynić niepowinien/ tylko zruchomych rzeczy / dlatego / iż te naywiętßego dozoru potrzebuią: á z nich niemoże ſobie nic przywłaßczyć / wyiąwßyby pewnie wiedział że dźiecię ono / ktore do kláßtoru idźie / mnichem zoſtánie. Támże glo.

Gdyby Mnißká Kśiena /álbo Mnich Biſkupem

zoſtał / tedy przez to ſtanu Rycerſkiego / ále nie Swieckich praw nábywa. Specu: Saxo: lib: i. arti:xxvi. Tex.

To dlatego / iż Lenno od Kośćiołá przymnią / y ſą podobni owemu ktory dobr Lennych z Zoną nábywa. Co o dochodzeniu dźiedźictwá y o Sądźiech rozumieć maß. Przyczym wiedzieć będźieß / iż Sąd dwoiáki bywa. Jeden przećiwko złoczyńcom w ſpráwách pokárnych / á tákowego Sądu Kśięża ſámi ſpráwowáć niemogą / ále go komu innemu mogą zlećić. Drugi / kiedy idźie o dług w ſpráwach vczćiwych in cauſis ciuilibus, á to Kśięża ſądźić / záczym y dobrá Lenne trzymáć mogą. Gdy tedy w texćie mowi iż świeckich praw nie nábywáią / to rozumieć będźieß / nie áby świeckym práwem żáłowáć / y od powiedáć niemogli / ále iż dźiedźictwá niebiorą / iákoś też wyżey ſłyßał. Támże glo.

¶ O tym pátrz więcey wyżey w słowie Kśiądz.

Mniemánie.

Mniemániem to zową/kiedy kto ináczey niewie o czym/iedno ták iáko ſię ſpodziewa. To mniemánie dwoiákie ieſt/iedno prawdźiwe kiedy mniemam / że rzecz iáka ieſt ſłußna álbo nieſłußna / o ktorey práwá piſánego niemam / á tákowego mniemánia nikt inny vznáwáć niema / iedno CEſarz álbo Krol / ći ktorzy ták mniemáią dla niewiádomośći ſą wymowieni. Wßákże ieżliby wtym wątpił / co w práwie ieſt opiſano nie będźie wymowion. Drugie mniemánie/ ieſt fáłßywe/ gdy kto mniema / á ſąm ſobie wątpliwość czyni / tákie mniemánie pochodźi / álbo z nieumieiętnośći / ábo z niedobrego wyrozumienia práwá á ieſt fáłßywe / przeto/iż káżdy práwo ſwe vmieć powinien. Przyczym też y to wiedźieć maß / iż trzy rzeczy ſą oſobliwie / ktore ſię z domniemánia dźiać niemáią. Pierwßa áby żaden z domniemania nie przyśięgał / bo kto przyśięga. o to czego pewnie niewie / bárdzo prętko ſię ſtánie krzywoprzyśiężcą. Druga /áby z domniemania nie ſądzono / bo kto ták czyni / podobien ieſt owemu / ktory ślepym będąc / mieczem około śiebie śiecze. Trzećia/iż w wierze Krześćiáńſkiey mniemánie być niema/bo kto tylko mniema / iż dobrze wierzy / nie ieſt prawdźiwie wiernym. Spec: Saxo: lib.iij. arti. viij. glo.

Náyduie ſię też mniemánie czworákie. Pierwße dowodne / iáko gdy kto drugiego vderzy / álbo zá łeb vrwie (á wtym będźie poiman) o czym lib: i. árti: lxviij. s. s. ták mowi: Jezliby kto drugiego vbiwßy będąc pozwány do Sędziego / nieſtánął / á niedał ſpráwy o ſobie / ma być wywołan. (o czym będźie niżey w słowie Vbićie) to ieſt / dla tego ma być wywołan / iż nie był posłußen: bo by był przyßedł / á zeznał ſię do tego / mogłby dáć emendę / y Sędźiemu winę / á być wolen. A ták tu bywa mniemano / iż choćby niebył poiman / żeby przed ſię był dlatego nie vćiekł / áleby był przyßedł á ſpráwował ſię / poniewaß tylko winę Sędźiemu / y ſtronie emendę dawßy / byłby wolen / y niebyłby wywołan. Drugie mniemánie ieſt głupie / iáko gdy kto niepotrzebnie chce kogo pokonywáć / á do przyśięgi ſię ćiśnie / y świádkiem chce być choć go o to nieproßą / temu trzy rzeczy poſpolićie wádzą. Naprzod bywá onich rozumiano / yż zonego świádectwá pożytek iáki máią / álbo ſię go ſpodźiewáią / záczym bywáią od onego świádzctwá odrzuceni. Druga / iż tákiego poſpolićie máią zá człowieká lekkiego / głupiego / y złego. Trzećia / iż będźie rozumiano áby ßalał / bo to ßalonym przyſtoiey odpowiedáć choć ich niepytáią. Tákiego głupiego mniemánia niemaſię Sędźia chwytáć / y owßem go odrzućiwßy / ma ſpráwę ná inßy czás odłożyć / áze ow lepßych świádkow doſtánie. Trzećie mniemánie ieſt mocne y potężne / gdy ſámo práwo ták mniema / y mniemánie ſwe práwem czyni: iáko gdy kto bydło ſąśiedzkie z ſwoim bydłem zaymie / pożytku ſtąd żadnego niemáiąc / tedy o tym práwo rozumie / że to niezłym vmyſłem vczynił / á zową to mocnym y potężnym mniemániem / dlátego / iż dowod przećiwko temu nie bywa dopußczon / gdyby kto chćiał dowodźić / iż to złym vmyſłem vczynił. Czwarte mniemánie śmiáłym zową / ktore máią ći / ktorzy o czym źle rozumieią / ſkąd ſię nic złego ſpodźiewáć nietrzebá / iáko żaden niema źle rozumieć o owym / ktory doyrzáłe zboże cudze żnie / mniemáiąc by iego álbo Páńſkie. Specu. Saxo. lib. iij. arti: xxxvij. glo

R. z mniemánia beſpiecżniey człowieká wolno puśćić / niß ſtráćić. Naß wyżey w słowie Man.

Minicá.

Náprzyiazd nowego Páná / Minicá pieniężna ma być odnowiona. Jezliby Minicarz fáłßywy pieniądz vdawał / kupuiąc cokolwiewick zań / ná gárdle ma być karan ❧ To dlatego / iż iemu więcey ieden pieniądz ßkodźi / niż komu innemu cáły ßeląg / gdyż ſię on lepiey ná tym zna / niż kto inßy. ❧

Gdyby pułczwártá pieniądzá fáłßywy Minice náleziono v tego / ktory złodzieyſtwem / álbo łupieſtwem práwá ſwego nárußył / ręke tráci / ieżli nie vkaże iſcá od ktorego ie ma. To dla tego / iż onym złodzieyſtwem / álbo łupieſtwem oſkárádził przyrodzenie ſwe / ktore miał ze cżterech żywiołow / záczym go iuż niemáią zá człowieká ze cżterech żywiołow zupełnego / ále tylko iákoby z pułcżwártu żywiołow / y to znácżą te pułcżwártá pieniądzá

A gdźieby człowieká zupełnego práwá fáłßywych pieniędzy ieden ßeląg náleziono / nic więcey nieſtráci iedno on ßeląg. A ieżliby ich więcey miał / á iſcá od ktorego ie ma / poſtáwićby niemogł poydźie mu o ręke.

Minicarz ktoryby pieniądze ſwe fałßował / álbo ich nie ták kował iákoby według práwá kowáć miał / niemoże nikogo o fałß obwinić áby ſtąd nágrode iáką mieć miał. Abowiem mu káżdy może ſámemu fałß zádáć// á o wyſtępek żáden cżynić niemoże / ktorego też ſam ieſt vcżeſnikiem

Minicá pieniężna ma być bita pod rowną wagą / y drogośćią. Ták áby iedná nie byłá ważnieyßa niż druga / ále ády wßyſtká byłá iedná drugiey rowna / według poſtánowienia oney ziemie

Nowych tárgow ſtánowić / albo Minice nowa wymyśláć / niegodźi ſię nikomu bez woley Przełożonego / álbo Sędźiego onego mieyſcá. A krol też ná znák przyzwolenia ma tám poſłáć znák ręki ſwey. Co ták rozumieć maß / iż o bićiu nowey Minice máią ſię poddáni Sędziemu ſwemu / to ieſt / Pánu zwierzchniemu / álbo Przełożonemu oney ziemie opowiedźieć / ktory onę ſpráwę do Ceſárzá odnieśie / proßąc go áby tego pozwolił / iáko w texćie ſtoiey.

Minice álbo pieniędzy kowáć / ktoreby drugim podobne były / nikomu ſię niegodźi / ále potrzebá / áby miáły rozność iáką przyſtoyną miedzi ſobą. Gdy pieniądze iákie wywołáią / áby ich nie bráno / tedy przećie we dwie niedźieli po onym obwołániu / álbo zákazániu / może káżdy niemi długi płáćić / y fánty wykupowáć. Ale ktoby potym cżáśie zá nie co kupowáł / może ie Mincarz pobráć / y połomawßy álbo potłukßy / záś mu ie wroćić. Sp.Sa.lib:ij.art.xxvi.tex.glo.

Maß wiedźieć/ yż według práwá káżdá Minicá trzech rzeczy potrzebuie. Dobrey máteriey / ſpráwiedliwey wagi/ y obrázu álbo nápiſu páńſkiego/ czegoby z tych trzech rzeczy niedoſtawáło/ iuż nie dobra/ ále fałßywa Minicá będzie.

O fałßywey Mynicy / y o káraniu tych ktorzy ią fałßuią / práwá Ceſarſkie ták mowią: Iż niektorzy Mincarze pieniądze potáiemnie y złośliwie fałßuią / przeto niech wßyſcy wiedzą/ yż tákich złoczyńcow ślákowáć káżdemu potrzebnie należy / ktorzy ználeźieni Sędźiemu oddani być máią/ áby onego uczynku ucześniki támże zárazem ná mękách wydáli / y potym ták iáko záſłużyli / były karáni. Tym też ktorzyby ich odnośili / y oſkarżáli wßelákiego beſpieczeńſtwá pozwalamy. A iáko ſię to rozmáitym ludźiom tráfić może/ tákeſmy też ſpoſob tey ſpráwy ná káżdego poſtanowili. Ieżliby tedy ktory y Rycerſkich ludźi/ człowieká w tym y podeyrzánego z ſtrażey odiął / álbo wypuśćił/ ná gárdle ma być karan. Appellátia też tákiemu niema być dopußczona / á gdźieby człowiek Rycerſki / álbo ná iákimkolwiek doſtoieńſtwie będący/ w ten wyſtępek przyßedł/ tedy rozſądek y názwiſká doſtoieńſtwá iego/ przyſtoynym y włáſnym Sędźim będźie należał. A dom álbo grunt ná ktorymby ſię to dźiáło/ ieżliby Pan iego gdźie bliſko mießkał/ á niewiedźiałby o tym/ do ſkárbu przypada/ y to będźie iego niedbálſtwá / y nieopátrznośći karánie / wyiąwßyby przedtym niewiedząc ſkoroby ſię o tym dowiedźiał/ oznáymił y wydał on zły uczynek/ bo tám iuż gruntu álbo domu ſwego nieſtráći. A gdźieby bárzo dáleko od onego domu álbo gruntu był / żadney ßkody nieodnieſie/ ále przedśię Goſpodarz ktory on dom w opátrowániu ſwym miał / Sługi / Komornicy/ y ktorzyby tám kolwiek mießkáli / ieżliby do tego iákokolwiek pomagáli / weſpołek y z złoczyńcą ná gárdle máią być karani/ wßákże Wdowy y Sieroty z tego wypußczamy / iáko oſobliwego miłośierdźia godne/ ták/ yż wdowy choćby bliſko mieſzkáły / ieźli iákiey znáczney winy tego uczynku ná ſumnieniu niemáią/ domu álbo gruntu ſwego nietrácą. Dźieći też niedoroſłe choćby ſię do tego uczynku przymießały / żadney ßkody nieodnioſą/ dlatego/ yż młodość ich nierozumie choć co złe widźi. Ale opiekunowie ich/ ieżliby bliſko mießkáli tą winą będą karáni / bo im przyſtało wiedźieć/ co ſię w dobrách dźiecinnych dźieie. A ták z dobr ſwych ieżliby ich ſtawáło/ ták wiele do ſkárbu przepádną / iáko śierotá miał przepáść.

Toż práwo Ceſarſkie támże dáley mowi: Ktoby pieniądze fałßował / tego wßytkie dobrá ſkárbowi naßemu przyſądzamy / niechcąc áby kto inny oprocz náßych Myncárzow / kowániem pieniedzy ſię báwił/ y ktoby ſię inßy tego ważył/ winien ieſt obráženia maieſtátu / záczym onemu ktoryby go oſkárżył nagrodę náznáczywßy kogobykolwiek

w fáłßowániu pieniedzy doßto/od kogobykolwiek był obiáwiony/ záráźem bez wßelákich odwłok w ogień ma być wrzucon/ y spalon.

Támże ießcze dáley ták mowi: Jeźliby kto ná kowánie pieniedzy listu naßego / álbo czegokolwiek tákiego dostał/ przez co by sobie wolność kowánia pieniedzy przywłaßczał / ten nietylko pożytek prośby swey tráci/ále też y karánie ktore zásłużył ma odnieść. Támże glo.

Iż Minicá wolna iest Cesarzowi / gdy do ktorego Miástá przyiedzie. Maß wyżey w słowie Cesarz.

¶ Pátrz wiecey wyżey w słowie Fáłß/ y niżey w słowie pieniadze.

Myto. Náiemnik.

Kto sie z łáski ná służbe viedna / przez łáske sie też dziedzicowi ma Mytá vpominác. Spec. Saxo. lib. j. art. xxii. tex.

Do tego áby myto zásłużone było dwie rzeczy sa potrzebne. Naprzod áby mu ono myto było przyobiecáne. Potym áby do onego czásu † z druga czeládzia † służył/ á tám dopiero przysiega mytá swego bedzie mogł dowodzić / ináczey nic. Może też sługá naiemny do służby być przymußon/á cokolwiek nabedzie álbo zárobi/ to Pánu przychodzi. Támże glo. A wiecey o Mycie zásłużonym iáko go po śmierci Páńskiey dochodzić/z tegoż Artykułu/maß wyżey w sło: Dziedzic.

Sługe naiemnego gdyby Pan wygnał pred czásem † powinien mu Myto spełná zapłácić. †A ieźliby też sługa od Páná bez czásu odßedł/przepada Pánu ták wiele / iáko myto iego vmowione niesie. A ieźliby cześć iáka mytá od Páná wział/ powinien mu to we dwoynasob wrocić. Spec. Saxo. lib.ii. artic. xxxij. Iur. Municip. art. lxxx. tex.

To dlatego / áby Pan posług swych / á sługá też mytá y żywności swey nietrácił / przeto słußnie ieden drugiemu ßkode nágrodzić powinien/ták iákoś w tercie słyßał. Czego choćby w tym Artykule miánowicie było nieopisáno / tedyby był przedsie Pan słudze / y sługá pánu ßkode nágrodzić powinien / według práwá pisánego. Támże glo.

Sługá

Slugá wolny/ myto zástużone przećiwko Pánu swemu/ przysięgą otrzyma/ zwłaszcza ieżli piąci szelągow nie przechodzi. Ale ieżliby Pan zapłáte mienił/ tedy tego blizszy samotrzeć przysięgą dowieść/ nizby go sługá pokonáć miał Iur. M. art. lxxviij. tex.

A yześ wyżey (w słowie Dziedzic) z ártykułu xxij. lib. j. S. S słyszał/ Iż sługá blizszy iest myto swe otrzymáć/ gdyby mu go dziedzic/ bądź zá cáły rok/ bądź zá pułroká przał/ á tu zás ináczey widzisz: ábyś te rozność zgodził/ tedy będziesz rozumiał: yż gdy sie Czeladnik v potomkow zmárłego myta vpomina/ á oniby mu go przeli/ blizsz ygo będzie dowieść. Ale ieżliby sie onego myta samemu Pánu vpominał/ á onby mowił że zápłácił/ blizszy będzie zapłáty dowieść. Tamże glo.

(Ieśliby sługá myto zástużone ná Pánu swym Sądownie otrzymał/ zá to Pan żadney winy Sędziemu nie pokupi/ ale tylko Słudze myto nie odwłocznie onegoż dnia zápłáćić powinien. Iur. Municip. art. lxxix. tex.)

¶ Patrz więcey w słowie Czeládnik/ y w słowie Sługá.

Nagrodá álbo Besserung.

EMENDA.

NAgrodá ma być płácona we dwie Niedźieli po zapłáceniu winy Sędziego. A ieżliby kto pierwey nagrode/ niż Sędzia wine pozyskał/ tedy nagrodá zá sześć niedziel/ á winá po niey zá dwie niedźieli/ ma być zapłaconá. Spe. Saxo. lib. ii art. v. tex. I.M. art. xvij.

Z tąd báczyć możesz/ yż nagrodá/ álbo emendá czasem zá sześć/ á czásem zá ośm niedziel bywa zápłácona/ bo czego kto pierwey v Sądu pozyszcze/ to pierwey ma być płacono. Co iest przećiwko tym ktorzy mowią: Yż iáko skoro emendá bywa Decretem skazána/ áby zárázem miáłá być zápłáconá/ bo tu práwo ináczey mowi: Tamże glo.

Kto swa własna emende albo nagrode v Sadu

wzgárdźi / ten potym żadney nie będźie miał. Spec.Saxon. lib.ii. art. vi. tex.

S. S. lib: i. arti. xvj.

Przyczym masz wiedźieć/yż trzy rzeczy są ktore káżdy zá przywłaszczániem sobie więtszego práwa/niż mu przystoiey/ tráći. Pierwsza/gdy sobie kto insze prawo przywłaszcza/niżli to w ktorym się vrodźił. Druga / kiedy Białagłowá wienne vżywánie miásto własności sobie przywłaszcza. Trzecia/ ktoraś tu w tekćie słyszał/ kiedy się kto nagrody więtszey / niżli mu z rodzáiu iego należy/ vpomina: iáko gdyby chłop ślácheckę nagrode chćiał bráć † ten słusznie oboie tráći/bo swą własną wzgárdźił/ą do owey też práwá niema. † Támże glo.

S.S.lib.i. art: xxxij.

Iż zupełną emende bierze ochromiony / y dlaczego emendá bywa dawana. Masz niżey w słowie Wargelt.

Emende álbo nagrode/ káżdy według rodzáiu swego otrzyma

S.S.lib.i. arti. iii. S.S lib.i. art:xxxviij. Lib.iij.arti. xlv.

go otrzyma / ieśliże iey przez iáki wystepek/ y złe spráwy swe nienáruszył. Specu. Saxon. lib. ii. art. xvi. tex.

To iest / emende álbo besserunk káżdy ma bráć według stanu y dostoieństwá swego/ieżli mu iey przez iáki wystepek nie vbyło/ták żeby go bezecnym być nie osądzono. Támże glo.

Emendá álbo besserunk nawietszy / trzydźieśći szelągow nie przechodźi. Masz wyżey w słowie Krzywdá.

Kśiażetá/ wolni pánowie/ y ludzie Łáwice godni/

I.Mari.i.

rowni są y wargeltem/ y nagrodą álbo emendą. Wszakże Kśiażetá/ y pánowie wolni tym są przed innemi vczczeni / yż im nagrode złotem płácą/to iest bywa im dano zá nagrode / dwanaśćie pieniedzy złotych/ á káżdy pieniądz złoty ma ważyć trzy pieniądze † śrebrne † dobrey wagi. Acżkolwiek przed tym ieden pieniądz złoty/ dźieśieć pieniedzy śrebrnych ważył / y ták dwánáśćie złotych pieniedzy / wyniosą trzydźieśći szelągow. Łáwice godnym też ludźiom emendá przychodźi/ trzydźieśći szelągow/ ważnych pieniedzy / ták żeby dwádźieśćiá onych / Grzywne ważyły / á wargelt ich iest ośmnaśćie funtow/ szelągow / ważnych pieniedzy. Káżda białagłowá mężata ma połowice emendy/y wargeltu mężá swego. Panná ktora iesżcze zá mąż nie szłá/ ma tákże połowice emendy / według rodzáiu swego. Kmiećie zás álbo Czynszowniey / ktorzy Sadu Szołtyskiego pilnuią / pietnaśćie szelągow

S. S. lib. i. art: xxxiij. I.M.ar:xvii

gow zá nagrodę biorą / á ich wárgielt ieſt dźieśieć funtow álbo grzy-wien. Z tych Sędźia y Láwnicy Podwoyſkiego mogą obráć / ieżliby byłá potrzebá / ále nie ináczey iedno ktorzyby miał właſności trzy łany. Ludźiom wolnym / y obywátelom ktorzy właſności żadney niemáią / ále iáko przychodzą / y pielgrzymowie / y przychodzą / y odchodzą / tákże iáko y Rmiećiom / wárgelt y nagrodá idźie / to ieſt / nagrody piętnaśćie ſzelągow / á wárgieltu dźieśięć grzywien. Dwádźieśćiá ſzelągow / ſześć pieniedzy / ieden hálerz ieſt nagrodá Oraczow / á ich wárgielt ieſt dźiewieć funtow álbo grzywien. Vſtáwicznego robotniká nagrodá ieſt pará rekáwic wełnianych / y widły / ktoremi gnoy nákłádáią: á ich wárgielt ieſt brog pſzenice / ná dwánaśćie pretow / ták áby pret ieden od drugiego był ná krok / káżdy pret ma w ſobie mieć dwánaśćie gwoźdźi / álbo kołkow / káżdy kołek w zgorę ieden od drugiego ma być ták wyſoko / iáko człowiek ieſt áż porámioná / dlatego áby brog mogł być ku gorze podwyſzon / od iednego kołká do drugiego / ná káżdym kołku ma wiśieć dwánaśćie mieſzkow / á wkáżdym mieſzku / ma być dwánaśćie ſzelągow. Kśiężym ſynom / innym bekártow nagrodá / woz śiáná / ktoryby dwá woły roczne vćiągnęły. (o czym maſz wyżey w ſłowie Bekárt). Kuglarze y ći ktorzy ſię w niewolą podáią / máią nagrody ćień iednego człowieká: á Szermierzom y ich dźiećiom bláſk ſłoneczny od puchlerzá / ktorego w ſzránkách vżywáią. Dwie miotle y iedne nożycki / ieſt nagrodá tych ktorzy złodźieyſtwem álbo łupieſtwem práwá ſwego náruſzyli. Bekártow nagrodá / áczkolwiek máły pożytek nieśie / wſzákże dlatego tu ieſt położoná / áby zá nią Sędźiá winny nabył. Ci też żadnego wárgeltu niemáią / ále przećie ieżliby kto tákiego zábił / ránił / álbo białagłowę ták vrodzoną z gwałćił / álbo iákimkolwiek ſpoſobem pokoy przećiwko nim złamał / ma być ſądzon iáko gwałtownik pokoiu Spe. Sax lib. iij. articu: xlv. Tex.

Z tegoż ártykułu baczyć możeſz oſobliwą łáſkę y wolność / ktorą Sáxonowie w ſpráwách o krzywdy / álbo zelżywośći od Ceſárzow ſwych odnieśli. Bo według Ceſárſkiego práwá wolno Sędźiemu káżdego ſądźić / y ſkázowáć ná emendę álbo ná beſſerunk iákiby mu ſię podobał / według rodzáiu y zacności / oſoby vkrzywdzony: iákoż Kśiążę może ſkázáć na piećdźieśiąt funtow złotá emendy. Sędźiowie záśię w Prowinciach ná ſześć funtow / á niżſzy Sędźiowie ná trzy funty złotá. Nád to / kiedy ſię krzywdá iáka komu ſtánie / á Sędźia iey niepomiárkuie / tedy ten ktory wyſtąpił / powinien nagrodę vczynić / według ſzácunku owego ktory krzywdę ćierpi. Czego wſzytkiego Sáxonowie nie odnoſzą / y wtym máią práwá dobrze opátrzone / ktore obyczay opiſuią / iáko to wyſtępek nágrádzáć ma / y iáko káżde zwierzę / á máło niekáżdego ptaká płáćić powinien. To wſzyſtko ábyś tym lepiey zrozumiał / maſz wiedźieć / yż ſię káżdy wyſtępek dwoiáko ſtawá.

S.S.lib.ij. ar. xxxviij, S.S.lib.ii. arti: xiij.

Naprzod / kiedy kto z dobrego rozmyſlu / y z ſzczery złosci co vczyni / iáko ieſt Mężoboyſtwo / łupieſtwo / złodzieyſtwá / gwałcenie białych głow / y porubſtwo z ktorych ſpráwy pokárne pochodzą y śmiercią karáne bywáią. Powtore kiedy ſię co z niedbálſtwá / y nie vmyślnie ſtánie: iáko gdyby ſzalony / álbo dziecię kogo zabiło / álbo iezliby kto ná ptaká ſtrzeláiąc człowieká zábił / tych karánie ieſt wárgielt zá zabitego człowieká. Potrzecie / dzieią ſię tez niektore wyſtępki / ktore ciuiliter ſkárzyć przychodzi / iáko gdy kto drugiemu choć vmyślnie złe słowá / álbo kłamſtwo záda / álbo go nieobrázliwie vbije / tákże kiedy ſię rzeczey iákiey imie / álbo długu przyſądzonego niezápłáci / álbo świádkow niepoſtáwi / álbo obronić y wárowáć niemoże / tedy tákowi emendą álbo nágrodą bywáią karáni. Poczwárte / dzieią ſię tez niektore wyſtępki bez złego vmyſłu / iáko gdyby kto komu żártem kłámſtwo álbo coi tákowego zádał / tedy żadney nágrody nieprzepadá / gdy przyśięże / yż to żártem vczynieł.

S.S. lib ii. ar. xxxviii. & lxv.

S.S. lib. ij. ar.lxij.lib.iij at.xxxvij.

A yżeś w tercie ſłyſzał / yż Kśiążetá / wolni Pánowie / y ludźie Láwice godni / rowną nágrodę máią: zdáłoćby ſię to podobno przećiwko temu co ſię wyżey powiedziáło / yż nágrodę káżdy według rodzáiu ſwego ma otrzymáć. A poniewaſz ći trzey nieſą ſobie rodzáiem rowni / czemuby nagrodá ich rowna miáłá być? Odpowiemći ná to: Iż káżdy kto ták wolny ieſt / iáko y drugi ieſt / mu tez wrodzáiu rowien bo te rożność rodzáiu nic innego nieczyni / iedno wolność y niewola. Gdyż tedy Láwice godni. Banniti iák wolni ſą táko y Pánowie / álbo Gróbowie / ći tez záś ták wolni iáko y Kśiążętá / przeto im tez rowna nágrodá idźie.

S. S. lib ij. arti. xvi.

S. S.lib.i. arti: xvij. et L.i. I. M.art.ij.

A iezlibyś ieſzcze rzekł / yż przedſię nieſą ſobie rowni / bo iedni ſą wyżſzego doſtoieńſtwá niż drudzy / według ártykułu iij. lib. i. s s. tedyć powińiem / yż tám mowi o ſtanie álbo doſtoieńſtwie Rycerſkim / á tu o przyrodzonym rodzáiu / według ktorego wſzyſcy iednáko wolni ſą / á nic natym choć ináczey naydzieſz w Lennym práwie / bo tám według Lennego / á tu według poſpolitego práwá mowi: Rzekłliby ieſzcze kto / yż to ieſt przećiwko práwu CEſárſkiemu ktore tych ktorzyby ſię przećiwko rádzie Páńſkiey / álbo Rycerſkiemu człowiekowi ſpiknęli / ná gárdle y ná máietnośći karze: tedy y ná to odpowieſz / yż tám mowi o tych ktorzyby co zdrádliwie przećiwko nim czynili / á tu o tych ktorzyby im zelżywość iáką vczynili / álbo ſię nieuczćiwie przećiwko nim záchowáli. Nadto ieſzcze / iezliby kto rozumiał / yż to ieſt przećiwko práwu / ktore mowi: że więcey wyſtępuie y wykracza ten ktory przećiwko oſſobie zacney / niż ten ktory przećiwko podłey coczyni / powieſz ná to / yż tám mowi o tych ktorzy ná Vrzedzie ſą / y wietſza władzą máią † záczym tez vczćiwośći wietſzy potrzebuią † / á tu záś mowi o tych / ktorzy ſobie rodzáiem rowni ſą. A ták poniewaz Kśiążetá wzgledem doſtoieńſtwá ślachetnieyſzy ſą / niż inſzy wolni ludźie /

przeto

przeto im też emende złotem płácą / ktore zacnieysze niż srebro / to ná znák tego / oni zacnieyszymi są według prawá / y vstaw ludzkich: ále według prawá przyrodzonego nie nád inne ludzie niemáią / czego znák iest wtym / ono złoto więcey nie wynośi / iedno 30. szelągow / co inni ludzie wolni zá nagrode biorą. A tu też będźiesz wiedźiał / iż złoty pieniądz w prawie Sáskim zá szeląg / to iest zá dwánaśćie pieniedzy srebrnych pospolićie ráchuią / á tákich pieniedzy ośmdźieśiąt † y dwá † czyni libre álbo funt złotá.

Mogłbyteż tu ieszcze kto spytáć / poniewasz vstáwiczny robotnik podleyszy iest w stanie swym / niż oracz álbo kmieć / dla czego ma mieć więcey niż oni? Gdyż sie też wyżey powiedźiáło / że według káżdego stanu y rodzáiu / wárgielty y emendy idą. Ná co ták odpowiesz / iż tám nie o wárgelćie / ále o emendźie álbo besserunku mowi. A przez emende dosyć sie dźieie v krzywdzonemu / ále wárgelt tu płáca temu czyiem robotnikiem był. A ten poniewasz Pánu swemu mogł być pożytecznieyszy w zgledem roboty swey / niż ktory inny sługá / przeto też Pan táki wárgielt bierze / nie dlatego / że on po tym ále zá szkode / ktorą przez to ćierpi / że mu go zábito.

Coś też w terćie słyszał o Szermierzách / y o dźiećiách / iż im zá nágrode tylko blásk od puklerzá idźie / to dlatego / iż oni y z dźiećmi swymi ták lekkiey żywnośći szukáią / y zá ták nikczemnym pożytkiem sámi śiebie y dźieći swe ná nabożeństwo podawáią. Támże glo.

Iż Sedźiá ná Sądźie nie emende / ále wine pozyskuie. Masz niżey w słowie Sedźia.

Gdy kto zá wystepkiem swym gárdło / zdrowie / álbo reke straći / choć sie onego karánia odkupi álbo nie odkupi / winy áni nagrody nieprzepada. Spe: Saxo: lib: iij. arti: L. Tex,

To dlatego / iż osadzony stáie sie niewolnikiem karánia / z ktorego skarb nic niebierze / bo dosyć nátym kiedy raz będźie skaran / gdyż też dwiemá winámi żadnego kárać sie niegodźi. Przeto wiec osadzony / ktory iuż náznáczone karánie odniosł / iż albo gárdło dał / álbo ná postrách drugich iest obieszony / może być pogrzebion. Przyczym też masz wiedźieć / iż gdy kto zá wystepek krew swą wyleie / to iuż iest iego winá / y iego káránie: bo iáko ow / ktory pienieżną nagrode vczyniwszy / będźie wolen / ták ten zá wywołániem krwie swey / iuż wolen będźie / co rozumiey o tákim wystepku / zá ktorymby oboygá / y gárdłá y dobr nietráćił. Támże glo.

Jeżliby kto vbił głowieká bezecnego / to iest / kostere / szermierzá / álbo nierządną niewiáste / nieránilby go / oskárżony przed Sedźiem á przyznałby sie / po kupi Sedźiemu / wine † ośm szelągow † á stronie połowice nagrody / to iest pietnaśćie szelągow. Iure. Municip: árti: cxxx. tex:

Między wargeltem / nagrodą / á winą tá iest rozność. Nagrodą káżdy zbywa występku / kiedy przećiwko bliźniemu swemu wystąpi. Wárgelt czyni wolnym od vczynku / ktory kto z nieopątrzności vczyni (iáko ieden drugiego w czym vkrzywdźi álbo kogo zábije niechcąc / álbo w obronie / á oczyśći się y spráwi według prawá / tedy wargeltem będźie wolen.) A winę zás dáią Sędźiemu / iáko temu ktory ná mieyscu Bożym śiedźi / dlatego / yże przećiw bliźniemu nád przykazánie Páńskie wystąpił. Támże glo.

¶ Pátrz więcey w słowiech. Rąná / Wargelt / Winá.

Naiem.

Káżdy Naiemnik powinien się we wszytkim záchowáć / według vmowy álbo náymu. A ieżliby co w contrákćie / álbo w naymie dołożono nie było / to ma czynić według słuszności y przystoyności. Specu. Sax. lib. ij. articu. xxxij. glo.

Jeżliby Pan naiemniká / álbo Czynszowniká niedźiedźicznego odpráwić / álbo też on od Páná odeydź chćiał / to ieden drugiemu w dźień Pánny Máryiey Gromnic opowiedźieć powinien. Specu. Saxon. lib. ii. art. Lix. tex.

O czym też masz wyżey w słowie / Czynsz.

Naiem od przedánia tym tylko rożny iest / yż przedánie ná wieki / á naiem tylko do czásu trwa. Przyczym będźiesz wiedźiał naymu śiedmioráki sposob. Pierwszy / yż káżdy kto ná Czynszowych dobrách śiedźi Rycerskiego stánu być niemoże: Bo práwo Rycerskie tráći skoro onego zá Páná przyznał / ktory mu dobrá naiął. A o tym mowi text / ktorys teraz czytał. Jż Pan gdyby naiemniká odpráwić chćiał / rc. iákoby rzekł / yż ten ktory dobrá czynszowe przymuie / czynszownikiem sie stáie / á ow czyie dobrá są / Pánem ie będźie: á táki czynszownik podleyszy iest / niż gdyby Mánem był: bo Man Rycerzem zostáie y herb nieśie / á Czynszownik práwo Rycerskie tráći / á chłopem się stáwa. Wtory sposob náymu iest / yż ieden drugiego ruszyć z náymu niemoże tylko pewnego czásu / o czym w textie mowi / gdźie miánowićie czás wypowiedzenia wspomina. Trzeći / yż naiem czásem bywa dźiedźiczny / y dlatego w textie Czynszowniká niedźiedźicznego wspomina / to iest / ktoby się do onych dobr nie vrodźił: á w tym Sáskie práwo od

Márgrábſkiego rozne ieſt. Bo w Sáſkim práwie tego ktory ſię do S.S.lib. j.
dobr czynſzownych vrodzi / Originarium zową / ktory bez woley Páná ar.ij.& ar.vj
ſwego dobr zeydź niemoże. Ci od tám tych poſzli / ktorych Sáxono- Lib.iij. art.
wie/gdy Prowincye oſiadáli/ ná rokách pod pewną vmową oſádzáli. xliij.
W Márgrábſtwie zás chłopi trzymáią dobrá / pod pewną vmową / y I.M. art. L.
tákowe dobrá przedáć mogą/według woley ſwey to dlatego/ yż Már-
grábſtwo ieſt pełne obywátelow / y role przedtym z pewnego czynſzu
pozwolone/dowćipem ich / potym popráwione / zácżym ie też przedá-
wáć mogą/á one popráwę / ktora przechodzi cenę dobr czynſzowych/zo-
wą dziedzictwem chłopſkim. Czwarty/yż cokolwiek ſię w dobrách náie-
tych ſzkody ſtánie/tedy oná ſzkodá Náiemnikowá ieſt/nie páńſka: wſzák-
że ták dálece áby Dobrá naiete w ſwey zupełnośći zoſtáły / gdyż ſię
to niegodzi/ áby naiemnik zá nieſzcześćiem mniey miał dáwáć/gdyż y zá
ſzcześćiem nic więcey nieda / iedno to / co poſtánowił. Piąty ſpoſob/
gdyby kto Dobrá ruchome v kogo náiął / á chowałby ie z pilnośćią/ iá-
koby mogł naiwiętſzą/ w tymby rzecż oná náietá zdechłá / álbo vkrá-
dziona byłá/tedy iey płáćić niepowinien / ále tylko to co zmowił/ álbo
z czego náiął/ odda. Szoſty/yż dobrá náiete záſię obiąć może troiá-
kim ſpoſobem. Naprzod / ieźliby naiem był wiecżny álbo dziedzicżny /
á naiemnikby czynſu do trzech lat niepłáćił / tedy one dobrá ná Páná
przychodzą. Potym ieźlibym w onych dobrách ſam mieſzkáć chćiał.
Potrzećie / ieźliby naiemnik dobrá náiete puſtoſzył/ pſował/ álbo ſię w
nich nieucżćiwie záchował / może być z nich ſpędzon. Siodmy ſpoſob
náymu ieſt / gdy kto dobrá iákie naymie bez pewnecy vmowy czynſu /
tedy tám naiem ma być płácon/ według vmowy oney ziemię. Támże
glo.

Jáko dobrá bez woley dziedzicow naimowáne być niemáią / y ná-
ietych iáko dziedzic doydzie. Maſz niżey w ſłowie ROla.

Mogłby też kto ſpytáć: Gdyby kto z wolą y przyzwoleniem mo-
im w domu mym / álbo w dobrach czynſzownych / álbo mnie záfánto-
wánych/zácżynſzem álbo krom czynſzu mieſzkał / potymby ſię z támtąd
prowádzić chćiał / czynſzu nie zapłáćiwſzy ia bymgo zátrzymał/y zám-
knął bym mu ſprzęt iego w domu ſwym/ przyſzłoby to przed Sędzie-
go/y záłowałby ná mię / żem mu ſprzęt y dobrá iego zátrzymał/iá bym
odpowiedział/ żem ten ſprzęt zátrzymał w czynſzu/ktory ſkoro mi zápłá-
con będzie/tedy mu wſzytko wydam. Ja bym zás mowił/że mi nic nie-
winien/y nic mi nieobiecował. Ja bym zás mowił: Gdyż ia ſprzęt
y dobrá iego w domu ſwym mam/ á zam niebliżſzy zoſtáć przy ſwym
Czynſu/niżli by mi go on záprzeć miał. Mali mu ten Goſpodarz tá-
kowy ſprzęt wydáć / czyli nie? Odpowieſz: Kiedy kto dobrá iákie nay-
muie/á naiemnik cokolwiek do dobr naietych/ y zmowionych wnieśie/

y w nich mieszka rok/ pulroka / albo czwierć roku/ ieżli Pan onych dobr chce swoy czynsz mieć / powinien mu go naiemnik zapłacić/ á Pan może ono wszytko pohamowáć/y pozamykáć/chociá naiemnik czynsz obieca/ álbo nieobieca (á ieżli przysięże / że to w czynszu swym zátrzymał) tedy go rychliey doydźie/ niżby się go naiemnik záprzeć miał.

S. S. lib. i. art. liij.

Jeszczeby mogł kto spytáć : Gdy by kto dobrá iákie do dobr moich czynszownych/álbo w dom moy naiemny/iáko wyżey stoiey/ wniosł/á on ktoremum ia náiał / wynośil one dobrá swe potáiemnie/ y zástáwiłby ie pierwey/niżli by mi czynsz záplácił/w tym bym ia dobrá álbo sprzet on/v tego ktoremu ie zástáwiono/naszedł/á on by powiedźiał/że to iego fánt/ kto z nich lepsze práwo ma do onych dobr? Odpowiesz. Ze wszytstko cokolwiek naiemnik do dobr Gospodarzá swego wniesie / iest fántem Gospodárzowym w czynszu iego / á náiemnik iuż ich nikomu innemu záwieść niemoże: á ieżliby to vczynił / tedy ich Gospodarz słusznie dochodźić może/ skoro się dowie. A ieżliby ten ktory zástáwił/ przał/tedy postąpi z nim według práwá : á ieżli się przyzna/ tedy to wszytko z winą Sedźiemu/y z nagrodą stronie wroćić muśi. A ieżliby tákowy fánt w domu Gospodárskim zginął / tedy Gospodárz płáćić / álbo przyśiądz/że się to bez winy y niedbałośći iego stáło/ powinien. Iur. Municip. artic. cxl. glo.

¶ Patrz o tym wiecey wyżey w słowie Czynsz.

Nalezione rzeczy.

S. S. lib. ij. ar. xxxviij.

Cokolwiek by kto nálazł/á tegoby záprzał/gdyby go o to pytano/ kradźiestwo czyni. Kàżdy tedy kto co naydźie / álbo złodźieiom y łupieżcom odeymie / powinien to Sąśiadom swym † álbo przy Kośćiele † opowiedźieć. A ieżliby (onegoż práwá człowiek) † ktoremu one rzeczy należą † w sześci niedźiel przyszedł / á ciągnąłby się do nich według práwá samotrzeć/máią mu być wrocone/gdy nakład ktory ná to nałożono / zápłáci/ á to ieżliby Koń/álbo bydlę iákie było. A ieżliby był inney JVRJsdicyey / on czyie rzeczy są / tedy ten ktory ie łotrom odiął/ trzecią część sobie zostáwiwszy/ dwie częśći mu wroći. A gdzieby też przez sześć niedźiel żaden nieprzyszedł / ktoryby się rzeczy onych Pànem być vkazał / tedy Sedźia dwie częśći / á trzecią on ktory odiął/weźmie. Spe. Saxo. lib. ij, arti. xxxvij. tex.

¶ O tym

¶ O tym też prawo Duchowne/ták mowi: Jezliś co nálazł/á nie wrociłeś toś wydárł / boś vczynił/iłeś vczynić mogł: bo yześ wiecey nienálazł / przetoś też wiecey nie wydárł. A ktoby cudzego záprzał/ by mogł/y wziął by to / tedy Pan Bog sercá / nie reki/o to bedzie pytał. Toż prawo troszke nizey ták mowi: Wiele ich mniema/áby to bez grzechu być mogło/gdy co cudzego naydą/y sobie przywłaszczą/y mowią ták: Bog mi to dał/komuż mam wrocić/iákoby rzekli: nikomu. Ci niechay sie tego naucżą/iż kto rzeczy náleżioney niewroci/iest to grzech łupiestwu rowny. ¶ Tu báczyć możesz/yż choć kto rzeczy iákiey vczciwie nabedzie/przedsie sie potym oną rzecz krádzioną stánie: Jáko ná przykład/ gdybyś co ku schowániu dał/ álbo gdybym co nálazł/ tedy tu poczatek bedzie vczciwy / ale ieslibym potym rzecz zwierzoną álbo nalezioną zátrzymał/złodzieystwo bedzie/ ktore iednák nie ná gárdle/ ále winą y nagrodą karáne bywa.

Mogłby tu kto rozumieć/yż ten Artykuł przeciwny iest Artykułowi xxxvj. lib. ij. s. s. gdzie mowi: Iż do tego / áby kto o złodzieystwo obwinion być niemogł / dosyć iest rzecz kupioną nieskrycie chowáć / (o czym nizey w słowie Złodziey). Ná co bedziesz wiedział. Iż tám mowi o rzeczách kupionych / o ktorych by kto nierozumiał / áby miáły być krádzione / á tu zás mowi o rzeczách náleżionych / y złodzieiom odietych. Masz też tu wiedzieć / yż iedney Jurisdytiey / álbo iednego práwá / tych pospolicie zową / ktorzy pod iednym Pánem są / przeto choćby we dwu wsiách dwá Sedziowie byli/ á obádwáby władzą swą od iednego páná mieli / tedy oni ludzie obudwu wsi/ bedą ludzie iedney Jurisditiey.

¶ A yześ słyszał / że ten ktory rzeczy iákie łotrom / álbo zboycom odeymuie / trzecią częsć ich bierze / to sie dzieie / zá iego pracą y słusznie/ bo gdyby tego niebyło / zániedbawałby sie rátunek złupionych. Przyczym to iesżcze pomnieć bedziesz: Iż gdyby kto co nálazł ná drodze pospolitey / álbo w Mieście / á niebyłoby nikogo / ktoby sie tego vpominał / tedy połowice Miásto/ á połowice on ktory nalazł/ bierze. O trzeciey częsći też / ktorą Sedzia bierze / iákoś w texcie słyszał / iáko to rozumieć. Masz szerzey w słowie Gwałt / z Artykułu xxv. lib. ij. Specu: Sáxon. Támże glo.

Nieposłuszny.

CONTVMAX.

¶ Przećiwko nieposłusznemu iáko postepowáć o dobrá / á iáko o długi. Masz wyżey w słowie Dobrá / y w słowie Dług/

Za nieposłuſznego kogo poczytáć maſz. Naydźieſz wyżey w słowie Decret.

Iż też przećiwko nieposłuſznemu / contra contumacem może poſtąpić / ták ciuiliter, iáko y criminaliter. Maſz niżey w słowie. Wywołány Nieposłuſzny ktory do Sądu nieſtáwa / ma być rozumian zá przekonánego. Maſz wyżey w słowie Actio.

Iáko ſię nieposłuſznym ſtawa y ten ktory ſtoiey v Sądu. Maſz wyżſzey w słowie Gwałt.

Niewinny.

I. M. ar: cxij.
S. S. lib. ii. atti. xxxvi.
S. S. lib ij arti: xiij. et. lxxij.
S. S. lib. i. arti. lxviij.
S. S. lib. iij. ar. xxxix.
S. S. lib. ij. art. xiij.

Niewinny ſtáie ſię winnym pięćioráko. Naprzod gdy náń v Sądu ſkárżą / á on vćiecze (o czym maſz wyżey w słowie Actio). Druga kiedy rzecz kradźioną v kogo náydą / y dochodzą iey † záczym mu káżą do Sądu ſtánąć † (á Sędźia ſkazałby áby ono wroćił) czegoby on vczynić niechćiał. Trzećia / áby kto rzeczy kradźionych álbo wydártych v ſiebie ſzukáć niedopuśći. Czwarta / gdyby kto komu złe słowá zádał / álbo mu krzywdę vczynił / y ſkazanoby áby to nágrodźił / czegoby on vczynić niechćiał / tedy gdy potym oná ſpráwá criminaliter záczętá będźie / ow winnym zoſtánie. Piąta / kiedy kto będąc oſkárżony odpowiedáć nieche. Specu. Saxon. lib. ii. art. xlv.

Stáie ſię też ieſzcze vczynku winnym káżdy czworáko. Naprzod gdy go ſam vczyni. Potym ieżli náń rádźi. Trzećia / ieżli vczynić roſkáże álbo pomocy da. Czwarta / ieżli złoczyńcę álbo rzecz złupioną przechowa. Spe. Saxo. lib. ij art. lxxij. Iur. Munic. art. xli. glo.

Niewola
SERVITVS.

S. S. lib: ij. art: xxxiiij. lib. iij. arti. LXLij.
I. M. art. ij

Niewolniká wolnośćią dárowáć żaden niemoże / ieżliby niemiał 20. lat / tákże ieżliby kto ku oſzukániu wierzyćielow ſwych / chćiał ſługę niewolnego wolno puśćić / tedy tego vczynić niemoże. A niewola álbo niewolnicy ſtąd poſzli / iż Ceſárze ná woynách to wnieśli / áby poimáńcy nie wſzytcy mordowáni byli / ále áby ich przedawano / y przy zdrowiu záchowano: á rzeczeni ſą po Łácinie Serui / nie od posług / ále od záchowánia przy zdrowiu / non a ſeruiendo, ſed a ſeruando. Przyczym maſz wiedźieć / iż práwo / álbo powinność niewolniká /

wolno-

wolnośćią dárowánego / przećiwko Pánu/ tá ieſt. Naprzod / yż go powinien ćźić / y przećiwko niemu wſtawáć. Druga / iż vpornie práwem przećiwko niemu poſtepowáć niema. Trzećia / yż go powinien żywić / iezliby tego potrzebował. Czwarta / yż niemoże przećiwko Pánu ſwemu w niczym ſromotnie / álbo zelżywie poſtepowáć. Piąta / iezliby Pan bácżył onego ktorego wolnośćią dárował / być niewdzięcżnym / może go záſie wziąć wniewolą. Szoſta / gdyby on ſługá wolno puſzczony / bez teſtámentu y bez potomká vmárł / tedy Pan dobrá iego bierze. A to wſzytko coś tu ſłyſzał / chybiá piećiorákim ſpoſobem. Naprzod / iezliby przy wolno puſzczeniu Pan tego dołożył / yż go y z tego wſzyſtkiego wypuſzcza. Druga / gdyby Pán ſługe wolno puſzczonego / álbo puſzczoną / do tego przymuſzał / áby ſie Małżeńſtwá przyśiegą zárzekł / álbo zárzekłá. Trzećia / iezliby mu ná roboćie ſtrawy niedawał. Czwarta / gdyby Pan iákie pieniądze od niego wyćiſkał w zględem przyſzłych robot / álbo zarobkow / nie cżáſu głodu. Piąta / gdyby niewolnik wolno puſzczony zemśćił śmierći / álbo zámordowánia Páná ſwego czegoby właſni iego potomkowie zemśćić zániedbáli / y przez to by wolnośći nábył.

Rekopuſzczeni / álbo wolnośćią dárowáni być niemogą niewolnicy / ze trzech przycżyn. Naprzod / gdy kto máiąc 20. lat / ſam ſie dobrowolnie w niewolą záprzedá † álbo záprzedáć dopuśći † / y zá to pieniądze weźmie. Druga / gdy komu zá iákim wyſtepiem / y ztym v czynkiem / Sądownie wolno puſzczenia zbronią (zwłaſzczá gdy dla onego vczynku poimán / y wniewolą podan będźie). Trzećia / iezliby ſie z żoną Páná ſwego tácżył. Záſie też niewolnicy wolnośći doſtepuią. Naprzod / iezli zemśći śmierći Páná ſwego. Potym gdyby fałſzywą mynicę obiáwił. A iezliby gwałt pánieńſki / álbo vnieśienie odkrył y opowiedźiał. Specu. Saxon: lib: i. arti. xvi glo. I. M. arti: iij.

Niewolnik / gdyby miał wiele Pánow / iezliby go ieden znich chćiał wolno puśćić / tedy drudzy ná to przyzwolić powinni 20. ſzelągow zá to wźiąwſzy Spe: Saxon: lib: i. arti: Lij. glo.

Gdy ſługá niewolny co wyſtąpi / tedy Pan może / álbo on wyſtepek nágrodźić / álbo ſługe Actorowi wydáć. Spe: Saxo: lib: ij. arti: xvij.

Niewolniká iuż oſádzonego Pan może wybáwić / iezli będźie śmiał przyśiądz / yż on ſługá ieſt iego niewolnikiem wrodzonym / y yż vczynku o ktory ieſt obwinion / nie ieſt winien / á choć ſie to ſtánie / tedy iuż przedſie on ſługá práwo ſwe / y poczćiwość tráći. Spe: Saxon. lib: ii. arti: xix. Tex. I.M.arti.iij.

Mogł-

Mogłby ſie tu kto dziwowáć / dlaczego ſługá / albo niewolnik oſádzony / ſáma tylko páńſka przysiega wybáwion ma być / gdyż za człowieká wolnego / gdy iuż oſádzon będzie / choćby y dziesięć przyſięgáć chćiało / nic mu to niepomoże / gdy iuż Decret nań niewynidzie? Odpowieſz ná to / yż ſie to z tey przyczyny dzieie / yż gdy człowiek wolny będzie ná śmierć oſádzon / to będzie iego właſna ſzkoda / ále gdy niewolniká oſádza / tám ſzkodá nie iego / ale páńſka będzie: záczym ſłuſznie przyſięga niewinności iego dowodzi / y onego wyzwala / á oná przyſięga ták ważna będzie / iákoby też przyſiągł / yż koń álbo bydle iego ſkody nie vczyniło. A yż on ſługá cześć tráći / to ſie dzieie nie dla tego / áby Pan nieſpráwiedliwie przysiągł / ále dlatego yż on ſługá iuż pokonan y oſádzon był. Tamże glo.

S. S. lib j. arti. xvi.

Iż niewolnicy y mniſzy zá vmárłych ſą poczytáni. Maſz wyżey w ſłowie Mnich.

Zá ſługę ſwego iáko Pan odpowiedáć powinien. Maſz niżey w ſłowie Sługa.

¶ Niewolniká ſwego Pan zábić álbo mordowáć niema / áni może według práwá / ze dwu przyczyn. Naprzod / yż żywot onego niewolniká ieſt iego mytem záſłużonym / zá ktore robi. Druga / yż tego práwo broni: bo choć kto czyim niewolnikiem będzie / przedſię go zábijáć niegodzi / gdyż y ſwey właſney rzeczy niegodzi ſie nikomu źle vżywáć. A ták przyſtoyniey / áby niewolnik dla ſrogości Páńſkiey był przedan / niżby miał być mordowan / álbo źle vżywan. Wſzákże go przedſię ſkáráć przyſtoynie może. Spec. Saxon. lib.ii. arti. xxxij. glo.

Ieżliby ſie przychodzień wolnym być powiedał /

I. M art. iiij.

ma być záwolnego rozumián / poki niebędzie przeświadczon. A ktoby ſie też wolnym być powiedał / á drugiby też mowił / yż ieſt iego niewolnikiem / ták yż mu ſie dobrowolnie wniewolą podał / do czegoby ſie on nie znał / bliżſzy ſie będzie przysięgą odwieść / wyiąwſzy by ſie to v Sadu ſtáło. A gdzieby zás Pan mowił / yż ieſt niewolnikiem iego wrodzonym / tedy tego przysięgą ze dwiemá drugiemi niewolnikámi ſwemi / będzie bliżſzy dowieść. Ale ieżli ſie kto inny niewolniká Pánu będzie vpominał / mieniąc go być ſwoim niewolnikiem / tedy tám śiedmią onego ſługi krewnych / álbo innych ludzi prawdziwych będzie muśiał dowodzić. A ieżliby też ten ktorego niewolnikiem zową / wolności ſwey mogł dowieść ze trzemi krewnymi po Oycu / y trzemi po Mátce ſámoſiodm będzie bliżſzy wolność ſwą otrzymáć / y inne wſzytkie świádectwá wniwecz obroći. Ten ktory niewolniká w ręku ſwych ma

I. M. ar. iiij

bliższy iest dowodu / niż ow ktory go niema. Ktoby sie też v Sadu wniewola podał / tedy iego potomek † y káżdy krewny przyiaćiel † może on dár zbijáć / y tám tego do pierwszego stanu przywroćić. Wszák że gdźieby go Pan áż do śmierći v śiebie miał / weźmie iego dziedźictwo / y dźieći iemu rowne / y ktore sie po onym poddániu zrodźiely. Gdyby sie sługá iednego Páná záprzał / á drugiegoby przyznawał / á on ktoregoby Pánem swym miánował / do obrony iego v Sadu by nie stánał / tedy ow ktory go dochodźi / bliższy go bedźie otrzymáć ze dwiemá krewnymi sámotrzeć / ktorych iezliby niemiał / tedy to zedwiemá swymi vrodzonymi niewolnikámi vczynić może. A kiedy go ták świádectwem przekona / tedy dáwszy mu v Sadu policzek iezli chce może go do posług wźiać. Spec.Saxo. lib.iij. artic. xxxij. Tex.

Wiádomość artykułu tego potrzebna iest nawiecey dlatego / yż gdyby sie w iákiey spráwie wszczał spor o niewola / tedy oná spráwá głowna muśi być záwieszoná / poki sie o wolność nierozepra (iákoś wyżey w słowie Actio słyszał). A osobliwie trzy rzeczy z niego baczyć masz. Naprzod komu nalieży rosadek o niewola. Druga / iáko wtey spráwie skárge kłáść : á trzećia / komu dowod wedlug prawá przychodźi. Czego wszystkiego zárázem ná poczatku Artykułu dotyka. Spráwy tedy tákowey nikt inny Sadźić niemoże / iedno Sedźia źiemski y otym rozumie / gdy mowi : Jeżliby przychodźień etc. Przyczym też wiedźieć masz / iż przychodniem rozumieć sie tu máia ludźie / ktorzy czásem przychodza / czásem zás odchodza / bo ći do pospolitego álbo Ziemskiego prawá naleza. Obywátele záśie sa ći / ktorzy własność swa w Mieśćie máia / y osobliwie wiec do Sadu onego Miástá / álbo targowiská naleza. O drugiey / iákoby skárgá w tey spráwie miáłá być záczeta / tám rozumie / gdy mowi : Ma być zá wolnego człowieká trzyman : Abowiem gdźie kto zá wolnego bedźie mian / tám też nań o wolność żáłowáć potrzebá. S. S. lib: i. articul: ij.

Mogłby tu kto spytáć: iezliby ták obwinionego wolno było wźiać do swego prawá zá niewolniká / y iezli tego Sedźia dopuśćić ma ? Odpowieś / yż to być niemoże / choć sie przećiwko temu zda być prawo Cesárskie / ktore o tákiey właśnie spráwie mowi: Jż iezliby sługá niewolny do inszego práwá vćiekł / y támby sie wolnym czynił / tedy to nie bedźie z krzywda / iż do odpowiedźi w onym Mieśćie bedźie przymuszon z ktoreo vćiekł / záczym by go też tu Sedźia miał do oney Jurysditiey odesłáć z ktory vćiekł / y tám by go Sadźić miano / á nie tám gdźie go náleziono. Ná to ták bedźiesz mogł odpowiodźieć: Gdy kogo obwinia / áby miał być czyim niewolnikiem / á on by sie do tego znał / ále by mowił iż w one niewola niesłusznie przyszedł / tedy do onego

prawá

práwá z ktorego wyßedł / ma być odeſłan. Abowiem tego co mowi /
ſłußniey ma w onym práwie dowodźić / z ktorego vßedł / niż tám
gdźie go obwiniono / á zá onym iego zeznániem Actor iuż poſſeſyey
S.S.lib.ij. ſwey dowiedźie / ktorey mu zepſowáć żaden nie będźie mogł / iedno
arti: xxij. przed iego włáſnym Sędźim. Ale ieźli obwiniony rzecze / yż o onym
Pánie nic niewie / tedy ma być rozumian zá wolnego poki co innego
dowiedziono nie będźie / iákoś w texćie słyßał. O trzeći komu dowod
według práwá przychodźi / tám rozumie / gdźie mowi / na początku
textu: Jeźliby ſie wolnym być powiedał. Przyczym maß wiedźieć
yż o niewolą obwinienie / ábo nágábánie / czworákie ieſt / á káżde
z nich ma ſwoy oſobny dowod. Naprzod / ieźlibyś kogo ob-
winił / yżći ſie wniewolą podał / to dwoiáko bywa: álbo v Sądu /
S.S.lib.i. á tám Actor bliżßy iego będźie pokonáć świádectwem Sędźiego y ße-
arti: viij. śći świádkow / zwłaßczá ieźliby ktora przyczyná nie záwadzáłá / dla kto-
rey tego vczynić niemogł / iáko troßkę niżey vſłyßyß. Albo oprocz
Sądu / á tám bliżßy będźie odeydź przyſięgą / iáko w texćie ſtoiey. Dru-
gie obwinienie / álbo nágábánie text wſpomina / ná tym mieyſcu gdźie
mowi: Jeźliby go Pan mienił być ſwym wrodzonym niewolni-
kiem / co iuż inákßy dowod przynieśie: bo w pierwßy mowił / yż mu
ſie dobrowolnie poddał / a tu záś / yż wrodzonym iego niewolnikiem /
tego ſámotrzeć dowodźić ma / iákoś ſłyßał. Do czego ießcze y to wie-
dźieć maß / yż ſługá niewolny czegokolwiek nábędźie / to onemu náby-
wa / ktorego ſługą ieſt. Trzecie nágábánie / maß w texćie nátym miey-
ſcu gdźie mowi: Jeźliby ſie kto inny niewolniká v niego vpomi-
nał / tám też iuż inákßy dowod będźie / bo według textu Artykułu / ſá-
mośiodm powinien dowodźić / z bliſkimi onego niewolniká krewnymi.
Przećiwko czemu zdádzą ſie być práwá / y świeckie y duchowne ktore
mowią: Jż krewni świádczyć niemogą. Ale [illegible] náto odpowieß: Jż
wſpráwach / poſpolitych krewni świádczyć niemogą (o ktorych maß
wyżey / w słowie bliſki po mieczu.) Czwarte obwinienie / y zdo-
wodem ſwym / maß tám gdźie mowi: Jż ten ktory niewolniká w rę-
ku ſwych ma / błyżßy dodowodu / etc. Przyczym też wiedźieć maß yż
tákowa poſſeſya względem niewolniká troiáka ieſt: bo álbo go ia
w poſſeſyey ſwey mam / álbo ten ktory oń zemną czyni / álbo żaden
S. S. lib j. znas / ále on obwiniony / ſam będźie w poſſeſyey ſwey wolnośći: A
arti. xvi. tákowey poſſeſyey / z tąd poſpolićie nábywamy / yż on ſługá / álbo ieſt
wrodzonym niewolnikiem / álbo kupionym / álbo dárowánym: Je-
źli kupiony / tedy álbo ſam śiebie (będąc wolnym) záprzedał / álbo
go Pan iego przedał: ieźli ſie ſam záprzedał tedy do tego czterech rze-
czy potrzebá / áby ono przedánie ważne było. Pierwßa / áby miał 20
lat: Druga / áby pieniądze one iemu wpożytek poßły: Trzećia / áby
náto potomkowie iego przyzwolili: Czwarta / áby był niewolnikiem

z onego

z onego tylko záprzedánia/nie ináczey. Jeźli go Pan iego przedał/tedy go bronić/ wárowáć powinien/ nie ináczey iedno iákoby też ktorą inną rzecz przedáł. Jeźliby był dárowány/tedy y to dwoiáko/álbo sam siebie (będąc wolnym) dárowáł: do czego/ wszytkiego tego potrzebá/ iáko y do záprzedánia: okrom tego áby pieniądze w pożytek iego miáły iść/ bo tu żadnych pieniędzy nie weźmie. Albo go też Pan iego komu drugiemu dárował. W czym nie ináczey posessyey nábędzie/ iedno iáko y w inszych dárowánych rzeczách. Może też być on obwiniony sam w posessyey wolności swey/á to też czworákim sposobem Naprzod z przyrodzenia/ iáko gdy sie wolnym vrodzi. Potym gdy będzie wolno puszczon. Po trzecie/gdy sam wolności dostąpi/ co więc troiáko bywa/ iákoś wyżey słyszał. Po czwarte/ nábywa też więc niewolnik wolności nieprzystoynie/ iáko kiedy vciecze/ á o tym w texcie mowi/ iáko ten posessyią oney wolności otrzymáć álbo stráćić ma.

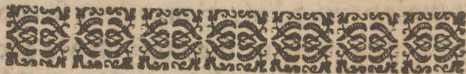
Mogłby tu kto spytáć/ czemu Pan sługę v Sądu zástępowáć ma? Odpowiesz/ dlatego/yż sie sam sługá bronić niemoże/bo iest práwnie vmárłym/záczym go kto inszy bronić muśi/á to Pánu vczynić przystoiey.

Jześ też w texćie słyszał/że Pan przećiwko niewolnikowi/ z drugiemi dwiemá niewolnikámi dowod czynić powinien: Rozumiałbyś podobno/ yż to iest przećiwko práwu/ktore mowi: Yż sługá niewolny świadczyć niemoże/ále będzieszi wiedział/ yż sie tám to práwo rozumieć ma/ że słudzy niewolni/przećiwko ludźiom wolnym świadczyć niemogą/ ále przećiwko drugim niewolnikom mogą. Policzek też ktorego text Pánu pozwala/gdy niewolniká swego pokona rozumieć sie ma/ yż on policzek Pan iákoby zá nagrodę/ktorą mu niewolnik dáć ma/ bierze.

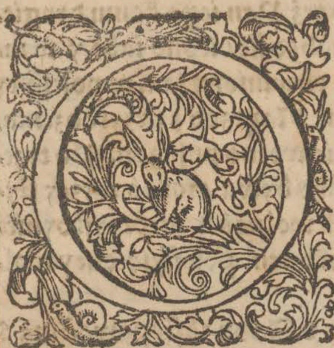
Mogł by tu ieszcze kto spytáć: Jeźliby niewolniká zbiegłego Pan według práwá mogł dáć obieśić? Niektorzy mowią: Yż może dlatego/ że przez ono vcieczenie złodźieystwá sie dopuśćił. Ale ty rzeczesz yż niema być obieszon bo zá tákie złodźieystwo szubienice niezásługuie/ wszákże go wolno Pánu ná wieki okowáć.

Mogłby też tu ieszcze kto wątpić: Kiedy iuż Pan zá występek niewolniczy nagrodę swą w policzku weźmie/ co tám zá winá Sędźiemu przychodźi/ gdyż niewolnik nic swego niema? Odpowiesz: Yż mu też tákże Sędźia może policzek dáć/y ná tym przestáć powinien/ ponieważ on nic innego dáć niemoże. Támże glo.

¶ Pátrz więcey w słowie Sługá.

Obietnicá.

Biecáliby kto właſność ſwą drugiemu v Sadu wzdáć / zá coby kupiec pieniądze dał / á on ktory wzdáć miał / vmarłby / dáru álbo wzdánia nie vczyniwſzy / potomkowie iego powinni on dar / álbo odſtepek ſpełnić / by iedno ow ktory kupił pieniądze zupełna oddał. Toſz o dobrách ruchomych rozumieć maſz. Spec. Saxo. lib. j. arti. ix. Tex.

Tu by mogł kto ſpytáć / możeli potomek przedánia Oycowſkiego záprzeć / y ieżliby pieniedzy onemu ktory kupił vrocić niechćiał / mali ow iuż owe pieniadze trácić? Niektorzy mowią / iżby miał trácić. Abowiem oddánie álbo wzdánie / czyni przedánie doſtateczne. Tym ieżli kto rzecze / że ow ták y pieniądze y dobrá ſtráci. Odpowiedáią zás yż nieſtráci / bo ieżli bedzie mogł dowieść / yż pieniądze ná to dał / powinien mu ie ow wroćić / ktory dobr dochodźi. Drudzy zás przećiwko temu rozumieią / yż ono przedanie wáżne bedzie choć dobrá ſądownie wzdáne niebedą / by iedno ow ktory kupił / zápłáćił / záczym od tego niemoże być oddalon / choć przedawcá vmrze. O tym też ieżli potomek dátowi álbo wzdániu / rzeczy przez Oycá przedáney / doſyć czynić powinien álbo nie? Jedni rozumieią yż powinien: drudzy zás mowią / yż gdy potomek pieniądze wroći / ktore ná to Oycu iego dano / wolen ieſt od contráctu / álbo vmowy przedánia / przez Oycá vczynionego. Wſzákże to oboie mniemánie łácno rozeznaſz / bo tám to pierwſze rozumieć ſie ma o tych / ktorzy ſámi co przedawáią / bo ći według práwá ſłowo trzymáć powinni. To zás pośledniey ſze mniemánie rozumieć ſie ma o potomkách zmárłego / ktorzy niemáią być przymuſzáni do oddánia dobr / przez Oycá przedánych / ále ie ſámi będą bliżſzy otrzymáć / wroćiwſzy pieniądze / ktore Oćiec ich ná to wźiął. Tamże glo.

Obietnicy ſwey kāżdy doſyć czynić powinien / y ieżliby on ktory obiecał tego po Actorze żądał / áby mu przyczynę oney obietnice powiedźiał / tedy Actor może powiedźieć / yż przyczynę ſwego włáſnego vczynku ſam pozwány nálepiey wiedźieć ma / záczym dla oney iego wiádomośći nie będźie powinien dáwáć przyczyny. A to ieżliby niedowodźono / yż ſie oná obietnicá ſtáłá álbo z żadney / álbo z podeyrzáney przyczyny. Spec. Saxo. lib. j. art. vij. glo.

Do wykonánia obiecánego dáru/ yż żadem nád możność przymußon być niema. Maß wyżey w słowie dar.

Ktoby co nieprzystoynego/ albo nieznośnego obiecał/ álbo zá to ręczył/ tego trzymáć niepowinien. Spec. Saxo. lib. iij. art. ix. Iur. Municip. artic. cxvij. glo.

O złamániu pokoiu przyobiecánego. Maß niżey w słowie pokoy. Tákże/ yż obietnicá rowna się przysiedze. Maß niżey w słowie przysięgá. ¶ Iż też o obietnice/ ktorą Oćiec synowi/ álbo Pan sludze vczyni/ práwem czynić nieprzystoiey. Maß wyżey w słowie Dług.

Káżdego więźniá vmowy y obietnice/ yż nikczemne są. Maß niżey w słowie Więzień.

Gdyby ich wiele Wargelt álbo iákie inne pieniądze

spolnie zápłáćić obiecáli/ tedy to zápłáćić będą powinni/ nie káżdy álbo ieden z nich wßytko/ ále káżdy ták wiele / ile nań przydźie (wyiąwßyby ktory z nich niemiał czym płáćić) álbo żeby go ow ktoremu winno práwem do tego przymuśić niemogł. † Tákże też ieden drugiemu to coby zań zápłáćił/ wroćić powinien. † Ieźliby ich też wiele iednemu dług zápłáćić przyrzekli/ álbo żeby ono przyrzeczenie wielom ich należáło/ tedy gdy się samemu wierzyćielowi dosyć stánie / iuż y od drugich † ktorzy z nim do oney obietnice należeli † dosyć się stáło. Specu. Sax. lib. iij. articu. lxxxv. Tex.

Ten Artykuł postánowił Cesarz Otto Lisowáty Syn Ottoná wielkiego/ z tey przyczyny/ yż niektorzy maiąc wiele/ rękoymiow/ zá zapłátę chćieli v káżdego rękoymiego/ cáłey zapłáty oney/ álbo wargeltu dochodźić/ sadząc się ná tym: Iż ktokolwiek co przyrzecze/ to trzymáć powinien: á ponieważ tám káżdy z nich wargelt álbo zapłátę przyrzekł: przeto rozumieli/ áby też wßystko sam płáćić miał być powinien. Ci mieli po sobie Artykuł vij. lib. j. Spec. Saxon. przy ktorym práwo CEsarskie też sobie ná pomoc bráli. Drudzy záś mowili: Iż káżdy z tych niepowinien więcey płáćić iedno to / co nań przydźie / broniąc też práwem mniemánia swego. Ten spor Cesarz chcąc rostrzygnąć/ śrzodek nálazł /yż gdźie ich wiele spolną ręką zaplátę przyrzeką / tedy káżdy z nich sam wßystko zapłáćić powinien. Wßákże dopiero w ten czás/ gdźieby iego towárzyß niemiał czym płáćić/ álbo żeby go do sądu mieć niemożono: ále ieżli do práwá wßytcy mogą być pozwáni/ tám káżdy o to co nań przydźie ma być obwinion/ á ieden do zapłáty wßystkiego niema być przymußon. A gdźieby iuż do tego przyßło żeby ieden wßystke

summe zá drugich záplácić musiał / bedźie miał zdrowe práwo przeći-wko drugim wspoł Rekoimiom dochodźić od káżdego częśći ego.

Masz też tu wiedźieć/yż gdyby kto drugiemu tylko zgołá dźieśieć álbo dwádźieśćiá złotych obiecał/nie powinien płáćić iedno to co mniey rzekł/bo w rzeczách wątpliwych mnieyszego śie trzymáć potrzebá. Támże glo.

Obietnice wszelákie máią śie dźiać vsty y reką/ ták yż cokolwiek v-sty obiecuie/ to reki dániem ma vtwierdźić † ábowiem ták wiárá y ślub vtwierdźona bywa. † A gdyby potym chćiał obietnice oney záprzeć/ y ná przyśiege by mu przyszło / tedy one przyśiege reką ktorą obietnice v-czynił/ ná Swiątośći czynić ma. A ieżliby reki niemiał/tedy kikutem. Iur. Municip. art. xxij. glo. Pátrz wiecey w słowiech Obowiązánie/ Pożyczána rzecz Rekoiemstwo.

Obowiązánie.

GDyby kto Zapis drugiemu vczynił / y obowiązał mu dobrá swe/ zápisawszy y viśćiwszy mu on dług ná nich /obiecuiąc zapłáte ná pewny czás / potymby dłużnik zápłáćić / áni dobr wyzwolić nie-mogł. A wierzyćielby † też zás one dobrá drugiemu zástáwił/od kto-regoby ich on pierwszy przedśie niewykupił/ záczymby on też † z onymi dobry postąpił / według práwá/ odpowiedáiąc to Sedźiemu / y onemu ktory záfántował : potymby one dobrá przedał/ możeli onego ktoremu przedał/w tákowych Dobrach bronić / álbo wárowáć czyli nie ? Odpo-wieść/choć kto dobrá zástáwi tym sposobem/ieżliby ich ná czas náznáczo-ny niewykupił/że ie temu ktoremu są zástáwione/ przedáć wolno(by mu tosz vzedownie Decretem wolność przedánia dobr onych nakazána byłá y)choćby ie iuż skutecznie przedał/tedy przedśie bronić / áni zástepowáć ich niemoże/ dlatego/ że ie tylko w fáncie miał/y owszem ktory ie był zá-fántował/álbo ten komuby on tego życzył/ może ie wykupić/ choćby ie dłużnik trzymał rok y sześć niedźiel y dłużey/ bo dawność nie idźie / poki może być dowiedźiono/że to są dobrá zástáwione. (A ták obroná prze-dawce rzeczy zástáwioney ináksza być niemoże/ iedno że tego dowiedźie/ yż mu to w pewney summie zástáwiono / do tego á tego czásu : y yż on w tym według práwá postąpił / y on fánt przedał według vmowy ná czás náznáczony niewykupiony.

¶ Mogł by tu kto spytać. Gdyby co w dobrách zastawionych † y przez wierzyćielá przedánych † zbudowano y nápráwiono było / mali on nakład wrácáć ten ktory wykupuie / poki dobrá wyprzątnione nie będą / czyli nie? Na to odpowieß. Jezliby on koßt ná potrzebne budowanie wyßedł / tedy go wroćić powinien ten ktory wykupuie / wedle práwá. Jeßcżeby kto mogł rzec: Gdyby kto dobrá pożyteczne / ábo owoc dáiące / iáko role / winnice / ogrody / chmielniki / sády / minice / cłá / stáwy / kramy / sukiennice / iátki ßewcże / gárbárskie / rzeźnicże / piekárskie / tákże domy náiemne / y iákiekolwiek inße / z ktorych vstáwicżny pożytek idźie / zástáwił / á w vmowieby tego niedołożono / że wierzyćiel wßytkie pożytki bráć ma áże do wykupienia / ony pożytki miałali być zrázone z głowney summy / czyli nie? Ná co też odpowieß Jezliby dobrá / z ktorychby vstáwicżny pożytek ßedł / zástáwione były tedy on pożytek ná głowną summe ma być zrázon / wyiąwßy by to przy vmowie dołożono było / że onych dobr ze wßytkimi pożytkámi w tey summie vżywáć ma / bo iezliby tego w vmowie nie było / á onby to bráć chćiał / tedyby to lichwa byłá. S.S. lib. i. arti: Liiij.

A iezliby kto ießcże spytał: Gdyby kto dobrá w długu záfántowawßy onez dobrá innemu przedał / ná kim tu wierzyćiel długu swego dochodźić ma / iezli ná tym ktory iemu dobrá zástáwiwßy / innemu ie przedał / czyli ná dobrách onych ták zástáwionych / y przedánych? Tedy odpowieß: Ze to wolno będźie obieráć temu / ktoremu one dobrá pierwy zástáwione były / y ktory ich vżywał / ná kim długu swego ßukáć y dochodźić chce / iezli ná tym ktory dobrá zástáwiwßy / przedał / czyli ná dobrách iemu pierwey zástáwionych według práwá.

Mogłbyś też pytáć: Gdyby sie dobr kto iákich domagał / mieniąc ie być fántem swoim / y miáłby ná to listy przodkowi iego służące / obwinionyby żądáł dowodu od strony / á onby vkazał list przodká swego. Obwinionyby powiedźiał / poniewaß ten list nie potomkom / ále iemu sámemu służył / á ten mieni dobrá me / być swym fántem. Pytam ná práwie / możeli sie on słußnie dobr onych domágáć? A on by záś mowił: Ponieważem ia iest dźiedźicem iego / y wßytkie dobrá iego ruchome / y nieruchome / dźiedźictwo / włásność / długi / etc / ná mie spádły / przeto pytam ná práwie / mogeli ia dobr przodkowi memu záfántowánych dochodźić / álbo co iest według práwá? Ná coć odpowiem. Aczkolwiek żaden niepozyskuie fántu / iedno ten sam komu zástawiono / wßákże przedsie / gdyby kto komu dobrá swe w długu záfántował / tedy potomek iego może nań żáłowáć. A iezli sie obwiniony do długu przyzna / álbo potomek dowiedźie / że te dobrá przodkowi iego záfántowáne są / tedy doydźie fántu / y wßystkiego práwá ktore przodek iego do onych pieniędzy miał / według práwá.

Spytał

Spytałbyś też ießcze. Jeżliby kto dobrá ruchome / álbo nieruchome komu záſtáwił / á ſtáłáby ſie w nich ßkodá / potym by ie záſtawcá wykupić chćiał / żądáiąc áby mu ie nápráwił. Onby rzekł / że wtych dobrách ktore mu záſtáwione były / miał pilność / y ſtrzegł ich iáko mogł nalepiey / iáko ſwych własnych / chcąc tego dowieść iáko práwo naydźie / ieżliby mu niewierzono / kto tu ma ßkodowáć ? Tedy będźieß wiedźiał (gdyby komu co záſtáwiono / ma to dobrze chowáć / bo ßkode / ktoraby ſie wtym ſtáłá / nágrádzáć powinien / ále) Jeżliby fánt álbo záſtáwá z pilnośćią ſtrzeżona byłá / á ſtáłáby ſie w niey iáka ßkodá / iáko gdyby zgorzáłá / álbo ią z inßemi dobry v krádźiono / tedy ieżli on ktoremu było záſtáwiono / przyśięże / że ſie bez iego winy y nieopátrzenia tá ßkodá ſtáłá / tedy ma być wolen od ßkody / według práwá. Jur: Municip: árti: cxl. glo.

¶ O ćzworákim obowiązániu. Maß niżey w ſłowie Pożyczána rzecz. A wiecey o tym ćzytay wyżey w ſłowie Fánt.

Obrona / Iściec.

Gdy kto świádectwem dowiedźie / yż mu rzecz iákakolwiek ieſt przedána álbo dárowána / tedy zá onym świádectwem niemoże onego ktory mu ią dał / do obrony przymuśić / bo ſie bliżßy będźie przyśięgą odwieść. (o ćzym też wyżey w ſłowie Dar.

Kto ſie do przedánia zna / powinien bronić y záſtąpić onego ktoremu przedał. A ktoby zeznawßy ſie / do przedánia bronić álbo wárowáć niechćiał / ten zá złodźieiá álbo rownego złodźieiowi będźie rozumian / wyiawßy by to ſobie wten ćzás gdy przedawał / przy świádkách wymowił. Specu: Saxon: lib: iij. arti: iiij. Tex.

To tak rozumieć maß. Jeżlibym ią v kogo rzeczy ſwe záſtał / y chćiał bym ich dochodźić / á onby mowił / yżem mu ie dárował / álbo przedał chcąc tego świádkámi dowodźić / zá ktorym świádectwem chćiałby ná mnie obronę álbo wárunek onych rzeczy wygráć / tedy tu text mowi yż to być niemoże / bom ći ia bliżßy oney obrony od przyśiądz. Co ſie iednák zda być przećiwko pierwßy ćzęśći tegoż Artykułu / gdźie mowi: Ktoby v drugiego rzeczy przedánych álbo dárowánych dochodźił / do ktoregoby śie przedánia álbo dáru ow nieznał / bliżßy ieſt poſſeſor ſámotrzeć kupná álbo dáru dowieść. (o ćzym támże w ſłowie

Dar

Dar.) Iákoż tedy kto rzeczy swych ináczey práwnie dochodźic może / iedno przez iecie sie oney rzeczy? álbo do ktorego iscá sie przyśkoynicy. káżdy o rzecż ktorą má w posessyey swey / bráć może / iedno do tego od ktorego one rzecż wźiął álbo kupił / y ktory iey zás v mnie dochodźi. Abowiem ieżli ia rzecż dárowáną świádectwem otrzymáć mogę / według pierwszey cżeści tego ártykułu / tedyć iuż rzecż onę otrzymam y ow mi wárunku záprzeć niebedźie mogł / záczym gdy go zá iscá pozyszcże / tedy to stáć niebedźie mogło / cośtu wtexcie słyszał: Zásie też ieżliby mnie ow wárunku zbronić mogł / musiałby sie pierwey odstępku álbo przedánia záprzeć / co ieżlibymu szło / tedyby tám tá pierwsza cżesć ártykułu mieyscá niemiáłá. Co abyś tym lepiey mogł rozeznáć masz wiedźieć / yż dochodzenie dobr dwoiáko bywa / tákże też dobrá ktore bronione być máią / są iedne ruchome a drugie nieruchome. (O cżym wszystkim z tegoż Artykułu cżytay wyżey w słowie Dobrá.) Do cżego y to teszcże pomnieć bedźiesz / yż y wobronie trzebá te rożność bacżyć. Ieżlibyś sie ty iął dobr moich / á ia bym dowiodł / y żeś mi ie ty sam dał álbo przedał / bede od ćiebie wolen / á nie bedźie to przećiwko temu / yż ćie z świádectwem zá iscá niepozyszcże / bo też nim być niemożesz: ponieważ iscie álbo obronicá nie ten iest / ktory dowodźi / yż rzecż oná pierwey iego była / á teraz iest moiá włásna / ále ten iest prawdźiwym iscem / do ktorego sie ćiągnę o rzecży przedáne álbo dárowáne / ktorych vmnie kto iny dochodźi. A ták ieżliby sie kto iął dobr moich / ktoregobym ia miał woley zá iscá miánowáć / á potym bym sie do niegoż iáko do iscá brał / niemogę iuż obrony świádkami nánim wygráć / wyiąwszy by sie to v Sadu dźiáło: bo ieżliby ták było / ykupno álbo odstepek byłoby vtwierdzone / tedy mie bedźie powinien bronić. Stąd tedy bacżyć możesz / yż bronić káżdy powinien gdy sie do przedánia zezna / co rozumieć masz o dobrách / ktorych sie kto v onego ktory ie kupił / imuie. A yżeś w texcie słyszał yż ten ktory przedánie przyznawa / á bronić niechce zá złodźieiá / álbo złodźieiowi rownego ma być rozumian / to dlatego / yż ten ktory co przedáie powinien práwo swe oddáć nápomoc onemu ktory kupuie / áby wiedźiał zá iákim práwem on też to przedáwáć mogł. Czego ieżliby vcżynić niechćiał / znáć bedźie yż ono bez práwá sobie przywłaszcżał / záczym bedźie zá złodźieiá / álbo łupieżce pocżytan. A táki gdy co komu gwałtownie weźmie / by też nádłuzszy cżás ono trzymał / nie bedźie miał dawności. Tákże ieżliby zdrádliwie y potáiemnie co trzymał / złodźieystwá bedźie winien / á dla tey przycżyny zbránia sie obrony / gdyż tám temu lepszego práwá spuśćić niemogł / iedno iákie sam miał. Támże glo.

S. S. lib. I. art. ix. I. M. ar: cxl.

S. S. lib. i. arti. vij. art. viij. et arti. xviij.

S. S. lib. ij. arti: xliiij.

Iż Zyd iscem álbo zastepcą Chrześćiáninowym być niemoże. Masz niżey w słowie Zyd.

Ná świeżym vczynku poimány / yż iscá miánowáć niemoże. Maß wyżey w ſłowie Jáwny vczynek.

Dobr ruchomych przedáwcá iáko powinien bronić / tego ktoremu przedał. Maß wyżey w ſłowie Dobrá. Gdzie też naydzieß / yż rzeczy ktore máią być bronione / máią być do rąk iścowi oddáne.

Jeżliby też iściec vciekł / álbo go mieć niemożono / tedy ow kto co kupił / tráci. Maß otym niżey w ſłowie Złodziey.

O rzeczách też ktore obrony niepotrzebuią / álbo ktore licá niemáią / czytay wyżey w ſłowie Jmowánie ſie rzeczy.

A o dwoiákiey obronie dobr / czytay niżey w ſłowie Poſeſſya.

Záś o obronie zdrowia ſwego / czytay wiecey w ſłowiech Man Mężoboyſtwo.

O obronie álbo wárunku / czytay wiecey w ſłowiech Dobrá. Dziedzic / Przedánie.

Ociec.

I.M.ar.xxij Jeżliby Oćiec po śmierći Mátczyney miał Syny álbo dzieći pod opieką ſwoią / tedy gdy ſie od niego odłączą / powinien im wßyſtkie dobrá Máćierzyſte wydáć / wyiąwßyby bez winy iego poginęli. Toż o Mátce po śmierći Oycowſkiey / y o káżdym innym opiekunie rozumieć maß. Spec. Saxo. lib. i. artic. xj. Tex.

A ten ártykuł vczy / iáko ſie ma káżdy ſpráwowáć / gdy dzieći niedoroſłe po śmierći Mátczyney w Oycowſkiey opiece zoſtáną / aby vßedł winy niedbáłego opiekuná: bo ináczey powinienby ßkodę nágrodzić. Tamże glo. Oczym też wiecey nyżey w ſłowie Opiekun.

Władza Oycowſka przećiwko dzieciom niewypoſáżonym / ieſt śiedmioráka. Pierwßa yż czáſu wielkiego głodu Oćiec ſyná przedáć y záfántowáć może. Druga / yż dziećie żadne Oycá ſwego prawnie obżałowáć niemoże. Trzećia / yż iákimkolwiek ſpoſobem prawem przećiwko niemu czynić niemoże. Czwarta yż czegokolwiek Syn nábędzie / to oycu przychodzi / oprocz tych rzeczy / ktore ſą w ártykule x. lib. i. s.s. wyrażone

wyrážone. (o ktorych vſłyſzyſz niżey w ſłowie Syn.) Piąta/ yż bez woley Oycowſkiey żadney ſkárgi Sądowey dźieći żynić niemogą / oprocz pewnych przypadkow. Szoſta / cokolwiek ná dźiećie ſpadkiem przypádnie / to Oycu przychodźi / oprocz wyſługi. Siodma/ iezliby Syn ✠ choć odpráwiony przećiwko Oycu ✠ co wyſtapił/tedy go Oćiec może záś do ſwey władzy przywroćić ✠ a to przez przyſtoyną ſkárge. ✠ Przydáią też niektorzy ieſzcze y tę oſmą / yż Syn Oycá żywić powinien / ále to ieſt poſpolita ták odpráwionym/iáko y nieodpráwionym/ták Synom iáko y corkom. Spe. Saxon. lib: i. arti: xiij. glo.

Yż Oćiec naprzod ſpadek po Synie bierze. Potym Mátká / á zá nią Brácia. Máſz wyżey w ſłowie Dziedzić.

Yż też o zamordowánie Oycá ſwego Syn / álbo śierotá iednáć ſie może. Máſz wyżey w ſłowie Mężoboyſtwo.

Oćiec Syná o wſzelakie krzywdy obwinionego/ktorzoby ieſzcze nieodpráwił áni wypoſażył / y ktoryby chleb iego ieſzcze iadł/może od Sądu wyiąć / iezli zań przyſięże ſam / yż onego wyſtepku nie ieſt winien. Ale iezliby obiemá o ieden wyſtepek winę dano/ tám iuż Oćiec Syná wymowić niemoże / poki ſie ſam pierwey nieſpráwi. Specu. Sax. lib. ij. art. xvij. Iur. Municip. art. lxxvj. Tex.

Do czego to bedźieſz wiedźiał: Náprzod yż Oćiec nic wiecey iedno raz Syná obwinionego wyiąć może / czego mu oſobliwie práwo Saſkie pozwala: ábowiem by ſie to niegodźiło/áby Oćiec Syná zá wyſtepkiem odbieżeć y puśćić miał/ták iáko Pan ſługi ſwego oſtąpić może. Druga/ ábyon Syn był nieodpráwionym od Oycá / bo iezliby był odpráwiony/ tedyby ſpráwy iego mogły być Oycu niewiádome. Trzećia/ yż Oćiec zá Syná przyśiąc/y ták niewinnośći iego dowieść powinien: to dlatego/áby Syn od krzywdy / álbo zelżywośći przyśiegą Oycowſką mogł być wyzwolon. A to rozumiey / iezliby ſpráwá táka byłá/ w ktoreyby ſynowi do przyśiegi mogło przyść / bo ináczey ſam Syn bedźie muśiał odpowiedáć y karánie ćierpieć. Czwarta / áby Oćiec onego vczynku winien nie był/ gdyż żaden drugiego wymáwiáć niemoże / iezli ſie ſam pierwey nieſpráwi. Támże glo.

Jáko ma być karan / ten ktory Oycá / Mátkę/ Brátá/ álbo innego krewnego zábiie. Máſz wyżey w ſłowie Mężoboyſtwo.

Oćiec gdyby chćiał dobrá ſwe oddálić / iáko wiele dźieciom ſwym zoſtáwić powinien. Máſz niżey w ſłowie Przyſpoſobienie.

A wiecey pátrz w ſłowie Syn.

Odpowiedz.

Gdy kto pocznie odpowiedáć/ á w tym mu inny rok przez Decret Sadowy złożon bedźie / ieżliby / ná on rok niestánał/vpádnie w swey rzeczy. Spec. Saxo. lib. ij. art. ix. tex.

S. S. lib. iij. arti: xxx. A tu masz wiedźieć/ yż odpowiedź żadna nie iest / gdy obwiniony † v Sadu niestoiey / y poki † ná żałobe áctorowe directe odpowiedáć niebedźie: Jáko gdybyś ty ná mie żałował o dźieśieć grzywien/á iabym powiedźiał: Pánie Sedźia/ponieważ y on / y ia iesteśmy iednego prawá/iedney Jurisditiey/pytam ná práwie/ ieżli ná mie słusznie y według práwá w naszey Jurisditiey żałowáć niema / á nie tu? Gdy ták rzecze/ iesz cze nieodpowiáda. Abowiem poki sie kto broni / áby nie odpowiedał/poty odpowiedźi żadney nie czyni/ áż kiedy sie do długu álbo przyzna/álbo záprzy/tám iuż odpowiádáć poczyna.

Mogłby tu kto spytáć: Ieżliby obwiniony niestánał/záczymby też y odpowiedáć niepoczął/ strácilli iuż ták swoie rzecz/ czyli nie? boby sie mogło komu zdáć yż niestráci / ponieważ odpowiedáć niepoczął? Ale ty ná to odpowiesz / yż według práw naszych bedźie zá przekonánego osądzon † zá iego nieposłuszeństwem † á według práw Duchownych ináczey/bo tám nikt in contumaciam w spráwie swey nie vpada/poki nie bedźie litis contestatio,áczkolwiek ná nim zá káżdym rázem nakłády skázuią. Tamże glo.

W Miasteczku/ targowisku/ álbo Jurisditiey cudzey odpowiedáć żaden niepowinien/wyiawszy by tám mieszkał / álbo dobrá iákie trzymał/álbo ieżliby tám co pokárnego wystąpił/tákże ieżliby sie tám odpowiedáć obowiązał. Abowiem co sie oprocz ktoreykolwiek Jurisditiey dźieie/ to w oney Jurisditiey sądzono być niema. Spe. Saxon: lib: iij. arti: xxv.

S.S.lib.iij. art. lxxxviij. Iur. Mu. ar. xxviij. lxvj. & art. Ci.

Tu w tym Artykule dźieli Mieyskie práwo od Ziemskiego / y mowi zgoła/yż człowiek Ziemskiemu práwu podległy w práwie Mieyskim odpowiedáć niepowinien/w czym dáie znáć/yż Actor pozwánego w práwie iego szukáć ma. Wszákże w spráwach pokárnych in criminalibus ináczey / bo tám gdźie kto wystąpi / tám też ma być karan. Wszákże

S.S. lib: iij. arti. xxxiij. Iu Mu. art: XXVij.

tu masz wiedzieć / yż w piąci przypadkách obwiniony v obcego Sądu odpowiedáć powinien (ácżkolwiek krom tego káżdy gdy będzie do Sędziego choć obcego pozwan / powinien stánąć / á vkázáć práwo swe y [S.S.lib.iij. ar. lxxxvij. I.M.articu. xxviij.& ci.] przyczyny powiedzieć / dla ktorych odpowiedáć niepowinien.) Naprzod iezli pod onym Sędzim przed ktorym iest obwinion / dobrá iákie ma. Druga / ieżliby tám co wystąpił. Trzecia / ieżliby tám mieszkánie miał / tákże ieżliby sie tám zadłużył / ábo ieżliby tám kupczył / bo zátym odpowiedáć też tám będzie winien. Czwarta / gdzie kto żáłuie / [S. S. lib j. art.Lxi. lib. iij.art.lxxix.] tám się też y sam spráwić powinien. Piąta / ieżliby sie v swego Sędziego vspráwiedliwić / álbo do nie° stáwáć niechciał / tedy gdzie indziey może być pociągnion.

Przeciwko temu zda sie być Artykuł Lix. lib.j. S.S. gdzie stoicy / yż Sędzia wszelákie spráwy w prawie swym sądzić może / á iezli według tego Artykułu człowiek Ziemskiego práwá w Mieyskim práwie odpowiedáć nie iest powinien / tedyć iuż Sędzia nie wszytkie spráwy będzie mogł sądzić. Na to odpowiesz / yż ácżkolwiek Sędzia wszelákie spráwy / ktore przed nim przełożone będą / sądzić może: wszákże przedsie Actor postepowáć niema przeciwko temu / ktoryby był inszego práwa [S. S.lib iij. art: lxxxvij.] Co ieżliby vczynił / á owby zás nań o to przed swym Sędzim żáłował / powinien mu y szkodę nagrodzić / y od żáłoby odpádnie. Tosz rozumieć będziesz o tym ktory w spráwách Swieckich kogo do Duchownego práwá pozywa. Támże glo.

Odpowiedź dwoiáka iest / iedna kiedy kto przeciwko żáłobie broni sie / áby nie odpowiedał. Co siedmioráko pospolicie bywa. Naprzod [S.S.lib. iij. arti; xvj.] iezli Actor iest wywołány. Druga / ieżliby Sierotá bez opiekuná swego żáłował. Trzecia / w święto odpowiedáć tesz żaden drugiemu niewinien. Czwarta / ieżliby sie oná spráwá przedtym v Sądu toczyłá / y [S.S lib. iij. artic. x.] skończyłá. Piąta / ieżliby Sędzia przed ktorym żáłuie nie był własnym Sędzim pozwánego. Szosta / ieżliby Actor pozwánemu też ná iego żáłobę odpowiedáć niechciał. Siodma przedtym ktory mu raz práwá zbronił / odpowiedáć niepowinien. Jeżliby tedy kto iedne [S.S lib.iij. arti: lxxix.] z tych przyczyn przedsie wziął / będzie sie mogł bronić / áby nie odpowiedał. Druga odpowiedź iest / kiedy sie kto álbo zezna álbo záprzy / co [S.S. lib.i. art: Lxi.] litis contestationem zową / kto ták odpowiedáć pocznie / iuż potym Rzecznika mieć niemoże. Spe: Saxo: lib: iij. arti: xxx.glo. [S.S lib. iij. arti: xiij.]

O rány potomkom ránnego odpowiedáć niepowinno / ieżliby potym w rok vmárł. Masz niżey w słowie Rána.

Przed Krolem / iáko káżdy odpowiedáć powinien / á iáko nie powinien. Masz wyżey w słowie Krol.

Jeżliby v Sądu ná kogo żáłowano/ y Sędziaby

S.S. lib: i arti: Lxvij.

mu roſkazał/ áby odpowiedał / onby przedśię nie odpowiedał/ ániby słuſzney przyczyny dowodził/dla ktoreyby odpowiedáć według prawá niebył powinien/ má być ná winę ſkazan/ á to y drugi y trzeći raz. A ieżliby ieſzcze niechćiał odpowiedáć/ ieſt w oney ſpráwię przekonány ktora ieżliby byłá criminalis, tedy Actor powinien z ßeśćią świádkow ſpráwy ſwey dowieść. Specu. Saxon: lib: iij. arti. xxxix.tex.

To ſię też y w Duchownym práwie záchowywa: Iż ieżliby po wſtąpieniu w práwo / y po przyſiedze mowienia prawdy/ pozwány álbo Procurator iego/ná zopytánie ſtrony przećiwney/gdy mu Sędźia odpowiedáć káże/bez ſłuſzney przyczyny odpowiedáć niechce/álbo ſię zbrania/ álbo też vpornie nieſtánie / ma być w tym wßytkim o cokolwiek był od Actorá pytan zá przekonánego rozumian.

Text tego Artykułu mowi o tych / ktorzy ſię áni zeznawáią áni przą ktorzy w ſpráwie ſwey vpadáią/ prze nieposłuſzeńſtwo : ábowiem ten ieſt nieposłuſznym kto odpowiedáć niechce / áni przyczyny dáie/dla ktoreyby odpowiedáć niemiał. O czym ſą pro & contra niektore práwá. Abowiem iedniey mowią/yż ten tylko ma być zà przekonànego oſądzon/ ktory ſię do czego zezna: záś ná drugą ſtronę ſą práwá/ ktore mowią: Kto ſię do czego niezna/àni przy/àle milczy / ma być rozumian zá przekonánego. Ná to ták odpowieß: Iż ſię/tu iedno drugiemu nie przećiwi: ábowiem iáko Actorowi niewierzą / gdy żáłoby ſwey dowodźi/ták też pozwány poki o ſobie ſpráwy nieda/ zá winnego bywa rozumian. A ták ten ktory milczy/yż ſpráwy o ſobie niedáie/ſłuſznie też ták ma być rozumian/ wyiąwßy by był táki / ktoryby práwá nierozumiał / iáko ſą żołnierze / ßaleni / dźieći / białegłowy / tákże też ieżliby był niemy/álbo głuchy/bo tym ma być łáſká vkazana / y opiekun ma im być od Sędziego przydan.

S.S lib. i. arti: xxviij. lib.ii..ar.lv. lib iij.artic. lxxix.

Mogłby też tu kto rzec: Jeżliby kogo trzykroć ná winę ſkázowáć miano/ tedyby to było przećiwko Artykułowi Liij. lib.j.S.S. gdźie mowi: yż dwá rázy winy żaden dawáć niepowinien. Ná co odpowieß/ yż to nie ieſt przećiwko tám temu/ bo tu trzykroć ſię ſtáie nieposłuſznym/ záczym też trzykroć ſłuſznie ma być karán winą/ktorą dáie nie względem rzeczy o ktorą ieſt obwinion / ále względem nieposłuſzeńſtwá. Tamże gło.

Żaden obwiniony odpowiedáć ná żáłobę niepowinien ktoráby iego przyrodzonym ięzykiem vczyniona nie byłá.

Przeto ieżliby

ieżliby

ieźliby ná kogo po [illegible]ano / a onby przyśiągł / że po Nie- miecku nieumie / niebedźie winien odpowiedáć. Ale ieźliby nań ſkárżono iezykiem iemu wyrozumnym / bedźie powinien / álbo on álbo procurator iego / tákim iezykiem odpowiedáć / ktoryby y Actor / y Sedźia rozumiał: wſzákże iezli też przedtym po Niemiecku ná kogo ſkárżył / álbo odpowiedał / álbo Decret v Sadu náydował / á tegoby przećiwko niemu dowiedźiono / bedźie iuż powinien y potym po Niemiecku odpowiedáć / oprocż przed Máieſtatem Ceſárſkim / bo tam káżdy prawo narodu ſwego odnośi Specu: Saxo: lib: iij lxxxi. Tex.

To dlatego / yż żaden odpowiedáć v Sadu niepowinien / poki ſtátecżnie niewyrozumie tego co mu zádáią. Nádto / żaden z odpowiedźi ſwey obowiązan niebywa / poki tego nierozumie / o co przećiwko niemu żáłuią.

A poniewaſz Decret bywa z żałoby y odpowiedźi Sadownie vczyniony / á Actorby chćiał żáłowáć iezykiem / ktoregoby pozwany nierozumiał / przeto tu náuke dáie / iáko wtym poſtepowáć. Przyczym to wiedźieć bedźieſz / yż miedzy przyczynámi z ktorych ieden drugiemu odpowiedáć niepowinien / y ta też iedna ieſt / kiedy kto niewyrozumnym iezykiem żáłuie / iákoś w textćie ſłyſzał: wſzákże może Actor iednym iezykiem żáłowáć / á pozwány drugim odpowiedáć / by śie iedno obádwá rozumieli. A yżby mogł czáſem pozwány powiedźieć / yż iezyká nierozumie / choć go bedźie vmiał / przeto tu w textćie troiákiego dowodu przećiwko niemu vczy. Naprzod / ieźliby tego dowiedźiono / yż przedtym onym iezykiem odpowiedał / ſkárżył / álbo Decretá náydował. A ieźliby tu kto ſpytał / możeli y ten świádectwem być przekonan ktory po Niemiecku cokolwiek inſzego ſpráwował. Ná to odpowiedź / yż niemoże: bo cokolwiek / oprocż Sadu człowiek Sáſkiego práwá vczyni / tego przyśiegą odeydź może / wſzákże w tym co śie v Sadu dźiáło / może być przeświádczon. Druga / yż przyśiądz powinien / iako żałoby Actorowey nierozumie: á gdźieby przyśiądz niechćiał / bedźie powinien odpowiedáć. Trzećia / ieźliby śie do tego zeznał / yż iezyk ktorym żałobá ieſt vczyniona / vmie: á potymby śie tego chćiał zaprzeć / tedy mu to w pomoc niepoydźie / bo ſłowá ſwego żaden ku ſzkodźie drugiego odmienić niemoże.

S.S.lib.i. art. Lxji.

S.S. lib. i. arti: xviij.

S. S. lib: i. arti: vij.

A yżeś w textćie ſłyſzał / że pozwány álbo iego prokurator powinien tákim iezykiem odpowiedáć / iákiby y Sedźia y Actor rozumiał / zdáłocby śie to podobno przećiwko temu co śie w tymże Artykule wyżey powiedźiáło / yż ſkárgá ma być kłádźioná iezykiem ktoryby pozwány rozumiał. Jákoż gdyby pozwány był Włoch / álbo Słowiánin / á

Actor

Actor Niemiec / zda sie to rzecz niepodna / áby mu miał iezykiem wyrozumnym odpowiedáć / á do rzeczy niepobożnych żaden obowiązan nie iest / gdyż y práwo ma być ku wypełnieniu podobne. Ná to odpowiesz / yż ten Artykuł nieprzymusza do tego pozwánego / áby miał mowić iezykiem / ktorego sie nie vczył. Ale yż prokuratorá powinien mieć / ktoryby słowá y odpowiedz iego oznáymił / bo też y Actor vczynić powinien. A cokolwiek sie ná Actora ściaga / to też pozwány czynić powinien † y ieżliby do tego czásu álbo zwłoki potrzebował / ma mu być vzyczona / á to przynamni ieden miesiąc / według Artykułu ij. iij. lib. ij. s. s. A ieżlibyś rozumiał / że tám o tych mowi / ktorzyby przy żałobie obecnie niebyli / ále ten / o ktorym text mowi / słyszy żałobe: Tedy ná to bedzieß wiedział / yż áczkolwiek ten ktory żałoby nierozumie / v Sadu stoiey / wszákże przedsie nie ták obecnym / áby miał być powinien odpowiedáć. Záczym bywa rozumian / według práwá / ták iákoby też obecnym niebył †. Támże glo.

Przed Sadem obcym żaden niepowinien / według Wilkierzow onemieysca odpowiedáć / iedno według práwá pisánego. Masz wyżey w słowie Chłop.

Gdzie kto ná drugiego skárży / tám sie też y sam sprá

wiać powinien / ieżliby sie spráwá do szránkow niesciagáłá. Specu: Saxon: lib: i. arti: lxi. lib: iij. arti: lxxix. Tex.

O czym wiecey / niżey w słowie Reconuentio.

Iáko Swiecki człowiek ieden drugiego do Sadu Duchownego pociągáć niema. Masz niżey w słowie Sad.

Gdzie też náydzieß / yż Sasiad Sasiádá do obcego Sedziego pozywać niema / pod winą / y szkod nágrodzeniem.

S S. lib: iij. ar. xxixxv. et lxxxvij.

Zaden w obcym práwie odpowiedáć niepowinien

temu ktory z nim w iedym práwie siedzi / y ieżliby ták ieden drugiego do szkody przywiodł / powinien mu to nágrodzić / wyiąwszy by w onym prawie sprawiedliwości z niego mieć niemogł.

S,S.lib.i. ar. Lxi. lib. iij arti. xiij. & Lxxix.

Jeżliby też kto w Mieście o dziedzictwo / o własność / o dług / o dobrá / álbo o iákiekolwiek krzywdy żáłowáł / támże odpowiedáć bedzie powinien. Bo gdzie kto práwá żąda / tám też práwo dáć / to iest v sprá wiedliwić sie ma / we wszelakich spráwách / oprocz boiu / álbo szránkow. Iur. Muni. árti: xxviij. Tex.

Przyczym

Przyczym masz wiedzieć / yż aczkolwiek Sedzia z vrzedu swego wszelakie sprawy sadzić może / wszakże w tym ma być dobrze opatrzny / aby tego niesadził / co prawu iego nienależy. A tak ieżliby kto przed obcym Sedzim był obwinion / a onby sie do swego własnego Sedziego niebrał / tam iuż Sedzia nie bedzie winien / ale on ktory sie nie bronił / zaczym te wine odniesie / yż Dekretowi skazanemu dosyć czynić musi / ktoryby go był niewiązał / by sie tam był w prawo niewdał. Abowiem ieżliby kto do odpowiedzi był przymuszon / tedy Decret przeciwko niemu skazany nie iest ważny. Tamże glo. S.S.lib.i. art. Lxi.

O troiakiey odpowiedzi przeciwko temu / ktory sie rzeczy iakiey v kogo imuie. Masz wyżey w słowie Jmowanie sie rzeczy.

A wiecey patrz w słowie Sad. y w słowie Skarga.

Opiekun.

Jeżliby Oćiec dzieci po śmierci Matczyney w opiece swey miał / powinien im wszytkie dobra Macierzyste wydać / gdy sie od niego odłączą / także y każdy inny opiekun. Specu: Saxon: lib: i. arti: xi. Tex. O czym też wyżey w słowie Oćiec.

Cokolwiek opiekun przez contract / y sam od siebie zeznawa / to sierocie nic nieszkodzi / chybaby co zeznawał / za roskazaniem y przymuszeniem Sedziego. Ktemu / niedbalstwo bywa opiekunowi przyczytane / tak kiedy od dłużnikow długu niewypomina / iako y kiedy pieniedzy dzieczinnych w płat nieda / mogąc to vczynić / ktorych iednak sam opiekun pożyczanym obyczaiem wziąć / y dłużnikiem sie sierocie vczynić może. Przeciwko opiekunowi też ktory Jnwentarza nievczynił / może na załobe y na szacunek przysiądz / a poki Jnwentarza nieuczyni / niemoże sie opiekać iedno tymi rzeczami / ktore zwłoki nie cierpią. A iako zbitnia skwapliwość / tak też niedbalstwo w przedawaniu rzeczy sierocych bywa karane. Nadto / w obronieniu rzeczy sierocych opiekun wiecey niepowinien / iedno aby oszukania nieuczynił / a przyczyny do szkody niedał / y gdy opiekun nieczyni tego co by każdy przystoynie sie broniąc / czynić miał / niezda sie statecznie bronić. Niemoże też opiekun z dobr Sierocych wiecey wydawać / iedno to coby z swych własnych naucziwiey mogł wydawać: Abowiem Opiekun każdy na persone sierocą taki nakład czynić powinien / iakiby obyczaiom / vczci-

wośći y záwołániu śierocemu przynależał. Przyczym też y to powinien opátrowáć / co mu zlecono. Ktemu ieszcze przy liczbie opiekunowey / dosyć iest przećiwko niemu dowieść / yż pożytki bespiecznie mogli być bráne / choćby nie dowodzono żeby ie brał / ábowiem pospolićie / opiekun to czynić powinien / coby pilny gospodarz czynić miał. A ná osobę opiekunowę żadnego nákłádu śierotá czynić niepowinien / wyiąwszy by mu Sędzia pewną zapłatę álbo myto náznáczył. Cokolwiek też opiekun / álbo dozorcá nábywa pieniądzmi śierocymi / to śierośćie przychodzi. Nád to ieszcze / káżdy opiekun y z tego liczbę czynić powinien / cokolwiek vczynił / czegoby był czynić niemiał / tákże y z tego / w czymby álbo oszukánia winien był / álbo przyczynę do szkody dał / álbo ieżliby tákiey pilnośći nieczynił / iákaby był w rzeczách swych włásnych czynić miał / o co skárżyć mogą / y potomkowie śierocy / y przećiwko opiekunowym potomkom.

Iż się w opiekách wiele y rozmáitego oszukánia pospolićie náyduie przeto temu záoiegáiąc / y dlatego też / áby to snádniey rozumieć mogł co się wyżey powiedziáło / yż ieszcze niżey powie / wiedzieć będzieß / co pod názwiskiem opiekuna rozumieć masz: Jáko y kto opiekunem być może / y ktorzy się z opieki wymowić mogą. Opiekuná tu tedy zowiemy / iákoby obrońce / álbo tego / ktoremu obroná práwnie zleconá bywa tego / ktory się sam dla młodośći swey rządzić niemoże. A tákowy Opiekun może być dan od vrzędu / by też y nád iego wolą / ktoremu to roskázano być może / áby opiekę przyiął. A zás też do opieki niema być przypuszczon ktoryby niebył w rodzáiu rownym / temu kim się chce opiekáć: tákże y bezecny. Przyczym y to wiedzieć masz / iż są pewne przyczyny / przez ktore się káżdy z opieki wymowić może. Naprzod / ieżliby kto wiele dzieći miał. Potym / ieżliby ná posługách páńskich / zwłaszczá w dálekich stronach / bywáć musiał / tákże / ieżliby vrząd iáki pospolity na sobie miał. Może się też wymowić vbostwem / chorobą nieprzyiaźnią / ktorą z oycem śierocym miał / stárośćią ieżliby 70. lat miał: abowiem tákowy nietylko opiekunem być niemoże / ále y sam ieżli chce może mieć opiekuná / czym iednák práwá swego nienáruszy. Tákże młodośćią / gdyby był młodszy niż 20. lat † y ieden według praw nászych / á według Cesárskich 25 †. Nád to białagłowá opiekunem być niemoże / chybá w pewnych przypadkách (o ktorych czytay wyżey w słowie Białagłowá), Támże glo.

Vtrátnym słusznie opiekun ma być dan / masz niżey w słowie Vtrátny. Jáko bliższy po mieczu Hergweth do śiebie w opiekę wziąć / y iáko go vżywáć ma. masz wyżey w słowie Bliski po mieczu.

choć by

Choćby dziecię Lennym prawem/ do swych lat
przyszło/ tedy przedsię prawdziwy iego Opiekun/ rzeczy iego może y iest
powinien opatrowáć/y Pánu iego / według iegoż praw/przystoyną po-
winność y służbę czynić/poki się sam prze młodość/y niedoszły rozum ✠
álbo prze złe zdrowie ✠ rządzić niemoże: á tákowy Opiekun/ potom-
kom dziecinnym / powinien od roku do roku liczbę czynić/ z tego co we-
źmie/powinien też istotę vczynić/ iáko rzeczy sierocych nie rozproszy/po-
ki do lat swych nieprzydzie. Trafia się też to często/ y według práwá/
yż inszy będzie opiekunem/á inszy potomkiem dziecięcym. A ták gdzieby I.M.ar. xlv.
y opieká/y spadek dziedziczny ná iedne ossobę przyszły / tám áni istoty/
ani liczby nikomu czynić nie iest powinien. Tenże też Wdowie opie-
kunem będzie poki zá Mąż niepoydzie/iezli iey w rodzaiu rowien będzie
Spe.Saxo.lib.i. art.xxiij. tex.

A tu masz wiedzieć / yż dobrá opiekunowe względem opieki iego /
mogą sieroty iáko pewny fánt sobie przywłaszczyć / ieżliby się wierzyćie-
lowie iácy do nich mieli A nádto/y vrząd/ktory opiekuny bez przystoy-
nego dozoru/y badánia potwierdza/á rekoiemstwá od nich nieprzymuie/
powinien odpowiedáć o złe spráwowánie opieki. Oczekywánie też
przyiázdu álbo wrocenia się pierwszego własnego opiekuná/ nieprzypu-
szczá dálszego po nim do opieki/ále potrzebá áby w tym czásie inszy opie-
kun dan był z vrzędu. Choćby też kto trácił spadek/ tedy przedsię zá
tym opieki/ábo powinności do opieki nie tráci. Sam też Sędzia nie-
może się opiekunem vczynić / álbo náznáczyć. Opiekun też káżdy/do-
syć czynić powinności swey powinien / y niebespieczeństwu opiekalnicze-
mu podpada / záráżem od tego czásu / od ktorego wiadomość wziął/ że
iest náznáczon do opieki. Powinna też Mátká niedorosłym dzieciom
swym żądáć o opiekuny / ale przedsię Opiekun do opieki przystąpić nie-
może / poki mu opátrowánie nákazáne y przysądzone nie będzie. Nad
to/ według práwá pospolitego przygodá álbo przypadek/ktorego się v-
strzedz niemożono/niemoże być opiekunom przypisan. Opiekun też/kto-
ry istoty álbo rekoiemstwá będąc to powinien / nie vczynił/niemoże nic
z dobr sierocych vtrácić: ále przedsię skoro do opieki náznáczon iest/
tedy posessyą dobr imieniem sierocym przyznáwáć może/ y inne rzeczy
ktoreby czás wyciskał/czynić y spráwowáć powinien. O czym też prá-
wo na innym mieyscu ták mowi: Aby spráwy sierot/ y tych ktorzy
w czyiem poruczeństwie są przez dozorce y opiekuny wniwecz nieszły/álbo
nie ginęły/ma się stáráć Sędzia/ áby w tey mierze opiekunowie y dozor-
cy istotę czynili: wszákże od tego opiekunowie Testamentowi wolni są
bo ci istoty czynić niepowinni / dlatego / że wiara y pylność ich/temu
ktory ich stánowił/doświadczona była. Także też z vrzędu dáni opie-

kunowie istotą niemaią być obciążáni / dlatego / yż ich godnymi być vznano.

Tu też masz wiedzieć / ponieważ istotá álbo rekoiemstwo nie istotnie do opieki należy/przeto ná drugim sądzie / y drugiego dniá vczynione być może/ gdyż nie do poczatku/ ále do skutku powinności Opiekálniczey iest potrzebne.

Masz też iescze przytym wiedzieć/yż opieká porządna y własna/troiáka sie náyduie. Pierwsza/ ktora z samego práwá pochodzi / iáko iest bliższych krewnych po mieczu. Ci yż sie do opieki rodzą/ potrzebnie ią też przyiąć powinni. Druga / kiedy sie kto opiekunem stánie zá vfnością/ ktorą ma o nim ten/ktory mu w Testámencie opiekę zleca/ci niepowinni istoty czynić sierocie/ ná dobrách swych (iákoś wyżey słyszał) á tákowe postánowienie opiekunow / práwem Sáskim ma mieysce/ y zá dobrego zdrowia/ z pewnych y słusznych przyczyn : á to gdy sie v Sądu stánie/co práwem Lennym bez przyzwolenia Páńskiego być niemoże. Trzecia opieká bywa względem zwierzchności iákoż Pan Lenny/iest opiekunem niedorosłego Maná swego / tákże też káżdy Pán / sługi swego wolno pusczonego. A ta ostátnia opieká/ yż iest naniebespiecznieysza ze wszystkich/przeto też nakrotsza/bo nie trwa iedno do trzynastego roku/choc insze według práwá Sáskiego áż do Roku 21. trwáią.

Słyszałeś z tegoż Artykułu / wyżey w słowie Hergwet/ yż opiekun Hergwetu/ álbo rzeczy sierocych poki niedoroście/ vżywáć może/dlatego/ yż są y ku szkodzie/ y ku pożytkowi iego przyięte / tedy to rozumieć masz tám gdzieby opiekun szkody y niebespieczeństwá oczekiwał. Ale ieżliby sierotá miał dochodow dostátek/ z tych ma opiekun ná potrzeby sieroce wydáwáć: á ieżliby co iescze zostawáło/ma to schowáć sierocie † á niema tego sobie zá swoy zysk policzáć. ✠ Jeżliby też dobra sieroce tylko w rzeczách ruchomych były / tedy / y tymi ma cokolwiek sierocie przyrábiać/ y w tym pilność czynić ✠ iáko około swych własnych rzeczy. † Przeciwko temu coś w texcie słyszał/ yż istoty áni ráchunku czynić niepowinien/ieżliby y opieká y spadek dziedziczny ná iedne osobe przychodziły/ zda sie być wiele praw Cesarskich ktore mowią : Yż opiekun viścić dobrá sieroce powinien. Ale ty ná to odpowiesz yż tám to práwo mowi o opiekunie ktoryby dobrá rozno z sierotą trzymał/ á tu záś mowi o tym/gdzieby ták opiekun iáko y sierotá spolne dobrá mieli: Jáko gdyby brat był opiekunē drugie° brátá swego. Coś też w texcie słyszał/ yż opiekun sieroczy/ y wdową sie też opiekáć ma / to ták rozumieć masz/ ieżliby miáłá dzieci / y ieżliby go zá opiekuná przyiąć chciáłá/bo ináczey iey bliższy krewny opiekunem będzie. Támże glo.

Iur. Mu. ar. xxvi. & lxix

S.S. lib. i. arti: xlv.

Opiekun iako osobliwie z dobr ruchomych liczbe czynic ma. Masz wyżey w słowie Mnich.

O rozności miezdzy opiekunem/ a dozorca albo sprawca/ inter tutorem & administratorem Masz wyżey w słowie Maz. Do czego też naydzież co potrzebnego/y w słowie Białagłowa.

Jeżliby Panna/albo Wdowa prawem pospolytym/przeciwko Opiekunowi swemu żałowała o to / yż iey albo ich Lenno/ wiano/ albo własność vtracił/ albo oddalił/a onby potr,ykroć pozwany niestanał / iako podeyrzany ma być odrzucon / y oney opieki od sadzon. A od tego czasu Sedzia iey albo ich opieke przymie / y dobra iey albo ich/ niesłusznie od przekonanego opiekuna oddalone/iey albo im przywroci/y wszystko to z czego nieprzystoynie zlupione były. Spe,Sax. lib. i. art.xlj. tex.

S.S.lib. i. art:ıxliij. lu Mu. art: xxvj.

Sprawa przeciwko podeyrzanemu opiekunowi / może sie toczyc tak przed zwykłym y porzadnym Sedzim / iako y przed namiestnikiem. Każdy też opiekun iakiegobykolwiek stanu był/ może być o podeyrzenie oskarżon / ieżliby źle opieke sprawował. A do iakowey skargi każdy bywa przypuszczon / y białegłowy/bo co iawnego iest/to wszyscy widza/ zaczym Opiekun dla okrutnych spraw swych nie tylko od opieki odrzucon /ale y karan bywa. Nadto/ podeyrzany opiekun może być odrzucon władza/y z vrzedu Sedziego/choćby nikt nieskarżył/a osobliwie bywa odrzucon dla oszukania/ ktore w oney opiece vczynił/wyiawszy by to oproć opieki vczynił za nieprzyiaźnia ktora ma z sierota/albo iego rodzicami. Także też może być odrzucon / ieżliby rzeczy sieroce źle przedawał : ieźli niesłusznie zbronił żywności Sierocie : ieźli Inwentarza nie vczynił/ albo pieniedzy sierocych w plat niedał : wszakże ieżliby był odrzucon bez oszukania/ nie bedzie bezecnym Zabronienie też sprawowania opieki/a odrzucenie iedno sa / a nie zawadzi to nic / choć opiekun viścił / bo przedsie ieżliby źle opieke sprawował / może być odrzucon. Może też być opieki odsadzon/ ieżliby znaczna przyczyne do szkody dał/ a na ostatek samo nieposłuszeństwo / gdy do Sadu niestaie/czyni opiekuna podeyrzanego/że może być od opieki oddalon. Podeżrzany też opiekun rozeznawan bywa/z obyczaiow nie z niedostatku. Gdy tedy opiekun odrzucon bedzie/ iuż niebespieczeństwo oney opieki niebedzie sie nań sciagało. A pospolicie wiec Sedzia ktory opiekuna odrzucił / innego na to mieysce opiekuna albo dozorce daie : iakoż według prawa pospolitego do sprawy ktoraby kto z opiekunem swym mieć miał / bywa dan dozorca/ temu ktory obliczenie tego żada.

I.M.arti. xxvi.

Do tego co ſie wyżey powiedźiáło/ wiedzieć będźieß / kto opiekuná ſądzić ma/ iáko nań ſkárżyć/ y iáko ma być karan. Opiekuná tedy może Ziemſki Sedzia ſądzić / á w Mieyśćie Mieyſki Sedźia. A żałowáć nań może dźiecinna Mátká/ Bábá/ Ciotká/ y káżda inna Białagłowá/ ktoraby to dobrym vmyſtem čzyniłá. A ieźlibyś rzekł / yż to ieſt przećiwko prawu ktore mowi: Iż Białegłowy práwem čzynić / álbo żałowáć niemogą / tylko o ſwe właſne krzywdy: Tedy będźieß wiedźiał / yż to práwo oſobliwie ieſt do opieki pozwolone / yż przećiwko Opiekunom y Białegłowy čzynić mogą. A to wiec poſpolićie że dwu przyčzyn. Pierwßa/ kiedy nie ták wiernie iákoby przyſtáło ſpráwuie dobrá Sieroce. Druga/ ieźliby dopuśćił śierotom nędze ćierpieć. A karánie álbo winá podeyrzánego opiekuná ieſt to / że ſie ſtáie bezecnym / á to ieźliby dla oßukánia/ ktore včzynił był od opieki oddalon/ co wiec poſpolićie w ten čzás bywa/ gdy Sedźia tákimi słowy przećiwko niemu ſkaże: Ja tobie zábraniam opieki dla oßukánia ktoreś včzynił. Ale ieźliby oßukánia niewſpomniał tylko zgołá opieki zá bronił/ tedy on opiekun nie będźie bezecnym / ábowiem gdy o wyſtępku wątpią / tám karánie lżeyße bywa.

To też coś w Artykule słyßał / gdyby Pánná álbo wdowá ná opiekuná ſwego ſkárżyłá / rozumieć maß o tákich perſonách / ktoreby ſámy przez ſie ſkárżyć mogły / iáko ſą Białegłowy / y Pánny doroſłe. Ale ieźliby dźieći niedoroſłe ſkarżyły / ma im być dozorcá przydan. Támże gl.

Poki kto lat niedoroścıe / y kiedy ſie ſtárzeie może

mieć opiekuna/ ieźli chce/ álbo też bez niego być. A ktoby opiekuná ſwego z rázu mieć niemogł/ powinien go ná termin ktory mu będźie w ſpráwie iego złożon poſtáwić. Po 21. Roku káżdy lat ſwych dochodźi/ á przechodźi ie záſie po 60. Lat/ záčzym opiekuná ieźli chce/ mieć może / á przez to áni wargeltu/ áni emendy álbo nagrody/ ieźliby kto przećiwko niemu wyſtąpił / nie vmnieyßy. Kiedy dźiećie Lat ſwych dorośćie/ może być Żenie ſwey y drugim Opiekunem / by ſie też miał w Szránkách zá nim bić/ gdyż temu wolno innego bronić/ ktory ſie ſam obronić może. Spe. Saxon: lib: i. arti. xlij. tex.

Przyčzym wiedźieć maß / yż opieká dwoiáka poſpolićie bywa: Jedná względem dobr/ iákoś wyżey słyßał. Druga / względem poććiwo-
Iur. Mu.ar. xxvj. śći / iáko gdy kto kogo w ßránkách broni (á o tym Text mowi ná tym mieyſcu/ gdźie wſpomina / yż przez to emendy áni wargeltu nievmnieyßy/ ſkąd ſie znáčzy / yż ná tym żaden nic nieſtráći/ kiedy dobr ſwych opiekuná poſtáwić może) á tym ſpoſobem y Procurátory álbo Rzečzniki też opiekuny zową.

Maß też ießcże wiedzieć / yż ſię káżda opieká kończy ośmioráko. Naprzod / gdy ſierotá lat ſwych dorośćie. Druga / kiedy ſię komu innemu zá ſyná podda. Trzecia / kiedy go poimáią / álbo w niewolą wezmą. Czwarta / iezli Opiekun pod pewną conditią beł dan. Piąta / gdy álbo Opiekun / álbo ſierotá vmrze. Szoſta / iezliby Opiekun álbo ſierotá ſtanu ſwego poniżył. Siodma / iezliby tylko do pewnego cżáſu Opiekun był dan. Oſma / iezliby był Opiekun podeyrzány † zá tym opieki odſądzony † (álbo iezliby ſię z ſłußnych przyczyn wymowił). Ale yżeś też w tercie ſłyßał / yż po 60. lat káżdy do ſtárośći przychodźi / będzie ſię topodobno zdáło przećiwko práwu / ktore mowi: yż cżłowiek ktory z lat wyßedł / ma mieć 70. lat / á ten ktory ich dochodźi / 25. lat ma być ſtáry / á tu niemowi tylko o 60. á o 21. Ná to będźieß wiedźiał / yż cżáſu IVSTiniana CEſárzá / ktory práwá ſtánowił / ludźie byli mocnieyßego przyrodzenia niż cżáſow kárłá Ceſárzá / ktory práwo Sáxonom nádał / y dlatego ſkroćił cżáſu ták w doraſtániu iáko y w przechodzeniu lat. Będźieß też ießcże wiedźiał / yż w práwie Duchownym / do lat nieprzychodźi / ták áby bez opiekuná mogł żáłowáć / poki niemiał 14. lát / á do doſtoieńſtwá Duchownego bywáią więc przypußcżeni / ktorzyby dwádźieśćia lat mieli / co o tych doſtoieńſtwiech rozumieć maß / ktoreby ſtáránia dußnego ná ſobie niemieli. Támże glo.

I. M. art: xxvi.

I. M. arti. xxvi.

W ſpráwie o gwałt / ktoraby ſię do Szránkow nie

śćiągáłá / tákże y ná wßelákim iáwnym vcżynku Sędźia może dáć białeygłowie opiekuná / iezliby náten cżás prawdźiwego Opiekuná mieć niemogłá. A iezliby w oney ſpráwie do ßrankow przyßło / tedy Opiekunem iey nie kto inßy będźie / iedno ten ktoryby iey był po miecżu krewnym / y wrodzáiu rownym. Specu: Saxon: lib: i. artr: xliij. Tex.

A w tákich ſpráwách ktore ſię do Szránkow nieśćiągáią / może być Opiekunem y rzecżnik / y káżdy inßy / ktory práwnie pomoc iákąkolwiek dáć może. Támze glo.

Białeygłowie Sędźia ma być Opiekunem / kiedy

iey Mąż zá miáne cżyni / álbo kiedy ná opiekuná ſwego ſkárży / o to że iey dobrá pośiadł. Spe: Saxo: lib: i. arti: xliiij. O cżym maß wyżey w ſłowie Białagłowá.

Podeyrzány Opiekun gdy będźie oſkárżon ma ſię od rządzenia álbo ſpráwowánia opieki zátrzymáć / przez ten cżás poki ſię ſpráwá nieskońcży / á to tu mu może Sędźiá zwierzchny roſkázáć: wßákże podtym cżáſem

dla dozoru

Dla dozoru rzeczy śierocych / inszy ma być náznáczon. A tu tez masz wiedzieć / yż opiekun ma być mian zá Páná / kiedy opieke spráwuie / ále nie wten czás kiedy śierote kupi. Powinien tez káżdy Opiekun sieroty bronić nákłádem śierocym. Nádto / może Opiekun śierote za Máż wydáć/ y wszytkie iey dobrá zá posag náznáczyć. A iáko opiekunowi zábroniono rzeczy Sierocych kupowáć / ták tez y iego Zenie. Przyczym tez masz wiedzieć / yż kiedy Sierote álbo niedorostego pozywáią / y dobrá iego miáłyby ginąć / tákże ieżliby długow śiłá było / tedy Sedzia z vrzedu swego ma dáć Curatorá do oney spráwy z przyzwoleniem bliskich krewnych. A gdzieby tákowego Opiekuná naydz niemożono / tedy práwnie w oney spráwie postepowáć sie niegodzi. Toż tez y o Szalonym rozumieć masz.

Aczkolwiek to coś tu wtercie słyszał / iest tez wyżey w ártykule xli. lib: i. wszakże ninieyszy ártykuł od tam tego w tym rożny iest : yż tám mowi o Opiekunie ktoryby dobrá oddalił álbo przedał : á tu zás o tym ktory dobrá pobierze álbo osieże. A iest to wielka rożność / bo tám innemu czynić niedopuszcza / á tu sam czyni.

A tu by mogł kto spytáć. Poniewasz Opiekun przywłaszczyć sobie dobr Sierocych niemoże / co bedzie / ieżliby mu ie Sierotá dárował álbo przedał / możeli ie otrzymáć ? Niektorzy mowią yż może / sádząc sie nápráwie ktore mowi: Iż niemász nic przyrodzony słuszności ták przyrodzonego / iáko to áby sie woliey káżdego dosyć działo/ gdy rzecz swą drugiemu chce dáć. Ale ty przedsie ná to ták odpowiesz: Iż iákimkolwiek sposobem Opiekun od śieroty / álbo od tego kim sie opieka / czegokolwiek dostánie / to sie dzieie ku oszukániu Sieroty / zá czym y ow niespráwiedliwie tákowe dobrá bierze / to dlatego / yż to czyni przeciwko práwu. A co sie przeciwko práwu dzieie / choćby to sam vczynił/álbo kto inny imieniem iego. A to nietylko o Sierotách niedorostych ále y o Białychgłowách dorostych / y pod opieką bedących rozumieć masz. Támże lib.i. art. xliiij. glo.

Pánny y Wdowy mogą własność swą/bez władzey

opiekuná swego przedáć / ieżliby opiekun potomkiem ich niebył. Spec: Saxo. lib: i. arti: xlv. Tex.

To dlatego / yż z niemi opiekun áni zysku / áni szkody nie odnośi. Támże glo.

Białegłowy iáko w káżdy spráwie swey / opiekuny mieć powinne y dlaczego. Masz wyżey w słowie Białagłowá.

Opiekun

Opiekun Sadowy álbo z vrzedu Białeygłowie przydány/ powinien zá białegłowy ktorym iest przydan Gwar/ álbo istotę/ y przyiąć/ y przyrzec y † onego przyobiecánego Gwaru/ † gdy by go Sędźia o to pytał/ ma prawdźiwe świádectwo wydáć/ á mimo to z onego przyrzeczenia swego/ żadney inney szkody odnośić niewinien ábowiem opieká iego koniec bierze/ skoro się Sąd † y oná spráwá † skończy. Ná káżdym też Sądowym terminie/ może Sędźia tákowym personam opiekuná inszego dáć/ gdy swego własnego obrońcę mieć niemogą. Spec: Saxo. lib: i. art: xlvij. Tex.

Sprawcá zgołá do iedney spráwey przydány/ rozumie się być przydány do wszytkich spraw/ álbo controuersiy/ według práwá pospolitego/ gdy w iedney spráwie dozorcá álbo Curator przydan będźie/ iuż drugiey do oneyże spráwy niemoże być przydawan.

Ma też być dawan Opiekun Mieszczáninowi Mieszczánin/ ále temu ktory nie iest Mieszczáninem/ ináczey.

Mogłby się tu kto dźiwowáć temu co się w tekćie powiedźiáło y mogłby wątpić/ dláczego by ten ktory gwar álbo istotę przyrzekł obietnicey swey dosyć czynić nie miał? Ná to odpowiesz: yż tu Opiekuná ináczey rozumieć niemasz/ iedno iákoby rzecznika: á iáko rzecznik z strony spráwy ktorą odprawia. żadney szkody nie odnośi/ ták też y tákowy Opiekun/ ktorego władza záráżem zá dokończeniem Sądu vstáie. Przyczym masz wiedźieć/ yż Sędźia może dáć Opiekuná y temu ktory go pierwey ma/ co pospolićie z sześći przyczyn bywa/ Pierwsza/ ieżliby Opiekun spráwę Sądową miał z Sierotą/ ktorym się opieka: Jáko gdyby Mąż Zenie swey zá nagrodę iey Wiáná co zápisował (iákoś wyżey słyszał). Druga/ ieżliby Opiekuná práwnego ná ten czás nie było (iáko gdyby był posługą Páńską/ álbo woienną wypráwą zábáwiony/ á wtymby śierotę gábano). Trzecia ieżliby się pierwszy opiekun z opieki wymowił/ á chocby ieszcze byli drudzy/ ktorzyby się wymowili/ tedy przećię ma być ná inszym mieyscu przydan: Gdyż opieke snadniey mogą wiele ich spráwowáć/ niż ieden. Czwarta/ ieżliby dobrá śieroce ták dáleko były iedne od drugich/ żeby ich ieden doglądáć niemogł. Piąta ieżliby Opiekuná pierwszego (álbo wywołano/ álbo od opieki dla podeyrzenia odrzucono. Szosta/ ieżliby dobr śierocych przybyło/ ták że by im ieden zdołáć niemogł. Támże glo.

I. M. art: xxvi.

S. S. lib: i. arti. lxliij.

S.S. lib. i. arti. xlj.

Bekárci y ludźie bezecni/ iáko w spráwach swych Opiekunow mieć niemogą. Masz wyżey w słowie Bekárth.

A iáko ludźie niedołeż.u / przez opiekuny śię bronić máią. Masz wyżey w słowie. Actio.

Iż też występku śierocego opiekun z dobr swych nágrádzáć niepowinien. Masz wyżey w słowie Dźiećie.

Białeygłowie brzemienney po mężu zostáłey / kto ma być Opiekunem. Masz wyżey w słowie Białagłowa.

S. S. lib. i. arti. xlix.

Bliski po mieczu ktory Hergwet bierze / powinien być obrońcą drugich śierot / y ná znák tego stárszy znich bierze miecz / ná obie stronie sieczysty / z rekoieśćią / y z głowicą: iedno ostre znaczy / że on śieroty bronić powinien v Sadu / tak iáko ow ktory śię zá kogo w Szránkách biie / ktorego też opiekunem zową. Drugie ostre / znaczy to / aby wierzchność w opiecce oney pilnie záchowáł / á nieczynił áni czynić dopuszczał nic tákiego coby śierocie ku szkodźie przez iego nieopátrzność być miáło. Bo iáko ow ktory śię w szránkách biie / nietylko kto ma mieć ná bácznośći / áby go przećiwnik iego nie ránił / ále y to áby śię sam nie opátrznie swym mieczem nieobráził. Tak káżdy opiekun powinien czynić / áby (y śierot od przećiwnikow bronił y) strzegł tego / áby śię zá iego niedbálstwem szkodá nie stálá / bo by ią nágrádzáć muśiał. Przez rekoieść drewniáną znaczy śię przyśięgą / ktorą opiekun ná opiekę czyni / bo śię żaden opieki podeymowáć niema ináczey / iedno pod przyśięgą á wiárą. Przetoż są krzywoprzyśiężcy y bezecni / álbo bezwierni / ći ktorzy niewiernie y fałszywie opiekę spráwuią.

S. S. lib. i. arti: xxiiij.

Niemoże też Opiekun żáden dobr dźiećinnych psowáć / álbo niszczyć † bo ieżliby wydawał álbo száfował dobry dźiećinnymi / tedyby to muśiał czynić na swą szkodę / nie ná dźiećinną †. A powinien ná káżdy rok liczbę czynić / y dobr onych z wielką pilnośćią doglądáć: w ktorych ieżliby śię iáka szkodá stáłá / álbo ią nágrádzáć / álbo przyśiądz / że śię to nie zá iego niedbálstwo stáło / powinien. † A to przećiwko dźiećiom gdy lat dorostą / sam ieden †. Ieżliby vmarł Sierotá / tedy ten ktory po nim dźiedźictwo álbo spadek bierze / może śię od Opiekuná liczby domagáć / ktorą on oddáć powinien / przy ktorey liczbie ieżli mu niewierzą / ma przyśiądz / iáko spráwiedliwą / á to tylko przyczynieniu liczby z ostátniego roku / to dlatego / że z przeszłych lat iuż liczbę czynił / poki ieszcze śierotá był żyw / ktorey niemiał / áni ma czynić iedno przy bytnośći tego / ktorym iest oczekawáiącym po śmierći dźiećinney / á ten záwsze ma káżdy liczby słucháć / y Opiekuná zniey kwitowáć † A tákowey dźiedźic powinien też opiekunowi istotę zá gwar/ álbo zá obronę od przenágábánia vczynić. † Stąd śię znaczy / poniewasz Dobrá Śieroce náruszone † á ná niepewną dawáne † być niemáią / że ie też słusznie Opiekun opráwić / y zápisáć powinien ná dobrách swych /

ktorych iuż áni inszemu zapisáć / áni záwieść / áni przedáć áni záſtáwić / áni ná oſtátek z rąk ſwych iákimkolwiek ſpoſobem puśćić niemoże / bez przyzwolenia dźiedźicow / to ieſt tych ktorzy ſą oczekawáiący po śmierći Sierocey. A náwet by też y ći zezwolili / tedy on przedſię iſtotę Sierocie y potomkom iego vczynić powinien / wyiąwszy by w zapiśie / ktorym one dobrá opiekun viśćił / iáka wymowa byłá / bo conditia álbo wymowá práwo odmienia kiedy dowiedźiona będźie. S.S.lib. i. art: xli. lij.

A yż Opiekun brzemioná z ſtrony dobr dźiećinnych ná ſobie nośi / przeto też z nich ſłusznie ma mieć iákąkolwiek poćiechę. A ták ieżliby Dobrá dźiećinne były ná iákiey własnośći / dźiedźictwie / rolách / winnicách / ogrodźiech / chmielnikách / ktoreby budowánia y opráwiánia potrzebowáły / á oneby Opiekun nakłádem y groszem ſwym opráwiał y opátrował / ſłusznie też z nich owoce y pożytki bráć ma / á z tego niepowinien żadnego czynszu dáwáć / wyiąwszy by go obiecał. A iákie imienie przyiął / kiedy opiekę przymował / tákie też powinien będźie oddáć / kiedy opiekę ſpuszczáć będźie (iáko ieżliby przyiął rolą ośiáną / ośiáną też záś oddáć) powinien. Ale tu wiedźieć masz / ieżliby śierotá Lat ták doroſt / żeby ſię opieká kończyłá przed świętym Vrbanem / tám iuż Opiekun ośiewek y pracą ná on rok tráći / á one wszytkie pożytki Sierota doroſły ma wziąć. Wszákże ieżliby Opiekun w gołe y prozne imienie wszedł / á on grunt dźiećinny ná szcześćie / to ieſt / ná szkodę / álbo ná pożytek ſwym nakłádem náprawiał y budował / zwłaszczá / ieżliby imienie tákowe było / z ktoregoby ták prętko szkodá / iáko pożytek przydź mogł / tám Opiekun / álbo ieżliby zszedł / tedy iego potomkowie pożytki bráć / á Sierotom nágrodę czynszem vczynić máią. Jeżliby też w ten czás / kiedy żyto kłos wypuszcza / y kiedyby ie iuż żąć miano / álbo po pewnym miánowánym czáśie Sierotá doroſł / tedy tám Opiekun bierze owoc álbo ziárno / á Sierotá ſłomę / álbo gáłąſki winne. A ſtąd báczyć możesz / yż ieżliby Opiekun w dobrách dźiećinnych vmarł / y w ich poſeſſyey / zoſtáwiłby też dźieći ſwe / ktoreby one dobrá bez wszelákiego przenágábánia trzymáły / á w nie gwałtownie nie wchodźiły / tedy pożytki z onych dobr / dźiećiom iego przychodzą / á niemogą ich áni śieroty / áni żaden inszy z tego zeprzeć / ná co rodźicowie ich nałożyli: á zwłaszczá / ieżli ſię o one dobrá nigdy prawą niezbraniáły. Bo ieżliby ták było / tedyby y nakład / y pracą ſtráćili. (A ták cokolwiek było rzeczy tákich / ktoreby ná szcześćie dawáne były to więcey opiekunowi / niżli śierocie należy / ták to rozumieiąc: ieżliby ich zyſk ná szcześćie puszczył / iáko) Jeżliby były dobrá dźiećinne w rzeczách ruchomych / álbo w iákichkolwiek towárzech ná pewną ſummę oszácowáne. Ale ieżliby oszácowáne były / á opiekunby ich ták iáko ſwych włáſnych / iáko mogł napilniey ſtrzegł / w tymby zginęły / álboby ſię

S.S lib. iij. arti: V.

S.S lib. ij. art: lxviij.

S.S. lib. ij. arti, xliiij.

w nich ßkodá iaka ſtała / bez winy / y niopátrznośći opiekunowey / tedy Opiekun bez ßkody zoſtánie / kiedy przyſięże że do tey zguby álbo ßkody przyčzyny niedał / á to ieżliby y iego rzečzy przy onych były pokrádzione.

Ieżliby też Opiekun ſpolne dobrá z Sierotą miał / tedy ličzby čzy-
S.S. lib: i. nić niepowinien (iákoś wyżey ſłyßał) to ták rozumiey / yż poki opiekę
artic. xxiij. ná ſobie mą / y w onych Dobrách nierozdźielnie mießka / ále kiedy Sieroty do lat przydą / y dobry onemi ſię podźielą / tedy tám powinien będźie ličzbę včzynić : á ieżliby on zmárł / tedy iego potomek powinien go w tym záſtąpić. Ieżliby też Sierotá opiekunowi ná ličzbie co zoſtał / powinien to zápłáćić iemu / álbo iego potomkom álbo ſię práwem bronić po vmárley ręce : wßákże powinien Opiekun álbo iego potomek w przod poſeſſyą dobrá Sierot́ie puśćić † ieżliby nań o to żáłowáć chćiał / gdyż Opiekun áni Potomkowie iego dobr Sierocych przywłáßčzáć ſobie ſámi niemogą choćby Sierotá co winien zoſtał † Gdyby też Opiekun iáſne / y dowodne długi zá śierotę płáćił / tedy ieżliby vmárł / potomkowie iego bližßy ſą pokonáć śieroty w onym długu zá nie zápłáconym / nižby ſię one odwieść miały.

Ma tedy Opiekun mieć ná báčznośći / áby ſpráwuiąc opiekę ſam do ßkody nie przyßedł / bo ſię to čzáſem tráfia / że kto dźieći niedoroſłe zoſtáwiwßy vmrze / zoſtáwiwßy też dobrá dźiedźičzne / / ſtoiące y leżące /
S.S. lib. i. á będźie też pewne długi winien / ktore z dobr iego płácone być mußą
art. vi. (ábowiem kto dźiedźictwo bierze / długi płáći) tedy ſię on przećię ma tego wyſtrzegáć / áby własnośći y dźiedźictwá śierocego nie przedawał.
S.S. lib. i. Gdyż własność żadna bez przyzwolenia potomkow oddaloná
art. Lij. być niemoże : Ktemu / yż Opiekun dobr dźiećinnych przedáć / álbo od-
Iur. Mu. ar. dálić niemoże / z tąd ſię znáčzy / yż káżdy ktory co przedáie / powinien
cxl. wárunek przyrzec onemu ktory kupuie / čzego opiekun včzynić niemoże : bo gdyby potym on ktory kupił / od Sierot nágában był / a onby ſię brał do iśćá / tedy go Opiekun bronić niemoże / choćiaby ſię do targu znał. Abowiem / gdyby Sieroty y ná Opiekuná żáłowáły / yż on náße dobrá ktore w ſwey opiece miał / przedał / á myśmy ná to niezezwaláli / ypytáłiby ná práwie : Ieźli dobr ták przedánych bronić może / čzyli nie? Tedy ſkaże vrząd / że on Opiekun dobr tákowych / áni oddalić / áni kupcá od przenágabánia bronić niemoże / według práwá. Záčzymby tu iuż Opiekun ßkodowáć muśiał. Wßákże tu maß wiedźieć / yż ſą pewne przyčzyny / dla ktorych Opiekun dobrá dźiećinne przedáć może / kiedy tego przed Sądem dowiedźie. Pierwßa / dla wiáná ktoregoby ſię wdowá domagáłá / może Opiekun Dobrá Dźiećinne przedáć / y wiáno odpráwić / dlatego / yż one dobrá ſą fántem iey. Druga / ieżliby głod był iáki / żeby ináčzey Sieroty niemogły być pożywione. Trzećia /

ieżliby

ieżliby ono imienie gwałtownie było osiężone / albo żeby się kto prawowáć o nie chćiał / á opiekunby tego obronić niemogł.

Czwarta ieżliby Sierot vbogich była potrzebá bronić / od niespráwiedliwego vćisku. Piątá / ieżliby iákie dobrá Sierotek onych były záſtáwione v Zydow / álbo iákokolwiek zá wiedzione / gdzieby ná káżdy dzień nakłády y lichwá rosłá / álbo ſkądby iáka ſzkodá przydź mogłá. Szoſta / ieżliby iákie iáſne y dowiedzione długi zápiſane y vkazáne ná dobrách dźiećinnych były / zwłaſzczá ieżliby zápis táki był / żeby wierzyćiel onych dobr mogł vżywáć / y czynić z nimi coby chćiał. Siodma / zá ſłuſznemi y spráwiedliwemi przyczynámi / ktorychby Opiekun dowiodł (iáko ieſt wykupienie więźniow) mogą być dobrá dźiećinne przedáne. Oprocz tych / dla żadney inney przyczyny dobra dźiećinne przedáne być niemogą. Jeżliby bez ktorey z tych przyczyn dobrá dźiećinne Opiekun przedał / tedy ich Sieroty záſie doydź mogą / kiedy doroſtą / wyiąwſzy by Opiekun vkazał / że te pieniądze obroćił w pożytek dźiećinny / co kiedy okaże / tedy ieźli Sierotá chce imienia onego dodź / powinien będźie pieniądze wroćić onemu ktory kupił. Ale ieżliby Sierotá dorozwſzy Lat zupełnych / milczał Rok y ſześć niedźiel / á práwem o ono imienie nie czynił / tedy iuż y potym milczeć muśi. Wſzákże / ieżliby w ten czás kiedy doráſtał w inſzey ziemi był / y pod iednym zwonem niemieſzkał / tedy poki nie wynidźie trzydźieśći Lat y ieden / y ſześć niedźiel / niemoże przemilczeć dawnośći dobr onych.

Jeżliby też Sierotá máiący Opiekuná był do Sądu pozwan / á żałowanoby nań w niebytnośći Opiekuná iego / ma mu być dan czás do bliżſzego Sądu / áby Opiekuná przywiodł / tákże drugi y trzeći raz záczym ieżliby Opiekun nieſtánął / tedy powod według żáłoby ſwey práwo ná Sieroćie przewiedźie / ieżliby Opiekun pomocney rzeczy nie wnioſł. A to rozumiey tylko w ſpráwie wyſtępney in actione iniuriarum, bo o inſze rzeczy żadnym ſpoſobem do Sądu poćiągáni być niemogą / poki do Lat nieprzydą. S.S.lib. i. art: xxix. S.S. lib. i. art: xlij. S.S lib. iij. arti: ij. S.S.lib. i. arti. xlij.

Gdźieby też Mátká z dźiećmi ſwemi w dobrách nierodźielnie mieſzkáłá / á Oćiec zmárły byłby ludźiom winien / ktorych długow dochodźiliby wierzyćielowie po vmárłey rece według práwá / tedy tám Mátká dźiećiom ſwym nic vtráćić niemoże / ále przećie Actorowi ktory długu dochodźi / zá trzećią ſkárgą będźie dano w wiązánie w one dobrá / ktorych przedśie wierzyćiel / áni przedáć / áni oddalić niemoże ku ſzkodźie śierocey. Ale kiedy Sieroty do Lat przydą / tedy będą bliżſzy przećiwko onemu długowi mowić / y własność ſwoie wyzwolić / S.S lib. iij. arti. lxx.

nie winność okazawszy / nizby sie wierzyciel miał przy nich zostać/ á nic to niezáwádźi/ choć sie według żáłoby swey w wiązał / y choć w ten czás gdy prawem postepował/ ony śieroty krewne po mieczu mieli.

Opiekuná tedy káżdego/ Sądownie potwierdzonego władza nád Sierotą iest/ yż ná mieyscu Sierocym może v Sądu postepowáć/ práwo dáć práwo wziąć/ żáłoby słucháć/ odpowiedáć (przyobiecáć / potwierdźić.) Ale ieżliby co tákiego Sierotá bez woley opiekunowey vczynił/ to nic nieważy/ gdyż Sierotá áni skargi kłáść/ áni dźiedźictwá przymowáć / áni o nie práwem czynić / álbo postepowáć áni ich vżywáć / áni obiecowáć/ áni obietnic przymowáć niemoże/ bez przyzwolenia Opiekuná swego/ by też to y z pozytkiem iego było/ ábowiem to wszystko Opiekun ná mieyscu iego czynić ma.

S.S. lib. i. arti. xlvj.

Jeżliby też Panná álbo białagłowá miáłá mieć spráwe z Opiekunem swym / tedy tám ná mieysce iego bywa dan inszy Opiekun z vrzedu.

Ma też być Opiekun obierán z vrzedu od Sedźiego / z przyzwoleniem Lawnikow/ z bliższych krewnych śierocych po mieczu/ á potym ma być przez Decret potwierdzon. A ieżliby sie tráfiło / żeby dwá álbo ich wiecey do iedney opieki należeli/ y byliby iednáko do niey bliscy/ á ieden by drugiemu vstąpić niechćiał tedy tám Sedźia z przyzwoleniem Láwnikow ma iednego z nich obráć / ktoryby był pożytecznieyszy ku opátrowániu dobr/ y ktoryby Sierotom vmiał wyrozumieć. Tákże ieżliby sie dwá Opieki domagáli/ z ktorychby był ieden bliskim po mieczu/ á drugi po wrzećienie/ álbo żeby ieden był w bliższym stopniu niż drugi / tedy to bedźie ná woley Sedźiego / ktorego z nich bedźie chćiał náznáczyć/ ktoryby był Sieroćie pożytecznieyszy. A gdźieby też kto y dźieci y bliskich krewnych odumárł / á bliski krewny niechćiałby sie opieki podiąć / tedy Sedźia z vrzedu swego może stárszego krewnego do tego przymuśić/ áby one opieke przyiął / y muśi ią przyiąć / ieżli sie słusznie niewymowi á przyczyny ktoremiby sie wymowić mogł/ iużeś wyżey czytał / do ktorych ieszcze y te przyłożysz. Gdyby do opieki nie był sposobny / iáko gdyby był niezupełnego rozumu / álbo mieśiecznikiem / álbo nieprzyiaćielem Oycá śierocego. Tákże/ ieżliby był młodszym niż 25. Lat: ieżliby dobrá Sieroce rozpraszał: ieżliby był niedołeżny / iáko niemy / ślepy / głuchy/ ić.

Gdy też Sierotá lat dorośćie/ y chce sie z Opieki wyzuć/ tedy powinien dowieść/ iáko lat swych doszedł/ to iest/ powinien przydź ze dwiemá bliższymi krewnymi po Oycu / y że dwiemá po mátce / ktorzyby zeznali /

ználi/ że iuż lat ſwych doszedł: záczym látá iego policzywſzy/ vznáią go być doſkonáłym lat/ y będzie iuż mogł vczynić z dobry ſwemi co będzie chciał/ bez przenagabánia Opiekunowego/ wyiąwſzy by Opiekun był ſpadku iego oczekawáiącym/ tedyby ich bez przyzwolenia iego oddálić niemogł. Co o dobrách nieruchomych rozumieć maſz/ bo ruchome może oddálić według woley ſwey/ bez żadnego przenágabánia/ by iedno to zá dobrego zdrowia vczynił. Nádto/ może ſobie inſzego Opiekuná do czáſu obráć/ ieżli chce/ ktoremu on pierwſzy Opiekun dobrá ktorymi ſię opiekał/ puśćić będzie powinien. Iure: Municip: ártícu: xxvi. glo.

Ieżliby kto vmárł/ zoſtáwiwſzy dzieći niedoroſłe/ tedy bliżſzy onych dzieći krewny pomieczu/ będzie ich opiekunem poki do lat nieprzyda. A ieżliby on bliżſzy krewny też ſam lat niemiał/ ták że by ſie drugim opiekáć niemogł/ tedy iego bliżſzy wrodźie/ y iemu wrodzáiu rowny ma mu oney opieki pomágáć/ á będzie ſie nimi opiekał do tąd poki one dzieći do lat nieprzyda/ álbo dokąd ſie nimi on ich przyrodzony Opiekun/ niebędzie mogł opiekáć. Z onych dobr dziećinnych powinien będzie od roku do roku liczbe czynić/ do tąd poki ich własny Opiekun nie będzie mogł opiece zdoláć/ álbo poki ſáme śieroty do lat nieprzyda. Iure: Municip: árti: xlix. Tex.

S. S. lib. i arti: xxiij. I. M. art: xxvi.

S. S. lib. i. arti: xxvij. I. M. arti. xxvi.

S. S. lib: i. arti. xiij.

Iż wielka opieká od Sędziego/ álbo od vrzędu ma władzą ſwoie. Przeto ieżli ná kogo po śmierći krewnego iego/ opieká przypádnie ten ma iść do Rádziec onego Miáſtá/ y opowiedźieć niedoſtátek onych Sierot/ y to też okázáć/ że nań opieká przypádłá/ támże ſie ofiárowáć/ ieżliby mátká tych dzieći chciáłá/ żeby ſie chćiał poſtáráć o tákie opátrzenie tych Sierot/ iákieby przyſtało prawdźiwemu Opiekunowi. Ieżliby ſie tego mátká zbroniáłá/ tedy máią być odeſłáni do prawá/ á tám przez Sądowe Decretá/ niech opieki dochodzi/ przywiodſzy Sieroty do Sędziego/ y przyczyny tey Opieki ſłuſzne oznáymiwſzy/ iáko wyżey ſtoiey. Támże glo.

Opráwá.

¶ Iż opráwá Białeygłowie vczyniona nie trwa dáley/ tylko dożywotá/ przeto też oſobliwie troiákie práwo ma. Pierwſze/ yż po iey śmierći záſie bywa dochodzona. Drugie/ yż z niey żadnych długow płáćić niepowinná. Trzećie/ yż iey tego Mąż vtráćić niemoże.

Rponie

A poniewaß tylko do żywotá trwa / przeto przedána być niemoże: bo iákobyia kolwiek Páni z rąk swych wypuśćiłá / stráći ia / choć by byłá ná iákiey własnośći wißżona. Specul. Saxo. lib: i. articulo xx. glo.

Pátrz o tym więcey niżey w słowie Wiáno.

Oreze.

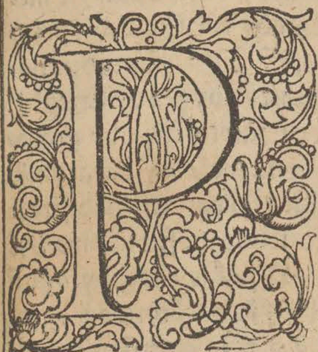
¶ Jeźliby gdźie w Mieyśćie z wolą Sędźiego / y z przyzwoleniem wßytkiego pospolstwá postánowiono było / áby żaden broniey álbo Oręża nie nośił / y byłoby to porządkiem prawnym iáwnie opowiedźiano / w tymby Sędźia álbo iego poseł broń zákazáną v kogo ználaſł / ma ią wźiąć y zá fánt Miástu oddáć / dlatego / yż vchwałę mieyską przestąpił / á ztego trzeći groß Sędźiemu przychodźi. Gdyby śię też zwádá iáka w Mieśćie stáłá / á Sędźiaby ku vśmierzeniu oney zwády nieprzyßedł / albo by rátunku dáć niechćiał. W tymby słudzy Mieyscy przyßedßy one burſke vspokoili / tedy wßystká broń ktoreykolwiek tám dostáną / Miástu przychodźi / tylko miecze / álbo kordy do Sędźiego máią być oddáne. Jure: Municip: ártic: xlij. glo.

Pátrz więcey wyżey w słowie Miecz.

Páſterz.

Pásterz.

Asterz cokolwiek pod straża swa zgubi / to płáćić powinien. Spec: Saxo lib: ij. arti: xlviij. Tex.

Co ácz sie zda przećiwko práwu/ ktore mowi: Iż szkody nágrádzáć niepowinien / ten ktory rzeczy iákiey z pilnośćia strzeże / wszákże to ták rozumieć masz / yż iezliby czynił pilność/iákoby mogł naiwietsza w strażey swey/ niebedzie powinien szkody nágrádzáć / y o tym tám práwo mowi : Ale tu text mowi o tym ktoryby z niedbálstwá co stráćił / mogac tego v strzec. Támże glo.

Ieżliby ná Pásterzá skárżono/yż ktorego bydlećiá nieprzygnał / bedzieli śmiał przysiega niewinnośći swey poprawić / bedzie wolen. Wszákże iezliby ow ktoremu bydlećiá niedostáie / zráżu bieżał do pásterzá / y dał mu o ono bydle wine / ná co by dwu świádkow miał / tám Pásterz nie bedzie mogł przyśiac / ále muśi ono bydle płáćić. A choćby też Pásterz mowił / yż mu bydlećiá nieprzygnano/ álbo nieoddano / tedy tego przedsie ow ktory skárży bedzie bliższy dowieść świádectwem dwu Meżow / ktorzy widzieli / kiedy mu bydle oddawano y przygnano / niżby sie Pásterz odprzyśiadz miał. Specu: Saxo: lib: ij. articu liiij. Tex

A ći Swiádkowie / potrzebá áby byli ludźie cnotliwi / vczćiwi / ktorzyby zeznawáli / yż widzieli / gdy bydle Pásterzowi oddawano. Támże glo.

¶ Pátrz wiecey wyżey w słowie Bydło.

Piec.

Piece / wychody / y chlewy / máia być stawiáne y budowáne ná trzy stopy od śćiány Sąsiedzkiey. Powinien też każdy piec y komin swoy / ták opátrzyć / áby skry Sąsiádowi szkody nie vczyniły á wychody przy domie Sąśiedzkim zbudwáne/ máia być do sámego gruntu

dobrze

dobrze opátrzone. Spec: Saxo. lib: ij. arti: Li. Iur. Muni. articulo: cxxiiij. cxxvi. Tex.

To postánowiono Sąśiádom w pożytek/miedzy ktoremi każdy powinien rzeczy swe odpráwowáć/ áby przez to Sąsiedzi smrodu/ albo szkody niecierpieli: O co ieźliby go vpomináli/ á onby tego opátrzyć niechćiał/ powinien sie im o szkode viśćić. A choćby też Sąsiedzi przed tym nieżáłowáli/ tedy szkode ktoraby sie przezeń stáłá/ nágrodźić powinien/ dlatego/ yż y krom skárgi miał zákazánie/ áby szkody strzegł †. Tu masz wiedźieć/ yż gdyby sie v kogo wnocy záieło czegoby gospodarz napierwy postrzegł/ á zámilczałby tego/ y niewołałby nárátunek/ choćby vćiekł/álbo nie/tedy przez ono zámilczenie/ (ktore iest pod strácenim gárdłá y máietnośći zákázuie) skoro go iedno dostáną/ ma być bez wszelákiey wymowki w ogień wrzucon. Wszákże/ ieźliby ogień obwołał/ á mogłby tego dowieść/ tedy tylko szkode ktorą on ogień vczynił nágrodźić powinien/ według práwá. To też bedźiesz wiedźiał/ yż ieźliby Kowal Komin/ álbo Piwowar browar/ tákże Piekarz piec/ álbo ktokolwiek inszy co do ogniá álbo łáźnie budował/ tedy tám choć o to nikt przedtym nieskárżył/ káżdy z tych powinien szkode nágrodźić/ ktoraby sie przezeń stáłá/ dlatego/ yż iákoś w tercie słyszał/ káżdy powinien swoy ogień ták wárowáć/ iákoby sie szkodá niestáłá. A kiedy kto tákową szkode nágradzáć ma/ tedy to má vczynić/ według zwyczáiu y vchwały onego Miástá †. A słusznie to postánowienie pod vtráceniem gárdłá y máietnośći chowáne być ma/ bo też owym ktorzy przez ogień szkode ćierpią/ o gárdło y o máietność idźie. Temu práwu podlegli wszyscy Mieszczánie/ á osobliwie Rzemieślnicy/ ktorzy ogniem robią/ iáko są Piekárze/ Piwowárowie/ Kowále/ y inszy. Támże glo.

Iáko Piekarz piecá swego bez woley Vrzedowey budowáć niema. Masz wyżey w słowie Dom.

Pieczec.

¶ Ná Pieczeći Páńskiey dosyć do dowodu/ y ták mu szkodźy/ iáko vstne przyznánie/ choćby też oney pieczęći komu innemu zwierzył/ bo iuz temu dussa ktoremu Pieczęći wierzy/ y wolą wszystke swoie iemu zleca/ skoro bedźie obraz Páński/ álbo słowá imie iego znáczące/ wyciśniony. Wszákże pieczeć ktorey napis niemoże być wyczytan/ dowodu nieczyni/ y niemoże być pieczęćią zwaná. Specu: Saxon: lib: ij. articulo: xlij. glo.

Kto sie do Pieczęci nie zna/iáko odeydź ma. Czytay wyzey w słowie Dowod.

Pieniadze.

¶ Pieniadze ſtad początek ſwoy wźięły/ gdy Rzymiánie pánowáć poczynáli / á Numá Pompilius ná Krolestwo Rzymſkie pryſzedł / ten napierwey Pieniadze wynalazł / y od imienia ſwego nummos názwał/ ktoremi hándlowáć kazał / á przedtym ich nigdy nie vżywano. Abowiem wſzyſtká máietność ludzka / w bydle byłá á kupná y przedawania tylko przez frymárki ſzły. Potym gdy ſie ludźie rozmnażáli y Ziemie dáleko pośiadáli/yż pieniadze y ine rzeczy z iedney Ziemie do drugiey beſpiecznie przenoſzone być niemogły / pozwolono z łáſki Kśiażetom niektorym pieniadze bić / gdźieby potrzebno y pożytecżno było / y ná znák tego yż ſie to z wola Páńſka dźieie / zwykł Ceſarz álbo Krol znák iákikolwiek poſyłáć. Iur. Municip. art. viij. glo. S.S.lib. ij. arti. xxvi. lib. iij. arti. Lx.

Pieniadze y towáry ſwe przyſtoyne/káżdy može otrzymáć ſamotrzeć. Iur. Municip. art.cxxxiiij.tex. S.S. lib.i. artic. xv. Lib.ij. arti. xxxvj.

Kto obiecawſzy pieniadzmi płáćić / fántem ſie ſzczyći / nie ieſt wolen. Maſz o tym wyżey w ſłowie Dług.

Winá y Wargelt iákiemi pieniadzmi máia być płácone. Maſz niżey w ſłowie Winá.

Pátrz wiecey wyżey w ſłowie Mynicá.

Pies.

Gdyby kto Pśá álbo co tákiego zábił / żadney winy przez to nieprzepádnie gdy przyſieże że to z potrzeby vczynił. Spec. Saxon.lib. ij. art.lxij.lib.iij.art.xlviij. Iur.Municip.art.cxxiij.tex.

Pies myzliwy ma być nágradzan drugim pśem/ták dobrym. Spec. Saxon: lib: iij. arti.xlvij. Iur. Municip.art.cxx.glo. O czym też niżey w ſłowie Ptacy.

Jezliby kto ochromił albo zabił psá/ ktoryby go/ álbo bydle iego/ bądź ná polu/ bądź w wsi kąsáć chćiał / żadney winy nie przepádnie / gdy przysięże według práwá że go ináczey odegnáć niemogł. Spec. Saxo. lib. iij. art. xlviij. tex.

Pies ktory ná pole idźie/ ma być ná śmyczy dźierzán/ áby komu szkody nie vczynił/ bo iezliby komu szkodę vczynił/ te powinien nágrodźić on / zá kim pies bieży / álbo Pan iego/ iezliby on niemiał czym płáćić. Spec. Saxon: lib: iij. arti: xlix. tex.

Niemá też być pies chowan ná tym mieyscu / gdźie ludźie pospolićie chodzą/ y iezliby to kto czynił/ á piesby vszkodźił człowieká wolnego/ tedy przepádnie ták wiele/ iáko sie będźie Sedźiemu zá słuszną winę zdáło/ á w inszych rzeczách szkodę w dwoy nasob nágrodźi.

S.S. lib. ij. arti. lx. & art. lxij.

O tym niektorzy mniemáli / yż ktoby drugiemu psá zábił / powinien go pszenicą osypáć / zá ogon go podniowszy / áże wszystkiego zásypie. Ale to być niemoże/ boś wyżey słyszał / yż bez winy zostáie/ ten ktory psá zábiie/ gdy mu sie ináczey obronić niemoże. A iezliby go oprocz obrony iákokolwiek zábił / tedy go zápłáći postánowionym wargeltem (o ktorym naydźiesz niżey w słowie Wargelt) álbo według szácunku / iezliby wargeltu niemiał opisánego † ále przedsie przez to żaden gárdłá nie tráći. † Támże glo.

S.S. lib. ij. art. xl. & ar. lxii. Lib. iij. art. xlviij. & Li.

¶ Jezliby Pies komu szkodę vczynił / tedy Pan iego chcéli być bez szkody muśi przyśiądz / iáko niewiedźiał áby on Pies kąsał. Ale iezliby Pies był ná dworze / álbo w domu czyiem ná łáncuchu vwiązány/ á vszkodźiłby tego/ ktoby do niego przyszedł / tedy tu nikt nie będźie winien/ iedny on sam sobie / yż do niego szedł.

Tákże iezliby kto psá puśćił ná czyie bydlę / szczuiąc ie/ á w tym by Pies był obrázon / tedy on czyie bydle/ zostáie bez szkody. Jezliby też Pies wybieżawszy z domu gonił bydło po vlicy/ y czyniłby szkodę/ tedy iá Pan onego psá nágrádzáć powinien. Tákże iezliby sie wyrwał y miotał sie ná ludźie/ á niemogłby śie ináczey onemu psu obronić/ iedno żeby go zabił/ álbo ránił/ á okazałby potrzebę według práwá/ że ináczey psá zbyć niemogł/ zostánie bez szkody/ zwłaszczá iezliby go w przodek/ álbo w bok ránił/ á tegoby przysięgą potwierdźił/ że to z potrzeby w obronie vczynił. Ale iezliby onego psá ránił w posládek / niemoże być bez szkody/ ále iezliby záráżem był oskárżon / powinien psá płáćić opisánym wargeltem. Iur. Municip. art. cxxiij. glo.

S.S. lib. ij. art: xl.

Pátrz wiecey niżey w słowie Zwierze.

Plot.

Kto dworzec swoy pracíem grodzi/ten powinien pracie/álbo gáłezie/ná swą strone obrácáć. Spe. Saxon. lib. ij. art. L. Tex.

To práwo naprzod Solon Atteniencżykom postánowił/ktore potym Rzymiánie do praw xij. tabulárum przyięli/á iego słowá te były. Iezliby kto plot grodzony/álbo lepiony przy cudzym gruncie stáwił/niema miedze przechodźić. A iezliby tám mur wiodł/ma mieyscá ná iedne stope zostáwić/iezliby dom budował/tedy ná dwie stopie/iezli grob álbo doł iáki bedźie kopał/tedy ták wiele mieyscá ma zostáwić/iáko on grob/álbo doł sam w sobie głeboki iest: iezliby studnie kopał/tedy ná ieden krok mieyscá ma wolno zostáwić. Drzewo Oliwne álbo Figowe/powinien káżdy sczepić ná dźiewięć stop od ściány Sasiedzkiey/á inne drzewá ná pięć stop. A dlatego tu Oliwne y Figowe drzewo od innych odłączył/yż te drzewá szerzey korzeń pusczáią/y szkode tym wietszą Sąsiádom czynią. Co iezli ták iest/oraczow pytay. Támże glo.

Plot iáko wysoko kto stáwić może/bez woley Sedźiego. Masz wyżey w słowie Miásto.

Kto cudzą rolą grodźi/co przepada. Masz niżey w słowie Rola.

Podatky.

Do podatkow iáko sie chłopi máią przykłádáć/tákże gdy ieden od nich bedźie wolen/iezli drudzy zań płáćić powinni/mogąli go z tego wypuśćić. Masz wyżey w słowie Dług.

Ni potatkow nowych Sedźia vstáwiáć niemoże bez przyzwolenia wszystkich ludźi. Masz niżey w słowie Sedźia.

Sosze y podatki Mieyskie/że wszystkich dobr swych/powinien káżdy pod przysiegą odpráwiáć/á cokolwiek námieni/y od czego zápłáci/to mu zostánie. Ale iezliby czego zátáił/czegoby dowieść możono od czego podatkow niezápłáćił/á w tymby pokonan był to Miástu przepada/według S.S.lib. ij. arti. Lv.

da/według práwá. A ieżliby kto dobrá swe ruchome oßácował ná pieniądze/choćby mu dopußczono przyśiądz/álbo nie/ tedy przedśię Miásto oneß dobrá ßácowáć przećiwko oney summie może. A ieżliby śię tego zbraniał/tedy Miásto one dobrá weźmie / á on ie słußnie tráći (y iáko on był oßácował / á ná co chćiał przyśiądz/ to przy nim zostánie/ co nádbyt do skárbu pospolitego przychodźi/ bo są dobrá záprzáne.)

Od Gierady / od Hergwetu / y od iárzyn domowych żaden podatkow dáwáć niepowinien/ ná to wßystko według vchwały mieyskiey ma być záchowano.

Jeżliby kto miał Czynß / ná cudzych dobrách / iáko ná Domie álbo gdźiekolwiek w Mieyskim práwie / tedy od niego podatek dáwáć ma według wielkośći czynßu. Jeżliby kto nie w Mieśćie mießkał / tedy połowicę Sośe dáwáć ma/według vchwały pospolitey : á to ma káżdy powiedźieć w ten czás y ná tym Mieyscu / kiedy y gdźie tákowe podatki stánowią. Jeżliby kto miał cudze pieniądze /od ktorychby płátował/ tedy on ktory pieniądze w płat dał / ma Sośe odpráwiáć wyiąwßy by ináczey postánowiono było.

Podawcá.

PATRONVS.

¶ W podáwániu Kápłáná/ álbo Przełożonego Kośćielnego ßesć rzeczy wiedźieć potrzebá. Pierwßa/ieżliby Kośćioł wákował a podawcá przełożonego nieobrał / pokiby cztery mieśiące nieminęły / tráći y Kośćioł y Lenno / á Biskup poda kogo będźie chćiał. Druga/yż podawcá dawßy Kośćioł iednemu / á potymby mu tego było żal/tedy go może drugiemu y trzećiemu/ y tyle ile będźie chćiał podáć / poki Biskup onemu ktoremu podano / rządu nie zleci. Trzećia/yż Pátronowi/albo Podawcy należy obroná praw kośćielnych / á powinien bronić ták kośćielnych / iáko y pásterskich dobr. Czwarta / yż podawcá vczćiwość stąd odnośi gdy przełożonego obiera. Piąta/yż Podawcá może bráć pożytki kośćielne/y przełożonego / ieżliby zubożał. Abowiem Przełożony powinien pátroná swego z dobr kośćielnych żywić ile może. Szosta/yż Podawcá podáwánie Kośćiołá może innemu zlećić/álbo odstąpić / ále go przedáć żadnym sposobem niemoże. Wßákże gdźieby wieś álbo Miásteczko było przedáne/tedy y ono podawánie/ choć miánowánie nie będźie/bywa z drugiemi dobry oddalone. Spec. Saxo. lib. iij. arti. Lix. glo.

Podwoyſki.

Swiádectwo Podwoyſkiego ták ieſt ważne / iáko dwu mężow / á to tám / gdźieby ćzego śiedmią świádkow dowodźić miano. Nagrodá tez iego álbo beſſerunk / y wárgielt / we dwoynaſob ma być płácon / według ſtanu / w ktorym ſie vrodźił / od tego ćzáſu iáko Podwoyſkim zoſtał. Spec: Saxo: lib: i. artc: viij. Tex. S.S. lib. iij. arti. lvj.

Podwoyſki z ktorego ſtanu ludźi ma być obieran. Naß wyżey w ſłowie Nagrodá.

Gdy Podwoyſki Sędźiemu winę przepádnie / w tym yż by mu do Sadu zámieſzkał / tedy ma być karan maldrem Krolewſkim / ktory ieſt trzydźieśći y dwie plądze álbo vderzenie / wirga debu źielonego / ktoraby ná dwá łokćiá dluga byłá. Spec: Saxo: lib: ij. articulo xvi. Tex.

To dlatego / yż Podwoyſki niewiele pieniedzy zwykł miewáć / przeto kiedy pieniadzmi winny odpráwiáć niemoże / muśi być ná ćiele karan. Támże glo.

Gdy Podwoyſki poſpolity od Sędźiego / y Láwnikow obran / będźie powiniẽn Krolowi przyśięgę vćzynić / według práwá ludźi wolnych. To gdy vćzyni / tedy go Sędźia zá rękę wźiąwſzy / przywiedźie / y ná ſtołku wezgłowkiem przykrytym przećiwko ſobie poſadźi. Támże mu świątość álbo krzyż ná łonie położywſzy / pokoy według práwá nákaże / y od tego ćzáſu on Podwoyſky będźie miał władzą áreſztowáć / y zátrzymáć káżdego ćżłowieká y dobrá iego gdy mu to z Decretu Sadowego nákazano będźie. Ten ieżliby krzywdę iáką vćzynił / tráći ták zdrowie iáko y dobrá / nieinácżey iedno iáko y inſzy. Mieczá áni żadnego oręża nośić niema / ále ieżliby mu ſie kto nieſłuſznie przećiwił / gdy vrzędowi ſwemu doſyć ćzyni / ma Sąśiády onego mieyſcá zwołáć / y práwo ſwe kończyć. A to ieſt owego poimáć / iáko będźie mogł / ćzemu ieżliby doſyć vćzynić niemogł ma ſie tego Sędźiemu vſkárżyć / á záczym ow będźie wywołan. Práwo tez iego ieſt dźieśiaty ćżłowiek / ktory ná śmierć ma być oſadzon / ktorego on może wypuśćić (zá okupem). Gdyby tez kto bez potomká vmárł / bądź Meżćzyzná / bądz białagłowá / tedy zboże w ſtodo-

łách przy źiemi leżące / y ßáty zmárłego powßednie / iemu przychodzą. A gdy własność wzdawáią / álbo pokoy ná otrzymánie dáru nákázuią / tám też on trzy ßelągi bierze. Wolno mu też iednego człowieká w káżdy wśi / oprocz ßołtyſá / wolnym od Sądu vczynić / ieżliby iáka ſkárgá nań niebyłá. Spe: Saxo: lib: iij. atti: Lvi. Tex.

S.S. lib.i. art.ij.lib.iij. arti. xlv.

To práwo o Podwoyſkim ośm oſobliwych rzeczy w ſobie má. Pierwßa / yż ma być z Kmiećiow álbo czynßownikow dźiedźicznych obieran. Druga / yż niepowinien byc oſſoba znáczna y żacna / co ſtąd obaczyć możeß / że mu práwo tego pozwala / áby tylko trzy łány mniey álbo wiecey własności miał. Trzecia / yż go Woyt z łáwniki obieráć ma. Czwarta / yż o gwałt przednim ma być ſkárzono wniebytności Sedźiego. Piąta / yż nagrodá y wargielt iego dwoiſti ieſt / w zgledem ſtanu w ktorym ſie vrodźił. Szoſta / yż świádectwo iego zá świadectwo dwu mężow idźie w tych ſpráwách gdźie † Sedźia † ſámosiodm świádczyć ma. Siodma / yż on ná mieyſcu Sedźiego świádczyć może. Oſma yż Sedźia przyśiege od niego ma przyiąć / á on ma przyśięgáć Práwo vtwierdzáć / á nieſpráwiedliwość tepić á ná znák tego / Swiątość ná łonie ma trzymác / yż chce być wßytkim iednáko ſpráwiedliwym / pokoy dobrym ſpráwuiąc / á w złych gniew Boży vśmierzáiąc / iáko Phinees w Sámbriey / czynił. Zowa tedy Podwoyſkiego posłem álbo ſługą Bożym / yż ieſt ſługą zwierchności Sądu Bożego: záczym może bez grzechu ludźi kàráć y zábijáć / á nietylko bez grzechu / ále ſie ießcze w tym Bogu záſługuie / gdy złe zá wyſtepki ich karze / przez ktore też karánie bywa gniew Boży vśmierzon. Ale áby Podwoyſky ten tytuł posłá Bożego przyſtoynie ná ſoble nośił / trzy rzeczy ma mieć w ſobie. Pierwßa / áby złe y wyſtepne ludźie karał y zábijał nie z nienawiśći álbo z gniewu / ále z miłośći y ſpráwiedliwośći. Druga / áby to czynił w posługe bliźniemu ſwemu ktorego złoczyńcá obráźił. Trzećia / áby to czynił dla Bogá to ieſt / tym vmyſłem áby ſie przez to gniew Boży vśmierzał / y áby onego wyſtepnego człowieká od wietßego y ſrozßego karánia wybawił. Co wßyſtko rozumiey / że to w ten czás czynić ma / gdy mu to zá Decretem Sądowym zlecono bedźie / bo ináczey czynić mu ſie niegodźi.

S.S. lib.i. arti: liij.

A yż też text dokłada / że Podwoyſki ták iáko y káżdy inny karan bedźie gdy co wyſtąpi / to dlatego / áby nierozumiał / żeby go vrząd miał od vczynku wymáwiáć: gdyż żadne doſtoieńſtwo nie wſpomoże tego / ktory źle czyni. Oręża niema nośić dlátego / yż ieſt pokoiem poſpolitym vbeſpieczony.

S. S. lib. ij. ar. lxvi lib: iij art. ij,

S S.lib:i. articul: lxx. S.S.lib. i. arti; viij.

S S.lib.ij. arti. xxij.

Czegokol-

Czegokolwiek tedy Podwoyſki nábedzie zá pozwoleniem práwá y cokolwiek mu zá onego człowieká / ktory mu przychodzi / dádzą / to ſłuſznie przynim ma zoſtáć. A dlatego mu text pozwala człowieká / ktoryby miał być ná śmierć oſądzon / á nie tego ktoryby iuż ſkazan był ná śmierć / áby tym wiecey mogł zań wziąć: bo iezliby mu ſie miał wykupowáć człowiek iuż ná śmierć zdány y oſądzony / tedyby iuż był dáleko táńſzy / boby cześć ſtrácił. Nádto / ten páragráff o dárowániu dżieśiątego więźnia Podwoyſkiemu rozumieć maſz / iákoby ráde nie roſkazánie / bo wedlug przykazánia Páńſkiego / y práwnego Sedzia powinien złe káráć. Aczkolwiek przećiwko temu mogłby kto z piſmá przywieść: yż złych mamy ſkromnie ćierpieć / iáko też Zbawićiel náſz od Judaſzá ćierpiał / wſzákże to ták rozumieć maſz / yż źli máią być znoſzeni y ćierpieni od tych ktorym zwierzchnośći Sądowey niezlecono. Ale ći ktorzy władzą Sądową ná ſobie noſzą / niemáią żadną miárą ćierpieć. Támże glo. S.S. lib. i. ar: xxxvij. & xxxviij. S. S. lib. ij. arti: xiij.

Káżdy Podwoyſki powinien mieć przynamniey pułłanek własnośći. Specu: Saxon: lib: iij. arti: lxi. Tex.

Bo ináczey niemogłby być Kmiećiem álbo czynſzownikiem / ktorym być powinien. A tego poſpolićie w niektorych Mieśćiech butlem zową / dlatego / yż ieſt poſłem Sądowym y Sedziego. Támże glo. S. S. lib: i. arti: ij.

Pokoy.

Stáry pokoy w Sáſkiey Ziemi władzą Ceſárſką /

zpozwoleniem wſzyſtkych / y duchownych / y Rycerſkich ludźi / pánow y inſzych dobrych ludźi tám mieſzkáiących vtwierdzony / táki był. Kśiężą y Duchowne oſſoby / białegłowy / pánny / y Zydowie ná wſzelki czás máią być w pokoiu / ták náćiele / iáko nádobrách ſwych / tákże kośćioły / cmentarze / y káżda wieś / w ſwym ogrodzeniu álbo okopániu / Pługi / młyny / gośćince Krolewſkie / ták ná wodzie / iáko y w polu / y wſzyſcy ktorzy nimi idą / máią być w pokoiu beſpieczni. Wſzyſtkie też świętá y dni wolne / ſą poſtánowione dla pokoiu wſzyſtkich ludźi a przytym oſobliwie cztery dni w káżdy tydźień / to ieſt czwartek / piątek / ſobotá / y niedźielá. Czwartek dla świeć enią krzyżmá / ktorym wſzyſcy Chrześćiánie ná krzćie bywáią znaczeni. Ktemu yż wczwartek Pan Chriſtus z Zwolenniki ſwemi wieczerzał / przy ktorey wieczerzy / nam Ciáło ſwe ná pokarm zoſtáwił / y tám ſie Nowy Zakon począł

Tákże / też yż w ten dźień Pan Chryſtus do niebá wſtąpił y droge nam tám otworzył / ktora nam przed tym záwárta byłá / záczym słuſznie ten dźień wpokoiu żyć mamy. Wpiątek Pan Bog człowieká ſtworzył / y śmiercią ſwą odkupił. W ſobote odpoczynał / ſtworzywſzy niebo y źiemie / y ſkończywſzy gorzką męke / y śmierć ſwą. W tenże też dźień Kápłáni ktorzy Miſtrzmi y náuczyćielmi Wiáry Chrześciáńſkiey być máią / bywáią święceni. W Niedźiele ſię ludźie poſpolićie z Pánem Bogiem iednáli. Aiáko ten dźień napierwſzym był / yż weń Pan Chryſtus zmartwychwſtał / ták też y o ſtátnim będźie / w ktory wſzyſcy zmartwychwſtáną / y káżdy zapłáte ſpraw ſwych odnieśie. Z tych tedy przyczyn dni wyżey opiſáne / od wſzytkich ludźi Chreśćiáńſkich / w prawdźiwym pokoiu chowáne być máią / oprocz tych ktorzy ná świeżym vczynku poimáni bywáią / tákże też / ktorzy zá iákim wyſtępkiem od Krolá / ábo ktorego Sędźiego ſą / wywołáni (gdy w onymże práwie będą poimáni.) Spe: Saxo : lib: ij. arti: lxvi.

Iż ten ártykuł nie wſzyſcy rozumieią / przeto będźieſz wiedźiał / yż w nim text o rozmáitym pokoiu mowi / á naprzod wſpomina ſtáry pokoy / ktory ſię w Száſkiey źiemi w ten czás począł / gdy ſię Sáxonowie z Pogáńſkiey wiáry do Chrześćiáńſkiey náwroćili y złych zwyczáiow ſię wyrzekli. A był to pokoy duchowny / miedzy nimi y Pánem Bogiem / ktorym zwyczay dobrych vczynkow záczął / oſobliwie zá powodem Kárłá wielkiego Ceſárzá / ktory im to wſzyſtko potwierdzał / dwoiákim ſpoſobem. Naprzod zdrową náuką / y ćwiczeniem dobrych zwyczáiow / złe porzućiwſzy. Potym vſtáwą karánia przećiwko tym ktorzyby wiáry Chrześćiáńſkiey chowáć / álbo według niey żyć niechćieli. A to poſtánowiono było dla ludzi dobrych / ktorzy przymuiąc wiáre / pyche y hárdość w pokore odmienieli. Abowiem Sáxonowie będąc pierwy Pány hárdymi / ſtáli ſię ſługámi pokornymi w Pánu Chryſtuśie. Wſpomina też tu pokoy / ktory ieſt pewnym oſobam / dla ich doſtoieńſtwá poſtánowiony / iáko ſą Kśięża y oſſoby Duchowne: á to dla ich modlitwo / ktore ſą wſzyſtkiemu świátu pożyteczne / cześćia im też pokoy dlatego vſtáwiono / yż go przedtym dla złych zwyczáiow ludzkich niemieli. Też vczciwość y pokoy máią mieć Białegłowy / y Pánny / áby im żadney krzywdy nieczyniono. Zydowie w pokoiu też być máią / dlatego / yż iáko Pan Bog ćierpliwie náſzego náwrocenia oczekywa / ták my też ich ſkromnie znośić mamy / áby ſię wzdy kiedy náwroćili. Gdyż do poſłuſzeńſtwá y wiáry Chrześćiáńſtiey żaden przymuſzon być niema † wyiąwſzy by ſię przedtym ſtał wiáry Chrześćiáńſkiey vcześnikiem †. Też wolność máią Kośćioły y cmentarze / z ktorych nic ſię gwałtem bráć niegodźi / oprocz pewnych przyczyn † ále to nieták rozumieyl / áby tyko w Kośćiele pokoy miał być záchowány / ále ták / yż w Kośćiele więtſzey pokoy ma być / niż ná inſzym mieyſcu †.

S S. lib: i. arti. xviij S.S. lib. i. ar. ij. lib. ij arti. xiij. et lib: iij. ar: Lv.

A coś

A coś w Tercie ſłyſzał/ yż káżda wieś w ſwym ogrodzeniu ma być
w pokoiu/tedy niektorzy rozumieią/yżby iuż zatym miał iść poſpolity po-
koy domowy/ ktory káżdy w domu ſwym mieć ma. Drudzy też mowią/
yż ten pokoy ináczey niema być rozumian / iedno w ten czás kiedy komu
Sądownie pokoy nákážą. Do czego ty wiedzieć maſz / yż według pra-
wdziwego wyrozumienia tego mieyſcá /pokoy domowy od tam tego ſtá-
rego pokoiu / o ktorymeś w tercie ſłyſzał / pochodzi / záczym go káżdy
w domu ſwym vżywáć ma/ á nie tylko Goſpodárz/ále y Naiemnik ma
ſie weſelić z wolności pokoiu/ w domu naietym : záczym w domu ſwym
káżdy potrzebnie ſie broni. Toſz też rozumiey o dniách świetych/nie áby S.S. lib. iij
tylko w świeto człowiek miał w pokoiu żyć/gdy ná wſzelki czás pokoy art : lxxviij
záchowáć káżdemu przyſtoiey / ále yż oſobliwie w te dni pokoy ma być
záchowan / zwłaſzcza / yż ſie w ten czás od ſkárgi Sądowey/ káżdy zá-
trzymáć ma/y Sądy tám żadne nie idą.

A yżeś też w tercie ſłyſzał / yż ſie w Niedziele ludzie z Pánem Bo-
giem iednáli/ mogłby kto mowić : Yż to tu nie dobrze powiedziano/po-
niewaſz ludzie w piątek przez Smierć Páná Chryſtuſowe/ ktora ieſt zba-
wieniem náſzym/ſą z BOgiem ziednoczeni? Ná co ty odpowieſz/ yż tu
w tercie położył słowo / yż ſie ludzie iednáli / ktore przeſzły czás znáczy/
miáſto przyſzłego co ſie w świetym piśmie czeſto trafia : Bo y Izáiaſz
powiedział : Dziecie ſie nam národziło / choć ſie ieſzcze národzić miáło.
A ták ten Artykuł ták ſie rozumieć ma/yż w ten dzien to ieſt/w Niedzie-
le mamy ſie z Pánem Bogiem ſkutecznie iednać / bo ten bedzie Sądnym
dniem/ták yż ſie iuż Potym Pan Bog gniewáć ná nás nie bedzie/záczym S. S. lib. ij.
słuſznie ten dzień wſzyſcy świecić y czcić mamy. Támże glo. art. x. & art. xij.

Pod pokoiem poprzyſiężonym oreża nośić żaden niema. Maſz
wyżey w słowie Miecz.

Przyczym maſz wiedzieć/ yż poprzyſiężony pokoy trzy rzeczy oſobli-
we w ſobie ma. Naprzod/yż tákowa przyſiegá o záchowánie pokoiu
może być w świeto / y w dni od Sądow wolne. Druga / yż pod táko- S.S.lib.. ij.
wym pokoiem mieczow ſie nośić niegodzi / á to oſobliwie w Mieściech/ arti: x.
gdzieby też dobrze kto pokoiu niepoprzyſięgał/przedſie powinien w po-
koiu żyć. Trzecia/yż nie tylko mieczow/ ále y żadney inney broniey no-
śić ſie niegodzi/oprocz dwoiákich ludzi/ to ieſt/ tych ktorzy záwołániem
ná gwałt bieżą/ y ktorzy w turnirách gonitwy czynią/álbo ſie w iákich
inſzych ſpráwach żołnierſkich ćwiczą / bo tym ieſt pozwolono oreża vży-
wáć/záczym ieżliby ſie tám kto nieopátrzenie tráfił á był obrázon / ábo
ochromion/ſam ſobie winien/y ſkárżyć o to niemoże (iákoś wyżey w sło-
wie Meżoboyſtwo ſłyſzał.) Spec.Saxon: lib: ij. arti : lxxi. glo.

Mowia niektorzy/yż Zámki/ y Ksiażetá niemdia

pokoiu / ktoryby im mogł być zgwałcon / dla obrony y twierdzy / ktore wiec zámki miewáć zwykły / tákże y dla żołnierzow/ ktore Ksiażetá około śiebie miewáć powinni. Ale to nie iest. Abowiem iezliby kto
S.S. lib. iij. arti. xlv.
kśiażećiu álbo Grodowi pokoy przyrzekł /y ktoby mu był wiáre powinien/iezliby pokoy przećiwko niemu gwałćił ná zgárdło ma być sadzon. Spec. Sax. lib. iij. arti. viij.

¶ Mniemánie / yż iedno iest słuszne / drugie niesłuszne (o czym masz wyżey w słowie mniemánie) przeto ći ktorzy ták rozumieli / iákoś w texćie słyszał/źle to mniemáli bo iezliby ći pokoiem opátrzeni nie byli/tedyby karánie przećiwko wystepnym † y nagrodá Ksiażecá † w práwie opisana nie byłá/y tegoby niewspominano yż wietszey wystepek iest/ ktory sie stánie przećiwko osobie zacney / niż ten ktory sie stánie przećiwko podłemu człowiekowi.

Ale ábyś też nierozumiał / yż tu ieszcze Artykułu ninieyszego textem nie dosyć iest pokoy Ksiażetom opátrzony/przeto / yż tylko od tych pokoy wspomina/ ktorzyby go im przyrzekli/ álbo go powinni byli. Zaczymbyś mowił/żeby był lepiey vczynił by był rzekł/áby zgołá od wszystkich wpokoiu zachowáni byli. Przeto bedźiesz wiedźiał/yż pokoy dwoiáki iest. Jeden z przyrzeczenia álbo przymierza/ iáko gdy Ksiażetá y Pánowie/ z soba w sasiedztwie bedac / pokoy sobie poprzysiega/álbo przyobiecuia/záczym go też chowáć beda powinni. Drugi pokoy iest z po-
S. S. lib: i. art. xl.
winnośći / ktory sa powinni Manowie y poddáni/ wzgledem Pánow swych / á ći nie tylko wiáre y pokoy pánom swym chowáć / ále ich też
S.S. lib. iij. arti. lxxviij.
y wspomágać/ pod wiára y poczćiwośćia swa powinni. Ták/yż iezliby Man Páná swego zámordował / tedy tráći gárdło/cześć y dobrá ktore
S.S. lib: i. arti: xl.
od niego miał. A iezliby go nie zábił / tedy tylko dobrá y cześć tráći/ ále gárdłá niestráći. Támże glo.

Jeżliby kto pokoy zá sámego śiebie przyreczony

zgwałćił/ná gárdle ma być karán. O złamánie też álbo przyobiecanie pokoiu v tego Sadu czynić /y ono nágrádzáć potrzebá / v ktorego iest przyrzeczony. Niemoże też żaden żáłoby kłáść pod pokoiem/ ábo pod gleytem przećiwko temu/ktoremu iest gleyt pozwolon. A wolno o złamánie pokoiu przyrzeczonego Actorowi / ták Szránkámi iáko y bez Szránkow/to iest/ták ciuiliter iáko y criminaliter postepowáć. Gdźieby też gwałtownik ná świeżym vczynku poimány był / ma być sadzon y pod gleytem. Spec. Saxon. lib. iij. artic. ix. tex.

A tu masz wiedźieć/ yż choć kto nieprzy rzeczony pokoy złamie/ ták gárdło tráći/ iáko y ow/ ktory go przyrzekszy/ gwałći. A tuby mogł kto spytáć/ ieźliby w iednym prawie/ álbo w iedney Jurisditiey kto pokoy przyrzekł/ á potymby go w drugiey Jurisditiey zgwałćił/ powinienli tákowe zgwałcenie pokoiu/ y tam gdźie przyrzekł/ iáko w texćie stoiey/ y tám gdźie gwałt vczynił nágrádzáć/ gdyż by to było przyćięższym/ boby ieden vczynek dwá rázy był karán/ coby było przećiwko Artykułowi. L.iij. lib. j. Spec. Saxon. gdźie stoiey/ yż zá ieden wystepek iedna tylko winá ma być płáconá. Nádto/ byłáby iedná spráwą dwá rázy sądzona/ coby też było przećiwko práwu? Ná co odpowiesz/ yż tu nie bedźie ieden wystepek/ ále dwoiáki/ záczym tám ten Sedźia o złamánie pokoiu sądźić bedźie/ y wine zwystepnego weźmie/ á ow drugi bedźie sądźił o złamánie/ álbo niedosyć vczynienie obietnicy/ ktory też zá to/ álbo z Principałá/ álbo z Rekoimiow wine weźmie. Támże glo.

S. S. lib. ij. art: x.iij.

A wiecy o pokoiu z togoż Artykułu/ pátrz nizey w słowie Rekoiemstwo.

Gdyby ieden drugiego sądownie poimawszy do Szránkow wyzwał/ á spráwáby sie przez Decret ná inszy czás zwłokłá/ ma być obiemá pokoy nákazon/ ktory ieźliby potym był złaman ma być naprzod bez Szránkow/ według práwá nágrodzon/ y gdźieby/ gwałtowniká pokoiu ná świeżym vczynku poimano/ ma być sądzon/ iáko gwałtownik pokoiu. Spe: Saxon: lib: iij. art: xxxvi. tex.

Jż sie czesto trafia/ yż ći ktorzy ná kogo záluią/ gdy sie im zárázem powoli niestánie chcą sie sami swey krzywdy mśćić. Przeto ten Artykuł zábiegaiąc temu/ przestrzega/ yż ieźliby kto Szránkowemi słowy ná kogo żałował/ a w tymby pokoy ná kazány zgwałćił/ powinien nágrode vczynić/ nie ináczey iedno iákoby też był skárgi nie záczynał/ y poki tego nie vczyni/ poty mu też ow odpowiedáć nie bedźie powinien/ y roku Sądowego mu nienáznácza. Ták iáko też złupiony odpowiedáć niepowinien/ poki mu rzecz wydárta przywrocona nie bedźie ✠ y owszem y po onym dosyć vczynieniu odpowiedáć nie bedźie powinien/ áż w sześć miesiecy. ✠

(Gwałtownik tedy pokoiu może być criminaliter oskárzon/ y ma być sądzon iáko gwałtownik/ to iest/ głowe stráći/ według Artykułu xiij. lib. ij. s.s. Przećiwko ktoremu zda sie być text Artykułu xvj. lib. ij. s. s. gdźie stoiey/ yż gwałtownikowi pokoiu reká ma być vćieta ieźliby kogo ochromił/ álbo ránił/ choć też przećiwko niemu criminaliter może być postąpiono. Ná co bedźiesz wiedźiał/ yż Artykuł xiij. lib. ij. rozumieć sie

 ma/ yż

ma/ yż gwałtownik ná gárdle ma być karán/gdy będźie ná vczynku poimán: á Artykuł xvj. lib. ij. mowi o tym gdyby spráwá przenocowáná byłá/bo tám ná skorze przez vtrácenie ręki będźie karán.

¶ Mogłby tu kto spytáć. A ieżliby kto tylko kijem vbił pod pokoiem álbo pod gleitem / poydźieli mu o gárdło? Niektorzy mowią/ yż niepoydźie / sądząc sie ná Artykule lxviij. lib. j gdźie stoiey: yż o tákie vbićie nágrodę tylko przepada (o czym niżey w słowie Vbićie.) Ale ty ná to odpowiesz / yż słusznie głowę stráći / gdy będźie oskárżon / bo ieżliby to lekko pusczono/ zá coby stał pokoy przyrzeczony/álbo nákazány? Nádto/ iezli według praw Sáskich pokoiu przyrzeczonego złamánie ná gardle karáne bywa / dáleko wiecey pokoy władzą sądową nákazány/ktory iest wietszy niż przyrzeczony. Támże glo.

S.S. lib. ij. arti. xiij.

Pátrz wiecey wyżey w słowie Gwałt. A niżey w słowie Ráná.

Pomocna rzecz.

LEGALE IMPEDIMETVM.

I.M. ar. xvij

Pomocne rzeczy/ álbo legália impedimentá cztery są/więźienie/chorobá/pielgrzymowánie w cudzych źiemiách/y wypráwá woienna. Ieżliby ktora z tych przeszkadzáłá/áby kto ná termin sądowy iemu złożony przybyć niemogł/ tedy przez to żadney szkody nie odnieśie/gdy to będźie według práwá dowiedźiono / y otrzyma záwieszenie spráwy swey do pierwszego Sądowego roku po wyzwoleniu z oney przekazy. A gdźieby kto rękoiemstwo postáwił o dostánie práwá/ á zászłáby go pomocna rzecz/żeby stánąć niemogł / tedy rękoimiowie iego powinni będą one pomocną rzecz opowiedźieć/y przysięgą iey dowieść/ á niektory inny posel. Spec.Saxon: lib: ij. arti: vij. text.

Aby ludźie ledá przyczyną niedbáłośći swey niewymawiáli/ przeto tu tylko czterry przyczyny kłádźie / ktore káżdego od nieposłuszeństwá wymawiáią. Z tych czterech przyczyn napierwsza iest więźienie: ábowiem więźniowie bywáia przytym wszystkim záchowáni/ czegokolwiekby mogł doydź przez ten czás/poki są w więźnieniu. Druga przyczyná iest chorobá / á tá ma być táka /dla ktoreyby áni iść / áni iecháć niemogł. Trzecia / iest pielgrzymowánie / ieżliby o oney spráwie przedtym

niewiedział † yż do niey ſtánąć powinien † bo ináczey niewſpomogłoby
go pątniſtwo. Czwarta przyczyná ieſt wyprawá woienna / á tá wyma
wią káżdego ná káżdy czás / bądź przed záczećiem bądź pozáczećiu ſprá
wy.

Mogłby tu kto ſpytáć: poniewaß tu tylko czterı pomocne rzeczy
miánuie / co będźie gdyby kto był pozwan / á mießkałby z drugą ſtronę
wody ták yżby ſtánąć niemogł / álbo dla gwałtownych wiátrow álbo
dla niedoſtátku łodźi. Tákże też ieżli by mu koniá vkradźiono / álboby
ſię w cudzey źiemi kupiectwem / álbo páńſką poſługą mimo wypráwę
woienną / y mimo potrzebę Rzeczypoſpolitey zábáwił: będźieli wymo-
wion? Niektorzy mowią / yż nie będźie wymowion / dlatego / że prá-
wo tylko czterı przyczyny / álbo wymowki opiſuie / miedzy ktoremi ża-
dney z tych niemáß. Ale ty przedſię ná to odpowieß / yż ſię godźi y
przyſtoiey / nietylko dla tych czterech / ále y dla káżdey ſłußney przyczyny
ludźiom folgowáć / záczym y Sędźia ſkázowáć nic niema przećiwko nie-
bytnemu / ktoryby ſię vpornym y nieposłußnym być nie vkazał. A
ták káżda ſłußna y przyſtoyná przyczyná może wymowić tego ktory do
Sądu nieſtánie: Jakoż też y te przekázy / ktore ſię tu wyżey w glożie
wſpomináły / do tych tám czterech w tercie opiſánych ſię śćiągáią. A-
bowiem wezbránie wod / rowna ſię więźieniu / bo ták iedno iáko y
drugie / zátrzymawa y więzi chęć ludzką / yż niemoże vczynić tego co
by chćiał / á więźienie nic innego nie ieſt / iedno zátrzymánie woley ludz-
kiey. Strácenie też koniá / rowna ſię chorobie / bo też tákże prze-
ßkadza: yż ták prędko pießo doydź niemoże / iákoby mogł był doie-
cháć. Kto też na kupiectwie ieſt / y żywnośći ßuka pocudzych źiemiách /
ten dobrą y vczćiwą rzecz ſpráwuie / záczym ſię zda być ná ſłużbie Bożey
y do pielgrzymowánia może być przyrownan. Ten też ktory ná po-
ſłudze Páná ſwego / ktorybykolwiek był / bywa rozumian / yż ieſt ná-
poſłudze Rzeczypoſpolitey / bo ſłuży temu ktorego nádeń Rzeczpoſpo-
lita przełożyłá / y ktory mu roſkázáć może. Záczym gdy mi co roſkázu-
ie ten ktory władzą y zwierzchność ma od Rzeczypoſpolitey / tedym ták
roſkazánia iego posłußen / iákoby mi to ſámá Rzeczpoſpolita roſkazáłá.
Nie tylko tedy te przekázy ktore ſię tu wſpomniáły / ále y wßytkie in-
ſze ſłuzne przyczyny mogą człowieká wymowić / gdy do Sądu nieſtánie /
y mogą ſię do tych czterech w tercie opiſánych śćiągnąć / ktorych yż text
według práwá dowodźić każe / to ták rozumieć maß / yż powinien
przyśięgą dowieść pomocney rzeczy / álbo Poſeł ktory ią opowiáda y
zánośi / álbo Pryncypał / ktorego opowieda być zátrudnionym / á to-
gdy ſię wroći. W czym Actor ma wolny wybor / ktorego z nich ze-
chce do przyśięgi przypuśćić / ieżli Posłá / ieżli Pryncypałá. A ieżliby
Pryncipał wroćiwßy ſię przyśięgą pomocney rzeczy dowodźić niechćiał /
tedy vpádnie w ſwey rzeczy.

A yż rękoimiá pomocną rzecż wnośić powinien / to dlatego / yż zá Pryncipatá odpowiedáć muśi / y wßytkie obrony iego ná śię przyiąć może. Támże glo.

Posag.

Posagu do męża wnieśionego po śmierći Mężowey Zoná nazad niebierze / dlatego / yż lib: iij. árti. lxxvi. s. s. oznáczono / iáko Białagłowá po śmierći Mężowey wiáno / sprzet / álbo Gieráde / y stráwne rzecży bráć ma. (o czym wyżey w słowie Białagłowá / y niżey w słowie Zoná.) A o posagu wnieśionym tám żadney wzmianki nie czyni / nie tylko stąd śię znáczy / ále y ze trzech przyczyn niżey opisánych. Pierwßa yż ieżliby Białegłowy po śmierći Mężowey posag wnieśiony bráć miáły / á miáłoby to być według práwá / tedyby wżdy o tym w práwie ktorymkolwiek / á osobliwie zá czáśu Kárłá CEsárzá / ktory Białymgłowam ku dobremu wiele praw stánowił / opisano było / y niemogłoby śię to práwo do tego czáśu zátáić. Druga / gdyby Białegłowy miáły bráć y posag / y wiáno / y Gieráde / y stráwne rzeczy / tedyby śię czesto trafiáło / żeby potomkowie Mężowi dźiedźictwá prożni byli. Trzećia / ieżliby to ták miáło być / żeby y posag / y wiáno przy inßych rzeczách Białegłowy bráć miáły / tedyby wietßy pożytek Zony z dobr Mężowych miáły / á Mężowieby zás żadney pomocy / áni pożytku z dobr Zeninych niemieli / co być niema. A ták ná mieyscze Posagu wnieśionego / Zoná ná wienie ma przestáć. Spec: Saxo: lib: i. artic: xxxi. glo.

S. S lib: iij. artic: lxxv.

Pátrz wiecey w słowie Wiáno. Gdźie też naydźieß przyczyny / dla ktorych Mąż posag tráći.

Poseł.

¶ Ktoby poimał posłá / bądź przyiaćielskiego / bądź nieprzyiaćielskiego / według práw świeckich na gárdlie ma być karan / á według duchownych / w kłtawe wpada. Spec: Saxo: lib: iij. artc: lxxxij. glo.

W troiákich przypadkách Sedźia ku dochodzeniu prawdy / posły słáć może. Maß o tym niżey w słowie Sedźia.

Posel

Posłuszeństwo

¶ Posłuszeństwo ktore ludźie ieden drugiemu powinni / sześćioràkie iest / y ktoby śię go zbraniał / winę przepada kàżdemu / według iego stanu. Naprzod słudzy poniewolni máią być posłuszni Pànom swym czego ieżliby ktory nie czynił / może go Pan kàráć / ták iáko śię mu będźie podobáło / wszákże go zábijáć niema. Drugie / posłuszeństwo iest / ktore Zołnierze swemu Hetmánowi powinni / ták yż ieżliby Zołnierz w potykániu / ábo w potrzebie co wystąpił / ná gárdle będźie karan. A nie będźie to przećiwko ártykułowi xl. lib. i. s. s. gdźie stoiey / yż ten ktory z posługi Rzeczypospolitey vćiecze / cześć tráći y Lenno ále nie gárdło. (o czym wyżey w słowie Wiárá.) bo tám mowi o tych ktorzyby z posługi pospolitey / álbo woyny vćiekáli: á tu záś o tych ktorzy z bitwy / álbo z potrzeby vćiekáli: á tu záś o tych ktorzy z bitwy / álbo z potrzeby vćiekáią. Trzećie posłuszeństwo powinni Vczniowie Mistrzom swym / czego ieżliby nie czynili / lekkim karániem dla boiáźni tylko máią być kàráni. Czwarte / są powinni słudzy rękopuszczeni Pánom álbo Pàtronom swym / czego ieżliby nie czynili / wolność trácą. Piąte posłuszeństwo / powinne dźieći rodźicom swym ći ieżliby nie byli posłuszni / wydźiedźiczeni bywáią. Nieżliby występek był iáki znáczny / bezecnymi będą. Szoste / powinni Sędźiemu wszytcy ktorzy do iego Sądu należą / y ktorzy iego Iurysdyciey podlegli / ći zá nieposłuszeństwo winę Sędźiemu przepadáią. Specu. Saxon: lib: iij. articu: Liij. glo. S.S. lib. iij. art: xxxix.

POSESSIO.

Ieżliby kto drugiemu dobrá iákie w posessyą podał / przedtym niżby mu w zdánie vczynił / powinien go bronić y zástąpić / tyle rázow ile iego obrony ow ktory kupił potrzebowáć będźie. A ieżliby go oney posessyey prawnie odsądzono / powinien słusznie pieniądze / ktore zá tę wźiął / wroćić. Spe: Saxo: lib: i. arti. ix. Tex.

Iáko posessor ktoreykolwiek rzeczy bliższy iest do dowodu. Masz wyżey w słowie Dobrá.

Iż też troiákim sposobem káżdy do posessyey dobr przychodźi. Masz wyżey w słowie Mnich.

A czego

A czego do prawdziwey po ſeſſyey potrzebá. Maß wyżey w ſłowie Dawnoſć. Gdzie też naydzieß / ktore rzeczy dawnoſćią / álbo długą poſeſſyą ośiężone być niemogą.

Przećiwko temu ktory w poſeſſyą gwałtownie wchodzi / iáko poſtepowáć. Maß wyżey w ſłowie Gwałt.

Poſeſſor ktoreykolwiek rzeczy dwoiáką obronę ma przećiwko temu / ktory ſię iey imuie / iednę oprocz Sądu / drugą v Sądu. Obroná oprocz Sądu dwoiáka bywá. Jedná gdy kto broni rzeczy ſwey / ieżliby mu ią gwałtem chćiano wydrzeć. Druga / kiedy kto rzecz cudzą ſobie przywłaßczywßy / drugiemu zábrania czyia własna ieſt / áby iey

S. S. lib. ij. arti: xiij. nie vżywał / kto ták czyni / zá łupieżcę bywa poczytan / bo ten ták dobry ktory dobrá cudze wydziera / iáko y ow / ktory drugiemu rzeczy iego własney vżywánie przeßkadza. Drugi ſpoſob obrony ieſt / ktory ſię práwnie v Sądu dzieie / bo iáko ſię Rycerz ná woynie mieczem broni / ták też v Sądu obwiniony odpowiedzią. Spe: Saxo: lib: ij. arti: xxxvi. Iur. Muni: arti: cxxxv. glo.

Kto dobrá iákie bez przenágábánia rok y ßeść niedziel

ſpokoynie trzyma / ſtáie ſię ich własnym poſeſſorem. Specu: Saxo: lib: arti: ij. xliij. Tex. O czym też wyżey w ſłowie Dobrá.

Przyczym maß wiedzieć yż poſeſsio ieſt rzeczy iákieykolwiek ćieleſney / y ćiáłem y vmyſłem / zá pozwoleniem práwá / ośieżenie álbo otrzymánie. Jż mowi o rzeczy ćieleſney / to dlatego / yż rzeczy niećieleſnych mieć w poſeſſyey właśnie niemożemy. Zowie ią też otrzymániem dlatego / yż ten iákoby rękomá trzyma / ktory w poſeſſyey śiedzi / przeto ieſt też rzeczona poſeſsio / iákoby pedum poſitio, wſtąpienie. A yż mowi że to otrzimánie / álbo ośieżenie ma być ćiáłem y vmyſłem / to dlatego yż poſeſſyey żaden nie nábywa / iedno ktoryby y ćiáłem y vmyſłem vżywał / choć ią ſámym tylko vmyſłem vpuśćić może. Tey poſeſſyey nábywamy przez obiećie rzeczy / ktore do nieżyich dobr nienależą. Nábywamy też nietylko ſámi przez ſię / ále y przez káżdego ktoryby náßym

S. S. lib: ii. art. xxiiij. articul: lxx. Lib. iij. arti. Lxxij: imieniem w poſeſſyey co trzymał. A ná oſtátetek złodziey nábywa poſeſſyey / bo to do poſeſſyey należy / ieżli kto co ſłußnie álbo nieſłußnie trzyma. Nadto nábywamy też wiec poſeſſyey / y w ſpráwie o przyßłą ßkodę zá poślednim Decretem / tákże gdy komu co w długu przyſądzą: á w ſpráwie w ktorey o rzeczy idzie / in actione reali, wyśćie iednego roku czyni prawdziwego poſeſſorá. Nábywamy też czáſem poſeſſyey zá ćierpliwośćią drugiego.: iáko gdybyś mi dobrowol-

nie co

nie co dał/ albo przedał/ y dopuściłbyś mi to w posessią wziąc/ zaczymbym ono sprawował iako prawdziwy Pan/ tedy nabywam posessyey. Nadto/ za oddaniem fantu przychodziemy też do posessyey/ y prawney y przyrodzoney. Ktemu iesscze/ nabywamy wiec posessyey nie tylko sami przez sie/ ale y przez tych ktorych w mocy swey mamy/ iako przez Syna/ także sługe poniewolnego/ ieżliby go kto inny w reku niemiał. Sługa też zbiegły ktory przez dziesiec lat wolności vżywał bona fide, y gotow iest o wolność swą prawem sie rozeprzeć/ nabywa posessyey. Przychodziemy też do posessyey przez procuratora/ przez opiekuna/ y przez dozorce/ także Miasto przez rządzce/ y Kościoł przez przełożonego swego. Nadto/ dochodzimy posessyey czasem y samym weyrzenim/ iako gdybyś mi rzecz swoie przedał na ktorą pátrząc kazałbyś mi ią w posessyey wziąc/ albo też gdybym zlecił Procuratorowi swemu/ aby ią przyiał/ tedy choć sie za nie vymę/ przedsie iestem possessorem. Aczkolwiek twierdzą niektory/ yż w pustey posessyey dosyć na weyrzeniu/ ale w niepustą trzeba nogami wstąpić. Także gdybyś mi rzeczy swey pożyczył/ albo byś mi ią zastawił/ a potymbyś mi ią przedał/ tedy skoro pozwoliß/ aby rzecz oná moią sie stała/ iuż ią biore w posessyą. Z kluczmi też nabywamy posessyey/ bo gdybyś mi klucze od piwnice/ albo od stodoły oddał/ przedaiąc mi wino albo towary ktore tam są/ tedy sie iuż staie ich possessorem. Także y za oddaniem listow: iako gdybyś mi co przedał/ y oddałbyśmi listy dowodne/ z ktorychby sie okazowało iakoś to kupił/ moge przyść do posessyey/ albo ieżlibym komu dobr swych dobrowolnie pozwolił: iako ieżlibymci co przedał/ a tybyś mi zlecił/ abym to przedsie imieniem twoim trzymał/ tam ia iuż z posessyey wychodze/ a innego przez posługe swą za possessora przyznawam. Abowiem ten iest possessorem/ ktorego imieniem kto w posessyey siedzi. A dlatego sie tu wspomina dobrowolne pozwolenie/ yż sie to zda być darem/ gdy kto co z rąk swych drugiemu podaie/ choćby tego nie przedał/ bo inaczey ieżliby z niewiadomości rzecz swą własną pußczał/ niemoże sie w tym vkrzywdzić.

Maß też iesscze wiedzieć/ yż posessio/ albo trzymanie rzeczy iakiey dwoiakie iest/ iedno cielesne iako gdy kto co w rekach trzyma/ albo na tym stoiey. Drugie iest/ w vmysle/ iako choć ia rzecz swą z rąk vpußcze/ a przedsie ią w vmysle za swoie mam/ tedym iey z posessyey nie vpuścił. Naprzykład/ gdy kto w nieszczesciu/ bądź w ogniu/ bądź w wodzie dobra swe wyrzuca/ tedy przecie myzli o nich/ nie inaczey iedno/ że iego własne są: abowiem ich dobrowolnie z rąk niepuścił. ✠ Toß też maß rozumieć/ choć kto co w reku swych ma/ a niechce albo nie myzli tego miec za rzecz swą własną/ tedy nie iest w posessyey oney rzeczy: iako gdyby kto czego źle albo gwałtownie dostał. ✠

Mogłby tu kto spytáć: ponieważ bez dobrey woley/ y bez vmysłu posesia być niemoże/á żaden też woley y vmysłu swego do tego przyłożyć niemoże/o czym niewie/będźieli kto mogł być posessorem dobr o ktorych niewie? Mowią niektorzy yż niemoże / bo ieżliby skarb iáki był na czyiey roli / o ktor ymby niewiedziano/ tedy choć rolą trzyma / przedśie onego skárbu w vmyślney posessyey mieć niemoże. Ale ty możesz ná to ták odpowiedźieć/yż ieżliby kto do czego tákiego práwo miał/y mogłby to y bez posessyey otrzymáć / to tego iest / choćby dobrze o tym wiádomośći niemiał/ áni myślił. Ale ieżliby mimo posesią do tego práwá żadnego niemiał / tedy tego o czym niewie / w posesiey mieć niemoże. Támże glo.

S. S. lib. i. art. lxx. lib. ij ar. lxx. lib. ij arti. lxxxij. l. M. arti. xxix. cxxxix & art. cxl.

Z Posessyey/ álbo z dobr ktorych vżywa żaden wyrzucon być niema/poki to ná nim práwem wygráno nie będźie. Spec. Sax. lib. ij. arti. lxx. tex.

Z Posessyey ten iest pożytek/yż choćby oná rzecz nie byłá własna tego ktory ią trzyma/tedy przedśie ieżli ten ktory iey dochodźi/nie dowiedźie / yż iest iego własna / zostáie przy niey ten ktory ią ma w posessyey. Nádto / ieżliby práwo obudwu/ y posessorá/ y tego ktory dochodźi/ wątpliwe było / tedy zá posessorem bywa skázowano. Záczym zawsze ma wiele przed drugim/ten ktory iest w posessyey. Spec. Saxon. lib. iij. artic. iiij. glo.

Czego kto rok y sześć niedźiel nie vżywa/o to odpowiedáć zárázem powinien/gdy będźie obwinion. Spe. Saxon. lib. iij. art. xxxviij. tex.

¶ Iáko tedy odpowiedáć zárázem powinien/o to czego Rok y sześć niedźiel nie vżywa/ták też z drugą strone / cokolwiek kto rok y sześć niedźiel vżywa/o to niepowinien zárázem odpowiedáć. A áczkolwiek sie to zda być przećiwko Artykułowi iij. lib. ij. s. s. gdźie stoiey. Iż we wszelákiey spráwie/oprocz Szránkow powinien káżdy zárázem/ álbo przeć/ álbo znáć. Wszákże to ták masz rozumieć/yż ten Artykuł/ktory mowi: Czegoby kto rok y sześć niedźiel nie trzymał / etc. rozumieć każe o własnośći y o Lennie/bo tych gdyby kto przez rok y sześć niedźiel vżywał/ nie będźie powinien zárázem o nie odpowiedáć.

A ieżliby tu kto rzekł: yżby to był znák wytrzymania dawnośći/ y tego/yż sie Actor w dochodzeniu zámieszkał/ ieżliby kto ták zárázem

odpowiá-

odpowiedáć nie był powinien/coby było przećiwko Artykuło: xxxix. lib. j. s. s. Ty ná to odpowieß/yż śie to sobie nieprzećiwi/ bo tu niemowi/ áby niemiał odpowiedáć/ále tylko mowi: yż zárázem niepowinien odpowiedáć/iákoß słußnie záráżem powinien odpowiedáć/ ieżliby przez ták długi ćzás/ iáko wyżey stoiey w posessyey nie był: bo niemoże mieć wiecey práwá/ niżliby był ten miał ktory mu przedał/ álbo dárował. Támże glo. S.S. lib: i. arti: liij.

Kto chce posessyey bronić/trzy rzeczy ma mieć w sobie. Naprzod áby też sam do oney posessyey prystoynie wßedł. Druga/áby mu ono w wiązánie Sądownie zápowiedziáne nie było. Trzećia/ áby nie był obecnie przytym/gdy dobr onych odstepowano/y w wiązánie skázowano. Bo kto dar widźi/ábo Decret przećiwko sobie słyßy/powinien śie temu záráżem przećiwić (iákoś wyżey w słowie Decret słyßał) A kto milczy/ten przyzwala. Spec.Saxon: lib: iij. arti: lxxxiij.glo. I. M. art: xxix. S. S. lib. ij. art. vi.

Iż Sędźia z posessyey nikogo wyrzucáć niema/ práwem go nieprzekonawßy/choćby wiedźiał yż ow niesłußnie trzyma. Maß niżey w słowie Sędźia.

A o posessyey pátrz wiecey/ wyżey w słowie Dobrá y w słowie Dochodźenie.

Powinnośći gruntu.

SERVITVS.

Niegodźi śie nikomu dáchu/álbo strzechy ná cudzy dworzec/ álbo ná cudzy grunt pußczáć. Spe.Sax. lib.ij. art.xlix. Iur. Municip. cxxvj.tex.

¶ Według práwá też pospolitego/ gdy kto chce ná Sąśiada powinność iáka włożyć/to przez vmowę/ álbo przez contráct vczynić powinien. Wßákże y Testámentem może káżdy potomká swego obowiązáć/ áby domu wyżey niebudował: áby świátłá Sąśiádowi niezástániał: tákże áby dopuśćił Sąśiádowi pietro muro swego przystosowáć/ álbo abdach od niego przyiał/ tákże áby mu wolnego prześćia/ álbo prowádzenia wody przez swoy grunt nie bronił.

Jezliby plác iáki niemogł mieć wiátru / tylko z iedney strony / tedy według práwá oná stroná iest powinnośćia obowiązána / ták yż tám żaden niemoże wysoko budowáć / áni drzewá ßczepić / áni nic tákowego czynić / czymby sie wiátr hámował. Támże glo.

Powinnośći gruntu dawność seruitutis præscriptio, iáko wychodźi. Maß wyżey w słowie Dawność.

A wiecey pátrz w słowie Budowánie / y w słowie Grunt.

Powodz.

Gdy rzeczy czyichkolwiek w powodź kto dostanie / powinien ie onemu wroćić czyie są / gdy sie ich według práwá vpomináć będźie / y gdy mu koßt ktory sobie náto nałożył / według vznania dobrych ludźi / zápłáći. A tákowe rzeczy powinien on ktory ich dostał / álbo ktory ie nálazł opowiedźieć / y przez ßeść niedźiel ich nierußáć / áni przeć / gdy go o nie spytáią: bo ieżliby ináczey vczynił / tedy iuż rzeczy one kradźionym będą rowne y powinien ie zwiną Sędźiemu y z nagrodą stronie wroćić. Wßákże w tym złodźieystwá ßczerego niewinien ták áby mu miáło iść o cześć / álbo o gárdło / dlatego / yż wżdy onych rzeczy nie vkradł áni wydárł. Spe: Saxo: lib: ij arti: xxix. Tex.

O tym też práwo Cesárskie ták mowi: Zá poruczoną rzecz y to też bywa rozumiano / gdy kto rzecz swą własną tym vmysłem poruczy / że tego w liczbe rzeczy swych poczytáć niechce / záczym iuż zárázem przestáie być oney rzeczy pánem. Ale ináczey maß rozumieć o tych rzeczách ktore czásu náwáłnośći álbo niepogody / dla vlżenia okretu w morze bywáią ćiskáne / bo te przedsie zostáią tych czyie były: Gdyż to rzecz iest iásna / yż ich nie tym vmysłem wyrzucono / áby ich on iuż mieć niechćiał / ále áby y z okretem tym snádniey niebespieczeństwá morskiego vßedł. Przeto ieżliby kto tákowe rzeczy bądź do brzegu przybite / bądź też ießcze ná morzu pływáiące vmysłem zysku pobrał / złodźieystwá winien. A ták temu ktory sie topi / niema być nic bráno / ále mu ma być wßystko wcále wrocono / y ktoby ináczey vczynił / ieżliby był Duchowny / Kápłáństwo tráći: ieżli Swiecki / w klątwę wpada: A to ieżliby on ktory tonie rozboycą nie był.

¶ Tu maß wiedźieć / yż powodź dwoiáka iest: Jedná kiedy rzeká miedzy moim / á twoim gruntem idźie / tám cokolwiek piásku † álbo źie-

mie

mie ꝧ woda z twey roley na moie przyniesie / to tobie vbedzie a mnie przybedzie: a to iezliby ono co vpłyneło tak łacno rozeznano być niemogło. Abowiem iezliby mi rzeka vrwała znaczna sztuke roley / y na twoie strone przeniosła / tedy przecie ona sztuka moia iest. Druga powodz iest / kiedy woda drzewo z gruntu twego wyrwie / y na moie strone przeniesie / tedy dotad twoie bedzie / poki sie v mnie nieprzymie / ale skoro sie przymie / iuz moie. Masz tez tu wiedziec / yz ten ktoremu roley przez powodz przybedzie / powinien czynsz podwyszyć / według wielkości roley ktora przybyła. A owemu zas ktoremu vbyło y czynsz tez vmnieyszyć potrzeba. Jezliby tez wysep na srzodku rzeki miedzy rolami dwu Sasiadow rowno lezał / tedy ich obudwu iest spolny. Ale iezliby był iednego roley bliższy niz drugiego / tedy tego samego bedzie / ktorego roley bliższy iest. S. S. lib. ij. arti. lvj. S.S.lib. ij. arti. lvj.

Mogłby tez tu kto ieszcze watpić / iezli rzeczy albo towary czasu nawałności w morze wrzucone / iezli tego sa ktory ie wyrzucił / czyli nie? Mowiac niektorzy / yzby iuz one rzeczy iego być niemiały / przyrownaiac to owemu / gdy na koronatiey Papieskiey / Cesarskiey albo Krolewskiey pieniadze ciskaia / bo tez tam kto ich dostanie / tego sa własne. Wszakze ty nato tak odpowiesz / iakos wyzey z prawa Cesarskiego słyszał: yz takowe towary czasu nawałności w morze wyrzucone / tego sa ktory ie wyrzucił / co vczynił z potrzeby / a nie vmysłem stracenia ich. A niema to nic do owych pieniedzy / ktore w koronatiey ciskaia / bo sie tam to zradości y wesela / a to dla ratunku zdrowia dzieie: Kby nie w niebespieczenstwie wolałby kazdy zatrzymać to co iego iest.

Stad baczyć mozesz / yz niektore rzeczy staia sie kradzionymi / dla samego zaprzenia / ktore iednak gardła ani czci nie odeymuia / iako sa rzeczy w powodz przypłynione: (o czymes w textcie słyszał.) Takze tez gdy kto rzeczy nalezionych zaprzy (o czym wyzey w słowie naleziona rzecz). Rozumiey tedy / yz tu text mowi o rzeczach / ktore w powodz przypłyna / albo wyrzucone z okretu / nawałnoscia do brzegu sa przybyte. Takze tez iezliby ie czasu ogniowey przygody z trafunku do czyiego domu wniesiono. Abowiem iezliby kto vmyslnie w powodz / na cudzym gruncie co komu wział / albo czasu nawałności towary zbierał: takze tez iezliby w ogien cokolwiek vkradł / na gardlie ma być karan. Takowych rzeczy wolno kazdemu y przez przyzwolenia Sedziego szukać. Tamze glo. I. M. arti. cxxxvi.

Patrz wiecey nizey w słowie Woda.

Pozew. Pozwány.

Gdyby ná kogo wniebytnośći iego ſkárżono/ má mu być rok do bliżßego Sądu náznáczon. A ieżliby komu winę dawano o gwałt ma być trzykroć pozywán záwße we dwie niedźieli. Wßákże gdyby człowiekowi Láwice godnemu winę dawano / ten też tákże ma być trzykroć pozywan / ále záwße przez ßeść niedźiel / á to ná przyſtoyne mieyſce Sądowe pod zágáieniem Krolewſkim. Kto trzykroć pozwány nieſtánie ma być wywołan / ále nie w ktory inny ſpráwie tylko ktoraby ſię ná gárdło / álbo ſtrácenia członká ściągáłá. Specu: Saxo: lib: i. articu: lxvij. Tex.

S.S. lib.i.ar. lxxi: lib.iij art.ix. IM. ar. xvi. xvij & lxxij.

W tym ártikule dwoiáką ſkárgę wſpomina/ według ktorey też y termin dwoiáki bywa náznáczon. Jedná vczćiwa Ciuilis. druga pokárna criminalis. W ſpráwie vczćiwey iáko ieſt o długi / o ßkody / y inße / bywá rok ſkładan do bliżßego Sądu: á w ſpráwie zás pokárney iáko o złodźieyſtwo / o łupieſtwo / o mężoboiſtwo / o pożogę / y tym podobne ſkłádáią rok do troygá dwu niedźiel (iákoś doſyć iáśnie w texćie / y wyżey w ſłowie Actio ßerzey ſłyßał) w ſpráwie tedy pokárney rok we dwie á we dwie niedźieli bywa náznáczon / to ieſt / ieżliby ieden ná drugiego ſkárżył dźiś / tedy mu dádzą rok przez dwie niedźieli / ktore gdy wynidą / y Actor zás ſkárgę odnowi / tedy znowu rok záſię do dwu niedźiel złożą / tákże y trzeći raz. A ieżliby ná trzeći termin nieſtánął / ſkárgę odnowiwßy, pozwány ma być wywołan. Ale gdźieby człowiek Láwice godny był winion / tám iuż káżdy termin przez troie dwie niedźieli będźie ſkazan / to dlatego / yż iego Jurisditia / álbo iego práwo ieſt Láwicá: Kto tedy náń żáłuie / wyzywa go z iego práwá. Záczym też przez ßeść á przez ßeść niedźiel będźie mu termin ſkładan / ábowiem tego y práwo Ceſárſkie pozwala / tym ktorzy do drugiego práwá wyzywáni bywáią.

A ieżliby kto rzekł: yż to zły wykład / áby Láwnik gdy go pozwą / miał być ſwego práwá wyzywan / ponieważ nie w inßym obcym práwie á ále przed właſnym Sędźim / y ná mieyſcu Sądowym będźie obwinion przetoby ſłußnie ku odpowiedźi niemiał mieć ták długiego czáſu. Odpowieß náto yż áczkolwiek przed ſwym Sądem Láwnik będźie obwinion / wßákże yß dla oney ſkárgi z mieyſcá ſwego wſtáć y z Láwice wynidź muśi / przeto ſię zda być z práwá ſwego wyzwan:

Jż tedy

Iż tedy trzykroć pożwány ma być wywołan / gdy do Sadu niestánie / to nie dla skárgi Actorowey / áni dla długu / ále dlá iego nieposłußeństwá / á to in actione criminali, bo gdy kto ciuiliter o dobrá skárży tedy zá nieposłußeństwem pozwánego bywa w one dobrá w wiazan: ieżli o dług tedy pozwány bywa fántowan / iákoś też wyżey w słowie Dobrá y w słowie Dług słyßał. Támże glo. S. S. lib. ij. arti. xij.

Kto do Sadu nie przydźie bedac powinien / wine przepada. Specu: Saxo: lib: ij. arti: vi. Iur. Muni: arti: xlvij. Tex.

Do káżdego Actu y do káżdy skárgi ma być obwiniony przypozywan á to ieżliby obecnie v Sadu niebył / álbo sie do tego o co nań skárża v Sadu niezeznał / bo ináczey iuż bedźie mian zá przekonánego. Spe: Saxo: lib: ij. atti: xxiiij. glo. S. S. lib: iij. articu. V. I. M. arri. Lxiiij: S.S lib. ij. artic: xlv.

Kto według zwyczáiow Máydeburskich drugiego pożwáć chce / ma sobie ták postapić: Naprzod ma iść do Sedziego / y prośić go / áby mu pozwu dopuśćił sam przez sie álbo przez sługe vrzedowego / potym go Sedźia spyta o co chce pozwáć / á on ma powiedźieć / że o dług / álbo o co innego. Spyta go też Sedźia / ieźli znim bedźie dáley Sadownie postepował / odpowie że chce / przeto yż tego co mu winien dobrowolnie wroćić / áni sie z nim o to vgodźić niechce. Potym Sedźia napiße sobie y powodna y pozwána strone / záczym iuż powod bedźie powinien dáley postepowáć / y skárge konáć. A ieżliby sie w tym cżáśie z godźili / tedy záś máia przydź do Sedźiego / á podźiekowáć mu / opowiedáiac mu z gode / y dosyć vczynienie. Jeżliby ieden z nich przyßedł / á ná rok náznáczony przed Sedźiego stánał / badź Actor / badź pozwány / drugiego ktory niestánał o wine przypráwi. Jeżliby też obá niestáneli / á Sedźia by ich przez Decret dał przyzwáć tedy obádwá wine Sedźiemu pokupuia / to dlatego / że obádwá do Sadu należeli / á niestáneli. Bo kiedy ieden drugiego do Sadu pozwie / tedy iuż obádwá do Sadu należa. Ale ieżliby do ksiag nic niezápisano / á powodby też nie obiecował Sedźiemu / álbo iego słudze spráwe swa konáć y postepowáć w niey / á w tymby áni ten / áni ow niestánał / tedy żaden znich winy nieprzepada o to / ieżliby spráwá mieyska byłá. Bo ieżliby byłá pokárna / y z wołániem Sadowym záczeta / tedy ia iuż konáć muśi. S S. lib: i. ar. iiij. lib. iij. arti. vj.

Maß też wiedźieć / że kiedy kto kogo do Sadu pozwie o rány / śine / spuchłe / álbo skrwáwione / y dobyćie mieczá / y inße rzeczy / ktore z potrzeby máia być Sadzone (oprocz chromoty) tedy wine przepada Se- S.S. lib. i. arti. lxij.

dźiemu

dziemu / ieżli nieſtánie. A ieżliby ſie ſpráwá ieſzcze niezáczętá / áni żáłobá wyſzłá / tedy Sedźia nikogo do poſtępku przymuśić niemoże. Ieżliby też ieden drugiego w ſpráwách Mieyſkich / iáko o Rękoiemſtwo / álbo o dług pozwał / á potymby go z tego wypuśćił / álbo ſie z nim z godźił / tedy tym winy niepokupi. Bo ieżliby Sedźia chćiał winy od niego / zdałby ſie go przymuſzáć do ſkárgi / á tákby ſądźił nie dla ſpráwiedliwośći / ále dla łákomſtwá y dlátego áby winy z ludźi brał / záczymby Vrzędnikiem zwan być niemógł / ponieważby ſwego pożytku pátrzał. Nie ma też Sedźia ſądźić kiedy podwodney ſtroney niemáſz. † Abowiem choćby miał kto wolą ná kogo żáłowáć / y dał go pozwáć / á w tymby mu ſie vſpráwiedliwieł / dlaczegoby iuż miał nań ſkárżyć †. Iur: Municip: arti: xlvij. glo.

S.S.lib. i. arti: lxij

Pożyczána rzecz.

Czegokolwiek ieden v drugiego pożyczy / wyborguie / ábo cokolwiek przyrzecze / to oddáć / y ſłowu doſyć vczynić powinien / á cokolwiek vczyni / to iuż ma mocno trzymáć / czego ieżliby ſie potym przeć chćiał / przyśięgą odeydźie / by ſie to iedno v Sądu niedźiáło / bo tám świádectwem dwu mężow y Sędźiego bliżſzy go będźie Actor pokonáć. Specu: Saxon: lib: i. articu: vij. Tex.

I.M.ar.xvij

Czworákie obowiązánie ſie náyduie / ktore káżdy według práwá trzymáć y iemu doſyć czynić powinien. Naprzod / gdy kto czego v kogo pożyczy / álbo wyborguie / to zápłáćić powinien. Drugie / gdy kto komu ſłownie co przyrzecze álbo obieca / bądź ſam záśie / bądź zá kogo innego. Trzećie obowiązánie bywa wiec liſtowne álbo cyrográfowe / gdy ſie kto cokolwiek vczynić liſtownie obowiąże. Czwarte / bywa obowiązánie potáiemne / iáko gdy kto dobrá moie trzyma / powinien mi czynſz od nich zápłáćić. Cobykolwiek z tych ieden drugiemu powinien był / toby nie przyśięgą ále doſyć vczynieniem płáćić miał. Wſzákże ieżliby ſie záprzał / á v Sądu by ſie to niedźiáło / tedy przyśięgą odeydźie. Támże glo.

Iáko ſie pożyczána rzecz dwoiáko rozumie. Maſz wyżey w ſłowie Dobrá.

Pożyczánych rzeczy / yż ſie nikt indźie vpominác niemoże / iedno v tego ktoremu pożyczył álbo v iego potomkow. Maſz wyżey w ſłowie Fánt.

Cokolwiek komu pożyczono/álbo iáwnie zwierzo-
no będźie pod świádectwem trzech mężow/w tym o złodźieyſtwo álbo
o łupieſtwo obwinion być niemoże. Wſzákże po trzykroć záwſze przez
dwie Niedźieli ma być prypozywan do Sądu/on ktory tákowych rze-
czy pożyczył/álbo zwierzył/ àby ich Sądownie bronił iezli chce. Czego
iezliby nie vczynił/tedy Actor będźie w one rzeczy w wiązan: Ale o tym
terminie ow ktory rzeczy ma v śiebie/powinien onemu ktory ich pożyczył/
àlbo zwierzył/oblicznie w domu iego oznaymić/y opowiedźieć/iezli chce
ſzkody vydź. Może też pożyczána rzecz ten ktoremu iey pożyczono/zá-
rázem ná początku ſpráwy / przy bytnośći Actorowey wrocić onemu
ktory iey pożyczył. Jeżliby też kto dał drugiemu cokolwiek do ſcho-
wánia/á wtymby one rzecz zgubił / álboby mu ią wydárto / álboby mu
też zgorzáłá: tàkże iezliby bydlę było á zdechło/ tedy nie będźie winien/
by iedno przyśiągł że do tego przyczyny niedał. Spec. Sax. lib. iij.
arti. v. tex.

Tu báczyć będźieſz/yż o rzeczy pożyczáne álbo zwierzone / żaden zło-
dźieyſtwá ieden drugiemu zàdáwáć niemoże / gdyż złodźieyſtwo nic
innego nie ieſt/ iedno zdrádliwe vymowánie rzeczy cudzych: co śię tu nie
dźieie/záczym śię też złodźieyſtwá zádáwáć niegodźi/ temu/ komu co iá-
wnie pożyczono àlbo zwierzono będźie. Aleby tu mogł kto ſpytàć/
powinienli iuż ták káżdy iáwnie czynić gdy co do ſchowánia dáie / àlbo
przymuie/á iezliby tego iáwnie nie vczynił/ mali iuż być o złodźieyſtwo
oſkárzon? Mowią niektorzy / yż może / àbowiem kto ták czyie rzeczy S. S. lib. ij.
chce chowáć/áby mu złodźieyſtwá nie zádàwano/ma to iáwnie przymo- xxxvi.
wáć/ y iáwnie chowáć: Bo kto rzecz kradźioną ſkryćie chowa/rowien & xxxix.
ieſt złodźieiowi. Przećiwko temu záśię ſą práwá ktore mowią / yż zło- S.S. lib: ij.
dźieyſtwá żaden nieczyni/ ktory zdrádliwie rzeczy cudzey dla ſwego po- art. xlij.
żytku nie bierze. Ale ábyś te przećiwność porownał/ muśiſz wiedźieć
rozność Złodźieyſtwá/y krádźioney rzeczy: Bo czáſem y rzecz krádźio-
na/ y złodźieyſtwo/ poſpołu bywàią / y o to przećiwko winnemu prá-
wem czynić może/ iáko ſą złodźieie. Czáſem też y złodźieyſtwo y rzecz
krádźiona będźie / á przedśię przećiwko obwinionemu o złodźieyſtwo
prawem czynić śię niegodźi/ iáko gdy ſługá poniewolny Pánu / Syn
Oycu/álbo Zoná Mężowi co weźmie/ będąc pod iego mocą. Nádto
bywa też czáſem złodźieyſtwo y o nie winę dáć może / á przedśię rzecz
wźięta krádźiona nie będźie / to ieſt nie będźie rzecz ſamá w ſobie táka/
ktoreyby dawnośćią otrzymáć niemożono / iáko więc krádźione rzeczy
otrzymáne być niemogą. Jáko gdyby kto ſwoy własny fánt v kogo
innego záſtáwiony/potáiemnie wźiął. ¶ To też coś w tercie ſłyſzał/
yż tákie rzeczy iáwnie y pod świádectwem chowáne być máią / rozu-

I. M. artk. lvi.

S.S.lib.ij. arti.xiij.

mieć ták maß/yż nie ináčzey máią być chowáne / iedno iáko ſię według práwá godźi. Przeto ieżličby kto pieniądze dał ſchowáć / tákże koniá/álbo bydlę : tedy one pieniądze do ſkrzynie włożyß / ták ie iáwnie ſchowaß / iákobyś też koniá do ſtáynie poſtáwił / álbo bydle ná pole pognał. Jeżličby też kto rzecž krádźioną dał tym vmyſłem / áby ią v čiebie náleźiono/y áby ćię do tego przywiodł / żeby čiebie / á nie iego z onym licem poimano / tedy zoſtánieß bez winy / ále ieżliby ſię on tego záprzał/winę y emendę przepádnieß. ❡ Będźieß też tu wiedźiał/rożność miedzy rzečzą pożyčzáną / vżyčzáną / y zwierzoną. Pożyčzána rzecž ieſt gdy mi čzego ták daß / żemči iuż oney wráčáć niepowiñien/ále tylko iey podobną/ iáko gdybyś mi pieniedźy pożyčzył / álbo rzečzy iákiey ktoraby ßłá ná wagę / niepowiñienemči iuż onychże twoich pieniedzy wráčáć/ ále kiedyč tákie y ták wiele oddam/będę od čiebie wolen: á choćby też pieniądze komu pożyčzone zginęły / przedſię ie zápłáčić powiñien. Vżyčzona záſię rzecž/to ieſt/gdy komu ná potrzebę čzego vżyčzą/ iáko koniá/ßáty / y tym podobnych / tá od rzečzy pożyčzoney rożna ieſt troiákim ſpoſobem. Naprzod yß rzečzy vżyčzoney vżywáć niemożeß / áni dłużey / áni ináčzey iedno ták iákoč iey vżyčzono. (Jeżlibyś ináčzey včzynił/muśiß ią płáčić.) Powtore/ yżeś powiñien onęż rzecž wroćić ktoyč vżyčzono / á ñie inną iey podobną. Potrzečie / ieżliby kto rzecž vżyčzoną chował iákoby mogł nalepiey. (á to chowánie ma być wietße y pilnieyße/niż ſwych włáſnych rzečzy.) á ſtáłáby ſię w niey iáka ßkodá / bez winy y niedbáłośći iego/ niepowiñien iey płáčić/wyiąwßy by to przy contráctčie obiecał. (bo ieżlibyś w ten čzás / gdyč koniá pożyčzáią / przyrzekł : yż go chceß zápłáčić / ieżliby ſię w nim iáka ßkoda ſtáłá / álbo ieżlibyś go ná čzás zámierzony nie oddał/ iuż go będźieß powiñien zápłáčić.) Wßákże ſię to ták według práwá Ceſárſkiego záchowuie. Ale według náßego Száſkiego práwá vżyčzoną rzecž káżdy nienárußoną wroćić / álbo według ßácunku zápłáčić powiñien (iákoś z tego Artykułu ſłyßał wyżey w ſłowie Fánt.)

Zwierzona rzecž záſię ieſt / gdy co komu do ſchowánia dádzą / álbo zwierzą/čzego on vżywáć niema/á płáčić iey też niepowiñien / ieżli zginie/choćby ią też niedbále chował/ wyiąwßy by iákokolwiek oney ßkody wiñien był. Przytym też coś w textčie ſłyßał/yż ma być obwießčzon ten ktory rzečzy do ſchowáñia dał / trzy rzečzy báčzyć maß. Pierwßa/ yż ieżliby tám ten nieſtánął / álbo żeby był potrzebą iáką inßą zábáwiony/tedy ow przedſię v ktorego ſię onych rzečzy ieto nič nieſtráči/ bo nie iego były. Druga/ ieżliby też ſtánął/ y rzečzy ſwych obronił / tedy też ow przedſię nič nie wygra/bo nie pánem/ ále tylko ſtrożem onych rzečzy był. Trzečia/yż też y owemu ktory do ſchowánia dał / oná ſpráwá nič nie záßkodźi / ieżli niedopuśči Actorowi rzečzy onych dawnośćią wytrzymáć. Támże glo.

Ktoby koniá álbo Szat drugiemu do pewnego czásu pożyczył/ á onby to dłużey przy sobie zátrzymał/ skoro wierzyciel o to skárgę położy/powinien to ow zárázem wrocić. A ieżliby się co zepsowáło/powinien nagrodźić: wszákże w tym on ktory zátrzymał/złodzieystwá álbo łupiestwá nie iest winien/ dlatego/ yż ich ow dobrowolnie pożyczył. Wolno się też káżdemu według práwá iać dobr swoich/ ktore nád czás zámierzony kto drugi v siebie niesłusznie zátrzymywa. Spe. Saxon. lib. iij.art xxii. tex.

Jáko iedni z pożytkiem drudzy bez pożytku rzeczy swych pożyczáią. Maß wyżey w słowie Dług.

Rzeczy pożyczánych gdy kto zá Decretem Sedźiego nie wroći/álbo nie zápłáci/winę Sedźiemu y stronie emendę przepada. Spec. Sax. lib. iij. art. xliij. glo.

Pátrz więcey w słowiech Dobrá. Fánt. Zwierzona rzecz.

Práwo.

Práwo troiákie iest/ Boże/ Mieyskie/ y Ziemskie.

Boże práwo iest/ ktore sam Pan Bog od początku świátá postánowił/ z przyrodzonym niejákim zakonem/iáko był Adámowi y Ewie vstáwił/ v ktorym Kośćioł swoy powszechny vtwierdźił †. Co y dźiś Chrześćiánstwo trzymáć ma zá práwo. Jest też y to Boże práwo/ ktore sam Pan Bog Kośćiołowi Rzymskiemu vstáwił / temi słowy kiedy powiedźiał: Ecce duo gladij. Oto dwá mieczе. Jeden ma mieć Papież á drugi Cesarz. A tym iest rozdźielona świecka władza od duchowney. A stądże y podźiśieyszy dźień ma zwierzchność Rzymska dwá mieczá. Swiecki z strony ś. Jáná/ á Duchowny z strony ś. Piotrá/ záczym powinnismy Papieżowi być posłuszni w sprawách władzey Duchowney należących / tákże wszytkim Arcibiskupom/ Biskupom/ Opátom/ Proboszczom/ Plebanom/y ich namiestnikom. † Mieyskie práwo iest ktore ludźie iednego Miástá postánowiwszy miedzy sobą trzymáią/cześćią z vchwał/y wilkierzow/cześćią z stárodawnego zwyczáiu/ iáko według práwá od Kárlá Cesarzá postánowionego / ktore Mieszczánie Koleńscy nád Renem / Máydeburscy y inszy według swych wilkierzow / y vchwał máią / vzywáią. Ziemskie práwo iest / ktore ludźie iedney Ziemie/ álbo iednego Powiátu

miedzy ſobą ſtánowią. Jáko zá cżáſu Alexándrá wielkiego / y przedtym ieſzcże gdy ludźie woyny wſzcżynáli. Vſtáwiono było áby na woynie poimány inſzym więźniem / álbo śrebrem / álbo złotem był wybáwion / á kto tego niemiał/tedy niewolnikiem y ſługą być muśiał. Iur. Municip. art. i. tex.

Spráwiedliwość ieſt ſtátecżny / nieodmienny / á práwie wiecżny vmyſł/ káżdemu to do cżego práwo ma / oddáwáć. Albo ták / Spráwiedliwość ieſt oſláchcenie vmyſłu poſpolitym pożytkiem chowáne káżdemu iego zacność y záſługi przyznawáiace / Bogu nabożeńſtwo/ rodźicom vććiwość/ ſtárſzym poſłuſzeńſtwo/ ſobie rownym zgode / młodſzym ćwicżenie/ſobie cżyſtość / á vbogim y potrzebuiącym lutość ſkutecżną. Práwo záś ieſt/nauká álbo ćwicżenie dobrego y ſłuſznego. Bo w ten cżás ſpráwiedliwość cżyniemy kiedy dobrego y ſłuſznego vmieietność ſkutkiem wyznawamy/y vcżymy/ ſłuſzne od nieſłuſznego/godne od niegodnego/rozeznáiąc/á dobre ludźie nietylko boiáźnią karánia/ ále też y nádźieią pewney nagrody / mnożąc. Summá wſzyſtkiego práwá ieſt/ vććiwie y według Bogá żyć / drugiego nieobrážáć/ káżdemu to dáwáć/ do cżego práwo ma.

Niektorzy też ták práwo opiſuią. Práwo ieſt vſtáwá rozrządźenie/ álbo porządne poſtánowienie/ pánuiącego miedzy poddánymi / á ten Pan ieſt/álbo ſam Pan Bog/álbo przyrodźenie/ álbo cżłowiek. Skąd práwo w poſpolitośći troiakie ieſt. Boże/przyrodzone/ y ludzkie. Boże práwo ieſt / iákoś w texćie ſłyſzał / ktore ſam Pan Bog od pocżątku świátá/przyrodzonym nieiákim złącżeniem (iáko Adámowi y Ewie) poſtánowił/ y wſzytkiemu Chrześćiáńſtwu podał / y vtwierdźił. Przyrodzone práwo ieſt/ktore z nátchnienia ſamego przyrodzenia / á nie z vſtaw ludzkich wſzelkiemu ſtworzeniu poſpolite ieſt/ álbo ktorego przyrodźenie wſzelkich źwierząt náucżyło : bo to práwo nie tylko ſamych ludźi włáſne ieſt / ále wſzelkim zwierzętom ktore ſie ná powietrzu/ ná źiemi/y w morzu rodzą / poſpolite. Stąd pochodźi złącżenie ſamcá y ſamice/ co my małżeńſtwem zowiemy. Stąd też rodźenie y wychowánie płodu/iáko to ná oko widźiemy/że y inne wſzytkie źwierzętá/iákąś wiádomość álbo rozrywkę tego práwá máią. Stądże poſpolite wſzytkich rzecży vżywánie/wolność poſpolita y nábyćie/álbo vżywánie tego wſzytkiego co przyrodźenie z niebá z źiemie/ y z morzá wypuſzcża. To práwo oſobliwie ze cżterech przycżyn przyrodzonym ieſt názwáne. Naprzod/yż go ſámo przyrodźenie wſzyſtkich ludźi vcży. Druga / yż ieſt wſzytkim poſpolite. Trzećia / yż rzecży ſłuſzne roſkázuie/ iáko kto komu co przyrzecże / ieſt to rzecż z przyrodzenia ſłuſzna / áby temu doſyć /vcżynił. Cżwarta / yż ieſt ſámo w ſobie vććiwe : zácżym nie przyſtoiey / áby w tym práwie kto co nie vććiwego ſtroić miał :

Jáko yż dźiećiom nierozumnym ßkodźić niemamy / ꝛc. Ludzkim záśie práwem to zową / co ludźie dla záchowánia społeczności ludzki postánowią / ktore bywa doskonáłe vstáwámi obiczáymi / y zwyczáiem. A to yż śie od przyrodzonego odstrzeliło łácno káżdy obáczyć może / bo tám to wßytkich zwierząt pospolite / á to sámych ludźi własne iest. To tedy práwo ludzkie rożne y rozmáite w sobie iest / iáko niżey vsłyßyß. A naprzod / Ius Gentium iest práwo wßystkim narodom pospolite / ktorego wßytcy narodowie rowno vżywáią / y przestrzegáią / ktore práwo zá zwyczáiem y zá potrzebą ludzką ludźie sobie spolnie stanowili. Z tego práwá pochodźi / ábyśmy Bogá chwalili / oyczyznie służyli / gwałtowi śie bronili: tákże contrácty / y zmowy / ktore v wßytkich narodow máią mieysce: ztąd kupná / przedawánie / naymy / towárzystwá mieysc álbo śiedlisk ośieżenie / budowánia / obrony / przymierza / pomknienie pokoiu / bespieczność poselska / iednego od drugiego od dźielenie / stánowienie Krolestw / Páństw rozdźielenie / gránic zámierzenie: á práwem Bożym te wßystkie rzeczy spolne są / ále práwem tym pospolitym to moie / to cudze. Záczym nástáły więzienia / służby / y niewola / ktore práwu przyrodzonemu są przećiwne. (Práwo Ziemskie iest ktore ludźie iednego Páństwá / álbo iedney Ziemie vstáwią / y miedzy sobą trzymáią / iáko iest práwo Ziemskie / Sáskie / Spe: Sáx: názwáne / álbo práwo Ziemskie / Slácheckie Krolestwá Polskie° / y inße.) Práwo Mieyskie iest / ktore sobie ludźie iednego Miástá dla Bogá / y dla ludźi stánowią / y zá własne práwo onego Miástá trzymáią. Bo gdy ludźie pospołu mießkáć / á Miástá stanowić y budowáć poczęli / tedy cokolwiek miedzy sobą według zdánia swego postánowili / to własne ich práwo było. Jáko gdy Enoch Syn Kaimow miásto zbudował / ktore od swego imienia Enoch przezwał. Tám naprzod ludźie Mieyskie práwo trzymáli. To miedzy sobą postánowiwßy / yż cokolwiek kto z pracey swy nábył / áby to iego własne było. Rycerskie álbo woienne práwo iest obwießczenie podnieśienia woyny / obyczay bránia / y stánowienia przymierza / zá pewnymi znáki wyśćie przećiw nieprzyiaćielowi / álbo bitwy stoczenie / záś zá pewnymi znáki odpoczynienie kárność wystepkow Rycerskich / stopnie dostoieństw / wysługá / łupu dźielenie / y według osob / pracy / y zasług káżdego rozdawánie / ztąd potym przychodzą żołdy / iurgielty / y inne Rycerskie wysługi y opátrzenia / (Práwo Lenne ktore też Rycerskim zową / iest kiedy iákiemu Rycerskiemu człowiekowi / ná woynie zásłużonemu / bywáią dáne dobrá iákie do żywotá / álbo do pokolenia potomkow iego / áby z nich posługá iáka / álbo ziemi / álbo pánu szłá. Z tego práwá weselą śie y vżywáią go pospolićie Książętá / Panowie / y inni Rycerskie° stanu ludźie.) Práwo iáwne álbo pospolite. IVS Publicum, iest to ktore śie śćiąga do pożytku pospolitego / iáko są rzeczy świecone / zwierzchność álbo

przeło-

przełożeństwo / y kápłáństwo. (Abowiem gdyby kto kápłana obraził / rzeczy świecone pokradł / álbo złupił / ten od káżdego iáko o iáwny y pospolity wystepek może być oskárżon. Sciaga sie też to práwo y do tego / áby sie w bronách w murzech mieyskich / y námieyscách świeconych nic hániebnego niedziáło / Sedziom / Kaplanom / Vrzedowi / áby despectow niewyrządzono / &c.) Było też v Rzymian práwo ktore od Qwiriná IVS Quiritum zwano / co też niektorzy Rzymskim práwem zową / dlatego / yż właśnie sámym tylko Rzymiánom służy: iákoż go też żaden inszy narod nie vżywa / iedno sámi Rzymiánie w tym sie też zámykáia dziedzictwá / opieki / vmowy / zá długim vżywániem dobr ośiezenie. etc.

Práwo dlatego iest postánowione / áby boiaźń karánia ludzka rospustność / y wszeteczeństwo hámowáłá / áby miedzy niezbożnymi ludźmi niewinność bespieczna byłá: Tákże áby we złych ludziách strászliwym karániem chuć vszkodzenia bliźniego / y zbytnia śmiáłość vśmierzona byłá. A to práwo ma być vczciwe / spráwiedliwe / ku wypełnieniu podobne / według przyrodzenia y zwyczáiu / oyczyźnie stánowione / mieyscu y czásowi przystoyne / potrzebne / pożyteczne / iásne / w ktorym by nic trudnego / y nic watpliwego nie było / nie dla własnego / ále dla pospolitego pożytku vchwalone: Co wszystko spilnością ma być opátrzono / przedtym niż zámknione y postánowione bedzie / bo potym to iest gdy iuż postánowione / y obiáwione bedzie iuż sie nie godzi o nim / iezli słusznie / álbo niesłusznie vznáwáć / ále iuż muśi iákiekolwiek bedzie według niego sądzić. Támże glo. Spec. Saxon. lib. i. in Prologo.

Troiákich praw Sáxonowie nád wola Kárłá Cesárzá dostąpili. Naprzod Szwábskiego práwá z nienawiści przeciwko Białymgłowom † ktore im pobráne y zesromocone były / gdy Shwabowie w Sáską ziemie wtárgneli. † Drugie / yż czegokolwiek Sásin v Sadu nie vczyni / iezli sie tego bedzie chciał odprzyśiądz / to mu bedzie wolno choćby dostáteczny dowod iáki był. ☞ Ale to práwo odrzucone iest dlatego / yż sie przeciwi práwu Bożemu / ktore chce / áby w vstách dwu álbo trzech było wszelkie zupełne słowo / to iest dowod : * á ktemu yż przyśiegá tám dopiero mieysce ma / gdy inszych dowodow niemasz. Wszákże to ták rozumieć masz / yż tám káżdemu do przyśiegi przychodzi / gdzie cielesnego y iásnego iákiego dowodu niemász / gdyż y Sásin według sámegosz Sáskiego práwá może być świádectwem pokonan (chybá tám / gdzie nań gołymi słowy żáłuia / słowy też przez przyśiege odeydzie / y bywa w ten czás słowom ie wierzono gdy przyśieże / w tym coby sie v Sadu niedziáło / á to z tey przyczyny / yż práwo skłonnieysze iest pozwánemu niż Actorowi.) ☞

* S.S. lib. i. ar. vij. viij. xiij. xv. & lxiiij. Lib. ij. arti. vi. xxij. & lxjx. lib. iij. artic. vij. xxi. xxiiij. xxv. xxvij. xxviij. et xxx.

Trzećie prawo/yż w Sáſkiey Ziemi przed wßelákim Sądem niemoże byč tak Spráwiedliwy Decret ſkazan/ ktoregoby Sáſiu nágánić niemogł/ gdy ſie w tym weźmie ná ſwą reke/ ták yż iezliby ſamośiodm przećiwko drugim śiedmiom boiował/ tedy tám tá ſtroná Decret otrzyma/ v ktorey bedźie wiecey zwyćiezcow.

❧ A to tez práwo odrzucono/ bo Decret ſpráwiedliwy ma być chowan/ á komuby ſie niepodobał może od niego ápelowáć. Nádto mogłbyſte kto z przepußczenia Bożego tráfić/ yżby w tákim boiu y ten mogł być zwyćiezon/ ktory ſpráwiedliwą rzecz ma: iákoß podobno czytaß/ gdy Pokolenie Beniámin z drugimi Izráhelſkimi Pokoleńmi walczyło † przeto przez tákowy boy/ álbo zwyćieſtwo niemoże być żadna rzecz ſpráwiedliwa nieſpráwiedliwą/ á nieſpráwiedliwa ſpráwiedliwą†. A to coś w texćie ſłyßał/ yż tych praw Sáxonowie doſtáli nad wolą Ceſárſką/ to nie ták rozumieć maß/ áby ſie to bez iego woley dziać miáło: boby ták to práwo (ktorego bez woley CEſárſkiey żaden ſtánowić niemoże) nikczemne y nieważne było. Ale to ták bedźieß rozumiał/ yż áczkolwiek im Kárzeł CEſarz ná te trzy ártykuły nierádźił; wßákże im to/ ná vporne ich náſtawánie z pewnych y ſłußnych przyczyn/ potwierdźił. To tez coś o Szwabſkim práwie ſłyßał/ rozumieć maß o Białychgłowách ktore z narodu Szwábſkiego † ſtám tych Białychgłow † idą/ że te tylko dźiedźictwá niebiorą. Gdyż wedlug práwá Sáſkiego/ ták Białegłowy ktoreby z ich rodu nie były/ iáko y Mężczyzny dźiedźictwo biorą. ❧ — I. M. ar. xiij. — S. S. lib. i. artic. V. & xvij.

A do tego wßytkiego zoſtáli przy wßytkich ſwoich

práwiech ſtárych/ y zwyczáiách/ ktoreby nie były wierze Chrześćiáńſkiey przećiwne. ❧ Abowiem Sáxonowowie poki ſie ná wiárę krześćiáńſką nie náwroćili/ y Páńſtwu Rzymſkiemu nie podlegli/ praw żadnych niemieli/ iedno zwyczáie. Specu Saxo: lib: i. articu: xviij. Tex. et glo.

Práwá vmieć niepowinni/ y nic im nießkodźi choć go nieumieią/ Zołnierze/ dźieći/ Białegłowy/ y chłopi/ álbo oracże. Spec. Saxon. lib. i. art. xxviij. tex.

Trzy rzeczy ſą w práwie piſánym/ ktore ſie práwu przyrodzonemu przećiwią. Pierwßa/ yż ludźie ktorzy z przyrodzenia wolni ſą (gdyż wßytkich przyrodzenie wolnymi rodźi) práwem piſánym niewolnikámi ſie ſtáią. Záczym CEſárze chcąc wolność przyrodzoną ludzką porátowáć/ poſtánowili pewne ſpoſoby ktoremi niewolnik wolnym być — S. S. lib: iij. artü: xlij.

może. Druga rzecz iest / ktora się prawu przyrodzanemu przeciwi / yż ludźie mogą być nie dobrze vrodzeni / gdyż według przyrodzenia wszyscy się dobrze rodzą. A przeto też są pewne prawa postanowione / za ktorymi ludźie nie dobrze vrodzeni / dobrymi być mogą. Trzecia yż dobra swe według prawa pisanego wolno każdemu y w chorobie było oddalić / ale yż się zatym trafiało / że niepobożni rodzice dźieci swe w nedzy zostawiali / co było y iest przeciwko miłości przyrodzoney. Przeto są y w tym pewne prawa postanowione / ktore opisuią / iako wiele kto potomkom swym zostawić ma / y zatym też Saxonowie około darow osobliwe prawa swe maią. O ktorych wyżey w słowie Dar szytay. Spe. Saxo: lib: j. atti: lij. glo.

S.S. lib. j. arti. xviij. lib. iij. artic. xliiij.

W tym co w Prawie Saskim opisano nie iest / mamy się vćiekać do zwyczaiow / a potym do starych praw: a gdźieby tych niedostawało / tedy się mamy zachować według praw / tak Cesarskich / iako y Duchownych / bo tym każdy podległ. Spec. Saxon: lib: ij. artic: xxxvj. glo.

Iż się przystoiey wywiadować przyczyn / dla ktorych takie albo owakie prawo iest postanowinione. Masz niżey w słowie Wargelt.

Patrz wiecey niżey w słowie Vstawa.

(:) ✠ (:) (:) ✠ (:)

Przedanie.

Przedawca według prawa pospolitego powinien bronić / y zastapić onego ktoremu przedał / w prawie iego / to iest tego ktory kupił / a to czynić powinien swym własnym kosztem / wyiawszy by miedzy sobą inaczey postanowili. Spe. Sax. lib. ij. art. xxxvi. glo.

Przedanie y obowiązanie / albo zastawa w czym rozne są. Masz wyżey w słowie Dobra.

Co też za rozność iest miedzy przedaniem / a miedzy naymem. Masz wyżey w słowie Naiem.

S.S. lib: i. art. lxx.

Rzeczy przedany gdyby się kto sądownie iał / to przedawcy ma być oznaymiono / y on bronić powinien. Ale ieżliby się temu ktory kupił / w rzeczy kupioney krzywda albo gwałt iaki stał / to się na przedawce

nieściągał /

nieściąga/ y bronić tàm nie iest powinien. Spec. Saxon. lib. iij. articu. iiij. glo.

W kàżdey rzeczy przedáyney/ w ktorey iáka vłomność álbo niewárunek być może/ powinien Przedáwcá Kupcá bronić y zástapić/ według práwá tárgowego/ y według zwyczáiow/ y vstaw kupieckich. A osobliwie powinien ślubowáć/ zá táki warunek z rázu obaczon/ y rozeznan być niemoże/ á przedśie śie wiec w rzeczy przedáney náyduie. Iur. Municip. xcix. glo. S.S. lib. j. arti. ix.

A ieżliby śie w tych towárzech potym fálß iáki nálazł/ iáko ma przedawcá odeydź/ álbo ßkode kupcowi nágrodźić. Maß wyżey w słowie Fálß.

Jest ich wiele ktorzy rzeczy nie swoie przedawáią/ záczym y wárowáć álbo bronić rzeczy przedáney niemogą/ ábowiem kto co przedáć chce/ to ma być iego właśne/ y tego może y powinien bronić/ bo ináczey byłby mian zá złodźieiá. Záczym tu kto będźie mogł spytáć. Jeżliby kto właśność álbo dźiedźictwo swoie przedał (á dowiodłby tego listy/ álbo inßemi dowody/ że iest iego właśne/ álbo że to zá swe właśne dobrze nábyte pieniądze kupił/ y przez Decretá Sądowe otrzymał/ ták żeby mu wolno one właśność przedáć y wzdáć/ á on ktory kupił/ wßedłby też do oney właśności.) Jáko długo przedawcá onego ktory kupił/ bronić powinien. Odpowieß/ że káżdy ktory co swego przedáie/ powinien kupcá bronić rok y ßeść niedźiel/ przećiwko tym ktorzy tám obecnie mießkáią/ á przećiwko niebytnym trzydźieśći lat y rok/ y ßeść niedźiel/ á zgołá poki żyw/ według práwá. S.S. lib. j. ar. ix. lib. ij. art. xxxvi. lib. iij. artic. iiij. S.S. lib. ij. xxix. lib. iij. arti. iiij.

Tu maß wiedźieć/ że káżdy przedawcá kupcá bronić w rzeczy przedáney powinien. Bo gdy śie kupno álbo przedánie iákieykolwiek rzeczy/ zwłaszczá właśności dźieie/ potrzebá tego/ áby śie to przed Sądem dźiáło/ áby tám zárázem ono kupno potwierdzone/ y wzdánie opowiedźiane według práwá było/ to dlatego/ ieżliby kto potym onych dobr dochodźić chćiał/ áby to przed onym práwem v ktorego wzdawano/ czynił/ y áby o w tym śnádniey wzdánia dowieść mogł.

Wzdánie też niema być indźiey/ iedno przed onym Sądem/ ktoremu dobrá podległy. A przedánie/ ieźli ma być ważne/ tedy ma być z miánowániem dobr onych/ y wyrozumnemi słowy vczynione/ przy ludźiách/ álbo przez zápis/ według zwyczáiu Ziemie oney/ ták áby śie zás bez przyzwolenia obudwu/ to iest/ kupcá y przedawce nie wstęczyło/ iáko też przedánie niczby nieważyło/ gdyby wola y przyzwolenie obudwu nie przystąpiło/ y gdyby kupiec zárąz w dobrá kupione nie wßedł.

Spytáćby też tu ieszcze kto mogł. Gdyby dwá około kupná y przedánia rzeczy iákikolwiek stánowili / á iedenby z nich dostátecznie onego targu niezkończył / ániby summy álbo zápłáty miánował / ważneli ono przedánie czy nie? Odpowieß. Jeżliby ći miedzy sobą nie dotárgowáli (áni summy zá ktorą przedano / miánowáli) † aniby sie ieden drugiemu tárgu vpominał / áleby obádwá milczeli † tedy ono przedánie nic nieważy (bo przy káżdym tárgu zápłátę miánowáć potrzebá.

Jeszczeby kto spytał. Gdyby dwá około przedánia vmowę táką vczynili / ieżliby mu kupiec pieniądze viścił / álbo záręczył / ták áby on ná tym przestał / zátymby kupiec wszedł w dobrá / przedawca też część pieniedzy wziął / á ostátká zápłáty nie byłoby czásu náznáczonego / kupiec zápłáty nic viściwszy / y dobr vżywawszy rok y dzień / potymby powiedział że vmowy strzymáć / áni zápłáty viśćić niemoże / przedáwcáby sie domagał rumowánia y wyprzątnienia dobr / kupiecby zás bronił / dowodząc posessyey dobr onych (sámotrzeć) y niechcąc z nich wynidź / dokądby mu zás pieniedzy iego niewroćił / powinienli tu kupiec dobrá pieniedzy niewziąwszy wyprzątnąć / y niemáiąli pieniądze przy przedawcy zostáć / ponieważ kupiec dobr vżywał / á vmowy trzymáć niemogł / czyli zás ma przedawcá pieniądze wroćić? Odpowieß. Kiedy kto własność álbo dziedzictwo drugiemu przeda / tym sposobem / ieżliby kupiec vmowie dosyć vczynił / y zapłátę viścił / y wziąłby iuż ná to co pieniedzy przedawcá / á potym kupiec vmowę zrzući / vżywawszy dobr onych rok y sześć niedziel / mniey álbo wiecey / tedy kupiec dobr onych ośieść niemoże według práwá / ále ie wyprzątnąc powinien. A ieżliby przedawcá co pieniedzy ná to wziął / tedy ich kupcowi wroćić nie powinien / dlatego / że mu vżywánia dobr onych przeszkodził / wyiąwszy by ináczey miedzy sobą postánowili. A ták ieżliby przedawcá kupcowi co przyrzekł / ma go práwem pátrzyć / ále nie pierwey / áże mu dobrá wyprzątnie. (Bo sie oná vmowá / y targ wniwecz obroćił / nie z strony przedawce / ále z strony kupcá.)

S. S lib. j. a. ix. lib. iij. a. xl. iiij.

Mogłby ieszcze kto spytáć / przedałby kto dobrá drugiemu / y kupiecby iuż wszedł w posessyą / w tymby sie szkodá w onych dobrách przez ogień / álbo przez wodę stáłá / przedawcáby sie vpominał zapłáty zá dom / álbo zá dobrá przedáne. Kupiecby powiedział / żemći ia kupił dom / ále mi ieszcze nie iest wzdány / y tá szkodá bez mey winy sie stáłá przedtym niżem wzdánia doszedł. A ták pytam ná práwie / ieżli ia mam ná tym szkodowáć / á iemu dom niewzdány płáćić: á ieżli mi on ráczey domu puśćić niema / álbo co iest według práwá? Owby zás mowił: gdyż sie do kupná zna / y w domu iuż iáko Gospodarz mieszkał / á iam mu zá żadną szkodę nie przyrzekał / gotowem był záwsze

dom

dom wzdáć/ by mi iedno był oſtatká dopłácił: pytam ná práwie/ ácz mi pieniędzy/ ktore mi bez żadney wymowy obiecał/ zápłáćić niema: ponieważ on iuż poſeſſyey domu doſzedł/ y ácz mi tá ſzkodá ktora ſię bez mey przyczyny ſtáłá/ co ſzkodźić/ albo iemu pomoc ma? Odpowieſz. Ponieważ ſię targ doſtáteczny domu przedánego ſtał/ ná ktory przedawcá część pieniędzy wziął/ y ktorego kupiec w pokoiu vżywał/ á przedawcá ſię wzdánia nie zbraniał/ y kupiec to przedánie zadátkiem potwierdziwſzy w dobrá przedtym niż ſię ſzkodá ſtáłá/ wſzedł/ przeto powinien domu dopłáćić/ á ſzkodá kupcowá będzie/ nie przedawce. Dlatego/ że kupiec niebeſpieczeńſtwo y ſzkodę rzeczy kupioney nośi/ á nie przedawcá/ ponieważ dobrá kupione w vżywánie wziął/ chociá wzdánie niedoſzło/ by iedno z obu ſtron targ był zeznány. Ale ieżliby kupiec w dobrá kupione niewſzedł/ áni ich vżywał/ choćby iuż ná nie co zádał/ choćby przedawcá kupna dowiodł/ tedy ſię bliżſzy odwieść ieźli chce/ á to ieźli wzdánie niedoſzło/ ktorymby go pokonáć mogł. Wſzákże pieniądze zádáne tráći/ ktorych ieżliby ſię potym vpominał/ tedy powinien námienić ſkąd/ zá co/ á iáko mu to winien. Jeźli rzecze/ że mu te pieniądze dał w ten czás kiedy v niego dom/ álbo co innego tárgował/ y w tymby ſię iuż do tárgu zeznał/ tedy przedawcá bliżſzy nań kupna dowieść/ niżby on odeydź miał. A ták kupiec płácu/ á przedawcá pieniędzy doydzie.

Tu w káżdym kupnie y przedániu to maſz mieć ná bácznośći/ że iákakolwiek vmowá miedzy kupcem á przedawcą poſtánowiona będzie: iáko kiedy kto z kim targ vczyni ná wino/ zboże/ Koniá/ álbo inſze bydło/ álbo ná cokolwiek innego tym ſpoſobem/ by iedno zapłáte viścił/ álbo zápłáćił/ álbo by iedno oná rzecz byłá wolna/ álbo mogłá być broniona/ álbo by iedno bydlę zdrowe/ álbo ná probę dáne było/ álbo cokolwiek tákiego. W tymby ſię ſzkodá iáka w rzeczy przedáney ſtáłá/ á toby ſobie kupiec wymowił/ y pod oną vmową zoſtáwiłby one rzecz przy pzredawcy/ á tegoby wſzyſtkiego dowiedźiono ludźmi ktorzy przy tárgu byli/ y przytym też przyſięgą według práwá/ tedy tákowá vmowá/ poſtánowienie z pilnośćią trzymáne być ma. Ale ieżliby rzecz kupiona y w vżywánie wźięta bez żadney wymowki zoſtáwiona przedawcy y porucżona byłá/ á w tymby ſię ſzkodá ſtáłá/ á Przedawcá przyśięże/ że ſię to bez iego winy ſtáło/ zoſtánie bez ſzkody/ y cokolwiek zá one rzecz dano/ to ginie/ wyiąwſzy by ináczey miedzy ſobą poſtánowili. Vmowá tedy ktora ſię miedzy kupcem y przedawcą ſtawa/ wiecey ſię ściąga ná kupcá/ kiedy iuż rzecz kupioną w ſwą moc weźmie/ á on ktoremu ią porucża/ álbo przy ktorym ią zoſtáwia/ ſtrożem iuż tylko będźie/ á kto ſtrzeże rzeczy czyiey/ ták iáko ſwey własney/ á tego według práwá dowiedźie/ zoſtáie bez ſzkody. Bo vmowá/ álbo poſtánowienie ktore ſię miedzy niemi ſtáło/ by iedno dowiedźione było/ odmienia wſzel-

kie práwo. Toß rozumiey o ſukńie/ wińie/ oleiu/ korzeniu/ y inßych rzeczách wßytkich/ktore ſmákiem/widzeniem /dotkniemiem † miárą álbo liczbą † rozeznáne być mogą / ktore kupiwßy dźiś / á nie weźmie ich záraz(mogą ſie do iutrá ſkáźić.)† Tákże ieżliby mu w tym przedawcá inßy towar temu podobny podrzućił † tedy go iuż kupiec wziąć powińien/ ieżli go przedawcá z targu wypuśćić niechce. (wßákże z przedawcą práwem czynić o oßukánie może.) Iur. Municip. art. cxl. glo.

Pártz wiecey wyżey w ſłowie Dar/ w ſłowie Dobrá/ y w ſłowie Obroná.

Przekupien.

Jeżliby ktory Przekupień co wyſtąpił/ma być karan ná ſkorze/y ná włośiech/álbo grzywną ćießką/to ieſt dwádźieśćiá y ßeść ßelągow położy. Vſtáwá ná przekupnie tá ieſt:Dokąd á znák zwykły ná rynku wyſtáwion bedźie/dotąd ná przekup nic kupowáć niemáią/ áże gdy on znák zdeymą/tám dopiero/co chcą mogą kupowáć/wßákże ták/iáko by vſtaw mieyſkich nieprzeſtepowáli.Cze ieżliby ſie ktory dopuśćił/tedy przepada winę wyżey opiſaną/á ktemu to bedźie ná woliey y zdániu Rádźieckim/co bedą chćieli z niego wźiąć/ y choćia one pieniądze wezmą/ tedy przećie on Przekupień bezecnym zoſtáie ✠ bądź niewiáſtá / bądź meżczyzná † y iuż wiecey tákiemi śniednemi rzeczámi przekupowáć nie może. Iur, Municip. art. xix. tex.

Przyſiega.

Przyśiegi oſobliwie Sáſkie práwo pozwala / nawiecey ze trzech przyczyn. Pierwßa/yż w Sáſkim práwie kiedy ieden drugiego do przyśiegi przypuśći / iuż w oney ſpráwie gdy przyſieże dáley poſtepowáć przećiwko niemu niemoże. Abowiem według práwá ow iuż przez przyſiege wolen bedźie / á ktemu y Actor o krzywoprzyſieſtwo z nim czynić niemoże / ále iuż muśi oſtátek Pánu Bogu poruczyć. Druga przyczyná ieſt/ áby práwo Sáſkie wielkich trudnośći y záwikłánia w ſobie niemiáło/ále áby tym ſnádniey wßytkim ſpolne y iednákie było : gdyż ßczerość ieſt práwu przyiaćielem. Trzećia/yż gdyby dopußczono z nowu zás przećiwko temu práwem czynić / byłáby to zbytnia praca/y trudnośći by ſie zá tym przyczyniáło. Co w práwie być niema. Spec. Saxon. lib. j. articu. xviij. glo.

¶ Yż przećiwko iasnym rzeczom żaden przyśięgáć niemoże. Masz wyżey w słowie Dobrá / y w słowie Dowod.

Białegłowy gdy im przyśięgę skażą / tedy one sáme nie opiekunowie ich máią przyśięgáć. Masz wyżey w słowie Białagłowá.

W spráwach pokárnych in actionibus criminalibus niema być cug puszczan do przyśięgi / bo w tych potrzebá dowodu nád słońce iasnieyszego. W szákże sumnienie y niewiádomość przyśięgą mogą być dowiedzione. Nádto przyśięgá nieśćiąga śię nigdy ná to / o czym niemowiono / áni myślono / á w káżdey przyśiedze więcey trzebá mieć báczność ná vmysł/niżli ná słowa. Nádto/ieszcze przyśięgá z strony tego ktory przyśięga do ossoby śię tylko śćiąga/á z strony owego ktory przyśięgę przymuie / śćiąga śię do rzeczy / to iest / yż káżda przyśięgá nie ná potomki tego ktory przyśięga / ále ná tego ktory ią przymuie śćiąga śię iákoż zá przyśięgą zmárłego przodká swego / potomek niepowinien oney iurisditiey przyznáwáć. Co tak rozumieć masz / yż śię przyśięga ná potomki przyśięgáiącego nieśćiąga / ile do rzeczy duszných / ále ile do contráctu / tedy śię śćiąga / bo śię persona potomkową contráct nic nie odmieni. Specu: Saxo: lib: i. art: lxiij. glo.

Iż Sáxon tylko do przyśięgi bliższy / gdźieby krzywdę / álbo szkodę miał odnieść / ále nie tám gdźieby ią miał komu vczynić. Masz wyżey w słowie Dług.

Gdyby Kśiążetá/y Pánowie/álbo ossoby zacne pospołu śię z przyśięgły / á z tegoby Rzeszey † álbo Cesarzá † niewyięli/ ći Máiestat Páński y Rzeszą obrażáią. Spec: Saxo: lib: ij. arti: i. tex.

Wyrozumienie tego ártykułu iest/yż nietylko Kśiążetá y Pánowie / ále wszyscy inni / ktorzy śię sprzyśięgą być sobie ná pomocy/ powinni z tego Rzeczpospolitą wyiąć / ták áby śię ono ich sprzyśiężenie przećiwko niey nieśćiągáło. Czego ieźliby nie vczynili będą winni obrażenia Rzeczypospolitey. A karánie tych ktorzy śię ták sprzyśięgáią iest / yż ieźliby z przepomnienia y z niebacżenia wyiąć Rzeczypospolitą zániecháli/ tedy przepada káżdy z nich sto funtow złotá/á summy funt ma wynośić śiedmdźieśiąt y dwá pieniędzy złotych / z ktorych káżdy pieniądz ma ważyć szeląg we złoćie / á to ieźliby podeyrzenia iákiego złego o nich niebyło. Ale ieźliby to ták vpornie y ze złośći vczynili / tedy trácą y gárdło /y cześć /y dobrá /ták yż y ten ktoby śię zá nimi przyczyniał bezecnym śię sstáie. A tácy buntownicy ieźliby przećiwko Rzeszy

co vczy-

co vczynili / srozey bywáią karáni / niż gdyby przećiwko ossobie CEsárskiey co vczynili: bo CEsarz może vmrzeć / á Rzeszá przedśie nie vmrze. Tákich tedy buntow ktore sie dzieią miedzy Xiążety / miedzy Prowincyámi / y miedzy Miásty / ieżliby były práwu y zwyczáiowi przećiwne / y komu szkodliwe / trzymáć żaden niepowinien / wyiąwszy by sie dźiáły dla záchowánia pokoiu. Támże glo.

S. S. lib: ij. arti. x.

Gdy kto z boiáźni obietnicy dosyć nieczyni / ieżli sie stáie Krzywoprzysiezcą / tákże o czworákim krzywoprysiestwie. Masz wyżey w słowie KRZYwoprzysiestwo.

Jeźli sie godźi w świeto przysięgáć. Masz niżey w sło: Swieto.

Ktoby przysięge o dług czynić miáł / á nie vczyniłby

iey gdy czás náznáczony przydźie / vpada w onym długu / o ktory miáł przysięgáć / wyiąwszy by sie pomocną rzeczą zászczycił. A gdźieby oná przysięgá v Sądu obiecána byłá / tedy wine Sedźiemu / y stronie nágrode przepádnie. A ieżliby też pozwány był gotow przysiądz ná mieyscu / y ná terminie náznáczonym / á Actorby tego słucháć niechćiał / álboby nie stánał tedy ow y od przysięgi / y od długu bedźie wolen / ieźli tego bedźie mogł dowieść. Specu: Saxo: lib:ij. arti: xi. tex.

Masz wiedźieć / yż káżda przysięgá ma mieć trzech towárzyszow / to iest / prawde / rosądek / y spráwiedliwość: bo Jeremiasz Prorok ták o tym mowi: X bedą przysięgáć żywie Pan Bog w prawdźie / w rosądku / y w spráwiedliwośći. W prawdźie to iest według sumnienia áby to vsty mowił / co w sercu ma. W rosądku / to iest / áby oná przysięgá byłá z rosądkiem z drowego vmysłu / y z dobrym rozmysłem. Przeto szaleni / áni dźieci przysięgáć niemogą. W spráwiedliwośći / áby oná rzecz o ktorą przysięga / byłá słuszna / przystoyna y vczciwa / bo ináczey krzywoprzysiestwo y vpor bedźie. A winá krzywoprzysiestwá dobrowolnego / álbo tego ktory z wiádomośći krzywoprzysięgá iest / yż sie stáie bezecnym / y świadczyć niemoże / á ktemu y do żadnego dostoieństwá przypuszczon nie bedźie. A ieżliby Kápłan był w tym przekonan / stráći kápłaństwo / bo ten występek rowien iest nie tylko porubstwo / ále cudzołostwu y mężoboystwu dobrowolnemu. Słuszna tedy y przystoyna przysięgá ma być chowáná.

To prawo zábiega chytrośći niektorych ludźi / bo sie tráfić może / yż obwiniony gdy mu ná nastawánie drugiey strony przysięge skazą / czując sie być winnym / gdy czás przysięgi przydźie niestánie / chcąc przez to oney sprawy zbyć. A yż chytrość y oszukánie według prawá nikogo bronić niema. Przeto tu w texcie to opátrzono / áby ten ktory do przysięgi niestánie / vpadał w tym o co iest obwinion. A yż wspo-

mina w texcie przyśiegę przed Sądem obiecána/ to dlatego/ yż nie tylko v Sądu/ ále przed iednaczmi przyśięgą może być obiecána y przyięta/ ktorey gdy śię dosyć niestánie/ tedy stroná on dług wygra nic ináczey iedno iákoby śię to było przed Sądem dźiáło gdy tego dowiedźie. Abowiem Decretá iednáckie spilnośćią máią być chowáne. (o czym więcey masz wyżey w słowie Jednacze). Text tedy ártykułu niniejszego iest iáśnie przećiwko niektorym máło mądrym ludźiom/ ktorzy mowią/ áby ná roku czynienia przyśięgi stroná vpádáć niemiáłá/ ále áby oná spráwá ná inszy czás odłożona być miáłá. Támże glo.

Iż Sędźia ma w tym ostrożny być/ áby do przyśięgi ludźi nieprzymuszał. Masz niżey w słowie Szkodá.

Iż Kśiążetá przećiwko sobie nierownym przyśięgáć przez postáńce swe mogą/ y ná ktorego śię z nich oná przyśięgá śćiąga. Masz wyżey w słowie Lenno.

Gdy też Procurator zá Principałá swego przyśięga/ yż obádwá oney przyśięgi winni. Masz wyżey w słowie Márgrábiá.

A yż przyśięgáć z domniemánia niemamy. Masz wyżey w słowie Mniemánie.

Iáko rękoymiá zá tego/ zá ktorego reczył przyśięgáć powinien/ y ieźli może cug stronie puśćić. Masz niżey w słowie Rękoymiá.

Iż ten bezecny tę winę odnośi/ że śię vczynku odprzyśiądz niemoże. Masz wyżey w słowie Bezecny.

Káżdy ktory wierność Pánu swemu przyśięga/ te rzeczy záwżdy ná baczeniu mieć y o nich myślić powinien/ zdrowie/ bespieczeństwo/ vczćiwość/ pożytek/ łácność. Zdrowie/ áby pánu swemu nigdy w zdrowiu iego szkody żadney nieczynił. Bespieczeństwo/ áby Pan iego był od niego ná zdrowiu/ ná máiętnośći/ y ná poczćiwośći swey bespieczny/ bez wszelákiego podeyrzenia. Vczćiwość/ áby pilnowáł pożytku Páńskiego/ á w práwie iego trudnośći mu niezádawał/ y owszem go czćił/ y przy nim do gárdłá máiętnośći y poczćiwośći swey stał. Pożytek/ áby w dobrách Páńskich szkody żadney nieczynił. Łácność/ áby Pánu swemu rzeczy iego niezátrudniał/ ktoreby on łácniey mogł odpráwić/ tákże áby zgołá nic tákiego nieczynił/ coby Pánu na zdrowiu/ ná máiętnośći/ álbo ná poczćiwośći szkodźić miáło. Ma też być łácnym/ y vżytym do wszytkich spraw vczćiwych y pożytecznych/ kto-

reby do-

rzeby do posługi Páńſkiey należáły. Nádto dla przymnożenia pożytku Páńſkiego / wſzyſtko czynić ma / co mu ſię kolwiek czynić godźi / y o to ſię ſpilnośćią ſtáráć / áby żacność y władza Páńſka niwczym nieumnieyſzáłá / y owſzem áby rosłá. Niema ſię też vpornie Pánu ſwemu przećiwić. A też wierność o ktoryieś tu ſłyſzał / powinien też Pan Mánowi ſwemu záchowáć: bo ieżliby też tego nieczynił / tedy ſię ſtáie krzywoprzyśieżcą / ták yż też y Man bywa od przyśięgi ſwey wolen: á choćby też tego niepoprzyśiągł / iednoby ták zgołá słowem trzymáć przyobiecał / tedy łamie y gwałći wiárę ſwą. Bo v Páná Bogá miedzy przyśięgą á obietnicą rozności żadney niemáſz. Specu: Saxo: lib: iij. articu: xviij. glo.

Do przyśięgi żaden przymuſzon być niema / chybáby przez świádki / álbo inſze dowody prawdy doydź niemożono. Abowiem przyśięgá ieſt ſententia Boża / ktora ſię śćiąga / y ná ćiáło / y ná duſzę / tego ktory źle przyśięga. Záczym ten Sąd ſámemu Bogu należy. Niema też Vrząd dopuſzczáć áby dwá o iedne rzecz mieli przyśięgáć / bo tám ieden muśi być krzywoprzyśieżcą: wſzakże ieżliby przyśięgli / tedy oná rzecz ma być miedzy nie podźielona / dla przyśięgi ktorą vczynili. Spec: Saxo: lib: iij articu: xxi. glo.

Gdy kto ma przyśięgę czynić iáko ſię dobrze vrodźił / tedy ma przyśiądz / iáko Oćiec / y Mátká iego byli porządnie w Małżeńſtwie złączeni y iáko ſię on w Małżeńſtwie dobrze vrodźił. A to ma vczynić mężczyzná ſámośiodm / á Białagłowá ſámá. Specu: Saxo: lib: iij. art: xxviij. glo.

Ktoby co przyśiągł dla záchowánia zdrowia ſwego / ieźli temu doſyć vczynić powinien. Máſz niżey w słowie Więźienie.

I.M.ar.viij. Ná Vrząd obrány / álbo Sędźia / ták ma przyśięgáć. Przyśięgam Pánu Bogu Wſzechmogącemu / y Synowi iego iednorodzonemu Pánu náſzemu Jeſu Chryſtuſowi / y Duchowi Swiętemu / y Wielebney / Mátce Bożey Pánnie czyſtey Máryey / przez cztery Ewángelie ktore w ręku ſwych teraz trzymam / y przez cztery Ewángeliſty / tákże przez Swięte Archángioły / Michálá y Gábryelá / yż chcę czyſte ſumnienie / y wierną posługę / záchowáć Pánu ſwemu / Naiáśnieyſzemu Pánu Pánu N. A to z ſtrony mnie teraz złeconego rządzenia y Vrzędu w dobrách iego / żadney roboty y pracy iákikolwiek ćięſzkiey ſię niezbraniáiąc / chcę ſię też w tym mnie poruczonym Vrzędźie wſzelákich złych náuk / y zdrády chronić y wárowáć. Przyśięgam też yżem ieſt człowiek wiáry prawdźiwey powſzechney krześćiáńſkiey / ktorey nigdy

żadnym

zadnym sposobem przećiwić sie nie bede (y inßym niedopußczę) iáko nalepiey y nabárziey bede mogł: yzem też tego Vrzedu niedostał / zá zádne dáry áni obietnice/ y chce sie cnotliwie y przystoynie z poddánymi Páná mego obchodźić / przestawáiąc ná tych dochodźiech ktore mi sa náznáczone. Praw też Páństwá tego bronić y przestrzegáć chce/ á tegonie opußczę dla miłośći / miłośierdźia / zazdrośći / nienawiśći / y pożytku. Przysiegam też/ yż dobrá wedlug zasług ich záchowáć/ poddánych od złych ludźi / y ßkod bronić chce. Ná Sądźiech też chce być spráwiedliwym Sedźim / występki wßystkie káráć/ á spráwiedliwośći sie w wßytkim trzymáć: spráwiedliwe przy ich spráwiedliwośći zostáwiáiąc/ á złe y niespráwiedliwe wedlug zásługi y występkow karząc. To wßytko przysiegam chowáć y trzymáć / á ináczey nie czynić. A ieżlibym to złamał / niechay sie ná mie ściągnie srogi Sąd Páná nászego IEsu Chrystá / y niechay bede vczęśnikiem Iudaßowym / á niechay ná mie przydźie trąd Iesego / y boiaźń Káimowá / á miecz álbo srogi Sąd ná fálßywe Sedzie postánowiony niech mie skarze.

Mogłby tu kto spytáć: Jeżliby kto w te słowá nie przysięgał/ á bedąc Sedźim/ przedśie by tego nie trzymał/ co tu opisano iest/ bedźieli przedśie zá tym krzywoprzysiezca/ czyli nie? Odpowieß/ że bedźie. Abowiem tá przysiegá Vrzedowi należy: á ták kto Vrząd przymuie/ ten też táką przysiege przed Pánem Bogiem czyni / choćby iey słowy przed ludźimi nie vczynił. Tymże sposobem Man przysiąga wierność Pánu swemu gdy Lenno przymuie. Tákże Burmistrz y Ráyce táką też przysiege Miástu czynić máią. A kto raz komu y potomkom iego álbo ná Vrząd przysiеże/ nie powinien iuż potomkowi iego z osobna przysiegáć. Jeżliby sie też przysiegi y wiernośći kto ináksey vpominał / niż iest w práwie opisana/ tedy to cobykolwiek do niey nád práwo przyłożono/ nic nieważy/ á może przysiege wiernośći y przez Procuratorá vczynić/ á to gdy kto ma prysiegáć przełożonemu Kośćielnemu. Bo ieżli Pánu Swieckiemu tedy tego ináczey vczynić niemoże / iedno ieżli on Pan ná to zezwoli. Kto też Vrząd iáki doczesny obeymie / powinien wßytkiemu dosyć czynić co przodek iego przyobiecał/ álbo poprzyśiągł. Spec. Saxon. lib. iij. art. Liiij. glo.

Jáko Actor przysiegáć niepowinien/ gdy czego Sadownie dowodźi. Maß nyżey w słowie Wywołány.

Jáko Princypał ma pierwey przysiegáć/ á potym świádkowie. Maß niżey w słowie Swiádectwo. ¶ Gdźie też naydźieß / czemu Przysiege wodnym Decretem zową.

Przyſiegi ná kazáney o krzywde/ o vbićie/ o vrwánie zá łeb/ y o inne tym podobne ſkárgi/ Actor puśćić niemoże bez woley Sedziego. Iur. Municip. artic. xci. glo.

Kiedy kto má v Sadu przyśiegáć/ tedy może włożyć dwá pálcá ná krzyż/ tákież z krzyżá ziąc bez dozwolenia Sedziego/ zá roſkázaniem tego ktory go przyſiegi ſłucha/ y ktory mu ią odpuſzcza/ á nic tym niepokupuie/ áni powinien zá to Sedziemu nic dáć. Iur. Municip. artic. xcvii. tex.

Zápłáty Sedziemu od przyśiegi (álbo winy Sedziego z przyśiegi vroſłey) żaden dawáć niepowinien: ieżli przyśiegá z dozwoleniem Sedziego odpuſzczona bedzie. Przyśiegá też ma ſie zgádzáć z żáłobą/ ieżli chce mieć prawo zupełne. Iur. Municip. articu. xcviii. tex.

Te dwá Artykuły zábiegáią łákomſtwu niektorych Sedziow/ ktorzy chcą winy bráć/ kiedy ktory przyśiege oddáiąc bez zopytánia y dozwolenia Sedziego palce ná krzyż położy/ álbo z krzyżá zdeymie. † Abowiem gdyby tym káżdy raz wine kto pokupował/ tedyby ſie winy nigdy vchronić niemogł ✠ od tego tedy/ tákże kiedy ſobie ſtrony zwolą Sedziego ſprzyſiegi wypuſzczáią/ Sedziowie żadnych win z ludzi bráć niemáią. Ale kiedy komu z práwá przyſiegá nákazána bedzie/ á on temu doſyć nie vczyni/ tedy tám wine Sedziemu przepada. A ták tego Sedzia y z inſzymi do Sadu należącymi dogladáć ma/ áby przyſiegá ſpráwnie oddawaná byłá/ bo ieżliby ią ſpráwnie oddał/ á Decretowi doſyć vczynił/ tedy nic niepokupuie.

Mogłby tu kto ſpytáć: Gdyby był ieden drugiemu przyſiege o iákąkołwiek rzecz/ oddáć powinien/ potymby prośbe vczynił do ſtrony/ áby mu przyſiege odpuśćił. Powodby powiedział/ że on gotow odupśćić by iedno Sedzia zezwolił Sedziaby zezwolił práwo ſwe ſobie/ to ieſt/ zapłáte wcale záchowawſzy/ o ktorą gdyby ſie ſtrony zgodzić niemogły/ ták żeby przedſie obwiniony przyſiądz muśiał/ pytam kto oney przyſiegi winien/ ieżli powod/ ieżli pozwány/ czyli Sedzia? Odpowiedź/ że oná przyſiegá zoſtáie ná tym ktory winnieyſzy/ á Sedzia w tym nic niewinien. Bo Sedzia nikogo áni przyſiegáć/ áni ſkárżyć/ áni krzywdy czynić nie przymuſza. A ták przyſiegi Sedzia nie winien/ choćia ſie winy vpominác bedzie. Bo z Vrzedu ſwego/ zá wyſtepek ktory ſtroná przećiwko Bogu vkrzywdzáiąc bliźniego ſwego czyni/ ná Mieyſcu Bożym ſiedząc/ wine ſłuſznie bierze. ✠ Máſz wiedzieć kiedy

Białagłowá zá rzecžnikiem mowiąc przysięga/ tedy się popráwić może/ ále ieźli sámá przysięga/ tedy niemoże/ tákże y mężčyzná. †

Przysięgá káżda ma się z zákobą zgadzáć/ ieźli chce zupełne práwo mieć: Jáko/ ieźli ná cię kto o dziedzictwo skárży/ o ktorećby byłá z práwá przysięgá nákazána/ tedy przysiężeß/ że to dziedzictwo maß od tego/ á od tego/ mianuiąc go imieniem/ álbo żeś to kupił/ álbo żeć dziedzicžnie z Oycá przypádło/ álbo żeć Sądownie odstąpione/ álbo dárowáne iest przed Sędzim y Ławnikámi/ ktorzy iuż potym pomárli/ ták mię Pan Bog wspomoß/ y wßytcy święci. Swiádkowie záś ktorzy przysięgi cžyiey potwierdzáią przysięgáć máią/ że tá przysięgá/ ktorą N. vcžynił z strony tego dáru/ etc. iest spráwiedliwa/ słußna/ y ßcžera/ ták mi Boże pomoß. Albo ták/ że Dar/ ktory N. przysięgą potwierdził/ stał się słußnie/ y spráwiedliwie/ ták mi Pan Bog pomoß. O Mężoboystwo/ álbo o mord táka przysięgá być ma. Jákom iest od P. obwiniony/ żebym iá przyiaciela/ álbo brátá iego zábić/ álbo ránić miał/ tedym tego vcžynku niewinien/ ták mi Boże pomoß/ y wßytcy święci. A oni ktorzy będą potwierdzáć przysięgę iego/ ták máią mowic. Przysięgá ktorą N. vcžynił o zámordowánie/ o ktore iest obwinion/ iest spráwiedliwa/ ták mi Boże pomoß. Przysięgá záś tych/ ktorych obwiniono o to/ że byli ná pomocy vcžynku tego/ álbo że przycžyną y vcžestnikámi śmierci zábitego byli/ táka być ma. Jákom iest obwinion/ ábym pomocą álbo rádą był vcžestnikiem vcžynku/ álbo mordu tego/ tedym tego niewinien/ ták mi Boże pomoß. Aci ktorzy z nimi przysięgáiąc máią przysięgáć/ iáko wyżey stoiey/ yże on spráwiedliwie przysięga. Wßytkie tedy przysięgi ták máią być/ áby záwße w przysiędze byłá wzmianká tego o co żáłuią.

To też maß wiedzieć/ że iáką rotę przysięgi Ławnicy nákażą/ táka ma być wydawána/ kiedy cžás przysięgi przydzie/ y ma się iey támże dosyć stáć/ áby on był zupełny w práwie swym. Jeźliby się w przysiędze vpsnął zá pierwßym rázem/ ma się zá drugim popráwić/ ieźli się zá wtorym omyli (tedy się może zá trzećim popráwić/ á ieźli się trzeći raz omyli) tedy się iuż propráwić niemoże/ á zá káżdą poprawą/ álbo powtarzaniem/ Sędziemu winę przepada. Jeźli przed Burgrábim/ tedy ßeśćdziesiąt Szelągow/ á ieźli przed Woytem/ tedy ośm Szelągow. Támże glo.

Przywiley.

Práwo tego potrzebuie/ áby ná káżdym Przywileiu imię Cesárskie/ álbo Krolewskie było z pocžątku położone. A Przywiley dlatego ták S.S. lib. j. arti. xiiij.

S.S. lib.j. xlix. I. M. arti.i.

go ták iest názwan. Priuilegium yż czyni osobliwie práwo legem priuatam. Abowiem Przywiley nic innego nie iest/iedno własne y osobliwe práwo przeciwko pospolitemu nádáne / y by niemiał Przywiley co osobliwego w sobie/niemogłby być zwan Przywileiem. Spec. Saxon. lib. iij. articu. Lxxxij. glo.

Zá vprzywileiowánego niema być rozumian/ iedno ten ktory Przywileiu dowodzi/bo z przyrodzenia żaden vprzywilciowánym być niemoże. Spec.Saxon. lib i.art.xviii.glo.

Przywiley zeczternaście przyczyn bywa odrzucon y zá nikczemny poczytan. Naprzod/ iezliby ná Mieyscu iákim podeyźrzánym skrobány był (álbo żeby litery iákie przyłożono/ktoreby rzecz odmieniały.) Druga/iezliby pieczeć v niego fálszywa była. Trzecia/ iezliby sie ściagał ná pierwszy Przywiley ktoregoby niemiano / tedy ten poślednieyszy nic nieważy/ dlatego yż tàm temu pierwszemu żadnego práwá nie przydàie/ále go tylko potwierdza. Czwarta/iezliby niemiał nic osobliwego w sobie coby pospolitemu vymowáło (iákoś wyżey słyszał.) Piata/iezliby go chytrze iáko y ku oszukániu nabyto. Szosta/ iezliby był przeciwny pospolitemu pożytkowi. Siodma/ iezli był dan pod iáka condicya. Osma / iezliby tylko do pewnego czásu dan był / á on czás by wyszedł. Dziewiata/ iezliby był dan ku szkodzie czyiemu práwu/ álbo iezliby do dziesiaci Lat nie był w vżywániu. Dziesiata / iezliby był táki Przywiley/ żeby kto zá nim chciał być wolen od prawá / álbo Ziemskiego/ álbo Mieyskiego ktoremu podległ. Jedenasta/iezliby go po záczeciu spráwy kto vprosił/chcac záhàmowáć one spráwe. Dwánasta / iezliby przeciwko pospolitemu Przywileiowi co osobliwego vproszono było. Trzynasta/ iezli on ktory Przywiley vprosił/ sam przeciwko niemu sadził/ z wiàdomośći álbo niewiàdomośći/ tákże iezli mu co viał / mogac to vczynić. Czternasta / iezliby vprzywileiowány wolnośći nàdàney słowem álbo vczynkiem potáiemnie álbo iáwnie odstapił/álbo iàkimkolwiek sposobem co przeciwko niemu vczynił. Spe. Saxon. lib.j.art. xlix.glo.

Cokolwiekby kto otrzymał przeciwko pierwszemu Przywileiowi / to mu nic szkodzić niemoże/iezliby w nim miánowićie tam tego pierwszego nie wspominiano. Spe. Saxo. lib. i. art. iii. lib. iii. art. xliiii. glo.

Przywiley może dáć y Papież / y Cesárz / bo ći sa nád wszytkie práwá wyższymi / á pospolićie Papież dáie w rzeczach Duchownych / á Cesarz w Swieckich. Może też y Biskup dáć Przywiley / gdy to vczyni z wola swey Cápituły. A zgołá / ktokolwiek może vstàwe vczynić o iàkichkolwiek rzeczach / ten w o-

nychże rze-

nychże rzeczách Przywiley dáć może / y owßem y sam zwyczay czá-
sem Przywiley álbo osobliwe prawo czyni. Pospolicie też może być
dan Przywiley temu ktorego vstáwá onego ktory Przywiley dáie / wią-
záć może. A wykład Przywileiu temu należy/ktory go nádał. Abowiem
temu ktory dáie / przystoiey wykłádáć / to co dáie / á poki ten nie rozsą-
dźi / tedy spráwá ma być zátrzymána / álbo záwießona. Ma też być
záwße Przywiley rozumian y wykłádan przeciwko temu/ ktory go otrzy
mał. Wyiawßy by práwu czyiemu ßkodźił / bo tám ile być może do prá
wá pospolitego ma być przychylon. Spec: Saxo: lib: iij. arti: Lviij.
glo.

Pßczoły.

Roy Pßczoł kiedy komu z vlu/z domu/álbo z dworcá do Sąśiádá wyleci / tedy on Sąśiad do ktorego przyliecieły / bliżßy ie otrzymáć / niż by ie ow gonić miał / bo Pßczołá iest dźikim nie domowym robakiem. Jur: Municip: árti: cxxj. tex.

Abowiem kto Pßczoły w vlách álbo ptaki w klatkách chowa / tedy poki iego są / poki przez vlicę álbo przez płot nie przelecą: á skoro przelecą / iuż ich gonić niemoże / bo mu Sąśiad weśćia do domu swego może zábronić / á ták iuż nie iego będą / ále tego kto ie vłápi. Co rozumieć maß / ták o tych Pßczołách ktore z vlow / iáko y ktore z bárći álbo pąśiek wylátuią: bo skądkolwiek wylecą / tedy kto ie pierwy w swym vlu zámknie / iego będą. Ale ieżliby ie drugiemu vkradł / będźie iáko złodźiey sądzon. Wßákże gdy komu Pßczoły wylecą / może ie záráżem gonić / y chwytáć poki ná inßą dźiedźinę nie wylecą / ále skoro ná cudzy grunt wlecą iuż ich łápáć niemoże / ieżli mu tego Sąśiad nie dopuśći. Miod też nie idźie zá Pßczołámi / ále zostáie przy tym ktory go ma w posessyey. Támże glo.

Ptacy.

† Ptacy śpiewáiacy / y páznokty z dźymáiacy / sobie rownymi ptaki máią być nágradzáni. Specu: Saxo: lib: iij. articulo: xlvij. Tex. †

S.S. lib. ij. ar.lxi. lib iij arti. xlvij.

Gołebie/ Krucy/ Sroki/ Páwie/ y inßy ptacy ktorzy páznoktámi nie zdźymaią / ſkoro ná pole wylecą / ſtáią ſię kazdemu wolne / ále ináczey rozumieć maß o tych ptakák / ktore páznokty zdźymáią / albo w nogi chwytáią. Jur: Municip: arti: cxx. tex.

Do tych ptakow ktore tu ſą miánowáne / przynależą też ći ptacy ktore wiec z piſku chowáią / bo y te ſkoro komu vlecą / poſpolite ſą / y kto ie vłowi / ten ie też odźierży. A ták kto tákowe ptaki ma / niech ie chową. Toż też rozumieć maß o wiewiorkách / o kunách / y o inßych beſtyách ktore wiec ludźie dla roſkoßy chowáią. Tu maß wiedźieć / yż áczkolwiek tákowe beſtye / y ptacy / ſą dźikie z przyrodzenia / wßákże przedſię bywa onie złodźieyſtwá winien / kto ie bierze / ták yż ieżliby ná vczynku był poimán / y z wołániem do Sądu przywiedźion / będźie karan ná ſkorze / y ná włośiech / gdy mu o złodźieyſtwo winę dádzą.

S. S. lib: ij. arti: iij.

Wßákże by przyſtało áby o tákie rzeczy żaden z wołániem nieſkárżył / ále chceli przedſię o to czynić / tedyby niechay zgołá y vczciwie ſkárgę kładł. Jeżliby też kto iedno z tych Zwierząt albo ptakow zábił / álbo z deptał w domu ſwym / tedy to ma opowiedźieć / że to z niechcenia vczynił / y ma mu záſię tákiego álbo lepßego dáć / á ieżliby mu niewierzył áby to z niechcenia vczynił / tedy tego ma dwiemá pálcy potwierdźić.

Jeżliby kto ná wzgárdę y ná złość vczynił / á przyznałby ſię do tego / tedy inßego tákiego zá onego ktorego zábił / iáko páwiá zá páwiá / łábęćiá zá łábęćiá / Zorawiá zá żorawia / y inße tym podobne dáć / á ktemu winę Sędźiemu / y nagrodę ſtronie odłożyć powinien.

Ptacy ktorzy páznokty zdźymáią / iáko Sokoł / Jáſtrząb / Krogulec / y inßy tym podobni / ſą też dźicy poki go nie vłapią / y nie wyćwiczą odlátowáć y przylátowáć / álbo wábić / bo ták iuż nie będźie dźikim / ále onego ktory go ſobie wyćwiczył / poki go dobrowolnie nie puśći / y choćby go puśćił / tedy go przedſię mieć może ieżli chce / á to ieżliby go zwabił / bo ieżliby ſię zwabić niechćiał / będźie mian zá dźikiego / y ták iuż tego będźie kto go ſobie vłápi.

Jeżliby też kto z petcy ptaká vłápił / tedy go po petcách poznawßy że nie iego ieſt / niema go ſobie przywłaßczáć / bo o nim będźie rozumiano iákoby go vkradł: Gdyż złodźieyſtwo nić innego nie ieſt / iedno nieſłußne wźięćie rzeczy cudzey / bez wiádomośći Páná iey. Wßákże o ptáki żaden niema być obießon. Jur: Municip: árti: cxx. glo.

Raycá.

Iedy iuż Miáſto Máydeburg záłożone / y według woley Ottoná Liſowátego Ceſárzá / z náradzeniem ſtárßych Ziemie oney (według práwá Kárłá Ceſárzá) y według zdánia y v chwały ich oſádzone y poſtánowione było / rádźili ſię dáley / iákoby ſobie Láwniki y Rayce ku pożytkowi Mieyſkiemu obráli. Y obráli Láwniki ná dłużßy czás / á Rayce tylko do iednego roku. Ci ſkoro ie iedno obrano / przyśięgli / y teraz ná káżdy rok przy obierániu przyśięgáią ná to / áby Mieyſkiey vczćiwośći / pożytkow / dochodow / y praw z pilnośćią iáko nalepiey mogą y vmieią / z Rádą / y z pomocą ſtárßych przeſtrzegáli (á tego nieopußczáli dla miłośći / przykrośći / gniewu / dárow ták ie Pan Bog w ſpomagay / y Swięći iego.)

Máią też Rayce miedzy ſobą obráć Burmiſtrá iednego / álbo dwu y mogą ſchadzkę álbo poſpolſtwo zgromádźić z rádą ſtárßych / kiedy chcą / á cokolwiek w onym poſpolſtwie poſtánowiono będzie / to máią trzymáć. A ktoby to przeſtąpił / tego máią Rayce káráć.

Ktoby gdy ná poſpolſtwo zádzwonią do poſelſtwá nieprzyßedł / ten winy przepada ßeść pieniędzy / á ieźliby był do poſelſtwá obwießczon / tedy pięć ßelągow przepada.

Rayce też mogą ſadźić w ßelákie miáry / kwarty / wagi / y wßytkich śnidnych / y pitych rzeczy fáłßowánie. A ktobykolwiek vſtáwę ich przeſtąpił / przepada winy trzy grzywny Słowieńſkie / ktore czynią trzydźieśći y ßeść ßelągow. Iur: Municip arti: xliij. Tex.

Artykuł ninieyßy brzmi o ſpoſobie obieránia Rádźiec w Máydeburgu / co od Rzeczypoſpolitey Rzymſkiey poßło. ✠ według ktorey ſię Máydeburczánie ſpráwuiąc rádźili o obrániu Láwnikow / y Rádźiec. O Láwnikách iuż ſię tez doſyć piſáło. Tu o Raycách ktorych w Rzymie zwano SENATores, piße. Ci tedy ießcze zá Romuluſá byli / á potym po ześćiu Tranquinii ſuperbi 35. Krolá Rzymſkiego ſámi Rzeczpoſpolitą rządźili ✠. Abowiem wyrzućiwßy Krole / poſtánowili miedzy ſobą / y obráli 24. Rádźiec / ktorym to zlećili / áby pożytku poſpolitego przeſtrzegáli † á miedzy nimi obieráli Burmiſtrza álbo dwu

ktore pożytki poſpolite ſpráwowáć mieli † á przyśięgáli ná Vrząd ſwoy † zwłaſzcza przy obierániu Páná nowego †.

V Máydeburczanow tedy ten ſtárodawny zwyczay ieſt. Ze nápierwße Suchedni/ktore ſię trafiàią w roku / to ieſt w pierwßym tygodniu w Poſt/ ſchadzáią ſię wßyſcy Rzemieśnicy w dom ku tákowym ſchadzkom náznáczony. A tám w ßyſtkie wyſtępki y winy rozbieráią y karzą tàmże miedzy ſobą obieráią Miſtrze ſtárße / ktorzyby ſię Cechowi ich pożytecznieyßymi być zdàli / á do dwu (ktorzy roku przeßłego byli ſtárßymi) ießcze drugich dwu obieráią / ták że by ich czterey było. Tych gdy iuż obiorą / ſpiſawßy podádzą ie Raycom. A Rayce ktorych ma być 24. ná nińieyßy rok śiedzący/kazawßy wßyſtkim wynidź/rozmowią ſię y nárádzą / máiąc przy ſobie ſtárße y biegleyße Mießczány. A tám z onych czterech przez rzemieśniki náznáczonych y poſtánowionych /obieráią dwu / ktorzyby ku lepßey y więtßey vczćiwośći Miáſtu y Cechowi ku pożytkowi byli. A gdy ſię ták według zwyczáiu Rayce ná ratuß zeydą / tedy też y káżdy Cech z oſobná máią ſię ſchodźić ná mieyſcá ſwe/ y tám Ryce obieráć/ ktorzyby ſię im zdàli być godnieyßymi. Ká-
S.S. lib. iij. art. lix, żdy Cech z oſobná ſwoie ktore oznáymić y opowiedźieć máią pod przyśięgą / że godnieyßych ná ten Vrząd obráć niemogli / ták im Pan Bog pomoż y wßytcy Swięći.

Tu maß wiedźieć / że káżdy ktory kogo ná iáki Vrząd obiera / á zgołá wßytcy / ktorym ieſt obieránie poruczone / máią to mieć ná bácznośći / áby nikogo ná Vrząd dla dárow / dla boiáźni / dla miłośći / gniewu / powinnowáctwá / prziáźni nieobieráli. Bo kiedyby ſię potych tego Rayce ſtàtecznie ná ktorego z nich dowiedźieli / tedy ſię ſtáie krzywoprzyśiężcą / y bezecnym †. Ktemu wolność one obieránia tráći †. Abowiem gdyby ſię kto Vrzędu domagał /obiecuiąc dáry iákiekolwiek/ tedy w pada w grzech Swiętokupſtwá / ták iákoby też iáki Vrząd Duchowny zá pieniądze kupił. A iezliby tákowy przekonány był / tedy ſię ſtáie bezecnym / y muśi táſki v Miáſtá ßukáć / álbo ma do dźieśiąći lat z Miáſtá być wygnány. Kiedy też tákże dla boiáźni kogo obiorą/to ieſt: kiedy go dlatego obierze/ że ſię boiey áby mu ſam álbo przyiaćiele iego nießkodźili / gdyby go nieobrał / tákowe obieránie nic nieważy / † á tego drudzy máią dogledáć / y gdy to obaczą / że ten dla boiáźni obiera/tedy wolność obieránia tráći †. Tákże kiedy kogo z nienawiśći obiorą /to ieſt/ dlatego áby zabawiony pracą ná Vrzędźie żywnośći pátrzyć niemogł / álbo dlatego áby przez iákie niedbálſtwo tym rychley ku ßkodźie przyßedł / y áby go ták zvbożył/ tedy tákie obránie nic nieważy.

A kiedy wolność obierániá ieſt przyiákim możnym Pánie / tákowy ma pámiętáć ná poććiwość / y wiárę ſwoię / á wiáruiąc ſię niebeſpie-

cżnośći dušney/ niema obieráć nikogo ná Vrząd zá záchowániem / álbo zá prosbámi / álbo z nienáwiśći / álbo z iákieykolwiek inšey niesłušney przyczyny / ále to ma czynić wedlug wiáry / vććiwośći y ššzerośći káždego. Niema też obieráć bogátych / y możnych dlatego/ áby onym bogáctwem/ y możnośćią swą/ niechćiał mieć wšytkich inšych w mocy / y władzey swey / stądby máiąc swoy pożytek ná baczności/dobro pospolite nišczył / á vbogie vćiskał. Niema też obieráć vbogich y potrzebnych/gdyż podobniey áby ći służyli/ niżby im służyć miano.

A ták ná Vrząd z pospolitego człowieká śrzedniego stanu/y śrędniey máietnośći ludźie obieráni być máią / ktoryzby przestawáiąc ná tym co im Pan Bog dał/ cudzego niepożądáli. Abowiem troiákiego stanu ludźie pospolićie w Mieśćiech bywáią. Bogáći ktorzy pánuią/ vbodzy ktorzy służą/y pospolići ktorzy miedzy bogáctwem y vbostwem śrzodek trzymáią. Bogáći y możni pospolićie vćiskáć y ośiegáć Rzeczpospolitą zwykli. Vbodzy záś dla niedostátku nic pożytecznego Rzeczypospolitey/ y nic potężnego czynić niemogą. Ale śrzodek trzymáiący/to iest/áni bárzo bogáći/ áni bárzo vbodzy nailepšy/ y náigodnieyšy do Vrzędow są † bo ći pospolićie gdy są dobrego sumnienia/ o dáry niedbáią/że máią máietnośći z vććiwą potrzebę swą/postrachowy groźby sie też nieboią/yż ich iest sto że sobie krzywdy czynić niedádzą/ á spráwiedliwośći sie wšędzie domowić mogą. †

Ná Vrząd też niemoże być obrány niedołężny / tredowáty/ głuchy/ niemy/ ślepy/ połomány / šalony/ mieśiecżnik. Bo te wšytkie rzeczy káždemu do Vrzędow / ták Duchownych / iáko y Swieckich przeškádzáią. Wšákże iezliby będąc zdrowym obran był ná Vrząd/á iuż obránemu y ná Vrzędźie będącemu przydáłoby sie co tákiego/álbo z choroby / álbo z iákieykolwiek inšey przyczyny / tedy dlatego niema być z Vrzędu złożon/ ále iuż do śmierći ná nim trwáć ma.

Niemoże też być obran ná Vrząd żaden klęty / wywołány/odšczepieniec/tákże niedobrego łoża ✠ nieośiádły ✠ niedorosły/ to iest/ młodšy dwudźiestu y pięći lat. Tákże obcy/ y z innego práwá człowiek áni ten co domá rzadko miešká/tákże ten ktoremu iuż dźiewiedźieśiąt lat minie Ráycą być niemoże. Są też y inše niektore przyczyny/ ktore do Vrzędow przeškadzáią. S.S. lib. j. arti. lxij.

A ták gdy sie iuż Ráyce ná Ratuš zeydą/á obierânie sie też według náznáczoney liczby wypełni / tedy oni Ráyce nowo obráni pierwše mieśyce záśieść máią/ á stáršy po nich/y przyśięgáć wšytcy iedną przyśięgą/ podniowšy dwá pálcá przećiwko słońcu / káždy z nich imię swe wymieniáiąc temi słowy.

Já. A. B. C. D. E. F. przyſiegam Pánu Bogu wßechmogącemu/ Krolowi Jego Miłośći Pánu náßemu / Sedziemu y wßytkiemu Gminowi poſplitemu/bogátemu y vbogiemu/że chce być wiernym/ y pożytecżnym obrońcą Rzecżypolitey / rádą y pomocą według nawietßego y nalepßego przemożenia ſwego/nieodmiennie : vſtáwicżnie ſpráwiedliwość mnożyć/y twierdźić/á nieſpráwiedliwość tłumić/ pożytkow Rzecżipoſpolitey przeſtrzegáć/iáko nailepiey będę mogł / y vmiał/táiemnic Mieyſkich/ áni słowem /áni vcżynkiem nie obiáwiáć. Przyſiegam też y ślubuię wßelákie poſłußeńſtwo/ Przełożonym Mieyſkim záwße záchowáć/á tego nie opußcżáć/ dla miłośći/ lutośći/ trudnośći/ nienawiśći/zázdrośći/dárow/ ták mi Pan Bog pomoß/ y wßytcy Swięći.

S.S lib.iij. art.Liiij: I.M.ar.viij. Jeſt też ießcże inßa ćieżßa przyſiegá ktorą należy inßym wietßym Vrzednikom/ále to ieſt włáſna Rádźiecka.

Po tey przyſiedźe Ráyce Ktorych będźie 24. obiorą miedzy ſobą dwu Burmiſtrzow / ktorzy też zoſobná przyſiądz máią / táką przyſięgą iáka ieſt wyżey z artykułu xix. wyżey w słowie przyſiegá opiſana/ á ſtárzy Ráyce y Burmiſtrz / máią ſie z gotowośćią vcżynienia licżby z Vrzedu ſwego/y z inßemi rzecżámi / ktoreby ſie zdáły być potrzebne/ opowiedźieć/co poſpolićie temi słowy odpráwiáią.

Dźiękuiemy wam wßytkim zá przyiećie ná śie Vrzędu tego/ á prośiemy was zá poſpolitym cżłowiekiem / áby był wiernie y przyſtoynie rządzon. Prośiemy też zá sługámi/y cżeládnikámi/y vbogiemi w Mieśćie/ ábyśćie ſie z nimi łáſkáwie obchodźili. Potym zadzwonią trzy godźiny ná poſpolſtwo / y poydą wßytcy Ráyce ſpołem/ nowo obráni wprzod/a ſtárzy zá nimi/y śiádą ná ſtołkách/ álbo łáwach ſwych. A kiedy záśiądą/ tedy Woźny roſkaże pomilcżeć / á w tym dwá ſtárzy Ráyce powſtawßy máią dźiękowáć poſpolſtwu/ temi álbo tákimi słowy.

Pánowie mili Mießcżánie/Stárßy y Pánowie naßy/wielce wam zá te cżeść ktorąśćie ná nie włożyli/ y zá to posłußeńſtwo ktore po was bacżą / dźiękuią. Ktore my też wam zálecamy / proßąc ábyśćie ie w vććiwośći przyſtoyney mieli.) A ieżlibyſmy wam y wßytkiemu poſpolſtwu byli w cżym wietßym służyć mogli/s chućią byſmy to byli rádźi vcżynili.)

To odpráwiwßy/ y ná mieyſcách ſwych śiádßy / nowi Ráyce ſchadzkę opowiedźieć roſkażą/ y támże ſie poſpolſtwu każą ſpolnie ná rádźić/ieżli przy Wilkierzách w roku przeßłym poſtánowionych/y vżywánych trwać chcą álbo nie? A ſkońcżywßy to/tedy ſie rozeydą / káżdy do domu y do obeśćia ſwego. Iur. Municip. art. xliij. glo.

Niemo-

Niemoga Ráyce z strony Miástá nikomu winy dáć o dług/álbo iákikolwiek inszy występek / ieżli sie to w Rádźie przed nimi ná mieyscu gdźie zwykli zásiádáć nie tożyło. A kogoby obwinili/tedy sie może prawem bronić. Iur. Municip. arti. c. tex.

To ták rozumiey / gdyby roskazánie álbo postánowienie pod winą pieniężną/zá zezwoleniem wszytkich vchwalone kto przestąpił / á o toby go w pospolstwie obwiniono/ tedy ieżliby sie do niewinności swey brał/ bliższy sie odwieść/ niżby go kto świádectwem pokonáć miał / chybáby sie to przed Ráycámi ná mieyscu zwykłym stáło / bo tám iuż mogą go pokonáć/zá ktorym pokonániem karánie odnieść muśi.

A tu masz wiedźieć/ ieżliby sie iákakolwiek spráwá o cokolwiek tożyłá przed Ráycámi / potymby to przyszło do Sadu/ támby sie ieden z nich brał ná świádectwo Rádźieckie y z spráwą swą. Drugiby powiedźiał/że zeznánie Rádźieckie nikomu zászkodźić áni pomoc niemoże/ tedy ono zeznánie Ráyce v Sadu vczynić powinni / wszytcy przed Sędźim y Láwnikámi. Wszákże tego niepowinien káżdy z osobná czynić/ ále Burmistrz zezna / á drudzy ná to przyzwolą / że ták iest. Támże glo.

¶ Pátrz o tym więcey wyżey w słowie Burmistrz.

Ránny.

Ieżliby Ránny z Szránkámi zákował ná tego / ktory ranił/á tey spráwyby dla mdłości swey konáć/ y do skutku przywieść niemogł/ániby mogł mieć tákiego ktoryby to zań vczynić chćiał. Tedy mu Sędźia ma czásu vżyczyć/ álbo rok náznáczyć/ dokąd by temu sam dosyć vczynić mogł. Spe. Saxo. lib. i. art. xlix. tex.

Ktoby drugiego ochromił álbo ránił / gdy w tym będźie pokonan/rękę straći. Kogoby też w vstá/w nos / w oczy/w vszy/ w iezyk/w rece/w łono/w nogi rániono/álbo ochromiono/ á miánoby te członki pieniędzmi płáćić / tedy káżdy członek połowicą Wargeltu ma być zápłácon.

Káżdy pálec/ ták v reki/iáko y v nogi. † tákże y ząb † ma ſwą oſobliwą nagrode/dźieſiąta cżeść Wargeltu cżłowieká obrążonego. Ilekroć kto bedźie w iednym vcżynku ochromion álbo ránion / by iedno zábit nie był/ niepowinien mu dáć więcey iedno połowice Wargeltu: Ale ieżliby potym ná inßym cżłonku był ochromion / tedy z nowu połowice Wargeltu otrzyma.

Kogo by bez zránienia ćiáłá ßkodliwie vbito / álbo mu nieprawde zádano / temu nagrodá álbo beſſerunk ma być dán/ według ſtanu iego. Ieżliby też komu vćieto cżłonek táki ktoryby mu iuż przedtym v Sądu był zápłácony / tedy iuż zań Wárgeltu dochodźić niemoże / ále tylko Emendy zá krzywde ſwą nábedźie. Spec. Saxon. lib. ij. articu. xvi. tex.

Mogłby tu kto ſpytáć / ieżli ten ktory w febrze po ranie vmrze/ ma być rozumian/yż z rány vmárł/cżyli nie? Ná to odpowieß / yż álbo oná febrá przyßłá z ßkodliwośći rány/ álbo z ktorey inßey przycżyny / á w tym / ieżliby byłá wątpliwość / tedy to ma zoſtáć ná zeznániu lekárſkim. Y ieżliby gdźie nie był tylko ieden Lekarz/ ma mu być wierzono ſamemu/ ieżliby był cżłowiek dobry. A poſpolićie wiec ná niektorych mieyſcách bywa táki Lekarz przyſiegły/bo ná nim wiele należy. Kto też we trzech dniách po ránie vmrze/ten poſpolićie bywa rozumian / yż z rány vmárł. Maß też wiedźieć/yż Rekoimia w ſpráwie o rány nie ieſt obowiązan/ieżliby on ránny potym vmárł: Dlatego/yż iuß on pierwßy poſtepek znißcżał/bo ſie też y wyſtepek odmienił/ o ktory iuż inácżey trzebá poſtepowáć/ y do inßego ſkutku iuż ſpráwá oná przychodźi. A ieżliby gdźie vſtáwá byłá/aby kto kogo vderzy/ był karán dźieſiąćią grzywien Bedźieli ten ktory więcey niż raz vderzy/ też by miał być więcey niż raz karán? Odpowieß/yż káżde vderzenie ma być pokaráne. Wßákże to nie ma mieyſcá w mężoboyſtwie / bo tám ze wßytkich rázow ieden wyſtepek rośćie/ktorego też ieden ſkutek bywa. Ieżliby też gdźie winá vſtáwiona byłá ná tego ktoryby policżek dał / álbo ktoryby vpolicżkował: tám ieżliby w vſtáwie policżek wſpominano / według licżby policżkow ma być y karánie. A gdźieby Wilkierz opiewał/o policżkowániu tám tylko raz ma być wyſtepny karán. A żebyś tym lepiey zrozumiał / ieżli z rozmáitośći wyſtepku / y karánie też rozmáite być ma. Tedy to ták rozdźieliß/yż ow wyſtepuie y grzeßy/ álbo w iednym y vſtáwicżnym vcżynku/ y zárázem choć wiele rázow wyſtąpi. Albo w rożnych rodźyelnych vcżynkách. Ieżli wyſtąpił w iednym y vſtáwicżnym vcżynku wiele rázow / tedy y tám álbo ſpoſob wyſtepku iednáki ieſt / álbo rożny: ieżli iednáki / tedy ieden wyſtepek bedźie / y raz tylko ma być karan. Wyiąwßy by wyſtąpił przećiwko wielom/

bo tam według liczby ossob vkrzywdzonych / y występki też máią być karáne. Jezli záśię sposob występku rożny iest / tedy choć w iednym y vstáwicżnym vczynku / przedśię iuż rożne występki będą wyiawszy by wszytkie sposoby choć rożne onego występku / do iednego skutku śię śćiągáły. A kiedy w rożnych y rozdźielnych spráwách y vczynkách záś kto wystąpi. Tám ieżli vczynek powtorzony / śćiągałby śię ku krzywdźie y szkodźie drugiego / tedy tylekroć ma być występny karan / ilekroć vczynek powtorzy / álbo odnowi. Ale ieżliby śię do niczyiey krzywdy / áni szkody nieśćiągał / iáko ieżliby tylko pochodźił ze złych obyczáiow występnego / tám trzykroć do roku ma być karan / á nic wiecey.

Tu też masz wiedźieć / yż ieżliby do gniewu pobudzony / komu złe słowá zádał / niewinien śię onych słow spráwowáć / bo táki wiecey broni y odmáwia / niż przymawia. A ktemu dlaczegobym miał poććiwość wyrządzáć temu ktory mie łży? S. S. lib: iij. art: xlv.

A coś w texćie słyszał / yż rękę tráći kto drugiego ráni / álbo ochromi / to rozumieć masz o tym / ktory to vmyślnie y gwałtownie vczyni bo ten słusznie rękę stráći gdy będźie pokonan.

To też co text mowi o nágrodzeniu vst / oczu / nosá / etc. ináczey przed tym sądzono: bo tám kto kogo ná iákim członku ochromił / tego też ná tymże ochromiono / iáko pospolićie mowią: Ząb zá ząb / oko zá oko / y to práwo Rzymiánie chowáli / máiąc ie z inszymi od Athenczykow przeniesione. To potym odmieniono y postánowiono / yżby tylko ten ktoryby zápłáćić niemiał czym / tráćił członek ktorego drugiego zbáwił. Potym záś práwá Cesárskie pozwoliły tego Sędziemu / áby on według zdánia swego występne karał. Ale to wszytko opuśćiwszy Sásonowie pewne Wárgelty y nágrody sobie náznáczyli y poszácowáli / według ktorych káżdy płáćić y nagrádzáć ma (á szácunki ktoreby to przechodźili / mieysca niemáią.) Coś też o obráżeniu w konu słyszał / to rozumieć masz / ieżliby kto komu członek z nieopátrzności álbo z niedbálstwá vćiął / álbo vskrzynął: bo ieżliby to vmyślnie / bądź komu drugiemu / bądź sam sobie / bądź słudze niewolnemu vczynił / álbo vczynić dał / tráći połowicę wszytkich dobr swoich. A to według práwá ktore mowi. Ktoby niewolniká okápłunił / ná połowycy dobr swych ma być karan: A ieżliby człowieká wolnego / á samby też był wolnym / ma być z Ziemie wygnan: á ieżliby był człowiekiem lekkim / tedy miedzy z wierzętá y bestye ma być ku pożárćiu wrzucon.

Z tąd tedy baczyć możesz / yż choć śię wiele chromot w iedney zwádźie stánie / tedy przedśię tylko puł Wárgeltu ma być zápłácono. A toś I. M. art: xc.

rozumiey o ranach ßrankowych bo chromota a rana ßrankowa / iednako bywáią nágradzane / iednako karane / y ná wßyſtkim w iednakim práwie ſą. A yż ſie to ſłußnie dzieie / ſtąd báczyć każdy może. Iż iezliby każda rana / y każda chromota połowicą Wargeltu nagradzána być miałá / tedyby ſie wyſtepek przećiwko żywemu vczyniony dáley ściągał / niż przećiwko vmárłemu / ktory tylko iednym całym Wárgeltem / to ieſt osmnaśćią libr albo funtow może być zapłácon. A chromotá albo rana ßrankowa / połowicą tego / to ieſt dziewiąćią libr ma być nagrodzoná.

Ale yżeś też w texćie ſłyßał o nagrodzie członká inßego / niż tego ktory iuż przedtym zapłácon bedzie. Zdáćći ſie to może przećiwko pierwßey częśći tegoż artykułu: Gdzie mowi / yż ilekroćby ko° w iedney zwádzie ochromiono / bygo iedno niezábito / tedy tylko połowicę Wárgieltu ma wziąć. A ták ná to wiedzieć maß / yż tám mowi: Gdyby kto był ochromion w iednym vczynku / y w iedney zwádzie. A tu záś mowi / iezliby w drugiey potym zwádzie był ochromion / co prawo oſobliwie oſtrzegło / dlatego áby vłomni / vmyślnie pſowáni nie byli / bo ſie tákowi iuż bronić niemogą. Támże glo.

Ktoby drugiego poimał / á nie wziąłby mu przedſie nic áni złupił / álbo iezliby kto kogo ránił álbo vbił nie ná śmierć / y bez chromoty / o to potomkom obrázonego odpowiedáć niepowinien / iezliby w rok potym v márł / wyiąwßy by przed śmierćią przećiwko niemu z márły / o to práwem czynić począł. Specu: Saxo: lib: iij. articu: xxxi. Tex.

Poniewaß według práwá potomek wſtepuie we wßytko práwo zmárłego przodká ſwego / záczym iezliby zmárły komu krzywdę vczynił powinni potomkowie o to odpowiedáć / iáko y o inßy wßeláki dług im też odpowiedáć powinno. Przeto tu czyni rożność / yż nie záwße potomkom odpowiedáć powinno o to / co ſie zmárłemu przodkowi ich ſtáło. Ale przećiw temu ártykułowi zda ſie być wiele praw / bo naprzod przećiwko temu co mowi: Iezliby kto kogo poimał. Ieſt ártykuł xxxiij. lib: ij. s. s. gdzie ſtoiey yż kto kogo w więzieniu trzyma powinien zań odpowiedáć káżdemu Pánu y powinowátemu iego. Przećiwko temu też co mowi / iezliby go zránił / ieſt ártykuł xvi. lib. ij. s. s. gdzie też ſtoiey / yż każdy powinien Gwar vczynić. W ſpráwie o ráne álbo chromote zá Páná y krewnego ſwego. (o czym wyżey w ſłowie Gwar) á tu záś mowi / yż odpowiedáć niepowinno. Nádto mowi też o vbićiu / á przećiwko temu ieſt iáśnie ártykuł lxiiij. lib. j. s. s. gdzie naydzieß / gdy kto kogo zábije / á chce go przed ſie ſámoſiodm pokonáć

tedy tego vczynić niemoże/iezliby kto z krewnych zábite chćiał go zástą⸗
pić. Te tedy przećiwnośći ták porownaß/ yż te mieyscá ktore śie tu
wspomináły/ mowią o vczynku/ ktoremu rok niewyßedł/ bo tám po⸗
winien śie obwiniony potomkom spráwowáć. A ten ártykuł záśie
mowi o tym vczynku/ po ktorymby obráżony rok był żyw/ á práwem
go nieczynił/ zá czym bywa wierzono/ że mu to odpuśćił/ gdyż táko⸗
we występki rozmáićie porownáne y odpuszczáne bywáią/ iedząc/ pi⸗
iąc/ y bywáiąc pospołu. Tákże też gdy by śie przez przyiaćioły z go⸗
dźili. A ktemu ieszcze/ kto wedlug práwá o krzywdę swą nieczyni/
ten iuż potym gdyby chćiał żáłowáć/ nie ma być słuchan. Stąd bá⸗
czyć możeß/ yż o zelżywość/przodká swego potomkowie czynić niemo⸗
gą/ z właszczá iezli ow ieszcze żyw/ y skárżyć może. Támże glo.

O iedne ránę niemoże być iedno ieden oskárżon/

wßákże o pomoc do vczynku mogą ich być wiele obwinieni. Specu:
Saxo: lib: iij. arti: xlvi. tex.

To iest/ o iedne ráne tylko ieden criminaliter muśi być oskárżon/
á ná pomoc iezliby ná drugich żáłowano/ tám prosta skárgá będźie.
Wßákże iezli śie do tego zeznáią/ tedy śie iednáko winnymi stáną.
Támże glo.

Ktoby kogo ránił tym vmysłem/ żeby go zábić chćiał/ choć go nie
zábije/ ma być sądzon iáko Mężoboycá. O czym maß wyżey w słowie
Mężoboystwo. Gdźie też naydźieß/ yż ktory ránnego w dom swoy
przyimie bez ßkody zostáie/ á stráwá mu ma być zápłácona.

Jeźliby kto będąc ránny wołánie wzbudźił/ y poi⸗

małby tego ktory go ránił/ y do Sądu by przywiodł/ gdźieby też y ći
byli ná świádectwo ktorzy wołánie słyßeli/ tedy Actor bliżßy sámo⸗ S. S. lib: ij. art: xvj.
śiodm winowáyce swego pokonáć/ niżby śie ow odwieść miał. A ie⸗
źliby ráná ná páznogieć głęboka/ á ná członek długa byłá/ rękę stráći.
A iezliby zábił/ tedy gárdło da/ iezli śie niespráwi. Iur: Mnni: art: lxx.
tex.

Te głębokość rány ná páznogieć rozumieć maß/ yż ma być głęboka
ná páznogieć wespołek z wierzchnym członkiem śrzedniego pálcá: bo to
iest głębokość rány ßránkowey. A zá członek záśie maß rozumieć wßy⸗
stkę długość tegoż pálcá śrzedniego/ bo zá táką ránę poimány rękę strá⸗
ći. Támże glo.

Jeźliby kto będąc rániony v Sądu tegoż dniá

spráwiedliwośći nießukał/ ták żeby spráwá przenocowána byłá/

á obwi⸗

á obwinionyby do Sądu ſtánął / odeydźie ſámoſiodm. ☙ To ieſt / ieźli by ſtánął dobrowolnie / niepoimány / niezwiązány / tedy ſie bliżßy ſámoſiodm odwieść / wyiąwßy by Sędźiego ná ten czás domá nie było.

Ale ieźliby tegoż dniá ſkárżył / á ow by † do trzech Sądow † nieſtánął / ma być ná czwartym Sądźie wywołan.

Jeźliby też kto był rániony w Mieśćie / á ránáby niebyłá ßrankowa / y ſpráwáby przez noc w milczeniu byłá / tedy ma rok złożon y náznáczon do bliżßego Sądu †. A ieźliby ráná ßránkowa byłá tedy mu záráżem ma być práwo oſądzone / y obwiniony ma być ná świeżym uczynku ſądzon †. Iur. Municip. art. Lxx. tex.

Jeźliby kogo w Mieśćie rániono / y przyßedłby do Sądu á owby nieſtánął / ná ktoregoby przy bytnośći iego żáłowáć chćiał. Jeźliby miał ludźie ktorzy wołánie iego ſłyßeli / tedy może tyle oſſobom winę dáć / y ná nie żáłowáć ile ran w ćiele ma. A ći ieźli ſtáną / tedy ná nich doydźie ßránkow / á to ieźliby ták wielkie rány były / żeby onie w ßránki wyzwáć mogł. A ieźliby ich więcey oſkárżył niżli ran ma / á ſkárżyłby ná nie iáko ná pomocniki / tedy ći odeydą według práwá káżdy z nich ſámoſiodm. Jur. Mnnici: árti: lxxxi. tex.

Do wykłádu tego ártykułu maß wiedźieć / że rány iedne ſą ná mieyſcách niebárdzo ßkodliwych / y o ktore w ßránki wyzwáć niemoże / te zową ćieleſne rány / że tylko ćiáło ná człowieku nießkodliwie ieſt obráżone. Drugie otworzyſte y ßerokie / ále też ná mieyſcu nießkodliwym á ſą ßerokie / niegłębokie / á tám te záś pierwße ſą głębokie / y ßerokie / á iáko głębokie y iáko długie być máią / áby onie mogł w ßránki wyzwáć / iuż ſie wyżey powiedźiáło. Támże glo.

Jeźliby ſię dwá ſpolnie ránili / á iedenby z nich do Sędźiego do domu przyßedł / y położyłby ſkárgę. Drugiby przyßedł do Láwice Sądowey / y żáłowałby przed ſługą Vrzędowym y Láwnikámi / ieźliby tám byli / y przed innymi do Sądu należącymi / y okazałby rány ſwe z wołániem według práwá / á zá Decretem Láwnikow poſłałby po Sędźiego do tey ſpráwy / tedy ten ma pierwość żáłoby otrzymáć. Jur: Municip: árti: Lxxxiiij. tex.

Ten ártykuł ſtąd vroſł / yżc niektorzy w práwie vczeni mowili: kto pierwey żáłobę vczyni / temu ma być pierwße mieyſce dáne / á ſądźili ſie

ná árty-

ná Artykule Lxi. lib .i. S. S. Drudzy powiedáli / że nie ten/ále ten kto pierwey ná mieyscu Sądowym z wołániem stánie / ná świeżym vczynku/y oświadczy rány swe sługą/y inszemi do Sądu należącemi. A ták ku vśmierzeniu tego sporu/Artykuł ten iest postánowiony / ktory iest miedzy nimi iákoby srzodkiem / w ktorym yż text y sámá rzecz iásná y szczera iest/przetoż szerokiego wykłádu niepotrzebuie. Tamże glo.

Ieżliby sie dwá spolnie / ieden mieczem / á drugi nożem ránili / y obadwáby záraz do Sądu przyszli / y ná świeżym vczynku nákazanoby szránki przez Decret/tedy zá ránę nożową ma być ná gárdło sądzon/ten ktory ią zádał. Abowiem nożem potáiemnie/y zdrádą/iákoby złodzieyskim obyczáiem śmierć może być zádána. A onego ktory mieczem ránił / máią sądzić ná strácenie reki. Iur. Municip: art. lxxxv.Tex.

Ránilby ieden drugiego / á stáwilby rekoimie ná postánowienie / to iest/że stánie ná bliższy Sąd/á potymby go w onym rekoiemstwie zábił/y zaś by sie reczył w teyże spráwie / tedy sie bliższy odwieść sámosiodm o głowę/nizby go pokonáć miáno. Iur. Municip. artic. lxxxvj. Tex.

Ten Artykuł spiera mniemánie niektorych / ktorzy twierdzili/ áby ten ktory sie o rány ná postáwienie reczy / á w tymby on ránny był zábit / miał być świádectwem pokonan o mord / ieżliby od iego przyiaciol obżáłowan był/ále tu inácżey opiewa: Bo choćby kto ràniwszy drugiego/reczył sie / w onym rekoiemstwieby onego zábił / tedy bliższy iest odeydź sámosiodm. (A to rozumiey / ieżliby/nie był ná świeżym vczynku poiman.) A ieżliby pokoy przyrzeczony zgwałcił / tedy rychli może być pokonan nizby sie odwieść miał. Tamże glo.

Ieżliby v Sądu gáynego o Rány przed Sedzim y Lawnikámi pokoy był przyrzeczon / y dániem reki potwierdzon/tedy tákiego rychli káżdy o zgwałcenie pokoiu pokonáć może / nizby sie ow odwieść miał. A tákowy przepada Sedziemu winy połowicę Wárgeltu. A ieżliby ták zábitego ktory przyiaciel w szránkách bronić chciał/tedy mu żadnego świádectwá niedopuści/ále obwiniony powinien odpowiedáć/ á bronić gárdłá swego. Iur. Municip. artic. lxxxvij. Tex.

Jeźliby ſie dwá ſpolnie ránili/ á obádwáby do Sadu przyſzli/ y ſpolnie ná ſie ſkárżyli/ y byłaby oná ſkargá odłożona z Vrzedu do bliżſzego Sadu/ w tymby ieden vmárł/ drugiby przyſzedł do Sadu opowiadaiąc ſie/ tedy ten odeydźie ſamoſiodm przyſięgą. A ieżliby świadkow zárázem mieć niemogł/ tedy otrzyma troie dwie niedźieli/ á z tych może ſobie obráć ktore chce. Ale ieżliby bliżſzy w rodźie chćiał bronić zábitego w ſzránkách/ tedy to wſzytko świádectwo zbiie/ iáko wyżey ſtoiey. Iur. Municip. arti. lxxxviij. tex.

S.S. lib. j. artic. lxiij.

Jeźliby kto był kijem vbit ná grzbiećie/ álbo ná brzuchu á one rány byłyby śine álbo ſzczerniałe/ y ſpuchłe/ á miałby ná świádectwo Sędziego/ y ludźie do Sadu należące ktorzy to widźieli/ ſłyſzeli/ tedy bliżſzy doydź ná nim ſzránkow/ nizby ſie ow miał odwieść.

A ieżliby był vbit od wielu w głowe/ álbo w ramioná/ y w rece/ á niemogiby tego dowieść/ tedy ſie owi bliżſzy odwieść według práwá/ nizby ie kto pokonáć miał. Jeżli ſie przyznáią/ tedy káżdy wine Sędźiemu/ á ſtronie nagrode przepádnie. Jeżliby były rány śmiertelne/ tedy powinni w ſzránkách odpowiedáć ći ktorzyby o nie Sadownie obwinieni byli. A ieżliżeby rázy śmiertelne niebyły/ tedy ieden w ſzránkách będźie odpowiedał/ á drudzy ſie przyſięgą odwiodą. Jur. Municip. art. lxxxix. tex.

Jeźliby kto chćiał z świádkámi záłowáć † o czyie włáſność álbo † o rány ná świeżym vczynku żądáne/ tedy to ma vczynić ſamoſiodm według práwá. Jur. Municip. árti. cx. tex.

¶ Pátrz o tym więcey wyżey w ſłowie Gwałt. Y w ſłowie Meżoboyſtwo/ y niżey w ſłowie Vbićie.

RECONVENTIO.

Spolne albo wzaiemne obżáłowánie.

Gdźie kto z drugiego ſpráwiedliwośći żada/ tám ſie tez y ſam bedzie powinien vſprawiedliwić. Spec. Saxon. lib. j. artic. lxj. lib. iij. att. lxxix. tex.

S.S lib. iij. arti. xij. I.M. art: xxviij.

Iż ſie to cżeſto tráfia/ że niektorzy ſkárżą y pozywáią tych/ ktorymby ſie ſámi ſpráwiáć byli powinni/ áby go iedno w ſwym buncie mieć/ á nie vſpráwiedliwić mu ſie w tym o coby on ſłuſznie nań ſkárżyć miał. Przeto tey chytrośći ludzkiey zábiegáiąc ten Artykuł pozwala/ iáko kto per Reconuentionem żáłowáć ma. Przycżym ſześć potrzebnych rzecży pomnieć bedzieſz. Naprzod iákim ſpoſobem wzaiemna ſkárgá Reconuentionalis querella, y kiedy/ pocżąć ſie ma. Druga/ iákim ſpoſobem ma być cżyniona. Trzecia/ w ktorych ſpráwach mieyſcá niema. Cżwárta/ co cżynić ieźliby Actor żáłoby tákowy przyiąć przećiwko ſobie niechćiał. Piąta/ ktorzy w zaiemną ſkárgę przyiąć powinni/ ktorzy niepowinni. Szoſta/ w ktorych ſpráwach kto tákową ſkárgę cżynić może. Co ſie tknie pierwſzego y wtorego maſz wiedźieć/ yż według ſtárych praw wzaiem ná ſkárgę/ cżyniono zárázem po żáłobie Actorowey/ to ieſt/ ſkoro Actor żáłobę ſwoię położył/ tedy pozwány poki odpowiedźi niecżynił/ położył też ſwoię ſkárgę przećiwko Actorowi/ y ták Sedźia wyſłuchawſzy z obudwu ſtron/ y żáłoby y odpowiedźi/ poſpołu obiemá ſpráwiedliwość cżynił/ y poſpołu obiedwie ſpráwie kończył. A ieźli pozwány pocżął odpowiedáć/ ſkárgi pierwey ná Actorá nie vcżyniwſzy/ potym go nieſłuchano. Ale potym tákowy poſtepek práwem Duchownym ieſt odrzucon/ y to poſtánowiono/ yż Actor ná żáłobę pozwánego poki trwá Sąd durante iudicio odpowiedáć winien: według práwá záś naſzego Sáſkiego/ querella Reconuentionalis má być cżyniona ſkoro Actor żáłobę ſwą ſkońcży/ kiedy Sedźia ſkáże pozwánemu odpowiedáć/ tedy pozwány ma pytáć ná práwie. Ponieważem mu ia odpowiedáć powinien/ cżemu też on mnie o co mu winę dam/ niema ſie vſpráwiedliwić? Ná co bedźie ſkazáno/ yż powinien: záczym gdy iuż

pozwány od żáłoby Actorowey wolen będźie/ tedy też swoie żáłobę będźie kończył. Do trzećiego masz wiedźieć/ yż są troiákie spráwy/ w ktorych tákowa skárgá wzaiemna mieysca niema. Pierwsza/ kiedy kto criminaliter ná ćię skárży/ tedy go ty záśię criminaliter obwinić niemożesz: tákże áni przed iednaczmi † áni przed Gográbią. ✠ A nic ná tym choć sie przećiwko temu zda być Artykuł lxix. lib. j. s. s. gdźie mowi: Ktoby zábitego do Sądu przyniosł/ á vstałby w dowodźie/ sam w tym zostánie/ wczym onemu winę dawał. (O czym wyżey w słowie Mężoboystwo) bo tám mowi o tym ktoryby drugiego o zgwałcenie pokoiu pokonáć chćiał/ á w tymby vstał/ tedy sam ma być sądzon. A tu zás mowi o tym ktory práwnie ná kogo skárży. Albo też rozumiey/ yż tám mowi o prawdźiwym y porządnym Sędźim/ á tu zás o dobrowolnym. Druga/ gdy ty ná kogo żáłuiesz o Lenno/ on ćiebie zás o własność ktoraby pod onym práwem nieleżáłá obwinić niemoże. Trzećia/ Iure Reconuentionali nie powinien żaden o Lenno indźiey odpowiedáć/ iedno przed Pánem swoim. Do czwartego masz wiedźieć/ yż ieżliby sie Actor zbrániał ná wzaiemną skárgę odpowiedáć/ tedy mu też pozwány ná iego żáłobę może zbronić odpowiedźi/ y Sędźia mu spráwiedliwośći czynić nie ma. Do piątego wiedźieć będźiesz/ yż káżdy człowiek náostátek y Kśiądz/ y Mnich ná táką skárgę wzaiemną powinni odpowiedáć v tegoż Sądu v ktorego spráwiedliwośći dochodzą. Do szostego y ostatniego wiedźieć masz/ yż pozwány Actorá Reconuentionali Iure, obżáłowáć może w tych spráwách/ ktore sie v inszego Sądu niezáczęły. Bo ieżliby sie gdźie indźiey/ álbo záczęły/ álbo bądź przez zgodę bądź przez práwo skończyły/ tedy iuż o nie per Reconuentionem skárżyć niemoże. Támże glo.

S.S. lib: iij. art. xij.

S. S. lib. j. arti. xiiij.

Jáko brát brátu o dobrá Lenne w Ziemskim Práwie odpowiedáć powinien. Masz wyżey w słowie Lenno.

Jáko też Iure Reconuentionali Kśiądz v Swieckiego Sądu odpowiedáć winien. Masz wyżey w słowie Biskup y w słowie Kśiądz.

Masz też tu iescze wiedźieć/ yż skárgá Reconuentionalis mieyscá niema w troiákich przypádkách. Pierwszy gdy sobie strony iednacze do ktorey spráwy obiorą/ tám ieden ná drugiego per Reconuentionem skárżyć niemoże/ wyiąwszy by ináczey miedzy sobą postánowili. Drugi/ yż wzaiem obwinić niemogą ludźie wywołáni/ áczkolwiek w práwie Duchownym kletemu tego dozwolono. Trzeći/ ieżliby kto drugiemu pieniądze iákie zápłáćił/ ktorych mu nie był winien/ iáko ieżliby ie ná nim przyśięgą wygrał/ álbo ieżliby też ow o nieprzyśiądz niechćiał/ tedy potym ieżliby skárżyć o to chćiał/ że niespráwiedliwie ná nim one pieniądze wygrał/ nie będźie mu powinien odpowiedáć.

S.S. lib. iij. ar. xvi. lib. ij art. Lxiiij: S S. lib. ij. artic. lxiij.

A tuby mogł kto spytáć. Ponieważ wżdy pozwány vspráwiedliwszy sie / może też ná Actorá skárge czynić / iáko sobie Actor ma postąpić / á by o one pieniądze / ktore práwem wygrał nie był obwinion? Tedy ná to powieß / yż ma pytáć onego ktory nań skárży / ktorymby sposobem od niego one pieniądze wziął / bo mu on námienić będźie powinien. A tám ieżli rzecże / yż ie ná nim wypráwował / álbo wyprzysiegał / iákoś wyżey słyßał / tedy ow będźie pytał ná práwie. Ponieważ iuż ná to Decret záßedł / y rzecz iest osądzona / mamli mu ia o to odpowiedáć? Skáżą yż niepowinien. Specu: Saxo: lib: iij. arti: xij. Tex. S.S. lib. iij. art. xli.

Pátrz wiecey wyżey w słowie Actor / y niżey w słowie Skárgá.

Rekoiemstwo.

Kto Rekoiemstwá mieć niemoże / á dziedzictwá też w onym práwie niema tego Sędźia w mocy swey zostáwi / á to / ieżliby ná kogo criminaliter skárżył / álbo ieżliby nań skárżono. Specu: Saxo: lib: i. articu: Lxi. Tex. S.S.lib. j. art: lxvij. lib. ij. ar: iij. I.M. ar. xvij &xxvi.

A gdy ták kto zátrzyman będźie / tedy przez to práwá swego nie nárußa / áni to dobrey sławie iego ßkodźić ma. Támże glo.

Rekoymiá żaden nie ma być gában / poki Pryncipałá dostáć mogą. A ieżliby go nie było / tedy ma być czás Rekoymi náznaczon ná stáwienie Pryncipałá. Specu: Saxo: lib: i. arti: vi. glo.

Iż Actor przed wstąpieniem w práwo Rekoiemstwá stáwić niepowinien. Maß wyżey w słowie Actor.

Ieżliby kto w sprawie pokárney drugiego ná postáwienie recżył / á postáwić by go niemogł / Wargelt zápłáciwßy / będźie wolen / á práwá swego tym nienárußa. Spe: Sax: lib: i. ar: lxv tex. I.M. arti. xxxi.

O czym też wyżey w słowie Actio.

Przyczym maß wiedźieć / yż áczkolwiek wßelákie Rekoiemstwá pospolicie do Sadu przychodzą / wßákże są niektore Rekoiemstwá ktore od sámego Sadu pochodzą / á te są czworákie. Naprzod dla ostrzeżenia przyßłey ßkody / kiedy kto v Sadu przyrzecże zá przyßłą ßkode / iáko gdyby twoy Sąśiad miał dom słoba o iedney ścienie / ktoryby sie I.M. arti: xxxvij.

chćiał

chćiał obàlić / záczymby ſie też ty obawiał / áby ſie y twemu niedoſtáło
† tákże ieżliby y Piekarz / álbo Piwowar podle ćiebie mießkał / á tybyś
ſie ogńiá bał od niego /, tedy tàm powinien Sędziá Sąśiadá obwieśćić
áby one ßkode opátrzył. Drugie Rekoiemſtwo ktore od Sądu pocho
S.S.lib. i. dźi / ieſt kiedy kto ręczy o doſtánie práwà. To w práwie iſtotą álbo
arti. xlvij. gwarem zową. Trzećie/Rekoiemſtwo ieſt to/ ktore Opiekunowie ſie-
S. S.lib: i. rotom czynią † iáko dobr ich nie vtrácą †. Czwarte / kiedy kto
ar xxiij. kogo ná poſtànowienie ręczy/ iákoś tu w texćie ſłyßał. A to wiec
dwoiáko bywa. Albo o dług / tám Rekoymiá zá Pryncipałá ſwego od
powiedáć / y wßyſtko práwo y obronę iego ná ſie wźiąć może. A be-
S. S. lib: iij. dźieli pokonan / muśi zápłáćić / bądź wiele bądź máło. Albo też rę-
ar:ix.&ar:x. czy ieden zá drugiego ktory criminaliter ieſt oſkárżon / á tam nie powi-
ńien rekoymiá ná żałobę ná iego mieyſcu odpowiedáć / bo też karánia
iego ná ſobie znośić niepowińien / ále Wárgelt zàpłàćiwßy będźie wo-
len. Jákoż w tym Rekoymi żaden ná gárdło ſtáć niemoże.

A ták tu będźieß wiedźiał / yż Rekoiemſtwo w ſpràwàch pokárnych
I. M.arti. in criminalibus łácnieyße y znośnieyße ieſt / niż kiedy idźie o dług Bo
xxvij. w nich Rekoimiá może ſie wyzwolić Wárgeltem / ktory ośmnaśćie libr
álbo funtow nie przechodźi. † ktore czynią dwádźieśćią y cztery kopy tá-
kiey monety / iáka v káżdego Sądu idźie †. Ale kiedy kto o dług ręczy/
tàm w więtßą trudność przychodźi / bo to zá co ręczył / płáćić muśi.
Przeto tu Sędźia káżdy ma być oſtrożny / áby ná Rekoiemſtwo niko-
go niedawał / gdy ſpráwá przenocowàna nie będźie / áby przez to do
iàkiey trudnośći nieprzyßedł. Ale † ieżliby ſpráwá przenocowàna byłá
á chćiałby kto z więźienia obwinionego wyręczyć / tedy on ✠ Rekoi-
miá ma ſobie ták poſtąpić. Naprzod poydźie do Sędźiego / pierwßy/
drugi y trzeći raz/ y będźie pytał przez decret. Ponieważ on chce tego
człowieká wyręczyć/ ácz niema być dan ná iego rekoiemſtwo / támże ma
położyć pámiętnego Szepßeląg. Jeżli Sędźia rzecze / áby go rę-
czył ná ſto grzywien / tedy záś przećiwko temu Rekoimiá może po-
wiedźieć / yż ia tego zá ktorego ręce chce do Sądu poſtáwić / álbo to
odnieść / co práwo nákaże: Y pytam ná práwie / àza zá tákim Reko-
iemſtwem niema być wypußczon? Tám ſkażą / że ma być wypußczon.
A ieżliby chćiano iáką więtßą ſumme ſkázáć / tedy może od tego áp-
pellowàć. A gdy go iuż ták ná Rekoiemſtwo dádzą/ y Rekoimiá
chce ſie ważyć Wàrgelt ſtràćić / tedy go niepowińien ſtawić. Wßakże
ták / áby go v śiebie niemiał/ y áby go zgołá niemogł poſtáwić.
Támże glo.

Jáko Pryncipał przyśięgą ſwą Rekoymię wybawia. Maß wy-
żey w słowie Dług.

Kto áni ośiádłośći / Rekoymi mieć niemoże / y w tym więźniem zostá- nie / tedy niema być áni wćiemnicy / áni w innym twárdym więźieniu chowan / áni łáncuchem zwiezowan / ták áby przez to ná ćiele álbo ná czymkolwiek mogł być obrázon. Spe: Saxo: lib: iij. arti: iij. glo,

Kiedy kto w spráwie pokárney kogo ręczy / tám winá pieniężna ktora zań przepádnie Sedźiemu przychodźi / a to ták rozumiey / ieżliby vpornie niestánął: ále ieżliby stánął (Rekoymia / á powiedźiał / że tego zá ktorego ręczył / mieć niemoże.) tám Actorowi Wárgelt przychodźi. A ieżliby szło o dług / tedy mu zápłáći. Spe: Sa: lib: ij. arti.iii. glo. S.S. lib. ij. art. ix.

Kto ma ták wiele własnośći / iáko Wárgelt iego wynośi / ten w onym práwie ieżliby był poćiągnion w spráwie występney / in criminali, vel iniuriarum actione, do stáwienia rękoiemstwá niema być przymuszon. Spe: Saxo: lib.ij arti: v. tex.

I. Mar. xxvj xxxiiij. et cxiij.

Abowiem ludźie ośiedli / Rękoiemstwá stáwiáć niepowinni. A zá ośiádłego ten sie rozumieć ma / ktory álbo w Mieśćie / álbo ná roli dobrá nieruchome ma / á ktory sáme własność ma. Ale wierzyćiel ktory co w fanćie trzyma / tákże y ten ktory zá vproszeniem álbo zá dozwoleniem czyiym dobr vżywa / niema być rozumian zá ośiádłego.

Jeżliby też kto miał dobrá nieruchome / ktoreby zá dźieśięć grzywien stały / á skárżonoby nań o sto grzywien / powinien sie przynamniey w tym ręczyć / co máietność iego przechodźi.

Mogłby kto rzec: Iż to práwo nie wszytkim iednákie iest / poniewasz tego / ktory ośiádły iest / od rękoiemstwá wolnym czyni / do ktorego owego zás ktory nic niema przymusza: co być niema / bo práwo iednákie ma być / ták bogátemu iáko y vbogiemu? Ná co odpowiesz: Iż tu żadney przećiwnośći niemász / bo sie rękoiemstwo v Sadu dlatego dźieie / aby tym pewniey oná spráwá z obudwu stron kończona byłá. A też ten ktory dobrá swoie zá fánt dáie / wiecey vszczą niż ow ktory Rękoiemstwo stawia. Nádto / mogłby ieszcze kto rzec / yż to przedsie ieszcze nierowno idźie: bo oskárżony criminaliter o zgwałcenie pokoiu / álbo o insze krzywdy / ieżliby zátym yż ma ośiádłość nie był powinien / Rękoiemstwá stáwić / będźie wolał dáleko wiecey Wárgelt / álbo ták wiele máietnośći stráćić / niż gárdło. Bo zá żywot swoy káżdy człowiek da wszytko co ma. I. M. arti. xxvij.

Do czego też będźiesz wiedźiał / yż y tu krzywdy żadney niemász. Bo iáko niewszyscy chorzy vmieráią / ták też nie wszyscy obwinieni gárdło

tráca

trácą. A ktemu / zá dobrego y vczćiwego człowieká káżdy ma być rozu
S.S. lib.i.ar: mian/poki ſie co przećiwnego nieukaże. A ták y tu gdy nákogo ſkárża/
lxvj. & lxx. nie iuż zárázem ma być mian zá winnego / áni też ma być zárázem poi-
Lib.ij.arti. man: á to ieżliby świeżego vczynku nie było / bo ná świeżym vczynku by
xxxv. też napodlieyſzy był / bedźie zaraz poiman.

Przyczym ieſzcze y to bedźieſz wiedźiał yż áczkolwiek práwo wſzy-
tkim iednáko ſłużyć y należeć ma. Wſzákże przedſie odmienia ſie czáſem
wzlgedem oſſob. Abowiem ſrozſze práwo bywa człowiekowi lekkiemu/
niż zacnemu / choć wiednákim wyſtepku. Támże glo.

Rekoiemſtwá żaden nád ſwoy Wárgelt ſtáwić nie

powinien † w ſpráwie wyſtepney ktora ſie ná gárdło niesćiaga † wyiá-
wſzy by mu dano wine o dług do ktoregoby ſie znał / álbo ktoryby prá-
wnie przećiwko niemu dowiedźion był. Specu: Saxo: lib: ij. arti: x:
Tex.

Przyczym też maſz wiedźieć / yż choć rekoymiá w ſpráwie pokárney
Wárgeltem ſie wyzwoli / tedy przedſie Pryncipał ma być wywołan/y
zá vmárłego poczytan. Támże glo.

Iż Rekoymiá w ſpráwie o rány / niepowinien o Meżoboyſtwo odpo-
wiedáć / ieżliby w tym ránny vmárł. Maſz wyżey w ſłowie Ránny.

Ieżliby kto v Sadu kogo reczył/yż go ma poſtáwić/

ákternuby doſyć vczynić niemogł powinien zań zápłáćić/ ták iáko był
obwinion gdy w tym bedźie pokonan. A ieżliby ſpráwá wyſtepna byłá
álbo ſie ná gárdło śćiagáłá / przepada Wárgelt / ktory Actorowi nie
Sedźiemubedźie należał: wſzákże y Sedźia winy ſwoiey doydźie. Tym
że też ſpoſobem ma być nágradzan pokoy / ktoryby kto zá drugiego
przyrzekł. Specu: Saxo: lib: iij. arti: ix. Iur. Municip. art. cxvij. tex.

I. M.arti. xxxi.

Ieżliby też kto drugiego ná poſtáwienie reczył/ á on

ktorogo miano poſtáwić / ſamby do Sadu ſtánał / tedy tym rekoymie
ſwego wybáwi/gdy tego bedźie mogł dowieść. A ktoby też kogo zwie-
źienia wyreczył / yż go záſie poſtáwić / albo zań odpowiedáć ma / tedy
temu Rekoimiá ná czás náznáczony doſyć czynić powinien/á niewieźień.
Támże lib: iij. arti: x. & Iur. Municip: arti: cxviij. Tex.

Ci ktorzy zá kogo recza dwoiácy ſa / bo álbo v Sadu recza / álbo o-
procz Sadu: ći ktorzy oprocz Sadu recza moga ſie tego záprzeć / ieżli

chcą. Abowiem każdy człowiek / gdy dostátecznych dowodow niema/niemoże drugiemu przysiegi bronić. Ci záś ktorzy v Sadu Reczą záprzec sie Rekoiemstwá/ áni odprzysiądz niemogą. A ci sie też troiákim sposobem stáwáią. Bo iedni proszą áby im wierzono/ chociá Principałá przytym nie bedźie: co są Rekoymie dobrowolni / bo dobrowolnie to ná śie biorą/yż zá owego odpowiedáć chcą. Drudzy záś stáią sie Rekoimiámi y winnymi vczynkiem/iáko są ci ktorzy rzeczy złodieyskie/y złupione przechowywáią/ći gdy bedą oskárżeni / powinni álbo złoczyńce wydáć / álbo szkode nágrodźić. Trzeći sie záś stáią Rekoimiámi/słowem y vstnym przyrzeczeniem/iáko są ći o ktorych tu Text mowi. Ci też bywáią / álbo w pokárnych / álbo w vććiwych sprawách. A ktore są pokárne/á ktore vććiwe sprawy. Masz wyżey w słowie Actio. Rekoimia tedy w vććiwey spráwie powinien zá obwinionego odpowiedáć/y szkode nágrádzáć/ ieżliby go niemogł postáwić / to rozumiey o tych Rekoimiách ktorzy v Sadu reczyli. A o tych záśie ktorzy oprocz Sadu reczyli/ pieć potrzebnych rzeczy masz mieć ná baczeniu. Pierwsza/yż Actor powinien pierwey z Principałem czynić niż z Rekoimią. A ieżlibyć sie to zdáło przećiwko práwu Cesárskiemu/ ktore mowi: Yż Actorowi wolno czynić z kim chce / ieżli z Rekoimią/ czyli z Principałem / tedy bedźiesz wiedźiał: yż tam to práwo przez drugie postednieysze iest popráwione / y ták to rozumiec masz. Ieżliby Principał w oney Ziemi był/álbo ták blisko/żeby go przypozwáć mogł. Co niektorzy rozumieią / ieżliby w oney Iurisditiey był. Druga/yż sie ná dobrá sámego dłużniká rzućić niemoże / poki z Rekoimią o to czynic nie bedźie. Trzećia / ieżliby Principát pieniadze obiecał / ktorychby mieć niemogł / á miałby dobrá insze dźiedźiczne / tedy wierzyćiel powinien mu ná nie kupcá náleść/álbo ie sam wedlug szácunku przyiąć. A przez to dłużnik ✠ y z Rekoimiámi ✠ wolen bedźie.

S. S. lib. j. art. vij. xv. & xviii.
I. M. articu. xxvij. cxxij.
S. S. lib. ij. arti. lxxij.
S. S. lib. iij. art. xxxix.

Czwartá/ ieżliby ktory z Rekoimiow wszytek dług zápłáćił/ tedy drugie Rekoimie wyzwala/od ktorych sie záś może częśći ich/co na ktorego przydźie/vpominác. Piąta/ ieżliby kto miał y fánt y Rekoimie/ tedy niemoże Rekoimiow gábáć / ázeby im pierwey on fánt wydał.

Masz też tu wiedźieć/ yż Rekoimie bywáią od Rekoiemstwá wolni / kiedy strony miedzy sobą bez wiádomośći ich contráct odnowią. Nádto / gdyby kto reczył / álbo przyobiecáł rzecz iáką y niezwyczáyną/ tego trzymác niepowinien.

Cos też w texćie słyszał / yż Wargelt stronie nie Sedźiemu przychodźi. Rzeczesz podobno / yż to iest przećiwko Arykułowi iiij. lib. ij. s. s.

gdzie mowi : Jż Wargelt Sędziemu przychodzi. A tak wiedziec będzieß/ yż tąm mowi o wywołánym/ ktory chce ku swemu práwu przyść/ ále tu mowi o tym/ ktorego ießcze. Actor ma w swym bunćie † z ktorego iest wyręczon † záczym słuśnie tákowe pieniądze bierze. A wine też Sędzia bierze/ zá kłamstwo iego / ktore przed Bogiem y przed/ Sądem vczynił/obiecuiąc tąm tego stáwić/á niestáwił.

Ale yżeś też baczył w texćie/że przyrzeczenie zá pokoy/ Rękoiemstwu w spráwách występnych przyrownywa/ w tych słowiech. Tymże sposobem pokoy zá drugiego przyrzeczony / ꝛc. Te dwie rzeczy / áczkolwiek w texćie zá iedno są położone/wßákże przedsię nie we wßytkim sobie rowne.

Przeto będzieß wiedział / yż rożność Rękoiemstwá o krzywdy / á o złamánie pokoiu troiáka iest. Naprzod / yż o pokoy może káżdy być bárziey obwinion/y srożey karan/á Rękoimie záśię o krzywdy niemogą więcey przepáść / iedno Wargelt : bo ktoby co nád prawo przyrzekał/ tego trzymáć niewinien. Potym ieżliby o złamánie pokoiu pod Rękoiemstwem vgodá iáka záßła / iákoż to w tákiey spráwie być może/tedy będzie wolno stronie / álbo trzymáć to co iednácze wynáleźli/ álbo zákład ktorym iest vgodá vtwierdzona zápłáćić / á Decret ich wzgárdzić/ co się w Rękoiemstwie o wystepek niedzieie. Potrzećie/ yż złamánie pokoiu/gdy będzie przez vgode skończone/y vspokoione : ieżliby zá się to v Sądu wznáwiáć chćiano/ tedy Actor odpada od spráwy / y nagrode powinien czynić/yż z Rękoimiámi swemi/nie ináczey iedno iákoby pokoy był zgwałcon/á tego też w támtym Rękoiemstwie niemaß. Jż to tedy iedno do drugiego porownywá/ to stąd pochodzi : yż iáko Wargelt przed Sędzim przed ktorym iest przyrzeczon / bywa płácon temu komu należy / ták też przyrzeczony pokoy ma być nagrodzon v tego Sądu v ktorego iest przyrzeczon. Zgadzáią się też y w tym yż oboie to Rękoiemstwo Wargeltem może być odpráwione. Nádto/y w tym się też zgadzáią / że ták ten ktory pokoy złamie / iáko y ow zá ktorego w spráwie wystepney ręczono/ gárdło traći / gdy będzie ná świeżym vczynku poiman.

S. S. lib: ij. artic. lxiij. A tuby mogł kto spytáć : ieżliby z vgody pokoy był/pod wiárą przyrzeczony/á w tymby był złaman/stáieli się ten ktory to vczyni bezecnym/ y tráćili też y cześć/ y gárdło boby to gorzey było niż Wargelt ? Odpowießz/yż niestráći. Abowiem gdy kto co przyrzecze/ á potym tego niestrzyma / y zá to nagrode vczyni według práwá / tedy iuż dáley niema być gabá. A coś też ná końcu textu słyßał/yż przyrzeczeniu Rękoimiom/ á nie więzień dosyć czynić ma/ to się dlatego dźieie / yż tám Rękoimiom á nie więźniowi wierzą. Támże glo.

S. S.lib. j. art.L.

Jeżliby

Jeżliby kto człowieka w spráwie wystepney oskárżonego/ ná pewny czás do Sadu postáwić był powinien/ á w tymby on ktorego postáwić miano/ vmarł: tedy Rekoymia ieżli vmárłego do Sadu postáwi/ bedźie wolen. A ieżliby spráwá byłá vćciwa/ álbo o Dług/ ktoryby ieszcze nie był práwem wygran/ á w tymby Principał vmárł/ nie potrzebá go do Sadu stáwiáć/ ále rekoimia śmierći iego samotrzeć dowiodszy/ bedźie wolen od Rekoiemstwa/ á potomkowie zmárłego/ o dług beda odpowiedáć. Jeżliby bydle było ktore postáwić miano/ á ono zdechło/ tedy Rekoimia skore iego v Sadu vkaże/ bedźie wolen. Spec. Saxon. lib. iij. artic. x. Iur. Municip. art. cxix. tex.

Tu troiákie Rekoimstwo wspomina. Pierwsze/ gdyby ręczono tego/ ktory iest o iáki wystepek oskárżony/ ten ieżli w tym vmrze/ vczy text/ co Rekoimia czynić ma. A ieżliczby sie to zdáło przećiwko práwu/ ktore mowi: Iż śmierćia obwinionego wszytkie skárgi vstáia/ tedy bedźiesz wiedźiał/ yż to práwo tám tylko mieysce ma/ gdźieby sie skárgá tylko ná gárdło sćiagáłá: A nie bedźie sie to pierwszey częśći tego Artykułu przećiwiło/ gdźie każe vmárłego do Sadu postáwić/ bo ono postáwienie nic innego nie iest/ iedno wyzwolenie sie od práwá y od Rekoiemstwa. Ale ieżliby sie skárgá y na gárdło/ y ná dobrá sćiagáłá tedy kto bedźie chćiał dobrá bráć/ powinien też bedźie ná záłobe odpowiedáć. Drugie Rekoiemstwo Text wspomina w spráwie o dług/ przy ktorym masz wiedźieć/ yż kto kogo o dług ręczy/ ieżli go postáwić niemoże/ powinien albo Dług zápłáćić/ álbo go práwem bronić (álbo dowodźić iáko Principał zápłáćił) † albo też bedźie powinien dowieść śmierći Principałowey/ y tym sie wyzwolić. † A to rozumiey/ ieżliby zá sam dług álbo zá pieniadze nieręczył. Trzećie Rekoiemstwo wspomina/ ieżliby bydle wyręczone zdechło. Przy ktorym to pomnieć masz/ yż gdy kto bydle/ álbo zwierzę iákie v śiebie ma/ ktorego by sie ieto/ álbo żeby go przedał/ álbo zá nie ręczył/ ieżliby w tym zdechło bedźie wolen/ S.S. lib. iij. artic: V.
iákoś w texćie słyszał/ wyiawszy by mu ono bydle pożyczone álbo zástáwione było/ bo ták powinien go według praw nászych zdrowo wroćić. † álbo zá co stáło zapłáćić. † Tákże ieżliby do śmierći iego iáka przyczyne dał. Támże glo.

Ktoby zá oddánie przysiegi ręczył/ ieżliby w tym obwiniony vmárł/ tedy álbo Rekoimia/ álbo obwinionego potomkowie/ powinni oney przysiedze dosyć vczynić ✠ gdy czás przydźie ieżli o oney spráwie wiádomość máia † álbo Rekoimia rzecz o ktora owmiał przysiegáć/ zápłáćić bedźie powinien. Specu. Saxon. lib. j. artic. xi. tex.

To Rekoiemſtwo/ nie ieſt od tám tych drugich / o ktorich ſie iuż
S.S.lib. ij. wyżey wſpominiáło / rożne/ bo też tákże y tu ieſliby ſam Principał
art. xj. bez Rakoinziow do Sądu ſtánął/ tedy tym one Rekoimie wyzwala.

A tu maß wiedźieć/ yż Rekoiemſtwo dźieie ſie wiec v Sadu ße-
ściorákim ſpoſobem. Jedni Rekoimiowie bywáią z ſtrony opieki / iáko
kiedy kto zá opiekuny ręċzy / yż dobrá śieroce dobrze ſpráwowáć bedą/
(o ċzym ċzytay wiecey wyżey w ſłowie Opiekun). Drugie zás Reko-
iemſtwo bywa gdy opiekunowie zá śieroty ſwe co przyrzekáią / iáko ſą
S. S. lib. j. prawdźiwi Opiekunowie / ći cokolwiek przyrzeką / to trzymáć powin-
arti. xlvij. ńi. Trzeci/ ſą ktorzy áċzkolwiek zá tych ktore máią w opiece / przyrze-
káią / wßákże przedſie zá nie doſyć ċzynić niepowinńi / iáko ſą ći kto-
rych wiec v Sadu do opieki przydawáią. Cżwarte záſie Rekoiem-
ſtwo ieſt/ gdy kto v Sadu zá co ręċzy : ći ręczą álbo w pokárney / ál-
S.S.lib.i. bo w vććiwey ſpráwie/ ieſli w pokárney/ Wárgeltem ſie wyzwolą / gdy
art.lxv. iśćá poſtáwić niemogą / bo w żadnym práwie tego nie náydźieß áby
Rekoimie zá nie ſtáwieniem Principałow ſwych mordowáni być mieli/
choćby też co ku oßukániu y ná chytrośći vċzyńili / wßákże przedſie o
oßukánie máią być karáni. W vććiwey zás ſpráwie / gdy Rekoimia
zápłáći/ to o co był Principał iego obwinion / álbo śmierći iego ſamo-
S.S. lib. iij. trzeć dowiedźie / bedźie wolen / iákoś wyżey ſłyßał. Piate zás Reko-
art.ix. & x. iemſtwo bywa zá bydle/ á tám Rekoimia ſkore zdechłego bydlećiá vká-
záwßy/ wolen bedźie. Szoſte/ kiedy kto zá vċzyńieńie przyſiegi ręċzy / á
o tymeś tu w tercie ſłyßał/ á tákowy Rekoimia niemoże być wolen /
S. S.lib. iij. ieſli/ álbo on ſam/ álbo zmárłego potomkowie/ álbo nie zápłácą / álbo
art. x. nie przyſięgą.

A tuby mogł kto ſpytáć : Gdyby Rekoimia niewiedźiał/ieſli Prin-
cipał wińien / álbo niewińien / bedźieli przedſie powińien przyſiądz ?
Bo ſie ċzeſto trafia / yż przyiaćiel zá przyiaćielá ręċzy / á przedſie zań
z pewnych przyċzyn przyſiegáć niechce / w tym o co on ieſt obwinion.
Y ieſliby tu Rekoimia álbo y dźiedzic do przyſiegi w ſpráwie iemu nie
S.S. lib. ij. wiádomey przyćiśńion był/ zdáłoby ſie to nieſłußna ? Ná to maß wie-
art. xxij. dźieć/ yż tu Rekoimia álbo potomek obwinionego / może cug Actoro-
wi puśćić. A áċzkolwiek ſie przećiwko temu zdádzą być niektore prá-
wá/ ktore mowią : Jż gdy kto ſpráwę ſwą puśći ná ċzyie przyſiege/ tedy
mu też on záſie może cug puśćić. Záċzym ieſliby też tu Actor álbo po-
tomkowi/ álbo Rekoimi cug ktorymby go oni potykáli/ puśćił/ tedyby
przedſie muśieli przyſiegáć. Wßákże ty ná to odpowieß : Jż ieſliby ták
Actor pozwánego chćiał do przyſiegi wieść/ tedy pozwány może przy-
ſiegi nieprzyiąć/ y práwem ſie przećiwko temu bronić. Bo kto komu cug
pußċza/ w ſpráwie iemu niewiádomey/ ten go przymowáć niepowinien/

Wßákże / posito non tamen concesso, ieżliby iuż ináczey być niemogło iedno żeby Przyśiądz muśiał / tedyby Rekoymiá niebył powinien ináczey przyśięgáć / iedno iáko on temu dostátecżnie wierzy / yż mu z márty Pryncipał iego nic niewinien / á potomekby záś miał przyśiądz iáko o tym długu nic niewie. Bo cudze długi łácno drugiego mogą być niewiádome. A gdźieby wiec Rekoimiá przyśiądz niechćiał / tedy dług zá ktory ręczył / zápłáći / á potomek mu to záś nágrodźić będźie powinien / ieżli to dźiedźictwu iego w pożytek ßło / y ieżli o tym wiedźiał. Támże glo. S.S.lib:i. arti: vi. S.S. lib.i. arti: vi.

Jeżliby ich wiele zá iedne pieniądze ręczyli / gdy ieden zápłáći / wßyscy będą wolni. Maß o tym wyżey w słowie Obietnicą.

Kiedy śie kto v Sądu ręczy o dług / tym sposobem /

że álbo on sam / álbo Rekoimiá ma zápłáćić / tedy gdy sam iśćiec zápłáći / á Rekoimiá tego dowiedźie / będźie wolen. A kto by zá drugiego ręczył zá zapłátę pewnych pieniędzy / ná pewny czás powinien tego świádkámi dowieść / iáko temu dosyć vczynił. Jur. Muni. ár: xxxi. tex.

A ten dowod zapłáty ma vczynić sámotrzeć / iákoś tez wyżey w słowie Dług słyßał. Támże glo. S.S.lib. i. arti: vi.

Pátrz o tym wiecey wyżey w słowiech Dług. Obietnicá / Obowiązánie.

Rola. Oracz.

Kto cudzą rolą z niewiádomośći orał / álbo żeby mu

ią kto inßy náiął / á w tym poki ießcze orał / wine mu oto dano / stráći pracą / y naśienie † ieżli ią ow potym práwem wygra † á on ktory mu ią był náiął / powinien mu ßkodę iego nágrodźić. Wßákże ktoby záśiał pokibyby śie spráwá niezáczęłá / ten náśienia niestráći / ále tylko czynß owemu ktory rolą wygra / zápłáći. A ieżliby kto pośianą rolą cudzą zorał / powinien mu ßkodę nágrodźić / według práwá (tyle ile by mu śie ná oney roley było mogło vrodźić / á przytym Sędźiemu wine) y stronie nagrodę przepádnie. Spe: Sexo: lib: ij. arti: xlvj. Tex.

Wtym Artykule dwie rzeczy wspomina. Pierwßa / ieżliby kto cudzą rolą z niewiádomośćią orał / á toby mu było zákazano / álbo przez tego czyiá rola iest / álbo przez kogo innego imieniem iego / ten gdy będźie o-

dzie oſkárżon / pracą ſtráci / bo ieſt złey wiáry poſeſſorem. A ieżliby mu tego niezákazano / áni opowiedziano / tedy zoſtánie / y przy pracey / y przy nakłádzie przeciwko onemu czyiá rolá ieſt. Druga / wſpomina ieżliby kto nie będąc obwieſzczony / áni oſkárżony rolą záśiał / ten zoſtáie przy záśiewku / czynß zápłáciwßy.

A tu by mogł kto rozumieć / yż to ſą rzeczy ſobie przeciwne / bo powiedział pierwey / yż ten ktory z niewiádomośći orze / á poki oſkárżon nie będźie záśiećie / y przy pracey / y przy nakłádźie zoſtáie / á záś ſię mowi / yż czynß powinien zápłáćić. Ieżli tedy czynß zápłáći / tedy zá czynßem / á nie zá pracą przy ośiewku zoſtánie / Ná co ty odpowiedźieć możeß / yż w pierwßy częśći mowi o roley wolney / á w tey záś drugiey mowi o roley / ktora czynß ná ſobie ma / iáko gdybym ia czynßownikowi ſwemu rolą twoię miáſto ſwey podał. A ieżli tu kto przećiwko temu przytoczy práwo Ceſárſkie / ktore mowi: Iż ktoby ßczep álbo co tákiego ná gruncie moim wſádźił / moy ieſt gdy vrośćie / chcąc też to mieyſce ták rozumieć / áby naśienie tego było czyiá y rola / tedy ty ná to odpowieß / yż tám to práwo rozumieć ſię ma o tym / ktoryby to ku oßukániu vczynił. A tu text mowi o tym / ktoremuby ſię to z niewiádomośći tráfiło.

To też coś w texćie ſłyßał / yż winę y nagrodę przepada / ktoby záśiáną czyię rolą zorał / ieſt iáśnie przeciwko owym / ktorzy twierdzą / yż ilekroć orząc pług podnieśie y ſpuśći / tyleby win miał / y beſſerunkow przepádáć: bo yż to ták niema być / widźiß z tego Artykułu / w ktorymeś czytał / yż mu tylko ták wielką ßkodę nágrodźić powinien / iáko by mu ſię wiele ná oney roli mogło było vrodźić / á przytym Sędźiemu winę y ſtronie nágrodę przepádnie.

S. S. lib: iij arti: xx.

Ten tedy Artykuł ták w krotką zbierzeß. Kto cudzą rolą orze z niewiádomośći / nieſtráći pracey / kto to vmyslnie vczyni / ſtráći ią. Záśiáną też rolą ktoby zorał / winę y nagrodę przepádnie. A ktoby orał grunt ktorego go iuż odſądzono / y ná ktorymby drugiemu zá przewodem práwá pokoy był nákazány / gárdło ſtráći / według y Ceſárſkich y náßych praw. Támże glo.

Przez cudzą rolą ktoby iechał / iáko może być fántowán / y co czynić gdyby ſię fántowáć niedopuśćił. Tákże ieżli ten co przepada / ktory przez puſtą rolą przeiedźie. Maß wyżey w ſłowie Drogá.

Oracze / y ći ktorzy ſię rzeczámi pośiánymi zábawiáią / gdy we wśi śiedzą / y gdy rolią ſpráwuią / máią być beſpieczni ná wßelkim mieyſcu / ták áby żaden nieśmiał perſon / dobr / y naczynia oráckiego / álbo

cokol

cokolwiek tákiego / coby do roboty wieyſkiey należáło / náieżdżáć / bráć áni gwałtownie wydźieráć. A ieżliby ſie tego kto vpornie ważył / węczwornaſob to co wziął wroćić powinien / y ſtáie ſie zárázem bezecnym. Nádto / y władzą wierzchności ma być karan. Spe: Saxo: lib: ij art: lxvi. glo.

Kto rolą cudzą orze z niewiádomośći / nic nieprzepádá

Ale ktoby orał rolą mieniąc ią być ſwoią / á vſtałby w tym / powinien to emendą nágrodźić. Wolno też káżdemu tego / ktoryby rolą iego orał ná ſwym gruncie bez woley Sedźiego fántowáć / áby przez to ſpráwiedliwośći ſwey doſzedł. Dla oránia żaden gárdłá / áni zdrowia ſwego nietráći / wyiąwſzyby oney roley ktorą orze / był práwnie przez Decret oſadzon / y żeby pokoy był ſtronie nakazan. Spe: Saxo: lib: ij. arti: xx, Tex. S. S. lib: ij. arti. xlvi.

To co ſie tu w tym ártykule opiſuie / wſpomniáło ſie też wyżey w Artykule xlvi. lib: ij. Záczym niektorzy rozumieią / że tu iuż nic ponim niebyło. Drudzy też záś niemáią / yż ten ieſt tám temu przećiwny / bo tu mowi: Iż ten ktory cudzą rolą orze / nic nietráći / á tám mowi / yż y pracą y ośiewek tráći. Ná tey tedy wątpliwośći ábyś ſie niebáwił bedźieſz wiedźiał / yż te dwá ártykuły nie ſą ſobie przećiwne: bo tu nic nieprzepada / dlatego / yż to z niewiádomośći vczynił / á tám nie ieſt ſzczera niewiádomość / bo poki ieſzcze orał / tedy go oto obwiniono.

Coś tedy w tym texćie ſłyſzał / yż winę przepadá / kto mieni być rolą ſwoię / á tego niedowiedźie / to dlatego / yż ſobie rzecz cudzą przywłaſzczą nieprawnie. Co nietylko o roley rozumieć maſz / ále y we wſzytkich inſzych tákowych ſpráwách / gdy kto ſobie dobrá cudze nieſłuſznie przywłaſzczą / tedy winę y emendę przepada. (o czym maſz wyżey w ſłowie Dobrá). S.S. lib. iij. art. xliij.

Ale ábyć ſie to niezdáło przećiwko práwu Ceſárſkiemu / ktore mowi: Iż ten ktory ſobie gwałtem / y bez wiádomośći Sedźiego rzeczy iákie przywłaſzczą / tráći onę rzecz. A ieżliby cudzą byłá / wedwoynaſob ią wroćić powinien / tedy będźieſz wiedźiał / yż tu przećiwnośći żadney nie maſz. Bo tu mowi o tym / ktory ſobie oprocz Sądu co przywłaſzczą / á tám te práwá rozumieć ſie máią o tym / ktory rzecz cudzą gwałtem bierze.

To też coś o fántowániu ná roley ſłyſzał / rozumieć będźieſz nie o iedney wśi chłopiech / bo tám Sąśiad ieden z drugiego łácno ſpráwie-

dliwośći

dliywośći doydźie/ ále o ludźiách obcych/co sie stąd znáczy/yż tego przeto pozwolono / áby tym snádniey z nim spráwiedliwośći doszedł.

S. S. lib: ij, arti: Lxx,

A yż też gárdło tráći / ktoby rolą nád Decret orał / to słusznie dlatego / że pokoy ktory owemu nákazano / gwałći. Ale by tu mogł kto spytáć: Ponieważ pokoy bywa nákazány zá káżdym Dekretem / gdy tego kto żąda / á osobliwie przy w zdániu dobr iákichkolwiek / á zaby też ten ktory rolą cudzą krom Decretu orze / niezáwsze winien był zgwałcenia pokoiu/ ták iáko y ten ktory to po Dekrećie v czyni ? Odpowieß yż nie/ bo ow mogł ták rozumieć / żeby to iego rolá byłá / y dla tey iego niewiádomośći łáskę odnośi. Támże glo.

Iezliby kto ośiáną rolą drugiemu do pewnych lat/

z pewnego czynszu/álbo powinnośći náiął/ták áby mu záś gdy czás przyidźie/tákże ośiáną rolą oddał. W ktorymkolwiek czáśie onych lat vmrze ow ktory náiął / tám rola ośiána potomkom iego ma być oddána. Abowiē zmárły niemogł naiemniká z strony roley naiętey dłużey bronić y zástąpić iedno poki był żyw. Wszákże oniey potomkowie ktorym one dobrá należą / będą powinni czynsz álbo cokolwiek tákiego oddáć z rodźáiow / temu komu będźie należał / ták iáko był miał być oddawan zmártemu ktory rolą náymował/dlatego/yż czásu śmierći/nie iego pług włásny rolą orał. Spe: Saxo: lib: iij. articu: lxxvij. Tex.

Ten Artykuł trzemi árgumenty może być burzon. Pierwsze / yż sie wyżey z ártykułu lix. lib. ij. (w słowie Czynsz) powiedźiáło / że czynszownik potomkom Páńskim czynsz zápłáćiwszy / niepotrzebuie innego zástępce / álbo obrońce / iedno swego włásnego pługu. Drugie yż contrácty około naymow / szczerze máią być trzymáne / bo táki contract ná ktory sie spolnie obádwá zezwolą / práwem sie stáie / coby sie tu niedźiáło: bo by to mogło być / że oni miedzy sobą postánowili Rolą ośiáną zá trzy látá wroćić / á poki ieden rok niewyszedł / mogłby Pan oney roli vmrzeć / záczym ieżliby ow zárázem rolą puśćić miał / nie byłoby to bez iego krzywdy. Trzećie / mogłoby też to być żeby Pan vmárł á w tymby naiemnik rolą ośiał / ktorą ieżliby Potomkowie Páńscy zárázem obięli / naiemnikowi tylko táki czynsz wroćiwszy / iákiby on spustey y nieposiáney roli był miał dáwáć / zwłászczá/ ieżliby też táką nieposiáną przyiął / tedyby mieli ośiewek dármo / iemu nic wiecey czynszu niedawszy / iedno iákoby spustey roley miał być zápłácon. Coby sie niesłusznie dźiáło / boby tákowi bogáćili z cudzą szkodą. Ná te árgumentá ták możesz odpowiedáć: Ná pierwsze gdźie mowi : Iż Czynszownik inszego obrońce nád pług swoy nie potrzebuie / powieß / yż sie to tám ro-

zumieć

zumieć ma/ o dobrách czynßowych / ktoreby były cżyiekolwiek włáſne/ á tu Artykuł mowi / o tákich dobrách ktore nie ſamego mężá ſą włáſne/ ále ie trzyma z ſtrony żony ſwey. * Abowiem ten Artykuł należy do Artykułu lxxvj. lib. iij. ktory naydźieß niżey w słowie Wdowá *. A yż ich też ſam dłużey trzymáć niemogł / iedno pokiby oná byłá żywá / przeto też w nich dłużey nikogo bronić niemogł / iedno pokiby z żoną ſwą był żyw. Gdyż żaden niemoże drugiemu lepßego práwá ſpuśćić/ iedno iákie ſam miał. Albo też powieß: Kiedy rola tego ſámego ieſt/ ktory ią śieie/ tedy obrońce żadnego niepotrzebuie / iedno ſwego pługu. To ták rozumieć maß/ yż inßego obrońce niepotrzebuie/ tylko do zebránia pożytkow onego roku/ ále tu powinien rolą záśiáć/ y záśiáną oddáć/ á to iezli też ſam záśiáną przyiał/ ináczey nic. A ták tym y pierwße y trzećie Argumentum zbiieß. Drugie árgumentum/ w ktorym mowi: yż vmowy y w naymiech máią być chowáne/ ták rozumieć maß/ yż tákowe vmowy powinni trzymáć / ći ktorzy ie ſtánowią / álbo potomkowie ich ieżli chcą: á iezliby Potomkowie chćieli contráct on złámáć/ to ſie przedſie ma dźiać bez ßkody drugiey ſtrony/ y dlatego text mowi: yż potomkowie czynß oddáć powinni/ etc. Ale tu prawdźiwie maß wiedźieć/ yż do wßelákiego naymu dobr iákich potrzebá / áby potomkowie pozwolili/ bo iezliby niepozwolili/ nie będą powinni contráctu trzymáć: gdyż y przez náiem ták dobrze dobrá ich oddalone być mogą / iáko y przez przedánie. Bo iáko w przedániu pieniądze zá dobrá bywáią dawáne ták też y w naymie (mogłby kto ták wielką ſumme drugiemu przyznáć / żeby ná wieki w domu śiedźiał / á Potomkowieby nigdy do ſwego dźiedźictwá nieprzyßli.) Zábiegáiąc tedy temu y áby potomkowie w dobrách dźiedźicznych ták oßukawáni nie byli/ práwo pozwoliło tego potomkom/ áby im wolno było obieráć/ chcąli naiem trzymáć / cży naiemnikowi to zápłáćić/ coby on był miał płáćić / y ták potomkowie do ſwych dobr przydą/ y naiemnik zoſtánie bez ßkody. A ná oſtátek by też w tym ßkodę iáką wźiął / tedy przedſię potomkowie przy ſwym zoſtáną. Abowiem gdy kto contráct iáki około náymu chce cżynić/ powinien wiedźieć o tym/ yż tám potomkowie tego ktory náymuie tákie práwo máią/ że mu mogą naiem trzymáć y nietrzymáć. † Záczym ma rzeczy ſwe opátrzyć iáko będźie rozumiał nalepiey. † Támże glo.

S.S. lib. ij. artic: Lx. ſ.M. articu. lxxvj.

Ktoby poſpolitą rolą Sąſiedzką zorał/ ſkopał/ albo ogrodźił/ gdy o to będźie oſkárżon/ przepádnie wyny Sołtyſowi trzy ßelągi. A iezliby ſie tám vſpráwiedliwić niechćiał / á ſpráwáby do wyżßego Sędźiego przyßłá / przepádnie mu winę / y przytym trzydźieśći Szelągow Gromadźie zá nagrodę da / á Rolą przedſię wróćić muśi. Tákże też iedná wieś drugiey trzydźieśći Szelągow / y z nagro-

da ßkod przepádnie/ieżliby ſkárgá byłá przed obywáłtemi onego mieyſcá według práwá. A ieżliby ſie też tego wieś zbràniáłá / á przyßłoby to do wyżßego Sedziego/ tedy Szołtys zá inne wßytkie poſpolitą winę przepádnie/á oni też 3 o Szelagow ſtronie zá Emende dàdzą / y przytym kàżdemu ßkodę nágrodzą. Specu. Saxon. lib. iij. artic. lxxvj.

Tex.

To práwo vſtáwił Ceſarz Otto Liſowáty z tey przyczyny / yż niektorzy rozumieli/áby ten ktory ſie rzuci ná dobrá iákie/káżdemu z onego poſpolſtwá Emendę był powinien płáćić/y zà káżdą Emendą winę Sedziemu. Drudzy zás mniemáli/áby iedną tylko Emendą mogł odeydź. Przeto to miárkuiąc ten Artykuł ieſt poſtánowiony/aby ſie przezeń hámowáło łákomſtwo niektorych Sedziow ktore ſie w nich wiec przy wyćiſkániu win nàyduie. A łákomſtwo ieſt początkiem wßego złego/ y mátką wßyſtkich grzechow. A tàk tu kłádźie ſpoſob/y mianuie winy tylko trzy Szelagi/bo yż ſie to łácno tráfić może/że kto Rolą Sáſiedzką iego roley przyległą przeorze / álbo płotem zaymie. Przeto áby tàkie rzeczy w wielkie trudnośći nie w ochodźiły/opiſuie iáko ſie w nich ſpráwowáć. A tu Sedzia oſobliwie to ná bácznośći mieć powinien/áby nic/ álbo lżey/álbo ſrożey nie karał/iedno iáko práwo poſtànowiło.

S. S. lib. ij. arti. xlvj.
S. S. lib. j. art. Liij.

Ale ſie przećiwko temu Artykułowi zda być ártykuł xiij. lib. ij. a. s. ktory rozmáite karánia opiſuie (á naydźieß go wyżey w ſłowie Karánie.) Ná co bedźieß wiedział / yż tàm mowi o karániu w ſpráwách wyſtepnych y pokárnych/in cauſis crimiualibus, á tu zás mowi o nágrodźie w vććiwych/in cauſis Ciuilibus. Nádto/y Artykuł lxiiij. lib. iij. zda ſie też być temu przećiwny / bo tám mowi : yż Szołtyſowi winá trzech Szelągow nigdy nie idźie / iedno w ſpráwie złodźieyſkiey. Poniewaß tu żadnego złodźieyſtwá niemaß/czemuby Szołtys winy bráć miał trzy Szelagi ? Ná to też ták odpowieß/ yż tu trzy Szelagi Szołtys bierze/ nie względem winy / ále zà Emendę y nagrodę. Jeżliby też ießcze kto rozumiał/yż to ieſt przećiwko Artykułowi ij. lib j. gdźie mowi/ yż Szołtys na káżdym przyſtoynym Sadźie o krzywdách rozmáitych bádánie czynić ma/ á tam tego niemaß / áby przed nim kto mogł być oſkàrżon. Tedy ná to powieß/y choć tám tego nie dołożono / wßákże też przedſie nie zakazano. A czego práwo niezákázuie/ tego pozwalá. Albo rzeczeß / yż też y tu Szołtys może cug álbo bádánie vczynić dla pożytku wßytkiey gromády. A co ſie kolwiek dla pożytku poſpolitego dźieie/ to káżdy trzymáć powinien.

S. S. lib. ij. art. Lv.

A coś ſłyßał / yż trzydźieśći Szelagow winy przepada / to dlatego/yż oná ſpráwá w wietßy koßt / y nakład weßłá. Przyczym też ießcze maß

ßcze maß

ßcże masz wiedźieć/ yż káżdy kto sobie niesłusznie cudze dobrá przywłá-ßczá/ powinien mu to nágrodźić/ á ßnim sie co pocznie ma wroćić to co wźiął. Abowiem krzywdá y złodźieystwo niebywáią odpuszczone/ pokiś o wźięto wrocono nie będźie. Támże glo.

Pátrz o tym więcey wyżey w słowie Chłop.

Rowny w rodzáiu.

Jeżliby człowiek Láwice godny kmiotowne/ álbo wioskę poiął/ dźieći z niey národzone/ nie mátce/ ále Oycu ták w Emendźie/ iáko y w Wargelcie rowni będą/ dlatego/ yż przy práwie Oycowskim nie mátczynym zostáią/ y przeto żadnego dźiedźictwá po mátce/ áni po żadnym iey krewnym niebierą. Toż też práwo mieli ći ktorzy z dobr iákich służyli Ministeriales, aż do czásu Wichmaná Arcybiskupá Máydeburskiego: yż syn Oycowych/ á corká Mátczynych práw dostępowáli/ ieżli w tymże stánie zostawáli/ á nie potrzebá tám było żadney zamiány miedzy tákimi służebnikámi. Ale z początku práwá wolne vrodzenie nigdy niewolniká nierodźiło/ aż zá czásu przerzeczonego Arcybiskupá/ to zá práwo weszło/ yż potomstwo oboiey płći/ ták syn iáko y dźiewká/ Mátce sie rownáli/ ieżliby byłá z Niemieckiego narodu choćby był Oćiec/ álbo Słowak/ álbo Niemiec/ potomstwo záś ie z Słowakiem ále ieżliby był Niemcem/ tedy zostáią w práwie máćierzyńskim. Ácżkolwiek womią niektorzy/ áby Słowianki wolne być miáły/ dlatego/ yż ich dźieći nászláduią Oycá Słowaká. Ale to być niemoże/ bo Pánom swym zá to płácą/ gdy zá Mąż idą/ tákże też gdy sie z Mężem według ich obyczáiu rozwodzą/ płácą Pánu trzy Szelągi/ á ná niektorych też mieysách więcey według zwyczáiu. Spec. Saxon. lib. iij. artic. Lxxiij. Tex. I. M. arti. iij.

Przyczym masz wiedźieć/ yż ieden drugiemu czworáko rownym w rodzáiu bywa. Naprzod względem Vrzędu/ iákoś tu w tekćie o Láwice godnych słyszał. A Láwice godni ktorzy są. Masz wyżey w słowie Lawnik. Potym względem dobr w Lenno przyiętych/ z ktorych posługą Pánom y Kośćiołom idźie. Po trzećie/ względem wolnośći y niewoley/ bo niewolnik wolnemu nie iest rodzáiem rowien/ y niemoże po nim dźiedźiczyć. Po czwarte/ względem stanu Rycerskiego. A yżeś w tekćie o Słowieńskim narodźie słyszał/ tedy będźiesz wiedźiał: Iż Słowáyc w tám tych stronách zdawná

niewolnikámi byli/ bo gdy tám przodkowie Sáxonow przyßli / tedy ie wßytkie podbili/ y támże ci ktorzy żywi byli/ niewolnikámi zostáli / y tá niewola ich/ ták iáko y ine wßytkie zátym weßlá. Támże glo.

Pátrz o tym wiecey w słowie Dziedzić.

Rozwod.

I.M.ar. xxij. S.S. lib.iij. arti.lxxiij.

Rozwod miedzy Zona/ á miedzy Meżem gdy sie przystoynie stánie/ tedy przedsie Zoná wiáná ná własności Meżowey náznáczonego doydzie. Spec. Saxo.lib.i.art.xxj.tex.

Przyczym máß wiedzieć/ yż Rozwod troiáki bywa. Naprzod dla czystości / kiedy iedno z nich / żywot Duchowny y bogomyślny wieść chce / á to sie stánie zá zezwoleniem obudwu/ gdy sie ták rozwioda/ tedy káżdy z nich otrzyma / to co ieden drugiemu dárował. Drugi rozwod bywa gdy ieden z nich do spraw małżeńskich nie iest sposobnym † álbo gdy iedno drugiemu krewnym bedzie. † A o tych dwu rozwodziech tu Text mowi : Iż gdy sie stánie / tedy przedsie wiáno przy Zenie zostáie/ to dlatego/ yż sie tákowe rozwody słußnie y według práwá dzieia/ y ieden przećiwko drugiemu w Małżeństwie nic niewystapił. Trzeći zás rozwod bywa/ kiedy iedno drugiemu co vkrzywdzi/ álbo przećiwko niemu wystapi (o czym niżey w słowie Wiáno.) Zaczym ten ktory przyczyna onego wystepku bedzie/ tráći/ álbo posag/ álbo wiáno/ á snadz według niektorych y własność. A ieżliby wiáno było ná Lennie opráwione/ tedy go może trzymáć / według opráwy swey/ poki iey Posagu nie wroca. Ale ieżliby áni posagu wnieśionego/ áni wiáná opráwionego niemiáłá / tedy bierze czwarta cześć dobr Mezowych. Támże glo.

Rozwod ktory sie stánie miedzy rodźicámi/ yż dźiećiom nic nießkodźi. Maß wyżey w słowie Białagłowá.

O małżenstwo yż sie niesłußnie stáło / álbo áby było rozwiedźione nikt przystoyniey żáłowáć niemoże/ iáko krewni. Spec. Saxon. lib.iij. art. xxviij. glo.

Rozwod miedzy Zoną y miedzy Męzem / gdy sie według prawá ſtánie / tám Zoná wiáno ſwe / ktore iey ieſt ná włáſności Mezowey náznáczone (y budowánie na oneyże właſności bedące) otrzyma. Ale onego budowánia pſowáć áni znośić niemoże / nadto / nic więcey w budowániu / áni poſagu niewezmie: Wſzákże Gieradá iey / y ſtrawne rzeczy máią iey być wydáne / y wſzyſtko to cokolwiek do Mezá przyniosłá / álbo iey z dobr Mezowych ták wielu ma być dano / iáko było przy poślubieniu obiecano. Spe: Saxo: lib: iij. articu: Lxxiiij. Tex.

A tu maſz wiedźieć / yż ſpráwá o Małżeńſtwo / álbo o rozwod według práwá poſpolitego należy Sedźiemu Duchownemu / iáko y ſpráwá o poſag ktora też do Małżeńſtwá należy. A ten Sedźia ieſt Biſkup álbo iego Officyał / tákże y káżdy inſzy ktoregoby ná to oſobliwie Biſkup wyſadził.

Bedźieſz też wiedźiał yż po rozwodźie dźieći ktore ſie przedtym zrodźiły ſpolne od obudwu máią być wychowáne / wſzákże przy Mátce będą mieſzkáć poki niedorosta † á oſobliwie poki im trzy látá nieminie †. Ale iezliby do rozwodu ieden z nich przyczyne dał / tedy dźieći przy tym zoſtáną / ktory przyczyny niedał. To też pomnieć bedźieſz / yż Mátká powinná dźieći ſwe żywić / áż do trzech lat. Támże glo.

O czym pátrz więcey wyżey w ſłowie Małżeńſtwo.

Ryby.

W cudzey wodźie / álbo w rzekách ktoby ryby łowił / trzy ſzelągi przepádnie / y ſzkode nágrodźi. Ale iezliby kto w ſtáwiech álbo ſadzawkách ſypánych / álbo kopánych łowił. Tákże iezliby drzewo ſzczepione / álbo ſádzone vrodzáyne rabał / álbo owoc z nich brał: tákże iezliby znáki gránicżne wykopywał / trzydźieśći Szelągow winy zápłáći / y iezli bedzie ná vczynku záſtan / może być fántowan. Spe: Saxo: lib: ij. arti: xxviij. Tex.

A yż tu wſpomina więtſzą winę / gdy kto w ſtáwie cudzym łowi / niż kiedy to w inſzy wodźie vczyni / to dlatego / yż tu iuż przyſtępuie praca ludzka / y koſzt: záczym iuż tám Ryby iáko w zámkńieniu chowáią. Przeto gdy ſie ſtaw zerwie / tedy ten ktory Ryby łowi / ktore z niego wynidą / áczkolwiek gárdłá nie záſłuży. Wſzákże to przedśie nieſłuſznie czyni / bo cudze bierze.

Coś też

Coś też o drzewie ßčepionym y ſádzonym ſłyßał / to rozumiey że ſie też to práwo śćiaga ná wierzby / ná topole / ná deby / y ná buki / ná winnice / y ná inne drzewá rodzáyne. A tuby mogł kto ſpytáć / ieżli
S.S. lib: ij. arti: xiij. ten ktory tákowe drzewá rabi / wpada w karánie tych ktorzy drzewá krádna to ieſt / mali być obießon / čzy tylko wine przepádnie / o ktorys tu w tercie ſłyßał? Náco odpowieß. Jeżli ſie cna ßkodá śćiaga nád trzy Szelagi bedźie wiśiał: ieżliby ßkodá nie byłá ták wielka / tedy vpragi chłoſte weźmie / to dlatego / yż tákowe drzewo rowne ieſt drwam rabánym / iákoż ßčep żaden drzewem niemoże być názwány poki ſie nie przymie. Támże glo.

O čzym čzytay wiecey niżey w ſłowie Wodá, y w ſłowie Złodźiey.

Rycerz.

Rycerſtwo dwoiákie ieſt / iedno woienne drugie práwne. Woienne bywa przećiwko nieprzyiaćielowi / ktore moca chce ßkodźić. Práwne záſie / nic innego nie ieſt / iedno biegłość w práwie / y vmieietność przećiwko nieſpráwiedliwośći: á w oboiem tym Rycerſtwie bywáia ludźie zábijáni / dobrá nabywáne / y vtracáne / w ten čzás gdy śmiáłość ludzka bywa hámowána. Práwne Rycerſtwo dwoiákie ieſt. Jedno kiedy kto čzłowieká niewinnego / tákże dobr / poććiwośći / y prawá iego broni. Drugie / kiedy kto práwnie karze tych ktorzy źle żyia / y przećiwko práwu wyſtepuia / tákowi Rycerze ſa ći ktorzy zá Decretem práwnym ludźie karza / iáko Kátowie / Podwoyſcy / bo tácy byli oni o ktorych nápiſano / yż ſie ßátámi Páná Chriſtuſowymi dźielili. Woienne też Rycerſtwo dwoiákie ieſt. Nábyte / y wrodzone. Nábyte máia Biſkupi / Opáći / etc. A wrodzone zás máia Kśiażetá / y inni ludźie ſta-
I. M. ar. viij S. S. lib: iij arti: xxix. nu Slácheckiego. A to zacnieyße ieſt niż nábyte. Bo nábyte z vſtaw ludzkich / á to od przyrodzenia pochodźi. Specu: Sexo: lib: i. arti: iij. glo.

Człowiek Rycerſkiego ſtanu co Zenie ſwey dárowáć może / poki z nia do Stołu nieśiadźie / bez przyzwolenia potomkow. Maß wyżey w ſłowie Białagłowá.

Tu maß wiedźieć / iáko ſie Rycerſkim čzłowiekiem ſtáie: kto Rycerzem być może / ktorzy z ſtanu Rycerſkiego pochdza / co zá pożytek Rycerſtwá / y iáko kto doſtoieńſtwo Rycerſkie ſtráćić może. Rycerzem ſie tedy káżdy ſtáie z včćiwych y Rycerſkich ſpraw / á potrzebá áby przyśiege včzynił / iáko ſie śmierći nić niebedźie lekał / przy obronie wdow/

śierot

sierot Korony/ y inszych ludzi. Potrzebá tez áby dobrá Lenne obiął ieźli ich niema. Nádto/ ma być náznáczon pewnym herbem/ ktory ná tarczy ná rámionách swych nosić ma/ y ma być do inszych ludzi Rycerskich przyłączon. Ma tez być z rodu Rycerskiego/ y ma mu być miecz zlecon. Ale Rycerzem być niemoże człowiek bezecny/ niewolnik/y od szczepieniec. Według Sáskiego tedy práwá/ z Rycerskiego rodu ten pochodzi/ ktory sie z Oycá y z dziádá Rycerzem vrodził. A pożytki z Rycerstwá te pochodzą. Naprzod/ yż Rycerze práwu pospolitemu nie są podlegli. Záczym mogą testáment czynić/y zá żywotá rodzicow swych choćby odnich odpráwieni niebyli. Co rozumiey/ o tych dobrách/ ktorych z Rycerstwá álbo z wysługi swey dostáli. Nádto/człowiek Rycerski/ niemoże sie w práwie swym omieszkáć/ gdy o nim niewie. Ieźliby tez dziedzictwá iákiego doszedł/ ná ktorymby było więcey długow nizby sámo wynosiło/ tedy niepowinien onych długow płácić iedno tyle ile onych dobr stawa. Ieźliby tez co dobr ich w ten czás/ gdyby ná woynie byli/ zástáwiono/ álbo przedano/ tedy tego dawnością strácić niemogą/ ále kiedy sie wrocą mogą przećiwko temu mowić poki rok niewynidzie. Zony tez ich/ z práwá y wolności ich sie weselą. Ale káżdy Rycerski człowiek tráci dostoieństwo swe/ ieźliby od Páná swego do nieprzyiaćielá vćiekł: Ieźliby towárzyszowi oręże vkradł/ ieźliby o zdrowie Hetmáńskie stał/ ieźliby w potrzebie od Páná vćiekł/ y z inszych słusznych przyczyn.

Mogłby tu kto spytáć? Możeli kto Rycerstwá bez grzechu vżywáć? Rozumiałby podobno kto że niemoże/ bo iest myśl w Rycerzách pospolićie wysoka/ w gniewie rádzi ludźie morduią/ iáko sie to wiecej widzi w tych ktorzy w gonitwách/ álbo w turnirách Rycerstwá swego dokázuią/ ták yż tez ieźliby ktory w tym zginął/ niebywa grzebion ná święconym mieyscu. Ale ty náto ták odpowiesz/ yż Rycerstwo dwoiáko pochodzi. Naprzod z pychy z łákomstwá/ iáko są owi ktorzy sie w turnirách/ w zádách/ y wlupiestwách kocháią. Tákie Rycerstwo bez grzechu nie iest/ y ktorzy go ták vżywáią/ słusznie są pogrzebu ná święconym mieyscu odsądzeni. Drugie zás Rycerstwo pochodzi z potrzeby/ á to iest vczćiwe/ y nie tylko bez grzechu/ ále ieszcze y zasługe przynosi/gdyż káżdemu przystoiey/ y godzi sie dla obrony Rzeczypospolitey/ tákże dla pokoiu/ y sprawiedliwośći woiowáć.

A ieźliby tu kto spytał/ gdyby przećiwko temu Pan niespráwiedliwą woyne podniosł/ zgrzeszyli co poddány/ ktory ná one woyne iść muśi? Odpowiesz/ yż gdy Pan roskaże/ tedy poddány powinien posłuszeństwo vczynić/ y z nim sie wypráwić/ á nic w tym nie zgrzeszy/bo wszystek grzech ná Panu zostánie. Nádto co sie tu wyżey powiedziáło/

bedźieß ießcże wiedźiał/ yż Zołnierzowi pozwolono nieprzyiaciela Koronnego zábiiáć/ z ktorego y łup z dobrym ſumnieniem wziąć może/ ieżli mu tego Pan pozwoli. Spe: Saxo: lib: i. arti: xx glo.

Białagłowá ſtanu Rycerſkiego / iáko dwoiákim ſpoſobem dźiedźictwo po ſobie zoſtawia. Maß wyżey w ſłowie Dźiedźic.

Mogłby tu kto ſpytáć. Gdyby chłopá proſtego Rycerzem vczyniono / bedźieli ſie iuż mogł zátym z práwá Rycerſkiego weſelić / czyli nie? Niektorzy mowią / yż może: bo ſkoro ſie Rycerzem ſtánie / Práwá y wolnośći Rycerſkiey doſtepuie. Ale ty náto odpowieß / yż według práwá Sáſkiego / práwá Rycerſkiego żaden niema /ktoregoby Oćiec y

S.S.lib.j. arti: xx.

Dźiad Rycerzámi nie byli/ y z ſtanu Rycerſkiego niepoßli. Azebyś to oboie zgodźił /bedźieß wiedźiał / yż tám to pierwße mniemánie / yż táki práwá Rycerſkiego doſtepuie/rozumieć ſie ma / ile do vcżćiwośći. A tá poſledniеyßa odpowiedź rozumie / yż chłop ná Rycerſtwo páſowány/ práwá Ryerſkiego niedoſtepuie / ile do pozytku z Rycerſtwá: Jáko kiedy kto dobrá w poſeſſyey ma / á vżywáć ich przedſie niemoże A przyczyná dla ktorey chłop praw Rycerſkich niedoſtepuie / ieſt ta / yż ieżliby kogo Krol ná Rycerſtwo páſował / y práwá mu Rycerſkiego pozwolił/ tedy Potomkó iego ktorzyby ponim dźiedźictwá oczekawáli práwá viął. Abowiemby iuż mniey po iego śmierći bráli/ gdyż káżdy Rycerſki człowiek dwoiąkim ſpoſobem ſpadek zoſtawia. Hergwet/ y dobrá dźiedźiczne † á oniby iuż ták do Hergwetu práwá żadnego nie mieli. Nádto / viąłby też práwá Pánom Lennym / ktorzy żadnego chłopá ná Lenno przymowáć nieſą powinni / á ieżliby ſie ten mogł z práwá Rycerſkiego weſelić muśieliby mu Lenná niebronić. Coby być niemiáło /bo ſie żaden z ßkodą drugiego bogáćić niemoże. Spe: Saxo: lib: i. articu: xxvij. glo.

Iż Rycerſkiego ſtánu ludźie ná dobrách czynßowych śiedźieć niemáią. Maß wyżey w ſłowie Czynß.

Pátrz więcey niżey w ſłowie Woyná.

Rzecz.

Sześćiorakim ſpoſobem rzeczy cudze /twymi ſie ſtáć mogą. Naprzod tákie rzeczy ktore roſtą /to ieſt / cokolwiek ná twym gruncie vrośćie / y z twego gruntu żywiot bierze / choćby przedtym

cudze było twoim się stáie. Druga/gdy kto moim drzewem/ choć ná swym grunćie co zbuduie. Trzećia/kiedyby kto ná moiey tablicy co námálował. Czwarta/gdyby moy owoc z drzewá ná twoy grunt padł. Piąta/gdybyś z moiey máteryey obraz táki vczynił/ktoryby się iuż wo ne materyą obroćić niemogł. Szosta/ieżliby kto dom ná moim grunćie zbudował/tedy on dom moy będźie: bo budowánie przy grunćie zostáie.

A ieżlibyś tu przypomniał Text tegoż ártykułu: ktory mowi: Iż czynszownik budowánie swe może z gruntu znieść/ieżli mu go Pan spłáćić niechce (iákoś wyżey w słowie Budowánie słyszał) y chćiałbyś rozumieć/że się to tám temu ártykułowi przećiwi/ tedy będźiesz wiedźiał/ yż to wszytko co tu mowi/o budowániu przy ktorym drzewo/ o Málárzu przy ktorym tablicá/y o Rzemieśniku przy ktorym spiżá zostáć ma/ ták się rozumie: ieżliby on ktoryby z cudzey máteriey co robił/ álbo ná cudzey tablicy málował/ták mniemał/że oná máterya iego byłá: bo ták zostánie przy nim máterya/ áby pracey swey nie stráćił/ ktora kosztownieysza iest niż máterya. Wszákże przedśię máterya zápłáćić powinien/á on czyiá materya muśi ná tym przestáć. Ale ieżliby wiedźiał yż oná máterya nie iego byłá/ tedy może przećiwko niemu o złodźiejstwo postąpić. Zda się też być przećiwko temu Artykuł xxxvj. lib. ij. s. s. bo tám mowi/yż káżdy rzeczy kradźioney dochodźić może/á tu záś ináczey rozumie. Ale y ná to będźiesz wiedźiał: Iż tu ten ktory buduie/álbo szczepi ná moim grunćie/ nie krádnie mi gruntu/ á tám ten Artykuł o rzeczach krádźionych mowi. Do czego to też iesżcze będźiesz wiedźiał/yż dochodzenie iákieykolwiek rzeczy dwoiákie bywa/ iedno kiedy kto oneyże włáśnie rzeczy dochodźi. Drugie/kiedy się zá nie zápłáty vpomina. A ták rzeczy swey może się káżdy vpominać/ poki od niepodeyźrzánego posessorá ná co innego przerobiona nie będźie/bo ieżliby przerobiona byłá/tedy przedśię y ten zápłáty/y tám ten pracey niestráći (iákoś wyżey słyszał.) Spec. Saxon. lib. ij. artic. Liij. glo..

Pátrz o tym więcey wyżey w słowie Dobrá.
A w słowie Pożyczána rzecz.

Rzecznik.

Bez Rzecznyká wolno káżdemu y skárzyć y odpowiedáć ieżli się chce ważyć szkody/ ktora go stąd może potkáć: iáko ieżliby co złe rzekł/ tedy iuż tego wstecżyć niemoże † coby przy Rzecżniku vczynić mogł/pokiby ná iego słowá nie zezwolił. † Powinien też Sędźia

Rzechnika dáć tego ktorego ſobie naprzod ſtrona obierze/ á nie ktorego innego/ wyiąwſzy by tách tego práwnie wolnym vczyniono. A Rzecznikiem być żaden ſie wymowić niemoże w oney Iurisditiey/ w ktorey mieſzka/ álbo dobrá trzyma/ álbo w ktorey práwem poſtepuie/ wyiąwſzy by ſie oná ſpráwá ſciągáłá ná gárdło/ ná zdrowie / álbo ná dobrą ſłowe Páná/ krewnego / álbo Maná iego/ ieżliby w niey vpadł/ tám ſie ſłuſznie wymowić może. (Tákże ieżliby on ktoremuby miał pomágáć nieprzyiaćielem iego był.) Specu. Saxon: lib: i. articu: Lx. Tex.

Sedźia powinien Rzecznika przydáć nietylko tym ludźiom ktorym zwykł ludzkość/ okázowáć/ ále y drugim ktorzyby z pewnych przyczyn álbo zá potężnośćią Adwerſarzową/ álbo z boiáźni Rzecznika mieć nie mogli. Toſz też powinien białymgłowam/ śierotom / ludźiom chorym y tym ktorzy niezupełnego rozumu ſą/ choćby o to prośili/ ábo nieprośili.

A tu obacżyſz dźiewięć potrzebnych rzeczy. Pierwſza co ieſt Rzecznik: Druga/ kto Rzecznikiem być może. Trzećia/ kto go mieć niemoże. Czwarta/ co zá pożytek ieſt z Rzecznika. Piąta: iákim ſpoſobem kto v Sądu Rzecznika ma żadáć. Szoſta/ iáko może wymowić áby rzeczy nieſpráwowáł. Siodma/ ieżli może być zá pieniądze zmowion. Oſma/ co zá pożytek ſtąd má/ yż Rzecznikiem ieſt. Dźiewiąta/ iáko máią być ći kárani/ ktorzy fałſzywie ludzie oſzukiwáią / ktorychby bronić mieli.

Rzecznik tedy ieſt ten / ktory álbo przyiaćielſki / álbo ſwoy vmyſł Sedźiemu oznaymia / y mowi przećiwko tym ktorzyby ſie onemu vmyſłowi iego przećiwili. Wtora/ Rzecznikiem być niemoże niewolnik

I.M.ar.xvj. głuchy/ niemy/ bezecny/ práwá odſądzony (białagłowa/ ślepy) y dźiećie. † Tákże kácerz/ żyd/ y káżdy niewierny niemoże v Sądu przećiwko Chrześćiáninowi rzeczy ſpráwowáć. ✠ Mniſzy też / Kśieża / y inſzy Duchowni ludzie / ták Akolitowie / iáko y ći ktorzy Lenno Duchowne trzymáią / v Sądu Swieckiego Rzecznikámi być niemogą. Jákoſz y w Duchownym práwie Kśieża rzeczy ſpráwowáć niemogą / tylko ſwoie włáſną/ przyiaćielſką/ y ludźi potrzebuiących. Niema też Rzecznik pogrożnymi ſłowy rzeczy ſpráwowáć. Jeżliby też kto przedtym/ álbo Sedźim / álbo Láwnikiem w ktorey ſpráwie był/ á oſobliwie w ſpráwie wyſtepney / tedy iuż w oney ſpráwie Rzecznikiem być niemoże. A áczkolwiek bezecny (iákoś ſłyſzał) Rzecznikiem być niemoże. Wſzákże ieżliby nie był głownie bezecnym może rzecz ſprawowáć/ á to od rodźicow/ od Páná ktorego ſługą był / tákże od niego dźieći / śioſtr/ bráćiey/ źięćiow/ niewiaſtek/ álbo ſynowych Zon/ od oyczymá / od mácochy/ od ſzalonego/ od śieroty/ od dźieweczek/ y od vbogich ludźi. Szer-

mierze też / álbo ći ktorzy ſię z dźikiemi zwierzęty kąmią / rzeczy ſpráwowáć niemogą. Bywa też Rzecznik czáſem rozumian zá Opiekuna / y czeſto práwo iednego / ſłowá miáſto drugiego vżywa. Trzećia (kacerze / żydowie / y ludźie niewierni niemogą przećiwko Krześćiciáninowi Rzecznika mieć tákże) kto ſam pocznie v Sądu ſwoię Rzecz ſpráwowáć / iuż potym Rzecznika mieć niemoże. Czwarta / pożytek z Rzecznika ten ieſt / yż iezli ſię w czym omyli / tedy Principał może ſię popráwić / poki Decret nie wynidźie. Piąta / Rzecznik może być otrzyman / z przyzwoleniem y roſkazániem Sędziego / ná żądánie ſtrony. A iezliby ná roſkazánie Sędźie Rzecznik vpornie tego vczynić niechćiał / tedy go potym Sędzia ſłuchać niepowinien / y owßem go od Sądu odegnáć może. Szoſta / yż ſię Rzecznik może wymowić / áby Rzeczy nieſpráwowáł kiedy będźie przećiwko Pánu / przećiw Manowi / y przyiacielowi / iákoś w texćie ſłyßał / ále przećiwko inßym ludźiom zbronić ſię tego niemoże w onym práwie / w ktorym śiedźi. Ale też niema być do tego ináczey przymußon / iedno zákazániem ſpráwowánia rzeczy. Co ſię tknie śiodmey rzeczy / iezli Rzecznik może być zá pieniądze viednan / álbo nie? O tym przytrudnieyßym mowić. Bo iezliby kto w tey mierze chćiał prawdę powiedźieć / będźie miał wiele przećiwnikow ktorzy od iego zdánia dáleko rozni będą. Abowiem o tym niektorzy ták mowią / yż nieprzyſtoiey vććiwemu człowiekowi / dáć ſię náymowáć do bronienia iákiey ſpráwy / zwłaſzcza nieſpráwiedliwey: Jákoż też o tym w Przypowieśćiach Sálomonowych te ſłowá nápiſano: Synu moy / będąli ćię łudźić grzeßnicy nie przyſtaway do nich / iezli Rzeką. Podź známi / záſadźmy ſię kryiomo ná krew / záłożmy ſamołowkę przećiwko niewinnemu / nie chodź z nimi. Bernárd też S. ták vczy: Iż człowiek mądry ma być w rádách ſwych opátrzny / y w pomagániu wierny. A to być niemoże / kiedy kto ſpráwę iáką przymie zwłaſzcza nieſpráwiedliwą będąc zá pieniądze náiety / gdyż wierność y ßczerość z nieſpráwiedliwośćią poſpołu być niemogą. A ták ponieważ práwo ſamo w ſobie święte ieſt / niema go żaden pieniądzmi álbo Przekupſtwem pomázywáć / á z tąd ſię znaczy / yż do obrony práwá żaden náymowan być niema. Ale przećiwko temu wźiąwßy ſobie ná pomoc ſłowá Dawidá świętego / ktory mowi: Iż lepiey y znośnieyße ieſt / áby kogo człowiek ſpráwiedliwy karał / nizli áby go źli y przewrotni ludźie chwálić mieli. Ták z poſpolitym mniemániem odpowiedźieć możeß: Iż Procurator álbo Rzecznik może być zá pieniądze viednan / á nie będźie to przećiwko temu / co mowią: Iż do bronienia ſpráwiedliwośći żaden kupowan być niema / bo ſię to o Sędźiách rozumieć ma / ktorzy ſpráwiedliwość ábo nieſpráwiedliwość bądź w ſądzeniu / bądź w zeznawániu vczynić mogą / co ſię Rzecznikowi nie zeydźie / bo yż ten áni ſądźić / áni świádczyć niemoże / przeto też

S.S.lib.j.ar. xlviij.lib.ij. art.xxx.

przez nieſpráwiedliwość vßkodźić niemoże. To też co ſię wſpomniáło yż Rzecznik dla miłośći Bożey / á nie zá pieniądze ſpráwiedliwośći dopomágáć ma / y przekupſtwem iey pomazywáć niema / więcey ieſt rádá niż roſkazánie / y owßem przećiwko temu ieſt wiele praw / ktore pozwalaią Rzecznikowi pieniądze zá pracą iego bráć / gdyż żaden ná ſwą ßkodę drugiemu ſłużyć / y pożytku czynić nie powinien. Nádto naydźie ſię to w práwie / yż ludźie w práwie biegli rády ſwey zá pieniądze vżyczyć mogą. O czym práwo Duchowne ták mowi: Nieprzyſtoiey Sędźiemu Sądu ſpráwiedliwego przedáwáć / choć wolno Rzecznikowi zá przyſtoyną obronę / y w práwie biegłemu zá ßczerą rádę pieniądze bráć. A ták y to coby kto chćiał mowić / yż Práwo iáko święte kupowáne / áni przedawáne być niema. O Sędźiách nie o Rzecznikách rozumieć maß. Bo Decret Sędźiego żadnym ſpoſobem kupowan áni przedawan być niema. A do tego ießcze y práwem CEſarſkim to dobrze opátrzono: Iż ći ktorzy do Sądu przychodzą / y ſpráwy ſwe prowádźić chcą / powinni przyſiądź / iáko áni Sędźiemu / áni komu innemu ku polepßeniu ſpráwy ſwey nic nie dáli / áni dáć chcą / oprocz Rzecznikà ſwego. Skąd iáſnie báczyć możeß / yż Rzecznik ſłußni zá prácą ſwą zápłátę bráć może. Nádto / práwo Ceſarſkie pozwala / yż Rzecznik od káżdy ſprawy ſto Szełągow † to ieſt złotych † wźiąc może á nie więcey. Ná drugim też záś mieyſcu práwo Ceſarſkie mowi: Iż czegokolwiek kto z Rzecznictwá nábędźie / to ieſt iego własne / y Oćiec do tego nic niema / áni też tego z bráćią dźielić powinien / ále to przy nim zoſtánie / iáko żołd záſłużony przy Rycerzu. Práwo też naße Sáſkie nigdźiey tego nie broni / áby Rzecznik zá pieniądze viednan być niemiał. Bo choćby kto text ártykułu ninieyßego o tym chćiał rozumieć / w ktorym ſtoiey / yż ſię żaden zbrániáć niema / áby rzeczy nieſpráwowáł / tedy y to nic do tego niema. Abowiem áczkolwiek mowi / yż onemu práwu podległy / álbo ktoryby tám dobrá miał / álbo ktoryby tám práwá pátrzył / Rzecznikiem być muśi kiedy mu roſkażą / wßákże przedſię nie zakázuie / áby zá pracą ſwą zápłaty nie brał. Oſma coby zá pożytek Rzecznik z powołánia ſwego miał: będźieß wiedźiał / yż ten ma pożytek że ieſt Rycerzem práwnym. Abowiem Máieſtat Ceſarſki potrzebá áby był nie tylko zbroią / y ſpráwámi Rycerſkiemi / ále też y práwy ozdobion y oſtáchcion / áby w oboy czás / y woyny y pokoiu mogł dobrze ſpráwowáć. Iáko tedy ludźie Rycerſcy y żołnierze ſą obrońcámi pokoiu / ták też Rzecznicy ſą Rycerzmi práwnemi / á ktemu y to coś wyżey ſłyßał / yż tego co mu ſię doſtánie / z nikiem dźielić nie powinien. Dźiewiąta y oſtatnia ieſt tá / yż Rzecznik ktory zdrádliwie w ſpráwie Principałá ſwego poſtępuie / ták że ſię álbo dá dobrowolnie wzdáć / álbo będąc przenáięty przeyźrzawßy dowody / y obrony iedney ſtrony / do drugiey ſię vda. Tákże ieżliby ſtrony prze-

ciwney bronił ku ßkodźie Pierwßego Principała swego / winá iego zá te wystepki tá iest / że sie bezecnym stáie. Támże glo.

Jeżliby dwá iednego Rzecznika záráżem żadáli/ bedźie to ná woley Sedźiego / ktoremu z nich go bedźie chćiał przydáć. Gdźieby sie też ten ktoryby wymowy dobrey niemiał / w cżym podrzekł może sie popráwić. A ieżliby sie Rzecżnik spráwuiąc cżyie spráwe/zá iąkał / coby potym Principałowi / miáło záßkodźić może sie przez inßego Rzecżniká w tym popráwić. I.M.ar.xvi.

Sáskiey też Ziemi / álbo w Sáskim prawie káżdy cżłowiek / by iedno był dobry sławy / oprocż Xiężey / Rzecżnikiem być może / ále ma Rekoiemstwo postáwić / ieżliby tám dobr / álbo dźiedźictwá żadnego nie miał / o wine Sedźiemu / y stronie o emende / ále nie pierwey / áż w ten cżás kiedy ią przepádnie.

¶ Rzecżnik ktorego sobie raz stroná obierze / może od Principała swego we wßytkich spráwách / ták gdźieby skárżyć / iáko y gdźieby odpowiedáć miał / zleceniá nie powtarzaiąc / mowić y spráwowáć / wßystko cobykolwiek potrzebá było / poki mu práwnie odiety nie bedźie álbo poki ieden drugiego dobrowolnie nieopuśći. Spe: Sax: lib: i. articu: Lxi. tex.

Iż kiedy Rekoiemstwo stáwić Procurator powinien/ iáko text mowi: Przeto niech w tym ostrożny bedźie / áby to sobie przy pocżatku spráwy przestrzekł / y przez Decret otrzymał / pytáiąc ná práwie/ ieżliby do iákiey ßkody przyßedł ma go záståpić. Skaza yż Principał. A potym ießcże Sedźiego spyta / ieżli ná tym przestáie / ieżli przestánie / tedy iuż Procurátor vydźie ßkody.

Słyßałeś też w texćie / yż Rzecżnik raz otrzymány może wßystkie spráwy Principałá swego odpráwiáć / co iest iáśnie przećiwko tym ktorzy twierdzą / áby od káżdy żáłoby álbo odpowiedźi / ták Actor iáko y pozwány z nowu o Rzecżniká prośił / ktoryby rzecż iego spráwował / gdyż tu z textu widźiß / yż to być niema / poki on Sad trwa / chocby też nie iedná spráwá była. Támże glo.

Kto iáwnie Rzecżniká otrzyma / ten sam niema mowić: Ale gdyby go Sedźia spytał / ieżli náto co Rzecżnik mowi / przyzwala, powinien odpowiedźieć / yż przyzwala álbo nieprzyzwala / álbo też sobie cżás może vprośić ná rozmyślenie / y ná z porządzenie. Specu: Saxo: lib: i. arti: Lxij. Tex.

Ktoby ná słowá Rzecżniká swego nieprzyzwalał/ ten zá iego żadney ßkody nie odnośi. Spe: Saxo: lib: iij. ar: xiiij. Tex.

I.M. arti: xxxv. & xli

A tu maß wiedźieć / yż według práwá Sáskiego może káżdy wstecżyć słowá Rzecżniká swego/poki ná nie nieprzyzwoli. A ták ieżliby Rzecżnik ku ßkodźie Principała swego co rzekł/á Sedziaby spytał ieżli náto przyzwala/ tedy (ma żądáć o inßego Rzecżniká) †álbo sobie na porádzenie wźiąć † y potym powiedźieć / yż to nie iest iego wola co Rzecżnik mowił / y ták zostánie bez ßkody. Abowiem sie cżesto trafia yż Procurator głupim postępkiem swym z spráwiedliwey cauzy przegráną vcżyni. W Duchownym práwie ma káżdy cżásu trzy dni/ w ktorych może odmienić słowá Procurátorá swego / ále nie dłużey /to dlatego/yż Principał sam muśi oblicżnie stánąć /y vkázáć słußne przycżyny omyłki Rzecżniká swego. Ale yż tego ludźie Sáskiego práwá cżynić niepowinni/przeto też ták długiego cżásu iáko tám ći do wstecżenia słow Rzecżnikowych nie máią. Tu niektorzy rozumieią / yżby to sam Principał vstnie vcżynić mogł / gdy chce słowá Rzecżniká swego rewokowáć. Abowiem to iest rzecż niepodobna/ áby kto miał náto zezwaláć / coby mu ßkode miáło przynieść. Ale ieżliby ćie tu kto spytał / gdyby Sedźia niepytał Principała / ieżli ná słowá Procuratora swego przyzwala / iáko długi cżás będźie miał do popráwienia tákich słow? Tedy odpowieß/ yż do tąd poki Decret niewynidźie. Támże glo.

Kto v Sądu sam oblicżnie odpowieda/ ten iuż Rzecżniká mieć niemoże. Spe: Saxo: lib: iij. articu: xxx. Tex.

A tu maß wiedźieć / yż są niektorzy ludźie ktorzy Rzecżniki álbo Procuratory mieć potrzebnie powinni /choćby dobrze sámi chćieli odpowiedáć / ći są troiácy. Naprzod Kśiążęta / á to ze trzech przycżyn. Pierwßa / yż są spráwámi pospolitymi zábáwieni. Druga / dla tym wietßey ich pocżćiwośći. Trzećia / áby sie ich bytnośći álbo Sedźia / álbo stroná niestracháli/tákże áby sie co v Sądu z żelżywośćią ich niedźiáło/ iáko gdyby muśieli przed Sądem stáć. Drudzy zás ludźie/ktorzy Procuratory mieć powinni / są białegłowy / á to w práwie náßym / bo w

S.S. lib. i. art: xlvi.

Duchownym mogą sáme mowić. Trzeći są dźieći / ktore też Rzecżniki mieć muszą. Drudzy zás ludźie są /, ktorzy Rzecżniká mieć niemogą choć by go potrzebowáli. A ći są cżworácy. Pierwßy są / ktorzy Decret Sedźiego gánią / álbo od niego appellują. Drudzy są ludźie bezecni/

S.S. lib. i. arti. xij.

y ktorzy práwá swego náruszyli. Trzeći / ktorzy kogo W ßránki álbo do

S.S. lib: i. ar. XL.

boiu wyzywáią. Czwarći / ktorzy sámi odpowiedáć pocżną (iákoś też iuż wyżey słyßał). Támże glo.

Maß tez wiedzieć / yż kiedy Procurator ſpráwe odpráwia zá Plenipotentią / choćby ſie oną ſpráwá źle vdáłá / może ſie v Principałá vpominać nákłádow/ktore ná one ſpráwe wydał. Ale ináczey tám gdzieby Plenipotentiey niemiał. Specu: Saxo: lib: iij. arti: vi. glo.

Rzecznik do ſpráwowánia rzeczy cudzey ná świeżym

vczynku Decretem Sądowym przymuſzony / ten ſpoſob w poſtępku záchowáć / y ták mowić ma.

Pánie Sędzia/gdyżeście mię temu człowiekowi ku iego ſpráwie z Vrzędu przydáli / pytam ná práwie y proße/áby mi to Decretem wáßym opátrzono było / ieźlibym nieprzyiáźni y przenágábánia álbo iákiekolwiek inße niebeſpieczeńſtwá odnośić miał / dlatego / że rzecz iego według práwá / iáko naliepiey będę mogł / y vmiał / ſpráwowáć będę: á gdy mu to ználáſku Vrzędowego nákazano będzie/ tedy ma ſwemu Principałowi przeſtrzedz / ieźliby tego potrzebá byłá /áby do tey ſpráwy drugiego Rzecznika mogł wziąć.(álbo ieźliby w czym przez niewyrozumieniu ſpráwy źle poſtąpił / aby ſię z Pryncipałem / álbo z drugim Rzecznikiem rozmowić / y poradzić mogł / tákże inne wßytkie opráwy / według biegu práwnego zwykłe/niechay ſobie przeſtrzeże). Potym ma pytáć ná práwie / iáko ma żałobę záczáć / áby to było pomocno práwu iego / co kiedy mu nákazano będzie / ma pytáć: ieźli Principał iego ma być z práwa pytan / kto przeciwko niemu pokoy zgwałćił. A ieźliby był ták bárdzo słáby / żeby ſam rzeczy ſwey ſpráwowáć niemogł: Co gdy mu nákazano będzie / y Sędzia go ze dwiemá Łáwnikámi y dwiemá do Sądu należącymi ogląda / tedy będzie pytał ná práwie / áczby niemáią wedle práwá zeznáć o iego słábośći / y zemdleniu / yż niemoże ſam ſwey rzeczy ſpráwić (á ći też máią wyznáć wßyſtko cokolwiek widzieli / álbo słyßeli. Nádto / máią też pod przyśięgą zeznáć / to cobyimkolwiek było wiádomo / w vczynku onym) co kiedy mu iuż od pierwßego / drugiego/y trzećiego zeznano będzie/ tedy ma pytáć ná práwie/ ieźli ſpráwnie poſtąpił w ſpráwie Pryncipałá ſwego / gdy mu to iuż nákażą / y winowáycá przez przywołánie do Sądu pozwány według práwá / tedy ma ták dáley poſtąpić.

Pánie Sędzia / ſprzyiáieß Wáßmość ſpráwy. N. żáłuie ná A. yże on przyßedßy/w Mieśćie ná dobrowolny drodze / pokoy przećiwko niemu zgwałćił / iego ochromił/y gwałt mu vczynił/ ktorego gotow dowieść / tákże go złupił z dobr y ze zdrowia / y wziął mu ták wiele / żeby o to słußnie káżdy w ßránki wyzwáć mogł /á ták prośi o Sądowy Decret przećiwko niemu. Potym ma być on gwałtownik pokoiu przywołan przez Podwoyſkiego /po pierwße / po wtore / y po trzećie włáſnym imięniem iego / á zá káżdym rázem ma Rzecznik żáłobę ſwą powtárzáć/

mowiąc:

mowiąc : N. żałuie na A. yże on przyszedszy w Mieście ná Krolewskiey drodze / złupił go ze zdrowia / y z máiętności / y vczynił mu gwałt / ktorego gotow dowieść. Záczym prosi o Decret przećiwko niemu. Toż też y potrzeci raz vczynić ma. Potym ma okázáć przed Sądem rány / y pytáć nápráwie / ieżliby gwałtowniká swe° gdziekolwiek naszedł / ieżligo może zátrzymáć według práwá ? Co gdy nákazano będzie / tedy ma prośić o pokoy (ktory mu przez Sądowy Decret nákazan będzie). Jur. Municip. árti: xlij Tex.

S.S.lib.j. ar:iij. lix lx. lib. iij. arti: xiiij. I.M.ar.xvi.

Do wykłádu ártykułu ninieyszego / masz wiedźieć / Rzecżniky (we wszelákich spráwách Sądowych są bárdzo potrzebni) y są postánowieni dla pożytku pospolitego / ku posłudze práwu / y pospolitemu człowiekowi / áby y Powod / y Pozwány szkod vchodźili / ktorychby vidz nie mogli / by Rzecżnikow niebyło. Jest tedy Vrząd Prokuratorski vcżciwy / y káżdy zupełnego práwá człowiek Rzecżnikiem być może.

A tu obacżysz iáko Rzecżnik do spráwowánia rzecżey cżyiey przymuszon być może. Abowiem ten ktory go potrzebuie / ma on żądáć Sędźiego tymi słowy: Pánie Sędźia sprzyiay mi Wászmość człowieká ktoryby v Sądu rzecż moię spráwił. Rzecże Sędźia / sprzyiáię / albo może o Rzecżniká prośić tymi słowy : Pánie Sędźia yżem iest vbogi człowiek y Cudzoźiemiec † tákże zá pieniądze rády dostáć niemogę / bo ich niemam / † à tákiego niemam / ktoryby to dla Bogá vczynił / y odemnie rzecż moię spráwił. Przeto proszę / sprzyiay mi Wászmość tákiego człowieká / ktoryby to vczynił / tedy Sędźia odpowie / sprzyiáię. Jeżli mu każą naydź kogoby chćiał mieć / tedy podźiękowawszy Bogu y práwu / ma popátrzyć miedzy onymi ktorzy v Sądu stoią iednego / ktorego vpátrzywszy / ieżliby imienia iego niewiedźiał / ma mu rzec: Pánie proszę was dla Bogá / y dla práwá / ábyśćie odemnie mowili. A ieżliby niechćiał / tedy ma spytáć / dlaczegoby tego vczynić niechćiał ? Jeżliby się tego z vporu zbraniał / tedy on ma záśię do Sędźiego mowić: Pánie Sędźią proszę o tego / y vkaże go Sędźiemu / ták áby go Sędźia mogł rozeznáć / á kiedy mu go iuż Sędźia dozwoli / tedy ma pytáć: Poniewasz w wászym práwie ośiádłym iest / pytám ná práwie / możeli się tego zbrániáć / áby odemnie niemowił ? Skażą ieżli iest ośiádły / tedy się tey rzecży spráwowánia z braniáć niemoże. A ieżliby się Rzecżnik ná roskázánie Sędźiego vpornie tákowey sprawy zbraniał / bez słuszney przycżyny / pokupuie Sędźiemu winę (y stronie nagrodę.

Rzecżnik też ktory co cżyni nád poruczenie / álbo nád roskazánie Pryncipałá swego / może być winowan / kiedy nań żáłuią tymi słowy. Gdyż mi iest pokoy z Vrzędu nákazan / á Rzecżnik tu stoiąc inácżey / y więcey

sie do-

ſie domyſla / niż mu poruczono / ácz to ſpráwnie czyni? Tedy ſkazá według wyſtepku / ále nim Decret wynidzie / tedy może Rzecznik vydź winy/dawſzy o ſobie ſpráwe / żem ia nic niemowił / iedno to com miał w poruczeniu/ ázam nieblizſzy według práwá okázáć niewinność ſwą? Skazá. Jeżli bedzie śmiał przyſiądź / że nic innego niemowił/iedno to co miał w poruczeniu/ tedy bedzie wolen według práwa.) Tamże glo.

Rzemieśnik.

Rzemieśnicy wſzytcy / by też y Miáſto wolne było/ á Páná nád ſobą miáło / álbo niemáło. Tákże y Mieſzczánie wſzytcy podlegli władzey y roſkázowániu Burmiſtrzá y Rádziec/choćby też y Burmiſtrz y Ráyce Páná álbo Kroláá nád ſobą mieli. Bo yż Pan/ álbo Krol wſzytkiego co ku dobremu Rzeczypoſpolitey należy / ſam doglądáć niemoże. Przeto ná mieyſce ſwe obiera/y wyſadza Przełożone y Vrzedniki / ktorzy tego doglądáią. A tych władzey podlegli Mieſzczánie/ktorzy powinni ná to przyſięgáć/ áby im byli we wſzytkim poſłuſzni. Iur. Municip. artic. xix. glo.

Rzimieśnicy wſzytcy powinni miewáć zchadzki / y zgromádzenia w Cechách ſwych / á tám ſie o Miſtrzách ſwych/ y innych rzeczách im potrzebnych/tákże y o tym coby im z ſtrony Miáſtá podáno było/ ſpolnie nágrádzáć/wyſtepki karáć/y vpominác bráćią ſwą / aby nic w tym coby zákazano było/ nie wyſtepowáli.

Ci żadnych vſtaw / áni Wilkierzow ſtánowić ſobie ku pożytkowi ſwemu niemogą bez woley y przyzwolenia Rádzieckiego / álbo Páná Ziemie oney/álbo przełożonego w Mieśćie/ á to ſie rozumie o ſpráwách ktoreby potwierdzenia potrzebowáły : bo w rzeczách máłych/ ktore żádney ſzkody Miáſtu nie nioſą/potwierdzenia nie potrzebuią.

Jeżliby też ktorykolwiek Cech/Liſtow/ álbo potwierdzenia ná porzadki ſwe potrzebował / iáko gdyby Liſty im pierwey od Miáſtá dáne pogubili/ tedy o inſze Rádziec prośić / y oni ie im dáć mogą. Ale ieżliżeby im one ſtrácone Liſty on Páná nádáne były/tedy tám iuż Ráyce tego dáwáć niemogą/ále ſam Pan ieżli chce/może to z nowu vczynić. Iur. Municip. art. xliiij. glo.

Rzeznik.

W Máydeburgu miedzy Rzeźniki/ ten obyčay y porządek ieſt/ że Ráycom ná Vrząd ſwoy przyſięgáią/ rzemieſlá ſwego ták pilnie dogledáć/ áby żáden z Cechu ich żadnego bydlęciá wrzedliwego/ álbo iákolwiek niezdrowego ná iátki nie bił. A ktoryby ſie tego ważył/ tákowy Miáſtu/ y Cechowi według Wilkierzow poſtánowioną winę przepada.

Iezliby ſie tráfiło bydlę ránne/ ſkrwáwione/ á ránny by świeże były/ tákowego bydlęčiá bić ná iátki bez przyzwolenia y oglądánia ſtárßych niemoże/ á iezliby ſie tego ważył/ tedy Miáſtu y Cechowi winę przepada.

Może też ſolone/ y wędzone mięſo przedáwáć/ á iezliby go kto w tym nárzekł/ y zàdał mu to/ że on mięſo podeyźrzáne/ álbo zákazáne przedáie/ tedy ſie bliżßy ſam ieden odwieść/ nizby go kto pokonáć miał.

Iezliby też ſtárßy Rzeźnicy v kogo mięſo podeyźrzáne náleźli/ á roſkazáliby áby go nie rąbano/ ále áby ſie ták z nim zátrzymano dotąd/ áże rozeznáią/ iezli ſie przedàwáć godzi álbo nie. Potymby vznano że ſie niegodzi/ á ono mięſo by iuż było porąbáne/ choćby go przedawał/ álbo nie przedawał/ winę vſtáwioną przepada.

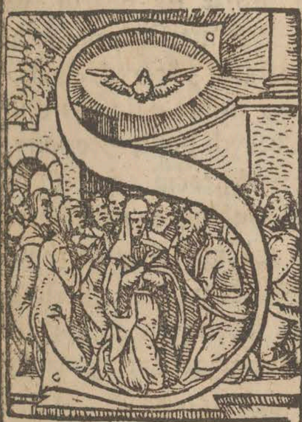
Bydlę z pracey zàdußone/ gdy to przez ſtárße dowiedziono będzie/ tedy ſie ná przeday/ álbo ná iátkę niegodzi. A tákowe iezliby kto śmiał przedáwáć/ choć ſolone álbo wędzone/ wpada w winę wyżey opiſaną. O tàkie rzečy/ iezliby w Cechu przed ſtárßymi ieden ná drugiego ſkárzył/ á świezyby ſie včynek niepokázował/ y v niego nic tákowego iáwnie nie naleziono: iezliby przał/ tedy bliżßy odeydź według pràwá/ ále iezliby ſie iáſny včynek pokázował/ tedy go ten ktory ſkárży bliżßy pokonàć. ¶ A ták kàżdego ktoryby mięſo niezdrowe/ y do iedzenia ludziom ſie niegodzące przedawał/ ma Vrząd ſądzić według praw/ vchwał/ y Wilkierzow Mieyſkich. ¶ Tego wßytkiego dwá Miſtrzowie ſtárßy Cechowi dogledáć/ y Burmiſtrzowi z Ráycámi odnośić máią/ á wyſtępnego Burmiſtrz według wyſtępku ná ſkorze y ná włośiech kàráć ma. ¶ Toß też rozumiey o wßyſtkich inßych śniedne rzečy przedàiących/ bo iezliby ktory fáłßem nárabiał/ álbo w przedawàniu wyſtąpił/ ma być karan według poſtánowienia Mieyſkiego/ álbo ma być przed Przyſieżniki przywiedzion/ á tám obżálowàn/ y karan/ álbo śiedzeniem v Pragi ná rynku/ álbo inßym temu po-

dobnym karániem. Wßákże choć v Pragi bedzie śiedział / tedy tám niema być bit miotłámi gdyż v Pragi nieśmágaią iedno o kradzieß / o łupieſtwo/y o inße tym podobne wyſtepki. ¶ Toß karánie też ktore ſie tu o Rzeźnikách powiedźiáło/ ma ſie y ná inße wßytkie Rzemieśniki wyſtepne ściągáć. Bo gdyby ktory Rzemieśnik co przećiwko postánowieniu Mieyſkiemu wyſtąpił/tedy ma być z Cechu wyrzucon.

Toż też rozumiey y o tych wßytkich ktorzy Mieyſkie kuchnie dzierżą/ tákże o inßych Przekupniach / Sternikách / Rybitwách /Sledziownikách/ y inßych/ ktorzy rzeczámi śniednemi przekupuią. Iur Muni: artic. xliiij. glo.

¶ Pátrz o tym wiecey wyżey w słowie BVRmiſtrz.

Sáxonowie.

SAXonowie gdy do támtych kráiow przyßli / Turingi z támtąd wygnawßy sami tám ośiedli. Abowiem po śmierći Alexandrowey/ ktoremu do podbićia Azyey ná wielkiey pomocy byli/niemogąc ſie przed nienawiśćią ludzi zwyćiężonych/ w Azyey zostáć/ y nieśmieiąc tám mießkáć/ we trzech set Gálerách/z támtąd ſie puśćili/ ále wßytkie inne ná morzu nawálnośći potopiwßy/ piećdzieſiąt y cztery ich tylko zostáwiły. Z ktorych ośmnáśćie do Prus przypłyneło/ ktorzy tám te ziemie ośiedli. Dwánáśćie Rugią opánowáli / á dwádzieśćiá y cztery galery do Sáſkiey Ziemie przyßły. W ktorych yż ludzi nie ták wiele było/ áby ſpráwowániu roley zdołáć mogli / pobiwßy y wygnawßy Pány Turingow/ostátek ludzi/dla ſpráwowánia roley żywo zostawili/w tákim práwie/ iáko ießcze y dziś kmiećie ſą † y z tąd kmiećie poßli. † Miedzy ktorymi ieźliby kto práwo swe vtráćił/vſtáwicznym robotnikiem ſie ſtawał. Spec. Saxo: lib: iij. articu: xliiij. Tex.

Iur. M. in Prol. ar. vij. & x.

Iż do wiádomośći práwá Sáſkiego / y tego też potrzebá wiedzieć ſkąd ći poßli / ktorych práwo czytámy / przeto ten Artykuł o tym znáć dáie/ iáko Sáxonowie / naprzod do támtych kráiow weßli. O czym w Kronikách Rzymſkich ták nápiſáno. Gdy Nábuchodonozor Krol Bábiloński/przećiwko Arpháxát woyne podniosł/ y pánowáć wßytkie-

mu świátu począł / opàrli mu ſię ći ktorzy w Cylicycy / w Mezopotániey y w Syryey mießkáli / ále y tych zgromił / oprocz Cyliczykow. Ale y ći ná oſtátek poddáć ſię muśieli / zá ktorymi potym y inne Páńſtwá opánował. Potym gdy Holophernes Wodz Rycerſtwá iego / od Judith Pániey Zydowſkiey zàbit był / y woyſká iego ſię rozproßyły / powſtał ieden Pan z Cilicyey imieniem Petroclus (co kámienną wieżę znáczy.) Ten ſię nieprzyiaćielom bronił y záſtawiáł / záczym zmocniwßy ſię / Królà Bábilońſkiego / y z iego pomocniki zwálczył / y Páńſtwá wßytkie podbił / y ták potym tych ktorzy od niego poßli / Petraculos zwano. Ktorzy / choć ſię iuż Kroleſtwo Bábilońſkie było wniwecz obróciło / przedſię tám mießkáli / nie będąc od niego zwyćiężeni. Potym ſię do Alexándrá wielkiego Mácedońſkiego Królá vdáli / y iemu Dàriußà Królá Perſkiego woiowáć / y Azyą podbić pomagáli / iákoż im to łácno było / bo przy Azyey w Cylicyey mießkáli. Po śmierći Alexàndrowey / ſpiknął ſię lud Azyſki z tymi ktorzy w Gorney Cyliciey mießkáli przećiwko Petraculum / z ktorymi trzykroć bitwę ſtoczyli / y pobißwy ich / Miáſto ich imieniem Merarys wźieli gdźie nábráwßy ile mogli / y Miáſto ſpaliwßy ná morze ſię puśćili ná ktorym yż żeglowáć nie vmieli w náwáłnośćiách morſkich potonęli / ták yż ich tylko pięćdźieſiąt y czetery galery zoſtáło / z ktorych ośmnáśćie do Prus przyßli : á tám puſtą y nieſpráwną źiemię nálawßy ośiedli. Dwánaśćie do Rugiey przypłynęli / od ktorych poßli Stormery / Dythmery / Holdtſacij / y Aldbergowie / á dwadźieśćiá y czeteri / do támtych Ziem przypłynęli / gdźie ich y dźiś Sáxonámi / to ieſt / kámiennymi zową / bo kàmień po Grecku Petrá po Láćinie Sáxum zową. (Witychindus w kśięgách ſwych o ſprawách Sáſkich piße : Iż Sáxonowie ſtąd názwáni ſą : Gdy w Gálerách do Turingow przypłynęli długo ſię o mieyſce z nimi ſpieráli / ſkąd potym bacząc Turingowie / yż ich oni przychodniowie śiłámi przechodźiłi / żądáli tego od nich przez poſty / áby ſię bez oręża pewnego czáſu / y ná pewnym mieyścu z obu ſtron zeßli / áby ták o pokoiu mogli co poſtánowić. Vżywáli ná on czás Sàxonowie wielkich nożow / ktorych ſię też potym y Anglikowie ięli / te máią ſkryćie pod płaßczámi przyßli ná mieyſce poſtánowione / gdźie widząc Pàny y Kśiążętá Turińſkie bezbronne rádźi byli pogodźie do opánowania oney źiemie. Támże dobywßy onych nożow ná ludźie one bezbronne ſię rzućili y wßytkich pobili / y ták potym drugim Sáſiádom ſtráßni byli / á z tego vczynku według niektorych Sáxonámi / álbo Saſami ſą názwáni / dlatego / yż one noże według ſtárey mowy Sáſkiey zwano Sachs iákoby rzekł / yż nożmi wielkość Turingow pobili.

A tu masz wiedzieć / yż Turyngowie o ktorych tu wspomina / nie ći są ktorzy w Ografstwie Turynskim mieszkáią / bo y to są Sáxonowie / ále byli Słowacy / ktorych Sáxonowie dlatego / że nieopátrznie / ani ostrożnie ná woynę szli / Turingámi / to iest głupiemi Rycerzmi názwáli. Támże glo.

O troiákim práwie / ktore Sáxonowie nád wolą Kárlá Cesarzá otrzymáli. Czytay wyżey w słowie Práwo. Gdźie naydźiesz iáko sie Sáxon záprzeć może tego / co sie v Sadu niestánie: y iáko w Sáskiey Ziemi żaden Decret tak spráwiedliwy skazan być niemoże / áby go Sásin ręką nágánić niemiał.

Sad. Sedźia.

Káżdy Chrześciánin ktory lat swych doszedł / trzykroć do roku powinien sie do Synodu / álbo do zgromádzenia stáwić: wczym też iest wolność troiáka. Naprzod ludźie Láwice godni / ći powinni zgromádzenia álbo Synodu Biskupiego pilnowáć. Ci záś ktorzy w oney Ziemi własność iáką máią / z ktorey cokolwiek służyć / czynić álbo dáwáć powinni. Proprietarij, máią pilnowáć zchadzek / zwierzchnych Proboszczow / á Kmiećie záś álbo wieśniacy przełożonych kápłáńskich. Tymże sposobem powinien też káżdy Sadu świeckiego pilnowáć. Láwice godni Gráfskich Sadow ktore w ośmnaśćie niedźiel bywáią / pod káźnią krolewską zágáione. A ieżliby we dwie niedźieli potym Sądźie wyłożony Sad był o iákikolwiek gwałt spráwowan / tedy y tám przyść powinni / á przez to własność swoię przećiwko Sedźiemu otrzymáią / y wolną od wszelákich posług vczynią. Proprietarij. (o ktorych wyżey) powinni też Sadu Szołtysiego pilnowáć / ná káżde sześć Niedźiel / á z tych y Podwoyski ieżliby vmarł może być obran. Wieśniacy záś / ktorzy żadney własnośći niemáią / máią czekáć Sadu Gográfskiego: Ná ktorym / iáko y ná wszytkich innych porządnych Sądźiech / káżdy Szołtys powinien bádáć y rugowáć wołánia krzywd poczynionych ran / ktoreby ieden drugiemu zádał / przegrozki / dobywánia kordow ku szkodźie drugiego / y tych ktorzyby będąc powinni do Sadu / nieprzyszli: tákże wszelákie krzywdy ktoreby ná gárdle / álbo ná ktorymkolwiek członku karáne być miáły. A toieżliby sie przedtym v Sadu oná spráwá nie záczęłá / bo ináczey niepowinien o to rugowáć / Spe: Saxo: lib: i. articu: ij. Tex.

S. S. lib. iij. ar. LXi. I.M. ar: xlv.

S.S. lib: iij. ar: xlv. & : lx.

S. S. lib: iij arti: xxviij I. M. arti. xxxij. et Lxv.

Gdźie własnośći odstępuią/álbo ią záſtawiáią/ták, że gdźieby świádectwá o náruſzenie práwá/ y o ſtrácenie gárdłá/ álbo zdrowia było potrzebá/ tám Sędźia ſámośiodm z tymi ktorzy przynim Decretem náyduią/ świádczyć ma: á tu świádectwo Podwoyſkiego zá dwu świádku idźie. (iákoś wyżey w słowie Podwoyſki ſłyſzał). Zgodá álbo iednánie/ y pokoy przyrzeczony/ álbo poprzyśiężony/ gdy ſie v Sądu ſtánie/ dwiemá świádkámi y Sędźiem ma być dowodzono: á ieźliby ſie oprocz Sądu ſtáło/ tedy świádectwem śiedmi mężow potrzebá dowieść. Specu: Saxo: lib: i. arti: viij. Tex.

I. M. ar. Li

Pokoy przyrzeczony tu ták wiele wáży iáko przyśięgá o pokoy vczyniona/ álbo pokoy y zgodá po vczynku vczyniona/ ták áby iuż oney ſpráwy żaden niewznawiał: á ktoby ſie temu przećiwił/ przećiwko temu dowod przychodźi. Támże glo.

Iż dobrá ktore dźiedźicá niemáią/ Sędźiemu máią być oddáne. Maſz wyżey w słowie Dźiedźic.

A yż Sędźia nikomu przeſzkadzáć niema/ gdy własność ſwą oddalić chce. Maſz wyżey w słowie Własność. Gdźie też czytay o dwoiákim obłądzeniu Sędźiego.

Iáko wſzelkie práwo od wyboru/álbo obránia początek ſwoy ma/ ták też Sędźia żáden być niemoże/ poki ná to obran/ álbo mu Lenno poddáne niebędźie. Spe: Sax: lib: i. arti: Lv. Tex.

I. M. ar. xvi. xvij. & xlvij S. S. lib. ij. art: xvij.

S. S. lib. ij. arti: xi.

Sędźiowie dwoiácy ſą: Jedni ſą ktorym ſámym Lenno ieſt podáne/ iáko ſą Kśiążętá/ ktorych prawdźiwymi Sędźiámi zową. Drudzy záś ſą obráni/ ći też dwoiácy/ iednych obieráią po vczynku/ álbo po ſpráwie/ z dobrowolnego przyzwolenia/ ku ſkonczeniu y przyiaćielſkiemu porownániu ktoreykolwiek ſpráwy/ iáko ſą iednacze/ ktorzy tylko one iedne ſpráwe im zleconą odſądźiwſzy/ nic wiecey ſądźić niemogą. A od ich Decretu áppellowáć ſie nikomu niegodźi/ bo tám káżdy ſobie winien/ ktory ná nie zezwala: á o tym czytay wiecey wyżey w słowie Jednacze. Drudzy záś bywáią obráni przed vczynkiem/ przed ſpráwą/ iáko ſą ći ktorzy od tám tych pierwſzych Lenno przymuią/ to ieſt/ Gräbowie/ Szołtyſowie/ Woytowie/ od ktorych Decretow wolno káżdemu áppellowáć/ y ktorzy rzeczy przenocowáne Sądźić mogą. Ci też czáſem bywáią obieráni/ gdy ſie vczynek iáki pretkyi ſtánie/ á Sędźiego práwnego tám nie będźie. O tákich Sędźiach czy-

tay wyżey w słowie Gográbiá. Náco też iednák máią być obieráni/ ludźie vczćiwi/ y dobrego sumienniá/ bo ináczey ich obránie nieby nieważyło. Przyczym też y to wiedźieć bedźieß/ Sedźia niema być krzywoprzyśieżcą/ áni wywołánym/ áni kletym/ áni Zydem/ áni Heretykiem/ áni niewiernym. Ma też być dobrze vrodzony/ nie niemy/ nie głuchy/ nie młodßy 21. roku/ y ieżliby co z tych rzeczy przeßkadzáło Sedźim niebedźie mogł być. Nádto/ Sedźia káżdy/ potrzebá áby miał w sobie osobliwe cztery cnoty. Spráwiedliwość ktorey opußczáć niema/ dla miłośći przyiáźni/ nienawiśći dárow/ etc. Stałość/ bo powinien nieżáłowáć y gárdłá/ y máietnośći dla obrony práwá y spráwiedliwośći. Mądrość/ áby vmiał rozeznáć złe od dobrego. Y skromność ták w pićiu/ y w iedzeniu/ iáko y w pohámowániu sámego śiebie/ to iest/ áby nie był gniewliwy/by zaś w gniewie co przećiwko práwu nieskazał. Tákże/ áby niedał z śiebie słyßeć słow nieucżćiwych/ y niepotrzebnych. Támże glo. S.S.lib.ij. xli l.M.arti:xj.

Iż Sady wßystkie vstáią ná przyiazd Krolewski. Maß wyżey w słowie Krol.

Nieukowie/ y ludźie ktorzy pisma nierozumieią/ mogą być Sedźiámi ieżli w sobie máią rostropność przyrodzoną/ y biegłość w spráwách potocznych/ ináczey nie: Abowiem Sedźia ma być sam ták biegły/ áby drugich niepytał co ma mowić. Sedźia też drugiego Sedźiego iemu rownego ieżliby do Sadu przyßedł/ ma vczćiwie przyiąć/ y do śiebie posádźić. A ieżliby wyżßey Sedźia przyßedł niż on/ powinien przećiwko niemu wstáć/ y z mieysca mu vstąpić. Tákże też powinien Sedźia podle śiebie sadzáć ludźie zacne/ y Vczone/ gdy do iego Sadu przyda/ á to ieżliby tám v Sadu iego spráwy iákiey niemieli/ to iest/ żeby álbo ná kogo nieskárżyli/ álbo komu nieodpowiedáli. Ale ieżliby iáką spráwe mieli/ tedy powinni stáć/ á Sedźia bedźie śiedźiał. Spe: Saxo: lib: i. articu: Lviij. glo. S.S. lib: ij. arti. xij.

Iż Sedźia wßelákie spráwy/ ná wßelákim mieyscu/ by iedno nie ná poświeconym/ álbo ná nieuczćiwym Sadźić może. Maß wyżey w słowie Actio. ¶ Sadźić pod káźnią Krolewską co iest. Maß wyżey w słowie Kaźń Krolewska. ¶ Iż też Grábiá bez Szołtyſá sadźić niemoże. Maß wyżey w słowie Grábiá.

Sedźia Swiecki niemoże sadźić spráwy o dobrá Duchowne/ tákże też y Duchowney osoby sadźić niemoże. Nádto/ ieżliby skárgá była przećiwko zmárłemu/ á wiádomośćiby pewney niebyło/ ieżliby vmárł/ álbo żyw/ tego też sadźić niemoże.

Mogł

Mogłby tu kto ſpytáć: Jeźliby dwá ieden Actor / drugi pozwány przyßli do Sędziego ſwego / ktoryby ná ten czás w inßy Jurisditiey był / będzieli ie tàm mogł Sądzić czyli nie? Ná to odpowieß / yż niemoże / bo tám władzey Sądowey ná ſobie niema / ále ieſt / iáko inßy proſty człowiek. wßákże ſpoſob vgody może onę ſpráwę miedzy nimi pomiárkowáć. Ale ieźliby do iego práwá / y do iego Sądu przyßli ludźie poſtronni / y inßemu práwu podlegli / chcąc ſię przed nim roſpieráć / tedy ich beſpiecznie ſądźić niemoże. Specu: Saxo lib: i. arti: lix. glo.

Sędźia záwße powinien ſtrony pytáć / ieźli ná ſłowá Rzecznika ſwego pozwala / a Decret powinien czynić z controuerſiey obudwu ſtron / to ieſt według żáłoby y odpowiedźi: Abowiem ieźliby Láwnikow o Decret pytał według zdánia ſwego / á nie według poſtępku práwnego / áni według controuerſiey obudwu ſtron / tedy nic grzecznie czyni † y táka iego ſpráwá nikomu áni ßkodźić / áni pomagáć niema ✠. Specu: Saxo: lib: i. arti: Lxij. Tex.

A ſtąd baczyć możeß yż Sędźia iednáko Spráwiedliwy ma być obiemá ſtronom / ták Actorowi / iáko y pozwánemu: bo ieźli ináczey czynił tedyby Sąd Boży przewracał / y pożytek álbo zasługá ktoraby odnośić miał / obroćiłáby mu ſię wgorßkość wiecznego potępienia.

Mogłby kto ſpytáć: Jeźliby kto ná mężoboyſtwie był poiman wtymby ſię zgodźił z krewnym zábitego / á z Sędźim nic / podobno dlatego / yż Sędźia ták wiele od niego wyciąga / że on temu doſyć vczynić niemoże / powinienli tu Actor dáley w ſpráwie ſwey poſtępowáć czyli nie? Boby tu iuż był iákoby przymußony. A do ſpráwy ießcze niezáczętey żaden przymußon być niema / według textu tegoż Artykułu / ktory naydźieß wyżey w ſłowie Actio ⁊. Ná co odpowieß / yż tu przymußenie żadne niebędźie / bo text mowi o ſpráwie v Sądu ießcze niezáczętey á powinność dálßego poſtępku rozumie ſię o ſpráwie ſądownie záczętey. Co lepiey zrozumieß / gdy támże w ſłowie Actio przeczytaß / troiáką roznoć ſkarg / z ktorey ſnádno obaczyß do ktorey ſpráwy kto może być przymußon / á do ktorey niemoże. Wtákich tedy ſpràwàch Sędźia ma być oſtrożny / áby o mężoboyſtwo oſkárżonego nieledá iáko wypußczał / gdyż powinien wyſtępnych káráć / áby gniewu Bożego vßedł. A gdźieby więc oná ſpráwá do zgody przyßłá / tedy też y tám ma być ták oſtrożny / áby newpadł w podeyrzenie łákomſtwá / aby zás o nim nierozumiano / yż dla łàkomſtwá y pożytku ſwego oney ſpráwy popiera. A ták on obwiniony naprzod ſię ma ſtáráć / áby ſię z Sędźim o winę / ktora mu z onego wyſtępku przychodźi / zgodźił / potym ſię dopiro z ſtro-

ną o na-

na o nagrode niechay zgadza. Bo iezliby sie z Actorem zgodził / á z Sedźim nic: záczymby sie też Sedźia winy vpominał/á iezliby mu iey dáć niemogł/chćiałby przedśie one spráwe sądźić/tedyby tám rozumiano/że to Sedźia czyni/nie dla spráwiedliwośći / ani dla skárgi Actorowey/ále dla pieniędzy ktorych mu nie dáno. A kiedy sie pierwey z Sedźim zgodźi/tedy tám iuż Sedźia bespiecznie one pieniądze weźmie dlatego / yż obwinionemu pozwolił vgádzáć sie z strona / iezliby mogł. Támże glo.

W káżdey spráwie co Sedźia / y pozwány ná bacznośći mieć máią. Czytay wyżey w słowie Actio.

Zá osadzonego y przekonánego y ten bywa poczytan/ktory do Szránkow poiman/y wyzwan iest/ postáwiwszy Rekoiemstwo o stáwienie sie do práwá ná pewny czás / gdy on termin przydźie nie stánie. Ktoby też v Sadu będąc pokonány/gárdło álbo reke odkupował/bezecnym iest. Spec. Saxo: lib: j. articu: lxvj. Tex.

Iż Sedźia w spráwie nieprzenocowáney nikogo ná Rekoiemstwo dáwáć niema. Máß wyżey w słowie Rekoiemstwo.

Tákże yż Sedźia karánia vlżyć nikomu niemoże. Maß wyżey w słowie Karánie.

Kiedy kto o dług skárżył przećiwko niebytnemu/ y ktoryby do onego Sadu nienależał / tedy mu ma Sedźia roskazáć/ áby zá dwie niedźieli záptáćił/álbo spráwe o sobie dał. Spec. Saxon. lib. j. artic. lxx. Tex. O czym też wyżey w słowie Actio.

A tuby mogł kto spytáć/iáko Sedźia może roskázowáć temu/ ktory do iego Sadu nienależy / ponieważ mu posłuszeństwá żadnego niepowinien/ bo nie iest iego Sedźim. A nádto y Decret nie przez włásnego Sedźiego skazány nic nieważy? Ná to odpowieß: Iż są niektorzy ludźie ktorzy posłuszeństwo Sedźiemu powinni/choćiá do onego Sadu nienależą/ (iáko są ludźie kupieccy/ ktorzy tu y owdźie hándle wiodą) ći/áczkolwiek z powinnośći do Sadu/ ktorego przychodzą nie należą/ wßákże gdy będą pozwáni stánąć powinni. Przeto y ten Text rozumieć maß / nie o tych ktorzyby do Sadu zgołá nie należeli / ále o tych ktorzyby z powinnośći nienależeli * w stárych y nowych Niemieckich Exemplarzách tu ná tym mieyscu nie o ludźiách kupieckich/ ále o tich

ktorzy w Márgrábstwie mieszkáią mowi. * Toż też rozumie y o tych ktorzy w inszy Jurisditiey dobrá máią / gdy tám o dług † álbo o wystepek † będą obwinieni. R dlatego Text mowi / że im władza Sądowa ma być roskazano / áby zápłácili / to dlatego / yż do Sądu przyść potrzebnie powinni nie byli / záczym zá nieposłusznych rozumieni być nie máią / á ktemu też y Decret niebytnego nie wiąże / wyiąwszy by vpornie niestánął (iáko masz wyżey w słowie Decret.) Támże glo.

Kto do Sądu będąc powinien nieprzydzie / winę

Sędziemu przepádnie / ieżli się słusznie nie wymowi. Spec. Saxo. lib. ij. art. vj. Iur. Muni: art. xlvij. tex.

Sędzia káżdy powinien przestrzegáć świąt / álbo dni od Sądow wolnych / według swych zwyczáiow / nie według tych ktorzy się práwuią. Spec. Saxon. lib. ij. artic. xj. glo.

Jeżliby Sędzia spráwy wystepney / álbo gwałtownika

pokoiu sądzić niechciał / tedy winien tego karania / ktorego złoczyncy pofolgował. Niepowinien też nikt do Sądu przychodzić / áni stáwáć przed tákiego Sędziego / ktory mu spráwiedliwości czynić niechciał / gdy tego dowiedzie. Specu. Saxon. lib. ij. artic. xiij. tex.

Ma tedy Sędzia być ostrożny áby czego tákiego winien
I.M ar. xxij. nie był. Abowiem Sędzia ktory złodzieiá wypuści / sam będzie rozumian zá złodzieiá. A ten Text gdzie mowi: Jeżliby Sędzia spráwy wystepney sądzić niechciał / rozumieć się ma o spráwách pokarnych / de crimiualibus actionibus. A dgzie zás mowi / yż stáwáć do tákiego Sędziego żaden niepowinien / ktory spráwiedliwości nieczyni / rozumieć się má o spráwách vććiwych / de ciuilibus actionibus. A ták ieżliby w spráwie pokárney spráwiedliwości
S.S. lib. iij. art, liiij. zbronił / álbo sam co niespráwiedliwie vczynił poydzie mu o gárdło. A ieżli w spráwie vććiwey / Vrząd stráci / y temu ktorego vkrzywdził szkodę nágrodzi / y do tego krzywoprzysiężcą będzie. Támże glo.

Czego kto przećiwko Sędziemu dowodzić ma † coby

się v Sądu stáło ✠ w tym świádectwá Sędziego niepotrzebuie / ále tylko dwu Mężow ktorzy by v Sądu bywáli / y Decretá czynili / á to ieżliby spráwá álbo ono obwinienie nie przenosiło prostey winy. Bo

ieżliby przenośiło / tedy powinien Szołtysa álbo podwoyskiego ná świádectwo mieć ná mieyscu Sedziego / álbo sam Sad. Ktoby też świádectwu swemu przez Szołtysa / álbo przez Podwoyskiego / álbo przez Ławniki dosyć vczynił / tám sie y Sedzia dla prawdziwego ich świádectwá świádkiem stawa / choćby o oney spráwie przedtym nie wiedział. A choćby sie Sedzia świádkiem być ku oszukániu zbraniał / to iest / żeby vpornie świádczyć niechćiał / tedy przedśię ow dowodowi dosyć czyni. Specu. Saxon. lib. ij. art. xxij. tex. S. S. lib. iii. art. xxv. I. M. arti. xxxij.

Abyś nie mniemał yzby zá tym prawem Sedziego żaden przeświadczyć niemogł / á onby káżdego świádectwem swym pokonáć miał / bedźieß wiedział / yż Sedziowie troiący są. Jedni są prawdziwi Sedziowie / ktorzy choragwią Lenno przymuią / y ktorzy Jurisditią / y Sad swoy własny máią. (iáko są Kśiążetá / y wolni pánowie.) Drudzy są ktbrych záśię ći zá prawem swym podáią (jáko są Grábiowie / Szołtysowie / etc. Trzeći są / Commisarze ktorych Pánowie y Ksążetá náznáczáią. Prawo też troiákie iest Duchowne / Swieckie / y Lenne. Sedzia podány może być dwoiáko przeświadczon. Náprzod / gdyby go o spráwiedliwość proßono / á onby iey vczynić niechćiał / tám bywa przekonan in ciuilibus samotrzeć / iákoś w texćie słyßał / á in criminalibus samośiodm / bo mu tám iuż o gárdło poydźie. Poniewaß żaden Sedzia dopußczáć sie tego niema / aby miał złoczyńcy folgowáć dla miłośierdźia / gdyż prawo samo dáleko iest wiecey miłośiernieyße niż Sedzia. Potym może być przeświadczon w tym co sie v Sadu dźiało / gdyby tego záprzeć chćiał. To według prawá świeckiego. Commisarz záśie może być przeświádczon ieżliby był iedney stronie przychylnieyßym niż drugiey / iáko wiec bywa sługá wzgledem Páná swego / álbo ieżliby iednemu Pánu służyli. Tákże ieżliby był czeládnikiem iego / álbo ieżliby był nieprzyiáćielem ktorey stronie / á to sie záchowywa według prawá Duchonego. Lennego też Sedziego może przeświadczyć świadectwem w Lennym prawie † ále nie indźiey. † A to z Manámi Páná iego. Co sie też według prawá Lennego záchowuie. S.S.lib.i.ar. Lv. I.M.ar.xvi. & xlv. S.S.lib.ii. art.xiii.

Mogłby też tu kto spytáć / iákim sposobemby kto Szołtysá / álbo Podwoyskiego ná świádectwo dostáć miał / poniewaß gdźie Sedziowie śrzedni / álbo Włodárze / álbo Gográbiowie sadzą / tám rzadko Szołtys bywa / á Podwoyski też choćby był przytym nie bedźie śmiał świádczyć / álbo sie też tráfić może / że nie on / ále przodek iego przy oney spráwie bedźie? Ná co odpowieß yż przy tákowych skárgách / kiedy Actor według prawá dowiedźie / tedy y Szołtys y Podwoyski powinni o tym świádczyć / y bedźie im wierzono / ták iáko też Seddia w prawie S.S.lib.iii. art. xxv.

Cesarskim wierzyć muśi temu/ ktory ná ßkody y nakłády swe prawnie przysięga.

A yżeś w texćie słyßał/że Sędźia powinien to przyznáwáć co Ławnicy zeznáią/ mogłbyś tu podobno rzec: Iż to iest przećiwko práwu/ y Duchownemu y Swieckiemu/ ktore mowi: yż żaden świádkiem być niemoże/ieżli tego co zeznawa nie widźiał/ álbo nie słyßał. A ponieważ by tu Sędźia nic innego niezeznawał/ iedno to o czym mu drudzy powiedáli/przeto słußnie świádectwo iego miáłoby być odrzucone. Ná to wiedźieć będźieß/yż tám te práwá o tych rzeczách mowią/ ktore widźiáne być mogą/iáko gdyby kogo zábito/ álbo co temu podobnego. Albo też o tym yż żaden świadczyć niema o tym co przez niepewne słuchy do niego przyßło/ iedno coby pewnie wiedźiał. Albo też będźieß rozumiał/yż tám mowi/nie áby kto był powinien oboie/y wiedźieć y słyßeć to o czym świadczyć ma/ ále że na iednym z tych dosyć: gdy álbo widźieć/albo słyßeć będźie. A ták śie tu Text rozumieć ma/ yż Sędźia

S.S. lib. ij. art. vj.

będźie świádkiem tego co strona przed nim mowi: O czym łácniey świádectwo dáć może/niż o sámey spráwie/ bo przedśię y ten przećiwko ktoremu co v Sadu mowią/ może być wolen. Przeto kiedy Sędźia przyczym nie będźie/ tedy śię ma od Ławnikow dowiedźieć/co śię tám dźiáło/y iáko mu Ławnicy spráwę dádzą ták/ma zeznánie vczynić. Támże glo.

S.S lib. j art. lxx.

Z rzeczy krádźionych álbo zboycom odiętych/ ieżli co Sędźiemu przychodźi. Maß wyżey w słowie Gwałt.

Ieżli też Sędźiá od káżdego wołánia/ gwałtu winę bráć ma. Maß wyżey w słowie Drogá.

Kto z Decretu práwnego gárdło da/ álbo śię sam

zábije iego potomek/álbo po mieczu krewny dźiedźicży po nim. A rzeczy wydarte/ álbo vkrádźione przy nim álbo przykimkolwiek inßym nalezione/powinien Sędźia do Roku † do ßeśći niedźiel ✠ chowáć. A ieżliby śię ich w tym czáśie nikt nie vpominał/ tedy ie może w pożytek swoy obroćić/wßákże żaden swych rzeczy dla wystepku onego przy ktorymby były/ nie tráći/y choćby on gárdło dał przedśię rzeczy máią być wrocone czyie są. Spec. Saxo: lib: ij. articu: xxxj. Tex.

O tym práwo pospolite ták mowi/ yż dobrá ná śmierć osądźonych álbo wywołánych/ áni Sędźim/áni ich Vrzędom nieprzychodzą/ áni też według stárych praw do skárbu wpadáią/ ále należą potomkomek wzgorę

mek wzgore iáko y nádoł idącym/ y pobocżnym/ á potrzeći stopień / ieźliby byli. Zony też ich / y wiáná / y dárow swych weselnych dochodzą. A ieźliby wiána niemiáły/ tedy z máietnośći meżowey ták wiele wezmą co bedźie według práwá / choćby dźieći miáły álbo niemiáły. A gdźieby żadnego z tych niebyło / tám dobrá one skárbowi należą. wszákże w tych ktorzyby byli winni obrażenia Máiestatu / stáre práwá máią być záchowáne. A ná drugim mieyscu ták też zás otym mowi : yż tych dobrá do skárbu przychodzą/ ktorzy cżuiąc sie być winnymi / y występku vcżesnikámi / z boiáźni przyszłego Decretu / sámi sie zábiiáią. A ták ieźliby sie znácżyło / yż sie brát álbo Oćiec twoy nie będąc o żaden występek oskárżony / álbo z boleśći / álbo z teskliwośći / álbo z szaleństwá/ álbo z iákikolwiek inny przycżyny obieśiel / tedy dobrá iego / bądź według testámentu/ bądź też bez testámentu potomkom iego należą.

¶ Pieć rzecży ma potrzebnych Artykuł ninieyszy / ktore káżdy cżłowiek / z włászcżá w spráwach występnych / wiedźieć powinien. Pierwsza / yż ći ktorzy przez Decret práwny gárdło trácą / przedsie dobr nie trácą. Czego wiádomość iego káżdemu pożytecżna. Abowiemby mogł Sedźia łákomy / skwápić sie ná gárdło ludzkie / dlatego / áby dobr iego dostał / co być niema / y owszem ktoryby ták cżynił / nieprawdźiwym y niespráwiedliwym Sedźią iest / y krzywdę cżyni nązwisku Sedziego / ktory ma być spráwiedliwy. A yż Sedźia dobr ludźi osądzonych bráć niema / to według práwá / ktore ták do Sedźiego mowi: Potrzebá ábyś w tym wszystkę opátrzność położył / kiedy sie kto naydźie być godnym karánia / masz go karáć / ále rzecży iego niemasz tykáć/ ále ie masz zostáwić krewnym iego / y tym ktorymby práwo tego pozwáláło / gdyż nie rzecży wystąpili/ále Pan ich. Wszákże to wiec Sedźiowie inácżey obracáią / y tych ktorzy karánia godni są wolno pusczáią / á ich rzecży sobie przywłaszcżáią / inne miásto nich karząc / to iest / tych ktorzyby potám tych występnych dźiedźicżyć mieli.

A ieźliby tu kto rzekł / yż to iest przećiwko Artykułomi xxxviij. lib i. s. s. gdźie stoiey. Iż dobrá wywołánych do skárbu przychodzą(ocżym niżey w słowie wywołány). Tedy ná to odpowiesz / yż tám mowi o tych ktorzy są w wywołániu Máiestatu Krolewskiego / bo tych dobrá do skárbu przychodzą : á tu ártykuł mowi o tych / ktorzy występek swoy gárdłem nágrodźili. Powtore vcży też text : kto bierze dobrá tych ktorzy sie sámi zábiiáią/ co ták rozumieć masz. Iż ieźli sie z choroby zábiie / iáko są melánkolikowie / y błedni ludźie /tedy w dobrách ich bliższy krewni będą dźiedźicżyć. Ale ieźliby to vcżynił z boiáźni karánia álbo śmierći / ktorą práwnie zá występek swoy ćierpieć miał /tedy dobrá iego do skárbu przychodzą. A ták ći ludźie ná świeconych mieyscách S. S. lib: ij. ar.xxv.

chowáni

chowàni byč niemáia / ani ſie trzebá zá nie modlič. Potrzećie vċzy też tu text / co ċzynič z tàkimi rzeċzàmi / dla ktorych kto bedzie ſtrácon/ to ieſt / yż ich ma Sedzia rok y ßeśč niedziel chowàč / y wroćič ie temu

S. S.lib: ij. art.xxv.

ktoby ſie do nich ozwał. Poċzwarte vċzy / iáko ſie kto ma do tákowych dobr ćiagnać / to ieſt / ma iśč do Sedziego / y przyśiadz (ſámotrzeć) yż one rzeċzy iego właſne ſa. A ieżliby tu kto ſpytał / dla ċzego z tàkimi rzeċzàmi / roku y ßeśći niedziel ċzekáć máia. Bo kiedy złoċzyńċzá ma

S.S.lib. ij. arti: xxxvj.

byč pokonan / tedyć wżdy on ktorego złupił / muśi nań żáłowáć / á ieżli żáłuie ċzemu ma rok ċzekáć? Tedy náto odpowieß / yż ſie to wiec trafia że ná iedney dobrowolney drodze nie iednego poſpolu złupia álbo rozbija / á ieden tylko zboycow ßuka / y nànie nieżáłuie / przeto ſłußnie drugich ċzekàč potrzebá. Ná oſtátek y tego ſie z tego Artyku nàuċzyß/ yż dla cudzego wyſtepku żaden rzeċzy ſwych / nietráći: A to dla dwu przyċzyn. Pierwßa / yż iuż złoċzyńcá gárdło ſtràčił / záċzym dobr cudzych ſtràčič niemogł. Druga / yż gdyby dwá Bráćia / álbo Oćiec z Synem ſpolne dobrá mieli / á iedenby z nich gárdło / álbo máietnośč ſtráčił / tedy przedſie cudzych dobr ſtráčič niemogł (Tàkże teź ieżlibym ia komu ċzegokolwiek pożyċzył / à onby w tym gàrdło záſłużył / tedy ia przedſie dobr ſwych dla niego nieſtrácę). † Albo ieżlibym komu dobrá ſwe nàiał / à onby wńich kogo zgwałćił / álbo z ńich kogo złupił / àlbo cokolwiek tákiego złego vċzynił / tedy przez to on ſwoie gárdło tráći / àle ia dobr nietrácę †. Támże glo.

Sedzia iàko ma win ná ċzyich dobrách dochodzić. Maß nyżey w ſłowie Winá.

Z poſeſſiey żaden wyrzucon byč niema / choćby teź

S.S.lib.i.ar. Lxx.lib: iii. arti:lxxxiij. I.Mar xxix. ar: cxxxix & art. cxl.

co źle trzymał / poki go poſeſſyey oney przez poſtepek prawny przy bytnośći iego nie odſadza / álbo pokiby ná ſłußnych termińiech bedac pozwány nieſtánał. Specu: Saxo: lib ij. arti: xxiiij.

To ieſt / żeby go trzykroč do Sadu porzadnie pozywano / á ieſt to przećiwko owym Sedziom ktorzy ſtrony popierwße / powtore / y potrzećie nieprzypozwáne ſadza. Abowiem choćby Sedzia pewnie wiedział / yż kto dobrá iákie nieſłußńie trzyma / tedy przedſie ma kàzáć Actorowi dowieśč żáłoby iego / to dlatego / yż choćby ow do poſeſſyey nieſłußńie przyßedł / á Actorby mu doſtàteċznym dowodem tego nie zepſował: tedy poſeſſor przy onych dobrách zoſtánie / y dlatego text mowi: Choćby źle trzymał / á ktemu yż teź y Decret przećiwko niebytnemu nic nieważy. Wyiawßy by vpornie nieſtánał / á pomocney teź rzeċzy nie wńioſł / iákoś iuż wyżey ſłyßał. Támże glo.

Ponie-

Ponieważ Sedźia ná mieyſcu Bożym śiedźi / y winę bierze / przeto cztery rzeczy oſobliwie ſobie mieć powinien. Pierwſza / áby práwo rozumiał. Druga / áby był ſpráwiedliwym / gdyż práwo ſámo w ſobie dáleko ieſt miłośierniejſze / niż on może być. Záczym potrzebá áby wſzytko według práwá piſánego ſądźił. A tu by mogł kto ſpytáć / ieźli Sedźia według wiádomośći ſwey / czy według práwá piſánego ſądźić ma. Ná przykład / gdyby komu winę dano o mężoboyſtwo / a Sedźiaby pewnie wiedźiał / yż nic niewinien. Pozwányby ná żalobę nic nieodpowiedźiał / álebo zámilczał / y choćby mu to raz drugi y trzeći nákazano / onby przedſię niechćiał odpowiedáć / przez co by iuż według oſtrośći práwá zá winnego miał być oſądzon: bo kto milczy / ten ſię zda być winnym. A ták będźieli tu pozwány mogł być poſtępkiem práwnym przekonan / czyli go Sedźia ma wolno puśćić / wiedząc że nic niewinien? Mowią niektorzy / yżby go miał wolno puśćić / ponieważ niewinien (ſądząc ſię na tym práwie ktore Sedźiom roſkázuie / áby ſporow ludzkich pobożnie ſłucháli / krotkie y máłe ſpráwy bez piſmá vznawáli y Sądźili / y o to ſię z pilnośćią ſtáráli / áby z práwnych nakłádow poddáni nie niſzczeli). Wſzakże ty na to przyſtoynie odpowieſz / yż tu Sedźia powinien Sądźić / nie według ſwey właſney wiádomośći / ále według práw: wyiąwſzy by obwiniony álbo dźiećięćiem / álbo ſzalonym był / á nic ná tym choćby ſię temu chćiał kto dźiwowáć / y chćiałby rozumieć żeby tu ſłuſzność † ktorą ludźie Bożym práwem zową † miáłá mieć mieyſce: gdyż práwo więcey niż ſłuſzność / y iákiekolwiek pozwoleńie Ceſárſkie ſtrzeżone być ma. A co ſię tknie práwá ktore roſkázuie / áby Sedźia pobożny y bez piſmá Sądźił / to ſię o rzeczách máłych rozumieć ma: álbo też ták / yż według pobożnośći ſądźić ma gdźie práwá piſánego niemáſz / álbo gdźieby o czym wątpliwość iáka byłá / bo tám iuż beſpieczniey będźie wierzyć owemu / ktory mowi y dowodźi / niż owemu ktory milczy. Beſpieczniey tedy káżdy Sedźia według poſtępku / niż według wiádnmośći ſwey Sądźić może. Po trzećie / Sedźia ma mieć w ſobie rowność / áby obudwu ſtron / ták Actorá żałoby / iáko y pozwánego odpowiedźi rowno y iednáko wyſłuchał. Po czwarte / áby nic z gniewu nieſkázował. Spe: Saxo: lib: ij. articu:xli. glo.

S.S.lib. i. articu: L. I.M. ar. xi.

S.S.lib.ij. ar.lxv.lib.iij. art. iij.

S.S.lib.j.ar. lxi: & lxij Lib.iij.arti. xxx.

A więcey o winách Sedźiego czytay niżey w słowie Winá.

Sedźia y káżdy Vrząd nietylko wyſtępki Sądźić / y kárać może / ále też może poſtánowić / y roſkázáć / áby żaden rzeczy ſwych źle nie vżywał / áni ich márnie tyrał. Tákże też wſzelákich innych niepożytecznych y zbytnich kożtow zábronić może. Specu: Saxo: lib: ij. arti: Liiij. glo.

Jeźliby

Jeżliby Sedźia vmarł / tedy ten ktory ná mieyscu

iego zásiedźie / ma być świádkiem we wßytkich spráwách Sadowych / wßytkiego tego / co sie przed zmárłym dźiało / tyle ile mu Láwnicy spráwe dádzą / choć sam przytym niebył / y oney spráwy niewidźiał áni słyßał. Specu: Saxo: lib: iij. arti: xxv.

S. S. lib: ij ar: xxij. I. M. arti. xxxij. et lij.

Artykuł niñieyßy o tym dáie znáć / gdyby Sedźia vmárł ktoryby kogo wywołáć dał / co czynić? Bo mniemáli niektorzy / áby iuż y ono wywołanie nißczáło śmiercią Sedźiego / nieináczey iedno iáko śmiercią Cesárską roskazánie iego ñißczeie. A ták to być ñiemoże / y práwo ktoreby sie temu przećiwić mogło / ták ma być rozumiáne / ieżliby álbo Sedźia / álbo Actor / álbo pozwány vmárł / pokiby sie spráwá ñieskończyłá. Ale yż sie tu wywołánie zá żywotá y Sedźiego y wywołánego kończy / przeto y śmiercią Sedźiego nie ñißczeie. A áczkolwiek sie to / áby Sedźia o spráwách przedtym przełożonych świádczyć miał / zda być przećiwko práwu / ktore mowi: Jż świádectwo niema być zpowieśći ludzkiey / y ná drugim mieyscu / yż ma być o tych rzeczách / ktore kto widźi / álbo słyßy. Wßákże ty ták ná to odpowieß yż rzeczom niewidomym wiárá dána niebywa / ieżliby niebyły o nich świádectwá tych ktorzy ie widźieli álbo słyßeli. A ták poniewaß tu iásna rzecz iest / y Láwñikom wiádoma / przeto słußnie ma być wierzono Sedźiemu ktoremu oni to powiedźieli. Nádto / wiele rzeczy Vrzedowi dopußczono / czego sie innemu nie godźi / przeto też y tu Sedźia tákże z Vrzedu świadczyć może / á niebedźie to przećiwko temu co sie wyżey wspomináło. Támże glo.

S. S. lib. ij. art: xxij.

Sedźia iednáko spráwiedliwym ma być wßytkim

ludźiom / á sam áni Decretow náydowáć / áni náleźionych gánić niema. Spe: Sax: lib: iij. arti: xxx. Tex.

Abowiem ná Sądźie żaden niema mieć wzgledu ná ossoby / y niema sie Sedźia / áni ná te / áni ná owe strone náchyláć. A gdy spráwiedliwy Sedźia ná stolcu swym zá śiedźie / niezáßkodzą mu nic źli ludźie.

A tu dáie náuke Sedźiom / áby spráwiedliwie Sądźili / y o tym myślili / yż Sąd Boży nád nimi wiśi. A iáko oñi drugich sądzą / ták też ich tám będą sądźić. A áczkolwiek sie iuż wyżey dosyć powiedźiáło iáko Sedźiowie ná Sądźie záchowáć máią: wßákże y tu ießcze cztery rzeczy sie przypomnią / ktore Sedźiowie záwße przed sobą mieć y ich sie

chronić powinni/to iest: áby nikomu krzywdy nieczynili/ dla boiázni/ dla lakomstwá/ dla nienawiśći/ y dla przyiázni: abowiem te cztery rzeczy częstokroć Sąd spráwiedliwy przewrácáią. A ieżliby kto chćiał rozumieć/yż tu nic po tey przestrodze/ bo Sedźia według Textu nińieyszego nikogo vkrzywdźić niemoże/ gdyż áni Decretu náydowáć/ áni go gánić niemoże/tedy mu na to odpowiesz. Iż ten ktory ná Decret wotuie/y ten ktory go skázuie/ ten ktory nań rádźi/ iednáko będą karáni. Bo naprzod ten ktory na Decret niespráwiedliwy wotuie/ będźie potepion/zá nim poydźie y Sedźia ktory go skázał/ á ná ostátek y ći ktorzy sie o to stáráią/ áby źle skazano/ albo ná niespráwiedliwy Decret przyzwaláią/mogąc spráwiedliwszy skázáć. Masz tego przykład w Decrećie/ktory ná Páná Christusá wyszedł/bo Piłat pytał coby miał czynić z Jezusem Názáráńskim/Kśiążetá Przełożeni rádźili ludowi pospolitemu/ áby był vkrzyżowan. Na co lud záráżem záwołał/ á Sedźia ná wszytko przyzwolił. A ták tu służcza Decret skázáłá/ Kśiążetá nań rádźili/ á Piłat przyzwolił/ záczym żaden miedźy nimi nie był bez winy. I.M.arti. xviij.

To tedy coś w tekśćie słyszał/yż Sedźia Decretu naydowáć niema/ ták rozumieć masz: Iż nowych żadnych praw wymyśláć niema/ ále według stárych/ y pisanych praw ma sądźić. Nádto/ niema też sam Decretu náydowáć/ ále oń powińien drugich pytáć/ktorzy sie spolnie nań nárádzą: Abowiem káżdy Decret z dobrym rozmysłem ma być skázowan. Tákże y to/yż niema Decretu gánić/nie ták rozumieć masz/ áby był powinien ná káżdy Decret przyzwolić/ ále yż nikogo do szkody przywodźić y Decrety swemi vćiskáć niema/tylko ma vpomnieć/áby sie lepiey nárádźili/álbo po Ortel posłáli/ tám gdźie według práwá posłáć máią. Do czego y stronam obiemá ma náznáczyć czás odnieśienia onego Ortelu. Przystoiey tedy/áby Sedźiowie ták báczni y rostropni byli/ żeby ludźi do szkody nieprzywodźili. Támże glo.

Káżdy Sedźia ná swym Sądźie winę bierze/ á nie Emendę. Abowiem Emendá niekomu innemu przychodźi iedno Actorowi/ á Sedźia y Actorem być y sądźić záráżem niemoże. Przeto niesłusznie niektorzy mowią/ áby Kśiążetá Emendy niemieli. Niegodźi sie też żadnego Sądu dźielić/ áni cáłego podáwáć/ ieżliby przedtym komu innemu był podan/ták áby w nim on ktoremuby go podano/ miał dźiedźiczyć/y áby to Obywátele onego mieyscá znośić mieli: wyiąwszy by było iákie osobliwe Grábstwo do Lenney chorągwie należące bo to niema być nigdy prożne. Spec.Saxo.lib. iij. artic. Liij. tex.

A tuby mogł kto rzec: Iż ieżliby ták Sędziowie Emendy bráć niemieli / tedyby byli podleyszy / niż inni ludźie / gdyż káżdy człowiek Emendę / álbo nagrodę swoię otrzymawa / według swego vrodzenia.
S.S.lib.ii. Nádto/ieżliby Emendi niemieli/tedyby też y dostoienstwa mieć niemo-
art. xvj. gli/co być niemoże/boby to było przećiwko práwu/ktore mowi: Iż Sędziowie przynamniey wolnymi być máią. Byłoby też y przećiwko práwu Lennemu ktore mowi: Iż białegłowy / Kśięża y Bekárci/Sędźiámi być niemogą/ skąd śię znáczy / yż Sędziowie máią być Persony vććiwe/á ktoby bezecnym był/ Sędźim być niemoże. A ták ponieważ Sędźia ma być dobrze vrodzony/y vććiwego záwołánia/słuszna/ áby też Emendę álbo nagrodę swoię mieli. Co będźie przećiwko textowi tego Artykułu? Ná co ták rozdźielnie odpowieß. Iż przełożeństwo Sędźiego ná Sądźie / dwoiáko śię rozumie. Naprzod kiedy kto iest Sędźią w iákim Mieśćie/álbo ná ktorymkolwiek mieyscu gdźie mu śię sądźić godźi/ y ono mieysce práwem álbo Jurisditią iego zową / tám cokolwiek kto przećiwko niemu wystąpi/ przepádnie mu nagrodę iáko y innemu człowiekowi. Powtore Sędźia bywa ná Sądźie swym kiedy ná mieyscu swym Sądowym śiedźi/ co my zágáionym sądem zowiemy/ tám żadney Emendy Sędźia niedochodźi/ tylko winę bierze iákoś w Texćie słyßał/dlatego/ yż y Actorem y Sędźią być niemoże. W czym zabiega niektorym łákomym Sędźiom/ ktorzy zá występek gdy śię v Sądu stánie: śmieią y winę y nágrodę wyćiskáć. Winę z strony zelżywośći sądowy / á Emendę z strony zelżywośći swoiey / co być niema. Bo iáko Actor oboygá niebierze / y winy y Emendy / ták też y Sędźia ná iednym mà przestáć. Mogłby tu kto spytáć / ieżliby Sędźia ná sądźie śiedźący/ był álbo vbit/álbo pchnion / álbo słowy nie vććiwymi zelżon/á niemiałby zá to mieć żadney nagrody /tedyby mniey práwá miał/niż inny prosty człowiek? Ná to ták odpowieß. Iż ieżliby śię Sędźiemu przy sądźie co tákiego stáło / tedy o to ma żałowáć przed wyższym Sędźim/á tàm mu Emendę przysądzą/iuż nie iáko Sędźiemu/ ále iáko Actorowi. Albo też powieß / yż Sędźiemu ná sądźie śiedzą-
S.S. lib. ij. cemu/ieżliby śię krzywdá iáka / álbo zelżywość stáłá/tedy choć Emen-
art.xiii. dy nie weźmie/przedśię występny o złamánie y zgwałcenie pokoiu Sądowego ná ćiele będźie karan.

Słyßałeś też w Texćie o tych ktorzy mniemáią/áby Kśiążętà żadney Emendy niemieli / ták to rozumieiąc / yż gdźiekolwiek iest Krol/ álbo Kśiążę/tàm też Sąd zágáiony. A ponieważ Sędźiemu ná Sądźie żadna Emendá nie idźie/przetoby też y Kśiążętom/v ktorych Sąd záwße iest zagáiony/ Emendá iść niemiáłá. Przeto do tego wiedźieć maß. Iż Sąd żaden niemoże być sądem názwan iedno tàm gdźie co przez Decret skázuią / to iest / Sędźiá zágáionego Sądu niema/ iedno

w ten

w ten czás kiedy co przez Decret sądzi. A ták źle to rozumieli/ ktorzy mowili/ áby Książetá Emendi żadney niemieli/ iákoż z ártykułu xlv. lib. iij. s. s. (ktorzy wyżey w słowie Nagrodá náydzieß) iáśnie sie to znáczy/ yż y Książeta nagrode swa biora.

Mogłby też ná to co w Texcie stoiey / yż żaden Sad niema być dzielon / kto rzec / ieźli sie Sadu dzielić nie godzi / to sie go y w Lenno podáć niegodzi / ták to rozumieiac: Gdy Krol / álbo ktory inßy Pan Sad iáki chce w Lenno poddáć / tedy go iuż zupełnie Manowi podáć powinien/ á on komu ták podány bedzie/ iuż go dáley drugiemu podáwáć niemoże / wßákże to wßytko ták snádniey rozeznaß/ yż Krol może vczynić Márgrábie / ktoremu poda Sad iednego Miástá / á tego iuż dáley Márgrábia vczynić niemoże/ áby miał tákaż władza drugiemu podáć: gdyż Márgrábia drugiego Márgrábie/ áni Grábiá sobie rownego Grábie czynić y stánowić niemoże: wßákże z tego wymuie tákie Grábstwo / ktoreby do chorągwie Lenney należało / bo iáko Krol powinien chorągiew Lenna podáć poki rok y dzień niewynidzie / ták też zá podániem chorągwie powinni Książetá Grábie stánowić : á ci zás Szołtystwá / co wßytko o prawdziwych Sedziách de ordinarijs Iudicibus rozumieć maß/ bo táki káżdy Sedzia może sady swe zlecić komu chce. Támże glo.

Lenná Sadowego niegodzi sie nikomu mieć/ iedno temu ktoryby był Láwice godny/ y ktoyryby Krolowi według práwá ludzi wolnych przysiega vczynił. Pod ktora przysiegy zeznáwáć powinien / kiedy sie kto ná iego świádectwo bierze. Specu. Saxon. lib. iij. art. Liiij. tex.

Przeciwko temu zda sie być Artykuł lvij. y lviij. lib. j. s. s. gdzie stoiey: Yż Gográbiá może być Lennem opátrzon / y Sady moga mu być zlecone (iáko maß wyżey w słowie Gográbia) á Gográbiá może być y człowiek prosty/ choć sie do Láwice nie vrodzi / ktory stawßy sie Gográbia/ bedzie mogł Lenno trzymáć / Sedzim być/ co bedzie przeciwko textowi Artykułu tego. Ná to tedy maß wiedzieć/ yż Gográbiowie żadnego Sadu w Lenno podánego niemáia/ ále ieźliby im co dano/ tedy sie to dzieie zá ich praca / iákoś támże wyżey słyßał. Ale co rzeczeß o zwyczáiu ktory sie po wßystkiey Sáskiey Ziemi zá chowuie/ á osobliwie w Márgrábstwie / gdzie Sedziego nigdziey nienaydzieß / ktoryby sie do Láwice vrodził/ bo ieźli mi rzeczeß yż to ták weßło zá zwyczáiem/

 zá ktorym

zá ktorym bywa wiele rzeczy dozwolono/ktoreby wedle práwá być niemiáły. Tedyć przedsię y ná to powiem/yż z zwyczáiu żaden Sędzią być niema/ále ma być porządnie ná to wysadzon ták yż káżdy ktoryby sądził niemáiąc tego w poruczeniu nie Sędzią by był/ále Mężoboycą/według Ewángeliey ktora mowi: Kto mieczem woiuie / to iest / swą własną władzą sądzi/od miecza zginie/to iest/Bożym Sądem/potępion będzie. A ták iezliby Sędzia nieurodziwszy się do tego/ z sámego tylko zwyczáiu władzą swą miał nie według porządku práwnego/nie Sędzią ále ráczey Mężoboycą by był. Odpowieß tedy ná to/yż ludzie iedni są wolni/ drudzy niewolnicy. Niewolnicy áni Sędziámi być niemogą/áni Lenná sądowego trzymáć/ále tylko ludzie wolni: Przeto ten Text rozumieć będzieß/yż ten ktory chce Lenno sądowe trzymáć/ ma być przynamniey ták wolny/iáko człowiek Láwice godny.. A wolność láwnicza iest zewßech napodleyßa/bo y Sługa wolnością dárowány może być Láwnikiem. Támże glo.

I.M. arti. xvi. & art. xxxij. S.S. lib. iij. art. Lxxxj.

Gárdłá y Zdrowia Kśiążęcego/ nikt inny Sędzia nie iest iedno Cesarz / † álbo Krol/ †

Tákże też gardłá ludzi Láwice godnych iuż osądzonych / nikt inny Sądzić niemoże/ iedno prawdziwy Podwoyski. Spec. Saxo. lib. iij. artic. Lv. tex.

Przećiwko czemu zdá się być Artykuł Lij. lib. iij. w ktorym stoiey/ yż Burgrábiá ma sądzić Márgrábię / ktory też iest Kśiążęćiem/ á iezli go Burgrábia może sądzić tedy się to niezgostoiey / áby go nikt inny iedno Krol sądzić miał. Nádto/ iest też przećiwko temu y Práwo Cesárskie/ktore mowi: yż wßytcy ći ktorzy skárżyć/y odpowiedáć máią / powinni to v tego Sądu czynić w ktorym są osiedli. To też práwo ná drugim mieyscu mowi: yż Senatorowie / to iest/Kśiążętá/ktorzy ná on czás Pány Rádnymi Rzymskiemi byli w tym powiećie odpowiedáć powinni w ktorym są ośiedli/ álbo w ktorym więcey Dobr trzymáią. Ná co ty odpowieß/yż to Práwo ták o Burgrábim ktory Márgrábie sądzi/iáko y o Senatorach Rzymskich mowi / ták się rozumieć ma/ yż Skárga y Dowod Actorow/ v Sędziego onego powiátu ma być wysłuchána/tákże też álbo Márgrábie álbo Senatorá odpowiedź/czego wysłuchawßy/ma to Sędzia/álbo przełożony onego powiátu do Królá odesłáć/álbo mu to pismem oznáymić/ á Krol skáże to co będzie rozumiał. To też práwo ktore się wyżey wspomniáło/ yż káżdy żáłowáć y odpowiedáć ma w tym práwie/w ktorym ośiadł/ rozumieć się ma o prostych ludziach nie o Kśiążęćiu. Co się y ztąd znáczyć może / yż tám te słowá mowi. Skárżyć y odpowiedáć

powinien káżdy przed Sędzim onego powiátu w ktorym śiedźi/ to ieſt/ przed Kśiążećiem. A ták tu iuż o Kśiążętách niemowi bo w ſwey włáſney ſpráwie żaden Sędźia być niemoże. A tu maß wiedźieć? yż Sędźiowie troiácy ſą: Jedni ſą ktorzy przez Decret ſpráwy kończą /iáko ſą prawdźiwi Sędźiowie. Drudzy ſą áczkolwiek ſpráwy przeſłucháć mogą wßákże iey przećię Sądźić niemogą / ále ią máią odeſłáć/ á o tych ſię to rozumieć ma / co ſię wyżey powiedźiáło. Trzeći záś Sędźiowie ſą ktorzy ſkázány Decret do exequutiey przywodzą / iáko ieſt podwoyſki / o ktorym tu w texćie wſpomina/ yż Láwniki ná śmierć oſądzone Sądźić ma. Támże glo.

S.S. lib.j. arti: Lij. I.M.ar. xvi.

Zaden Sędźia by też y nawyżßy bez poſtępku práwnego / y dowodow doſtátecznych nikogo zábiiáć niema. Spe: Sa: lib iij. art: lx. glo. Jáko ná Sądzie Láwnicy śiedźieć máią. Maß wyżey w ſło: Láwnik.

Krol y káżdy Sędźia / może ſądźić o gárdło/o zdrowie / y o Dźiedźictwo káżdego ſwego Maná / álbo krewnego/ á w tym nic przećiwko wierze ſwey niewyſtąpi. Spe: Saxo: lib: iij. articu: Lxxviij. Tex. O czym też wyżey w ſłowie Man.

Tu by mogłá wątpliwość vrość / ieżli ten ieſt Sędźim ktory ná Decret wotuie / czyli ten ktory oń pyta? Mowią niektorzy yż to ieſt Sędźiá ktory Decret náyduie / álbo nań wotuie / á dowodzą tego trzemi árgumenty / z ktorych pierwße tákie ieſt. Sędźia ten właśnie ieſt ktory ſpráwę miedzy dwiemá roſądza. A yż ten roſądek czyni ktory Decret náyduie: Przeto ten ſłußnie Sędźią ma być zwan / á nie ow / ktory o Decret pyta / gdyż ſię káżde názwiſko z rzeczą ſwą zgádzáć muśi / coby tu nie było / gdyby Sędźią zwano tego ktory o Decret pyta á ſam nań wotowáć niemoże. Drugie árgumentum ich ieſt tákie: Zaden Decret Decretem zwan być niemoże / ieżli go ſam Sędźia nieſkaże. A yż go żaden lepiey ſkázáć / y wyrzec niemoże iáko ten ktory go wynálaſł. Przeto ſłußnie ten / á nie ow ktory o Decret pyta / Sędźią zwan ma być. Trzećie / yż żaden Decret nikogo niewiąże ieżliby niebył przez włáſnego iego Sędźiego: á ponieważ Decret tego ktory nań wotuie ieſt ważny / y ſtronę obowiezuie / przeto ten ſłußnie ieſt Sędźia / á nie ow. Ale przećiwko tym árgumentom ty prawdźiwie powieß: yż Sędźia właśnie ten ieſt / ktory o Decret pyta / á nie ten ktory nań wotuie. Tego piąćią rzeczy dowiedźieß. Pierwßa yż Sędźim żaden inny być nie może / iedno ten ktoremuby Sąd w Lenno podano / álbo ktoryby ná to porządnie był obran: á ponieważ tákowe Sądy / álbo Lenná bywáią podawáne temu ktory o Decret pyta / nie temu / ktory nań

S.S.lib i. arti: Lv.

wotuie

wotuie/przeto ſłuſznie ten Sedzim ieſt á nie ow. Druga ieżliby ten był Se-
dzia ktory Decret náyduie / tedyby Man przećiwko Pánu ſwemu áni kre-
wny przećiwko krewnemu Sedzia być niemogł/boby przećiwko nim De-
S.S.lib. ij. cretow náydowáć niemogł. O czym wyżey w ſłowie Decret.) Ale ponie-
arti. xij. waſz Man Sadźić Páná ſwego może (według textu ártykułu niniey-
ſzego / ktory ſzerzy naydzieſz wyżey w ſłowie Man) tedy ſłuſznie ten kto-
ry pyta / nie ten ktory wotuie Sedzia ieſt. Trzećia/ ten ieſt Sedzia
ktory wine nie ten ktory emede bierze. A yż wine ten bierze ktory py-
S.S.lib: iij. ta / nie ow ktory wotuie / przeto też ſłuſznie Sedzim ma być. Czwar-
ar. Liij. ta / yż ná zágaionym Sadzie roſkázáć y zákázáć Sedziemu należy/ á nie
temu ktory też ſam ſłucháć powinien/ y ten ktory Decret náyduie / czyni
to z roſkazánia tám tego. Przeto nie ten ktory wotuie / ále ten ktory
pyta Sedzia ma być. Piata / yż Sedzia ná Decret wotowáć niema/
przeto też ten ktory nań wotuie / Sedzia nieieſt / ále ow ktory oń pyta
S. S.lib: iij. A to ieſt prawdziwa. Argumentá tedy wyżey przećiwko temu przywie-
art. xxx. dzione / ták zbiieſz. Ná pierwſze / w ktorym to ieſt / yż ten roſadek czy-
ni ktory ná Decret wotuie / ták że yż názwiſká z rzeczámi ſie zgádzáć
máia / ták odpowieſz: Iż to ieſt rzecz nadobna y dobra / kiedy ſie imio-
ná z rzeczámi zgadzáia / ále nie ták potrzebna/ áby iuż ináczey być
niemiáło. Boć názwiſká dla rzeczy / nie rzeczy dla názwiſká ſa wynále-
zione. Powieſz tez ieſzcze ná to / yz nie ten roſadek czyni ktory ná Decret
wotuie / ale ten ktory roſkázuie/ áby ſie Decretowi doſyć ſtáło / ták
ten ieſt Sedzia ktory o Decret pyta. Ná drugie gdźie mowi: Iż De-
cret żaden Decretem być niemoże / ieżli go ſam Sedzia nieſkazał. Od-
powieſz/ yż to ták ma być według Ceſárſkiego/niewedług Sáſkiego prá-
wá. Albo też odpowieſz: yż gdy Sedzia Decret według ich wynala-
ſku potwierdźi,/ tedy go on ſam ſkázuie / á nie ten ktory nań wotował.
Bbowiem według práwá Ceſárſkiego Sedzia nic ſkázowáć niemoże/
áż ſie pierwey z timi námowi ktorzy v Sadu przy nim śiedza / ktorych
Aſeſſores poſpolićie zowa / ći muſza ćicho zdánie ſwe Sedziemu odno-
S- S. lib: ij. śić. Ale według praw náſzych niećicho / ále iáwnie Sedziemu wyná-
arti: x ij. lazek ſwoy odpowiedáia ći ktorzy ná Decret wotuia. Ná trzećie/gdźie
mowi: yż Decret żaden nie ieſt ważny / ktoregoby właſny Sedzia po-
zwánego nieſkazał. Odpowieſz / yż ſie to rozumieć ma o Sedzim kto-
ryby nie był właſnym pozwánego: iáko gdyby Swiecki człowiek Du-
chownego ſadził. A ták według praw Sáſkich ſam Sedzia powinien
Decret ſkázowáć á nie kto inny. Abowiem choć, wiele Decretow v ie-
dnego Sadu Láwnicy náyduia / tedy przedſie one Decretá ich nikogo
niewiaza / poki iáwnie ſkázáne nie beda. Ná przykład. Gdyby Lá-
wnicy Sedziemu opowiedáli to co miedzy ſoba ná zopytánie ſtron/
nalezli: Iáko gdyby ſzło o dług do ktoregoby ſie ſtroná znáłá/
yż ma być zápłácon do dwu niedziel / tedy tám ono opowiedzenie

ieſzcze

iesżcże pozwánego do zapłáty nieprzymuſza / dlatego / yż nic innego nie ieſt / iedno oznáimienie miſli y woley Láwnicżey. Ale gdy iuż Sedźia ono iuż oznáymienie opowie y zapłáte do dwu niedźiel ſkaże / tám ſie iuż decretem ſtáie. A to powinien ták według náſzych / iáko y według Ceſárſkich praw ſam Sedźia vczynić / bo on Decret / álbo wiąże / álbo wolnym czyni.

Tu też y to będźieſz wiedźiał / yż áczkolwiek káżdy Sedźia Pánu ſwemu przyśięga / przećiwko káżdemu / wſzákże przedſie powinien Actorowi / y przećiwko Pánu ſpráwiedliwośći pomágáć / á nieſtánie ſie krzywoprzyśiężcą / bo nieprzyśięgał iego nieſpráwiedliwośći pomágáć. A też tu nie Actorowi / ále ſpráwiedliwośći iego będźie pomágał. Támże glo.

Jeżliby człowiek Swiecki/drugiego też świeckiego

przed Duchownym Sedźim oſkárżył / w ſpráwie / ktoraby według práwá onemu Sadowi nienależáłá / á przeztoby mu ſzkodę vczynił / tedy gdy o to ciuiliter oſkárżon będźie / Sedźiemu winę przepádnie / y vkrzywdzonemu nagrodę. A przytym tám tego z ſzkody wyiąć powinien. Toſz też przepádnie Kmieć / ktoryby ná Sąśiádá w obcym / álbo Mieyſkim práwie żałował / śiedząc z nim w iedney wśi / álbo w iednym práwie / wyiąſzy by mu / álbo od Sedźiego / álbo od ſtrony práwo zbronione było. A Sedźia w ten czás práwá zbránia / gdy álbo Sadźić niechce / álbo przyſtoynych czáſow Sadowych niezáchowywa. Stroná też práwá zbrania kiedy nań ſkárżą / á on nieſtánie / y prez to będźie wywołan. Tákże ieżliby długow przyſądzonych niepłáćił / á niemiałby w czymby go miano fántowáć / áby go ták do zapłáty przyćiśniono: bo przećiwko tákiemu człowiekowi wolno Actorowi ſkárżyć gdźiekolwiek go doſtánie (á iemu przedſię żaden odpowiádáć niewinien). Specu: Saxo: lib iij. ar ti: Lxxxvij. Tex. S.S. lib. iij. arti: xv. I. M. arti. xxviij. et arti: ci.

To práwo FRYdrych CEſarz poſtánowił z tey przyczyny / yż iedni ták rozumieli / áby wolno káżdemu gdźieby mu ſie iedno podobáło ná drugiego ſkárżyć / Sądząc mniemánie ſwe ná Artykule Lix. y lxx. lib: i. Drudzy zás mowili / yż żaden odpowiedáć niepowinien / iedno przed ſwym włáſnym Sedźim / ći też mieli zá ſobą Artykuł xxv. lib: iij. A ták ten ſpor Artykułem ninieyſzym ieſt roſtrzygniony. Przy ktorym wiedźieć będźieſz: Iż Sąd dwoiáki ieſt / Duchowny / przed ktorym ludźie Duchowni ſpráwy ſwe kończyć y prowádźić máią. Y Swiecki przed ktorym też ludźie Swieccy poſtępowáć máią. Ačzkolwiekći przećiwko temu ſą práwá Duchowne / ktore pozwaláią ſwoim Sedźiom I. M. arti. xxviij.

osoby świeckie sądzić / wszakże to máią czynić w sprawách / y do kościołá należących. Ale ieżliby w ktorych innych ksiądz ná człowieká świeckiego żáłowáł/tedy to przed iego włásnym Sędzim vczynić má.

I. M. arti. xxviij. S.S. lib. i. ar. Liij.

A tu masz wiedzieć / yż zá pewne sprawy / w ktorych człowiek świecki przed Sędzią Duchownym odpowiedáć powinien. Pierwsza / o wiárę / álbo o káczerstwo. Druga / o zgwałcenie pokoiu kościołowi / álbo personie Duchowney. Trzecia / o krzywoprzysięstwo. Czwarta / w spráwie ktora się małżeństwá dotycze. Piąta o lichwę.

Mowi też text o szkodzie do ktoreyby Sąsiad Sąsiádá pozywáiąc go do obcego Sędziego przywiodł. To ták rozumieć masz / yż ten ktory drugiego wyzwał / tym ma być karan / że od sprawy y skárgi swey odpada / y owego ktorego wyzwał / od szkody zástąpić powinien. Wszákże ieżliby się obwiniony práwem niebronił / yż tám odpowiedáć nie powinien / á skarżonoby przećiwko niemu / tedy onemu Decretowi dosyć czynić muśi. Ale ieżliby był do odpowiedzi przymuszon / á dobrowolnie się sam w to nie wdał / tedy mu Decret nic nieszkodzi. Gdzieby się Actor przed odpowiedzią obwinionego obaczył / á sprawy swey odstąpił / niepodpádnie pod tákie karánie iákie wyżey opisano. Może tedy wyzwány o to przed swym Sędzim ná Sąsiádá skárżyć / yż go do obcego Sądu wyzwał. Acżkolwiek przećiwko temu zda się być práwo pospolite / ktore chce / áby Sędzia świecki mocno trzymał decretá Sędziego duchowne° / tákże też Duchowny Decretá Sędzie° świeckiego. Ale ty náto powiesz: Iż Sędzia decretow drugiego Sędziego przestrzegáć / y onym dosyć czynić ma w sprawách Sądowi iego przystoynie należących / ✠ o tym tám to práwo mowi: A tu zás násze o tych się rozumieć ma / ktorzy sprawy im nie należące Sądzą †. A w tym przypadku Actor obwinionemu odpowiedáć niepowinien / poki mu się pierwey o to / co mu zádał niespráwi. Iużeś też z textu obaczył iáko się strona / á iáko Sędzia práwá z brónia / zwłasczá kiedy stroná do Sądu przyćiągniona być niemoże. Albo kiedy Sędzia zniego spráwiedliwośći czynić / y Sądzić go niechce / przyczym też będziesz wiedział yż † Sędzia niepowinien wywołánemu spráwiedliwośći czynić. Tákże yż † káżdy / bądź świecki / bądź Duchowny / ktoregoby iego włásny Sędzia do Sądu mieć niemogł / może być oskárżon gdziekolwiek zástan będzie † y tám powinien odpowiedáć †. Támże glo.

S.S. lib: iij. arti. xij.

I. M. ar. xviij. S.S. lib. ij. arti: xiij.

I. M. ar. xi.

Czegokolwiek kto Sądownie dowodzić ma / tám

Sędzia świádectwo dáć powinien pod przysięgą ná Vrząd swoy vczyniony. Potym y Láwicy toż y tákże vczynić powinni / á inszy ktorzy

do Sądu

do Sadu albo do prawa należą/ maią zeznánie czynić pod przysięgą. Specu. Saxon. lib. iij. art. Lxxxviij. Tex.

A to dlatego/ yż wszyscy Sedziowie Krolowi przysięgać/ albo hołdowáć powinni/ iáko ináczey nic/ iedno spráwiedliwie sądzić będą. Láwnicy záś Sędziom przysięgą/ iáko według swego nalepszego rozumu/ y vmieietnośći sądzić máią. Záczym gdyby potym co zeznáwáć mieli/ tedy to zeznáwáć máią pod oną przysięgą sędziemu przed tym vczynioną/ to iest/ że oná spráwa w ktory są ná świádectwo wezwáni/ ták albo owák sądzoná byłá. ✠ Máią też zeznáć/ yż ná ten czás kiedy sie tu działo Sąd zágáiony był/ y Sędzia ná nim śiedział iáko Sędzia/ á tego dowodźić żaden inszymi świádkámi niemoże/ iedno Láwnikámi. ✠ Támże glo.

Sedzia niemoże/ áni z Opiekunem/ áni bez Opiekuna niekogo ták obwinić/ áby przą odeydź niemiał/ oprocz Actorá w spráwie Szránkowey. Niemoże też Sędzia nic roskázáć/ áni powinnośći/ postug/ podatkow/ wypráwy ná ludźie kłáść/ tákże áni zwyczáiu nowego stánowić/ bez pospolitego przyzwolenia/ onego powiátu Obywátelow. Spec. Saxon: lib. iij. articu: xci. tex.

Gdyby sie tráfiło/ żeby Sędźia mieysce Sądowe przenieść álbo odmienić chćiał/ tedy ná onym pierwszym mieyscu/ ná końcu Sadu/ w ten czas kiedy iuż Sąd ma wzdáć/ powinien ludźiom opowiedźieć mieysce ono gdźie będźie sądźił/ y támże ludźie ma przez Sądowy Decret przestrzedź/ y przyczyne oznáymić/ dla ktorey mieysce Sądowi odmienia. A może sądźić gdźie chce oprocz mieysc świeconych/ nieucćiwych y tych gdźie złoczyńce kárzą/ oznaymiwszy to przez iáwne Podwoyskie obwołánie/ áby káżdemu mieysce Sądowe wiádome było. Iur. Municip. art. x. glo. S.S. lib. j art. lix. lib. iij. art. Lxj.

Sedźia gdy spráwiedliwośći czynić niechce w troiákie niebespieczeństwo wpada. O czym masz wyżey w słowie Láwnik.

Sáienia Sadu w Mieyskim práwie ten sposob iest. Láwnikow ma być iedenáśćie/ á dwánasty Szołtys/ ktory napierwszy Decret ma vznáć Burgrábi/ á Burgrábiá też żadnego Sądu bez Szołtysá trzymáć niemoże ✠ dlatego/ że on iest Sędźim iego wystepkow. † Napierwsze Sententie ktore Woytowi Lennemu (to iest Burgrábi) vznane być máią/ te są. Naprzod Woyt spyta Szołtysá & albo Szołtys Láwniká & iezli iest czás zágáiania Sadu? Co gdy S.S. lib. j. art. lix. lib. iij. art. Lij. I. M. arti. x. I. M. art. xj.

mu ná kazáno będźie / potym ſpyta/ ieżli może Sąd zágáić ſkáża że to
może vczynić/gdyż ma władzą Sądową. Potym ſpyta / ieżli ma ná-
kázáć to co z práwá ma być nákazano? Skaza / że ma nákázáć / áby
káżdy ſwą rzecz ſpráwował vććiwie/nieobrażáiąc/Sądu/y bez krzywdy
drugiego / á te ſą trzy napierwßé Sententie / ktore Szołtys Burgrábi
vznáć powinien. Potym ſpyta iednego z Láwnikow / ieżli ma pokoy
Sądowy nákázáć? ſkáża że ma pokoy nákázáć według práwá. Ná-
S. S. lib. j. art. Lix. każe tedy pokoy / áby ieden drugiego ſkárgi ku krzywdźie iego nieprze-
rywał. A ieżliby ſię tego kto ważył / á drugiego nágabał wołániem/
nábiegániem/łáiániem/ y inßymi ſpráwámi nieobyczáynymi iego ſprá-
wie ßkodliwemi/á przeświadczono to Sędźim y † dwiemá † Láwniká-
mi / tedy tákowy przepada ſtronie nagrodę (álbo beſſerunk) y Sę-
dźiemu winę. Jeżliby ſię to ſtáło przed Woytem (álbo Burgrá-
biá) tedy przepada trzy libry (álbo funty) ieżli przed Szołtyſem/
S.S. lib. j. art. Liij. tedy ośm ßelągow. A ile kroć ſtroná dochodźi beſſerunku/ álbo ná-
grody/tyle rázow bierze winę y Sędźia / wßákże częſtokroć Sędźia wi-
nę bierze/ choć ſtroná nágrody nie bierze : zwłaßcza kiedy idźie o krzy-
wdę Sądową / kiedy przećiwko vććiwośći Sądowey słowy nieprzy-
ſtoynymi/ álbo iákim innym ſpoſobem kto wyſtąpi / y Sąd obráźi/ álbo
ſię nieſkromnie v Sądu záchowa. A ták to pierwey Sędźia káżdemu
nákázáć/y opowiedźieć ma/ áby przećiwko ſtronie ſkárgę ſwą vććiwie
kładł / przez Rzeczniki álbo Procurarory / dlatego/áby ſobie czego nie
opuśćił / czymby ſobie práwá ſwego nárußyć mogł. Iur. Municip.
artic. xvj. tex.

Tenże też ſpoſob gáienia Sądu wykłożonego ieſt / iákoś w texćie o
Burgrábſkim czytał. Abowiem gdy Woyt y Láwnicy záśiedą /tedy
Woyt álbo Burgrábia/Szołtyſá albo Szołtys ſtárßego Láwniká ná-
pierwey ſpyta. Gdyż dźiś ieſt dźień Sądu wykłożonego/ ieżli czás zá-
S.S. lib. iii. art. Lxj. gáić? co gdy mu nákazano będźie/tedy dáley poſtąpi / iáko tu w texćie
ſtoicy : Tákowy y káżdy Sąd ma náczczo / y trzeźwo być ſpráwowán.
S.S. lib. iij. ar. Lix. Lx. A ieżliby Sąd był/nie w dźień wykłożonemu Sądowi náznáczony/ iáko
gdyby był Sąd potrzebny/ ábo potoczny / tedy Sędźia inßy ſpoſob gá-
ienia Sądu y poſtępek záchowa. Abowiem ták ma pytáć. Gdyż tu
Sądu żądáią? álbo gdyż ſkárgá przyßłá ktora przed Sądem położo-
S.S. lib. iij. art. Lix. ná być ma/pytam ná práwie/mali być Sąd zágaion. Co gdy mu ná-
kazano będźie/tedy Sędźia dáley według zwyczáiu w gáieniu tákowe-
go potocznego/álbo potrzebnego Sądu záchowáłego poſtąpi. A kiedy
iuż Sąd zágáiony/y pokoy nákázány według práwá będźie/ tedy iuż ieſt
zupełne práwo /y káżdy ma w ſpráwách ſwych podług porządku prá-
wá poſtępowáć przez Rzeczniki/ áby ſobie w czym ſpráwy ſwey nienà-
rußył.

A Sedźia káżdy ma śię z pilnośćią o to stáráć/áby spráwiedliwie sądźił/ábowiem ktorey godźiny on Sąd swoy poczyna/ tey godźiny Pan Bog wszechmogący záczyna też Sąd swoy nad nim/ y nád Ląwnikámi/ktore będźie álbo ná tę álbo ná owę stronę sądźił. A dlatego pospolićie ná mieyscu Sądowym ma być wyobráżenie ostátniego Sądu Bożego/ áby Sedźia káżdy miał go záwsze przed oczymá / y o tym vstáwicznie myślił/że śię nań srogi Sąd Páński ściągáć ma.

† Ná to też pámiętáć ma/że iest Sędźim ludu tego/ktory Pan Bog nadroższą krwią swą odkupił. A dlatego mowi Dawid: Iuste iudicate filij hominum, Spráwiedliwie sądźćie synowie ludzcy / bo iáka miárką wy mierzyć będźiećie / táką wam odmierzono będźie / iákoby rzekł: Jáko wy sądźić będźiećie ludźie ktorych Pan Bog gorzką męką odkupił/ták też y wy teyże godźiny sądzeni będźiećie / ieźli spráwiedliwie/tedy możećie wźiąć przed śię Proroká mowiącego. Chwalćie Páná Sędźiowie Ziemscy. A ieźli niespráwiedliwie / tedy wynidźie ná was strászliwa sententia Páńska / ktora was skaże ná wieczne potępienie. Abowiem Pan rzekł przez vstá Prorockie. Práwo y Sądy moie są/ przeto maćie spráwiedliwie sądźić/ ieźli chcećie vydź srogiego Sądu/y strásznego wyroku.

Do tego y to wiedźieć masz / że Sędźia káżdy ná miescu Bożym/ ná Sądźie śiedźi / przeto Sędźiowie spráwiedliwym Sądem Bogá chwalą/y dlatego sobie máią káżdego iednáko ważyć / gdy ná Sądźie śiedzą/nie brákuiąc vbogim / áni bogátym. Siedźi też y dla ludźi ná Sądźie. Abowiem yż człowiek iest stworzenie Boże/ktore według woley Bożey rządzone być ma/przeto kto wystąpi przećiwko stworzeniu / ten y przećiwko stworzyćielowi występuie y muśi zá to dosyć czynić Bogu stworzyćielowi iego/y człowiekowi ktore obraźił.† A ták Sędźia káżdy/śiedząc ná mieyscu Bożym wszytkie występki kárze y sądźi/y karánie ktorymby występny od Bogá karan być miał zá występek / tedy iemu bywa dáne / tákże nágrodá stronie obráżoney. A ieźliby kto przećiw Sądowi wystąpił / tedy Sądowi winę przepada / ktorey Sędźia odpuszczáć niema † ále ma káżdego według zasługi káráć według práwá / ktorego summá iest / áby káżdy vććiwie żył/ drugiego nieobrażał/ y káżdemu co iego iest oddawał. Ktoby tego nie czynił / tedyby przećiwko prawu wystąpił/ábowiem żaden niema być Sędźim samego śiebie. † Támże glo. S.S.lib.ij. art.xlj. S.S.lib.j. art.liij.

Jeźliby Szołtys komu w spráwie iego szkodźił/ á spráwiedliwość dopomágáć niechćiał/y tegoby śię vpornie zbraniał/ S.S.lib.ij. art.xiij.

tedy obżałowány przed Burgrábim álbo Woytem z świádkámi / powinien śie też świádkámi odwieść y oczyśćić. A z iákiemi świádkámi nań żáłuią / y dowodzą / z tákiemi śie też on wywodźić ma / choćby byli Lawnicy / álbo inßy do Sądu należący. Ale ieżliby śie to przed Sądem stáło / tedy obwiniony rychley bywa świadectwem pokonany niżby śie odwieść miał. Wßákże ieżliby odstąpiwßy świádectwá / tylko go o wiádomość winowano / tedy sam ieden przyśięgą odeydźie. A gdy mu w tákie rzeczy winę dádzą / przed Woytem tedy záráżem ma odpowiedáć. A to ieżliby tám ten czás wielki Sąd był ná ktorym Szołtys obliczńie być powinien / wyiąwßy by go rzecz pomocna wymowiłá / ktorą iednák tamże záráżem okázáć powinien. Czego ieżliby nie vczynił / á vpornieby śie zbránial vspráwiedliwić / y wywieść śie z tego co vczynił / álbo o comu winę dáią / tedy pokupuie Woytowi winy dźieśięć funtow / y onemu dług zápłáćić muśi / ktoremu spráwiedliwośći czynić niechćiał. A poki tákowego długu niewyćiągnie / álbo go sam niezápłáći / álbo śie ná bliżßym Sądźie nie wywiedźie / y niespráwi z tego / w czym iest obwinion / iáko wyżey stoiey / do tąd nikogo sądźić niemoże.

S.S.lib.j. arti:vij.

S.S.lib.j.ar. vj.lib.ij.art. xxij.

Ieżliby śie zbraniał spráwiedliwośći vczynić w spráwie pokárney / ktora idźie o gárdło / iáko o Mężoboystwo / o kradźieß / o łupiestwo / o świętokradźstwo / álbo gwałcenie Kośćiołow / o pożogę / y o inße rzeczy tym podobne / o ktore ná gárdle karzą / tedy ma sądzon być / y ćierpieć ták iáko on złoczyńcá ktorego on káráć niechćiał / sądzon y karan być miał / a niemoże śie z tego pieniedzmi áni Wargeltem / áni nagrodą / áni żadną rzeczą inßą wyzwolić / ieżliby w tym práwnie przekonan był. Ale ieżliby więźien był dan do kaźniey Mieyskiey pospolitey / álbo do Sądu przywiedźion / áby tám był zátrzyman / á vćiekłby bez winy / y niedbálstw á Sędźiego / tedy Sędźia / ieżli idźie o gárdło / powinien zápłáćić Wargelt / ieżli o rękę / tedy połowicę Wargeltu á przedśię muśi przyśiądź ieżli mu stroná niewierzy / że do tego vćieczenia więźniá / przyczyny niedał. Iur. Municip. artic. xvij. tex.

S.S.lib.ij. art.xiij.

Sędźia ✠ álbo Woyt ktory pod kaźnią Krolewską sądźi ✠

ieżliby sądźić niechćiał / álbo niespráwiedliwie sądźił kiedy przed nim skárżą / á toby opuśćił / dla miłośći / miłośierdźia / dárow / álbo iákiekolwiek inßey przyczyny / álbo gdyby sam co przewinił / ßkodę álbo krzywdę komu vczynił / ktorey według práwá czynić niemiał. (Gdyż dlatego ná Sąd iest wysádzon / aby spráwiedliwość mnożył / á niespráwiedliwość tłumił y nißczył) gdyby skárgá nań do sądu przyßłá / tedy go Szołtys ma sądźić / y práwnemi Decrety ku odpowiedźi

S.S. lib.ij. art.ij.lib.iij. ar. Lxxxvij.

powiedźi

powiedźi ná to / o co ieſt obwinion / przymuśić: á ma być nań żałowano tym ſpoſobem. Naprzod ten co żáluie / ma pytáć ná prawie / y prośić o Decret / áby Pan Woyt wſtał / á innego Sędziego ktoryby go Sądźił ná ſwe mieyſce záſádźył. Co Woyt vcżynić / á Szołtyſá ná ſwe mieyſce záſádźić powinien / ktory go ma Sądźić / ták iáko on Szołtyſá / przez ktorego Burgrábiá álbo Woyt żadnego Sądu mieć niemoże. Bo przednim odpowiedáć / y vſpráwiedliwić ſię / ieżliby mu kto w cżym winę dał / powinien. A ieżliby ſię tego nieſłuſznie przez rok y ſześć Niedźiel zbraniał / tedy Sąd Pánu zwierzchniemu oney źiemie / á kaźń Sądowa Krolowi / wolne być máią. (A to ieżliby przećiwko niemu práwnie / y przez Sądowę Decretá poſtąpiono było). Jure: Muni: árticulo xviij. Tex.

S.S.lib: i. ar Lix. lib: iii, arti: Li. I. M. ar. x. xi. xx: xlvi.

Opiewa ten Artikuł iáko ſię ma Sędźia ſpráwowáć / gdy ná Sądźie śiedźi. Do cżego maſz wiedźieć / że Sędźia tylko kiedy ná Sądźie śiedźi / Sędźią ieſt / á ſkoro Sąd zda / á z Ławice wynidźie / tedy iuż nie ieſt Sędźią / ále ieſt iáko y inny. Abowiem imię Sędziego tylko względem Vrzędu nośi / co byli dla poſpolitego dobrego Rzymiánie poſtánowili. Skąd. Sędźia káżdy troiákie názwiſko ma w łáćinſkim ięzyku. Naprzod go zową Prętor / dlatego że władzą Krolewſką káżdego przymuſzáć y przywodźić do tego / áby vććiwie żył / drugiemu krzywdy niecżynił / á káżdemu co ieſt oddawał / powinien. Bo to ieſt ſummá práwá. A gdźieby niebyło tych ktorzyby ludźie do wypełnienia práwá wiedli / niebyłoby po práwie. To też iego powinność áby winę / y te ktorzy co przećiwko práwu cżynią karał / y bywało pierwey że Sędźiowie ſámi złocżyńcę karáli. Wtore imię iego Prefectus przełożony / że ieſt ná to wyſádzon / y ma moc y władzą / áby rządźił Páńſtwo / álbo Miáſto / y vſtawiał z porádą ludźi mądrych wſzyſtko / to coby było Páńſtwu onemu pożytecżno / á zákázował coby ſzkodźiło. Powinien też poddáne rządźić / ták áby w cale bez ſzkody záchowáni byli. Bo ſię to trafia / żeby nie ieden muśiał ſwą właſną krzywdę y ſzkodę opuśćić / y ćierpieć / gdyby niemiał tego / do ktoregoby ſię z doliegliwośćiámi ſwymi vćiekał / y ktoryby go bronił.

S.S.lib. j. arti: Lix.

I.M. arti. i. SS. in Prol:

S.S.lib. iij. ar: Lxiij. I. M. ar: vij.

S. S. lib: ij. ar. Lv.

Te wſzyſtkie powinnośći ſćiągáią ſię ku poſpolitemu pożytkowi / y dobremu. Trzećie / właſne y poſpolite názwiſko ieſt. Iudex Sędźia w ktorym ſię y te pierwſze zámikáią / ktore imię ieſt mu zádane z práwá / y ſłuſznie / bo ſię właśnie ná Vrząd Sądowy śćiąga. (ktorego Vrzędu wypełniáć niemoże iedno przez ſłuſzne y práwne Decretá) á to właśnie należy Sędźiemu. Bo ſtąd rzecżony ieſt Sędźia Iudex quaſi ius dictans, yże Sądźi y Decretá práwne wyrzeka / á to z dokłádániem ſię y z dozwoleniem Ławników / według praw náſzych. Rzecżony też

ieſt Iudex

ieſt Iudex od ſpráwiedliwośći / ktora Iuſticia zową Láćinſkim iezykiem
y od práwá ktorego przeſtrzegą / ktore zową IVS, Gdyż ten muśi być
ſam ſpráwiedliwy / ktory ma złe y wyſtepne káráć / y vznáwáć. Bo iá-
kożby ie karał / gdyby ſam w tym błoćie leżał. Przeto powinien wßy-
S.S.lib: ij. art. xxx. tkie iednáko ſpráwiedliwie Sądźić. Niema też Sedźia żadnym ſpoſo-
bem Sądu przewrácáć / á oſobliwie dla boiáźni / dla łákomſtwá / dla
nienawiśći / dla miłośći / dla dárow. Dla boiáźni kiedy ſie boiey álbo
on ktorego Sądźi / álbo / ktory iego przyiaćiel nießkodźił mu będąc mo-
żnieyßy / niż on / álbo ná zdrowiu / álbo ná Vrzedźie. (á táka boiáźń
S. S. lib: ij. arti: xxv. záślepia Sedźiego / że ċzynić muśi nie to co ſpráwiedliwość y práwo /
ále co mu boiaźń każe). Dla łákomſtwá kiedy † ſie obawia / ieżliby łá-
ſkáwie Sądźił áby mu winá niezgynełá / álbo kiedy † dáry álbo zápłáte
bierze / od ſtrony zá ktorą ſkázuie. Z nienawiśći / kiedy Sedźia ná
iedne ſtrone będźie złey woley / drugiey przychylny † wnet onego ktore-
mu nieprzyiaćielem ieſt winnym ſkázuie / choćia podobno winnieyßy on
S.S. lib: iij. arti. xxx. ktorego wolnym ċzyni †. Dla miłośći kiedy Sedźia chce powinnowá-
temu / álbo przyiaćielowi ſwemu co pomoc ná Sądźie. A ták ieżliby
kto z ktoreykolwiek przyċzyny z tych / Sąd Boży przewroćił / temu po-
żytek Sądowy obroći ſie w gorzkość potepienia

Vċzy też tu w terćie / iáko kto ma ná Sedźiego ſkárżyć / ieżliby co
z tych omienionych rzeċzy wyſtąpił / y mowi że mu ma kazáć wſtáć / á
to może vċzynić tymi słowy.

Pánie Sedźia mam z wámi v Sądu ſpráwę mieć / proßę ábyśćie ná
ſwe mieyſce kogo innego / ktoryby wás Sądźił / záſádźili: y proßę áby
mi to było nákazano / iezli tego niema vċzynić / á mnie odpowiedáć ná
S. S. lib: ij. art: xvij. żałobę / álbo co ieſt według práwá ? Jeżliby ſie tego zbraniał / á Łá-
wniká o Decret pytáć / álbo owego słucháć niechćiał / tedy to ma o-
świadċzyć Łáwnikámi y ſługą Vrzedowym / ieżliby to było v Sądu
gáynego. Jeżliby wſtał / á ná mieyſce ſwe innego záſádźił / tedy iuż
tám będźie ná to co mu zádádzą / odpowiedał. A ieżliby niechćiał / te-
dy to ma powod oświadċzyć / iáko wyżey ſtoiey. Toß maß y ná drugim
Sądźie vċzynić. Potym ná bliżßym Sądźie ma to położyć przed Bur-
grábim / y tám z nowu żałobę położyć. A gdy mu też nákazą / áby odpo-
wiedał / á onby nieſtánął / á zbraniał ſie vſpráwiedliwić ma mu być ná-
znáċzony rok ná wtory Sąd / tákże y nátrzeći. Potym mu będźie zácho-
wáne wnieśienie rzeċzy pomocny do bliżße° Sądu / ktory ieżliby niewniosł
tedy Powod przed Burgrábim w te słowá ſwą rzeċz kończyć będźie.
Pánie Sedźia / ták iákom był ſkárgę położył przed właſnym Sądem prze-
ćiwko N. Woytowi / ktory miał być ſpráwiedliwym Sedźią ſprá-
wy moiey Czego nie vċzynił / bo mi práwá mego bronił /

ſpráwie-

spráwiedliwości mey zániedbał / com gotow okázáć / y dowieść Łá-wnikámi / y sługą Vrzędowym przyśiegłym. O czym gdy nań záłował on ku słuchániu záłoby oney / po pierwsze / po wtore / y po trzecie niestá-nął / áni iuż rzeczy pomocney wniosł / y do tych czásow niestáie. A ták pytam ná práwie co przez to záwinił. Skáza że zásłużył karánie zá-krzywdy. Potym Burgrábiá śpyta / gdyż powodowi iest krzyw / y prze-padł mu karánie / pytam was Pánie N. co mnie / co Kośćiołowi / co Krolowi Pánu naszemu przepadł? skáza że ile kroć do Sadu pozwány niestánął / tylekroć Burgrábi winę pokupił / zá káżde niestanie dziesięć funtow. A zá krzywdę ktorą vczynił Woytostwo tráći / ktore iuż zwierzchnemu Pánu przypada / á kaźń Sadowa Krolowi sámemu wol-na iest / według práwá / iáko w texćie stoiey. Támże glo.

Jest też y to powinność Sędźiego / áby złe karał / by też żaden nie-załował / bo to powinien z Vrzedu swego czynić / gdyż wiele rzeczy iemu poruczono / choćby nikt nieskárżył / y choćby dowodu żadnego niebyło / á ieźliby był iásny dowod / tedy złoczyńcá z onym dowodem do Sa-du przywiedźion y tám pokonan / y osadźon być ma. S.S.lib i. arti: Lxvi.

Ztąd baczyć możesz / że żaden sam swey rzeczy Sędźią być / áni sobie spráwiedliwośći czynić niema / by też dobrze co swego krádźionego v ko-go nálazł / tedy nić niemoże gwałtem bráć / ále go zátrzymawszy Sę-dźiemu ofiárowáć † y ná świeżym vczynku pokonáć † ma. Jur: Mu-nicip: árti: xxvij. glo. S.S.lib. ij. arti: xlv. S. S. lib: ij. arti: xxv. I. M.ar. cxl.

Szołtys też trzy Sady miewa prez rok / pierwszy we dwie Niedźieli po Národzeniu Páńskim / álbo názáiutrz po trzech krolách. Drugi / we wtorek po Przewodny Niedźieli. Trzeći / po Octa-wie Swiątecżney. A po káżdym z tych Sadow miewa Sady vstá-wicżnie ná káżde dwie Niedźieli. A ieźliby sie ktory Sad tráfił ná dźień Swięty / tedy go może ná drugi / álbo ná trzeći dźień odłożyć. Sadu Szołtyskiego żaden inszy odpowiedáć niemoże / iedno sam Szołtys / ál-bo iego sługá przyśięgły. Jeźliby sie co wystepnego tráfiło / á Szoł-tysáby domá nie było / tedy Mieszczánie mogą ná pretce inszego Sędźie-go ná iego mieysce obráć / ku rosądzeniu onego vczynku świeżego. Szoł-tys też ma mieć kaźń / albo wolność Sadzenia od Páná ziemie oney / á przytym ma być Lennem / álbo Maństwem opátrzony. Jur: Municip: ártic: xlvij. Tex. S.S.lib.ij ar. lxiiij & lib: i. ar. lxvj. S.S. lib.j. ar ij: lib. iij ar; Lxi. S.S.lib: i. ar lv. lvi. lvij. Lib. iij. art: Lxiij. I.M.ar. xlv.

Zaden też Sędźia Lenny / ktory iuż látá zupełne ma / opiekuná ná swoim Sadźie / álbo zástepce mieć niemoże / choćby obe- I. M.ar: xlv et arr: xviij.

cnie był

S.S.lib:iij. arti:xc.

cnie był / álbo nie był. Wßákże w skárgách Sądowych opiekálniká mieć może / ieżliby go potrzebował. Jur: Municip: árti: xlviij. tex.

Przez to nic inßegosie nierozumie / iedno to / że żáden swego práwá / to iest sobie wolnym być niemoże / áże w zupełnych dwudżiestu y iednym roku / tákże Sedżia żaden być niemoże / poki do tych lat nieprzydżie. A przeto tu w texcie mowi / że Sedżia Lenny opiekálniká mieć niemoże / ieśliby to czynił dla pożytku swe, / álbo sie Sadu chronił / áby nikomu nieodpowiedáł. (A choćby sam śiedżiał ná Sądżie / álbo nie / tedy sie przedsie niema bráć do opiekálniká / gdy nań żáłuia / ále sam odpowiedáć powinien.)

Tu maß wiedżieć / że mieć opiekálniká w spráwách swych dwoiáko sie rozumie. Naprzod / kiedy kto ma rzecżniká w skárdze swey / á tym sposobem Sedżia może mieć Opiekuná / ná kogo żáłowáć chce. (Potym opiekuná może káżdy mieć / iáko obrońce / álbo Páná / á tákowego Sedżia mieć niemoże).

Gdyby też ieden drugiego przez sługe vrodzonego do Sadu pozwał y spráwe one kończyć przyrzekł / w tymby sie zgodżili / Sedżiaby sie winy od Actorá vpominał / onby przyrzecenia przał / tedy bliższy Actor odwieść sie / á niewinność swą okázáć / niżby go Sedżia miał o winę pokonáć.

Jeżlyby też Sedżia w Mieśćie był osiádłym / tedy ma mieyskie práwo z drugimi Mießczány rowno trzymáć / y ieżliby co przećiwko vchwáłam Mieyskim wystąpił / tedy ma ták być karán / iáko y inßy Mießczánin / á ma też wßystkich wolności vżywáć / ktorych Mießczánie vżywáia w ßynku / w sprawiániu słodow / w wárzeniu pywá / y inßych. Támże glo.

Rzeczy do dziedzictwá Hergwetu y Gierády należace

Sedżia bierze / gdy sie do nich w rok y ßeść Niedżiel nikt nie ozowie. Jur. Municip árti: Lix. s. s.lib: árti: xxviij. tex O czym maß wyżey w słowie Dziedzic.

To dlatego / áby wdow / y śierot bronił / iáko prawdżiwy opiekun. A poniewaß ná mieyscu Krolewskim śiedżi / przeto też dobrá ná Królá przypádłe on bierze.

Stąd powinni Sedżiowie opátrowáć więzienia / ßubienice / pragi / y inße rzeczy do karánia złoczyńcow nálezace. Bo też Sedżia dlatego

iest postá-

ieſt poſtánowiony/ y dlatego mu ieſt władza dána / aby on złe karał/ á dobre mnożył. A ma z Vrzedu ſwego iednego / ktory wyrok iego do ſkutku przywodźi / y iemu doſyć czyni ná iego mieyſcu wedle práwá. Nádto/ Sedźia z tey Gierády álbo Hergwetu / ktora potrzydźieſtym dniu po śmierći onego/ ktory to zoſtáwił / bierze: powinien vbogie żywić/ y poſpolitego dobrá bronić: tákże ſzalone / nierozumne / y inne/ ktorzyby wſpomożenia z nikąd niemieli/ żywić y opátrowáć. A to o Gierádźie/ y o Hergwećie rozumiey. Ale może dobrá zoſtáłe/ iáko właſność/ dźiedzictwo/ y inne ruchome dobrá iákiekolwiek / do ktorychby dźiedzicá nie było/ nie záwiedźione/ álbo nie oddalone / tedy Szołtyſowi przychodzą/ á to ieżli nie przenoſzą trzech Lanow. Ale ieżli doſięgą trzydźieśći Lanow / tedy Grabi przychodzą. A ieżli ieſzcze y trzydźieśći Lanow przenoſzą/ tedy Krolowi ſámemu należą (iáko máſz támże w słowie Ddźiedzic.) Támże glo. S.S.lib.iij. art.Lxxx.

¶ Pátrz o tym więcey wyżey w słowie Burgrábiá/ Grábiá/ Szołtys.

Skarb.

Skárby wſzytkie podźiemne/ głębiey niż pług zákroić może/ leżące/ Maieſtatowi Krolewſkiemu należą. Nie godźi ſię też nikomu ſrebrá w źiemi ſkrytego/ bez przyzwolenia tego/ czyi on grunt właſny ieſt wykopywáć. A gdźieby on ná to przywolił / tedy przedſię ná onym mieyſcu woytoſtwo otrzyma. Spec. Saxo: lib.j.art. xxxv..tex.

Skarb nic innego nie ieſt iedno pieniądze od nieznáiomych ludźi/ y niewiádomych z dawnych czáſow ſkryte. Albo / ſkárbem ſą dobrá álbo pieniądze / od ták dawnych czáſow w źiemie zákopáne / yż pámietniká żadnego niemaſz czyie by były. S.S.lib.ij. art. Lxj.

A tu maſz wiedźieć/ yż ſkarb ná piąći mieyſcách może być náleźion/ to ieſt/ ná mieyſcu Rzeczypoſpolitey / Kośćielnym / ná dobrách záwiedźionych/ álbo obowiązánych/ ná mieyſcách poſpolitych / y ná właſnym gruncie tego ktory go náyduie. Ná pierwſzych czterech mieyſcách ieżliby go kto z trefunku nic o tym niemyśląc nálazł/ tedy przychodźi połowicá temu czyie mieyſce/ á połowicá owemu ktory nálazł. Ale ieżliby go kto ná ſwym właſnym gruncie nálazł/ iego ſámego wſzytek ieſt/ áni potrzebuie przyzwolenia Páná ſwego/ áby mogł ſkárbu ſzukáć/ dlatego/ yż według práwa poſpolitego iemu właſnie należy/ á nic to nie będźie prze-

ćiwko textowi Artykułu ninieyßego / ktory ſie rozumieć ma o ſkárbie / álbo ná mieyſcu Rzeczypoſpoli: / albo przez czárnokśieſtwo náleźionym / á nie o tym ktory kto ná ſwym włáſnym gruncie naydźie. Jezliby też kto náiety / álbo ná to oſobliwie vmowiony ſkárbu ná twym gruncie ßukał / tedy gdy go naydźie / twoy włáſny będźie / myto mu zápłáćiwßy. Ale iezliby on robotnik co innego robiąc ſkarb nálazł / tedy połowicá twoiá będźie / á polowicá robotnikowa á to iákos ſłyßał / iezli byś go vmyślnie do tego niezmowił.

Coś też w texćie ſłyßał o ſrebrze / to dlatego / ábyś miedzy ſkárbem y krußcem rozność wiedźiał / bo tu zá ſrebro y krußec będźieß rozumiał. A ták ten ktorego on grunt włáſny będźie / woytoſtwo tám otrzyma / iezli on grunt zupełnie iego włáſny będźie / á nie czyi inny. Przetoby tu podobno kto ſpytał / iezliby kto włáſnośći onego mieyſcá álbo gruntu niemiał / ále tylko vżywánie / będźieli miał wolność ſrebro ná onym grunćie kopáć / czyli nie? Mowią niektorzy / yż to może czynić. Abowiem cokolwiek pożytku z gruntu iemu w vżywánie pozwolonego przywieść ſobie może / to mu wolno / by iedno gruntowi ßkody żadney nie vczynił / áni go puſtoßył. A ponieważ przez kopánie krußcu grunt nieſpuſtoßeie / przeto mu go ſłußnie wolno kopáć. Nádto / czegokolwiek práwo nie zákázuie / co káżdemu czynić wolno: á ponieważ tego nie zákazuie / áby ten krußcá nie kopał / przeto go ſłußnie ma kopáć. Ale ná te Argumentá nic niebacząc / ty będźieß wiedźiał / yż ten ktoremu grunt tylko w ſámo vżywánie ieſt dány álbo pozwolony / niemoże ná onym grunćie krußcá kopáć / bo to iuż zá tym nie idźie / yż mu vżywánia gruntu pozwolono / áby mu też iuż y krußec wolno kopáć / gdyż to iuż inßa rzecz. Nádto / ten ktoremu tákiego vżywánia pozwolą / powinien grunt wcale záchowáć / coby być niemogło / gdyby go pokopał / álbo ziemię / wykopáną ná grunt ſypał. A y to go nie wſpomoże / co wyżey zá nim powiedźiano / yż to wolno czynić czego práwo nie zákázuie: bo tego / áby Vſufructuarius ná grunćie pozwolonym niekopał / y Ceſarſkie y naße práwo zákázuie. Támże glo.

S.S.lib.j. arti:Lviij.

Skarb ná czyiey roley niewiádomy / możeli być poſeſsią ośiężon. Maß wyżey w ſłowie Poſeſsio.

):( ):( ):( ):(

Skárgá.

SKárgi swey kto chce odstąpić / ma się w niey trzech rzeczy wystrzegáć / áby w winę nie wpádł. Pierwsza / áby oná skárgá nie byłá vszczypliwa / álbo sławy vymniaca / iáko gdyby kto pozwánego złodzieiem álbo łotrem iákim w skárdze názwał. Druga / áby świadkow nie mianował / áni się do nich brał. Trzecia / áby Adwersarzá swego gwałtownie nie náchodził / bo ieżliby się czego z tych rzeczy dopuścił / y Sędziemu winę / y stronie nagrodę przepádnie. Spec: Saxo: lib. j. art. Lxij. glo.

Gdyby ná człowieká Láwice godnego żálowano / iáko ma być pozywan. Masz wyżey w słowie Pozew.

Przećiwko wszelákim krywdam y skárgam / ktore się v Sądu z iásnym dowodem z wołániem poczynáią / żaden przystęp niemoże. Ale ieżliby dowodu żadnego nie było / tedy obwiniony bliższy się według práwá odwieść / niżby go kto pokonáć miał. Iure Municip. art. xl. tex. S.S. lib. j. art. xv. xxj.

¶ Pátrz o tym więcey w słowiech Actio. Actor / Odpowiedź.

Slugá.

Pan zá sługę swego niepowinien więcey odpowiedáć / iedno ták dáleko / iáko myto iego wynośi / wyiąwszy by co więtszego zań przyrzekł / álbo ręczył. Spec. Saxon. lib. ij. artic. xxxij. Tex. S.S. lib. iij. art. vj.

A cobykolwiek Pan zá sługę zápłácił / tego zás ná nim dochodźić może. Przyczym masz wiedźieć / yż słudzy dwoiácy są. Iedni są rekomáńcy y niewolnicy / iáko są ná woynie poimáni / álbo zá pieniądze kupieni. Drudzy zás są wolni / ktorzy choć nam służą / przedśię wolnymi ludźmi zostáią. Zá sługę / álbo niewolniká swego Pan odpowiedáć powinien iákokolwiek o szkodę swą Actor skárżyć będźie / álbo go Actorowi zá występek wydáć / iáko inne bydłe ktore szkodę vczyni. Może też Pan sługę álbo niewolniká swego ná gárdło obwinionego bronić /

y przy nim przećiwko Actorowi v prȧwá ſtac. Ale gdy vczynek będźie dowiedziony/tedy nie Pan/ále ſam ſługá karánie odnieśie.

Maſz też tu wiedźieć / yż ſłudzy mogą dwoiáko ſzkodę vczynić/álbo wyſtąpić. Naprzod z wolą y wiadomośćią Páńſką/ á tȧm Pan odpowiedáć powinien/bo co kto roſkaże vczynić / tȧk bywa ſądzon iáko by to ſam vczynił. Potym kiedy co bez woley y wyȧdomośći Páńſkiey vczynią/á tȧm ſię Pan wyzwoli / tȧk iȧkoś tu w texćie ſłyſzał.

Jeżliby też wiele ſług álbo czeládzi wyſtępek iȧki vczynili/tedy Pánu będźie wolno/álbo wſzytkich onemu wydáć ktoremu przewinili/ álbo ſzkodę zápłáćić/ tȧk iȧkoby ią też był ieden vczynił : ȧ to iezliby ſię bez wiádomośći Pȧńſkiey ſtȧło/ bo inȧczey może Pȧnu dáć winę/tȧk z ſtrony iego ſamego/iȧko y z ſtrony kȧżdego ſługi. Wſzákże zá ſługę ktory z mytá do pewnego czaſu ſłuży/ Pan więcey odpowiedȧć nie powinien/ iedno tyle / ile myto iego wynośi / iȧkoś w texćie ſłyſzał/ to dlatego/yż tȧkowi ſłudzy niewolnikȧmi/ȧlbo rekomȧncȧmi nie ſą v Pȧnow ſwych/ zaczym też odpowiedáć zá niepowinni.

Mogłby tu kto rozumieć / yż ten Artykuł ieſt przećiwny Artykułowi xxxiiij. lib. ij. s. s. gdźie ſtoiey : Jeżliby kto cudzego ſługę vbił/álbo poimiał/przepada nagrodę tȧk ſłudze/ iȧko y Pánu iego. A ieżli Pan o to czynić może/y zá krzywdą ſługi ſwego Emendy nábywa / ſłuſznieby też miał zań odpowiedáć ? Ná co tȧk odpowieſz / yż tȧm ten Artykuł/ áni ſię rowna / áni ſię przećiwi temu Artykułowi/bo tȧm Pan nieczyni tylko o ſzkodę / y krzywdę ſwą własną/á tu mowi o wyſtępku / o ktory ſam ſługá odpowiedáć muśi/ o ktory/ ieżliby też y Pȧnȧ obwiniono / że álbo wiedział o tym/ȧlbo nȧ to rȧdźił/tedy ſię ſprȧwić powinien.

I. M. arti. Lxxx.

Aleby ieſzcze kto mogł rzec/ yż wykład tego ȧrtykułu nie wſzytkim ieſt iednȧki / bo zá niewolniká więcey Pan odpowiedáć powinien/ niż zá ſługę náiemnego / á ponieważ tȧk ten iȧko y ow ſługą ieſt : bo poki rzecz naięta v kogo ieſt / poty ieſt iego własną. A ieżli tȧk ieden iȧko y drugi Pȧnu należy/czemuby też iednȧko tȧk zá tego/iȧko y zá owego odpowiedáć niemiał ? Ná co odpowieſz/yż tu Pan iednȧko zá obudwu odpowieda. Abowiem iȧko ſługá wolny ſłuży zá pieniądze y zá myto ſwe/ktore Pan zá iego wyſtępek wydáie/tȧk też niewolnik ſłuży z mytá/ ktore ieſt zdrowie iego / przy ktorym ieſt záchowan. A tȧk kiedy Pan zdrowie ſługi ſwego wyda zá iego wyſtępek / iȧkoby też myto iego wydał/zȧczym iednȧko tȧk zá wolnego / iȧko y zȧniewolnego ſługę odpowieda. Támże glo.

Sługá

Sługá naiemny y wolny/gdyby śie ożenił/álbo nań opieká przypádłá/może wolno od Páná odeydź/á iáko mu długo służył/ ták wiele mytá v niego doydźie. Jeźli też co wiecey wźiął / niż záſłużył / to powinien wroćić bez nagrody / álbo emendy. Specu: Saxo: lib: ij. arti: xxxiij. Tex. S.S.lib.iij. arti.lxxx.

A tu kłádźie dwie przyczyny/przez ktore sługá wolny od Páná odeydź może. Pierwſzá ieſt Małżeńſtwo / á to śie dźieie dla zacnośći tego Sákrámentu / ktory ieſt początkiem wſzyſtkiego dobrego/ záczymgo żaden bronić álbo przerywáć niemoże. Druga ieſt opieká / á to też dla śierot / gdy odeśćie ſługi od Páná nie ieſt Pánu ták ſzkodliwe / iákoby śierotom mogło być /gdyby opiekuna niemiáły. A tu bedźieſz wiedźiał/ yż gdy kto czyni to co práwo rosłkázuie / dobrze to czyni / y powinien to czynić /iáko tu słyſzyſz o ſłudze naiemnym/ ktory áczkolwiek posługe Pánu swemu przyrzekł / wſzákże przedśie z pewnych przyczyn odeydź może / bo wſzytkie obietnice y przyśięgi wypełnia / kto czyni czego práwo pozwala / á to nietylko o tym przypadku / ktory tu w texćie ieſt miánowány / ále o wſzytkich innych rozumieć maſz.

A tuby mogł kto ſpytáć / możeli też kto robote y praca ſwoie drugiemu ná wieczne czáſy náiąć? Mowią niektorzy yż niemoże / bo ieźliby mu to ſzło / coż by mu zapożytek wolność iego czyniłá? Ale ty náto ták odpowieſz: Iż gdyby kto ſámego śiebie náymował / tedy ten iuż wolność ſwą tráći / ále kiedy kto pracą y robotę ſwą naymie/ tedy to może vczynić / y nic tym wolnośći ſwey nienáruſzy / á może ná ſwe mieyſce y drugiego poſtáwić: bo niemoże być do tego przymuſzon /áby ſam onę wſzyſtkę robotę odpráwiáć miał / á ktemu może też onemu ktorego ná ſwe mieyſce poſtáwił / y myto ſwoie dáć.

Jeźliby ćie też ieſzcze tu kto ſpytał / ſali tákie inne przyczyny przez ktoreby ſługá od Páná odeydź mogł? tedy mu odpowieſz / że niemáſz/ wyiąwſzy by iáka ſłuſzna / y iáſna przyczyná byłá (álbo żeby ſługá miał przez to ſzkodę iáką znáczną wźiąć). Tákże kiedy mu tego Pan z dobrą wolą pozwoli. Támże glo.

Ktoby ſługę cudzego vbił/poimáł/álbo odarł/ dla ńienawiśći Páńſkiey / tedy ták ſłudze iáko y Pánu nagrodę pzrepádnie / wyiąwſzy by tego przyśięgą potwierdźił/ yż tego ná zelżywość Páńſką álbo obudwu / áni ku ſzkodźie Páńſkiey nie vczynił/áby przez to Pan w robociе y poſługách ſługi ſwego omieſzkánie iákie miał / á gdy to vczyni / I. M. arti: Lxxx. I.M.arti.iij

tedy tylko ſłudze nagrodę przepádnie. Bo choćby chćiał mowić / yż tego ku ßkodźie pańſkiey nie vczynił / tedy przedſię powinien ßkodę nágrodźić / ták iákoby ią był miał ſługá nágrodźić / iezliby posługę Páńſką / álbo opuśćił / álbo niedbále ſpráwował / á do tego y nagrodę przepádnie iezli ſię niewymowi / iákoś wyżey ſłyßał. Specu: Saxo: lib ii. arti: xxxiiij. Tex.

A to rozumieć maß nie o ſługách niewolnych / ále o tych / ktorzy zmytá y zápieniądze wolno ſłużą. Przyczym máß wiedźieć / yż tu w texćie trzy wyſtępki wſpomina / z ktorych emendá álbo nagrodá przychodźi / to ieſt / vbićie / więzienie / y odárćie álbo łupienie. A dziwna to yż tu emendy w tákiey ſpráwie pozwala / gdyż kazda z nich ieſt criminalis, tákże nie emendą / ále ſrożey ma być karána. A iezlibyś chćiał rozumieć / że tu karánie ktoreby ow odnośić miał / nagrodą zowie / tedy y to być niemoże / bo mowi / yż obiemá nagrodę przepada / czego karániem ſwym nágrodźić niemoże. To ábyś ſnádniey zrozumiał / bedźieß wiedźiał / yż vbićie dwoiákie ieſt. Jedno gwałtowne / y kiedy ſię zbroyną reką ieden ná drugiego tárgnie / y ráni go / ták yż o to criminaliter ſkárżyć może. Drugie vbićie ieſt proſte / y lekkie iáko kiedy ieden drugiemu w gębę da / y inne tym podobne / z ktorych beſſerunk przychodźi / á o tákich tu text mowi: Złupienie też tákże dwoiákie ieſt / bo iedni łupią to co cudzego ieſt / zá co pieniężna nagrodá nie idźie / ále karánie. Drudzy záś biorą to co ich właſne ieſt / iáko kiedy kto bez przyzwolenia Sędźiego wnidźie w poſeſſyą rzeczy / ktore to inny trzyma / á ten nagrodę álbo emendę przepadá / choćby oná rzecz iego właſna byłá. Więzienie też dwoiákie ieſt / iedno kiedy kto drugiego do więzienia wrzući / álbo w pęto okuie / á tákie więzienie też karánie zá ſobą przynośi. Drugie / kiedy kto kogo zá ſukńię / álbo iákimkolwiek innym ſpoſobem zátrzyma / ták yż dáley iść niemoże. Tych tedy trzech rzeczy oſtátnie częśći ſą tákie / że ſłudze wolnemu zá iego boł / á Pánu zá zelżywość nagrodá przychodźi. Ale iezliby ſię co tákiego niewolnikowi ſtáło / tedy mu żadna nagrodá nieprzychodźi / ále Pánu iego. A to wßytko co ſię tu wyżey powiedźiáło / rozumieć maß o tych ktorzy zelżywość vczynić mogą. Bo ſą niektorzy / ktorzy choć zelżywość vczynią / przedſię to zá zelżywość policzony niebywa. A to álbo zſtrony tego ktory ią vczynił / iáko ſą dźieći y ßaleni / bo ći áni zelżyć / áni zelżeni być niemogą. Albo też zſtrony tych / ktorym ſię zelżywość dźieie / iáko ſą Pánowie względem ſług / Rodźice względem dźieći ſwych / Mąż względem żony ſwey / tákże Pan względem ſługi rękopuſzczonego / ktory przed tym niewolnikiem iego był / bo ći zelżyć niemogą.

S.S. lib.j. ar lxviij. lib. ij. arti: xiij.

S. S. lib: ij. ar: xxiiij.

S. S. lib: ij. ar: Lxxij.

Coś też w texćie ſłyßał / yż ten ktory cudzego ſługę vkrzywdźi / ßkodę nágrodźić powinien / ták iákoby ią był ſługá miał nágrodźić. To-

S. S. lib: ij. arti: xxxij.

ták rozumiey / yż będzie powinien pánu iego ták wiele pieniędzy zápłáćić / iáko było wielkie myto słudze przyobiecano / y ieźli sługá ná myto co od Páná wźiął / to mu wedwoynasob wroćić. Támże glo.

Jáko Pan rzeczy swych może dochodźić / gdy mu ie sługá przegra / álbo vtráći. Tákże iáko Pan záwdźięczne przyiąć powinien / co sługá iego vczyni. Maß wyżey w słowie Grá.

A więcey pátrz w słowie Myto / y w słowie Niewolnik.

Smierc.

Po śmierći żaden sądzon być niema według Duchownego / práwá tylko ze trzech przyczyn. Naprzod dla kácerstwá: Druga / ieźliby Heretykom dobrá swe zostáwił / to iest / ieźliby Heretyká dźiedźicem vczynił. Trzećia / ieźliby w iáwnych złośćiách bez spowiedźi / y bez skruchy vmárł. Spe: Sax: lib: i. arti: ij. glo.

Iż śmierć dwoiáka iest / práwna y przyrodzona. Maß wyżey w słowie Dźiedźic.

Pátrz więcey w słowie Mężoboystwo.

Spadek.

Bráćia y Siostry rodzeni / biorą spádek dźiedźiczny

Po bráćiey / álbo śiostrách swych rodzonych / przed bráćią álbo śiostrámi nierodzonymi. To dlatego / yż rodzeni bliższy są w stopniu krewnośći / niż nierodzeni / zaczym dwoiákie práwo do dźiedźictwá máią / á pułbráćia tylko iedno. A ták kto dwoiákie práwo do czego ma lepße práwo ma / niż ow ktory niema tylko iedno.

Rodzonych tez bráćiey y dźieći / do dźiedźictwá rowni są nierodzonym / to iest / pułbráćiey. Ná przykład. Po śmierći moiey / brátá mego rodzone dźieći / y brát nierodzony álbo pułbrát / rowni są do bránia dźiedźictwá rownie / y o tym mowi Artikuł iij. lib. i. yż bráćia rodzeni z nierodzonymi nie są w iednym członku / ále sie dáli odmykáią.

Co czym

(O czym wyżey w słowie Krewność) Przyczym to o spadkách dziedzicznych wiedźieć masz. Iż do dźiedictwá po mnie zostáłego lepsze práwo ma Oćiec moy niż rodzony Brát/ potym yż rodzony Brát bliższy iest do dźiedźictwá niż pułbrát / bądź po Oycu / bądź po Mátce nierodzony Nádto / rodzonego Brátá dźieći / y pułbrát rowni są do spadku. (Synowiec też moy / álbo brátá mego rodzonego Syn / bliższy iest niż pułbrátá / álbo nierodzonego brátá Sin) Spe: Saxo: lib ij. art: xx. Tex. & glo.

S. S. lib: i. art: xvij.

Jeżliby iákie dźiedźictwo Białeygłowie przyumárło / tedy po iey śmierći one dobrá ná dźieći iey / á ieżliby dźieći pomárły / tedy ná oycá przychodzą / á dźieći onych krewni po Mátce / nic do nich niemáią. Toż y o Oycu rozumiey. Abowiem żadnego spadku Bráćia áni Siostry bráć niemogą / poki Oćiec álbo Mátká żywi.

S.S.lib: i. arti: xvij.

Masz też wiedźieć / ieżliby kto vmárł / niemáiąc brátá áni śiostry rodzonych / álbo nierodzonych / tedy wszytcy ktorzy są rowney Liniey / y w rownym stopniu/choć po Oycu álbo po Mátce / iáko są Wuiowie/ Stryiowie/Ciotki/w rowny dźiał dobrá one miedzy się biorą. Kiedy wzgorę idący ascendentes spadek bierze / tedy go sam ieden nieprzypuszczáiąc do niego nikogo innego bierze/ á ći ktorzy ná doł idą descendentes, ile ich w iednym stopniu iest /tedy wszytcy iednę częstkę biorą ktorą Oćiec ich bráć miał. A kiedy bráći y śiostr niemász/tedy ktory w bliższey Liniey iest / ten przed dálszymi spadek bierze. Jure: Municip: árti: Lxiij. glo.

Pátrz wiecey w słowiech Brát. Dźiedźic. Krewność.

SPECVLVM SAXONVM.

TE Kśięgi dla tego Speculum Saxonum, to iest zwierzćiádłem Sáskim zową/yż pospolićie służy Sáxonom/y wszytkim ludźiom ktorzy tego práwá vżywáią / † áby w nich Práwo swe iáko we zwierzćiedle widźieli. ✠ Práwem Ziemskim dlatego ie też zową / yż iest práwem wszystkich ludźi tám tey źiemie / ktorzybykolwiek byli. Práwem Máydeburskim zową ie też nie dlatego / áby wszyscy ludźie z tego iednego Miástá Práwo odnośić mieli / ále yż Máydeburczánie są tego práwá Pány / dlatego/ yż są wtamtych stronách stárszymi/ y nádtym práwem przełożynymi. Dlatego też tego práwá tylko Máydeburskim nie zową / yż nie sámym tylko Máydeburczanom iest postánowione. Specu: Saxo:lib iij.arti: Lxij. glo.

Wykłádem Práwá Sáſkiego był Burchárdus z Mangelfeltu / w świętym piśmie y obyogá práwá Doctor/ktory z roſkazánia Ceſárſkie-go w więzieniu práwo Mieyſkie Máydeburſkie ſpiſał / y wykłádem obiaśnił. Ale ſamo Speculum Saxonum Łáčynſkim iezykiem ſpiſał/ Ecke de Repkaw/ y tenże go zás ná prośbe Grábie Henryká z Fálken-ſtynu ná Niemiecki iezyk przełożył. Iur. Municip. artic. x. glo. S.S. lib. ij. art. xxxvj. lib. iij. arti. xxxix. & xlv

Spoſobienie.

ADOPTIO.

Spoſobienie ieſt wybor práwny / ku pocieſze tych / ktorzy dźieći nie maią/oſobliwie wynáleźiony/y do przyrodzenia ſkłonny. A ſpoſobić może ſtárſzy młodſzego : młodſzy ſtárſzego niemoże. Tákże też y ten ktory dźieći ma/y ten ktory niema może ſpoſobić/ále tego potrzebá áby y ten ktory ſpoſabia/álbo przywłaſzcza był Goſpodarzem/ to ieſt ſobie wolnym / y tákim ktoryby mogł płodźić. Aczkolwiek to może vczynić / choćby y tego niemogł / by go iedno przyrodzona iáka przyczyná nie hámowáłá. Białagłowá też niemoże ſpoſobić/ ále tylko Mężczyzná/wyiąwſzy by to oſobliwie Białeygłowie pozwolono było/wſzákże może być przyſpoſobion/ták Mężczyzná iáko y białagłowá/ by iedno był młodſzy niż ten ktory go ſpoſobia.

Jeſt też ieſzcze inſzy ſpoſob adoptionis, ktory arrogationem zową/ to ieſt/yż potrzebá prośić/y pytáć iezli owego ktory przywłaſzcza / chce á Oycá mieć : tákże też ow ktory przymuie / iezli go chce zá Syná mieć. A tym arrogatio rozna ieſt od ſpoſobienia/ yż Syn Goſpodárſki może być ſpoſobion á przedſię pod władzą onego / ktory ſpoſobił nie-przychodźi. A ći zás ktorzy ſą iákoby vproſzeni/qui arrogantur mogą być y Goſpodárzmi / y przychodzą pod władzą Oycowſką. Nádto/ ſpoſobienie bywa doſkonáłe / władzą ktoreykolwiek zwierzchnośći / ále arrogatio niebywa / tylko władzą Páná zwierzchniego vtwierdzona. Do ktorego potrzebá przyzwolenia obudwu. Przeto dźiećię vproſzo-ne być niemoże/ále ſpoſobione może być/ arrogari non poteſt, ſed bene adoptari. Tákie ſpoſobienie / wniwecz ſie obráca/ przez wypoſażenie/ ktore nic innego nie ieſt/iedno wypuſzczenie z władzey Oycowſkiey przed własnym Sędźim vczynione/ á bywá doſkonáłe z przyzwolenia y Oycowego y Synowego/wſzákże Oćiec Syná wypoſażyć nie powinien tylko z pewnych przyczyn. Pierwſza/ iezliby Oćiec Syna nád przyſtoynoſć

y nád pobożność bijał. Druga / ieżliby go przymuſzał do grzechu. Trzećia / ieżliby Syn był dziećiećiem ſpoſobiony / á doroſzſzy zdáłoby mu ſie to lepiey / áby był wypoſażon. Cżwarta/ieżliby ſie Oćiec do tego zeznał/yż mu co Teſtámentem oddáno/ áby Syná wypoſażył. Nádto/obráca ſie też ſpoſobienie wniweċz śmierćią bądź práwną/bądź przyrodzoną/tákże y doſtoieńſtwem. Arrogationis ſkutek ten ieſt/arrogatus ſpadek bierze po Oycu bez Teſtámentu zmárłym/ y może mowić przećiwko Teſtámentowi. Toſz y o ſpoſobieniu rozumiey / gdy ſie ſtánie od Dziádá/ álbo Oycowego/ álbo mátcżynego/ ktorę ieżliby ſie od obcego ſtáło/tedy przedſie zoſtánie ſpoſobiony w mocy Oycá ſwego własnego/ y innego pożytku nie weźmie / iedno że będźie miał práwo do ſpadku dźiedźicżnego/ieżliby ow bez Teſtámentu vmárł. Jeſt też ieſzcże y drugi ſkutek ſpoſobienia/to ieſt/że y Synowſtwo y władza Oycowſka przez to bywáią nábyte / ták yż cżáſu głodu może Oćiec ſpoſobionego Syná záprzedáć / á ktemu y do Małżeńſtwá przeſzkádza. Spec.Saxon.lib.ij. art.xxx.glo.

¶ Pátrz wiecey w słowie Dźiedźic.

Strawne rzeczy.

S.S.lib. j. art. xxij. I.M. arti. xxvj. & lviij. Zoná po śmierći Mężowey do śniednych rzecży/ według Mieyſkiego práwá / to práwo ma gdy ſie od dźieći mężowych odłącżyć chce. Jeżliby miáłá opráwę álbo dożywoćie ná folwarku/ álbo dworze / w ktorym Mąż tákich rzecży ſtráwnych odumárł/tám bierze Zoná po wyśćiu trzydźieſtego dniá / wſzytkiego co ná cáły rok nágotowáno było połowice / oprocż tych ktore do dźiedźictwa należą/bo ten bliżſzy potomek/álbo Mężow práwy dźiedźic bierze/ále nie Lenny.

S.S.lib.j. art.xxij. lib. ij.art.xx. A ieżliby nie tám byłá opráwá Żeniná / gdźie ſą tákowe rzecży śniedne odumárłe/tedy tám nic wiecey nie weźmie niewiáſtá/iedno tyle/ileby ich mogłá ſtráwić/do tego cżáſu poki iey wiáná nie odłożą. Iure. Municip. art.xxiiij.tex.

Co ſą ſtráwne rzecży/doſtátecżnie opiſuie Text Artykułu niniey ſzego to ieſt/ że ſą te rzecży / ktore ku potrzebie domowey mąż ná cáły rok nágotował. Do tych też przynależą mięſá wſzelakie/ ſolone/ y wędzone/ słoniny/ſzołdry/ſery/kiełbáſy/máſło/ſadło/ſol/ miod/ ryby/śledźie/y inſze wſzytkie śniedne rzecży / y iárzyny ktore nagotowáne ſą ná cáły rok ku potrzebie domowey/do tych też należy zboże/ſłody/piwá/ miody/winá/ y inſze pićia ku vżywániu domowemu zgotowáne / ktorych wſzytkich bierze Zoná połowice. Jeżli on folwárk w ktorym te rzecży ſą/ ieſt iey

w wienie zapisany/ále ieżliby opráwy ná nim nie miała / tedy nic wiecey nie bierze/iedno tyle čzymby się mogła wychowáć/pokiby iey wiáná nie dano. Do tych też niektorzy przykłádáią karmne wierprze (iáko masz niżey w słowie Wiáno.) Tu masz wiedzieć / że poki Mąż żyw/ poty Zoná áni wiáná / áni śniednych rzečzy nie dziedziczy/ bo wszystko przy Mężu zostáie / ále kiedy ie weźmie po śmierci Mężowey/ á Mężá innego mieć nie będzie / tedy ie dziedziczą ná bliższego krewnego/ nie ná Mężowego. Jeżliby się też Mąż tym żywił / y tákowe rzečzy przedáwáć zwykł / tedy do dziedzictwa należą. A to według Wilkierzá. Támże glo. S.S.lib.j.ar. xxj. S.S. lib. j. art. xxiiij. lib.iij.arti. xxxviij. S.S. lib. j. art. xxxj.

Jeżliby skárżył ieden ná drugiego o pieniądze zá stráwę/ zá wino/álbo iáki inszy napoy/tedy się odwiedzie/iáko y o inszy dług/zwłaszčzá ieżliby Actor nic niedowodził. Iur. Mu. arti. lxxvij.tex.

O čzym pátrz więcey w słowie Dziedzic.

Swiádectwo.

Kiedy kto własność swoię drugiemu dáie/ álbo zástáwia/tákże kiedy kogo chce przeświádčzyć o vtrácenie prawá/zdrowia/ gárdłá † álbo / Lenná / yż go v Sądu przyrzekł álbo prawnie strácił † tego Sędziá sámosiodm z temi ktorzy z nim Decretá wynáyduią/dowodzić ma. Spec. Saxon.lib.j.artic.viij.tex. S.S.lib.iij. art. xxviij. I.M. arti. xxxij.et.lxvj

A tu masz wiedzieć/yż świádčzyć niemogą bezecni/Podwoyski ktory wszetečznice dla pożytku swego chowa/Sądownie przekonani/y osądzeni / tákże ci ktorzy opiekę nieprzystoynie spráwuią / álbo w rzečzach zwierzonych/y w towárzystwie zdrádliwie postępuią. Nádto kostkowie/ kuglarze / zwodnicy / łotrowie / piiánicy / krzywoprzysieżcy rozboynicy/mężoboycy / tákże ci ktorzy zá pieniądze są náięci/y młodszy niż xiiij. Lat. Támże glo. S. S. lib. j. arti:xxxviij.

Bezecni w ktorych spráwách świádčzyć mogą. Masz wyżey w słowie Bezecny.

Ktoby świádkowi zádał/yż ✠ iest bezecnym ✠ (świádčzyć niemoże) powinien tego zárázem dowodzić. Specu. Saxon. lib. j. artic. Lj.glo.

I.M. art. Lxxvj.

Kto świádki miánuie / ten ie może álbo wweść nie/

dźiel / álbo záráżem ieżli chce wwieść. A ieżliby kto własnośći miał świádkámi dowodźić/ to ma álbo do bliższego Sadu vczynić. Spec. Saxon. lib. j. artic. Lxij. tex.

A ieżliby świádki miánował / y ná nie śię wźiął / á tegoby niedowiodł/ nie będźie bez szkody. Támże glo.

Gdy kto śiedmia świákow czego dowodźić ma /

o to dwádźieśćiá y ieden máia być pytáni † po śiedmi á po śiedmi ✠ áż śię prawdźiwe świádectwo okáże/ á ieżliby y ten przećiwko ktoremu śię świádectwo wiedźie/ sam był zá świádká miánowan / powinien pod przyśięga zeznáć / to co mu iest wiádomo : y ieżliby ná iego zeznániu Actor dosyć miał do dowodu rzeczy swey/ niepowinien iuż dáley dowodźić / á ow ktory śię wyznał/ y Sędźiemu winę / y stronie Emendę przepádnie/ ták iákoby ia ow był przepadł gdyby był w dowodźie vstał/ to dlatego/ yż go przećiwko spráwiedliwośći / y przećiwko sumnieniu swemu do dowodu przymuszał. Spec. Saxon lib. ij. art. xxij. tex.

Ten ktory świádectwo wiedźie/ może záráżem tyle świadkow miánowáć ile chce / y ták zá iednym w wiedźieniem może / wszytkie dilátie odpráwić/ wszákże gdźieby ich mniey miánował/ álbo tylko śiedm/ sobie będźie winien/ ták że ich iuż wiecey nie będźie mogł wwodźić/ boby byli podeyźrzeni / yż ich ná to nágotowano / ieżliby tám ći pierwszy zeznániem pochybili. A tákowi świádkowie máia zeznánie czynić iáwnie przy bytnośći stron : á to według práwá nászego nie według Cesárskiego.

Coś tedy w texćie słyszał/ yż o świádectwo śiedmi Mężow dwádźieśćiá y ieden máia być pytáni / to ták rozumiey / yż dwudźiestu y iednego ktorzyby w onym práwie ośiedli/ potrzebá pytáć ieżli oni świádkowie zupełnego práwá y niepodeyzrzani sa / tákże ieżliby ktory álbo bezecnym / álbo w klatwie nie był/ bo tákich łácno od świadectwá odrzućić. Nádto/ kiedy kto świádkámi czego dowodźi/ tedy ich Sędźia ma pytáć o czás y o mieysce / tákże ieżliby to co zeznawáia/ widźieli / álbo słyszeli / y o insze rzeczy do tego należace / ktore śię tu opuszczáia / boby ich śiłá wspominać trzebá. A rzeczy záwsze wiecey bywa niż słow.

S. S. lib. j. art. xxxviij. & xl. lib. iij. art. xvj.

To też co ſię w texćie o wezwániu ſámey ſtrony ná świádectwo wſpomniáło / ták rozumieć maſz / ieźlibyś co vczynił / á vpornieby ſię do tego znáć niechćiał / ále byś ſię dopuśćił przeświadczyć / y ludźibyś ná przyśięgę przywodźił / tedy może ſtroná tobą ſámym świadczyć / y ták powiedźieć / yż o tey ſpráwie ty ſam lepiey wieſz / tedyś tám iuż powinien pod przyśięgą álbo znáć / álbo przeć / ieźli ſię zeznaſz / tedy iuż po świádectwie nic / iáko w texćie ſtoiey.

To też ſtąd baczyć możeſz / yż kiedy kto świádkámi drugiego chce pokonáć / muśi tez y ſam przynich pod przyśięgą prawdę zeznáć (gdy go o to ſpytáią) á tu może ow przećiwko ktoremu świádectwo idźie gdy mu przyśięgę puſzczą / álbo zárázem odpowiedáć / álbo ſobie na rozmyślenie wźiąć / ieźli chce. Ale w práwie Duchownym muśi pierwey przyśiądz / yż chce prawdę zeznáć w tym / o co go ſpytáią. A gdy ſię ták ſtroná zezna / tedy iuż po świádectwie nic / iákoś wyżey ſłyſzał / to dlátego / yż ten kto ſię v Sądu do czego przyzna / zá przekonánego bywa rozumian. Támże glo. S. S. lib: ij. arti:xviij.

Ludźie wolni / y ſłużebńicy Ziemſcy mogą przed

Krolem świádkámi być / y Decretá náydowáć / dlatego / yż Krolowi ná wierność ſwą przyśięgli. Spe: Sax: lib: iij. arti:xix. Tex.

Jáko Sáxonowie dogádzáiąc rzeczom ſwym z pilnośćią to záwſze przeglądáli / y tego ſię záwſze obawiáli / áby ledáiáko świádectwy pokonywáni nie byli: ták też y w tym texćie zábiegáią / w ktorym trzy rzeczy oſobliwie baczyć możeſz. Pierwſza / yż świadczyć żaden niemoże / iedno człowiek wolny / záczym ſługá niewolny świadczyć niemoże. Druga / yż czyni nieiáką rozność miedzy ludźmi wolnymi / niewolnikámi / y ſłużebńikámi Ziemſkimi. O czym ná ſwym mieyſcu / á oſobliwie też wyżey w ſłowie Niewola. Trzećia / yż żadnego świádká zeznánie ważne być niemoże / ieźli pierwey nieprzyśięże / y dlatego tu w texćie przyśięgę wierności wſpomina. Támże glo.

Iż ſłużebńik źiemſki przećiwko Láwnikowi świadczyć niemoże. Maſz wyżey w ſłowie Láwnik.

Ieźliby dwá iedney rzeczy / álbo dobr iákich / rownym świádectwem / y iednákim poſtępkiem dochodźili / ma być miedzy nie rowno rozdźielona.

A tákie świádectwo máią czynić Sąśiedźi y obywátele onego mieyſcá / w ktorym tákowe dobrá leżą. A kto wiecey świádkow będźie miał / ten przy rzeczy / álbo dobrách onych zoſtánie S.S.lib.iij. arti: xv.

A gdźieby więc o tym Sąśiedźi wiádomośći żadney niemieli/kto z nich lepße práwo ma / álbo poſeſſią / tedy przez Decret † wodny † mogą być roſtrzygńieni / álbo Actor / y pozwáni też tákże máią przyśiądz y pod oną przyśięgą vkázáć to / co ktoremu z nich należy. Do czego Sędźia poſly ſwe ześlie: á cokolwiek rowno y iednáko będźie dowie-dźiono / to iáko ſię wyżey rzekło) rowno miedzy nie będźie podźielono Specu: Saxo: lib: iij. arti: xxi. Tex.

Wyrozumienie tego Artykułu tákie ieſt / ieżliby ieden drugiemu zádawał / yż mu rolą iego orze / á owby mowił / yż ieſt iego włáſná. Tákże ieżliby káżdy z nich mowił / yż iego ieſt / álebyſię iey ieden więtßą część domagał / tedy iuż to rowno onych dobr będą dochodźić / iáko ieżliby obádwá byli w poſeſſiey pewnych częśći oney roley. Kiedy też obádwá mowią: Iż nie więcey iednemu należy niż drugiemu / tám iednáki poſtępek będźie. A kiedy ſię obádwá do Sędźiego / y do Sąśiad wezmą / tám będźie rowne świádectwo. A oſobliwie / to z tego Artikułu báczyć możeß / yż w tákiey ſpráwie káżdy z nich ieſt y powodną / y odporną ſtroną.

A ták to coś o świádectwie Sąśiedzkim ſłyßał / nie ták rozumieć będźieß / áby to Sąśiedźi powiedáć y wywodźić / álbo świádki náuczáć mieli: bo świádek ktorego vczą / iáko zeznáwáć ma / mieyſcá według práwá niema / y świádectwo żadne y powieśći ludzkiey niema być zeznawáne. Ale ták maß rozumieć / yż oni Sąśiedźi ſámi świadczyć powinni / ktory z nich práwo do oney roli ma / á ktory niema / á do tego świádectwá mogą być y przymußeni. Aczkolwiek przećiwko temu zda ſię być práwo / ktore mowi: Iż ludźie ſtárzy / chorzy / żołnierze / y ći ktorzy ſą ná poſłudze Rzeczypoſpolitey / do zeznawánia świádectwá przymußeni być niemáią: Wßákże to ták rozumieć maß / yż przymußáni być niemogą / áby będąc chorymi / mieli do Sądow chodźić y zeznáwáć / ále przed ſię do tego / áby świadczyli co widźieli / y co im ieſt wiádomo / mogą być przymußeni. Toß też rozumiey o tych ktorzy ſą ná poſłudze Rzeczeypo: tákże y o krewnych / o ßwágrách / y o innych ktorych ná świádectwo wzową: wßákże tácy świádkowie vśilnie przymußáni być niemáią / ále máią być chędogo nápominani / wyiąwßy ze trzech przyczyn to ieſt / ieżliby prawdy zeznáwáć niechćieli / álbo z nienawiśći álbo z miłośći / álbo z iákiey przychelnośći.

Nádto / ten ktory ieſt iákoby pośrzednikiem álbo iednaczem ktorey-kolwiek ſpráwy / niema być do świádectwá przymußan / wyiąwßy by go łáſkáwie o to obiedwie ſtronie prośili. Ten też ktory świádkow potrzebuie / powinien im ná ſtráwę dáć y inne potrzeby opátrzyć ále dla świádectwá / y zá ich przyiazd niema im nic dáwáć. W prá-

wie tedy

wie tedy nászym Sáskim (choć oprócz tego co się tu wyżey powiedziało) nigdziey tego niemász / áby Sedzia świádki przymuszáć miał ále się ták záchowywa / yż ich ten powinien przywieść ktory ich potrzebuie. Wszákże kto go dobrze rozumie / doydzie tego łácno/yż w tey mierze od praw Cesárskich y Duchownych nie iest rożne. Abowiem práwem Ziemskim Sáskim / Sedzia nikogo nieprzymusza do świádectwá / ktoryby w onym práwie nie obcował / wyiawszyby ináczey prawdy doydź nie- możono. Ale ieżliby świádek w onym práwie obecnym był / tedy go może do tego Sedzia przymusić / áby pod przysięgą prawdę zeznał / iákożeś też to wyżey z ártikulu xxij. lib: ij. słyszał z tych słow. A ieżliby ten przećiwko ktorego się świádectwo w wiedzie/sam był zá świádká miánowan/etc. Ale by tu mogł kto rzec / yż tám ten Artikuł xxij. lib iij. nie o tym mowi / áby Sedzia świádki miał przymuszáć. Ale o tym / yż ieżliby ten przećiwko ktoremu świádki wiodą / sam był ná świádectwo wezwan / tedy powinien práwdziwie zeznáć / to co mu iest wiádomo. Nádto / byłoby też to przećiwko Artykułowi Lxi. lib: i. gdzie mowi: yż powinien świádki postáwić kto się ná nie weźmie. Opátrzono też to práwem / yż ten ktory żałobę kłádźie potrzebá áby był z dowodem gotow / czegoby tu mogło nie być/ ieżliby Sedzia do świádectwá przymuszał. To ábyś lepiey zrozumiał / masz wiedźieć / yż cokolwiek się v Sadu dźieie / to potrzebá / áby się dźiáło z przymuszenia práwá. A ták ieżli Sedzia może przymusić /ábym ia sam przećiwko sobie świadczył / bez watpienia też y do tego przymusić może / ábym przećiwko drugiemu prawdę zeznał. To też co się wyżey powiedźiáło / yż świádki powinien stáwić / kto się ná nie weźmie/ dlátego się dźieie / yż vfa / y iest tego pewien / że oná spráwá iest wiádoma tym ktorych on miánowáł. Práwo też ktore się wspomniáło/ yż Actor ma być z dowodem gotow / ták się rozumieć ma / yż powinien mieć świádki / álbo dowody żałoby swey / ktorą Sedziemu ma miánowáć / y zátym ich vżywáć tyle ile według práwá może. A ták krotko wiedźieć bedźiesz / yż te mieyscá w práwie Sáskim / ktore mowią: że Sedzia do świádectwá przymusić może / rozumieć się máią w ten czás gdy stroná one świádki do Sadu postáwi. A gdźie też mowi: yż Principał ma mieć świádki gotowe / to też rozumieć masz / yż ich do Sadu postáwić powinien ná czás przez Sedziego náznáczony / wszákże w spráwách wystepnych / álbo pokárnych świádkowie niemáią być przymuszeni / dlatego / yż wystepki ktore do Sadu przychodzą/ y káráne być máią / potrzebá áby z wielką pilnośćią bádáne / y iáwnie wiádome były. Masz też wiedźieć / yż świádectwo trzech mężow vczćiwych więtsze y ważnieysze iest/ niż złych ludzi sto. Abowiem w świádectwie nie liczbę / ále vczćiwość świádkow báczyć potrzebá.

S.S. lib: iij. arti: xv.

Coś też

Coś tesz w tercie słyßał/ z stárych Exemplarzow Niemieckich/ o wodnym decrećie. Tedy o tym ták niektorzy rozumieią/ yż ieźliby wodą świecona/ gorąca á prawie wrząca ktorego obráźiłá/ álbo spárzyłá/ ten był rozumian zá winnego/ y to Sáxonowie z stárego zwyczáiu swego mieli/ sądząc sie ná tym/ yż in Leuitico trzećich Kśięgách Moyzeßowych nápiſano: Jż wstydliwośći Białychgłow przez wodę dochodzono. A ná tym tesz/ że tákim ſpoſobem Sául doßedł tego że Jonátás miod nád zákazánie iadał/ biorąc tesz zá ſobą wiele innych znákow przez ktore rozmáite rzeczy do wiádomośći ludzkiey przychodziły/ o ktorych w stárym zakonie tu y owdźie nápiſano. Ale ná to ták bedźieß wiedźiał/ yż tego wiárá náßá Chrześćiáńska niepozwala/ bo kto przez tákie wieszdzby rzeczy przyßłe wiedźieć chce/ álbo sie w tákie niebeſpieczeństwo dobrowolnie podáie śmiertelnie grzeßy/ bo nań ták nápiſano. Nie bedźieß kuśił Páná Bogá twego.

Jż tákich tedy dowodow poniekąd w stárym Zakonie dopußczano/ godźiło sie tesz to czynić y trzymáć/ ále teraz yż nam tego zákazano/ niemámy tego czynić/ y owßem ktoby sie tego ważył/ w klątwę wpada. Nádto ten zwyczay y Sáxonowie sámi porzućili/ skoro sie ná wiárę chrześćiáńską náwroćili. A ták tu wodnym Decretem nie dla tego zowie/ áby przez wodę prawdę vznáwáć miano/ ále/ ráczey stąd yż wßyscy ták winni iáko niewinni tę wodę przyśiegi pić muszą/ nie ináczey iedno iáko tesz Zydowie wßyscy ták wynni/ iáko y niewinni muśieli onę wodę pić/ do ktorey ćielec on ze złotá vlany wprowádzon był. Z tey tedy przyczyny wodnym Decretem zową/ yż nie ináczey/ iedno iáko wodá z iednego ná drugiego ćiecze. Támże glo

Gdźie świadkámi rzecz iáka może być dowiedźioná/ tám sie przyśięgi potrzebá chronić. Maß wyżey w słowie Przyśiegá.

Swiadczyć kiedy mogą krewni. Maß wyżey w słowie Bliſki pomieczu.

Kto sie do świádectwá śpießy/ poki go według práwa nie ſpytáią/ ten od świádectwá ma być odrzucon Spe: Sax: lib: iij. arti: xxxvij. Tex.

O czym maß więcey wyżey w sło: Mniemánie. y w słowie Dowod.

W ktorych ſpráwách świádectwo z iednego práwá do drugiego wnoßone być może. Maß wyżey w słowie Bezecny.

Jákiemi świadkámi Testámentu dowodźić potrzebá. Naß ni żey w ſłowie Testáment.

Jeźliby komu świádectwo Sadownie nákazáne

było/tedy ma mieć cżás troie dwie niedźieli / ktorą ſobie kolwiek z tych chce obráć / ná bliżßy Sad. Iur. Municip. artic. Lxxv. tex. S.S lib. j. art. Lxij.

Moglby tu kto rzec/ że to ieſt Artykuł niepotrzebny/gdyż ná wielu mieyſc w prawie Sáſkim cżytamy / że Sáxon żaden świádectwem okrom świádectwá Sędźiego y Lawnikow ná gáynym Sadźie pokonan być niemoże. Ná to tedy maß wiedźieć / że ten Artykuł nie ieſt niepotrzebny / ále y owßem iákoby wykłádem tych tám mieyſc w práwie Sáſkim/ ábowiem káżdy bliżßy ieſt poććiwośći / zdrowia / y dobr ſwych bronić /nizby go w tym pokonáć miano. A to Sáxonom oſobliwie ieſt dozwolono/ y opátrzono/że kiedy nań o gárdło/ ćześć/ álbo o iákie dobrá z świádkámi żáłuią/bliżßy ſię świádectwem odwieść. Abowiem práwo łáſkáwße y ſkłonnieyße ieſt odporney/niż powodney ſtronie / przeto tu o inßym świádectwie niemowi/ iedno o tym/ieźliby kto miał świádkámi niewinność ſwą okázáć/ y odwieść ſię/ tedy do tego ma mieć cżás w texćie opiſany. S.S.lib.j. art. xviij. S.S,lib.iij. ar. lxxxviij.

W tákowych ſpráwách tedy Principał naprzod przyſięgą / á potym to świádkowie potwierdzáią. Támże glo.

Kiedy kto chce świádectwo wieść ná cżyię włą-

ność/tedy to ma vcżynić álbo ſamoſiodm/álbo ſamotrzeć z ludźmi ośiádłymi/y do onego Sadu należącemi. Iur. Municip. art. cvj. tex.

A to ták rozumieć maß / ieźliby mu oná włáſność przed Sadem dárowana álbo odſtąpiona nie byłá/á onby ſię brał ná świádki ludźie ośiádłe/ktorzyby dar/álbo przedánie zeználi/ ten będźie bliżßy dowodu z świádectwem / niżby ſię drugi ſam odwieść miał przyſięgą. Támże glo.

Świádkowie ktorzyby zapłáte długow ná cżyie

włáſnośći obowiązánych / świádcżyć chcieli/ máią być ludźie ośiedli/ á to ieźli ſię dług przed Sadem nie ſtał. † Ale ieźliby ſię przed Sadem ſtał/tedy tego Sędźim y Lawnikámi dowodźić muśi. † Iur. Municip. art. cvij. tex.

Zapłáty długu kiedy kto dowodźić chce/tedy to mogą vczynić ludźie ktorzyby byli w prawie swym nienarzeczeni/ áni nagánieni † skądbykolwiek/ y ktorzykolwiek byli. † Iur. Municip. art. cviij. tex.

Iákim świádectwem kto o fáłß Reke ma ná kim pozyskáć. Maß wyżey w słowie Fáłß.

Z wiela świadkow ma kto obwinionego pokonáć o rány. Maß wyżey w słowie Rànny.

Wßelkie świádectwo o krzywdy w sprawie ktoraby do Sadu z wołánim przyßła/ à zwłaßczá gdźie o gárdło/ álbo o zdrowie idźie/ ma być z śiedmią świádkow. Iur. Mu. arti. cxj. tex

Pátrz wiecey w słowie Dowod.

Swietá/álbo Ferie.

Wywołánego wolno poimáć/ álbo zatrzymáć w świetá/ ábo dni od Sadu wolne/ ále go przedśie sadźić niemoże/ oprocz świeżego vczynku. W dźień od Sadu wolny przyśiegi nie idą/ tylko o pokoy á przećiwko złoczyńcy ná świeżym vczynku. Kto w Swieto gwałt vczyni/ tego Swieta niewymawiáią/ ták iáko też áni Kośćioł/ áni cmentarz nie broni tych/ ktorzy ná tych mieyscách co wystąpią. O cokolwiek oprocz sprawy wystepney/ przed Sedźim w dźień od Sadu wolny kto żáłuie/ to Sedźia może przy bytnośći stron sadźić/ y obwinionemu ✠ ktoryby tám odpowiedáć był powinien ✠ skázáć/ áby álbo sie znał/ á ná pewny czás zápłáćił/ álbo przáł † á ná to przyśiege vczynił. † Wßákże sie Sadu gáić niegodźi w dźień od Sadu wolny. Ktoby też przyśiegáć miał/ tedy to nie w świeto/ ále w bliżßy dźień Sadowy odpráwić ma. Specu. Saxon. lib. ij. artic. x. tex.

I. M. art. ix.

(O tym práwo Cesarskie w te słowá mowi: Dni świete/ Naiwyżßemu Máiestatowi poświecone/ niechcemy àby miáły być ná iàkich roskoßàch tráwione/ áñi iákimkolwiek wyciągániem/ álbo wyćiskániem gwałcone. Przeto roskázuiemy/ áby dźien Niedźielny záwße był w tákiey vććiwośći/ áby sie weń exequutie żadne niedźiáły. Wypominánia niech nikogo nie ćisną/ Rekoiemstwá niech sie nikt nie do mága/ niech vstánie pilnowanie práwá/ pozwy niech bedą ná stronie niech bedźie ten

dźień

dzień prozny od wßelakich rozſądkow. Ogromny głos woźnego niech vmilknie/ludzie ktorzy ſię prawuią / niech ſobie wytchną / y czas iakoby przymierza maią. Strony ſobie przećiwne niech do śiebie bez boiazni idą/á ſpolny żal niech będzie wſercach ich vmowy niech ſtanowią / y o iednaniu mowią: Ale też przedſię w ten świety dzień / odpoczynku pozwalaiąc / niechcemy / aby ſię kto ſproſnymi roſkoßámi zabawiał. Niech gry w podziw ludzki zmyślone / w ten dzień mieyſcá żadnego niemaią: także gonitwy/ y żáłoſne bitwy z zwierzęty. Jeżliby dzień narodzenia naßego w dzień świety przypadł / niech na inßy czas będzie odłożon. A ieżliby kto śmiał kiedykolwiek w ten dzień świety / albo ſię iakim igrzyſkom dziwowáć / albo ſię przy ktorymkolwiek Sędzim zabáwiać / pod zaſłoną iakikolwiek ſpráwy bądz poſpolitey / bądź własney / y ważyłby ſię to gwałćić / co ſię tu poſtanowiło/táki y Rycerſtwo ſtráći y Oyczyznę.) Wſpomina tedy ten Artykuł dni od Sądow wolne / w ktore prawny żaden poſtępek wniektorych ſpráwách być niemoże. Te dni práwo poſpolićie ferias zowie / dlatego/ yż ten czás ludzie odpoczywáć / a Pánu BOGV ſłużyć máią. A tu maß wiedzieć yż tákie ferie / álbo dni y zwłoki w ktore poſtępki práwne nie idą/niektore dáie Sędzia / á niektore ſamo práwo. Dni álbo zwłoki ktore Sędzia dáie / bywáią álbo dla pozwu álbo dla rozmyślenia (álbo do dálßego poſtępku) ✠ álbo do vczynienia zápłáty † álbo też dla gwałtu ktory pozwány ćierpi: iáko gdyby komu dobrá iakie gwałtowne wźięto / nie powinien odpowiedáć áż mu będą przywrocone / y to nierychley iedno we trzy mieśiące po przywroceniu. Pozwánemu tedy czás trzech mieśiecy bywa pozwolon / dlatego/yż każdy trzykroć ma być pozwan záwße przez 30. dni / á to w duchownym práwie. Ná rozmyślenie bywa dawano poſpolićie 20. dni. Ná doſyć vczynienie dowodowi / iáko gdyby kto záráżem świádkow mieć niemogł ✠ ále by ie muśiał z inßy źiemie przywodźić ✠ dziewięć mieśiecy. (Wßákże do świádkow / bywa daná zwłoká czáſem do trzech / czáſem do ßeśći / á czáſem do dziewiąći mieśiecy.) Ku doſyć vczynieniu rzeczy oſądzoney/ iáko gdyby komu zapłátę pieniężną ſkazano (á onby zápłáćie doſyć nie vczynił/ tedy do płácenia lichwy) niemoże go Sędzia przymuśić / iedno we cztery mieśiące. A to wßytko według praw Ceſarſkich y Duchownych. A niektorzy też ták rozumieią/ yż tákie zwłoki bywáią pozwaláne/według † rzeczy/ czáſu / y według † woley y zdánia Sędziego. Dni zás wolne ktorych práwo ſamo pozwala / ſą pewne dni świete/w ktore ſię ſądzić nie godźi. Tákże dni Modlitwom (y Poſtom) náznáczone. Wßákże przedſię między wßytkiemi świety nawiętßa ieſt y naprzednieyßá Niedzielá / bo Pan Bog w ſtárym zakonie roſkazał/áby ſię w ten dzień ludźie od wßelkiey roboty wſtrzymáli. Tákowe tedy dni álbo świe-

tá poczynáią sie według práwá Cesárskiego od pułnocy / á kończą sie ná drugie pułnocy. Według praw zás duchownych poczynáią sie od nieszporu / á trwáią áż do drugiego nieszporu. Są też ieszcze y drugie dni wolne / álbo ferie / ktorych práwo pozwala / iáko są ferie chłopskie / álbo wieyskie: á te są dla pospolitego pożytku pozwolone / iáko są w miesiącu Sierpniu / żniwá y zbieránie winá. Te sie y poczynáią y kończą według potrzeby / y według zwyczáiu káżdey ziemie. Tákże też bywáią niektore ferie Páńskie / iáko gdy Pan roskaże pewny dźień świecić / dla zwycięstwá nád nieprzyiacielem otrzymánego / álbo gdy mu sie Syn vrodźi / bo tákowe dni poddáni święcić powinni.

Słyszałeś też w texcie / yż sie w święto Sądu gáić niegodźi / á troche wyżey przedtym w tymże texcie stoiey / yż Sędzia wszeláki spráwy sądźić może / ktoreby sie do karánia nie ściągáły / mogłbyś tu podobno rozumieć / że to są rzeczy sobie przećiwne / bo iáko kto ma sądźić kiedy sądu nie zágáiey? Wszákże to ták rozumieć będźiesz / yż w ten czás nie potrzebá wszytkich do Sądu należących obsyłáć / áby służby Bożey nie omieszkiwali / ále przedsie te ktorzy spráwę máią † y z Láwnikámi † ktorzy obecnie przy nim będą może sądźić. Acżkolwiek też w święto przysięgáć żaden nie powinien / wszákże ieźliby pozwány był gotow / á chćiał záráżem przysięgáć powinien Actor słucháć / á to wszytko zostáie ná woley Sędźiego y pozwánego † ále nie ná Actorowey. † Támże glo.

Jáko pokoy w dni święte / y od Sądu wolne ma być záchowan / tákże y wiele dni w káżdym tegodniu iest wolnych. Masz wyżey w słowie Pokoy.

Syn.

Jeźliby Syn zá żywotá Oycowskiego poiął żone

sobie w rodzáiu rowną / y miałby z nią potomstwo / á w tymby vmarł niebywszy z dźiedźictwá y dobr oyczystych odpráwiony / tedy dźieći iego po śmierći Dźiádowey / wespołek z Stryimi y Ciotkámi spadek biorą † ták yż ile ich kolwiek iest / iedne tylko cząstkę wezmą. ✠ Ale sie to práwo ná Wnuki z Corek vrodzone nie ściąga ✠ áby mieli z ciotkámi Bábizne álbo Dźiádowiznę rowno bráć. ✠ Spec. Saxon. lib. j. art. v. tex.

A yz ták dźieći Synowe ćześć Oycá swego po Dźiádu biorą / to ćzyni moc / y władza Oycowska / ktory syn vmárł / á ná mieyscu swym wtey że mocy / wdomu dźiádowym dźieći swe zostáwił. A tuby podobno kto spytał / iezliby Syn Rycerskikgo stanu będąc / chłopowne poiął / będąli dźieci iego † iemu rowne / y † po nim dźiedźićzyli w Dźiádowiźnie ćzyli nie ? Odpowieß / że będą według pospolitego / ále nie według Lennego práwá. Wßákże też tu text żadney wzmiánki o Lennym prawie nie ćzyni / ále zgołá do spadku przypußćza by iedno był w rodzáiu rowny / álbo w tymże stanie spłodzony / to iest / áby Zoná niebyłá niewolnicą / ále wolną.

Przećiwko temu co text mowi / áby wnukowie / z corek do dźiádowizny / nieták dobre práwo mieli / iáko wnukowie od synow / iest Artikuł iiij. lib. i. gdźie mowi yż káżdy ktory sie dowiedźie być wrownym stopniu / rowno tez do dźiedźictwá przychodźi. (Oćzy wyżey wsłowie krewność). Nato niektorzy ták odpowiedáią / yż tám mowi o potomkách pobocznych á tu o tych ktorzy w prostey liniey ná doł idą. Możeß też to y ták rozumieć / yż wnukowie z corek działu po dźiádu niebiorą / poki tego niewnioſą co mátká ich wniosłá. Albo też będźieß rozumiał / á máło nie lepiey yż tá ćześć Artikułu rozumie sie o białychgłowách Szwábskich / ktore v Sáxonow wydźiedźićzono z tey przyćzyny / yż byli Szwábowie Sáxonom Zony pogwałćili / záćzym niemogli rozeznáć / ieźli one dźieći ich / ćzyli Szwábskie były / y dlatego ich dźiedźictwá oddálili. Albo też rzećzeß / yż to ták bywáło według stárych praw / bo tàm krewni po miećzu agnati, lepße práwo do dźiedźictwá mieli / niż krewni po wrzećienie / cognati. wßákże to práwo potym odrzucono (y tymi słowy popráwiono: Jeden porządek kłádźiemy we wßytkich Wnukách y Práwnukách niechcąc wtey mierze białeygłowy od mężćzyzny dźielić / y práwá iey vmnieyßáć / gdyż áni sam mężćzyzná / áni sámá Białagłowá wpłodzeniu potomstwá dosyć ćzynić niemoże. Ale iáko oboie Pan Bog do rodzenia płodu sposobił / ták też y my rowność obiemá záchowuiemy). Támże glo.

S.S.lib: i. ar xiij. lib. ij. arti: xix.

S.S. lib. j. ar xviij. et art: xxx.

S.S. lib i. arti: xvij.

Jeźli Syn przedánie Oycowskie trzymáć powinien. Maß wyżey wsłowie Obietnicá.

Jeźliby Oćiec Synowi swemu ßáty / konie / álbo

zbroie dárował / w ten ćzás kiedy to vćzynić / y Syn tego vżywáć mogł tedy ták dárowánych rzećzy on Syn po śmierći Oycowskiey zbráćią dźielić niepowinien. Specu: Saxo: lib: i. arti: x. Tex. O ćzym też wyżey wsłowie Brát. I. M. ar. lvij.

A tu masz wiedzieć / yż áczkolwiek wszystkie dobrá / ktorych dźieći będąc wmocy Oycá swego nábywáią / Oycu przychodzą / ták yż zniemi czynić może co chce. Wszákże przedsię náyduią się dobrá śiedmiorákie / ktorych gdy Syn nábędźie / áni ich z bráćią dźielić powinien / áni Oycu należą. Naprzod cokolwiek Oćiec synowi / szat / koni / etc. da / iáko tu w texćie stoiey / tego áni dźiećiom Oycowskim / áni Pánu iego wráćáć niepowinien / choćby mu też wrodzáiu rowny nie był / to iest / ieżliby on był niewolnikiem / á dźieći wolne † álbo tylko przyrodzone / choć nie w małżeństwie vrodzone † y choćby to Oyczym pásierbowi swemu dárował. Drugie dobrá / ktorych do dźiáłu kłáść syn niepowinien / są te ktore z Zoną weźmie. Trzećie / to czegokolwiek ná woynie dostánie / álbo ná Rycerstwie wysłuży / † tákże czegokolwiek / bądź ná źiemi / bądź ná wodźie dostánie / czegoby był bez własney pracey swey ináczey dostáć niemogł †. Czwarte / kiedy czego znáuk swych iáko z Misterstwá / álbo z Doctorstwá / álbo z Rzeźnictwá nábędźie. Piąte / kiedy syn z Oycem rowno dźiedźiczny iáki spadek wezmą. Szoste / kiedy kto synowi co dáruie tym sposobem / áby Oćiec do tego nic niemiał. Siodme / ieżliby Oycá zpewny y słuszny przyczyny dobr osądzono (iáko gdyby máiąc z żoną swą dźieći / potym inszą poiął krewną swoie / ktorey poiąć niemogł / tedy dźieći pierwszey żony nie powinni dobr oyczystych z dźiećmi wtorey żony dźielić / gdy tego dowiodą yż ią nieprzystoynie poiął. Tych tedy dobr śiedmiorákich Syn / áni rodźicom oddáwáć / áni z drugimi potomkámi dźielić niepowinien choćby też od oycá niebył wyposáżony. Do ktorych też y to przyłączysz / czegokolwiek Syn z ksiąg ktorych mu Oćiec nákupił / nábędźie. Támże glo.

I.Mar xcvi S.S.lib: i. art: xij.

O śiedmorákiey władzy oycowskiey przećiwko dźiećiom. Masz wyżey w słowie Oćiec.

Syn niepowinien odpowiedáć zá Oycá zmárłego ieżli kiedy krzywdę albo gwałt iáki vczynił. Specu: Saxo: lib: ij. arti: xvij. Tex.

Co ábyś tym snádniey zrozumiał / będźiesz wiedźiał / yż skargi iedne są wieczne drugie doczesne. Doczesne są / ktore wespołek z persona oskárżona niszczeią / y vstáią. Wieczne są / ktore się y nápotomki rozćiągáią. A tu o tym co ten Artikuł w texćie wspomina / náyduią się rozmáite y sobie przećiwne práwá / miedzy ktorymi iedne chcą / áby spráwá Oycowska y ná syná się śćiągáłá. Drugie záś przećiwko temu mowią / że to być niemoże. O pierwszym / yż spráwá oycowská ná potomká wpada / iest práwo Cesárskie / ktore mowi: Ilekroć potomek o oszukánie zmárłego / obwinion będźie / tyle rázow práwá przećiwko niemu dopuszczamy

oto coby przynim było. Ná drugim zás mieyscu też mowi/ yż potomek w tym práwie / y w tey mocy zostáie / iáko był zmárły. A dáley mowi/ yż dziedzictwo nic innego nie iest/ iedno wstępek we wszystko práwo / ktore zmárły czásu śmierci swey miał. Stąd sie znáczey yż iezli potomek dostępuie wszystkiego práwá oycá swego / słusznie też ma zań odpowiedáć o występki. Przećiwko temu zás są też niektore práwá / do ktorych Artykuł ninieyszy przystawiáiąc / zgołá mowi / yż syn zá Oycá zmárłego odpowiedáć niepowinien. Do porownánia tedy tey przećiwnośći będźiesz wiedźiał / yż skárgá álbo obwinienie czworákim sposobem pospolićie bywa. Iedná sie poczyna za żywotá Oycowskiego / á śćiąga sie do krwáwego karánia / á tám syn zá Oycá odpowiedáć niepowinien. Druga wiec bywa po śmierći Oycowskiey / ktora sie też śćiąga ná gárdło/ álbo ná zdrowie przez występek Oycowski /á tám też Syn niepowinien odpowiedáć / dlatego/ yż syn niepráwośći Oycowskich/ áni Ociec synowych nie nośi. Bo kto zgrzeszył ten ma vmrzeć. Trzećia skárgá bywa o krzywdy/ktore zelżywośćią zową/ o ktore też syn odpowiedáć niepowinien/dlatego/yż też w tákich rzeczách y synowi żaden niepowinien odpowiedáć / iezliby o to práwem czynić chćiał po śmierći Oycá swego. Czwarta skárgá bywa o to/ gdyby Ociec zá żywotá swego szkodę komu vczynił złodźieystwem / łupiestwem / álbo iákim innym łotrostwem / tedy o to potomek powinien odpowiedáć / iezliby sie przez to stał bogatszym/ álbo iezliby z tąd co do dźiedźictwá przybyło: tákże iezliby Oćiec zá żywotá o to oskárżon był. Toż też rozumiey gdy idźie o szkodę álbo o zelżywość/á Oycuby zá żywotá o to winę dano/y spráwáby sie Sądownie záczełá/tedy o to potomek odpowiedáć powinien /ták dálece iezliby to do pieniężny nagrody przyszło/ ináczey nic. Stąd tedy/y ná owo práwo odpowiesz/ ktore sie wyżey wspomniáło/ yż tylekroć przećiwko potomkowi práwę czynić może/ ilekroć o oszukánie przodká swe° obwinion będźie/yż sie ták rozumieć ma/ gdy kto żáluie o oszukánie zmárłego ktoregoby potomkowi co przybyło/ bo tám słusznie powinien z wźiętego pożytku odpowiedáć / gdyż sie z szkodą drugiego żaden bogáćić niema. Támże glo.

S.S.lib. j. art. vi.

S.S.lib.iij. arti: xxxi.

S.S.lib i. arti: vj.

O występek obráżenia Máiestatu y Synowie występnego bywáią karáni / ktory ácźkolwiek gárdłá nietráca / wszákże bezecnymi sie stáią/ y spadku niebiorą / áczkolwiek cząstki Máćierzystey mogą dochodźić. Specu: Saxo: lib: ij. arti: Lxxi. glo.

Syn zá Oycá iáko y kiedy długi płáćić powinien. Masz wyżey w słowie Dług.

Przyczyny z ktorych Syn od Oycá może być wydźiedźiczon. Masz niżey w słowie Wydźiedźiczenie.

Zadna

Zadna białagłowá syná swego zástapić/ álbo go od Sadu wyiąć (o dług álbo) o występek niemoże. Iure Municip: ártic: xciiij. Tex.

To dlatego / yż białagłowa według prawá opiekunem być niemoże. Támże glo. Pátrz wiecey w słowiech Brát. Dźiećie / Dźiedzic. Oćiec wyposażony.

Szalony.

I.M. ar. xxxviij. S. S. lib:ij. ar.Lxv. Szalonych y bezrozumnych ludźi/ niegodźi sienágárdło / áni ná strácenie członká Sadźić / ále ieżliby szkode iáką vczynili / te dozorce y opiekunowie iego nágrodźić powinni. Specu: Saxo: lib: iij. arti: iij. Tex.

Iáko Szalonemu y vtrátnemu dozorce máią być przydawáni / Masz niżey w słowie Vtrátny. Iż też Szalony zelżyć nikogo niemoże. Masz wyżey w słowie Sługá.

S.S.lib: i. art: xij. S. S. lib: ij ar. lxv. To dlatego/yż Decret przećiwko Szalonemu/álbo temu ktoremu száfunek dobr iego zábroniony iest/nic nieważy. A tu by mogł kto rozumieć/ yż tu przedsie szalony bedźie skaran / bo mu w nagrode szkody dobrá wezmą. Ná co ty odpowiesz / yż to właśnie karániem zową / kiedy kogo ná ćiele álbo ná członku karzą / ále kiedy ná pieniądzách to niewłasnie karániem / ále winą zową. (A poniewasz karánie tylko ná ćiele bywa: á oni ná ćiele nic niećierpią / przeto nie karáni ale winowáni bywáią.) Albo też rzeczesz yż opiekunowie (tákową wine) z swego własnego záS. S.lib: ij. art: xxxviij płáćić powinni / iáko tu w texćie stoiey / dlatego / yż był powinien szalonego strzedz / áby komu szkody nie vczynił / czego ieżli zániedbał / słusznie to nágrodźić powinien.

(Mogłby też tu kto spytáć poniewasz ták opiekun szkode zá szalonego nágrádzáć powinien/czemuby miał być więźieniu chowan? Odpowiesz yż to zátrzymánie dźiecie sie nawlecy ztey przyczyny. Naprzod/z V rzedu y z władzey Sadowey / wszákże niema być wiązan /áni bit / áni w okowách chowan /ále ma być zámknion / y potrzeby mu máią być dawáne áby możono rozeznáć / ieżli sie złość do vczynku przymieszáłá / bo ieżliby ták było / ma być według występku karan. Ale ieżliby to z szczerego szaleństwá vczynił / ma być ná wieczne czásy zámknion / álbo gdźie odesłan/áby sie potym ći ktorym szkode czynił/nánim nie mśćili.) Támże glo.

Szkodá.

Szkode káżdy nágrodźić powińien/ktora śie z iego niedbálstwá ſtánie ✠ bądź przez ogień / bądź przez wode/ktoryby wkoláno nád źiemią nie opátrzył. † Specu.Saxon.lib. ij. artic.xxxviij. Tex.

Mogłby tu kto ſpytáć / gdyby w Krákowie byłá táka vſtawá/áby ten nagrode przepadał/ ktory drugiemu przyczyne do ßkody da. W tymby A. Krákowiánin był wińien B. Wrocłáwiáninowi ſto złotych / ktorychby mu zápłáćić niechćiał/ záczymby B. nie iákiego. D. Krákowiánińá przez Wrocław iádącego zdárł / możeli tu on złupiony D. mocą vſtáwy Krákowſkiey práwem czynić przećiwko. A. o ßkode? Odpowieß / yż A. ktory był wińien dług / nie powińien Sąśiádowi D.złupionemu według práwá ßkody nágrádzáć/dlatego/yż on złupiony przećiwko temu/ktory go złupił może práwem czynić/y czwoŕákiey nagrody / álbo przywrocenia dochodźić. A poniewaß przećiwko tám temu zdrowe práwo ma: przeto ſłußnie przećiwko. A dłużnikowi práwem czynić nie może / gdyż śie do tego áni rzeczą/áni ſkutkiem/áni przyzwoleniem nie przymießał.

Jeżliby też nieprzyiáćiel twoy/ktoremuś Oycá zábił/dom twoy zápalił / przy ktorymby y moy zgorzał / tedyś mi nic niewińien (według Spekulatorá.) O czym też Duchowne práwo ták mowi : Jeżliby zá twoią winą ßkodá iáka álbo krzywdá śie ſtáłá/tákże ieżlibyś tym ktorzy ią czynili pomoc iáką dawał/ álbo żeby śie to z iákiey nieumieietnośći álbo niedbáłośći twoiey ſtáło / powinieneś według práwá zá to dośyć czynić/á nie wymowi ćie niewiádomość ieżliś był powińien wiedźieć/yż śie z twoiey ſpráwy krzywdá álbo ßkodá ſtać mogłá. Do czego maß wiedźieć/yż śie ßkodá troiáko ſtawa. S.S,lib.iij. art.xlv. Naprzod ieden drugiego ßkodźi dobrowolnie/y dla pożytku ſwego / iáko ten ktory drugiemu co weźmie/álbo vkrádnie. O to ieżliby Ciuiliter ſkárżono/ powińien obwiniony zápłáćić z winą y emendą. S.S.lib.iij. art.xlvij. A gdźieby criminaliter przećiwko niemu poſtąpiono / poydźie mu o gárdło. S.S.lib. ij. art.xiij. Powtore czyni też wiec ßkode ieden drugiemu / choć vmyślnie / ále przedśie nie dla pożytku/ iáko gdy kto komu bydle zábije / álbo ochromi tedy go powińien zápłáćić według opiſanego Wargeltu. Po trzećie/ſtáie śie wiec ßkodá y z niechceńia/ y bez pożytku / á táki gárdłá nieprzepada. O czym tu w tercie mowi. S.S.lib.iij. art. xl. W ktorym yż też y niedbálſtwo wſpomina/ to ták

rozumieć masz / kiedy kto zániedba / y nieopátrzy rzeczy ktorą opátrzyć powinien: á iest to wielki wystepek/ bo niedbáłość iest powodem wszelakiey szkody y winy/ bo gdyby kiedy káżdy przystoynie opátrowáł/ to co opátrowáć má/ nie przychodziłby do szkody. Rozumiey tedy że tu nie o tákim niedbálstwie w texćie mowi / ktoreby z takiey nikczemnośći pochodziło / ále o tákim/ ktore sie nád wolą y nie vmyślnie dźieie. Co wszystko potrzebá áby káżdy miał na báczności / iezli chce dobrze wszystkie mieysca zrozumieć / ktore w nászym práwie o Wargelćie / y o nagrodách mowią. Támże glo.

S. S.lib.ij. art. Lxij. I.M. arti. cxx.iij.

Jeżliby czy kolwiek pies/ wieprz ✠ niedźwiedź/ Koń ✠ byk/ álbo iakiekolwiek inne zwierze/ człowieká/ álbo czyie bydle zábiło / álbo ochromiło / powinien szkode według opisanego Wargeltu záplaćić álbo według tego záczby stáło nagrode vczynić / á to ieżliby ono źwierze potym do śiebie przyiał/ wiedząc że szkode vczyniło. Ale ieżliby ie wygnał / á wiecey go nie karmił / áni poił / tedy nie bedźie tey szkody winien/ á vszkodzoney ono źwierze w szkodźie weżmie/ iezli bedźie chćiał. Zwierze też z wystepku swego żadney winy Sedźiemu nie przepada. Gdźieby też Koń/ álbo bydle iákie bedąc pod strażą/ sługi álbo czeládniká / szkode iaką vczyniło / tedy ią on sługá ktoremu ie było w straż poruczono / nagrodźić powinien / ktory ieżliby vćiekł / á woz y z końmi/ álbo z wołmi ná świeżym y iásnym vczynkuby záieto z świádkámi/ tedy Pan onych Koni álbo wołow szkode one zupełnie nágrodźić bedźie powinien: ieżliby sie práwem obronić niemogł/ ták dálece/ iákoby sie szácunek onych Koni/ álbo wołow zátrzymánych y wozu wynośił / álbo tego wszytkiego odstąpić muśi / á obrázony to wszytko w szkodźie swey weżmie. Jeżliby też kto zboże Sąśiedzkie z świniámi/ álbo gesiámi ktoreby snádnie záiete być nie mogły / pásł: ieżliby ie w tym pśi pokąsáli/ álbo po záiadáli / przy nim szkodá zostánie ktorey mu nikt nágrádzáć nie powinien. Spec.Saxon. lib.ij. art.xl.tex.

Do tego áby sie szkodá stáłá potrzebá tego / áby ten ktory ią czyni przyczyne do niey dał / y tego też / áby skutkiem sámym szkode vczynił: przeto yż sie szkodá bez winy dźiać nie może/ áni dźiećí/ áni száleni/ szkody nie mogą być winni / ieżliby rozsądku álbo rozmysłu niemiał: ále ieżliby był rozumny / tedy winien. Tákże też nie bywa winien kto w obrońie szkode vczyni/ ieżliby z miáry nie wykroczył/ bo inácżey poydźie/ ieżliby wystąpił/ gdyż ten tylko bez winy bywa/ ktory czyni to czego mu práwo pozwala

Szkodá tedy nic innego nie ieſt / iedno vßczerbienie / álbo viecie máiętnośći. A o ßkodę przez bydłę vczynioną / może práwem czynić przećiwko Pánu onego bydlęćiá / y przećiwko temu ktory ſię do tego przyznał / yż bydlę iego włáſne ieſt choćby nie iego było. Tákże też może czynić przećiwko dźiedźicom y wßelákim potomkom / y tym ktorzyby choć niewłaſnie dźiedźicámi álbo Pány byli / in quaſi hæredes, & quaſi quoslibet Dominos, á może ßácunku oney ßkody dochodźić. Wßákże gdy kto bydlę álbo źwierzę / ktore ßkodę vczyniło / wyda / bywa wolen: á to iezli ſię to ſtáło bez winy / y poßczwánia czyiegokolwiek / tákże kiedy beſtia iáka nád zwyczay y nád przyrodzenie ſwe ßkodę vczyni / bo ináczey może poſtępić przećiwko temu / ktory dał do ßkody przyczynę. O co może żáłowáć / ták ná tego ktory ßkodę vczynił / iáko y ná tego ktory do niey pomagał / y ná tego ktory roſkazał ßkodę vczynić. A tu ow ktory z roſkazánia ßkodę czyni / bywa wymowion / iezli mu on ktory roſkazował mogł roſkázáć / to ieſt / iezliby Pánem álbo Oycem iego był / ktoregoby oprocz rzeczy hániebnych ſłucháć był powinien: ále iezli tey władzey niemiał / áby mu mogł roſkázáć / tedy obadwá będą winni. Ponieważ tedy ßkodá ze trzech przyczyn ſię poſpolićie ſtawa / álbo vmyślnie / álbo z niechćenia / álbo kiedy Koń / álbo iákie inne bydlę bez woley tego czyie ieſt ßkodę vczyni. Przeto o tym oſtátnim Text Artykułu ninieyßego mowi / ktory nie tylko o bydlę / ále o wßelákich innych źwierzętách ßkodę czyniących rozumieć ſię ma. Przyczym maß wiedźieć / yż zwierzętá / álbo beſtye / iedne ſą dźikie / ktorych y pod ſtrażą páść álbo kármić niemoże / drugie ſą łáſkáwe y domowe / y przeto tu w texćie troiákie tylko beſtye wſpomina / dlatego / yż w troiákiey rozności poſpolićie wßelkie źwierzętá zwykły ßkodźić. Przez pſa rozumie wßelką beſtyą / ktora z ludźmi obcuie / á przedſię z przyrodzenia ßkodliwa ieſt. Woł záſię tákże y kiernoz / choć z przyrodzenia nie ſą ßkodliwe / wßákże czáſem álbo z głodu / álbo z gniewu mogą ßkodę vczynić / á iákimkolwiek ſpoſobem by ſię ßkodá przez nie ſtáłá / tedy iezli ich po ßkodźie Pan wyżenie / zoſtánie bez ßkody. Aczkolwiek przećiwko temu zdá ſię być práwo CEſárſkie / ktore mowi / yż powinien Pan bydlę ſwe oddáć vßkodzonemu / iezli chce bez ßkody zoſtáć. ✠ Jezli go tedy ten wyżenie / á więcey go nie chowa / iákoż go może komu oddáwáć? ✠ Ná to ták odpowieß / yż ſię to tám mieyſce nie ták rozumieć ma / áby beſtyą ktora ßkodę vczyniłá / miano vßkodzonemu w ręce oddáwáć / boby to żáłoſna byłá / gdyby komu w dom poſłano bydlę / ktore mu dźiecię zábiło / ále ſię ták rozumieć ma / że ma ono bydlę porzućić / á ow ktoremu ſię ßkodá ſtáłá / niech go weźmie iezli chce. S.S.lib. ij. art. lxij. I.M. art. cxxiij.

Maß też tu wiedźieć / yż kiedy kto chowa Lwá / Niedźwiedźiá / Máłpę / Koty morſkie / Lámpárty / inße tym podobne źwierzętá / miedzy kto-

re może też Wilká/Jelenia / tákże y wściekłego pſá policzyć / ná tákim mieyſcu/gdzie ludzie chodzić/álbo co opráwowáć zwykli/ á ſtáłáby ſie ßkodá iáka przez nie / powinien to nágrodzić opiſanym Wargeltem y wine Sedziemu przepádnie/á nie wymowi go to/ choćby po ßkodzie one beſtyą/precz wygnáć chćiał. Ale iezliby ſie co tákiego ſtáło ná tákim mieyſcu/gzieby ludzie niechodzili / á ßedłby tám kto/ y ßkode podiął/o ktoraby potym chćiał ſkárżyć/ tedy mu ow czyie zwierze ieſt może powiedzieć/yżeś tám żadney ſpráwy niemiał/ poćoś tám chodził? (álbo mu też y zádáć może/yż w dom iego złym vmysłem przyßedł.) Stąd tedy báczyć możeß / yż niektore beſtye / choć ſie przy człowieku báwią/ przedſie czáſem z przyrodzenia / álbo z głodu / álbo z gniewu ßkodliwe bywáią/drugie zás ſą dzikie/ktore z ludźmi nie obcują. Te yż z przyrodzenia ſą ßkodliwe / niema ich żaden chowáć.

Yż też w tercie nágrode wſpomina / według opiſanego Wargeltu/ to dla dwu rzeczy. Naprzod/iezliby domowe iákie zwierze/ yż z przyrodzenia táſkáwe / ßkode iáka vczyniło / tám ſłußnie iego Wargeltem ma być nágrodzona. A gdzieby Wargeltu opiſanego nie miáło / iáko ſą konie Rycerſkie/y inne tym podobne/ tám według ßácunku nagrodá ma być. Druga przyczyná/dla ktorey też tu Wargelt wſpomina/ ieſt tá: iezliby dzikie iákie zwierze/ o ktorych ſie iuż wyżey powiedziáło/ ßkode vczyniło. Tu niektorzy rozumieią/áby to práwo náße rożne było od práwá poſpolitego / bo tu mowi: áby tákowa ßkodá Wargeltem nágrodzoná być miáłá /á práwo Ceſarſkie ná iednym mieyſcu mowi / áby według ßácunku Sedziego: ná drugim zás / áby dwiemá ſty ßelągow ktore dzieſiec libr álbo grzywien czynią/miáłá być nágradzána. Na co ty bedzieß wiedział / yż tám te práwá nic ſie w tey mierze náßemu nie przećiwią/ bo y Sedzia ináczey nic ßázowáć niema/iedno iáko prawo opiſuie/záczym karánia/áni przyczyniáć/áni vymowáć nie może/ále ie zá káżdy wyſtepek ma ták vznáwáć/iáko go práwo/ w ktorym śiedzi/vczy. Tákże tez y tám to drugie mieyſce ktore 200. ßelągow miánuie/ nic ſie práwom náßym nie przećiwi / gdyż też poſpolity Wargelt chłopſki/według Sáſkiego práwá ieſt dzieſiec funtow/álbo grzywien.

S. S. lib. iij. art. xlv.

Słyßałeś też w tercie / yż z vczynku bydlecego Sedzia winy nie bierze/ to dlatego/ yż Sedzia ná mieyſcu Bożym śiedzi/ y winy nie bierze/tylko tám/gdzieby kto przeciwko Bogu wyſtąpił. A yż zwierze nie rozumne przećiwko Bogu nie grzeßy: przeto też winy nie przepada / á ktemu ponieważ rozumu niema / y gwałtu vczynkiem ſwym nieczini.

I. M. ar. liiij.

Mowi też text dosyć iáśnie / yż koń / álbo bydlę / gdyby pod strażą czeládniká / álbo woźnice będąc / ßkodę komu vczyniło / że ią ſtroż powinien nágrádzáć / á gdźieby ten vćiekł / tedy ow czyie bydło y woz / álbo ßkodę nágrodźić / álbo bydłá odſtąpić będźie powinien / co ieſt / iáśnie przećiwko niektorym nieukom ktorzy mowią / áby przedſię ow miał być oney ßkody winien / czyie konie álbo bydło będźie y czeſto ludźie do przyśięgi przymußáią / áby przyśięgáli iáko bydło nie ieſt ich własne. Co áby ſię niedźiáło / y áby ludźie do przyśiąg (czáſem nieſpráwiedliwych) przymußáni nie byli / ma Sędźia z pilnośćią przeſtrzegáć : bo gdźieby tego dopußczał / tedy y ſam ſtáie ſię krzywoprzyśięßcą. A dlatego / że przyśięże Bogu y práwu / álbo Pánu zwierzchnemu vczynioney dosyć nie czyni. A dlatego / yż oná przyśięgá iednáko ſię śćiąga ná Sędźię iáko y ná tego ktory przyśięga. Nádto / tákowy Sędźia ktory ludźie do przyśięgi przymußa / gorßy ieſt niż mężoboycá : bo mężoboycá tylko ćiáło / á ten duße zábija. S. S. lib: ij. ar: Lxij.

Jżeś też ná końcu textu / że zoſtáie bez ßkody / ieźliby pśi czyie bydło / ktorymby cudze zboże pásiono / ſkąſáli / tedy ſię to dlatego dźieie / yż kto ßkodę czyni / temu ią też może vczynić / á kto práwem gárdźi † y przećiwko niemu co vpornie czyni † ten ſobie práwá na pomoc bráć nie może / czego yż ſię ten dopußcza / przeto też ſłußnie ſkárżyć o ßkodę nie może. Támże glo.

O ßkodách przez bydło poczynionych / tákże ieźliby chłopi z iedney wśi drugim ßkodę poczynili / iáko máią być karáni. Maß wyżey w słowie Bydło. A wiecey o ßkodách przez dźikie zwierzętá vczynionych Maß nyżey w słowie Zwierzę.

Jeźli dwá Sąśiedźi domy ſwe o iedney śćienie mieli / á obawiánoby ſię / áby ſię ieden z nich nieobálił / tedy może Sąśiad przed Sędźim o to ná Sąśiádá ſkárżyć / y powinien go Sędźia vpomnieć / áby tę ßkodę opátrzył / álbo viśćił. Czego ieźliby vczynić niechćiał / tedy owego może według práwá do poſeſſyey w wieść / á choćby też Sąśiad o to nieſkárżył / ániby żądał / áby mu ßkodę vißczono / á w tymby ſię dom obálił / y ßkodę vczynił / tedy ią przedſię będźie nágrádzáć powinien / y Sąśiad weźmie ſobie (drzewo) co ná iego dworzec wpádło † ieźli ich ow tám zániecha. ✠ O czym też maß wyżey w słowie Budowánie. Spe: Sax: lib: ij. arti: xlix. glo.

Szkodę / ktora ſię ná dobrách náiętych ſtánie / kto odnośi / ieźli Pan / czy naiemnik. Maß wyżey w słowie Lenno. y w słowie Naiem.

Jáko tež wielką škodę kto práwem ʒynić može / tákže ieźli ią sobie iáko chce može ošácowáć. Maß wyżey w słowie Gwałt.

Szołtys.

Szołtys ma ná pierwßy Decret wydáć Burgrábi/

I.M.ar.xvi. et art: xviij y przeto Burgrábiá žadnego Sadu bez Szołtysá mieć niemože / tákže tež Szołtys bez iedenáśćie Láwnikow / žadnego Sadu w dźień Sadowy / y ná mieyscu Sadowym mieć niemože. Iur. Muni: arti:x. Tex.

Pátrz wiecey w słowiech Burgrábiá. Grábiá. Sad.

Szránki.

Kiedy kto chce drugiego sobie w rodzáiu rownego/

S.S.lib.i.ar. xviij.& art: Lxiij w ßránki wyzwáć / ten naprzod ma žadáć Sedźiego przez Decret / áby mogł winowáyce swego/ álbo gwałtowniká pokoiu/ ktorego tám widźi poieymáć/álbo náiśćć/co gdy mu nákazano bedźie/ tedy ma pytáć iáko sie go ma iąć / áby to pomocno było práwu iego? Skaža že to ma vczynić kásztáwie dwiemá pálcami zá wierzch sukniе iego / álbo zá kołnierz. Dáley ma pytáć / ieźliby był vporny y przećiwny á niedał sie ták iąć / záczymby sie go gdźie indźiey viąć trafiło / áč ten vpor niema práwu iego ßkodźić? Skaža/že to iemu ma ßkodźić/ á ták poieyma zá wierzch sukniе/dwiemá pálcy / iáko wyżey stoiey.

A gdy go ták poieymaia/y zá sie go przez Decret z pozwoleniem Sadowym z rąk puśći / tedy ma obiáśnić/dlaczego poieymał/y co nań žáłuie/á to može zárázem/ álbo rozmowiwßy sie vczynić.

Naprzod tedy powinien nań žáłowáć o to/že pokoy przećiwko niemu zgwałćił † pod mieyskim práwem ná tákim mieyscu / ná ktorym on pokoy miał był záchowáć † ná Krolewski drodze /álbo we wśi /álbo gdźie by sie to kolwiek stáło. Ma tež nań žáłowáć / yže go vbił / zránił/ czego chce dowieść / á támže ma rány / álbo ieźliby były zágoione / tedy blizny vkázáć. Po trzećie ma nań žáłowáć / že go z dobr iego złupił / ták / že oto słußnie káždy w Szránki wyzwáć može. O te trzy krzywdy ma pospołu skárżyć / bo ieźliby w ktorey žałobie swey zámilczał / tedy Szránki tráći. Dáley ießcze ma nań žáłowáć / žem go

tám ocży-

cám oczywiście widział/y nániim gwałtu wołał/cżegom gotow dowieść ludźmi/ ktorzy wołánie słyszeli: wszákże ieżli się sam do tego zna/ dobrze/ ieżli się nie zna/ ia go chce pokonáć tákim práwem/iákie mi przez Láwniki nákazáne będzie. Zátym obwiniony ma naprzod żadáć gwaru/ álbo istoty po stronie Powodney/ co Powod támże záraźem vczynić ma. A przed gwarem może káżdy skargi swey popráwić iáko chce. Po gwarze obżáłowány ma niewinność swoie wywodźić w tym o co mu winę dano.) A potym ma Powod pytáć ná práwie iáko ma być to okazánie niewinnośći/ poniewasz go chce pokonáć sam przez się/ álbo przez szermierzá swego.) skáżą/ że ma okázáć niewinność swą páweżą/ y mieczem. A ieżliby sam dla chromoty ktorego członká niemogł do boiu wstąpić/ á przysięgąby tego dowiodł/tedy opiekuná álbo szermierzá może sobie dostáć/ do tey spráwy.

Káżdy człowiek może podlieyszemu w rodźie/ niż sam Szránkow odmowić/ ále podlieyszy lepszemu niemoże.† A ieżliby też lepszy podlieyszego w szránki wyzwał/ tedy mu się potym lepszośćią rodzáiu wybić niemoże.✠

Może też káżdy † zupełnego práwá człowiek † szránkow odmowić ieżliby go po południu wyzwáno/ wyiąwszyby się przed południem spráwá záczełá. Obżáłowánemu/ ieżliby tego potrzebował Sędźia ma vżyczyć páwezy y miecżá. Może też Szránkow obmowić/ ieżliby ći ktorzyby się bić mieli/ krewnymi sobie byli/ á tegoby przysięgą (sámośiodm) dowiodł/ że sobie są ták krewni/ że według práwá przećiwko sobie w Szránki wstąpić niemogą. Sędźia też ma mieć przy káżdym z tych/ ktorzy się być máią dwu widzow ktorzyby tego doyrzeli/ áby się według zwyczáiu do bitwy gotowáli.

Skory y płotná mogą ná się wdźiáć co chcą/ by iedno czołá álbo głowy/ y nogi nie zákryte były. Rękáwice proste ćienkie máią mieć ná rękach/ káżdy goły miecz w ręku/ á drugi álbo ile ich miedzy sobą postánowią/ do boku przypásáć ma. Puklerze álbo rodelle drewniáne skorą powleczone máią mieć/ wszákże w nich grod zeláżny w pośrodku być może. Ná wierzch máią oblec suknie/ v ktorychby były rękawy połokćie. Sędźia ma nákázáć ná rynku pokoy/ áby im żaden nieprzeszkadzał pod gárdłem. Káżdemu też znich ma przydáć iednego/ ktoryby drzewo iego niosł/ á ći żadnemu znich przeszkádzáć niemáią/wyiąwszyby ktory padł álbo był ránion/á o drzewo prośił/tedy dopiero on ktory ie drzewo nieśie ma ie dozwoleniem Sędźiego miedzy nie záłożyć. Po nákazániu pokoiu/ máią obá prośić o wolny rynek álbo plác/ co im Sędźia nákazáć ma. Zakowki z pochech zdiáć máią/ wyiąwszy by im tego Sędźia pozwolił.

Do Sedźiego máią przydź gotowi / y vbráni / á tám przyśiądź / Powod że ſkárgą iego ſpráwiedliwa / á obżałowány że nie winien áby ie ták Pan Bog wſpomogł w oney bitwie.

Błąſk słoneczny ma im być rozdźielony iednáko / kiedy do śiebie napierwey poyda. Jeźli Powod zwyćięży / tedy obwiniony iáko iuż pokonány / ma być przez Decret Sądowy ſądzon. A ieźli obżałowány wygra / tedy mu Powod nagrodę / á Sedźiemu winę przepada. Powod ma pierwey ná plác przydź / á ieźliby obwiniony nierychło przychodźił / tedy ma Sedźia poń dwu Láwnikow do domu / w ktorym śię gotuie posłáć / á tám go ma woźny przywołáć po pierwsze / po wtore / po trzećie. A ieźli zá trzećim przyzwoleniem nieprzydźie / tedy Powod wſtawszy / ma przećiwko wiátrowi dwá rázy mieczem / á trzeći raz sztychem vderzyć / y ták go zwyćięży w tym co go obwinił / a Sedźia go też ma / iáko zwyćiężonego ná vpad ſkázáć. Spe: Sax: lib: i. arti: Lxiij. Iur. Municip: arti: xxxv. Tex.

Do wykłádu Artikułu ninieyszego / masz wiedźieć / że w szránki wyzwáć nic innego nie ieſt / iedno gdy ieden drugiego práwnie wyzwie ná rękę / ku oszukániu ſpráwiedliwośći / máiąc tę nádźieię / że mu śię tym zápomocą ſpráwiedliwośći szkodá iego nágrodźi.

Mogłby tu kto ſpytáć / ieźli Szránki według Boſkiego práwá mogą być / czyli nie? Abowiemby kto mogł rzec: że nie ſą według práwá / y tegoby ták dowodźił. Naprzod / czegokolwiek práwo Duchowne / y świete piſmo zákázuie / zá grzech to bywa poczytano. Ale tákowey bitwy zákázuie práwo Duchowne / y świete piſmo / przeto też ma być zá grzech poczytano. To yż wszyſtko grzech / czego Duchowne práwo y świete piſmo zákázuie / iáſna ieſt. A yż tey bitwy świete piſmo / y práwo Duchowne zábrania / ácz tego doſyć w świetym piśmie y w práwie Duchownym / ále y to iedno / że tá bitwá nie pochodźi z inszego vmyſłu / iedno z gniewu / y z prágnienia pomſty / czego Pan Bog wszyſtkiego zákázuie (á ktemu gniew / ták winne zábiia / iáko y niewinne)

Po wtore / Szranki nie máią być dopuszczone / dlatego / yż ſą z grzechem / á grzechu ćierpieć nie mamy / że Szránki z grzechem przychodzą / ſtąd śię znáczy: Iż kto w Szránkách chce bliźniemu / y według wiáry Krześćiáńſkiey brátu ſwemu szkodźić / ten pychą grzeszy †. Co ſtąd báczyć możesz / że chlubę / y wyſoką myśl w ſobie ma / ktora śię ow chce ſam wywyszyć / á drugiego ſtłumić. A kto ták w pysze przećiwniká ſwego zwyćięży / ten czyni przećiw przykazániu Páńſkiemu / ktore roſkázuie / czego kto ſam nierad odnośi / áby tego drugiemu nie czynił. Nád-

yż wyzwánie w Szranki bez grzechu nie iest/y stąd bacżyć możesz: Rze to wszytko ze złey/ y hárdey myśli pochodzi/ iáko gdy kogo obwinią o iáki vcżynek ktory vcżynił/á on się chce Szránkámi/álbo ostrą gońbą wywodźić/á z oney dumy radby bliźniego swego vszkodźił. A ktoby z tákim vporē w Szránkách vmarł/by tego potym żałował/tákowy nie ma być ná cmyntarzu/ áni żadnym innym mieyscu świeconym pogrzebion. ✠ Po trzećie/Szránki nie máią być dlatego/ że tákowi Szermierze/bezecni są/ábowiem zábiiáią ludźie złym vmysłem. Po cżwarte/ Szránki są z grzechem/dlatego/ że są Duchownym práwem zákazáne. Po piąte/wszelkie wywody/ktoremi się kto przećiwko práwu wywodźi/ są niesłuszne. A kto się chce Szránkámi wywieść/ten cżyni przećiw práwu/przeto niesłusznie cżyni.

Przećiwko temu też zásię/że Szránki mogą być bez grzechu/ták może być powiedźiano: Kto cżyni to/ cżego práwo dopuszcża/ y co nie iest przećiwko práwu/słusznie to cżyni. Ale ten ktory Szránkow vżywa/ z dozwolenia práwnego to cżyni/przeto to słusznie cżyni. Abowiem boie ćielesne są figurą y znákiem boiow Duchownych. A ták poniewasz nie są zákazáne/ przeto też bez grzechu być mogą.

Zgadzáiąc tedy te z obudwu stron przećiwne sobie dowody. Masz wiedźieć/ że Szránki nic innego nie są/ iedno spráwá ktora się tocży miedzy dwiemá ktorzy obádwá práwo włásne zá sobą máią/y nim się bronią/ ták że obádwá zdádzą się być práwi/y dlate° káżdy z nich chce spráwiedliwośći swey bronić/ktorey iezliby nie bronił/zá winnegoby był mian. Nádto/Szránki álbo wyzwánie w Szránki/iest Wilkierz przećiwko práwu pospolitemu vcżyniony/ku okazániu spráwiedliwośći S.S lib. j. káżdego/zwłaszcżá kiedy z obu stron świádkow niemasz/ tedy pusżcżáią art. lxiij. spráwiedliwość swą ná ćiáłá swe/dufáiąc Bogu że się nád nimi smiłuie/ á prawdę obiáśni. Stąd się tedy znácży/ żeby szránki słusznie dopusżcżáne być miáły/ tám kiedy kto Spráwiedliwośći swey inácżey doidź niemoże/iákoż práwo tego dozwála. A tu iuż bácżyć możesz/iákobyś te wyżey opisane sobie przećiwne Argumentá/ y dowody vmiárkowáć miał. S.S.lib. j. art. xviij.

Ná pierwsze gdźie stoiey/że Szránki z gniewu y z prágnienia pomsty nád bliźnim swym/ pochodzą/ ták odpowiedźieć możesz. Ze Szránki iezliby z gniewu y z vmysłu pomsty od obudwu pochodziły/ nie byłyby bez grzechu. Gdyż Szránki/ o ktorych tu mowi/ iest spráwá miedzy dwiemá/ktorzy obádwá práwo/ y spráwiedliwość przedsię wziąć máią/zácżym rozmyślić się ná to obádwá dobrze máią. Jeźli się tedy obádwá dobrze rozmyślić máią/ tedyć obádwá máią się wiecey sądźić ná

ſpráwiedliwośći/nizli ná nieſpráwiedliwośći. A ták nie z gniewu poydzie oná ſpráwá / ále rozmyślnie káżdy práwo ſwe y ſpráwiedliwość wywodząc/ ćzego potym w Szránkách popráwi. A máią pierwey przyſiądź/ obádwá/ y powod/ y pozwány/ ten że nie winien/ á ow też/ że ſkárgá iego prawdziwa ieſt/ iáko w texćie ſtoiey. Na drugie gdźie mowi/ że Szránki z pychy pochodzą / y komu co niemiło / tego drugiemu ćzynić niema / ták też odpowiedźieć możeſz. Ieżliby tym vmyślem kto Szránki wypowiedźiał/ byłoby to z grzechem. Ale Szránki niemáią być tákowym vmyślem/ ále máią być dlatego / áby káżdy ſpráwiedliwość ſwą okazał / y niewinnośći ſwey bronił. Abowiem ſię to tráfia/ że kto vkrzywdźon będźie ✠ iáko gdyby kto zbit/ y złupion był ✠ á świádkow niema/ ktoremiby złoćzyńcę pokonał. A gdyby mu Szránkowego dowodu broniono/ tedyby złoćzyńcá w złośći ſwey vtwierdźon był / y potymby ſię o co gorſzego kuśił.

A yż káżdy ze dwu złych/ mnieyſze złe wybieráć ma. A kogo criminaliter obwinią / ten ma dwie złe ná ſię / iedno że ieźli ſię zezna/ gárdło tráći. Drugie/ ieźli záprzy (á ow go chce pokonáć/ iáko mu z práwá nákazáno będźie / záćzym mu Szránki przyſądzą) tedy ſię iuż muśi w Szránkách bić. Szránki tedy ſą mnieyſze złe / bo też ćzáſem y obwiniony w Szránkách wygrawa / y ieźli wygrá / tedy powod Sędźiemu winę/ y iemu nagrodę przepada: á ieźli przegra/ tedy nic więcey nie przepada/ iedno záſłużone karánie.

Mogłby tu kto rzec / że to nieſłuſzna / áby powod obwinionego Szránkámi pokonáć miał/ gdyż według práwá káżdy bliżſzy ſię odwieść/ nizby go kto pokonáć miał. Ná to ták odpowiedźieć możeſz/ że ſię to temu nie przećiwi/ bo tám práwo mowi/ ktoby kogo ſądownie obwinił/ ále tu ináćzey. Maſz tedy wiedźieć/ że ten ná kogo o trzy rzećzy/ w texćie Artykułu ninieyſzego opiſane / żáłuią / przećiwko káżdzy z nich ma ſamośiodm przyſiądź/ ieźliby tedy miał świádkow ośmnaśćie meżow / nie powinien ſię być w Szránkách / ále ieźliby ich mieć niemogł/ tedy ſię muśi być. Ná trzećie/ gdźie mowi/ że Szermierze bezecni ſą/ ták
S.S lib.j. art. xxxviij. odpowiedźieć możeſz/ że ſię to rozumie o tych / ktorzy ſię zá pieniądze zá kogo biją/ ále ći ktorzy ſię o ćześć y ſpráwiedliwość ſwą biją/ ſą dobrey ſławy. Ná ćzwarte/ gdźie mowi áby Szránki zakazáne były. Odpowiedź/ że áćzkolwiek ći zákazáne ſą/ wſzákże gdźieby komu o ćześć/ álbo o gárdło ſzło/ á niemogłby ſię temu / ktory go o ćześć obwinił/ ináćzey obronić według práwá/ tedy tám ſzránki máią mieyśce. Na piąte/ gdźie mowi że wſzytki wywody / ktoremi ſię kto przećiw práwu wywodźi/ nieſłuſzne ſą. Odpowiedź/ że ten ktory ſię w Szránkách broni/ nie ćzyni przećiwko práwu: Bo ináćzey ſpráwiedliwośći ſwey okázáć niemoże. A ták ſtąd báćzyć możeſz/ ponieważ tego práwo dozwala/ yż ten kto

Szránká-

Szránkámi ſpráwiedliwośći ſwey dowodźi / nie czyni przećiwko práwu/że Szránki z práwá ſłuſzne ſą/zwłaſzczá gdyż z tákiego vmyślu pochodzą/iáko wyżey ſtoiey. A ktemu tákowe Szránki ná práwie záſádzone/bez grzechu ſą. A ták iáko wyżey ſtoiey/tákowe Szránki máią/ mieyſce ktore ſie zá niewinnośćią dźieią gdy ſie obwiniony inaczey przećiwnikowi obronić niemoże. Ale gdyby Szránki pochodźiły z vporu/ z pychy/z gniewu/ tedy tákowe nieſłuſzne ſą/ y nie vććiwe/ y káżdy táki ieſt(bezecnym y) meżoboycą.

Mogłby tu kto ſpytáć. Ieżliby Kśiądz o złodźieyſtwo/ łupieſtwo/ zdrádę/ Fáłſz/wyłamánie y zgwałcenie Kośćiołá/ Meżoboyſtwo/álbo o inſze tym podobne wyſtępki / obwinion był / á onby ſie Szránkámi bronić chćiał/y iużby do tego przyſzło/żeby Szránki przyrzeczone/y záręczone były / mali temu Kśiądz doſyć czynić/ czyli nie? Odpowiedź że ſie żáden Kápłan do Szránkow ćiągnąć/áni go żaden w Szránki wyzywáć niema. Ale ieżliby ſie vpornie Szránkow podiął/ y záręczył/ tedy temu iuż muśi doſyć czynić / wyiąwſzy by był vłomny/álbo chromy na ktorym członku/dla ktorey chromoty by Szránkow odmowić mogł. Mogłby ieſzcze kto ſpytáć/gdyby Kśiądz w Szránki wyzwawſzy / zábił / ránił/ álbo ochromił kogo w oney bitwie/ ktora mu nie przyſtáłá/ y ktorey ſie miał wyſtrzegáć/ ieźli Kápłáńſtwo álbo Vrząd tráći? Odpowiedź. Ieżliby Kśiądz kogo w Szránki wyzwał/ álbo wyzwány Szránki przyobiecał/tedy ieźli bitwę bez Meżoboyſtwá/álbo ochromienia wygra/nie tráći Kápłáńſtwá/álbo Vrzędu/ále ſie z nim Biſkup łáſkáwie obyść ma. Ale iezliby w Szránkách zábił / álbo ochromił przećiwniká ſwego/ tedy Rłápáńſtwo tráći.

Wątpiłby podobno ieſzcze kto: Gdyby Kśiądz kogo o złodźieyſtwo álbo o łupieſtwo obwinił / á świádkámi by go pokonáć według práwá niemogł/obwinionyby ſie według praw y zwyczáiow źiemie oney do Szránkow ćiągnął/przećiwko ktoremuby Kśiądz doſtał Szermierzá/ktoryby obwinione° w Szránkách zábił/ieźli Kśiądz Kápłáńſtwo tráći czyli nie? ✠ Poniewaſz on był przyczyną Szránkow. ✠ Ná to ták odpowiedźieć możeſz/gdy Kśiądz kogo o złodźieyſtwo/ álb[o] łupieſtwo obwini / á świádkámi go pokonáć niemoże/ y do Szránkow Szermierzá zá pieniądze naymie/ktory obwinionego zwyćięży/y zábije/ tedy on Szermierz ſtáie ſie meżoboycą / á nie Kápłan/według práwá S.S lib. j. art. lxiij.
(ále Kśiądz Kápłáńſtwo tráći/wſzákże z nim może łáſkáwie poſtąpić.) Maſz też wiedźieć / kto chce drugiego w Szránki wyzwáć /trzy rzeczy ma mieć w ſobie. Pierwſza / áby to rozmyślnie / y zá pewnymi przyczynámi czynił. Druga/ áby to vczynił przed południem/bo ieźli po południu/tedy mu Szránkow może odmowić. Trzećia/áby w záłobie ſwey te trzy rzeczy położył/y o nie záłował / ktore tu ſą w Artykule

S.S.lib.j. art.xxxix. lxiij.

ninieyßym opiſane. Te Szránki / iáko ſie wyżey powiedziáło / iuż ſą odrzucone / ále miáſto nich náſtąpiłá przyſiegá ſiedm meżow/ktoremi powod obżáłowánego pokonywa/przeto o tym w práwie náßym ßeroko piſáć nie potrzebá.

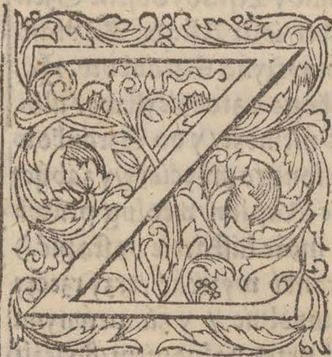
S.S lib.j.ar. xiij.

Maß tedy wiedzieć / że káżdy z Szránkámi obwiniony / bliżßy ſie odwieść ſamoſiodm/ niżby go Powod pokonáć miał : á to maß rozumieć/ gdyby kto według nowych vſtaw / ktore od Albrechtá CEſarzá vſtáwione ſą/ o złodzieſtwo álbo łupieſtwo obwinion był. (Rycerſkiego tedy ſtanu człowiek/może ſie obwinienia o łupieſtwo odwieść/ tákże y łupieżce pokonáć ſamotrzeć. Mießczánin ſamopiet. A proſty chłop ſamoſiodm. A ieżli ſie obwiniony odwieść świádectwem może/ tedy tego bliżßy.) Abowiem práwo przychylnieyße ieſt obwinionemu/ niżli Powodowi. Támże glo.

Kiedy komu przez Decret Szránki przyſądzą o rány/á będzie zwyciężony ręke tráci. A ieżli o zábicie idzie/ tedy gárdło tráci. Jáko ſie kto Szránkom broni/ ták też ma w Szránki wyzywáć. Jeżliby kto Szránki przyrzekł / álbo mu to Decretem było nákazáno w mieyſkim práwie/ o mord/ álbo o iáką inßą ſpráwe / o ktorąby człowieká niepodeyźrzánego obwinić niemogł/ y doſtałby ſobie Szermierzá przećiwko onemu ktorego wyzwał. Jeżli ten/ przećiwko komu Szránki ſkazano/dowiedzie według práwá / że ten ktory ſie z nim chce bić Szermierz ieſt / ábo ſie zá pieniądze bije / tedy mu Szránkow może odmowić á nie będzie ſie z nim bić powinien. Iur. Mu. art. Lxxxij. tex.

Teſtáment.

S.S.lib: i.ar. Lij.
S.S.lib. j. art. xxxj.

Aden Meżczyzná / áni żadna Białagłowá niemoże w chorobie z dobr ſwych nikomu nic dáć/nád trzy ßelągi/bez przyzwolenia potomkow. Tákże Zoná bez Meżowego przyzwolenia nikomu nic dáć niemoże. Iur Municip. artic. Lxv. tex.

Maß wiedzieć / że dar dwoiáki. Jeden ieſt dla boiáźni śmierći. Drugi/ ktory ſie ſtawa miedzy żywemi. Artykuł ninieyßy mowi o dárze / dla boiáźni śmierći. Abowiem ſie to tráfia/ yż kto w chorobie nie władnąc ſam ſobą/ áni będąc tákich śił / áby dobrá ſwe według práwá oddálić mogł / chce

dobra

dobrá ku oßukániu potomkow/ktorzy po nim onych dobr oczekáwáią/ oddálić / co yż ieſt przećiwko przyrodzonemu práwu / niemoże też być dopußczono. Abowiem kiedy kto co komu dáie / w ten czás kiedy tego ſam vżywáć niemoże / ten niedáie ſwego / ále dáie onych ktorzy ſą oczekawáiący po śmierći iego.

Mogłby kto przećiwko temu Artikułowi rzec / że to nie dobrze dla wielu przyczyn. Pierwßa / ieżliby ſię to práwo oſtáć miáło / áby żaden Mężczyzná/áni Białagłowá dobr ſwych w chorobie dáć niemogł / tedyby żaden Teſtámentu czynić niemogł / ále to byc niemoże / bo káżdemu wolno Teſtáment według woley ſwey czynić. Abowiem ſtoiey w práwie / że ieżliby potomek woley tego ktory Teſtánent czynił / niepełnił /tedy Biſkup ma pobráć wßyſtkę máietność / y vżywáć iey / ták długo á że dziedzic ſpełni wolą przodká ſwego / według Teſtámentu. A ták ieżli dziedzic powińien zmárłego wolą pełnić / tedyć też owemu wolno oddáć komu co chce. Wtora / żeby ſię oſtátnia wola / álbo Teſtáment káżdego wniwecz obrácáć muśiał / co też być niemoże. Bo według práwá oſtátnia wola káżdego pilnie ma być przeſtrzegána: Jáko kiedy kto ná miłośierne vczynki co odda/tedy to potomek wypełnić powińien: á ieżliby dziedzic niechćiał / tedy wykonywánie/álbo wypełńienie tákowego Teſtámentu Biſkupowi ſámemu należy. Trzećia / że káżdy z ſwym może czynić co chce / y co mu ſię podoba †. A to ieżli żyw zoſtánie/ tedy tego záſię vżywáć może: ále ieżli tym ſpoſobem był oddał/ áby ieżli żyw zoſtánie mogł tym czynić coby chćiał. Abowiem oſtátnia wola káżdego co nalepiey ma być przeſtrzegána†.

Przećiwko temuby też zás mogł powiedźieć / że według praw náßych / żaden w chorobie dobr ſwych oddalić niemoże więcey niż trzy ßelągi /álbo ták wiele/ co ręką gotowych pieniedzy ná łożu leżąc bez pomocy wźiąć y podáć może. Wßákże kiedy potomkowie ktorzy ſą oczekawáiący/ zezwolą / tedy z przyzwoleniem ich może káżdy dáć y dárowáć komu co chce by iedno zoſtáłá potomkom trzećia część dobr onych. Ná árgumentá tedy przećiwko temu wyżey wſpomniáne/ ták odpowiedźieć możeß. Ná pierwßą / gdźie mowi / żeby Teſtámentá nie były / gdyby to ták być miáło / odpowieß. Ze nie káżdemu dozwaláią Teſtámentu czynić wchorobie / á ktemu ieżli potomkowie nie zezwolą. To dlatego że ieżliby długi iákie były ießcze niezápłácone á dźiedźicby ná Teſtáment /y ná to coby komu w Teſtámenćie oddano zezwolił/ tedyby iuż zátym był powińien y Teſtámentowi doſyć czynić y płáćić. Ná wtorą odpowieß: że to / áby byłá oſtátnia wola káżdego ſpełniona / rzeczono o ludźiach wolnych w dobrách ſwych / ktorzy máiętnośći ſwey nikomu niezáwiedli / áni obowiązáli.

Ná trzećią / gdźie ſtoiey / że káżdy może z ſwym czynić co chce/tedy to maß rozumieć / kiedy to vczyni zá dobrego zdrowia / y zupełnego rozumu/ á yż tego on ktoremu co dano/dowiedźie śiedmią mężow vczcywych ktorzy przytym byli / á kiedy dowiedźie/tedy to będźie dźiedźic trzymáć powińien. A ták tedy kto chce co zdobr ſwych komu oddáć / tedy to ma vczynić zá dobrego zdrowia przybytnośći śiedmi mężow / ktorym wolą ſwą oznàimi / á przynich też y dźiedzicowi to opowie / á tákie oddánie będźie ważne/ y ći świádkowie wydádzą świádectwo o woley tego ktory Teſtáment vczyni/ ieżliby tego byłá potrzebá / pod pieczećią álbo Sędziego álbo ktorego człowieká ná Vrzędźie będącego. Tákowego zeznawánia Teſtámentowego niemoże być świádkiem Białagłowá / áni dźiedźic / áni głuchy / áni niemy/áni powołány / áni klęty / áni ten ktory práwo ſwe vtráćił/ álbo bezecny. A kiedy iuz ono świádectwo przez Sędźiego potwierdzono będźie / á on teſtator też poruczy exequutorom ßáfunek dobr ſwych/ mowiąc : że ia wam poruczam dobrá ſwe/ y chcę ábyśćie ták á ták nimi ßáfowáli /y to tám dáli/&c. ile dobr ſtáwáć będźie po śmierći moiey : á oni Opiekunowie też opiekę przymą / tedy ono wßyſtko powinni wypełnić / według woley Teſtatorá. A ták Artikuł ninieyßy ma być rozumian / że w chorobie żaden nic oddálić niemoże / ieźli tákiego poſtánowienia / álbo woley oſtátniey z przyzwoleniem potomkow nie vczyni. Támże glo.

S.S.lib: i. arti:viij.

Pátrz wiecey wyżey w ſłowie Dar / y w ſłowie Dobrá.

Towárzyſtwo.

Gdźieby brácia/álbo inßy ludźie dobrá mieli ſpolne y nierozdźielne / ktoreby poſługámi / pracámi / y koßtem ich były rozmnożone/tedy pożytek zyſk znich pochodzący wßyſtkim ſpolnie należy. Toż y o ßkodźie rozumiey. Spe: Sax: lib: i. arti: xij. Tex.

Jeżliby w towárzyſtwie / álbo w kontráktcie towárzyſtwá o zyſku y o ßkodźie nic oſobliwego miánowánego nie było / tám rowno y iednáko / ták o ßkodźie/iáko y o pożytku ma być rozumiano. Ale cokolwiekby o tym w contráktcie dołożnie miánowano / to ma być mocno trzymano. Abowiem Lwem towárzyſtwem to wiec zową / gdy ieden chce być pewien pożytku / ták áby drugi wßyſtkę ßkodę ćierpiał y przeto tákie towárzyſtwo niema być dopußczáne / gdyż contracti wßytkie niemáią być chrome. Przyczym maß wiedźieć / yż gdy ſie Brácia

miedzy ſobą dźiedźictwem / podźielą / tám káżdy ſobie kupczy / y ku pożytku/y ku ßkodźie. Ale ieżliby poſpołu z ſobą byli : tedy ieżli rzecz ieſt iáſna ſkąd pożytek vroſł / káżdey ſobie nábiwa / czego ieżliby dowieść niemogł / ma być rozumiano / yż on pożytek z dobr ſpolnych vroſł / zá czym ma być wßyſtkim ſpolny. A to rozumiey o bráciey miedzy ktorymi żadne towárzyſtwo niemoże być dowiedzione. Tákże też ma być ſpolny zyſk / ktory z ſpolnych pieniedzy vroście / á choćby o tym wątpliwie rozumiano / tedy przedſię ma być ſpolny. Ale gdźieby towárzyſtwá miedzi nimi dowiedźiono/ tám wßyſtko ſpolne ma być. Wßákże z dźiećmi y śierotámi tákowe towárzyſtwo ſtánowione być niemoże. Jeżliby też ieden z towárzyßow potáiemnie imienie iákie kupił ná ſię y ná potomki ſwe / tedy przedſię pożytki z onych dobr pochodzące / máią być ſpolne. Abowiem on towárzyß niemogł ſię ſpolnictwá potáiemnie wyrzec / ále to miał z wiádomośćią towárzyſzą vczynić.

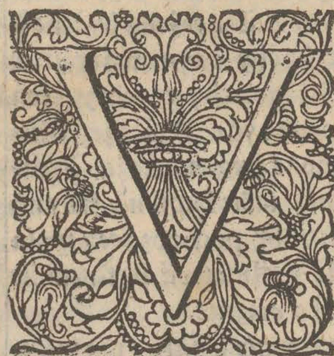
Towárzyſtwo tedy/ ieżliby ſię ſłußnie y przyſtoynie dźiáło / ma mieyſcą według práwá. Przyczym y to też wiedźieć będźieß/ yż towárzyſtwo koniec bierze / y rozchodźi ſię z pewnych przyczyn. Naprzod ieżliby ieden z towárzyßow vmárł / bądź przyrodzoną śmiercią/bądź práwną / iáko gdyby práwá ſwego przez Decret Sądowy nárußył / álbo żeby ſię w niewolą záprzedał / álbo żeby był precz wygnan /álbo ieżliby do Zakonu wſtąpił/bo ći według práwá zá vmárłych ſą poczytáni. Nádto / gdy towárzyßow wiele ieſt /á ieden miedzy nimi zginie / tám towárzyſtwo vſtawa. Tákże też / gdy vſtánie przyczyná /dla ktorey ſię byli ſtowárzyßyli / tám też y towárzyſtwo vſtáie. Nádto / ieżliby dobrá ktorego z towárzyßow zá iego wyſtępkiem do ſkárbu pobráne były. Tákże też /ieżliby ktory z nich przed długámi zbiegł.

Maß też wiedźieć/yż żaden tym vmyſłem towárzyſtwá zdrugimi przymowáć niema / áby ſam tylko pożytek odnośił / á towárzyß ſam tylko ßkodę ćierpiał. Bo ktokolwiek towáryſtwo przymie / tám y zyſk / y ßkodę wßyſcy iednáko odnośić / y ćierpieć máią. Jeżliby też kto ſpolnych dobr nie ták wiernie/y pilnie ſtrzegł/iákoby ſwych włáſnych ſtrzedz miał / powinien ſtkodę / ktoraby ſię przez to ſtáłá /nágrodźić/ ále ieżliby ich ſtátecznie był pilen / zoſtáie bez ßkody (o co ieżliby mu wiáry nie dáwano / powinien przyśiądz / yż ſię to bez winy iego ſtáło). Jeżliby też ktory z towárzyßow przyłączył ſię / chcąc vpornie do złego iákiego towárzyſtwá / tám ßkodę iáką odnieśie / ſam ią też ćierpieć powinien. Może też káżdy towárzyß część ſwoię włáſną vtráćić/ álbo oddalić/ ále nie towárzyſzą. A gdźieby bráćia / álbo inßy ludźie mieli ſpolne towárzyſtwo w dobrách Lennych/ tedy ſię ták miedzy ſobą dźielić máią / iákoby ten ktory ná Lennie zoſtáie /iedno tylko Páná Manem był. Támże glo. O czym też wyżey w ſłowie Brát.

Vbićie

Vbicie.

I. M. art: Lxxxix.

Billiby kto drugie kijem/ták że by rány spuchłe były / álbo ktoby ko° skrwáwił bez zránienia ćiáłá / á o toby przed Sedźim Podwoyskim/Szołtysem álbo Sąśiády záráżem z świeżymi rázámi skárżył á owby ná czás náznáczony nieſtánął ku vczynieniu nagrody/álbo dániu spráwy o sobie /ma być wywołan. Specu: Saxo: lib: i. arti: lxviij. Tex.

S.S. lib: i. arti: lxviij. I.M. ar. xxx

Ktoby drugiego bez rány vderzył / álbo kijem vbił/ álbo zá łeb vrwał / á byłby z wołániem gwałtu do Sądu przywiedźion przez to áni zdrowia áni gárdłá swego nie tráći /ále wine y emende zápłáćiwszy będźie wolen. Specu: Saxo: lib: iij. arti: xxxvij. Tex.

Jeżliby ieden drugiego kijem vbił / ták żeby rázy y mieyscá zbite żśiniáły álbo spuchły/tedy choćby skárgá wystepna z wołániem żałowano/ y choćby obwiniony był pokonan / niema być ná ćiele karan/ ále tylko Sędźiemu wine / y stronie emende przepádnie. Jur: Municip: árticu: xxxviij. glo.

Pátrz wyżey w słowiech Gwałt/Mężoboystwo/ Karánie/Rány.

Vbogi.

ACzkolwiek to káżdemu Pánu przystoiey / áby miał poddáne bogáte/wszákże ludźiom vbogim/ktorzy sámi sobie do vbostwá przyczyne dáli / niema być pomoc dawána. Abowiem godna rzecz iest/ áby źle zásłużeni / niedostátek ćierpieli. Vbostwo też we złym vczynku nikogo niewymawia. Spe: Saxo: lib: iij. ar: xxxix, glo

Vgodá.

Vgodá o występek ieźliby się v Sadu stáłá/ ma być dowiedźiona dwiemá świádkámi y Sędźim / á ieźli oprocz Sadu/ tedy śiedmią świádkow ma być dowodźona. Spec. Saxon. lib. ij. art. viij. tex. O czym też masz wyżey w słowie Sad. I.M. ar. Lj.

Spraw przez przystoyną vgodę skonczonych niema nikt wznáwiáć. O czym práwo pospolite ták mowi/ yż nie mnieysza władzą ma vgodá niż rzecz osądźona. Abowiem wierności ludzkiey/ nic nie iest przystoynieyszego/iáko áby tego przestrzegano / co się komu raz vpodobą: á choćby też ktorey stronie záráżem po vgodźie żal było / że się zgádzał/nic mu to nie pomoże/áni iuż spráwy ktorey raz odstąpił / wznowić będźie mogł. Abowiem vmowy y postánowienia káżdey przestrzegáć powinien / choćby się też to między nieprzyiaćioły dźiáło. Támże glo.

Vgodá o iedne rzecz vczyniona/ niemoże się ná drugą z krzywdą ściągáć. A ieźliby się temu dosyć nie dźiáło/co się w vgodźie postánowiło/tedy to może záśię wziąć co dano / wyiąwszy by w vgodźie dołożono / yż vmowá álbo vgodá oná ma w swey mocy zostáć. Przeszkádzá też do vgody bóiaźń / niebespieczeństwo zdrowia/ y męká/álbo dręczenie. A ktoby się tu boiáźnią szczycił/ powinien iey dowodźić. Chorobá też ná vmyśle/ álbo ná rozumie szkodźi do vgody / ále ná ćiele nieszkodźi. A iáko niepowinną zapłátę/tákże y o powinną/ álbo o dług skárgá przez vgodę vstáie. Nádto / ieźliby kto z vgody dobrá / álbo rzeczy iákie drugiemu oddawał / powinien ich bronić: ále ieźliby to co iego iest wrácał/tedy nie powinien. Vgodá też względem fálszywych iákich dowodow vczyniona / choćby poprzyśiężona byłá / wniwecz się obráca gdy się fálsz vkaże. A ktemu też vmowá álbo postánowienie/ choćby nierowne było / by się iedno práwu nieprzećiwiło ma być trzymáne. Specu. Saxon. lib. j. art. ix. glo.

Iáko się przyiaćiel zá przyiaćiela o złodźieystwo / álbo kupiestwo iednáć ma / áby ochronił y swoiey y iego sławy. Masz wyżey w słowie Bezecny.

S.S.lib.j. art.viij.

Ieźliby ſpráwá miedzy dwiemá v Sądu záczęta z przyzwoleniem y Sędziego / y Stron/ w nádźieię zgody odłożona byłá/ y byłáby oproćz poſtępku práwnego/ álbo do ich Pánow/ álbo do rozſądku przyiácielſkiego odeſłána / w tymby zá rádą / y namowámi przyiácielſkiemi / oná ſpráwá ziednáná byłá / ták áby ſię wiecey nie wſzczynáłá/ ieźliby potym iedē z nich onę ſpráwę záczać/ ábo wznowić chćiał v Sądu / tedy mu drugi odpowiedáć powinien nie będźie ieźliby miał ná świádectwo Sędziego y Ławniki / że tá ſpráwá iuż byłá pierwey v Sądu/ z przyzwoleniem obudwu ſtron/ ná zgodę wźięta. Iur. Municip. art. Lj. tex.

Ieźliby ſię ſtrony záczawſzy ſpráwę iáką/ ná iednacze ktoreby ſobie obráli/ zezwolili / á oniby iednacze ſpráwę tę ſkończyli/ álbo z iednáli/ choćby to było przed Sądem / ábo nie / tedy on ktorego gábáią/ bliżſzy ieſt Iednaczmi ſię bronić od ſzkody/ nizliby go kto vſzkodźić miał. Támże glo.

S.S.lib.j.ar. viij.

Iednánie álbo przyrzeczenie pokoiu/ ieźliby ſię ſtáło przed Sądem / tedy tego może dowodźić świádectwem Sędziego y Ławnikow : A ieźliby Ławnicy pomárli / tedy ludźmi wiáry godnymi / ktorzy przy oney ſpráwie byli. A cokolwiek Ławnicy świádczą/ tedy Sędźia świádczyć y potwierdźić ma. Ieźliby ſię iednánie ſtáło oproćz Sądu / tego bliżſzy káżdy ſamoſiodm ✠ zludźmi ktorzy to widźieli y ſłyſzeli ✠ dowieść. Iur. Mu. art. Lij. tex.

S.S.lib: iij. art.xxv. I.M. art. xxxij.

S.S.lib. j. art. viij.

Ieźliby ſię iednánie/ álbo przyrzeczenie/ y ſlubowánie pokoiu ſtáło/ ktoreby Principał zgwałćił/ tedy przykonány według práwá Sędźim y Ławnikámi zá ránę rękę/ á zá głowę / gárdło tráći. Ale ieźliby kto inſzy nie Principał/ ono iednánie zgwałćił/ tedy ma nagrodę vczynić opiſanym Wargeltem/ to ieſt/ zá ránę dźiewiec funtow/ á zá głowę ośmnaśćie / wyiąwſzy by ſię według práwá wywiodł. Iur. Municip. art. Liij. tex.

I.M. art. art. xxxviij.

S.S. lib.j. art. viij.

Te Artykuły ſą o ſpráwách przez iednánie/ álbo iákąkolwiek zgodę ſkończonych / w ktorych práwo rychley dopuſzcza obwinionemu odwodu / że tá ſpráwá iuż ſkończona ieſt / nizby go Powod gábáć miał. Iákoż záwſze práwo przychylnieyſze ieſt do wyzwolenia obwinionego/ nizli do oſądzenia. Tu maſz wiedźieć / że w káżdey ſpráwie / ieźliby iednánie álbo zgodá záſzłá/ powinien to káżdy trzymáć. Stądże troiáką moc ma vgodá. Iedná że przerywa y pſuie głowną ſkárgę. Druga/ pſuie

ga/pſuie

ga/ psuie y wniwecż obraca Sąd/albo prawny postępek oney rzeczy. Trzecia / że wiąże onego / ktory ślubuie chowáć / y trzymáć iednánie/ y stądże iáko sie wyżey powiedziáło/w tey mierze przychodzi obwinionemu dowod vgody w spráwie oney/ A o tym wspomina ná tym mieyscu/gdźie w te słowá mowi: Jeżliby sie iáka skargá Sądownie záczełá/ ktoraby Sędzia z przezwoleniem obudwu stron ná zgodę dał/ potymby sie ná pewne iednacże dáli y zgodzili / przez ktoreby oná spráwá skończona byłá/ teby záś ieden z nich wznowić chciał / tedy obwinionemu przychodzi rychley dowod skończenia spráwy oney/ nizby go kto gábáć miał. Wielka tedy moc y poważność iest iednániá/ y bárzo wiąże ludźie/ ktorzy sie ná iednacże dáią / y niegodzi sie iuż nic przećiwko vgodźie czynić / iezli dowiodziona będźie. Przeto sie tu máią ludźie mieć ná bácżnośći/ kiedy spráwy swe ná vznánie iednaczom przypuszczáią/y ono vznánie trzymáć obiecuią/ bo sie iuż po onym Decrećie iednáckim ná zad wrácáć/áni od niego áppellowáć niemoże. Rowszem ieżliby sie komu tákowemu co niekmyśli tráfiło/sam to sobie niech przypiśuie/ że tákim iednaczom spráwę swą zlećił. Ale to wszytko masz rozumieć / iezli iednánie świádkámi dowiedźione będźie. Vgodá też káżda ktora sie oprocż Sądu dźieie / ma być pod zákłádem / ktory przepada / y płáćić według postánowionia iednáckiego muśi. A iednacże niemáią nic wiecey sądźić / iedno to co im strony w moc dáły. S. S. lib. ij. arti: xj. S.S. lib. ij. art. xj.

W iednániu też o iákakolwiek summę/ gdyby były trzey iednacże/ á dwáby sie z nich zgadzáli / tedy y trzeći ná to zezwolić powinien. A może przy vgodźie zakład być postánowiony / według zdánia iednáczow. A to dlatego/ áby boiáźnia przepádnienia zákładu/ Decret ich złaman nie był / ktory ieżliby kto przestąpił/przepada zákład/ y powinien go odłożyć. Káżde iednánie / dwoiáko bywa przestąpione/ y zgwałcone. Naprzod/ieżliby on z kim sie iuż spráwą skończyłá/skárgę wznawiał / á drugiego gábał. Potym bywa zgwałcone iednánie zbroyną y gwałtowną ręką/ przeto w texćie nápisano /ieżliby kto inny oprocż Principałá vgodę zgwałćił/tedy cáły Wargelt przepada. Jeżliby to sam Principał gwałtownie vczynił / tedy ma być sądzon/iáko gwáłtownik pokoiu pospolitego. Ale ieżliby iednánie skárgą ná onego / z ktorym sie ziednał / zgwałćił / tedy zakład przepada. Támże glo.

Pátrz wiecey wyżey w słowie Jednacże/ y w słowie Pokoy.

(:) (:) (:) (:)

Vpor.

Vpor/ álbo vpornie co cżynić/ troiáko bywa. Naprzod/ kiedy kto vporńie y niewſtydliwie przećiwko prawu co cżyni / będąc zwłaſzcża ſam powińien ſpráwiedliwość mnożyć / á niepráwość tępić. Ci iakiegobykolwiek ſtanu y doſtoieńſtwá byli/ cokolwiek tym ſpoſobem vcżynią / to zá nikcżemne y nie vcżynione bywa pocżytano. Bo kto co niepráwnie cżyni/ nieſłuſznie to cżyni/ y winien karánia

S.S. lib. ij. art. xxv. & arti: xxxj

przećiwko wyſtępnym w práwie opiſanego. Ná przykład/ gdyby kto konią vkradł / á vkápionoby go z nim / tedy ſię on koń wráca záś do onego/ cży przedtym był: ábowiem rzecż krádziona nie byłá tego właſna/ ktory ią vkradł / áni pożytku z niey przyſtoynie nábywáć mogł/ y owſzem podległ karániu w práwie opiſanemu/ bo go obieſzą. Drugi Vpor też bywá zły / kiedy kto przećiwko drugiemu wyſtąpi / á on ſię ſwowolnie tego mśći/ ten tákie karánie odnośi / yż ſię z iego ſpráwiedliwey ſpráwy nieſpráwiedliwa ſtáie / y pſuie ſobie ſam práwo. A tuby mogł kto rozumieć/ że ſię to nie bárzo dobrze rzekło/ áby kto z ſpráwiedliwośći nieſpráwiedliwość mogł vcżynić / gdyż prawo y ſpráwiedliwość záwſze ſamo w ſobie dobrym zoſtáie / y odmieniona być niemoże. Ná co odpowieſz: Yż ſpráwiedliwość bywa cżáſem rozumiána zá tego/ ktory ieſt nawyżſzą ſpráwiedliwośćią/ iáko ieſt Pan Bog / á táka ſpráwiedliwość nieodmienna ieſt. Cżáſem ſię też rozumie za ow poſtępek ktorym káżdy ſpráwiedliwośći dochodźi/ á o tey tu mowi: yż ieźliby kto mogąc práwnie rzecży ſwey dochodźić/ ſwowolnieby ſię ná nie târgnął/ tráći práwo ktore do niey miał/ dlatego/ yż ſię ſwowolnie z nią obſzedł / gdyż żaden ſam ſobie ſpráwiedliwośći cżynić niema. Trzeći

S.S. lib: iij. art. lxxxj.

Vpor / ieſt też bárzo zły / kiedy kto źle vcżyniwſzy/ chronić ſię niechce: ále ſobie beſpiecżnie chodźi / iákoby dobrze y przyſtoynie vcżynił / albo iákoby mu to vcżynić wolno było/ tego winá ieſt/ yż poiman y zátrzyman być może / dokąd Rękoiemſtwá nie poſtáwi / iáko ſię vſpráwiedliwi/ y przeto Text Artykułu ninieyſzego (ktory maſz wyżey w słowie Actio) ná końcu mowi: yż Sędźia Actorowi / á nie pozwánemu pokoy nakázuie / iákoby rzekł: Niech będźie kto chce tedy przedſię dla zacnośći ſwey niema władzey źle cżynić. A cokolwiek za dobre nie ieſt pocżytano / to złe ieſt / y cżynić ſię tego nie godźi / wyiąwſzy by ſię do tego ſpráwiedliwośc przyłącżyłá. Spec. Saxon. lib. iij. artic. xiij. glo.

Vſtáwá.

DWoiákim ſpoſobem vſtáwá káżda bywa odmieniona. Naprzod kiedy ſie odmieni przyčzyná/dla ktorey ono práwo vſtáwione było/iáko náprzykład: Poſtánowiono/ áby w dobrách Oyčzyſtych dzieci włáſne dziedzičzyły dlatego / yż niemáß żadnego bliżßego / y powinnieyßego do poſługi / do wierności / y do vććiwośći / iáko dzieći / ktore ieżliby rodzicom ſwym wiáry niechowáli / y poſług niečzynili / álbo vććiwośći niewyrządzáli / w zgledem čzegoby dziedzičzyć mieli /tedy ieſt nowe poſtánowienie/yż Oćiec może dzieći ſwe wydziedzičzyć. Przyčzym też bačzyć możeß / ponieważ práwá Sáxonom nádánego była przyčzyná wiárá krześciáńſka / przeto poki tá w nich trwa práwá ich odmienione / áni przećiwko nim vſtáwy čzynione być niemogą. Druga przyčzyná ieſt / kiedy práwo iákie ſtáre we złe vżywánie przychodzi/iáko opátrzono to było/yż białagłowá wiáná ſie ſwego wyrzec niemoże/ áni ſie obowiązáć zá mężá ná máietnośći ſwey / wyiąwßyby to w iey pożytek poßło. Ale yż to było we złe vżywánie przychodzić počzęło/ bo choć białagłowá przyśięgła wiáná ſie nie vpomináć / przedſie iey to Sędzia znowu przyſądzał (y przyśięgáć przećiwko pierwßy przyśiędze dopußčzał) przeto / to nową vſtáwą muśiano opátrzyć. Po trzećie/ kiedy ſie ſpráwá iáka nowa tráfi / ktora przedtym niebywáłá / tedy też nowe práwo może być poſtánowione. Specu: Saxon: lib: i. articu: iij. glo.

S.S. lib i. art: xxj.

Iż ludźie rozmnożywßy ſie / iedni byli dobrzy / ktorzy práwá przyrodzonego náśládowáli/ Drudzy źli / ktorzy záś przećiwko temu čzynili / przeto z tąd dwoiáki zwyčzay vroſł: Jeden dobry ktory według przyrodzenia od práwá przyrodzonego pochodził. Drudzy źli / y przyrodzeniu przećiwni/ ktory záſtárzáłym błędem przyſtoyniey / niż zwyčzáiem / názwan być może. Dla tych tedy dwu zwyčzáiow / potrzebá było trzećiego práwá / ku podporze dobrych / á ku pohámowániu złych / ktore práwo vſtawámi Ceſárſkimi zowiemy. A to rozmáitym ſpoſobem ieſt wynálezione. Naprzod z wyboru / bo Ceſarz vważáiąc dwá zwyčzáie / co lepße przymował / y zá práwo vſtáwił. Po wtore čzynili też ſobie ludźie vſtáwy/proßąc áby ie im Ceſarz potwierdźił. Po trzećie / poßły też vſtáwy z roſkazánia Páńſkiego/ ku dobremu y pożytečznemu Rzečzypoſpolitey/ Abowiem Papieſka y Ceſárſka przyſtoyna wola práwo čzyni. Spe: Sax: lib: i. arti: Lv. glo.

S.S. lib. iij. art xxiv. & xliiij.
I. M. art: i.

Jż vstáwá nie wiąże iedno tych ktorzy ią stánowią. Máß niżey w słowie Zwierz.

Jeżliby było iákie postánowienie w Mieście / dla vstrzeżenia się czego złego / álbo dla iákiego pożytku y vćciwości mieyski / pod pewną winą vchwalone. Jáko gdyby postánowiono / ieżliby kto mord vczynił / áby przestępcá nie vżywał Miástá do dwudźiestu lat / á przytym pięćdźieśiat grzywien winy przepadł. Tráfiłliby się mord / á złoczyńcá by vciekł y ßedłby do Syná onego miástá / v ktoregoby łáskę nálazł / y gleytu dostał. Tedy tego on Pan Máiestatu roskázáć niemoże / áby był złoczyńcá przyiet / wyiąwßy by przyniosł dostáteczny dowod od przyiaciół zábitego / że się z nimi ziednał / ták áby w tym Miásto ßkody iákiey nie podieło † tákże áby Sadowi dosyć vczynił / y odłożył to co mu należy †. Abowiem Gleytu Pan dáć bez Miástá / y bez przyzwolenia Sędziego y Láwnikow niemoże. Iur. Muni: arti: cij. glo.

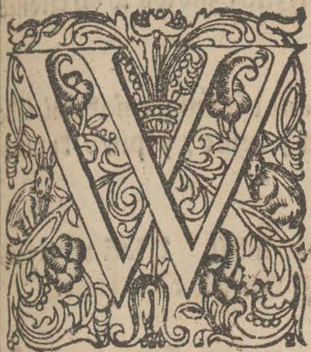
Pátrz wiecey wyżey w słowie Práwo, y niżey w słowiech / Wilkierz / Zwyczay.

Vtrátny.

PRáwem Rzymskim zábronione iest rządzenie dobr choć iego właſnych człowiekowi vtrátnemu / y to ták stárodawná trzymano. Ale dźiśieyßych czásow zwykli Sędźiowie y przełożeni / ieżliby tákiego człowieká nálezli / ktory áni miáry / áni czásu / áni końcá ßáfunkowi niema / y ktoryby dobrá swe nikczemnie rospraßał y vtracał / dozorce / álbo curatorem dáwáć / ták iáko y ßalonemu. A muśi ták ten iáko y ow / ták długo pod dozorem żyć z dokąd się ßalony nieobaczy / y dokąd się márnotrawcá niepostánowi / á obyczáiow swoich nie vskromi. Co skoroby się ieno stáło / tedy według práwá wychodzą z władze dozorcow swoich. A tákowi dozorce bywáią / właśni krewni po mieczu. Wßákże choćby tácy ludźie Curatores mieli / przedśię mogą v práwa rzeczy / y swoie y ludzkie spráwowáć / pokiby im v Sądu przez Sędźiego ßáfunek dobr ich niebył zákazan. Spe: Sa: lib: i. atti.xii. glo.

Wargelt.

Argelt we trzy mieśiace od tego ćáśu/ kiedy go przyſądzą/ma być záplácon. Spe: Sax: lib: i. arti: Lxv. Tex.

Zupełny Wargelt/y zupełna nagrode ma káżdy człowiek/choćby ná ktorym członku niedoleżny był/ by iedno tego v Sadu nieopowiedźiał/y zátym opiekuná/ to ieſt/obrońce álbo Szermierzá/w Szránkách nie nábywał/y by mu iedno członek on przez Decret zápłacon niebył. Specu: Saxo: lib: ij. arti: xxi. Tex.

To ieſt/ iednáko ma być Wargelt płácony niedołężnemu/ álbo ochromionemu/tákże y Emendá/ieżliby po onym ochromieniu był rániony álbo iákokolwiek vkrzywdzon/ nie ináczey iedno iákoby ſie też to zdrowemu ſtáło/to dlatego/ yż Wargelt bywa płácon/ dla boleśći y dla krzywdy/ ktora kto álbo z niedbálſtwá/ álbo z nieopátrznośći drugiemu vczyni. A yż y ochromionego ráná álbo krzywdá/ ták boli iáko y zdrowego/ przeto też ſłuſznie táki Wárgelt bierze: ábowiem w rzeczách iednákich/ iednákie też práwo ma być. Nádto/ dźieie ſie to dlatego/ yż Emendá bywa daná wzgledem vććiwośći ludzkiey/y ná znák tego/ yż ten ktory ią dáie/ przećiwko owemu ktoremu ią dáie źle czynił. A yż ſie to ták chromemu iáko y zdrowemu ſtáć może/ przeto też ſłuſznie ieſt vczynion iednákim Wargeltem y Emenda. Obrońce álbo opiekuná/ o ktoryms w texćie ſłyſzał/ rozumieć maſz ſzermierzá/ ktorego ochromiony do ſzránkow nábywa. A tuby mogł kto ſpytáć ieźli iuż ten tráći Wargelt/ ktory tákowego opiekuná nábywa? Ná co odpowieſz/ yż tráći/ ile do onego członku/ dla ktorego chromoty opowiedźiał ſie v Sadu/ yż do boiu wſtapić niemoże/ bo tám bywa rozumiano/yż mu go iuż przedtym záplácono/y dlatego ſie ſam bić niechćiał. Wſzákże ieżliby go kto (w tenże) † álbo w inſzy † członek ránił/ álbo ochromił tedy mu to Emenda nágrodźić powinien/y o tym tu w texćie rozumie/ gdy mowi: Jeżliby obrońce nienábywał/ álbo zapłáty záchromote niebrał. A zda ſie być ten Artikuł przećiwnym práwu Ceſárſkiemu/ ktore mowi: Jż krzywde przez ránienie komukolwiek vczynioną/ tákże y ráne Sedźia według zdánia ſwego ſzácowáć może. Ná co ty powieſz/ yż (to ták ma być według Ceſárſkiego práwá/ nie według S. S. lib: ij. arti: xv. i

náſzego

nàßego / w ktorym kàżdey rzečzy ieſt Wargelt opiſány)† á też tám to pràwo mowi o čłonkàch nie okazánych / áni opowiedziánych / à tu mowi o tych / ktorych chromotà ieſt v Sadu opowiedziána y nágárdzona. Abowiem kiedy kto zezna / yż ná ktorym čłonku chrom ieſt / tedyć onego čłonku ßàcowáć / áni połowica Wargeltu nágradzàć niepotrzebà / ále tylko proſta Emenda ma być nágrodzono / ieżliby znowu w on čłonek obràżon był †. Támze glo.

Wargelt / Winá / y Emendá máią być płàcone tàkimi pieniadzmi / iáko ná onym mieyſcu v Sadu idą / y zá ktore chleb / wino / y piwo kupuią. Spe: Saxo: lib: iij. arti: xl. glo.

O Wargelcie y Emendzie rozmàitego ſtanu ludzi. Maß wyżey w ſłowie Nagrodà. Gdzie też naydzieß co ieſt Wirgá álbo Pret.

Wargelt rozmáitych zwierzat / y ptakow ten ieſt /

kurčę ma być płácone połowicą pieniądzá / álbo iednym hálerzem. Káčká y geś iednym pieniądzem / ále geś ktora ná iáycách śiedzi / tákże y kokoß trzemi pieniądzmi màią być płácone / tàkże y káčká náto wyćwičona áby drugie wodziłá. Toß też rozumieć maß o prośiečiu / ßčenieciu / y o koźlečiu poki ſsą. Bàran y koźieł čtermi pieniądmi / ciele ßeśćią / owcà ośmią / źrzebię ſsące dwunaſtą / máią być płácone. Pies ktory domu ſtrzeże / tákże y ten ktory zá owcàmi chodzi / trzemi ßelągámi. Ročnego wieprzá / y bydlę domowe / álbo iáłowicà čtermi ßelągámi. Swiniá / ktora prośietà karmi piąćią ßelągow / tákże y dobrze doroſłego wnętrá / álbo kiernozá. Wołu ktory wpługu chodzi / oſtà / mułu / y klàčę / ośmią Szelągow / końie robotne dwunaſtą ßelągow. Podiezdkà / nà ktorym ſługá Pànu ſłużý / y ná nim ieździ / iednym funtem / to ieſt / dwudzieſtą ßelągow. Powodne końie / záwodniki / ienochodniki / počtowe końie / Wargeltu pewnego opiſánego niemáią / tákże y karmne wieprze / y rzečzy ruchome. Przeto według ßácunku máią być płácone / ieżli ten ktory płàćić ma onego ßácunku przyſięgą nie vmnieyßy. Specu: Saxo: lib: iij. arti: Li. Tex.

Ieżliby kto tàk byſtrym chćiał być / żeby pytał / čemu tu w texćie zwierząt miánowánych / ták máły Wárgelt poſtánowiono? Tedy go też ty ſpytay / čemu práwo w niektorych ſpráwách dwie niedzieli / w niektorych ßeść / w niektorych do blizßego Sadu / čáſu pozwala? Tákże dlačego Wargelt ſkazány zà dwádześćiá niedziel bywa płácony? y innych rzečzy wiele / ktore śię w práwie náßym zàchowuią. Przeto w tych y tàkich rzečzách / ktore były nà woley / y w mocy CEſárſkiey /

albo tego ktory prawo nadawał/ nie mamy sie przyczyn pytać/ dlaczego tak owak postanowiono/ a zwłaszcza w tym co osobliwie w prawie naszym iest w vżywaniu/ bo cokolwiek sie im na on czas podobało/ to prawem było. (Niedziwuy sie tedy temu yż kurczeciu pułpieniadza naznaczono: bo to dlatego tak vstawiono/ yż też przytym ma być wzglad na nakład/ ktoryby na dalsze chowanie kurczecia był powinien nałożyć/ iakoby rzekł/ yż kurcze połowica pieniadza ma być płacone/ yż ledwie za to stało poki go nie wychowano a przedsie ono kurcze ow weźmie/ czyie przedtym było.) Tamże glo.

I. M. art. cxij.

Wargelt cały w Mieyskim prawie iest ośmnaście grzywien pieniedzy / ktore sa w pospolitym vżywaniu / na onym mieyscu / gdzie Wargelt ma być płacon / a puł Wargeltu iest dziewieć grzywien. Iur. Mu. arti. xvij. tex.

S.S. lib. iij. art. xlv. lib. j. arti. xxxiiij.

Wargeltu żaden płacić indziey niema/ iedno przed Sedzim y Ławniki / ktore bedzie miał za świadki/ ieżliby mu tego potrzeba była. ✠ Kiedy ich wiele w mieyskim prawie spolnie za Wargelt prawem wygrany recza / y przyrzeka / tedy to wszytcy trzymać/ y wypełnić powinni. ✠ Iur. Municip. art. cxxx. tex.

Wargeltu/ winy/ y nagrody co za rozność iest. Masz wyżey w słowie Nagroda. A wiecey o tym patrz wyżey w słowie Meżoboystwo/ y niżey w słowie Wina.

Wdowa.

Jeżliby kto wdowe poiał / ktoraby miała Lenno/ albo własność / albo wiano/ albo oprawe/ albo grunt iaki czynszowy/ cokolwiek w onych dobrach pługiem swoim zorze/ albo zrobi/ a w tym by mu żona vmarła pokiby nie zasiał / tedy mu bedzie wolno dorobić y zasiać: także y żać/ a czynsz albo powinność vmowiona/ bedzie powinien zapłacić potomkowi / na ktorego one dobra przypadły. Ale ieżliby vmarła iuż po zasianiu/ y po zawleczeniu/ tedy Maż pożytek weźmie/ a czynszu/ ani nic takowego nie bedzie dawać powinien/ z tego/ z czego też ona bedac żywa / nic niedawała. Czynsze też y dochody z dobr żeninych/ ktoreby iey było miano dawać / a onaby po czasie zapłacie czynszu naznaczonym vmarła / Meżowi przychodza / nie inaczey iedno

iáko żołd záslużony/ y iákoby były ná potomki przychodźiły/ gdyby byłá zá Mąż nie ßłá. Spec. Saxon. lib. ij. artic. Lxxvj. tex.

A tu sie ich wiele myli ná tych słowiech Lenno álbo wiáno/ gdyż pospolićie wiáno/ álbo opráwá iest Lennem Zeninym / dlatego / yż go nikomu dźiedźicznie niezostáwia. To tedy ábyś tym łácniey zrozumiał/będźieß wiedźiał / yż Białegłowy čworákie Lenno maią. Naprzod mogą mieć práwo Lenne w dobrách / z ktorych Rzečypospolitey posługá żadna nie idźie/iáko iest Lenno Grodźkie. Powtore/mogą mieć Lenno w tym co ná swe ćiáło kupią. Po trzećie / gdy co po čyiey śmierći spadkiem dźiedźicznym ná nię przydźie. Po čwarte/ w tym co iey dárowano /będźie względem posagu wniesionego. Co wiánem zowiemy. Przyčym będźieß wiedźiał rozność očekawánia Lennego/opráwy/y wiáná. Abowiem očekawánim Lennym to zową / kiedy Pan dobrá iákie komu da / w ten sposob / ieżliby one dobrá przez śmierć ktoregokolwiek Máná bez potomstwá zeßłego ná Páná przyßły. To očekawánie niektorzy y Zonam swym w Lenno dawáli zá wiáno. Ale yż sie im čęsto wniweč obrácało/bo ieźli sie one dobrá do Páná niewróčiły/ tedy sie też tám y one / niemiáły čego vpominác / y ztąd że niektorzy mowili: Yż Mąż wiáno Zony swey puśćić może/ bez iey przyzwolenia. Abowiem kiedy co tákiego w očekiwánie Lenne Białeygłowie podano będźie / tedy ten ktory iest w Possessyey może one dobrá puśćić komu będźie chćiał. Opráwá zaśie iest tá ktorą Białagłowá w Possessyey swey ma/y może iey odstąpić kiedy chce/ y bez opiekuná. Wiáno záśie álbo Dar weselny iest/kiedy iey względem poságu co daruie / y náznáčy / á pierwey niż to Mąż Zenie odda/ powinien to puśćić/ á Pan potym Zenie poda/do čego záśie Mąż wnidźie/ná znák tego/yż tam iest Lenno dźiedźiczne/ ále Zenie tylko do żywotá iey pozwolone. A o tym wspomina ná wielu mieysc w práwie náßym/ yż tego Mąż áni bez przyzwolenia/áni z przyzwoleniem Zony swey oddálić niemoze/bo go Zoná ná każdym ktoryby go kupił doydźie/wyiąwßyby sie iey zá nágrodę iáki inßy Dar stał. Ale ieżliby sie go przez przysięgę wyrzekłá / tedy iuż temu powinná dosyć čynić/y ono wyrzečenie iey ważne iest. Bo względem przysięgi może być do tego práwem Duchownym przymußona. Tákowe tedy wiáno/ práwo pospolite weselnym dárem zowie. W práwie záś Lennym/ ná niektorych mieyscách Dar weselny kłádźie miásto očekawánia Lennego/ktore iest obietnicá w pewny sposob včyniona/ iákoś wyżey słyßał. To też coś w texćie słyßał / yż Mąż roley dopráwić / y pożytek bráć może/ták rozumiey ieźli był počął one rolą sprawowáć zá żywotá Zony swey/tedy iuż one robotę kończyć może/á čynß z tego zápłáćić. Ale ieżliby nád robotę nákład iáki včynił/ ták żeby ią zá żywotá Zeninego

záśiał/

zásiał / nie bedźie powinien z tego nic płáćić / ále zá prácą y nákład swoy słusznie pożytki weźmie/ gdyż żaden drugiemu dármo robić niepowinien/ y niemoże być żaden do tego przymuszon / áby miał prácą swą drugiego bogáćić. Nádto / kto prácuie/ ten iest pożytku godźien: á iákoby szkodę/ ieżliby śię stáłá / ćierpieć muśiał / ták też pożytek słusznie bráć ma. Iż też Mąż Czynsz iáko zásłużony bierze gdy Zoná po wyśćiu czásu vmrze/ to śię też słusznie dźieie: bo ponieważ Zonę do tego czásu żywił/ przeto też słusznie y áby on tákowe czynsze wźiął/ niż dźiedźić/ ktory żadnego opatrzenia Zenie niedawał á práwo tego chce/ áby káżdy przy słusznośći był záchowan/ bo ináczey śiłá ludźie by śię ná nim oszukiwáło/ co być niema. Támże glo.

Wdowá niepowinná vprzatnąć dobr/ poki iey wiáno odłożone nie bedźie/ y ieżliby Rękoiemstwo zá wiáno miáłá / tedy o to potomkow może nie vpominać/ á skoro wiáno weźmie / tedy też dobrá puśćić y wyprzątnąć powinná. Iur. Mu. arti. xxiiij. tex.

Ieżliby kto wdowę poiął máiącą dźieći/ á tenby dobr żadnych niemiał/ y miałby też Syná z pierwszey żony/ potymby śię społnie dobr iákich dorobili/ ktoreby w dźiedźictwo/ w własność/ w towáry/ álbo insze dobrá ruchome przemienili. Potymby Mąż zá żywotá nic Zenie swoiey niedárowawszy / vmárł / tedy Syn iego od pierwszey Zony bliższy iest przy tákowych dobrách zostáć / niż dźieći Zenine álbo wnękowie/ álbo śiestrzeńcy/ á to ieżliby on Syn był Oycu w rodźáiu rowien. Iur. Municip. art. xcvj. glo.

Wiáno.

Zá wiáno człowiek Rycerskiego stanu Zenie swey dáć może/ bez przyzwolenia potomkow poki z nią do obiádu nie śiądźie/ sługę/ álbo służebnicę/ dorastáiące/ płoty/ budowánie zrąbione/ álbo drzewo do budowánia zgotowáne / y bydło pásne (ktorym nierobią.) Spec. Saxon, lib. j. artic. xx. tex.

O czym też masz wyżey w słowie Białągłowá. S.S. lib. iij. art. Lxxiiij.

Według práwá pospolitego Zoná przynośi Mężowi posag / á Mąż żenie czyni Dar weselny/ ktory też czásem przed weselnym dárem/ czásem szczodrobliwośćią oblubieńczą / czásem wiánem zową/ choć nie-

iáką rozność miedzy sobą máią/iáko nizey snádno obáczysz. Dar tedy weselny iest ten/ktory oblubieniec / álbo kto iego imieniem oblubienicy/ álbo tez tákze imieniem iey komukolwiek/dáie co sie moze stáć ták przed weselem/iáko y po weselu/gdy Mąz rzecze : Dáruiec to á to ná wesele/ álbo zá wiáno. A dosyć ná tym gdy Zoná do Posessyey wnidzie/y nic iey to niezáwadzi choć nie oná/ále Mąz ná iey wychowánie pozytki bedzie brał. Szczodrobliwość/ álbo vpominki oblubienice iest Dar/ ktory oblubieniec oblubienicy / álbo tákze oná iemu dáie. Wszákze práwo ták powieda/yz sie to rzadko trafia/áby oblubienicá Małzonkowi swemu co dárowáć miáłá/bo białegłowy pospolicie są bárzo tákome. Własnie tedy posag to iest/ ktory białagłowá/álbo rodzicy iey Mezowi/ dla brzemieniá Małzeńskiego daią / áby był przy Mezu poki Małzeństwo trwa/iákoz do tego/áby posag był / potrzebá áby sie Małzeństwo stáło/ nie tylko skutkiem / ále y według práwá. Są tez niektore rzeczy ktore parapharnales,iákoby przyposázne zową ktore Zoná przy posagu do Mezá wnośi. Te iezli tym vmystem wniesione bedą/áby Mezowe były/iego własne bedą/ále iezliby ináczey /tedy przy Zenie zostáną. O czym iezliby wątpliwość iáka byłá /tedy ich Zoná moze dochodzić/ bo bywá rozumiano/yz ie sobie záchowáłá. Tych tez sobie Mąz bez przyzwolenia Zeninego przywłaszczyć niemoze/ bo áczkolwiek sie to słuszna zda/áby rzeczy w száfunku Mezowym były / poniewasz sie tez oná sámá Mezowi poddáie / wszákze w tey mierze przystoyność ktora ná to nie zezwalá/ ma mieć pierwsze mieysce.

Mąz tez tu wiedzieć/ yz wiáno dlatego ták iest rzeczone/ ze poránu przez Mezá poki znią do stołu nie śiadzie / bywa dáne/ áczkolwiek sie to y inszego czásu moze stáć. A według praw Cesarskich wiánem zową ten Dar/ktory/Mąz Zenie swey zá nágrode posagu do niego przyniesionego dáie. Moze sie tez Zoná wiáná vpominác/ choć Mąz zyw/ gdyz vbozeie/ áby z niego y Mezá/ y sámá śiebie/y dzieći zywiłá/ (wszákzego vtráćić poki Mąz zyw niemoze.) Támze glo.

Jezliby Białagłowá maiąc wiáno/dług z Mezem zeznáłá/iáko go płáćić powinná. Masz wyzey w słowie Białagłowá.

Wiáno álbo oprawá/słusznie białeygłowie ná własności Mezowey moze byc dáne y náznáczone / gdy sie to z przyzwoleniem potomkow/y v Sądu w ktorym one dobrá leząą/ stánie / ták áby tám było zágáienie Krolewskie. Wiáná tez álbo oprawy białymgłowam zaden przełomic niemoze/áni iuz narodzeni / áni ći ktorzyby sie ná potym národzić mieli potomkowie/wyiąwszy by † winne mácice álbo †

drzewá owoc dáiące wyćináłá. Tákże ieżliby ludźie álbo chłopi /ktorzy ſie do onych dobr zrodźili/ rozganiáłá/ álbo ieżliby iákimkolwiek ſpoſobem wiáno † ku ſzkodźie potomkom † komu innemu puśćiłá á tego by ſłuſznego cżáſu będąc o to vpomniona/zaſię nieprzywroćiłá. Specu: Saxo: lib: i. arti: . xxi. Tex.

To ieſt / ieżliby to włáſnym potomkom chćiáłá vtráćić / bo tego vcżynić niemoże. Jeżliby też kto miał dwie Zenie/ y z káżdą dzieci ſpłodźił / tedy dźiećy pierwſzey Zony poſag mátki ſwey biorą przed wſzytkimi innymi / y przed Oycem. To wſzytko ábyś tym ſnádniey zrozumiał / maſz wiedźieć / yż z dźiewiąći przyczyn Białagłową wiáno / álbo opráwę ſwą tráći / z ktorych trzy doſyć ſą iáśnie w tekśćie opiſáne. Cżwarta / ieżliby co przećiwko Rzecżeypoſpolitey rádźiłá. Piąta / ieżliby przećiwko vććiwośći Małżeńſkiey wyſtąpiłá / á nic temu niezáwádźi text Artikułu v. lib: i. ktory mowi: yż białagłowá wſze vczeńſtwem ćiáłá ſwego /dobrą ſławę tráći/ále práwá ſwego áni dźiedźictwá nietráći(co naydźieſz wyżey w ſłowie Białagłowá) ábowiem tám mowi o białychgłowách wolnych / y o dźiedźictwie ich / á tu o mężátych / y o wienie ich. Szoſta / ieżliby Mężowi o gárdło ſtałá (álbo tych ktorzyby mu ná gárdło ſtali / wiedząc onich nie obiáwiłá) Siodma ieżliby nád wolą Mężá ſwego z inſzymi bieśiády ſtroiełá /álbo ſie w łáźni myłá. Oſma / ieżliby domá ná noc nie byłá / wyiąwſzy by ią Mąż wygnał. Dźiewiąta / ieżliby ná dźiwowánie / ná gry/álbo inne złe y nie vććiwe towárzyſtwá chodźiłá nád wolą Mężowę / álbo ieżliby nieuććiwie żyłá. I.Mar:xxvi

Mąż też przećiwko temu z ſześći przyczyn poſag/ktory mu Zoná przynioſłá / tráći (przedſię wiáno oddáć muśi). Pierwſza / ieżliby przećiwko Rzecżypoſpolitey zdrádę iáką vczynił. Druga /ieżliby zdraycow nie obiáwił/ áleby z nimi vcześnikiem był. Trzećia / ieżliby Zenie o gárdło potáiemnie ſtał. Cżwarta /ieżliby co przećiwko iey cżyſtośći cżynił/ ná cudzołoſtwo ią podawáiąc. Piąta / ieżliby iey o cudzołoſtwo winę dawał / á tegoby niedowiodł. Szoſta / ieżliby w domu ſwym położnice iáką chował / á odpráwićby iey niechćiał. Támże glo.

Po Hergwećie bierze białagłowá wiáno ſwe/ do

ktorego należą końie / iáłowice /kozy /y wieprze/ ktore ná pole wychodzą. Tákże też płoty / y drzewo ná budowánie zrąbione. Ale karmne wieprze nie dowiáná / ále do ſtráwnych rzecży domowych należą. Spe: Saxo: lib: i. atti: xxiiij. Tex.

A tu by mogł kto wątpić/ ieżliby końie ktore w ſtádźie ná polu chodzą do wiáná należeć miáły / boſię y te ná polu páſą/ y ſtrożą álbo páſterzą

ſterzá potrzebuią. Ná co ty odpowieß / yż nie należą / bo text niniey-
ßego Artikułu rozumieć ſię ma o koniách robotnych ktore ſpetáne ná
pole wychodzą / y ktorych ießcze nie záprzegano / á nie o tych koniech /
ktore wolno bez petá w ſtádzie chodzą / áni o wozowych koniách / ál-
bo tych ktore w pługu robią / bo te do wiáná nienależą. Bedźieß też
IM.ar.xxij. wiedźiał / yż krowy / ćielętá / końie / y inne bydło / Ziemſkim Sáſkim
práwem do wiáná / álbo do Gierády / ale Mieyſkim do dźiedźictwá
należą. Toß też coś o wieprzách y o kozách słyßał rozumieć maß o
świniach / bo inne więtße bydło do dźiedźictwá należy. Coś też w-
tertćie słyßał / yż karmne wieprze do ſtráwy domowey należą / to rozu-
miey o wieprách iuż porąbánych / y wſolonych / bo ináczey do dźiedźi-
ctwá należą. Gdyż ſtráwne rzeczy te tylko ſą / ktore ná ieden rok ſą
S.S.lib: i. nágotowáne. Stąd też baczyć możeß / yż końie dźikie / ktore záwße
arti: xxii. ná polu ſą / do tego nic nie należą. A to wßytko rozumieć maß o Bia-
I. M.arti. łychgłowách / ktore żadnego dźiedźictwá nie biorą / álbo bráć niemogą.
xx: iiij. Te z wiánem tákowe rzeczy biorą / á długow żadnych ſtąd płáćić nie-
powinne / ieżliby były z ſtanu Rycerſkiego ; á ieżliby y dźiedźictwo bráć
mogły / tedy im wolno obieráć co będą chćieli bráć. Maß też wie-
I. Mar xxii dźieć / yż w niektorych Ziemiách ieſt ten zwyczay / że Białagłowá trze-
cią cześć dobr Mężowych bierze / y to ieſt iey wiáno † á nádto nic
wiecey nie bierze †. Támże glo.

Do tych przyczyn ſtrácenia wiáná / o ktoryieś wyżey słyßał / y te
też máią być przyłączone / ieżliby wiáry odſtąpiłá / tákże też ieżliby-
ſię z Mężem bez ſłußney przyczyny rozwiodłá. Spe: Sa: lib: i. arti:
xxxii. glo.

Dobrá wienie náznáczone niebeſpiecżno budowáć / choćby Opie-
kun / álbo Mąż ſkąd inąd nagrodę vczynił / bo tám przed ſię on ktory
kupi / będźie beſpieczen / gdyż tego Zoná záwße dochodźić może / choć
by też to przyobiecáłá / wyiąwßy by ſtáteczna nagrodá tám tey rowna
mogłá być dowiedźiona / álbo żeby przyśięgłá / iáko ſię tego vpomi-
náć y dochodźić nie będźie. Toż też rozumieć maß o owych / ktorzy do-
brá iákiekolwiek tym ſpoſobem obeymuią / áby ſtąd posługę iáką czy-
nili / álbo pieniądze iákie biorą / áby z nich pożytek ßedł / á w tym zbieżą
y álbo miáſto nagrody / pieniądze tylko wracáią / álbo miáſto posługi
względem dobr obiętych powinney / nagrodę iáką czynią. Przeto ty
maß wiedźieć ieżliby ſię kto zbiegłym być okazał / dobrá ſwe komu pu-
śćiwßy álbo ie oddaliwßy / tedy to nic nieważy / y owßem onych dobr
wierzyćielowie dochodźić mogą / ieżliby tám ten prawdźiwie zbiegł.
Specu: Saxo: lib: ij. arti: xliiij. glo.

Jż Zony tych / ktorzy są ná śmierć osadzeni / wiáná swego dochodzą. Máß wyżey w słowie Sędzia.

W wienie y w ſtráwnych rzeczách / niedziedzicży zá- dna Białagłowá / poki Máß żyw / wyiawßy by go pośmierci doßłá. Spe: Sax: lib: iij. arti: Lxxxv. iij. Tex. I.M. ar. xcvi.

To dlatego / yż wiáno y ſtráwne rzeczy / z łáſki ſą białymgłowam pozwolone / á w tym co komu z łáſki dádzą / żaden dziedziczyć niemoże. Támże glo.

Ná własności / ná Lennie bywa prawdziwe wiá- I.M. art. xxij.
no álbo opráwá białymgłowam / dlatego / yż go im ná własności poki żywe żaden przełomić niemoże / ále ná Lennie rozmaicie może im być zepsowáne. Abowiem Lenno poki Máż żyw / ieſt Zeńinym dárem weselnym / á po iego śmierci dopiero ſię iey Lennem ſtáie. A Lenná áni Meżczyná / áni białagłowá dłużey trzymáć niemogą / iedno do śmierci: áczkolwiek go meżczyzná dziedzicznie po ſobie zoſtawia / ále nie białagłowá. Specu: Saxon: lib: iij. articu: Lxxv. Tex.

Jeżliby też Máż dárem weselnym oddał Zenie ſwey dobrá iákie Lenne / po śmierci iego / niemoże onych dobr Zoná ináczey otrzymáć / iedno ieżliby Pan ktoremu własne one dobrá należą / ná to przyzwolił. A ieżliby ták Pan ná oddalenie dobr Lennych pozwolił / tedy potym niemoże przeciwko temu mowić. Jeżliby też białagłowá máiąc dobra Lenne vmárłá / tedy Máż iey niemoże ośieść onych dobr po niey / wyiąwßy by mu oſobliwie podáne były. Tákże też ieżliby miáłá Syny / mowią niektorzy / yżby y ći przy onych dobrách zoſtáć niemogli / wyiąwßy by im to oſobliwie przyrzeczono / álbo im one dobrá podano. Abowiem według zwyczáiow / tákich dobr / po Oycu nie po Mátce káżdy nábywa. Wßákże to ieſt rzecz według przyſtoynośći ſłußna / áby dziedziczyli. Text Artikułu niniєyßego troiákim ſpoſobem może być burzon. Naprzod / yż cokolwiek białagłowá opráwy ma / tedy też iuż zá tym y práwá do onych dobr nabywa / choćby też przedtym żadnego niemiáłá. Abowiem choć do Lenná Białeygłowy żadnego práwá niemáią / wßákże przedſię práwá nábywáią / gdy im poddáne będźie. Druga / yż Białagłowá do własności práwá żadnego mieć niemoże / poki iey tego Sędzia niepoda / ták iáko też y Lenná mieć niemoże / poki iey od Páná podáne nie będźie. Przeto / ieżli ták Sędziego do własności / iáko y Páná do Lenná potrzebuie / może też iednáko ták tego iáko y owego doſtąpić. Trzecia / yż Máż Zenie ſwey bez przyzwolenia

potomkow

S.S.lib.j. arti: xxj. &Lij — potomkom niemoże własności dáć do żywotá á Lenno może podáć bez
ich przyzwolenia: záczym to snádniey podano być może / słuszniéby też
miáło być bespieczniey otrzymáne. A nie miáłoby to nic wádzić / choć
text mowi: Iż dlatego opráwá ná Lennie być niemoże / yż tym to czę-
sto psują. Bo ten wykład stać niemoże / gdyż Lenná bez woley ich od-
iąć im żaden niemoże / á własność rozmáicie mogą vtrácić / iáko ieżli-
by ią z posessyey wypuściły álbo ieżliby drzewá rodzáyne wycináły / álbo
S.S.lib: i. at.xxl. — ieżliby poddáne rozganiáły / iákoś wyżey słyszał. Iż tedy iedno iáko y dru-
gie strácić mogą / czemuby miáły mieć do iednego lepsze práwo niż do
drugiego? Ná co wszystko ták odpowiesz / że ná on czás gdy Ecke de
Reptaw práwo Sáskie wykładał / nie było práwo białychgłow lepsze /
áni bespiecznieysze ná Lennie. Abowiem ich wiele iedno Lenno trzy-
máły / w niepewny posessyey śiedząc / záczym rozmáicie bywáły od nich
oddalone / álbo śmiercią Páńską / ktory Lenno podawał / bo onemu
podánia drugi Pan nie był powinien trzymáć / álbo też wiec pewne do-
chody y podátki z nich dáwáć muśiáły. Nádto ci ktorzyby mieli by-
li o Lenno świadczyć / muśieli to wiedzieć y słyszeć / o czym zeznawáli.
Skąd rozmáite spory y trudności rosły / y potrzebá było záwsze / áby
Mąż z Zoną Lenno obeymował. A ták sie lepiey Autorowi podobáło
áby tákową opráwę białymgłowam ná własności czyniono. I to prá-
wo Cesarz Frydrych postánowił / ku dobremu białymgłowam / ktorym
też práwá bárdzo wiele łáskáwie postánowiono. W tym tedy coś sły-
szał yż Lenno zá żywotá Mężowego iest dárem Zeninym / to znáć dáie /
yż ná on czás niebespieczno było / białymgłowam mieć ná Leńie opráwę /
bo to łácno trácić mogły / dlatego / yż to tylko iákoby oczekawánim
ich było / ále teraz własność / iest ich własnym Lennem / bo ią istotnie
trzymáią / gdyż Mąż z Zoną nierozdzielnie dobr miedzy sobą vżywáią.
S. S. lib: j. arti: xxxi. — Przyczym y to baczyć masz / yż áczkolwiek opráwę oczekiwániem Len-
nym pod czás zową / wszákże ią tu właśnie wiánem zowie / bo bywá
dáne zá nagrodę poságu.

Coś też w texcie słyszał / yż żadna białagłowá / áni mężczyzná dłużey
Lenná trzymáć niemogą / iedno poki żywi / to sie dlatego dzieie / yż
Lenno iest wysługą Rycerską / ktorą Oćiec Synowi dziedzicznie zostá-
wia / ieżli ią zásłużyć może / y choć są vstáwy stáre / ktore pozwaláią
áby białegłowy dobrá Lenne dziedziczyły / wszákże według Sáskiego
práwá wszystkie tám te vstáwy są podniesione. Támże glo.

Zoná w dobrách Mężá swego zmárłego / nic wiecey

sobie przywłaszczyć niemoże w Mieyskim práwie / iedno † Gieráde ál-
bo † co iey Vrzednie przed Sądem iest opráwiono / álbo dárowano

z zwłasno-

zwłasnośći Mężowey (do żywotá iey.) Niektorzy mowią / że białeygłowie może wiáno dáć (bez przyzwolenia potomkow) ále to w Mieyskim práwie być niemoże. Bo tam cokolwiek bywa Zenie zá wiáno przed Sądem náznáczono / to muśi być álbo właśność z przyzwoleniem potomkom / álbo pieniądze gotowe Mężowe. A w tym rozne iest Ziemskie práwo od Mieyskiego. Bo w Ziemskim práwie do wiáná należą / płoty/ zrąbiste budowánia/ y bydło ktore ná pászą wychodźi. (S.S. lib.j. ar.xx.& xxj.) Ale w Mieyskim práwie / ktoremu wszytcy ktorzy w murze śiedzą iednáko podlegli/ Zoná nic wiecey nie bierze/ iedno Gieráde. Iur. Municip. art. xxij. glo. tex.

A tuby kto mogł spytáć. Gdyby Mąż Zenie pewną summe pieniężną námienił/ y w oney summie pospolićie wszytki dobrá swe ruchome y nieruchome záfántował / mogłby potym Mąż dobrá one przedáć álbo zástáwić: Ono przedánie álbo oddalenie dobr / byłoliby szkodne práwu Zeninemu czyli nie? Odpowiesz według práwa/ ták sie záchowuie / ieżliby Mąż Zenie swey dár weselny/ álbo wiáno zápisał zgołá ná wszystkich dobrách swych / żadnych niewymuiąc / ktore ma y mieć może tedy tákowe dobrá Mąż przedáć y oddálić / według potrzeby y woley swey może/ á tego mu Zoná bronić niemoże. Ale ieżliby tákowe wiano było opráwione/ miánowićie ná iákim imieniu/ iáko ná domu/ ná ogrodźie/ ná czynszowym imieniu/ álbo inszych dobrách iákichkolwiek/ tedy tákowych dobr/ álbo imienia oddálić niemoże / wyiąwszy by Zenie nagrodę vczynił ✠ álbo iey summę ná insze imienie przeniosł. ✠ To nawiecey dlatego / że choćia Mąż Zenie summę / álbo wiáno opráwi ná wszystkich dobrách swych/ przedśię one dobrá iego są. Ale kiedy miánowićie ná ktorym imieniu dźiedźicznym wiánuie / tedy iuż onego imienia/ áni przyzwoleniem / áni bez przyzwolenia Zeninego oddalić niemoże / do kąd iey ná inszym imieniu opráwy nie vczyni / iáko wyżey stoiey. (S. S. lib.j. art. xx.) Tákże tez imienia ktore Mąż w posagu wziął po Zenie oddálić/ álbo vtráćić niemoże. Wszákże to oddalenie wyżey opisanych dobr ma być ták rozumiano / ieżliby sobie w nich Mąż Páństwo záchował do śmierći z nimi czynić co chce. A niektorzy o tym ták zgołá rozumieią / yż iákokolwiek Mąż opráwę wienną Zenie ná wszytkich dobrách swych vczyni / tedy przedśię one dobrá oddalić może. A ieżliby ich do śmierći swey nie oddálił / á w tymby one dobrá spustoszáły / y popsowáłyby sie / ták żeby ledwie zá ono wiáná Zenine stáły/ tedy przedśie z dobr onych Zoná wiáno swe przed wszytkiemi długámi / ktore sie po iey wienie stáły/ bierze : ále te długi ktoreby sie przed Wiánem stáły/ tedy przed Wiánem iść máią/ á wiáno za nimi. Mogłby ieszcze kto spytáć. Gdyby Mąż wiáno Zenie swey ná wszytkich

S.S.lib:j. art. xx. dobrách ruchomych / y nieruchomych opráwił / á zostáwiłby sobie Páństwo y moc z onemy dobry czynić chce / według woley swey. Potymby one dobrá zástáwił v kogo / álbo záwiodł w pewney summie pienięzney / przy ktorey zastáwie / Zoná sobie to przestrzegłá / aby to práwu iey nic nieszkodziło. Po śmierći Męzowey / gdyby dłużnik okazał dług swoy zapisem / álbo świádkámi po vmarłey rece. Z drugiey strony by tez Zoná dochodziłá ná dobrách Męzowych wiáná swego / álbo opráwy / wywodząc to temi álbo tákiemi

I.M. ar. cxl. słowy. Gdyż iey oprawá álbo dług pierwszy iest / ná wszytkiey máiętnośći Męzowey opráwiony / áczn nie bliższa przytym zostáć / á dług álbo wiáná swe ná dobrách Męzowych otrzymáć / według práwá? Wierzyćielby przećiwko temu mowił / ponieważ sobie Mąż w zapiśie / ktory Páni okázuie / Páństwo zostáwił z tákimi dobry czynić według woley swey / y w tym dobrá swe w pewny summie zástáwił y záfántował / czegom gotow dowieść: pytam ná práwie / á czem nie bliższy zostáć przy swym fánćie / nizby mie Páni z tego zeprzeć miáłá. Zás przećiwko temuby oná mowiłá / że tá zástáwá mey opráwie nic szkodźić niemoże / gdyżem to sobie przestrzegłá przy zapiśie ✠ ábym tez byłá y nie przestrzegłá / tedy mam nádzieie żeby mi to nic szkodźić niemogło ✠ przeto proszę ábym byłá przy wienie swym zostáwioná? Odpowieść: Wdowá máiąc wienną opráwę ná dobrách Mężá swego / bliższa iest z swoimi dowody otrzymáć wiáná swe przed inszymi wszytkimi długi / ktore się po námienieniu wianá stály / według práwá.

Jeszcze by kto spytał. Gdyby Zoná wiáno opráwione ná dobrách Męzowych miáłá / á po oney opráwie Mąż (zá kogo ręczył / álbo) slubował co komu / y obowiązał by się ná onych dobrach / z wolą y przyzwoleniem Zeninem / temi słowy: Ja y Zoná moiá obiecuie sto Grzywien ✠ záplácić ✠ á Sedzia by spytał Zony / ieżli to iest iey wolá (y ieżli się ná to dobrze rozmyśliłá / co obiecuie z Mężem swym) onáby odpowiedziáłá / że iest wola moiá / obiecuię / potymby Mąż vmarł / á ledwie imienie iego y wszystká máiętność zá tostoiey co żenie wiánował. Wierzyćielby onę wdowę poćiągał do Sadu o Rekoiemstwo / álbo obietnicę ktorą z Mężem vczyniłá † chcąc tego według práwá dowieść Sedzim y Láwnikámi † onáby ná to mowiłá / żem ná on czás nie byłá swego práwá / álem byłá pod władzą / y rozkázowániem Mężá mego / y w opiecem iego byłá: záczymem mu byłá powinná wszelákie posłuszeństwo / á tezem wiecey nic niemowiłá / iedno żem rzekłá: Obiecuie ábo ślubuie / czym się

biore do Sedziego y Lawnikow: y pytám ná práwie / ácz przez to proste słowo/y te goła obietnice/ mam mieć iákie vćierpienie/álbo iezli mam wiáná swego vstąpić / poniewazem zápisu zádnego vrzedowego / y iákiby według biegu práwnego miał być / nie vczynilá? Toby zá-sie ták Wierzyćiel zbijał: Gdyz sie tu oná do obietnice zna / ktora bez wszelákiey wymowki álbo okolicznośći vczyniłá / á zádnego przy-muszenia niedowodzi / tedy ia pytam ná práwie / ácz mi niema we-dług obietnice swey dosyć czynić? Odpowiesz: Poniewasz Zoná słysząc zeznánie długu Męzá swego / sámá tez vstnie wesołą twarzą nie przymuszona powiedziáłá / ze obiecuie zápłáćić / á ná on czás zá-onego przymuszenia / áni słowem / áni vczynkiem nie wspominałá / owbi tez inszych Mąz nie zostáwił / z ktorychby dług ten mogł być zá-płácony / przeto od płacey tákowego długu wolna być niemoze / według práwa. Tu masz wiedzieć / ze do tego áby sie kto stał dłu-znikiem / nie potrzebá wielá słow: bo gdyby kto do niego rzekł / wi-nieneś mi? á onby odpowiedział / winienem / obiecuiesz mi zápłá-ćić? obiecuie/ iuz dosyć ná tym/ y obietnicá cáła iest/ gdyz we wszelá-kiey obietnicy/nic wiecey niepotrzebá / iedno chcenia y woley tego kto-ry obiecuie/iáko szerokiemi (y ták go krotkie słowa do zápłáty wiążą/iáko y szeroki zapis.)

Jesczeby kto spytał. Gdyby Mąz Zenie dárował pewną summe / zá wiáno / y ná mieyscu ná ktorym to mogł vczynić / opráwiłby iey tákową summe po śmierći swey ná domu swym / ktoreby był czynszowny / przy onym zapisie álbo dárze / byłby on Pán ktore-mu czynsz idzie z tego domu / á widząc / y słysząc on dar / y Decretá / nie przećiwił sie temu / potymby dom zgorzał / á Mązby tez vmarł / po iego śmierći. Pan czynszowny ćiągnąłby sie do placu onego / zá swym czynszem. A Zonáby sie temu przećiwiłá / mieniąc: ze támma wiáno opráwione / przy ktorey opráwie on sam był / á temu sie nie przećiwił ✠ onby ná to mowił / ze ná moim fánćie zaden nic opráwiáć / y zápisowáć nie mogł ✠ kto tu z nich bliższy do ośie-dzienia onego placu? Odpowiesz / ze długi pierwsze y dáwnieysze psuią / y tłumią postednieysze. Jezli tedy czynsz stárszy iest / y pier-wey zápisany / niz wiano / muśi Zoná vstąpić onego plácu onemu ko-mu czynsz nalezy / ktory plác iezli go on sam trzymáć niechce / moze przedáć. Wszákze on plác ma być przez Sedziego y Lawniki o-szácowány: a iáko go oszacuią / tedy to ná woley iego bedzie / chce-li go przyiąć w oney summie / á coby było nád iego czynsz / to má być dáno Zenie ná wiáno / á iezliby czego niedostawáło / tedy tego Zoná

płácić nie powinná / bo zá to nie ręczyłá áni przyrzekłá. Tu maß wiedzieć: Jeźliby Mąż pozoſtáłey wdowy zoſtał zá rok / zá dwá / zá trzy czynßu przed wiánem / álbo y po Wienie / á on mu ſie go nie vpominał / tedy onym czynßem Zenie nic w Wiennie / ßkodzić nie

S.S.lib:j. może / ále ſie z nią o tákowy czynß muśi práwem rozeprzeć. A do

art. xv. czego ſie zezna to płácić muśi / do czego ſie nie zezna / tedy práwem odeydzie.

Spytałbyś podobno ießcze. Gdyby Mąż Zenie ſwey námienił wiáno / y opráwiłby ie według zwyczáiu Ziemie oney / á zoſtáwił ſobie moc z onymi dobry czynić według woley ſwey / á tegoby nie dołożył / ieźliże ono wiáno zá żywotá / czy áż po iego śmierći ma mieć. W tymby Zoná vmárłá bez płodu: Oćiec iey domagałby ſie Wiáná opráwionego / Mążby mowił / że on do tego bliżßy / gdyż to zás nań przyumárło / kto tu z nich lepße práwo ma

I.M.ar.lvij. do onego wiáná? Odpowieß. Jeźliby Mąż námienił Zenie ſwey wiáno / według zwyczáiu powiátu / álbo ziemie oney / á Zonáby zeßłá bez płodu / tákowe iey wiáno / álbo opráwá ná Oycá przypada / ále ieźli Mąż tego dołożył że to áż po iego śmierći ma mieć / á zoſtáwił ſobie wolność z onym imieniem czynić co chce / według woley ſwey / tedy więtße práwo ma do tego Mąż / niż Oćiec: bo conditia álbo wymowá gdy bywá dowiedźioná / odmienia práwo y hámuie.

Spytałby ießcze kto. Mąż gdyby Zenie wiáno obiecał / y záręczył ſie że ie ma opráwić ſkoroby mu Poſag obiecány wydano. W tymby nie vczyniwßy opráwy / vmárł / potymby ſie vpominano wiáná v Rękoimi / oniby mowili: prawdá zechmy ręczyli / ále niewiemy o tym / ieźli mu było wydano Poſag / według vmowy / á myſmy záwße byli gotowi doſyć czynić Rękoiemſtwu / ſkoroby też oni doſyć byli vczynili vmowie y obietnicy ſwey w wydániu Poſagu. Zoná zás / álbo iey przyiaćiele mieniliby / że Poſag iuż ieſt wydany / y ofiárowáliby ſie tego żywym świádectwem tych / ktorym to wiádomo / dowieść / yż ták ieſt / Rękoimieby przedſie tego ſie przeli / kto bliżßy / ieźli Zoná świádectwem doydź wiáná ſwego ná dobrách Mężowych / czyliby oni prząodeydź mieli? Odpowieß. Jeźliby Mąż námieniwßy wiano Zenie ſwey / obiecałby ie opráwić / ſkoroby mu iedno poſag wydáno / y o toby záßło z obu ſtron Rękoiemſtwo / á nie opráwiwßy vmárł / przyiaćiele Zeńini dowodźiliby tego / że Poſag ieſt zápłacony / według vmowy

á Rękoymiéby ſię znáiąc do rękoiemſtwá / przeli tego / że Poſag nie ieſt wydány. Tedy powiodßy wydánia poſágu / bliżßa ieſt Zoná odzierżeć wiáno ná dobrách Mężowych / niżby Rękoymie mieli przą odeydź.

S. S. lib: ij. art. vi.

Ießcżeby kto ſpytał. Gdyby Mąż poiąwßy Zonę / przed pewnymi ludźmi przy ślubie będącimi / miánował iey pewną ſummę ná dobrách ſwych / iáko ná domie / folwárku / ogrodzie / winnicy / etc. w ktorych dobrách álbo imieniu byłá oná Zoná z Mężem w ſpolnym vżywániu od námienienia wiáná / rok y dzień bez przenágábania: Potymby Mąż nie vczyniwßy Vrzędowego zapiſu álbo opráwy Zenie vmárł / po iego śmierći chćieliby ią potomkowie iego wygnáć z onego imienia / po wyśćiu żałoby / to ieſt / po trzydzieſtym dniu / poſtáwiwßy iey przed domem ſtołek ſkądzielą / chcąc ią Gierádą odpráwić / onáby ſię ciągnęłá do Mężowych dobr w wienie ſwym: Potomkowieby záś ofiárowáli ſię vczynić / co będzie według práwá / ſkoroby vyrzeli dowod ſłaßny. Zonáby ſię odwoływáłá ná świádectwo ludźi ośiádłych / ktorzy przyślubie byli / y ſłyßeli / kiedy iey miánował ktorego świádectwáby iey dopuśćić niechćieli / áleby chćieli dowodu Vrzędowego / to ieſt / áby wiáná dowiodłá świádectwem / álbo Sądu gáynego / álbo kśiąg Mieyſkich. Czego ieżliby niemiáłá / tedy inßego dowodu niedopußcżáią / ieżli tu wdowá z tákim świádectwem bliżßa otrzymáć wiano ſwe / niżliby tego potomtowie zbrániáć mieli / y onę z tego zeprzeć? Odpowieß / kiedy Mąż námieni wienną ſummę Zenie ſwey przed ludźmi wiáry godnymi / choćby ono potwierdził zapiſem álbo nie / tedy bliżßa Zoná wiáno ſwe przyśięgą otrzymáć / á vżywánia onego imienia / ná ktorym wiáno ieſt náznácżone / bliżßa dowieść świádkámi / nizliby potomkowie Mężowi mieli ią z tego zeprzeć / według práwá. Spytałbyś podobno ießcże. Gdyby wiáno było zápiſáne Zenie / y opráwiono ná dobrách Mężowych / vmárłby Mąż / á Zonáby zoſtáłá z dźiećmi ſwymi w onych dobrách nierozdźielnie / potymby poięłá wtorego Mężá / ktoryby z nią w onychże dobrách mießkał / ktoremuby Zoná obiecáłá poſag / á on iey też wiáno opráwił / potymby oná Zoná nierozdźielnie vżywáiąc dobr onych z Mężem / y z dźiećmi pierwßego Mężá / vmárłá / nie wźiąwßy wiáná z dobr Mężá pierwßego / od potomkow. Ktorego wiáná ten wtory Mąż vpominałby ſię / á niechćiałby z onych dobr wyniść / á żeby mu było odłożone. Potomkowieby ſię tego zbrániáli / mowiąc: że Mátká náßá z námi nierozdźielnie mießkáłá w dobrách Oycowſkich ktorycheśmy ſię nigdy nie wyrzekli / y w nich vmárłá / możeli tu Mąż wiáno otrzymáć / y ieżli nań przychodźi álbo nie? Odpowieß: Kiedy

S.S. lib. j. atti: xx. I.M. ar. Lvij.

S. S. lib: ij. art. lxxxvi.

Mąż opráwiwszy wiáno Zenie swey/vmrze/zostáwiwszy potomki z ktorymi oná nierozdźielnie mieszkáłá w dobrách Mężá z márłego / poiełáby drugiego Mężá / ktoryby do oney w onyż dobrá wstąpił á vmárłá zoná / tedy Mąż ktory zostáł żyw / wszystko práwo ktore zoná miáłá do dobr ruchomych Mężá swego pierwszego / otrzyma według práwá. Tu masz wiedźieć / że wienne práwo iest Biaɫymgɫowam / złáski nádáne / bo tego przed tym niebywáło / záczym około námienienia / y dochodzenia wian / káżde Miásto moze mieć swe osobne zwyczáie / ktore kiedy odmienić / mogą / iákoż y w Máydeburgu iest też y koło tego osobny zwyczay / ktorego iednák insze Miástá trzymác zá práwo niepowinne.(Przetoż tedy áppellátia przydźie do Máydeburgu / tedy oney spráwy nie sądzą według swego zwyczáiu / ták áby on zwyczay / y indźie trzyman być miał). A zwyczay około wian w Máydeburgu ten iest / kiedy kto poymie Zonę / tedy mu zá nią posąg obiecuią / ktory mu potym pod Raycámi / álbo przed Sądem iáwnie oddáią / á ile będźie posągu / iáko też wynoszą dobrá Mężowe / tedy rozdźieliwszy one dobrá ná dwoie / zápisuie y opráwuie Zenie / támże przed Sądem wiáno ná połowicy iedney dobr swoich / á z tey połowice / ktorą iey Mąż przed Sądem dáie / niepowinná żadnych długow płáćić / do tego odstępku przydáią iey z Vrzędu opiekuná / bliższego krewnego po mieczu / ktory tákową opiekę ná potomki swe dźiedźiczy / to dlatego / ieżliby potym Mąż Zonę słowy łágodnymi námowić / álbo groźbámi przymuśić chćiał / do wyrzeczenia się z onych dobr áby tego bez własnego / y z Vrzędu dánego opiekuná vczynić nie mogłá. Tákże też ieżliby co komu zeznáłá / álbo obiecáłá/ áby oná obietnicá ważna nie byłá/y mieyscá niemiáłá. Nádto/że Mąż tákowych dobr Zenie zápisánych iey ku szkodźie przedáć/áni zástáwić niemogł/bez przyzwolenia opiekuná iey. Wszákże Mąż poki żyw /iest Pánem dobr onych strony vżywánia / y pożytkow. Ten Wilkierz / albo zwyczay postánowiony iest w Máydeburgu / dlatego/ áby kto w máiętnośći swey oszukan nie był / co by mogło być/ gdyby tákowego postánowienia nie było / ktore się iednák spráwiedliwośći nie przećiwi. Bo káżdy Wilkierz / álbo zwyczay w ktorymkolwiek Mieśćie postánowiono ma być słuszny / vććiwy / ku wypełnieniu łatwi /Oyczyznie álbo mieyscu onemu / y czásowi przystoyny / y należący / potrzebny /iásny / pożyteczny / etc. A ten Wilkierz albo postánowienie Máydeburskie / to wszytko sobie ma : Bo iásnie okolicznośći / y spráwy około wian opiewa / á tákowey odstępek / y zapis słusznie się ma dźiać przed Sądem pod káznią Krolewską zágáionym / gdźie wszyscy do Sądu należący być po-
S.S.lib.j. winni. A ieżliby tákowy odstępek / álbo zapis czynił ná budowánie /
ar: lij.xxi tedy to słusznie z przyzwoleniem potomkow vczynić ma. Jest też ten

Wilkierz

Wilkierz vććiwy /bo dla vććiwośći Małżeńſkiey ieſt vćzyniony. Jeſt też pożytećzny / y ćzáſowi y mieyſcu przyſtoyny: bo gdyby wolno było Mężowi tákowe dobrá potym oddalić / y zapis odmienić / mogłby ták tym ßáfowáć / żeby zá ćzáſem y ſám znißćzał / y Zoneby znißćzył. Jeſt też y perſonam álbo oſſobam pożytećzny / bo komu co tákowego zápißą / álbo odſtąpią / to iuż iego ieſt: áćzkolwiek przed ſię przy onym Páńſtwo zoſtáie / ále tylko ſtrony vżywánia / nie ſtrony vtrácenia / álbo popſowánia. Jeżliby ſię też tráfiło / żeby Mąż máietność ſwą vtrać / albo ſię zádłużył / choćby to było zwolą Żeniną álbo nie / tedy temu wßyſtkiemu może opiekun zábieżeć / kiedy ná to niezezwoli: Bo Mąż dobrá Żenine vćzyniwßy iey zapis álbo opráwę / bierze w opiekę ſwą / ále ich oddalić niemoże. Jeżliby tedy po onym zapiśie Zoná vmárłá / á dźieći niezoſtáwiłá / tedy połowicą dobr Mężowi przychodźi á połowicá krewnym Żeninym. Ale ieżliby dźieći zoſtáwiłá / tedy one dobrá wßyſtkie przy Mężu zoſtáią. Potym kiedy ſię one dźieći będą chćiáły od Oycá oddźielić / iáko gdyby inßą Zonę poiął / álbo co tákiego / tedy powinien wydáć poſag / álbo to co mátce ich zápiſał † á tám też bierze y Oćiec ſwoię ćząſtkę z kádżey rzećży †. S.S.lib.j. art. xi.

A tuby ießćze mogł kto ſpytáć. Gdyby Mąż Zonę poiął z ktorąby nic niewziął / áni imienia / áni poſágu / á ziąwßy ſię nábyliby ſpolną pracą maiętnośći. potymby vmárł nie vćzyniwßy iey żadney opráwy potomkowie iego niechćieliby iey nic dáć / ále by ią chćieli według zwyćzáiu nie ktorych / z ſtołkiem / z kądźielą przededrzwiámi poſtáwionym odpráwić / komu z nich te Dobrá ſpolną pracą obudwu nábyte / ſłußnie przynależą / wdowie / ćzy potomkom Mężowym? Odpowieß: Jeżliby Mąż poiął Zonę / z ktorąby żadnego poſágu / áni dobr niewziął / á onby też tákże niemiał nic / potym ſię ſpołem dorobili / á Mąż nie vćzyniwßy opráwy vmárł / tedy Zoná bierze trzećią ćzęść dobr mężowych / y Gieráde † oproćz Hergwetu † wedle práwá. (Wßákże przy końcu tegoż Artikułu ſtoiey / że bierze wßytkich dobr ćzwartą ćzęść / á przytym też Gierádę otrzyma) iákoś też wyżey ſłyßał.

Maß też wiedźieć / iż wiáno nic innego nie ieſt / iedno dobrodźieyſtwo ktore Ceſárzowie z oſobliwey łáſki Białymgłowam po śmierći mężowey do żywotá ich poſtánowili † dlatego / że nic wiecey z dobr Mężowych nieoćzekiwáią ✠ á tego im żaden złamáć y zepſowáć niemoże / ieżliby go ſámi nie vtráćiły. A vtráćić wiáno káżda niewiáſtá przez dźiewieć przyćzyn może. O ktorych maß wyżey Artikułu xxi. lib: i. Támże glo.

S.S.lib.i.ar: xxxij. lib. ij. arti: xxj. S.S.lib: i.ar xxiiij.xx S. S. lib: j. ar. xx. S.S.lib. j. ar: xxiiij. l. M.arti: xxiiij. S. S. lib: j. ar. xxi.

Zádna białagłowá w Mieyskim prawie (wiáná álbo dożywotnego opatrzenia ná dobrách Mężowych opráwionego/ zá właśność swą przywłaszczyć sobie niemoże). ✠ Y nic wiecey w dobrách Mężowych otrzymáć niemoże / iedno to coby iey przed zágáionym Sądem do żywotá iey / álbo zá wiáno / álbo zá właśność dano / y odpráwiono było † ále wszytko ná Mężowe potomki (po śmierci iey przypada. A ieżliby iey Mąż nic niedał w dobrách swych / tedy ma dzierżeć y vżywáć dziedźictwá / álbo dobr Mężá swego / á dźieći iey máią dáwáć potrzeby/poki za inszego Mężá nie poydźie. Jeżliby Mąż miał owce tedy ie Zoná do Gierády weźmie. A ieżliby kto Zenie chćiał dar zbić ná dobrách ruchomych / ktore iey przed Sądem dárowáne są/ tedy go bliższa oná otrzymáć / z mężczyznámi / y z białymigłowámi / ktorzy przytym byli / sámosiodmá. Jur: Municip: árti: lvij. tex.

S.S.lib i.ar: xx. xxi. S. S. lib: i. arti:Lij.

Artykuł ninieyszy o tym mowi / ieżli Zoná po śmierći Mężowey dobrá / iey zá wiáno náznáczone oddalić może czyli nie? Masz tedy wiedźieć / że Zoná dobrá tákowe / iey do żywotá dárowáne / nie swoim/ále mężowym potomkom zostáwia po śmierći swey : wszákże to ták rozumiey / ieżli Mąż Zenie opráwę ná dobrách nieruchomych do żywotá náznáczył /tedy tákowe dobrá po śmierći Mężowey więtszym práwem przychodzą Mężowym / niż Zeninym potomkom. To dlatego / że własność oddalona być niemoże /bez przyzwolenia potomkow : y dlatego też / że ono wiáno tylko do żywotá iey iest dáne / á nie dźiedźicznie/ przeto też tych dobr tylko poki żywá vżywáć ma. Stądże wiáná álbo opátrzenia żywotá áni białymgłowam zepsowáć niemoże / áni one wnim szkody ćierpieć powinne.

S.S.lib.i.ar: xxi, xxxij. S.S.lib.j.ar: xxi: &xxxij.

Mogłby kto spytáć. Jeżliby Mąż Zenie co ná dźiedźictwie swym bez przyzwolenia potomkomkow swych dárował / potymby znią miał dźieći / á onoby iey dźiedźictwo osobliwie zá wiáno zápisáne było / á nie byłáby summá żadna miánowána / á tego też niedołożono/że z tymi dobry może czynić co chce / po śmierći Mężowey byłá w vżywániu dobr onych / á inszych też dobr by Mąż nie zostáwił / iedno one ná ktorych iest zapis Zenin: możeli zoná one dobrá oddalić /czyli nie? Odpowieß. Jeżliby Mąż Zenie opráwę vczynił ná własnośći / álbo ná dźiedźictwie swym / w onym zapiśie by dołożono nie było/ żeby mogłá z onymi dobry czynić / coby śię iey podobáło / tedy tákowych dobr Zoná oddalić niemoże / bo skoroby ie z vżywánia puśćiłá / tedy ie tráći. Ani ich też może przedáć /bez przyzwolenia dźiedźicow. Bo ieżliby nád wolą ich puśćiłá / álbo przedáłá tákowe dobrá / tedy śię słusznie w nie potomkowie w wiązáć mogą ták iákoby iuż oná vmárłá. Abo-

wiem kto

A ieżliby tu kto rozumiał/że ten Artykuł iest przećiwko prawu ktore mowi: Iż tacy/ktorzy z woyny vćiekaią/ na gardle maią być karani/ tedy na to odpowiesz / yż tam to prawo rozumieć sie ma o tych/ktorzy z samey bitwy/y z potykánia vćiekaią/albo ktorzy Panom swym pomoc dáć mogą / á tego nie vczynią: ále ten Artykuł mowi o tych ktorzy tylko z woyny albo z woyska potáiemnie vćiekaią / albo ktorzy Pánom swym pomocy iuż dáley dáć niemogą. Támże glo.

Wiárá yż nieprziaćielowi ma być chowána. Masz niżey w słowie woyná.

Wiernosć ze trzech rzeczy pospolićie przychodźi. Náprzod z dobrodźieystwá czyiego / y z przysiegi iemu vczynioney/ á te wiernosć powinien mieć Man przećiwko Pánu swemu / y Pan przećiwko Manowi swemu. Abowiem sie káżdy Man Pánu swemu ma stáwić pokornym/łáskáwym / y wiernym. Wtora wiernosć pochodźi z przyrodzenia/y z krewnośći/te przyrodzoną zową/ yż od przyrodzenia/pochodźi/ á práwem pisanym zátłumioną być niemoże / gdyż práwo pisane álbo postánowione drugie práwo podnieść może/ále przyrodzonego niemoże. Trzecia wiernosć pochodźi/iáko iest ta/ktorąsmy práwu y Sadowi powinni gdyż nic świetobliwszego/y pożytecznieyszego niemász/iáko praw wiernie przestrzegáć/ á niespráwiedliwosć psowáć. Bo ktoby dobrym y vććiwym człowiekiem bedąc/ spráwiedliwego Sedźiego nie czcił y nie milował? y coby zá pożytek był praw / gdyby tego nie było / ktoryby ich bronił/ y mocno trzymał / choć sie czásem tráfia/yż go rozmáitośćia spraw Sedźia spráwiedliwy/y miłego przyiaćielá / także Pan wiernego Maná swego / álbo też ow Páná sadźić muśi. Specu. Saxon. lib. iij. art. Lxxviij. glo.

Co powinien mieć ná báczeniu ten/ ktory wiernosć komu przysiega. Masz wyżey w słowie Przysiegá.

Wierzyciel.

Komuby srebro / álbo pieniądze iákie pláćić miano/á onby ná czás zápláćić náznáczony nie przyszedł/álbo choćby przyszedł/ pieniedzyby bráć niechćiał / tedy przez to pieniedzy swych nie tráći/ále on dźień stráći / y tám dłużnik od iazdy álbo drogi / ieżliby iáka obiecał/wolen bedźie/ ále nie od pieniedzy. Spec. Saxo. lib. ij. art. xj tex.

O czym pátrz wiecey wyżey w słowie Bráć/ y w słowie Dług.

Wiezienie.

Spráwá poimánego człowieká / ieźliby śie przez Decret ná drugi dźień zwlokłá / tedy go ma Sedźia o dostánie wiśćić/ to iest/ná Rękoiemstwo dáć/ wyiąwszy by był ná świeżym vczynku poimány. Spec. Saxon. lib. ij. art. ix. tex.

S.S. lib. j. arti: lxvj. A tu też báczyć możesz yż w spráwie przenocowáney/obwiniony má być dan ná Rękoiemstwo/czego śię ná świeżym vczynku vczynić nie godźi. Támże glo.

Yż práwa swego nienárusza ten / ktory prze niedostátek Rękoiemstwá/więzniem zostánie. Masz wyżey w słowie Rękoiemstwo.

Kto kogo w więzieniu trzyma / powinien zań odpowiedáć káżdemu/iego ✠ Pánu krewnemu/y Zenie/ktorzyby mu o to winę dawáli/póki v niego w więzieniu bedźie. Spec. Saxon. lib. ij. artic. xxxiiij. tex.

A ten Text zda śię być przeciwny początkowi tegoż Artykułu (ktory naydźiesz wyżey w słowie Sługá) gdźie mowi: Ktoby sługę cżyiego poimał/ może śię odwieść przyśięgą/ yż tego Pánu ná zelżywość nie vczynił. A tu zás mowi: Yż powinien káżdemu o to odpowiedáć. Ná co łácno odpowiesz/ gdy śię temu przypatrzysz / o iákim tám więzieniu mowi/skąd obaczysz/ yż tu mowi o więzieniu / gdyby kogo do ćiemnice

S.S. lib: ij. art. xiij. w łáncuch/álbo w tárás sadzono: bo zá tym idźie karánie/y ktoby to vczynił/słusznie odpowiedáć powinien/ bo zá zboycę bywa poczytan. A ták tám ten text rozumieć masz/ yż ten ktory cżyiego sługę poima/ może śię przyśięgą odwieść/ieźliby istotnie y ćielesnie tego dowieść niemożono.

S.S. lib. j. art. xv. & xviij. Bo ieźliby dowieść możono / tedy mu do przyśięgi nieprzydźie / y dlatego tu w Texćie ná końcu mowi/ pókiby v niego w więzieniu był. Támże glo.

O więźienie/gdy kto przytym rzeczy żadnych niezkupi/niepowinien potomkom poimánego odpowiedáć / ieźli sam rok był żyw/á práwem o to nie czynił/ Masz wyżey w słowie Ránny.

Káżdego więzniá vmowy / álbo obietnice / według práwá nikczemne y nieważne są / wszákże ieźliby go ná pewny

cżás

czás † ná wiárę iego † puszczono/tedy się powinien wrócić/á wiárę swoie wyzwolić. Tákże ieżliby vgodę iáką vczynił / y po przyśiągł / choć by zá tym pieniądze iákie dał / álbo niedał / powinien też y to trzymáć. Ale okrom tych dwu rzeczy cobykolwiek innego obiecał álbo postánowił/w więźieniu tego trzymáć niepowinien. Cokolwiekby też kto przyśiągł álbo† ná wiárę swą † przyrzekł / dla záchowánia zdrowia álbo gárdlá swego / ieżliby temu potym dosyć vczynic niemogł / tedy przez to práwá swego nienáruszá. Ale gdźieby kto kogo zdrádliwie poimał / potymby go ná wiárę / álbo przyśięgę iego puścił / y owby mu się obiecał wrócić/tedy go trzymáć nie powinien / By iedno przyśiągł / yż nieprzystoynie iest do obietnice przymuszon. Spe: Saxo: lib: iij. atti: xli. Tex.

Iż nic ták bárdzo człowiecká niewiąże / iákoto co z dobrey woley przyrzecze / y obieca. Abowiem kto z dobrey woley co obiecuie / to też z dobrą wolą trzymáć powinien / choćby mu potym było żal/ gdyż woley swey niegodźi się nikomu co szkodźie odmieniáć. Ktemu co kto nieprzymuszony przyrzecze / ma też temu bez przymuszenia dosyć czynić wszákże gdyby dobrey woley nie było / tám obietnice trzymáć nie powinien. Przeto Artykuł niniieyszy to wáruie / yż obietnice więźniowe / według práwá nic nieważą. Iákoż wczyiem więźieniu kto będźie/tego niewolnikiem iest / Bo niewola z więźienia się poczętá (iákoś słyszał wyżey w słowie Niewola) Ponieważ tedy niewolnikiem iego iest / przeto nic stáwić áni przyrzekáć niemoże.

Mogłeś też to w tekście baczyć / yż przed się więźień dwie rzeczy trzymáć powinien. Pierwsza ieżliby się obiecał wrócić/ á tego ku dobremu y ku pożytkowi więźniowi pozwolono / áby tym snádniey mogł być wolen / y áby mogł sobie czás vprośić / tákże áby się tym pilniey stárał / iákoby się co narychli mogł wyzwolić. Co yż iemu sámemu w pożytek idźie/słusznie to trzymáć ma. Druga rzecz / ktorą więźień trzymáć powinien / iest vgodá álbo ziednánie / o to co się stáło. Czego ieżliby nie było / tedy trudnośćiom / y rosterkom nigdy koniec nie był. A y to też więźniom ku dobremu iest pozwolono/ áby się bezecnymi y wiárołamcámi niestáwáli/áby y przedsię tym snádniey wychodźili. Abowiem vgodá teyże mocy iest / ktory y Decret: Bo iáko Decretowi dobrowolnie przyiętemu / od ktoregoby nie áppellowano choćby był spráwiedliwy álbo nie spráwiedliwy / káżdy dosyć czynić powinien / ták też vgodę ná ktorą kto rad zezwoli / choć będźie słuszna álbo nie słuszna trzymáć powinien. S. S. lib: ij. ar:vi. et xij. Aczkolwiek iest przećiwko temu pewne práwo ktore mowi: Iż vgody przymuszoney trzymáć żaden nie powinien / wszákże to ták rozumieć masz / ieżliby z oney vgody álbo z iednánia kto nie był wolno puszczon. A tuby mogł kto spytáć / gdyby

kogo do

kogo do vgody przymuſzano / ták żeby pewną ſumme pieniężną przy-
obiecał / ſkoroby ſię iedno wroćił / á potymby ſię wroćić niechćiał/po-
dobno dlatego / yż obietnicy doſyć czynić niemoże / co tu będźie miał
czynić / áby w niebeſpieczeńſtwo iákie nieprzyſzedł: bo ieźliby ſię wro-
ćił / á obietnicyby doſyć nie czynił/ zdałby ſię był krzywoprzyſiężcą/ ie-
źliby ſię też niewroćił / áleby gdźie indźie zoſtał / byłby podobno beze-
cnym? Ná to ták odpowieſz / yż áni tego áni owego czynić niepowi-
nien / to ieſt/áni niech płáći / áni ſię niech wraca: bo choćby ſię niewro-
ćił iáko był obiecał / przedſię przećiwko niemu práwem poſtępowáć
niemoże / dlatego /yż przymuſzony obiecował. Pieniędzy też ták obie-
cánych płáćić nie wynien / bo tego ſámo práwo broni / gdyż obietnice
y przyśiegi przećiwko práwu vczynione nic nieważą / y żaden ich trzy-
máć niepowinien. Powiedźiawſzy tedy w texćie o tych ktorzy vcći-
wie do więzienia przyſzli / wſpomina też y nie vććiwe więźienie. Przy-
czym maſz wiedźieć / yż żadne inne więźienie nie ieſt vććiwe / iedno to
ktore ſię ná woynie dźieie / tákże też żaden nieprzyiaćiel nie ieſt vććiwy
iedno ten ktoryby przećiwko Krolestwu / álbo Kroleſtwo przećiwko
S.S.lib.iij. ar:Lxxvijj lib:ijar:xiiii niemu woynę podniosło / inni wſzyſcy ieźli kogo poimáią/ nieprzyſtoy-
nie y zdrádliwie to czynią / záczym nie ſą vććiwymi ludźmi / ale mor-
derzámi y zboycámi / wyiąwſzy gdyby kogo w obronie dobr álbo źie-
mie iákiey poimano / tákże ieźliby ſię to ſtáło ku obronieniu zdrowia
czyiego. Słyſzałeś też w texćie/ yż nieprzyſtoynie poimány / ieźliby
ſię obiecał wroćić /nie powinien tego trzymáć. A ták ieźlibyś rozumiał
yż to ieſt przećiwko temu co ſię wyżey powiedźiáło / że więźień / ktore-
go ná wiárę wypuſzczą / powinien ſię wroćić / á wiárę ſwoię wyzwo-
lić. A tu záś mowi: że tego trymáć niepowinien. Przeto będźieſz wie-
dźiał / yż tám ći ktorzy ſię wroćić powinni / ći ſą ktorzy vććiwym ſpo-
ſobem ſą poimáni / á ktorzy ſię wrácáć niepowinni / ſą ći ktorzy przy-
ſtoynie ſą poimáni / bo tákowi obietnice trzymáć nie powinni. Tám-
że glo.

Ná przyiazd Páńſki do ktorykolwiek Ziemie máią być wſzytcy więźniowie przedeń poſtáwieni/ iáko narychley po żądániu iego ſtać ſię to może / ku vczynieniu z nich ſpráwiedliwośći / á tám przybytnośći iego máią być álbo pokonáni / álbo według práwá puſzczeni. Spe: Sa: lib: iii. atti: Lx. Tex.

A tuby mogł kto rzec / yż to práwo nie tylko Krolowi/ ále káżdemu
innemu Sędźiemu ſłuży / áby przednim więźniowie byli pokonáni /
bo ináczey będźie mogł onego ktory ie w więźieniu trzyma / wywo-
łáć. Co ieźli ták ieſt/dla cze- to ſámemu tylko Krolowi przypiſuie? Ná
to odpowieſz/choć káżdy Sędźia więźniá w ſwey Jurisditiey do práwá

ſwego

Ten Artykuł vczy trzech rzeczy. Naprzod tego/ żeśmy powinni káżdemu w potrzebie być ná pomocy/á tám gdźie mowi: Kto ná Gwałt nie bieży/ⁱc. A pochodźi to z nieiákiey vććiwośći / ktory wßelkie práwá pozwaláią. Po wtore vczy przystoynośći / y słußnośći ábyśmy bliźniego nießkodźili / á to tám gdźie mowi: Ktoby spráwy swey nie kończył/etc. Abowiem bez słußney przyczyny żaden skárżyć niema ná drugiego/ áni mu złoczyństwá zádáwáć/ ktoby to czynił/ źleby czynił. Po trzećie vczy posłußeństwá / á to tám gdźie mowi: Ktoby ná Roku Sądowym nieſtánął. Abowiem kto posłußeństwo czyni ten práwo pełni / y wßytko práwnie czyni. K tego też coś w Texćie słyßał/ieźliby kto v Sądu co nieprzystoynie rzekł / álbo vczynił báczyć możeß / yż śie káżdy powinien v Sądu vććiwie záchowáć / y w słowiech/ y w vczynkách: Bo Sędźia ná mieyscu Bożym śiedźi. O czym pismo S. ták mowi: Spráwiedliwie sądźćie synowie ludzcy/ ábowiem Sądy moie są. Przyczym wiedźieć będźieß / yż Sędźia ze dwu przyczyn ná Sądźie śiedźi. Naprzod względem Bogá/áby karał występki / ktore śie przećiwko Bogu dźieią. Potym dla ludźi/ ktorzy obrážęnie/ y krzywdę ćierpią. Stądźe y dwoiákie karánie v Sądu pospolićie bywa. Jedno BOgu/ álbo Sędźiemu ná iego mieyscu / dlatego / yż roſkazánie Boże przestępuie. Drugie człowiekowi obrážonemu / iáko iest Emendá/o ktoryieś też tu w Texćie słyßał/yż iey stroná nábywa. Rześ też tu słyßał o winie Duchownych y Swieckich Sędźiow: przeto będźieß wiedźiał/ yż winá Duchownego Sędźiego iest ßeśćdźieśiąt Szelągow. Jeźliby śie też tráfiło/żeby kogo ná gwałćie zábito / tedy on zábity żadney winy áni Swieckiemu / áni Duchownemu Sędźiemu nieprzepada/ dlatego/yż to iuż śmierćią zápłáćił/choćby przećiwko obiemá wystąpił. Támże glo. S. S. lib: ij. art. xlj. lib. ij. art. Lxxxvj. S. S. lib. iij. art: Lxiij.

Iż winá ma być pierwey płácona niż Emendá / ieźliby Emendá pierwey nie byłá przysądzona. Maß wyżey w słowie Nagrodá.

Iż iednaczom winá nie idźie/gdy kto ich Decret przestąpi. Maß wyżey w słowie JEdnacze.

Dlaczego winy z występku bydlęcego Sędźia nie bierze. Maß wyżey w słowie Szzoká.

Jeźliby Sędźia winy doiść niemogł z dobr czyich † ruchomych/ták żeby iey z własnośći muśiał dochodźić † tedy ná onym gruncie Podwoyſki ma krzyż vczynić nád drzwiámi / przez ktore vczynienie krzyżá / gdy śie to zá Decretem Lawniczym stánie / iuż będą one

dobrá ná Sedźiego Vrząd náznáczone. A ieżliby Pan onego gruntu tego do Roku/ y do ßeśći niedźiel niewybáwił/ tedy go wßyſtkiego práwá ktore tám miał/odſądzą: á ieżliby potym poki rok y ßeść niedźiel niewynidźie/potomek iego do Sądu przyßedł/ćiągnąc ſię do onego dźiedźictwa przyſięgą według práwá/ tedy gdy Sedźiemu zápłáći/ to czego on ſwoią/y dwu świádkow przyſięgą dowieść może/ y co práwem wygrał/zoſtánie przy onych dobrách: wßákże tám Sedźia więtßego długu dowieść niemoże/iedno trzy winy/ y ieden Wargelt † Niemieckim ſtoiey/ álbo ieden Wargelt. † Spec. Saxon. lib. ij. art. xlj. Tex.

Z tego Artykułu pomnieć będźieß ßeść rzeczy: Pierwßa/kto ſłußnie winy ma bráć/á możeß báczyć/yż to ſamemu tylko Sedźiemu pozwolono/ nikomu innemu/(o czym maß ßerzey wyżey w ſłowie Sedźia.) Druga/yż winę ſłußnie Sedźia bierze/ y iemu właſnie według práwá przychodźi/ ták yż ieżliby ią odpußczał/źleby czynił ze trzech przyczyn. Naprzod/yż winá ieſt karánie Boże zá wyſtępek ludzki/przeto ſię iey odpußczáć niegodźi. Druga/ieżliby win nie bráno/ tedyby władza y vććiwość Sądowa nikczemniáłá.
S.S. lib. j. arti: lix. Po trzećie/ winy dlatego biorą/ áby ſię ludźie więtßych ßkod ſtrzegli. Vczy też tu Text z ktorych dobr/ y iáko winę wyćiągáć. Przyczym maß wiedźieć/ yż w winie ábo wargelćie imienia ſtoiącego żaden bráć niema/ oprocz tákiego przypadku/ iákiś tu w texćie ſłyßał/to ieſt/ ieżliby iey z dobr ruchomych wyćiągnąć niemożono. Przeto naprzod w dobrách ruchomych ná zápłátę winy álbo
S.S. lib. j. art. Liij. wargeltu ma być fántowan/ ktorych ieżliby nie było/ tedy tego ma dochodźić ná czynßu/ z roley álbo z iákiego gruntu pochodzącym/ á ná oſtátku z dźiedźictwá álbo właſności/iákoś tu w texćie ſłyßał. Nádto/ Sedźia źiemſki z dobr Lennych winy dochodźić niemoże/ bo te Lennego álbo Rycerſkiego práwá należą. Po czwarte vczy tu w tym Artykule/ iákim ſpoſobem Sedźia ma winę wyćiągáć/ y iáko dobrá czyie ßperowáć ma/ to ieſt yż Podwoyſki krzyż ná nich ma vczynić. Co też ieſt oſobliwym znákiem tego/ yż winá Bogu należy/ bo znákiem Bożym/ to ieſt krzyżem dobrá tákowe bywáią znáczone. † A to ſię nie tylko dlatego dźieie/yż Sądy Boże ſą/ále też dlatego/áby to było wiádomo potomkom ktorzy do tego należą/bo ieżliby o tym niewiedźieli/nie mogłoby im to nic ßkodźić. † Po Piąte/dáie tu náukę iáko ow/álbo potomkowie iego/dobr onych dochodźić máią/ to ieſt/ yż ſię przyſięgą do nich ćiągnąć máią † iáko ich właſne ſą/ſkoro po śmierći fántowánego † zápłáćiwßy to co Sedźiemu winno. Po ßoſte/ vczy iáko wiele win Sedźia ná tákowych dobrách dochodźić może/zwłaßcza/że tylko trzech win. Z czym ſię też zgadza práwo CESarſkie (ktore mowi: Yż Sedźia może bráć w iednym Roku trzy winy zá wyſtępek od iedney

oſſoby

ossoby ieżliby często występował / oprocz łotrow / y złodźieiow / ktorzy według występku zawße máią być karáni.) Aleby podobno kto rzekł: yż to iest przećiwko prawu / áby Sedźia miał bráć Wargelt / gdyż on tylko winy nábywa / á Wargelt y Emendá Actorowi przychodźi? Ná co odpowieß / yż też w pewnych przypadkách y Sedźia Wargelt bierze / zwłaßczá tám kiedy śie wywołány chce z wywołánia wyznć / á Sedźiemu Rękoiemstwo o dostánie práwá postáwi / á przedśie niestánie / tedy tám Sedźia / nie Actor Wargeltu nábywa / dlatego / yż obwinionemu o zdrowie idźie: ktore Rękoiemstwo Sedźia y bez woley Actorowey przyiąć może (á oprocz tego w inßych przypadkách strona nie Sedźia Wargelt bierze.) Támże glo. S. S. lib: ij. art. x.

Ieżliby tedy ták / iákoś wyżey słyßał / własność czyiá Sądownie záſperowána byłá / tedy ile razow do niey wnidźie / y z niey wynidźie / tylo win Sedźiemu przepada / dotąd poki z árestu / álbo ßperunku dobrá one przez Decret Sądowy wolne nie będą. Iur. Mu. art. Liiij. tex. S. S. lib. ij. art. xlj.

O rozności winy y karánia. Maß wyżey w słowie Szalony.

Kiedykolwiek v Sądu Actor Wargeltu / álbo Emendy nábywa / tám też winá Sedźiemu przychodźi. Spec. Saxon. lib. iij. artic. xxxij. Tex.

Iáką winę bierze od sługi / kiedy śie Páná swego záprzy. Maß wyżey w słowie Niewola.

Iákiemi pieniądźmi winá ma być płácona. Maß wyżey w słowie Wargelt.

Iż winy áni Emendy nie przepada / ten ktory gárdło záſłuży. Maß wyżey w słowie Nagrodá.

Kśiążętá ktorzy chorągiew Lenna przymuią / gdy roskazánia Krolewskiego (o ktorym wyżey w słowie Krol) zamießkáią / przepádáią Krolowi winy sto grzywien álbo funtow / inni wßytcy przepádáią dźieśięć grzywięn álbo funtow / gdy oprocz występku pokárnego / álbo złamánia pokoiu bywáią karáni. Kśiążęćiu też káżdy ßláchćic / ktory w iego kśięstwie oyczyznę ma / winy przepada dźieśięć funtow. Wßákże w Sáskiey ziemi iest ich wiele ktorzy sobie inne prá-

ne práwá przywłaszczáią / o ktorych práwie y winách nic sie tu nie pisze. Grábi álbo Woytowi ktory Sąd od Krolá przyiął/ idźie winy Lx. szelągow. Phálcgrábi / Lándgrábi / ktory też władzą Krolewską iáko y Grábiowie sądzą / tákże Lx. szelągow winy idźie. Márgrabi tylko trzydźieśći szelągow/ dlatego/ yż ten pod hołdem wiernośći swey sądzi. Szołtysowi álbo stárszemu we wśi / iego práwá ludźie ośm szelągow przepadáią. Woytowi ktory nie pod kaźnią Krolewską sądzi nawietcey trzy szelągi idą. ❧ A to w Márgrábstwie gdźie Sądy w Lenno podáią. Co nie ták rozumieć masz / áby Woyt káżdą winę miał bráć/ ktoraby mnieysza byłá niż trzy szelągi / ále to dlatego mowi: Yż iego winá nawiecey sie ná trzy szelągi śćiągáć ma. To niektorzy o Gográbiách rozumieią/ ktorzyby ná długi czás obráni byli / o ktoryches wyżey w słowie Gográbiá słyszał. Ale to być niemoże / gdyż Gográbiá bywa obran / z spolnego przyzwolenia obywátelow/ ktorego potym Pan opátrzyć powinien/iákoś támże słyszał. ❧

Gográbi idźie winy ieden szeląg/ álbo sześć pieniedzy/ álbo to ná co sie zezwolą ći ktorzy go obráli. Szołtysowi albo stárszemu nád chłopy przychodźi sześć pieniedzy / á czásem trzy szelągi/ kiedy sie kto karániu ná skorze/y ná włośiech odkupuie/ á to idźie wszytkiey Gromádźie ná piwo. ❧ Stąd niektozry chcą rozumieć/áby dla niedbálstwá / opuszczenia / y niekończenia záczętey skárgi występney/ miáno dawáć winę y Emendę v Sądu chłopskiego / Szołtysowi trzy szelągi/chłopu káżdemu sześć pieniedzy/á Pánu dziesięć szelągow. Ale to być niemoże/bo ten Artykuł ináczey opiewa. Spec.Saxo. lib. iij.art. lxiiij/tex.et glo.

Według praw Cesarskich winá nic innego nie iest/iedno pieniężne karánie/ktore Sedźia według woley swey stánowi. A karánie záś iest/ktore sie y ná ćiáło/y ná pieniądze śćiąga. Od karánia niemoże áppellowáć/ále od winy może. Nádto/ winą zową / iedno tę / ktorą wyższy Vrząd bierze: á karáć może káżdy ktory ma władzą Sądową. Ieźliby też winę wietszą postánowiono/niż práwo pozwala/tedy to nic nieważy/ále karánie choć wietsze waży. Według práwá tedy pospolitego w wielkim występku Kśiążętá mogą bráć winy 50. funtow złotá/inni po nich mogą bráć trzy vncye złotá / á przełożeni nád Prowincyámi tylko dwie vncye zá winę biorą. Wszákże żaden z tych ná nikogo gestszych win vstáwáć niemoże/iedno trzy do roku/by też y sto rázow zgrzeszył. Co ieźliby vczynił /powinien to wedwoy nasob wroćić. Procurator też Cesárski / álbo dozorcá Rzeczypospolitey winy stánowić niemoże / tákże áni Vrząd / álbo obrońcá Mieyski / oprocz iákich niewielkich win.

A táko-

A tákowe winy bywáią ſtánowione zá wſzelàkie wyſtepki / oprocz złupienia / zbicia / złodzieyſtwá / y innych wyſtepkow / ktore yż ſrożey káráć potrzebá / ſrożſza tez winá ná nie ma być ſtánowiona / á to według zdánia Sedziego. IM.ar.Liiij.
Niema też być winá odpuſzczona wyiawſzyby vboſtwo wyſtepnego do tego wiodło. Nádto / winny do ſkàrbu przychodzą / wyiawſzyby ie àlbo práwo / álbo Sedzia ná potrzeby poſpolite / abo ná iákie ſłuſzne rzeczy náznáczył. Winá też bezecnym niko° nieczyni. A tuś iuż ſłyſzał o winie káżdego Sedziego / ktora dlatego ieſt poſtánowiona / áby Sedziowie z miáry w wyćiagániu ich nie wykraczali. Abowiem Sedziowie màią poddánych w kárności mieć / wiecey ſie ná pobożność / niż ná oſtrość karánia oglądáiąc: iáko zá máły wyſtepek / táka tez wine bráć máią / á ſtrzedz ſie tego vprzymie powinni / áby záślepieni y łákomſtwem / ktore ieſt màtka wſzego złego ináczey nieczynili / myśląc o tym / yż tez y oni oſtàtniemu Sądowi podlegli. A iákimi oni ná Sądzie vkażą / ták tez od naywyſzego Sedziego / ktory ieſt Pan Bog / ſądzeni będą / y owſzem tám wielka rozność będzie: Bo ten ktorego Sedzia tu ná tym świecie ſądzi / człowiek śmiertelny ieſt / a tám ten ktory Sedziego będzie Sądził / Bog ieſt Wſzechmogący. Przeto ma tego pilnie przeſtrzegàć káżdy Sedzia / áby ná to pomniał ſkoro ná Sądzie zá ſiedzie † y áby mogł rzec z Prorokiem te słowá: Z oblicza twego niech pochodzi ſpráwiedliwość moiá. Oczy twoie niech ſłuſzność widzą / tedy tez ná to vſłyſzy tàką odpowiedz: Sługo dobry y wierny / ná màłymeś był wierny †. Támże glo.

Kiedy ſądzą pod káżnią Krolewſką / tedy (Burgràbſka) winá ieſt trzy funty.

A Szołtys bierze ośm ſzelągow winy z náłaſku przyśieżniczego. (Toż tez rozumiey o Woyćie / że tez bierze ośm ſzelągow z Decretow Láwniczich. A tu wiedzieć potrzebá / że Szołtyſowi y Woytowi okrom gáynego Sądu idzie winy ſześć ſzelągow / á przy gáynym Sądzie ośm ſzelągow). Iu: Municip: arti: x. Tex.

Funt káżdy według praw Sáſkich nieśie 20. ſzelągow / á ták trzy funty będą 60. ſzelągow tákich / iàkie w onym práwie idą / y zá ktore tám picie / y iedzenie kupują. Jur: Municip: ärti: xlvij. glo.

Pátrz wiecey w słowiech Karánie / Nagrodá / Sedzia. S. S. lib: iij. arti: Lxiiij.

Własnosc.

(Własnośćią zową dobrá/álbo grunt w Lenno nie przyięty/ále dźiedźićznym spadkiem / bez wszelákiego czynszu / álbo obowiąsku ná potomki przypádły). Spe: Saxo: lib: i. atti: viii. Tex.

Iáko Sedźia ma świádczyć o dárze / álbo odstempku własnośći. Masz wyżey w słowie Swiádectwo.

Kto komu własnośći swey odstąpić obieca / temu dosyć czynić powinien. Masz wyzey w słowie Obietnicá.

Własność swą wolno káżdemu oddálić bez przy-

zwolenia Sedźiego / by iedno potomkowie ná ono oddalenie pozwolili / y by iedno puł Lánek / álbo połowicá dworcu / y gruntu ná ktorymby woz mogł náwroćić zostáwił / áby się z tego Sedźiemu dosyć dźiáło /w tym co práwo iego nieśie. Ieźliby też kto własność swą Pánu dał tym sposobem / áby mu ią Pan zás w Lenno podał / tedy ten odstępek Pánu nie poydźie wżaden pożytek. Ieźliby onych Dobr Rok y dźień wolno nie trzymał / ále kiedy ten czás wytrzyma / tedy iuż one własność bespiecznie w Lenno podáć może / á ow ktory odstępek vczynił † áni iego potomkowie † nie mogą iuż tám żadnego dźiedźictwá / áni własnośći się domágáć † oprocz Lenná †. A ieźliby Sedźia komu nie I. M. art,xj, & xviij.
słusznie trudność w oddaleniu własnośći iego zádawał / tedy gdy Krol do Ziemie przyiedźie / będźie mu wolno przednim on odstępek vczynić by iedno niesłuszne przeszkádzánie Sedźiego mogło być dowiedźione. Spe: Sax: lib: i. att: xxxiiij. Tex.

Stąd bacżyć możesz / yż przedáne / Páństwo y własność odmienia / á nie Sądowi odstępek álbo wzdánie / ták yż gdy kto dobrá swe drugiemu przeda / choćby ich Sedźia nań Sądownie nie wlał / álbo mu I.M. ar: xx. ich nie powzdał /przedśię zostáią przy tym ktory kupił. Zácżymby tu mogł kto spytáć / do czego się wżdy wzdánie Sądowe przyda? ktoremu ty odpowiesz / yż wzdánie do czterech rzeczy iest pożyteczne. Naprzod / yż się przez nie przedánie vtwierdza. Druga / yż posługi y po- S. S. lib: i. art: xviij
winnośći z dobr onych iuż się więcey przedawcy vpomináć nie będą. Trzecia / yż się iuż przedawca tárgu / álbo przedánia záprzeć niemoże.

Czwarta / yż ów ktory kupił / będźie miał słuszną y przystoyną przyczynę posessyiey swey / co mu do dawnośćy będźie bardzo pożytecżno.

Coś tedy w texćie słyszał o przyzwoleniu potomkow ná oddalenie własnośći / tedy to przyzwolenie ták rozumieć masz / áby śie dobr onych záràzem wyrzekli / ieżliby obecnie byli / álbo żeby przećiwko temu nic nie mowili poki rok y dźień niewynidźie / ieżliby ich tám przytym nie było. Przekázá też álbo vbłądzenie Sędźiego / ktorym text wspomina dwoiákie iest. Jedno zniewiádomośći / ktorego gdy śie dopuśći / powinien szkodę ktorą przez głupstwo swe vczynił / nágrodźić. Drugie vbłądzenie / álbo przekázá Sędźiego bywa ze złośći. O co Vrząd tráći / y bezecnym śie stawa. Coś też w texćie słyszał o wolnośći oddalenia własnośći swey przed Krolem / tedy to ták rozumiey / ieżliby śie to v tákiego Sądu dźiáło / do ktoregoby prosto od Krolá áppellowano. Ale ieżliby był iáki śrzedni Sędźia / tedy śie może do niego wźiąć / iáko gdyby Szołtys vczynił / ma to być Gràbi oznáymiono: ieżliby też tákże y Gràbiá przeszkadzał / tedy Krolowi sámemu ma to być odnieśiono / á nic ná tym choć Gràbiá zwierzchność swoie od Márgrábie przymuie / bo przedśię oná spràwá od niego nie poydźie / ták iáko też od żadnego Decretu w Gràbstwie nie idźie áppellátia do Márgràbstwá. S. S. lib: ij. arti: xii.

Przytym Artykule mogłby kto spytáć / dlaczego Sędźia ma przymuszáć tego ktory własność swą przedáie / áby pewną cżęść gruntu zostawiał / gdyż przyrodzoney słusznośći niemasz nic pożytecżnieyszego / iáko to / áby śie woley káżdego / ktory rzecż swoie chce drugiemu dáć / dosyć dźiáło. A choć w texćie dáie przyczynę / áby śie stąd Sędźiemu dosyć dźiáło / tedy y to iescże słábą przyczyná / boby iuż y to zátym szło / yż y owego potomek tożby był powinien / záczym one dobrá nigdyby od posług Sędźiego wolne nie były / y owszemby mu záwsze były obowiązáne. A przećiwko temu iest Artikuł xxiiij. lib: ij gdźie stoiey Jż káżdy może dobrá swe vtráćić / y oddalić przedánim / wzdánim / etc. (o czym wyżey w słowie Dobrá) coby tu być nie mogło / ieżliby text tego Artikułu miał mieć mieysce. Ná co ty ták odpowiesz / yż ten Artikuł ma być przystosowan do Artikułu v. lib: ij. gdźie mowi: Jż Rekoiemstwá stáwić nie powinien / kto ták wiele własnośći ma / iáko Wárgelt iego wynośi / gdyby był w spràwie występny obwinion. (O czym masz wyżey w słowie Rekoiemstwo.) Ponieważ tedy to iest według pràwá / yż rekoiemstwá stáwić nie winien / kto ták wiele własnośći ma / a to też według práwá / yż káżdy może dobrá swe oddálić. Przeto śie tu przyszły trudnośći zábiegá / ze dwu przyczyn / bo álbo on sam ktory tákowe dobrá ma / iest obwinion / álbo zá obwinionego ręczył /

záčzym wiec máia wzglad ná dobrá ie°/y z go do dálsze° Rekoiemstwá
nie przymuszáia. Jezliby tedy kto przyiawszy Rekoiemstwo / mogł do-
brá swe / wzgledem ktorych mu wierzono / przedáć álbo oddalić / tedy
by tu Sedzia był oszukan /y niewiedziałby komu sie Rekoiemstwá vpo-
mináć. Tákze tez ná druga strone mogłby Sedzia zá tákim rekoiem-
stwem szkodzić temu / ktoryby wielka máietność miał / zeby iey oddá-
lić áni przedáć bez szkody swey niemogł. To tedy miárkuiac srzodek prá-
wo nálázło/yz ten komuby wine dano/á w zgłedem dobr ie° rekoiēstwá
stáwić nie był powinien / moze záwsze przedáć y oddalić one dobrá /
puł łánu zostáwiwszy / iákos w texcie słyszał / áby z tego Sedziemu od-
powiedał / to iest / áby álbo sámego siebie / álbo tego zá ktorego ręčzył
S.S.lib.iij. do Sadu postáwił / y ták prawo wcále zostánie / á on tez bedzie mogł
arti:xlv. dobrá swe oddálić. Mozesz tez z tego textu baczyć/ yz puł łánek stoiey
I. M.ar xvij zá Wárgelt / ktory čzásem osmnascie funtow / čzásem dziesieć / čzásem
tez dziewieć tákich pieniedzy / iákie w oney ziemi ida / wynosi. Támze glo.

Jz bez przyzwolenia potomkow zaden własności swey oddálić nie-
moze. Masz wyzey w słowie Dar.

¶ Jáko dobrá dwoiákie sa ruchome y nieruchome / ták tez własność
iest dwoiáka / ruchoma / y nieruchoma. Nieruchoma iest / ktora z ie-
dnego miysca ná drugie przeniesiona być niemoze. To tez iest dwo-
iáka stoiaca / iáko sa domy / folwárki / etc. y lezaca / iáko sa role / za-
pusty / ꝛc. Ruchoma zásie własność iest/ktora z iednego mieysca ná dru-
gie łácno ruszyć y przeprowádzić moze / iáko sa sludzy niewolni / bydło
pieniadze / y inne rzečzy ruchome. Tey własności dwoiákim
sposobem nábywamy / bo álbo ia zá swe własne pieniadze / z pra-
cey naszey nábyte kupiuemy / álbo ia nam sadownie dáruia / álbo
iey tez dostáiemy z miesc pustych / ktore przedtym nicžyie nie były. Te
zowa własnoscia dobrze nábyta / ktora mozemy dáć / y oddalić komu
chcemy / potomkow o to nie pytáiac. Drugim sposobem nábywámy
tákowey własności przez spádek álbo smierć čzyie / iáko kiedy dobrá
przez mie kupione / y mnie wzdáne ná potomká mego przypádna/á zo-
wa to własnoscia dziedzičzna. A iezli ieszcze od moich potomkow ná
ich dzieci przydzie / tedy ia spadkiem / álbo własnoscia przyumárła zo-
wa. Tákowa własność bez przyzwolenia potomkow / przedána y od-
dalona być niemoze / ále popráwiona / y zepsowána moze być według
I.M.ar.Lxj mozności kázdego. Własność tez ruchoma dwoiáka iest. Jedná iáko
sa sludzy niewolni / tych tez bez przyzwolenia potomkow oddalić sie
niegodzi. Druga własność ruchoma iest / inne wszytkie rzečzy oprocz
sług / á tá bez przyzwolenia potomkow moze być oddalona / kiegy

kto

kto tákich śił bedźie / że z mieczem y z tarczą ná koń w śiadźie / iákoś słyszał wyżey wsłowie Dar. A ták kiedy o przyzwoleniu potomkow słyszał / tedy rozumiey o własnych potomkách / iáko są dźieci. Skąd nie ktorzy rozumieią / yż brátá o przyzwolenie pytáć nie potrzebá.) Spec. Saxon. lib. j. art. Lij. glo.

Swiádectwo o własność / iáko rychło ma być w wiedźione. Masz wyżey w słowie Swiádectwo.

Jeżliby kto dobrá iákie włásnośćią być mienił /

a drugiby powiedał / że to iego Lenno / tedy ich ten rychley doydźie / ktorego własne są / świádectwem dwu Láwnikow / á to ieżliby ie rowno y iednáko trzymáli. Własność też dźiedźiczna rychley káżdy otrzyma / niż kupiona / álbo dárowána. Specu. Saxon. lib. ij. art. xliij. tex.

Przyczym masz wiedźieć / yż vżywánie Lenna wychodźi dawnośćią do roku y do sześći niedźiel / á własnośći przećiwko obecnemu / ktory odstepek widźi / á nie przećiwi mu się / dawność wychodźi záráżem / przećiwko niebytnemu do 31. Lat / y do sześći niedźiel. A tuby mogł kto rzec / że za táką własnośćią Lenna y własnośći / bedźie lepsze Lenno niż własność / bo kto co snádniey otrzymáć może / to lepsze iest / y ku ośiegnieniu łátwieysze. Jeżli tedy Lenno do roku dawnośćią wychodźi / á własność do trzydźieśći y do iednego roku / tedyć Lenno łátwiey káżdy otrzymáć może / niż własność? Ná co ty odpowiesz / że tu otym nie mowi / ktore z nich snádniey dawnośćią wychodźi / ále o tym / ktore z nich snádniey otrzymáne być może / ieżliby obadwa żadney dawnośći nie wytrzymáli: Jáko / kiedyby kto bez potomká Lennego vmarł / á Panby chćiał mowić / yż on grunt ktory po nim zostáł / nań według práwá przychodźi / dlatego / yż Lennem iego iest / tedy tám potomek zmárłego bliższy one dobrá zá własność otrzymáć / niż Pan zá Lenno: to dlatego / yż Pan oprocz gáynego Sadu dobrá w Lenno podáie / á własność nie może być odstąpiona / iedno ná mieyscu Sadowym pod zagáieniem Krolewskim / záczym rychley Swiádetwem dowiedźiona y otrzymána być może.

S. S. lib. j. arti. lxx. lib. ij. art. xxiiij. & xliiij. S. S. lib. j. art. vj. S. S. lib. j. arti. xxix.

S. S. lib. j. art. Lij.

Coś też ná końcu textu słyszał / yż dźiedźiczney własnośći káżdy rychliey dochodźi / niż kupney álbo dárowáney / to ták rozumieć masz: kiedyby się dwá o iákie dobrá párli / á káżdyby z nich mowił / yż to iest iego dźiedźictwo / álbo własność / áleby przedśię ieden twierdźił / że iest iego dźiedźiczna / á drugiby mowił yż ią kupił / tedy ono dźiedźictwo bliższy ten otrzymáć / ktory się dźiedźicznym prawem do niego ćiągnie / niż

ow ktory kupnem: dlatego / yż śie tàm ten nà żadnego Jśczà bràć nie powinien / àle otrzymawa wßystko práwo/ ktore zmarły przodek iego do onych dobr miał. A ow záś ktory powiádá że kupił / niemoże wietßego práwá w onych dobrách mieć / iedno yż śie nà iśczá bràć może. W czym yż mogą być wielkie trudnośći / przeto też do onych dobr tàk tácno/iàko dziedzić/ przyść może. Támże glo.

S.S. lib. ij. ar. xxxvj. lib. iij. art. iiij.

Ktoby Lenno álbo Wiáno mátki swey własnośćią czynił/iàko tego ma dowodzić. Maß wyżey w słowie Lenno.

Yż o własność odpowiedáć żaden niepowinien iedno w swym práwie. Maß wyżey w słowie Krol.

Własnośći przedáney/iàko długo kto bronić powinien. Maß wyżey w słowie DObrá.

¶ Pátrz wiecey w słowie Dowod Dziedzictwo.

Wodá.

Wodá strumieniem ćiekąca ma być spolna/y wolna każdemu do łowienia Ryb / y do żeglowánia / à wolno Rybitwom brzegu vżywáć / iàko może złodźiey iednym krokiem zástąpić. Spec. Saxon. lib. ij. artic. xxviij. Tex.

A to rozumiey o wodách / y o strumieniách/ w ktorych ryby wchodźić y wychodźić wolno mogą/gdźie y ten ktoryby tám nápierwey łowił/niemoże tego Posessyą swą drugim bronić / wyiawßy by przez 30. Lat oney wody y łowu spokoynie vżywał. A iáko wodá / tàk też brzeg/ ma być rybitwom wolny y spolny/tàk yż po nim chodźić/y iezdźić mogą. Tákże też niewody sußyć /budki stáwiáć / łodźie wiązáć/ àle nie co innego czynić mogą: Wßákże własność onego brzegu przedśie przy tych zostáie / do czyiego gruntu przychodźi: Záczym y drzewá ktore nà onym brzegu są / iego własne są † tàk yż ieżliby ich do iákiey potrzeby swey vżywáć chćiał / tedy mu to przed wßytkymi inßymi wolno/à to wzgledem własnośći ktora ná onym brzegu ma. Támże glo.

Wśi y folwárki/ktore nád wodámi śiedzą/ y támy swe máią ktoreby ich od gwáltowny wody broniły/powinne káżda wieś swoie stronę brzegu ták obwárowáć / áby iey Wodá niepsowáłá. A ieżliby powodź tám psowáłá/ á byliby przez wołánie Gwáłtu do tego przyzwáni / ci ktorzy tám mieszkáią / tedy ktorykolwiek do opráwy támy nie przybędźie / stráci wszytkie dobrá ktore przy oney wodźie ma. Cokolwiek gruntu Wodá vrwie/to stráci ten czy był pierwey / á ten nábędźie do ktorego przypłynie. Ale ieżliby sobie nową drogę/álbo ściè nálázłá/ y tymby grunt twoy rozerwáłá / tedy przedśię gruntu swego nie stráciß. Jeżliby śię też wysep ná rzece vczynił/ tedy tego iest / czyiego gruntu bliższy będźie. A gdźieby práwie ná śrzodku rzeki był/ tedy spolny będźie tych ktorzy z obudwu stron śiedzą. To też o odnodze / álbo stromieniu rozumiey kiedy wyschnie. Specu. Saxon. lib. ij. art. Lvj. Tex.

° O tym też práwo CÆsarskie / ták mowi: Cokolwiek w powodź Wodá do roley twoiey przyłączy/ to według práwá wszem narodom pospolitego/twoie iest. A powodź nic innego nie iest/iedno ciche przyrastanie. Stądże z powodźią to przybywa/co ták cicho przyrásta/że rozeznáć niemoże/ iáko wiele ná ktory czás przybędźie. Jeżliby śię też rzeká ná iednym mieyscu rozdwoiwszy/ záśby śię niżey zchadzáłá tedy rola/ ktorą tákowa rzeká ná kształt wyspu obeydźie / tegoż będźie czyia przedtym byłá. Wszákże to wiedźieć masz / yż choćby wszytká rola zátonęłá / tedy przedśię on zatop / gruntu y iego własnośći nie odmienia/ y skoro Wodá zeydźie / rzecz iest iasná / yż on grunt tego iest czey przedtym był. Skąd bácżyć możesz / yż rzeki czásem iákoby Sędźiego włádzą máią/bo Páństwo y własność dobr psują y odeymuią.

Przyczym trzy rzeczy bácżyć będźiesz. Pierwsza/ yż ci ktorzy przy tákowych wodách śiedzą álbo mieszkáią / mogą miedzy sobą pewną summę pieniężną/iáko wielką chcą postánowić ná opráwę támy / álbo grobli / á tákowe ich postánowienie słuszne iest y vććiwe / ktore ieżliby przez długi czás trzymáne było/ zá práwo poydźie. Wtora/ kiedy kto do náprawienia támy/ álbo grobli pomocy nie da / dźiedźictwo stráci. A ieżliby kto spytał / gdyby kto dźiedźictwá niemiał / iedno własność/ tráćili ią też ? Tedy mu odpowiesz/yż to wszytko iedno / bo y własność czásem dźiedźictwem zową/wszákże Lenná nie stráci/ bo to iest wysługá Rycerska. S.S.lib: j. art. v.
A to coś tu o stráceniu dźiedźictwá słyszał/ ták rozumieć masz/ ieżliby go iáka pomocna rzecz niewymawiáłá/ dla ktorey/do nápráwy przybieżeć niemógł. S. S.lib. ij. art. vij.
Trzecia/ ieżliby kto staw/ álbo co tákiego chcąc przekopał / y spuśćił / ma być spalon. A ktoby ná to rádźił/ ma być ná wieczne czásy wygnan. S. S. lib. ij. arti. xvj.
Masz też tu wiedźieć / yż śię niko-

 mu nie-

mu niegodźi nowego rowu àlbo przekopu czynić / tym vmysłem / àby Wodà ſkąd inąd nowym onym rowem ßłá ku czyiey ßkodźie / ktoby to czynił będźie winien karánia / iáko y ten ktory ſtaw przekopa. Jeźliby też Wodá część gruntu twego vrwáłá / y do Sąśiádá go przeniosłá / ták żeby to iáſnie mogł rozeznáć / że ták ieſt / tedy przedśię on grunt twoy będźie. Słyßałeś też w textie o wyſpie / ieźliby śię ná rzece vczynił / przeto będźieß wiedźiał / yż dlatego / miánowićie ná rzece dokłáda / że ieźliby iezioro álbo rzeká ták bárzo wyſchłá tedy mieyſce wyſchłego onego iezioru nie tym będźie należało / ktorzy około niego śiedzą / ále temu / / czyie przed tym było. Gdźieby śię też wyſep ná morzu vczynił / tedy śię ſtáie tego włáſny kto pierwey ośieże. Támże glo.

¶ Pátrz wiecey w słowie Powodź.

Woyná.

Kiedy Krol wypráwę woienną / álbo rußenie pospolite nákaże / tám śię wßyſcy ziezdżáć powinni. Spec. Saxon. lib. iij. artic. Lxiiij. Tex. O czym też wyżey w słowie Krol.

Woiowáć nie ieſt występek / ále dla łupieſtwá woiowáć grzech ieſt / ták iákoteż Rzeczpoſpolitą ſpráwowáć vczciwa rzecz ieſt: ále dláte' ſpráwowáć / ábyś bogátßym był / zda śię to pogánienia godna. Dláte' tedy opátrzone ſą / y poſtánowione żołdy ludźiom Rycerſkim / áby biorąc zapłátę łupieżcy śię nie mnożyli. Porządek też przyrodzony ludzki do pokoiu przyſtoſowány tego potrzebuie / áby władza y poſtánowienie woyny przy Pánu byłá / á choćby śię z iákiey pożądliwośći ludzkiey Woyná wßczęłá / tedy to dobrym y świętobliwym ludźiom nic nießkodźi: bo nád tymi żaden władźey niema iedno tę / ktorą mu z niebá poruczono: Gdyż władza káżda bywá / álbo z roſkazánia / álbo z pozwolenia Bożego. A ták człowiek ſpráwiedliwy / choćby też pod złym Krolem woiowáł / może ſłußnie ná roſkazánie iego woiowáć / ieźliby Miáſto pokoiu porządek chowáł / á to co mu roſkázuią / ieźliby pewnie wiedźiał / yż nie ieſt przećiwko przykazániu Bożemu / tákże choćby w tym wątpliwość byłá / ieźli śię to z wolą Bożą zgadza / álbo niezgadza / ták áby Krolá winnym czyniłá nieſprawiedliwość / á niewinnego Rycerzá / áby czynił porządek posłußeńſtwá. Abowiem práwo Rycerſkie / álbo woienne / ieſt obwießczenie pod-

niesienia woyny / obyczay brania y stánowienia przymierza / wyśćie przećiw nieprzyaćielowi/bitwy stoczenie/ karność występkow Rycerskich / stopnie dostoienstw / vććiwość wysługi / łupu dźielenie / y według ossob /prace / y zasług każdego rozdawánie. Ale nawietsza vććiwość Rycerska iest/być Rzecżypospolitey posłusznym/ w tym co mukolwiek ku pożytkowi iey roskazano będźie. A spráwiedliwa woyná iest tá / ktora się zwyrokow wszczynia / álbo dla przywrocenia rzecży wźiętych / álbo dla odporu nieprzyaćielowi. A ná tákiey przystoyny woynie/nic to do spráwiedliwośći nie należy/ieżli kto iáwnie z nieprzyiaćielem czyni / álbo ieżli z nim chytro póstępuie. To też spráwiedliwa woyna zowa / ktora się krzywdy mśći / á wolno to nieprzyiaćielá pogromić iákimkolwiek sposobem kto może/by iedno wiárá nieprzyiaćielowi byłá záchowána / ktora gdy kto przyrzecże / powinien ią trzymáć y nieprzyaćielowi/przećiwko ktoremu walczy. A dáleko wiecey przyiaćielowi zá ktorym należy. Ma tedy woyná być z potrzeby / ále tákiey potrzeby niechay nas Pan Bog vchowa /á wpokoiu zostáwi: Bo nie dlatego się ludźie o pokoy stáráią/áby Woyny wszczyniáli/ále Woyná dlatego się dźieie / áby pokoy był dostąpiony. Támże glo.

¶ Pátrz wiecey wyżey w słowie Rycerz.

Wołánie.

Zá sámo wołánie Sadowe / ieżli go Actor kończyć nie będźie / przepada Sędźiemu winy trzy szelagi. Ale ieżliby go kończył / tedy stąd szkody żadny nie odnieśie/ choćby obwiniony od przenágábánia był wolnym skázan / á to ieżliby słow Szránkow godnych nie przymieszał. Specu: Saxo: lib: i. articu : i.lxij. Tex. S. S. lib: ij. arti: xxxvi. I.M.ar.lxvj. xlvij. & xlviij.

Iż nie zá káżde wołánie Sadowe winá Sędźiemu przychodźi. Masz wyżey w słowie Drogá.

Białegłowy y Pánny / o zgwałcenie /z wołániem gwaltu v Sadu ppstępowáć máią / dlá świeżego vczynku y dlá potrzeby/ ktory támże dowieść powinne. Ktoby też ná złodźieystwie / álbo łupiepiestwie kogo poimawszy do Sadu przywiodł / z wołániem gwaltu postępowáć powinien. A y to też dla świeżego vczynku/ktory I. M.arti: xxxvij.

się w poi-

S. S. lib: i. arti: Lxx. I. M. art. xxxvi.

się wpoimánych pokázowáć ma. Nádto/ieżliby kto zábitego do Sądu przyniosł/ á chćiałby o występek/ ktory się przećiwko niemu stał/ práwem ćzynić/ tedy też zwołániem gwałtu postępowáć máią/ dla świeżego vćzynku/ ktory się iáwnie vkázuie. Ieżliby też kto był złupion/á wiedźiałby gdźie rzećzy iego są/a chćiałby do tego Sędźie przyzwáć/tedy to ma zwołániem vćzynić/ y z wołániem ma postępowáć

I.M. ar. xxxviij.

dla świeżego vćzynku/ ktorego támże dowieść. Ale gdźieby świeżego vćzynku nie było/tedy bez wołánia gwałtu ma być postąpiono/bo ináćzey przydźie do szkody Specu: Saxo: lib: ij arti: lxiiij. Tex.

W tym Artikule ćztery rzećzy wspomina/o ktore z wołánie gwałtu postępowáć potrzebá. Pierwsza/ iest zgwałcenie białychgłow/ ktory występek ćiężki iest ze trzech przyćzyn. O ktorych ćzytay wyżey w słowie Gwałt. Druga iest/ kiedy kogo ná złodźieystwie/álbo łupiestwie poimáią. A tu też obwiniony troiáką szkodę odnośi/ o ktory ćzytay niżey w słowie Złodźiey. Trzećia iest Mężoboystwo/ á yż też y z tąd trzy szkodliwe rzećzy pochodzą. Masz wyżey w słowie Mężoboystwo. Czwarta iest łupiestwo/ ktorego występku troiáka iest winá. Pierwsza/yż łupieżce powinien Sędźia gonić. Druga/yż przed onym Sędźim pod ktorym wystąpił/ odpowiedáć: y Decret iego odnieść powinien/ w ktoreykolwiek Iurisditieyby się to stáło. Trzećia/ yż w vćiekániu może być zábit. Támże glo.

I. M. arti. xxxviij. S.S.lib: i.ar Liij. lib: iij. ar:Lxxij. S.S lib.j. atti: lix. S. S. lib. ij. arti: Lxix.

Pátrz więcey w słowiech Gwałt. Iáwny vćzynek.

Wybor/álbo obieránie.

S.S.lib.i.ar: lvi. lvij: et Lviij.

OBieránie ná Vrząd/ álbo iákiekolwiek dostoieństwo rozmáite iest. Naprzod bywa wiec obieran Sędźia od ludu pospolitego. Powtore bywa obieran Kápłan/álbo Pásterz do Kośćiołá (O ćzym ćzytay wyżey wsłowie Podawcá). Potrzećie bywa obieran Krol/á tám Kśiążętá/ ktore go obieráć máią/ niemogą się zámieszkáć/ bo ćzásu żadnego zámierzonego niemáią. Czwarte obieránie bywá Papieskie/ kiedy Papieżá ná mieysce zmárłego obieráią/ tego ieżliby do dźieśiąći dni nie obrano/ tedy Vrząd Swiecki Kárdynały do pewnego gmáchu zámknie/ á ktoryby tám nie był/ álbo ieżliby z onego zámknienia vszedł/ten wolność obieránia tráći/á onym ktorzy ták zámknieni będą przez pięć pierwszych dni/ nie dáią tylko iedne potráwę/ á po wyśćiu piąći dni/ tylko chleb á wino. Piąte obránie bywa Biskupie/ o ktorym ćzytay wyżey w słowie Biskup.

A do tákowego obieránia przeszkadzáią pospolićie ćzterdźieśći y pięć przyćzyn. Pierwsza/ ieżliby kto był obran pokiby ćiáło zmárłego

przodká

przodká iego pochowáne nie było. 2. Jeżliby ono obieránie było ſkry-
te y potáiemne. 3. Jieżliby obrány też przed tym miał beneficium Pá-
ſterſkie/ktoreby ſtaránie duſzne w ſobie miało † bez przyzwolenia zwierz
chnośći † 4. Jeżliby nie był obrán przed wyśćiem pewnego cżáſu / iáko
maſz wyżey w słowie Biſkup. 5. Jeżliby ſie obrány nie dobrze rodził.
6. Jeżiby był nieukiem. 7. Jeżliby był złego żywotá. 8. Jeżliby ten
komu obieránie zlecono/innego obrał niż mu poruczono. 9. Jeżliby ſie ći
ktorzy obieráć máią/ przedtym zmowili z tym ktorego mieli obráć/ál-
bo z iego przyiaćioły. 10. Jeżliby był obran młodſzy niż trzydzieśći lat.
11. Jeżliby ſie obránie ſtáło posłuſznym odwołániu. 12. Jeżliby álbo ći
ktorzy obieráią/álbo obrány był wklątwie. 13. Jeżliby obierał ten ko-
mu tego zákazano. 14. Jeżliby ſie ſtáło obieranie z przymuſzenia świec-
kiego Vrzedu. 15. Jeżliby ſie ſtáło od mnieyſzy cżeśći Kápituły. 16.
Jeżliby ſie nieſtáło od przednieyſzych w Kápitule. 17. Jeżliby obrány
pierwey pozwolił/niżby go obrano. 18. Jeżliby ſie obieranie ſtáło od lu-
dzi świeckich. 19. Jeżliby ſie ſtáło ná vſtáwicżne wołánie ludu poſpoli-
tego/bo ná tákie wołánie żáden niema być obieran. 20. Jeżliby obrány
odiął dobrá kośćielne/pokiby potwierdzon nie był. 21. Jeżliby obránie
było obiáwione/á ſkutek ie°by ſie przedłużył/y nie doſzedłby. 22. Jeżliby
ſie to przez świetokupſtwo ſtáło/choćby obrány o tym niewiedział. 23.
Jeżliby Biſkup álbo Arcybiſkup obráne° nie Exáminował. 24. Jeżliby
wybrány nie był Diákonem. 25. Jeżliby do tego przez gwałt przyſzedł.
26. Jeżliby tákiego obrano/ktoregoby prośić potrzebá/iáko ieżliby był
z inſzey páráphiey. 27. Jeżliby nowym iákim ſpoſobem obieránie ſie ſtá-
ło/według zdánia tych ktorzy obieráli. 28. Jeżliby obieránie ná śiedmi
oſobách záwiſło/á trzeyby iedne° miedzy ſobą obráli/drudzy trzey obrá-
liby ko° też obcego/tedy ten zoſtánie ktory z poyrzodku ich ieſt obran/ie-
żliże ſam ná to nie przyzwalał. 29. Jeżliby ſie obieránie indziey dziáło/
niż przed tym bywáło. 30. Jeżliby ſie ſtáło pod pewną iáką vmową.
31. Jeżliby ſie ſtáło ná nie pewną / to ieſt/ żeby obrano nie miánowićie
tego álbo owego. 32. Jeżliby ſie to dziáło / ná oſſobe niemiánowáną:
Jáko gdyby obrano tego / ktory pierwey przydźie. 33. Jeżliby onym
ktorzy obieráć máią / zákazano obieránia bez ich Zwierzchniego/ bo iuż
ták nie będą mogli obieráć. 34. Jeżliby ſie kto mienił mieć práwo
do obieránia á nie należałby do Kápituły/ tedy ći powinni naprzod v-
kázáć práwo / ktore do obieránia máią / bo inácżey obránie ono nie bę-
dźie ważne/ 35. Jeżliby ſie co w obieróniu tákiego ſtáło / coby ná
Synodźie / álbo ná Concilium zábroniono było. 36/ Jeżliby ktory
z tych / ktorzy do obieránia należą był wzgardzon / á do onego obierá
nia nie był przyzwan / tedy y tákie obieránie nic nieważy. 37. Jeżliby
ſię obieránie nie ták dziáło / iákoby ſie według práwá dziać miáło.
38. Jeżliby w obieróniu niemiano bácżnośći ná licżbę/ przećiwko

S. S. lib: iij. arti: Liiij.

licżbie:

liczbie: y ná dostoieństwo / przeciwko dostoieństwu. 39. Jeżliby Papież roskazał / áby się obieránie działo / według rády pewnych ludzi. 40. Jeżliby tákiego obrano / ktorego się według práwá obieráć nie godziło: iáko ieżliby obrano człowieká świeckiego / álbo kletego / álbo z vrzędu zrzuconego. Co ieżliby się stáło / á owi ktorzy obieráli / o tym wiedzieli / tedy tráca władzą obieránia. 41. Potrzebá / áby się obieránie przy Tumie działo. 42. Jeżliby kto tym vmysłem Mnichem zostáł / żeby potym był Opátem. 43. Jeżliby Opátem / álbo Przeorem obrano / ktoryby ieszcze Reguły nie przyiął. 44. Jeżliby ci ktorym obieránie zlecono / obráli tákiego ktoryby do tego sposobny nie był. 45. Jeżliby kogo pod pewną condicią obrano / iáko gdyby kto rzekł: Obieram tego á tego ieżli przymie / álbo co temu podobnego / tedy y tákie obieránie nic nieważy. Specu: Saxo: lib: iij arti: lix. glo.

Pátrz wiecey w słowie Krol / y w słowie Raycá.

Wydziedziczenie.

WEdług Práwá Syn ze trzech przyczyn osobliwie bywa wywiedzion. Dla obráżenia Maiestatu Páńskiego / dla kacerstwá / y dla świetokupstwá. Ale krom tego iest też czternaście przyczyn / dla ktorych może Syná wydziedziczyć. Pierwsza / gdyby się syn niepobożnie ná rodzice reką tárgnął / y onych bijał. Druga / ieżliby im iáką znáczną krzywdę czynił. Trzecia / ieżliby spráwy pokárney przeciwko nim popierał / oprocz tego / żeby się oná spráwá ściągáłá przeciwko Pánu / álbo przeciwko Rzeczypospolitey. Czwarta / ieżliby (ze złoczyńcámi towárzystwo wziął álbo) się czárámi / álbo czárnoksięstwem báwił. Piąta / ieżliby Oycu przez trucizne / álbo iákimkolwiek sposobem o zdrowie stał. Szosta / ieżliby się z mácochą / álbo Oycá swego położnicą łączył. Siodma / ieżliby (rodzice swe ták odnosił / żeby przez iego odnoszenie do wielkich szkod przyśli / tákże też gdyby) przez iego márnośći y vtráty rodzice szkody iákie zacne ćierpieli. Osma / ieżliby Oycá zwięzienia wyręczyć niechćiał (bądź się ono rekoiemstwo ná persone tylko iego ściąga). Dziewiąta / ieżliby Syn Oycu bronił iáłmużny rozdáwáć † álbo testámentu czynić † Dziesiąta / ieżliby się nád wolą rodzicow swych do kuglarzow / y tym podobnych lekkich ludzi przyłączył / y wtymby chćiał żywot swoy stráwić (wyiąwszy by też rodzicy tego rzemiesłá byli). Jedenasta / ieżliby Oycu corki / álbo wnuczki zá mąż wydáć / według przemożenia Oycowskiego bronił (tákże też y corká gdyby ią Oćiec chćiał dáć zá mąż á onáby

S.S.lib.iij. ar:Lxxxiiij.

á onáby niechciátá / áleby wßetecżnie żyłá / ſtráći dżiedzictwo: wßákże gdżieby iey rodżice do dwudżieſtu y piąci lat zá Mąż niewydáli / á oná by w tym przećiwko cżyſtośći ſwey zgrzeßyłá / álboby też ſobie bez przyzwolenia rodżicow mężá (by iedno cżłowieká wolnego) náláżłá / tedy to iey zá niewdżięcżność nie będżie pocżytano / (gdyż ſię to nie z iey / álbo z rodżicow przycżyny dżieie. (Dwánáſtá / ieżliby rodżicom / gdyby od rozumu odeßli / przyſtoynego opátrzenia nie dawał. Trzynáſta / gdyby Oycá z więżienia niewybáwił) áleby mu ták w onym więżieniu vmrzeć dopuśćił.) Czternaſta / ieżliby ſię niewiernym ſtáł. (Ieſt też ießcże iedná / ktora do tych przyłącżoná być może / to ieſt: ieżliby dżieći o śmierć Oycowſką práwem nie cżyniły.) Spec. Saxo. lib. j. art. xvij. glo. S.S. lib. j. art. Lxij.

Wymowká / álbo wybićie.

EXCEPTIO.

Exceptiones iedne ſą tákie / ktore wßytkę ſpráwę wniwecż obrácáią / iáko gdybyś ná mię o pewny dług ſkárżył / á iabym mowił / yżem iuż zá twoim pußcżeniem cugu przećiwko tobie / o to przyſiągł / y wolnym mię ſkazano / tedyć tym wßytkę ſkárgę wniwecż obroce. Druga ieſt docżeſna / ktora tylko ſpráwę dáley przewlecże: iáko gdybyś ná mię ſkárżył / á iabym mowił / że cżás zapłáty ießcże nie przyßedł / tym zwłocżę tylko ſkárgę / ále iey wniwecż nie obrácam. Spec. Saxon. lib. iij. art. xxij. glo.

Pátrz o tym wiecey wyżey w ſłowie Dług. Y w ſłowie Odpowiedź.

Wyposáżony.

Oćiec v Sądu Syná ſwego wypoſáżyć álbo odpráwić może / by mu też y namniey dał gdy to iedno Syn przymie / y ná tym przeſtánie. Specu. Saxon. lib. ij. art. xix. Tex.

Ieżiby Oćiec Syná wypoſáżył / y dárował mu wßyſtkie dobrá ſwe / á w tymby zły iáki vcżynek zrobił / zá ktorymby Dobrá iego do

ſkárbu przychodźiły / tedy ieźli one dobrá po dárze Oćiec długo trzymáł/ſtáie ſie on Dar podeyrzánym/y dobrá przedſie ſkárbowi przychodźą/ wyiąwſzy by ich záraʒem nie Oćiec/ ále Syn w Poſeſſyey miał. Wſzákże niektorzy mowią / yż w dárze ktorymby kto wſzytſtkie dobrá ſwe generaliter komu dárował / ieſt podeyrzenie oſzukania / iáko y w przedániu / ktoreby ſie też generaliter ſtáło. Rośćie też podeyrzenie oſzukánia według bliſkośći álbo pretkośći vczynku / przeto Dár / álbo przedánie wſzyſtkich dobr wyſtepne / gdy zły vczynek zátym náſtapi/ nic nieważy dla zdrády/o ktorey ieſt podeyrzenie/ poniewaſz ſie do vtrácenia dobr ſkłániáło / ále krom tego ważnyby był Dar / álbo odſtepek dobr/ktoreby ná ten czás miał / ále nie tych ktoreby ná potym mieć mogł. Przedtym według ſtárych praw około wypoſazenia / dźiwnie przez iákies zmyślone przedawánia poſtepowano / ták yż ná to Ceſarz muśiał przyzwolić/á potym rodzice zmyślonym iákimśi ſpoſobem Syny záprzedawáli:á oni ktorzy ich kupowáli/ zárázem ich wolno puſzczáli. To ták chowano áż do czáſow Ceſarzá Juſtiniana/ktory wſzyſtkie Rzymſkie práwá obiáśnił y oślachćił : ten poſtánowił / yż ktoby Syna ſwego z mocy władzey ſwey wypuśćić álbo wypoſażyć chćiał/ potrzeba

S.S. lib.j. art.xiij.

áby to przed Sedźim vczynił : Z czym ſie też Text Artykułu ninieyſzego zgadza. To dlatego/ áby ſie potym ktory z nich záprzeć niechćiał : iákoż gdy ſie co przed Sądem ſtánie/ tego ſie żaden záprzeć niemoże.

S.S. lib.j. arti. vij.

Przyczym też y to máſz wiedźieć/ yż Syn choć wypoſáżony / przedſie Oycá żywić powinien/gdźieby zubożał.

Baczyć też z tego Artykułu możeſz/yż ieźliby Syn niechćiał być poſażon / tedy tego Oćiec bez woley iego vczynić niemoże / gdyż wypoſażenie ma być z pożytkiem iednego/á ktemu nád wolą ſwą żaden do iákikolwiek rzeczy przymuſzon być niemoże / wyiąwſzy by Syn był nieposłuſznym/álbo wyſtepnym bo tám z pewnych przyczyn może być wydźiedźiczon / iąkoś wyżey w ſłowie Wydźiedźiczenie ſłyſzał. Támże glo.

Kiedy Oćiec Syná poſażyć powinien. Máſz wyżey w ſłowie Spoſobiony.

S.S.lib.j. art. xiij.

Miałliby kto dźieći/ z ktorychby iedne wypoſáżone były / á drugie niewypoſáżone/ vmarłby Oćiec/ tedy one ktore w Oycowſkim dźiedźictwie czáſu śmierći iego były/biorą ſpadek/ á nie oni ktorzy iuż odpráwieni y wypoſażeni ſą :wſzákże tákowego dźiedźictwá przedáć bez przyzwolenia bráćiey ſwey niemogą.

z dźieci w mocy y roſkázowániu Oycowſkim cżáſu śmierći bedących y niewypoſáżonych / ieżliby ktore vmárło tedy iego cżąſtkę dźielą miedzy ſię ták wypoſáżeni / iáko y niewypoſáżeni / álbo ći ktorzy domá mieſzkáią. Iur. Mu, arti. Lvij. tex.

S.S. lib: j. art. Lij.

Máſz wiedźieć/że wypoſáżenie/ábo odpráwienie/ieſt to/ kiedy Syn z Oycowſkiey / y z Mátcżyney mocy wychodźi / y odſadzą ſię ná ſwoy chleb / wźiąwſzy cżeſc dobr Oycowſkich y Máćierzyſtych.

S. S. lib. ij. art. xix. & xxx.

A ták kiedy ſię iuż ktory wyrzecże/ y będźie wypoſáżon/ tedy dobrá po śmierći Oycá iego pozoſtáłe nie przychodzą ná onego wypoſáżonego / ále ná onego ktory domá w mocy Oycowſkiey cżáſu śmierći był. Wſzákże tákowe dobrá przedſię bez przyzwolenia potomkow oddalone być niemogą. A ieżliby wypoſáżeni chćieli bráć dźiał z nieposáżonemi / tedy máią pierwey wſzytko cokolwiek wźięli od rodźicow / pod przyſięgą znieść. A owi nieposáżeni nie mogą ich od dźiáłu odpędźić/ chybáby dowiedli świádkámi/że ſię z dobr Oycżyſtych álbo Máćierzyſtych wyrzekli. A ták ieżli wypoſáżeni chcą dźiał bráć z nieposáżonymi/tedy powinni pod przyſięgą wſzyſtko przynieść do dźiáłu/co od rodźicow wźięli: á ieżliby owi mogli dowieść / że więcey pobráli niżli vkázują / tedy przećz tego niemogą / ále to wſzytko cżegoby iedno owi dowiedli/ znieść powinni.

S.S. lib: j. art. xiij.

S.S. lib. j. arti: Lij.

S S. lib. j. art. xiij.

lib. ij. ar. xix.

Wſzákże ſą pewne rzecży/ktorych też wypoſáżeni znośić niepowinni/ to ieſt/ ieżliby Oćiec / álbo Mátká Synowi dárowáli iákie ſzáty/ końie/ zbroie/á vcżyniliby to w ten cżás/kiedy to ſłuſznie vcżynić mogli/ á Syn ich też vżywáć mogł. Tákże dźiewkam ieżliby co dárowáli w ſzátách/w ochędoſtwie/w ſprzęćie domowym/etć. Syn też żaden niepowińien Hergwetu do dźiáłu znośić. A záś też dźiewki wypoſáżone niebiorą z nieposáżonemi Gierády : to dlatego/że iuż cżęść ſwoię/ ktora ná nie przydź miáłá wźięły/ y owſzem ocżekawáły ſzcżęśćia/ y nieſzcżęśćia : bo ieżliby nic niezoſtáło Gierády / tedyby iuż nic niewźięły/ á owiby przedſię iuż pobráli/á ſłuſzna to ieſt/áby ten ktory ćierpi ſzkodę/ vżył też pożytku.

S.S, lib. j. art. x.

S.S. lib. j. art. v.

Iż tedy nápiſano w texćie/ że kiedy ieden dźiedźic vmrze/tedy bráćiá drudzy cżęść iego miedzy ſię dźielą/ tedy to maſz rozumieć tám kiedyby Mátki niebyło/żeby iey ono dźiećię w łono nieprzypumárło. Támże glo.

Pátrz więcey w słowiech Brát. Dźiećię. Oćiec. Syn.

Wyſtepek.

Ieżliby ſie Wyſtepek iáki ſtał/ w nocy álbo we dnie/ o ktoryby człowiek dobry y przedtym w práwie ſwym nienágániony oſkárżon był/ tedy ten bliżßy ſámoſiodm niewinność ſwą okázáć/ niż by go kto pokonáć miał. † Wyiawßy by go tám na tym mieyſcu widziano. Iur. Mu. art. lxxj. Text.

W Wyſtepek obráżenia Máieſtátu przychodzą wßyſcy ci/ ktorzy ſie vczynkiem / álbo iákakolwiek ſpráwą záſtáwiáią / przećiwko Pánu/ przećiwko Rzeczypoſpolitey/ álbo przećiwko ludowi. Tákże y ten ktory do nieprzyiaćielá zbieży / álbo mu iákakolwiek pomoc dáie/ bądź orężem/ bądź pieniądzmi / bądź rádą. Tákże ktory ſie o to ſtára / áby ſie Páńſtwá podległe Pánu ſwemu przećiwiły / á nie mniey ten ktory burſki w Mieśćie ſtroiey / álbo ſie o to ſtára/ áby álbo Pan/ álbo Vrząd igo był mordowan/ y ten kto oręże bierze/ álbo mieyſce iákie ośieże przećiwko Rzeczypoſpolitey / ktory Wyſtepek zową też nieprzyiaćielſkim wyſtepkiem Crimen perduellionis: wßákże ieżliby kto przez Wyſtepek Máieſtat obráził/ nie przećiwko Pánu áni przećiwko Rzeczypoſpolitey / tego nie zową Crimē perduellionis, ále tylko læſæ Maieſtatis. A w tákowym wyſtepku y Synowie wyſtepne bywáią karáni/ ktorzy áczkolwiek gárdłá nie tráca/ wßakże ſie przedſie bezecnymi ſtáią/ y ſpádku dziedzicnego nie biorą/ iedno w cząſtkách Máćierzyſtych: Może też o ten Wyſtepek y po śmierći dáć winę. Nádto/ nie wymowi ſie tym nic obwiniony/ choć táki Wyſtepek ſkutecznie ſpráwił/ álbo tylko ſpráwowáć poczał/ czyniac ábo przymuiac przyśiegę o vczynienie tego wyſtepku/ álbo co temu podobnego/ á táki ma być mieczem karan/ y dobrá iego wßytkie do ſkárbu przychodzą. Gdyż w tym wyſtepku / ták vmyſł bywa karan/ iáko y ſkutek. A ieżliby kto tylko słowy/ á nie vczynkiem Pánu złorzeczył / álbo to przećiwko ktoremu innemu zwierzchniemu Pánu vczynił/ tedy bywá karan/ według zdánia Sedziego. A o tákowy Wyſtepek káżdy do ſkárgi bywa przypußczon. Spec. Saxon. lib. ij. artic. Lxxj. glo.

Iż ſie Wyſtepek czworáko ſtawa. Maß wyżey w słowie Nagrodá. Do tego/ áby Gromádá / Wieś / Miáſto / álbo poſpolſtwo wyſtepku iákiego winne było / czego potrzebá. Maß wyżey w słowie Miáſto.

z wystepku / o ktory na ciele karzą / winá Sedziemu nie idzie. Masz wyzey wstowie Winá.

Jáko wystepki bliznim nászym odpuszcáć mamy. Masz wyzey wstowie Karánie.

Wywolány.

Ktoby rok y dzień w wywolániu Cesárskiego Máiestatu lezał / ten práwo swe tráci / á Lenno iego wraca sie do Páná / ktoremu wolne bedzie. Własność tez iego ná Krolewską zwierzchność przychodzi. A iezliby potomkowie iego tákowey własności / wtákze długim cżásie przysięgą niewyzwolili / trácą ią / y iuz o nie / ták iáko y wywolány / więcey cżynić niemogą / wyiąwszy by ich legale impedimentum wspomogło / ktorego dowieść powinni. Własność służebnikow Ziemskich / choćby práwo swe strácili / mimo Pánow ich władzą ná Krolá przychodzić niemoze. I.M.arti.v.

Jezliby kto rok y dzień w wywolániu Krolewskim lezał / y potymby go y Małzeństwá y práwá odsądzono / tedy ieszcze przedsie moze sie z tego wyprosić / y wyzwolić / tylko w tym zeby go zaden zábić niemogł. Ale tu práwu swemu ktorego przez to nárusził / ináczey nieprzydáie / iedno áby szedł przed Woyskiem Krolewskim / kiedy z drugim Krolem woiowáć będzie (y tám áby z nieprzyiacielem cżynił) tedy ták pierwszego stanu y práwá swego dostąpi / ále nie dobr ktorych go od sądzono. Spe: Sax: lib: i. arti: xxxviij. Tex.

Przytym Artikule trzy rzecży potrzebne pomnieć będziesz. Naprzod / co iest rok y dzień / potym co iest wywolanie proste. Ná ostátek co iest więtsze wywolánie. Rok tedy y dzień według práwá / iest rok y sześć niedziel. Wywolánie proste iest / kiedy kogo dla iákiego wystepku / ál bo niestawánia / ná vpad skazą / y wywołáią: ktory ácżkolwiek według práwá iest nie iáko bezecny / wszákze go przedsie ránić / áni zábić nikomu niegodzi. Wszákze záś wywołánie / iest tego mnieyszego potwierdze / iáko wprostym kiedy kto wywolániu rok y dzień lezy tedy przychodzi w więtsze wywołánie / zácżym dobrá iego do skárbu przychodzą / y on sám bezecnym zostánie / ták ze go kázdy zábić moze.

Jezliby tedy potomkowie wywołánego chcieli dobrá swe wyzwolić / tedy sobie ták máią postąpić. Naprzod máią wziąć list od Sędziego

oney ziemie

oney ziemie / z ktorym liſtem poiádą zà dworem Krolewſkim / pod przyſięgą / że oni áni vczynkiem / áni rádą nie ſą wyſtępku Oycowſkiego winni / y yż wołánia Krolewſkiego nigdy záſłużyć niechcą / ták ich Pan Bog wſpomoż / y wßyſcy świeci. A gdy to vczynią / tedy dobrá ſwe wyzwolą. To też maß wiedziec / yż to ieſt oſobliwe práwo v Sáſonow / że im práwo y cześć / á nie dobrá bywáią przywrocone / bo ſkoro tákiego dobr odſądzą / tedy ie zárázem obeymie / álbo kto inny / álbo Rzeczpoſpolita / ktore będą przyſądzone / gdyż ſię nikomu nie godzi z cudzą ßkodą łáſki czynic. Támże glo.

Poimány ná świeżym / álbo iáwnym vczynku / ma być zárázem do Sądu poſtáwion / á tą go Actor świádectwem śiedmi Mężow pokona / ták iáko też wywołány bywa pokonan kiedy nań wywołánia dowiodą: wßákże zá tákowym wywołániem żaden gárdłá nie tráci / w ktorymby włáſnym imieniem miánowan † álbo do niego przypozwan ✠ nie był. Spe: Sax: lib: i. att: lxvj. Tex.

S. S. lib: ij. arti: xxxv, &lxxi.

Tu też bacżyc możeß / yż Sáśin może być przeświadczon o wyſtępek ktory ćieleśnie przećiwko niemu dowiedziony być może / á on dowod będźie ták ważny / iákoby też przy nim lice nálezione / álbo go ná vczynku poimano. Tákimże też ſpoſobem wywołány śiedmi Mężow świádectwem ma być pokonan / gdźie nie tylko wywołánia / ále y vczynku / o ktory ieſt wywołan / dowieść potrzebá. A tuby mogł kto ſpytác / ieźli nie doſyć na tym gdy ſámego wywołánia dowiodą / vczynku niedowodząc: gdyż to pewna / yż żadnego nie wywołáią / iedno o iákikolwiek wyſtępek? Ná co przedſię odpowieß: yż nie doſyć na tym / ále potrzebá áby y vczynku dowiedźiono / bo też czáſem bywa obwiniony wywołan / dla ſámego tylko nieſtawánia / przeto Actor ſłußnie y nieſtawánia / y wywołánia śiedmią świádkow dowodźić ma / á to ludźmi Ławice godnymi / álbo innymi do Sądu należącymi wiáry godnymi.

S.S.lib.i.ar: viij.lib. iij. ar: lxxxviij.

Przećiwko temu co text mowi: yż zá tákim wywołániem gárdłá żaden nietráći / w ktorymby miánowićie wſpomnian nie był / zda ſię być Artykuł Lxij. lib: i. gdźie mowi: Iż ten kto niewie imienia gwałtowniká ſwego / może go zgołá tylko gwałtownikiem miánowáć. Ná co będźieß wiedźiał / yż te mieyſcá nie ſą ſobie przećiwne / bo tám mowi / yż go zgołá może miánowáć / á tu záś mowi / yż ták zgołá w wywołániu miánowány / gárdłá nie tráci. Támże glo.

Kto trzykroć będąc pozwány nieſtánie / ma być wywołan / ále nie w ktorey inny ſpráwie / iedno ktoraby ſię ná ſtrácenie gárdłá álbo członká śćiągáłá. Secu: Saxon: lib: i. articu: Lxviij. Tex.

Stąd ba-

Skąd báczyć możeß / yż obwiniony nie dla ſkárgi / áni dla długu / ále dlá posłußeńſtwá w wywołánie przychodźi / y to w ſpráwie wyſtę- S.S.lib.j. arti:Lxx.
pney álbo pokárney / bo ieżliby ßło o dobrá / tedy Actor zá nieposłu-
ßeńſtem pozwánego ważnie otrzyma / á ieżliby ßło o dług/tedy ſánto
wánie. Támże glo.

O iákikolwiek wyſtępek kto wywolan będźie /ieżli by w onym wywołániu był poiman / y do Sadu przywiedźion / poy- dźie mu o gárdło /ieżli Actor y wyſtępku y wywołánia dowiedźie. Ale I.M.arti.v.
ieżliby ſię obwiony z onego powołánia wyzwolił/y do Saduby dobro- wolnie bez poimánia ſtánął / tedy ſię wraca do práwá ſwego /ták iá- koby nigdy nie był wywołanym. Specu: Saxo: lib: i. articu: lxviij. Tex.

To ieſt/o wßelką krzywdę wielką álbo máłą / bądź o krwáwe / bądź ośine rány obwiniony / bywa wywołan / ieżli nágrodźić / áni do Sa- du ſtánąć chce: á choćby też z przodku ſkárgą criminaliter położoná nie byłá/ániby ſię ná gárdło ściągáłá/tedy przed ſię wywołánie/wkto- re zá tym przyßedł / ná gárdło iego ściągać ſię będźie. Támże glo.

Kiedy albo Gográbiá wrodzony / álbo Sędzia po- rządny kogo wywoła / y tego przed Grábią dowiedźie / tedy zárázem pozyſkuie wywołánie Grábſkie ná obwinionym: á zá wywołániem SS. lib.i.ar xxxviij.& Lxxviij.
Grábſkim náſtępuie Krolewſkie więtße wywołánie. Specu: Saxo: lib: j. arti: lxxj. Tex.

Kiedy tu Gográbię wſpomina/ to o Grábſtwie rozumie/ á kiedy ſły- I. M. art. v.
ßyß Sędziego porządnego / to o Márgrabſtwie. Skąd ſię znáczy yż iedno tylko ći dwá nižßy Sędźiowie / mogą przed wyżßymi wywołá- S. S. lib: i. Lviij.
nia dowodźić / ále Gográbiá ná pewny czás obrány vczynić tego / y nikogo wywołáć niemoże. A ieżli mu ſię wywołáć nikogo niegodźi / tedyć też o wywołániu świádectwá wyżßemu Sędziemu dáwáć nie- może. A yżeś iuż wyżey ſłyßał/co zá ßkodę odnośi ten ktory będąc o do- brá iákie oſkárżony / z niedbálſtwá nieſtawa / tákże y ten ktory crimi- naliter ieſt oſkárżony / gdy ze złośći / y z vporu ſtáwáć nieche. Przeto tu text ießcze przypomina / w czym ten ßkoduie ktory z niedbálſtwá w- wywołániu leży / ktorego według praw Ceſárſkich dobr odſądzáią/dla tego/yż wywołány ináczey dáley karan być niemoże / iedno ſtraceniem dobr. Ale według Sáſkiego práwá /że nie zá káżdym wywołániem ob- winionego dobr odſądzáią / ále tylko zá tákim ktoryby władza Ceſár- ſką potwierdzone było / w czym iáko poſtępowáć / ſłyßałeś w texćie. Mogłby tu kto ſpytáć/ieżliby porządny y zwykły Sędzia ko- nieſłußnie

wywoły-

wywoływał / mogłliby ow ápellowáć / czyli nie? Odpowieſz że nie może. Bo kto nieposłuſznie do Sadu nieſtáie / ten Dekretu nágánić niemoże / áni w Swieckim / áni w Duchownym práwie. A ták wnieſienie wywołánia do wyżſzego Sedziego / wietſza też ſzkode y niebeſpieczeńſtwo wywołánemu przynośi: y im to do wyżſzego Sedziego przychodźi / tym ważnieyſze ono wywołánie bedźie. Przeto nie dobrze rozumieia ći ktorzy ták mowia / yż gdy kto ná iednym mieyſcu wywołan bedźie / ma być ná wſzelkim mieyſcu zá wywołánego rozumian. Abowiem to być może / iáko z tego Artikuln bacżyć możeſz / yż ieżliby ná iednym mieyſcu wywołány miał być na wſzelkim mieyſcu zá wywołánego rozumian / tedyby wywołánie niżſzego / álbo Lennego Sedziego było ták ważne / iáko Krolewſkie / ták zeby wywołány wſzedźie gárdło trácił: Bo doſtawſzy świádectwá niżſzego Sedziego / iáko ow ieſt wywołan / tedyby mogł do drugi Jurysdytiey wywołánego gonić / á tám przećiw iemu czynić / zácżymby go mogł / y o gárdlo przypráwić / co być nie ma: Przeto ſie Sedźia ma mieć ná bácżnośći / áby v ſwego Sadu zá obcym powołaniem pokonywáć ludźi ledá iáko niedopuſzczał / y ieżliby ináczey czynił / byłby Mężoboyca: gdyż ten ktory ná iednym mieyſcu ieſt wywołány / w inney Jurisditiey nie ieſt wywołany. Nádto / wywołánie ieſt iákoby nieiáki Decret / a Decret przećiwko niebytnemu ſkazány nic nieważy: A to wſzytko rozumiey o wywołániu niżſzych Sedziow.

S.S.lib.iij.
ar: xxxiiij.

S. S. lib.iij.
arti: xxii.

Przyczym ieſzcze bedźieſz wiedźiał / yż przećiwko nieposłuſznemu dwoiákim ſpoſobem może być ſtánowiono / ták iáko też nieposłuſzeńſtwo poſpolićie dwoiákie ieſt. Naprzod może przećiwko niemu położyć ſkárge vććiwa / ktora Ciuilis dlatego ieſt rzeczona / yż ták Actor iáko y pozwány / y przed ſkárga / y wſkárge / y po ſkárdze Mieſzczány y vććiwymi ludźmi zoſtáia / kto w tákiey ſpráwie nieposłuſznym ieſt / vpada w ſwey rzeczy. Druga záś ſkárgá ieſt pokárna criminalis, dlatego ták rzeczoná / yż zá nia karánie przychodźi / á w tákiey ſpráwie ludźie bywáia nieposłuſzni / álbo Sadowi / álbo ſámemu Sedźiemu. A to też dwoiáko álbo oblicznie / álbo nie oblicznie. Jeżliby oblicznie był nieposłuſznym / ſkaża go ná karánie: Jezli nie oblicznie / bedźie wywołan. A ieżli przedſie w onym wywołániu bedźie leżał / tedy go niżſzey Sedźia do wyżſzego odnieśie: A ieżliby y ná to niedbał / tedy przydźie w wywołánie CEſárſkie: w ktorym ieżliby rok y dźień leżał / ſtráći Dobrá. Wywołánia tedy przed wyżſzym Sedźim może Actor przez liſty niżſzego Sedziego dowieść. A ieżliby to niżſzy Sedźia bez Actorá vczynić chćiał / tedy to vſtnie może vczynić / á ktemu może y przyśiadz v wyżſzego Sedziego / yż tám ten ieſt wywołány / áby go tym beſpieczni do wyżſzego wywołánia mogł przywieść: iákoż

S.S.lib: i.ar
xxvij.ib. iij.
arti: ix.
I. M.ar xvi.
xvij.& lxxij

S,S.lib.i.ar:
xx. lib. ij.
arti: xi/

Sedźia

Sedźia káżdy ma być w tym ostrożny/ áby nikomu v Sadu krzywdy nie vczynił/ gdyż teyże godźiny Pán Bog też nád nim Sad swoy ná te/álbo ná owe strone/záczyna. Támże glo.

Kto sie od wywołánia wyzwolić chce/temu Sedźia/ieżliby o to był żadan / ma dáć Gleit / álbo pokoy nákàzáć / áby mogł bespiecznie do Sadu stánac/á kiedy sie iuż przysiega spràwi / tedy go ma Sedźia y z ludźmi do swego Sadu należacemi/ y słowy y Pàlcy wolnym vczynić / ták iàko go był w powołánie włożył. Jeżliby mu w tym kto chćiał niesłusznie przeszkàdzáć/ á onby sie przysiega z wywołánia wyzuł/tedy iuż nie bedźie mian zá wywołanego/ále mu pokoy ma być nàkazan : á on też ma Rekoiemstwo postáwić/ áby ná trzech blisko przyszłych Sadźiech stànał/ y ofiárował sie być gotow odpowiedáć/ieżliby mu kto w czym wine dał : á ieżliby go nà onych trzech Sadźiech nikt nie obwinił/tedy od oney spráwy ma być przez Decret wolnym skazan. Jeżliby sie też kto z wywołánia wyzuł w niebytnośći Actorowey/gdźieby y przyrzekł/y álbo Rekoiemstwo postáwił o dostánie práwá/tedy ieżliby nie stánał/to co przyrzeczono było/Sedźiemu nie Actorowi przychodźi/to iest/winá Sedźiemu przychodźi á nie Actorowi/ ieśli go z nowu wywoła/ ták iáko według pràwá vczynić powinien. † Ktoby też o dostánie práwu Rekoiemstwo postàwił/ á zászłàby go pomocna rzecz/ dla ktoreyby stànac niemogł / tedy tego Rekoimia dowieść powinien przysiega/ á nie ktory inszy Poseł. † Spec. Saxo. lib. ij. art. iiij. Tex.

S. S. lib. iij. art. xxxiij. I.M. art. cxiij.

Ten Artykuł trzech rzeczy vczy. Pierwsza / iákim sposobem niesłusznie wywołány ma sie od wywołánia wyzwolić. Abowiem kiedy ná kogo o Gwałt żáłuia / tàm obwiniony záráżem bywa wywołan / poki spráwá przenocowána nie bedźie. A yż sie często tráfia/yż Actor niesłusznie żàłuie/y świádkowie nieprawdźiwie zeznawáia/ záczym też niesłusznie obwiniony bedźie osadzon/choć sie to stánie bez winy Sedźiego/przeto temu zàbiegàiac/Artykuł ninieyszy dáie nauke/ iáko sobie ten ma postapić/ktory sie czuie być niesłusznie wywołánym/ y iàko má z onego wywołánia winidź. A nic ná tym/ choćby kto przećiwko temu chćiał mowić / yż sie wywołánie z Decretu stawa / á Decret niema sie wstecżyć/by też y ná Cesarskie listowne roskázánie : bo w tey mierze Sedźiá listu nie ma być posłuszny / bo nà to ták odpowiedźieć możesz/yż sie to rozumieć ma o Decrećiech słusznie y przystoynie skazanych / ále tu ow niesłusznie iest wywołan/záczym też Sententia nikczemna byłá/y nie miáłá władźey àni práwá/áni pośrzedniego / áni koniecznego Decretu/ àle było coś niespráwiedliwego / y to tylko wniwecz obráca/á nie De-

S.S. lib. j. art. Lxx. Iur. Mu. ar. cxiij.

S.S. lib. j. art. lxij. lib. iij. art. v.

cret. Toż też rozumieć maß o tym/ co Ewángelia mowi: Cokolwiek Papież ná Ziemi zwiąże/to będźie w Niebie związano/bo y to prawdá/ ieźli ſłußnie y przyſtoynie zwiąże/ àle ieźli nieſłußnie/ tedy ono iego związànie nic nieważy. Druga nauká z tego Artikułu ieſt tá/ yż ieźliby ſię wywołány chćiał wyzwolić/y ſpráwić/ à Sędźiaby mu tego nieſłußnie zbraniał/owby ſię przedſię chćiał przyſięgą oczyśćić / nie będźie mian zá wywołánego/iákoby rzekł: Jeźliby bez Decretu/ y bez práwá zágáionego przyſiągł/yż nieſłußnie/y bez winy ieſt wywołan / á oſiárowałby ſię oney przyſięgi świádkàmi dowieść / yż ią vczynił / tedy iuż więcey nie będźie wywołánym: bo to czego kto nieſłußnie zbrania/ zá nic niebywa poczytano. Gdy ſię tedy ſtátecznie ſpráwi / y ná onych trzech terminiech nikt mu winy nieda / tedy iuż będźie wolen / y ktemu doydźie ná ſtronie / y nakłádow y beſſerunku. Trzećia náuká z tego Artikułu ieſt yż ieźliby to obwiniony ná iákiey chytrośći czynił/tákżeby ſię z wywołánia wyzuł/ y o doſtánie Rękoimie poſtáwił/ à przedſięby mu nieſtánął / tedy ma być znowu wywołan / á tàm iuż Actor cauſę wygra/y Sędźia Wargeltu nàbędźie. A tu będźieß wiedźiał/ yż kiedy kto w ſprawie wyſtępney zá kogo ręczy/ tedy winá pieniężna ktora ſtąd idźie Sędźiemu przychodźi: wßákże to ták rozumieć maß/ ieźliby obwiniony vpornie nie ſtánął. Ale ieźliby (Rękoimia) do Sądu ſtánął (a powiedźiałby/ yż Principałá zá ktorego ręczył/ mieć niemoże) tàm Wargelt Actorowi przychodźi. A ieźli zá dług ręczono/ tám

S.S. lib. iij. art. ix. pieniądze Rękoimie Actorowi zápłáćić powinni. Słyßałeś tex w tercie o tym/ ktoryby w niebytnośći Actorowey z powołánia wychodźił/ to rozumieć maß o tych / ktorzyby pozwáni nie byli/ y rok im náznàczon nie był. Bo inàczey ieźli im rok było nàznàczono/y zátym byli wywołáni/tedy bez woley Actorowey wyzuć ſię z powołánia niemogą. Támże glo.

Wywołánego w Swięto poieymàć może/ ále go ſądźić niemoże. Maß wyżey w ſłowie Swięto.

Tym ktorzy ſą w Krolewſkim/álbo onego Sądu/

wywołániu/odpowiedáć żaden nie powinien/ále ſię oni káżdemu ſpráwiác powinni. Spec. Saxon. lib. iij. artic. xvij. Iur. Mu. art. iiij. Tex.

Jáko przećiwko wywołánemu ná wßelkim mieyſcu

w oney Jurisditiey o wywołánie czynić może/ták ſię też on ná wßelkim mieyſcu oneyże Jurisditiey ſpráwić może. Wßákże Rękoiemſtwo poſtawić powinien/iáko práwá doſtoiey/y iáko będźie odpowiedał. A ieźliby Rękoiemſtwá mieć niemogł / tedy go Sędźia zátrzymàć powinien/áże do ſłußney odpowiedźi. Specu. Saxon. lib. iij. art. xvij. tex.

Przyczym

Przyczym masz wiedzieć/ yż iáko wywołánie dwoiákie iest/ ták sie
też z onego káżdy dwoiáko wyzwolić/y ku práwu swemu przydź może.
Naprzod wywołány o świeży vczynek/ o iákim wywołániu tu w texcie [I.M. art.v.]
wspomina/może práwá swego dostąpić/stánąwszy do Sądu/przysiąg-
szy ná niewinność/y Rękoiemstwo postáwiwszy: to dlatego/ yż mogł
być niewinnie wywołan/iákoś wyżey słyszał/ á to iezli nie był pozwan/
y Roku niemiał náznáczonego: ále iezli będąc pozwánym przez prá-
wny postępek wywołány iest/ niemoże sie wyzuć bez przyzwolenia Se-
dziego/y strony: to dlatego/ yż przez nieposłuszeństwo/ strácił obronę.
Drugie wywołánie Krolewskim wywołániem zową/ ktore też przedsie [S.S.iib.j.]
dwoiákie iest/bo w tákowe Krolewskie wywytánie pierwsze° Ro ku nie [art.lxvij.]
bárzo iest szkodliwe/bo otym czásie może być vznano/ iezli wywołány [I.M.ar.xcij.]
winien álbo niewinien/ y iezli ono wywołánie zástużył/ álbo nie/ to
cały Rok trwa/ y w tym czásie może Krol skázáć dowod niewinno-
ści. Potym to iuż wywołániem wietszym zową/ w ktorym wywo-
łány/ gárdłá/ máietności/ poććiwości/ práwá bywa odsądzon/ áż te- [S.S. lib. j.]
go sie wyzuć niemoże/ iedno w woysku przy Krolu/ iákoś wyżey sły- [art.xxxviij.]
szał.

Masz też ieszcze wiedzieć/ yż ludzie przychodzą w wywołánie po-
spolicie ze dwu przyczyn. Naprzod Gwałt/ iáko o Mężoboystwo/ o [S. S. lib. j.]
rány/ o kijowánie: á ći też z wywołánia dwoiákim sposobem wycho- [arti: lxviij.]
dzą/ bo álbo są niewinni/á wyzwaláią sie ták/iákoś wyżey słyszał: álbo
sie też z stroną zgodzą/co sie iednák zprzywoleniem Sedziego dziać ma.
Powtore bywáią wywołáni ći ktorym o złodzieystwo/álbo łupiestwo [S. S. lib. iij.]
winę dano. Ci też iezliby niewinni byli/ mogą sie ták wyzwolić iá- [arti: xxxiiij.]
ko y drudzy. Ale iezliby winni byli tedy sie im zgádząć nie godzi/ bo
iezliby sie zgodzili/ byliby bezecnymi. Skąd baczyć możesz/ yż ći kto-
rym ták o złodzieystwo/álbo łupiestwo winę dáią/ muszą álbo ná wieki
być wywołánymi álbo bezecnymi/ álbo muszą źle przysiegáć. Tám-
że glo.

Iáko kto przyiaćielowi wywołánemu/ álbo o złodzieystwo obwi-
nionemu do wolności pomągáć ma/ áby y swoiey y iego poććiwości
ochronił. Masz wyżey w słowie Bezecny.

Iezliby wywołány powiedział/ yż sie przystoynie z wywołánia wyzuł/ á tegoby Sedzim/ álbo Szołtyszem/ álbo Podwoyskim ná mieyscu Sedziego † álbo Ławnikámi † álbo dwiemá świádkámi mężmi wiáry godnemi nie dowiodł/ tedy Actor iuż dáley wywołánia iemu żadnego wywodzić niepowinien: ále iezliby kto pod

zágáieniem Krolewſkiem był wywołan / tedy do dowodu wyzwolenia ſie z wywołánia/potrzebuie świádectwá Sedziego y dwu Lawnikow. Spec. Saxo. lib. iij. art. xviij. Tex.

Powiedziawßy wyżey iáko ſie kto z wywołánia wyzwolić ma/ tu mowi / iáko kto tego / yż ſie wyzwolił/dowodzić ma. A tu maß wiedźieć/yż iáko troiákim ſpoſobem káżdy w wywołánie przychodźi/ták ſie też náyduie troiáki ſpoſob dowodu/iáko ieſt od wywołánia wolny. Naprzod ieżliby komu zádano / yż ieſt w Ceſarſkim álbo w Krolewſkim wywołániu / tedy ſie Ceſarſkim / álbo Krolewſkim Liſtem wywodźić powińien. Powtore bywa wywołány pod zágáieniem Krolewſkim/ á tám do dowodu wyzwolenia muśi mieć Sedziego / y dwu Lawnikow / iákoś w tercie ſłyßał. Potrzećie bywa wywołan obwiniony v nizßego Sedziego/ tám ná świádectwo wyzwolenia ſwego muśi mieć Sedzie°/y dwu do Sadu należacych. A ieżliby te° niemiał/tedy vpádnie w ſwey rzeczy/ábowiem co kto v Sadu mowi / tego dowieść powińien. Támże glo.

S.S. lib. j. art. xxxviij. lib. iij. ar. xxxiij.

Kto w dom przymie / álbo przechowa wywołánego/wiedząc o tym / ten wine Sadowi przepada. Ale ieżliby przyśiagł /że o tym nie wiedział vydźie karánia. Specc. Saxon. lib iij. art. xxiij. tex.

Abowiem wywołány ieſt prożen obrony pokoiu poſpolitego/ gdyż wywołánie ieſt wypedzenie/y wyrzucenie z Miáſtá/y z obrony poſpolitey/ á ćiagnie zá ſoba exequutia. Nadto/Decret wywołánia ieſt pośrzodni/ interlocutiua Sententia, ktory może być ſkazan y okrom wſtapienia w práwo. A kto ſie náydźie być wywołánym/ten práwem czynić niemoże. Za wywołánego też y towárzyß iego/álbo Perſoná złaczona/ ktoraby w wyłániu nie byłá / poſtepowáć niemoże/ dlatego/yż tám ſamego Principałá Perſoná/ á nie czyiá inßa ieſt potrzebna. Niegodźi ſie tedy wywołánego przechowywáć / by też y Oycá/ bo przez wywołánie Oćiec Syná tráći.

Yż nie ktorzy z gniewu/ktory máia przećiwko wywołánym / ták rozumieli/yż im było wolno z káżdego wine bráć/ktoryby wywołánego w dom przyiał / álbo mu ieść podał. Przeto ten Artykuł ieſt przećiwko nim poſtánowion/ktory to ták dźieli. Yż ieżliby kto przechowáł wywołánego / iáko gośćiá /niewiedząc áby był wywołány / ieſt wymowiony : ále ieżliby go chował/ wiedząc go być wywołánym/ ále by niewiedźiał/áby práwo broniło tákiego przechowáć/ przepádnie wine: bo práwo káżdy vmieć powińien / á nieumieietność nikogo niewymawia. Ale ießcze wietßego karánia godźien/ ktory wywołánego w domu ſwym chowa wiedząc go być wywołánym.

Maß

Maß tez tu wiedźieć / yż obcowánia z wywołánymi práwo broni pod gárdłem / ták iáko tez obcowánie Chrześćiáńſkie z klętymi ieſt zákazáne / pod winą Duchowną. Támże glo.

S. S. lib. ij. ar:Lxxij. S.S.lib.iij. arti: xxxiiij.

Dla wywołánia w iedney Jurisditiey vczynionego/

w drugi Jurisditiey żaden pokonywan być niema: wßákże ktoby v zwierzchnego Sądu był wywołan / ten v wßytkich Sądow do oney Jurisdiciey należących ma być mian zá wywołánego. Ale wywyłány v nißego Sądu / nie ieſt wywołánym v zwierzchniego / wyiąwßy by do tego porządnie przyßedł. Nißy tez Sędźia wywołánia zwierzchniego Sędźiego vznáwáć niema / wyiąwßy by ono zwierzchniego Sędźiego wywołánie było mu ták wiádome / żeby o nim ná mieyſcu zwierzchniego Sędźiego Swiádczyć chćiał. Spe: Sax: lib: iij. art: xxiiij. Tex.

Stąd iáśnie báczyć możeß / yż w inßey Jurisditiey żaden zá wywołánego pokonan być nie może/ ktoryby indźiey był wywołan: To dlatego / yż ſię wywołánemu gárdłá bráć nie godźi / iezli nie będźie świádectwem Sędźiego y śiedmi świádkow oney Jurisditiey / pokonan. A ták iezliby w ktorey inny Jurisditiey był poieyman / y do Sędźiego przywiedźion / y choćby tez tám dobrze on Sędźia ktory go wywołał/ obecnie był / tedy przedśię świádczyć tám nie może / iáko Sędźia: bo Sędźim indźiey zwán być nie może/ iedno w ſwoim Práwie. Stądże poſpolićie mowią/że ſię świádkow przez pole wodźić nie godźi / to ieſt/ yż żaden Sędźia winy niebierze / áni karánia ſkázuie / iedno w ſwoim práwie. Ow tez Sędźia v ktorego wywołány ieſt poieyman/świádczyć przećiwko niemu nie moze / bo ſpráwy oney ináczey nieświádom/ iedno z powieśći ludzkiey. A z powieśći żaden świádek zeznawáć niema. A áczkolwiek ſię zda być przećiwko temu Artikuł lxxij. lib: iij. ktory mowi: Jż kto ná iednym mieyſcu práwá ſwego nárußy / wßędy w nim vßczerbienie będźie ćierpiał (co naydźieß wyżey w słowie Bezecny.) Jeſt tez przećiwko temu zwyczay / yż wywołány ná wßelkim mieyſcu może być pokonan / ktory zwyczay / ponieważ práwu nic nieuymuie / ſłußnie ma być znoßon. Jákoż iezliby kiedy o iákim práwie wątpliwość vrosłá / tedy ma być ſądzono według zwyczáiu. A ktemu czáſem zwyczay y práwá popráwia. Wßákże ty przedśię ná to wßyſtko odpowieß. Jż ſię to ſobie nie przećiwi. Abowiem wyſtępek o ktory ludźie wywołáni bywáią / dwoiáki ieſt. Jeden nie bárdzo iáwny / y táki ktory nie ieſt wielkim zgorßeniem ludowi Chrześćiáńſkiemu / tám wywołány w iedney Jurisditiey / niepotrzebá áby był w drugiey wywołan / á o tym tu Artikuł mowi: á

SS. lib.i.ar. viij.& lxxij

nie może

potrzebá áby był y w drugiey wywołan / á o tym tu Artikuł mowi: á niemoże Sedźia bez Actorá / albo bez skárgi o táki występek postępowáć. Drugi występek iest sprosny / iáko są iáwne cudzołostwá / grzech Sodomski / vnieśienie Pániien / y inne tym podobne. A w tákich występkách / ci ktorzy co czynią / nigdy pokoiu nie máią / y owszem ich Sedźia wszedźie szukáć / bez skárgi przećiwko nim postępowáć / y ná śmierć ich sądźić może. A ták ieżli ich sam Sedźia szukáć może / słusznie też ma pozwolić drugiemu Sedźiemu z onym wywołániem ich pokonáć / y ták iedno przećiwko drugiemu nie będźie / bo sie odrzucenia práwá co nawięcy strzec mamy.

Stąd też coś w texćie słyszał / yż wywołány v niższego Sądu nie iest v zwierchnego wywołánym / dwoy pożytek przychodźi. Naprzod / vććiwość zwierzchniego Sedźiego / stąd yż nikogo ććI odsądzáć wiecey Jurisditiey nie możemy. Abowiem troiáka vććiwość niższy Sedźia wyższemu wyrządzáć zwykł. Pierwsza / te / o ktoryieś teraz słyszał. Druga / yż ich ná gárdło sądźić niemogą / z własczá / ieżliby Kśiążęty byli. Ale ieżliby Kśiążęty nie byli / tedy in Ciuilibus zgołá niższy Sedźia wyższego sądźić niemoże / ále in Criminalibus może. Trzecia rzecż / w ktory niższy Sedźiowie Zwierzchnych ććić powinni / iest tá / yż gdy kto v niższego Sedźiego Decretu nieprzyimie / tedy ma do wyższego Sedźiego záraz em áppellátiey dopuśćić. Drugi pożytek iest / yż ten ktory v niższego Sedźiego będźie wywołan / á zátym y v wyższego w wywołánie przydźie / tedy sie inż v niższego Sedźiego z onego wywołánia wyzuć nie może / iedno v zwierzchnego. Támże glo.

Wywołány od Sedźiego / iákoby w wywołánie Krolewskie przyszedł / ieżliby sie z niego wyzwolić chćiał / powinien sześć Niedźiel zá dworem ieźdźić / tám mu Krol da Gleit / álbo pokoy nákaże / á on też przyśiądz powinien / yż práwá dostoiey / y do Sedźiego ktory go wywołał / stánie / á kiedy sie do swey Ziemie wroći we dwie Niedźieli / powinien do Sedźiego stanąć / y być gotow káżdemu sie vspráwiedliwić / á ná znák tego ma vkázáć listy Krolewskie / y zpiecżećiámi Sedziemu / áby wiedźiał / yż sie z wywołánia wyzwolił. Ieżliby kto práwá swego nárußył / álbo w wywołánie Krolewskie przyszedł / á v niższego Sedźiego wywołan nie był / tedy ieżli sie chce wyzwolić / ma zá dworem Krolewskim sześć Niedźiel ieźdźić / á będźie wolen. Ktoby sie też z wywołánia Krolewskiego wyzwolił / á potymby do Sądu ku vspráwiedliwieniu sie nie stánał / ma być ććI odsądzon / ták iákoby rok y dźień v wywołániu leżał. Spe: Sax: lib: iii. att: xxxiiij. Tex.

Wywolánie zbawia gárdłá tego / ktory w nim bedzie poiman/ále mu práwá iego nienáruſza/wyiąwſzy by dłu'y vpornie w nim lezał †. W Niemieckym ſtoiey / iákokolwiek długo by w nim lezał ✠. Spe: Sax: lib: iij arti: Lxiij. Tex.

A tu maſz wiedźieć / yż kiedy kto zá iáki wyſtepek bedźie wywołan tedy on wyſtepek / by' iákokolwiek przez długi czás w nim lezał / w dobre ſie nie obraca / bo co ſprzodku złe ieſt / to ſie nigdy dobrym nieſtánie / záczym ſie też y karánie onego wyſtepku nie vmnieyſza / by też nadłuży trwał w klatwie álbo w wywołániu. Támże glo.

Jeżliby wywolánego oprocz świeżego vczynku do Sadu przywiedźiono / gdźieby Actor prosił áby był wſádzon / á poimány przałby ſie tego / że nie ieſt wywołan / tedy Sedźia z tymi ktorzy do Sadu iego należa / powinien pierwey niż go da oſadźić / wywołánia dowieść : á tám Actor przyśiegáć niepowinien. Bo kto czego Sadownie dowodźi / przyśięgi niepotrzebuie : á kiedy poimány w ſádzon bedźie / tám Actor ma przyśiadz / yż on ieſt tego vczynku winien / o ktory ieſt wywołan / ták go Boże wſpomágay / y Swiećci iego. Potym też y Swiádkowie przyśiega / iáko Actorowá przyśiegá ieſt prawdźiwa/ſzczera/y ſpráwiedliwa. Tymże też ſpoſobem Actor z świádkámi przećiwko wywołánemu w ſpráwie pokárny /y ná świeżym vczynku poimánemu / y do Sadu przywiedźionemu † y przez Decret wſádzonemu † przyśiegáć ma. Spe: Sax: lib: iij. art: lxxxviij. Tex.

Pátrz wiecey w ſłowiech. Gwałt. Mężoboyſtwo. Ránny.

Wzdánie.

Własność gdyby kto oddalić /álbo wzdáć w Mieyſkim práwie miał / y ten ktory zdawa / álbo przedáie / y ten ktory kupuie máia przydź do práwá / álbo do Sadu gáynego. A tám ten ktory własność / álbo dźiedźictwo przedáie y ſpuſzcza(ma żadáć o rzecznika) y ma pytáć ná práwie / iáko tákowy odſtepek vczynić ma / áby to było pomocno práwu iego. Skaże Sad. Jeźli to imienie nie ieſt mu od innego przedáne y wzdáne / ále mu ſpadkiem po rodźicách/álbo przodkách iego przyſzło / tedy to ma vczynić z przyzwoleniem potomkow / y dźiedźicow ſwych. A ieżliby ono imienie praca ſwa nábyte /y zá ſwe właſne pieniadze kupione miał / tedy ie dáć y oddalić może komu chce bez wſzelákiego przenágábánia. A gdy iuż ták y ten odſtapi / y ow do- S.S.lib: i.ar xxxiiij. Lij. lib ij. ar:xxij lib. iij. arti: Lxxiij. S.S.lib.i.ar: xxi.xxxiiij. Lii. I. M. ar.lxj.

ſtapi o

stąpi onego imienia / tedy ma pytáć ná prawie. Gdyżem tu iuż do státecznie odstąpił imienia álbo dobr swych/ pytam ná prawie / ieżli iuż zupełne práwo ma ten ktory kupił. Co gdy mu nákazano będźie / tedy ma w wiązánia Vrzędowego w one Dobrá/ á Sędźia álbo Woyt (álbo on od ktorego dáru álbo wzdánia dostał) ma mu dáć w wiązánie/ á máią z nim iść Láwnicy / y być przy wszytkim / y świadczyć / że wwiązanie iest według práwá dáne / ktore tym sposobem y porządkiem dawáne być ma.

Naprzod Sędźia ma do domu onego / ktory przedał/ álbo ieżliby tám domu nie było / tedy ná plác wniść (á drudzy máią stać przed domem tám onego ktory kupił / wźiąwszy zá rękę przybytnośći Láwnikow ma w on dom w wieść/ták mowiąc: Jákoć ten dom/álbo plác przed Sądem odstąpiony / wzdány / álbo dárowány iest / tedy ćiebie weń w wiezuię / ták iáko mi to z práwá nákazano / y oświadczam Láwnikámi / y innymi do Sądu należącymi / żem ćię tu według práwá w wiązał. Potym wroćiwszy się do Sądu / żądáć ma Sędźiego áby tego był świádkiem / że iest w on dom sprawnie w wiązan. Co Sędźia vczynić powinien pod przysięgą swą / ktorą vczynił Sądowi / á on ma dáć Sędźiemu (biały pieniądz) ✠ álbo pámiętne †. A ták będźie miał zupełne práwo. A iáko Sędźia świadczyć będźie/ ták też y Láwnicy świadczyć máią. Iure: Municip: arti: xx. Tex.

Dla snadnieyszego rozumienia Artikułu niniieyszego. Masz wiedźieć / że káżdy przestáie być Pánem y possessorem dobr swych / álbo iákiegokolwiek imienia troiákim sposobem. Naprzod gdy ie przeda ✠ do czego masz wiedźieć / że kiedy kto co záprzeda / zá námienione pieniądze á kupiec to co kupił / do śiebie weźmie / tedy tám targ státeczny iest / ále ieżliby rzeczy kupioney do śiebie nie wźiął / á zostáwił ią przy przedawcy / tedy może targ zrućić / á to ieżliby nieprzyiał rzeczy kupioney / iáko wyżey stoiey.† Wtory sposob oddalenia dobr iest zastáwá / ktora nie iest rożna od przedánia iedno tym / że rzeczy przedáney odkupić názad niemoże / á zastáwá wroćiwszy pieniądze bywa záśie przywrocona. Tu też masz wiedźieć / że kiedy kto dobrá swe ruchome álbo nieruchome v kogo zastáwi / tedy by też nadłużey v niego wzastáwie były / niemoże ich sobie przywłaszczyć / ále ie záwsze onemu ktory zástáwił gdy będźie chćiał wykupić /wroćić powinien/wyiąwszy by ináczey miedzy sobą postánowili. Trzeći sposob iest wzdánie / gdy kto dobrá swe drugiemu wzda/co się słusznie v Sądu/y z pozwoleniem potomkow dźiać ma.

Mogłby tu kto przećiwko temu rzec: że oprocż Gáynego Sądu káżdy oddalić/álbo przedáć może. Bo ták nápiſano S.S. lib. j. artic. xxxiiij. Że okrom przyzwolenia Sędziego / káżdy dobrá ſwe oddalić może. Jezlić tedy do tego przyzwolenie Sędziego potrzebne nie ieſt/ á coż po Gáynym Sądźie/gdyż doſyć ieſt ná tym kiedy kto imienie przedawſzy/kupcowi do rąk poda. † Jáko gdybym ia komu dom przedał/ y wyprzątnał/ á onby ſię też do niego w prowadźił / tedy iuż iego ieſt/ á iezli zátym iuż iego ieſt / co mu po wzdániu Sądowym. † Ná to ták odpowiedźieć możeſz: że wzdánie Sądowe ma w ſobie pożytek cżworáki. Pierwſzy/że potwierdza y vmacniá kupno. Wtory / że iezliby dobrá álbo imienie ono cżynſzowne było † to ieſt gdyby ná onym gruncie źiemny cżynſz był † áby wiedźiano że iuż onego cżynſzu niemáią ſzukáć/ od onego ktory przedał/ále od onego ktory kupił /zwłaſzcżá iezliby był ná imieniu onym zatrzymány y záśiedźiány cżynſz / á onby przedał ze wſzytkim práwem ktore tám miał / á kupiecby też ták v Sądu przyiął/ tedy iuż będźie powinien on cżynſz zápłáćić ten ktoremu wzdano. Trzeći / pożytek yże przedawcá niemoże ſię przeć tego / żeby onego imienia nieprzedał / ále gdy tego potrzebá tedy muśi kupcá od przenágábania bronić. Cżwarty / że do prawdźiwey Poſeſſyey /zácżym y do dáwnośći/ álbo Preſcriptiey potrebne ieſt.

S. S. lib. j. art. xxxiiij.

S.S. lib. j. ar. vij. xviij.

To też co mowi: Własność gdyby kto oddálić miał / ták ma być rozumiano. Gdyby kto Sądowemi Decrety do tego przymuſzony muśiał wzdánie cżynić/iáko gdyby imienie komu przedał/ á onby od niego wzdánia potrzebował / tedy obádwá máią ſtánąć przed Sądem/ y żądáć o Rzecżniká/ku ſpráwie ſwey tymi słowy: Pánie Sędźia ſprzyiay mi W. M. cżłowieká ktoryby rzecż moię v Sądu ſpráwił/ y pytam ná práwie/ ázá mi niema być z práwá przydan? Zátym ſpyta Sędźia Ławniká. Gdyż ten Rzecżniká żąda/ pytam was Pánie N. mali mu być dan według práwá. Co gdy mu nákazano będźie / tedy Sędźia ſkaże / że mu ma być Rzecżnik przydan / według práwá. Potym ma żądáć y námienić tego ktorego mieć chce / ktoremu Sędźia roſkaże/ áby rzecż iego ſpráwował / ktora potym Rzecżnik ták z Vrzędu przydány / tymi álbo tákiemi słowy / ſpráwowáć będźie. Pánie Sędźia ſprzyiay mi W. M. mowić. Odpowie Sędźia/ſprzyiáię. Ja według biegu práwnego poſpolitego przeſtrzegam Pánu N. Principałowi ſwemu/y ſobie też wſzytkie obrony práwne/choćbym iey tu wymienił álbo nie wymienił/y pytam ná práwie. Ażmie to niema doydź/y Principałá mego / ták iákobym to tu od słowá do słowá miánował álbo co ieſt według práwá. Tám Sędźiá każe ſię Ławnikom ſchylić / ktorzy ſkażą: Cokolwiek ſobie ſtroná opráwia / według biegu práwá Máydeburſkiego/tego ma doydz wedle práwá. Potym wźiawſzy ſobie ná

S.S. lib. j. art. Lx.

 odſtąpie-

S.S. lib. j. art. Lxij. odſtąpienie / rozmowi ſię z Principatem ſwym. A wróciwſzy ſię ták ma dáley poſtąpić. Pan N. przedał dziedzictwo álbo włáſność zá ſwoie wláſne pieniądze kupioną Pánu P. chce mu ią wzdáć według prá- wá / bo ią ſłuſznie y ſpráwiedliwie od niego kupił ze wſzytkim práwem / y gránicámi iáko ią ſam miał / trzymał / y vżywał / y pytam na práwie. Gdyż go ták mocnym być y ná ćiele y ná vmyśle widźićie / że do prá- wá ſam przez rynek przyſzedł / iáko ma tákowe wzdánie vczynić / áby to było pomocno práwu iego. Skáżą / ieżli okáże śiłę y moc ſłuſzną / y do tego potrzebną wedle práwá / tedy to będźie mogł vczynić. Dáley ma pytáć / iáko to ma vczynić? Skáżą / że według ſtanu ſwego. Potym
S.S. lib: j. arti: Lij. ſpyta / gdyż ieſt ſtanu Rycerſkiego / pytam ná práwie / iáko ma okázáć śiłę ſwą / áby mogł dobrá oddalić? Skáżą / ieżli ták mocny że z kámie- nia / álbo z klocá ná łokieć wyſokiego / przypáſawſzy miecz / y tarcz ná ſo- bie záwieſiwſzy / ná Koń bez pomocy wśiądźie / choćby mu ſtrzemię y wodze trzymáno tedy śiłę ſwą okáże wedle práwá / ták / że może włá- ſność ſwą oddálić. A ieżli Mieſzczánin / tedy ták ma śiłę ſwą okázáć / gdy przypáſawſzy miecz ſam bez pomocy przydźie do Sądu / á / miecz á dobędźie / y záś w pochwy włoży / tedy mu właſność oddalenia z prácey ſwey nábytey właſności / álbo dziedzictwá przyſądzona będźie. Chłop záśię / álbo człowiek mieyſki ma śiłę okázáć / gdy zá pługiem przez ſtáiá- nie przeydźie / áby odſtępek ważny był. Białagłowá kiedy z domu bez pomocy do Kośćiołá doydźie / ktoryby był od domu dwádźieśćiá prę- tow / tedy dobrá może oddálić / ktorychby nie ſpadkiem / dźiedźicznym / ále z prácey nábyłá: wſzakże áby oná Białogłowá wolna byłá / Męża áni żádnego Opiekuná niemiáłá / á ktemu áby do Sądu przyſzedzy / tám ták długo ſtáłá / poki ſię ono wzdánie nieodpráwi. A gdy iuż De- cretem Sądowym vznano będźie / yż może imienie oddálić: podźię- kowawſzy Procurator / ma dáley ták poſtąpić. Principał moy N. wzdáie Pánu P. dom leżący / tám á tám (mieyſce miánuiąc) ze wſzyt- kim práwem / pożytkiem / czynſzámi / dochody / iáko w ſobie ieſt wy- dźielony / y w gránicách ſwych wymierzony / ták iáko go ſam trzymał y vżywał: y prośi Vrzędu W. M. áby ten Dar / álbo przedánie táko- wego imienia było Decretem wáſzym potwierdzone. Potym Sędźia ma żądáć znáku od tego ktory wzdáie / á on ma podáć káptur álbo czá- pkę: potym ma Sędźia ták ono wzdánie potwierdźić. Poniewaz tu N. wzdáie P. plác / dom / álbo dźiedźictwo / tám á tám leżące / ze wſzyt- kiemi dochody / pożytkámi / práwy / gránicámi / ták iáko go ſam trzymał. Przeto ten Dar álbo kupno ia z Vrzędu mego potwierdzam / y opowie- dam po pierwſze / powtore / po trzećie / y po czwarte mimo práwo. A pytam was Pánie S. ná práwie. Ieżliby tu kto był / ktoryby to ſły- ſząc / nie przećiwił ſię temu / áza iuż niema wiecznie milczeć? Skáżą gdyż ći ktorzy tu ſą / obecnie milczą / á temu ſię nieprzećiwią / ſłyſząc y

widząc

widząc Dar ten ábo kupno / tedy iuż káżdy z nich wiecznie milczec ma. Tákowe wzdánie álbo oddalenie iedno tym ßkodliwe ieſt / ktorzy obecnie tám bedąc nie przećiwią śie/ ábowiē iuż y ná potym milczeć muſzą. Ale tym ktorzy ſie temu záraz przećiwią/álbo nie zezwaláią/nießkodźi/ tákże y tym ktorych tám nie máß. Potym Sedźia włoży czapke ná p. ná znák wzdánia / ktory zárázem ma prosić o wwiązánie Vrzedowne: á Sedźia y z Lawniki powſtawßy do domu / w ktorym wwiązánie ma być dáne/iść máią/á on przed domem zoſtánie. Potym Sedźia wziąwßy go zá Reke/ma ták mawić. W ten Dar álbo imienie/ktoregoś v Sadu doſtał/iá ćiebie wwiezuie / y potwierdzam go ták mi to z práwá nakazano. Co Lawnikámi / y inßemi do Sadu należącemi oświadczam. Potym wroćiwßy ſie do Sadu/on ktorego wwiązano ma tez to oświadczyć Lawnikámi/ná co im pámietne dą. S S. lib. ij. arti. vj. I.M.ar. xiiij

Te Ceremonie około wzdánia dźiedźictwá poßły z vſtaw luźdkich. Bo gdy Enoch Syn Caimow miáſto † rzeczone Enoch † zbudował/ poſtánowił tám to práwo: Aby czego kto prácą ſwą nábedźie/ tego mu żaden niebrał / á on ſam áby onego bez przyzwolenia Páńſkiego nie vtracał/ á kiedy kto co oddalić chćiał/ tedy był powinien vkázáć znák/ to ieſt/groß ná ktorym było wyobráżenie Páńſkie: á to ná znak woley Páńſkiey. To potym do Rzymian / á potym y do Máydeburczanow przyßło/y Práwem Mieyſkim vtwierdzono. Támże glo. I.M.ar. viij.

Kto własność ſwą drugiemu wzda / powinien go bronić od przenágábánia rok y dźień / to ieſt / rok y ßeść niedźiel/á ná lepße świádectwo pámietnego káżdemu Lawnikowi ma być dano / po pieniadzu. A Szoltyſowi † tez ieden pieniadz. † A iezli by ſie ten Dar / álbo odſtepek v Sadu pod kaźnią Krolewſką zágáionego dźiał / ták żeby ſie Lawnicy weſpoł do tego zeßli / y ná Sadźie záśiedli / tedy ma być w ono imienie wwiązan / ten ktoremu wzdano / ták iáko w przeßłym Artykule nápiſano / ktore wwiązánie ma być oświadczono y potwierdzono ná głownym Sadźie przez Sedźiego y Lawniki: á ták iuż bedźie Dar albo wzdánie doſkonáłe / y powinien go bedźie przedawcá bronić / iáko wyżey ſtoiey. A iezli w práwie Mieyſkim ten ktory wzdał/ śiedźi/ á owby obrony potrzebował / tedy ma być świádkiem iego poki żyw. Iur. Municip. art. xxj. tex. S.S.lib.j.ar. xxix. lib. iij. arti. iiij. Lxxxiij. S. S. lib. j. art: xxxviij. I.M.art.iiij. S. S. lib. iij. art.lxxxiij.

Gdy komu imienie iákiekolwiek przedádzą / álbo odſtąpią / á ten poſtepek (przez wzdánie) v Sadu wedle práwá potwierdzony bedźie/ tedy pytánie vczynić : poniewaß mi iuż imienie wzdał / áza mie niema

S.S. lib. j. art. xxix. lib. iij. ar. lxxxiij. S.S. lib. j. art. Lij.

bronić od przenágábánia? Skażą / że powinien bronić/ ieżli chce pieniądze swe wziąć / według práwá. Tu maß wiedzieć/ że ten ktory wzdáie/ powinien onego ktoremu wzdáie/ bronić/ z strony dobr wzdánych przećiwko obecnemu † to iest / ktory pod iednym dzwonem mießka † rok y dźień / á przećiwko niebytnemu poki żyw / á miánywićie trzydźieśći lát y rok/ y ßeść Niedźiel. To też wiedź/ że własność álbo dźiedźictwo dwoiákie iest. Stoiące y leżące. Stoiące dobrá są domy/dwory/ etc. Leżące są role/ ogrody/ łąki / według S.S. lib. j. artic. xxix. gdyż mowi: Iż własnośći y gruntu w trzydźieśći lat y w iednym y w ßeśći Niedźiel dawność wychodźi. Tam gdy o własnośći mowi / tedy rozumie role / łąki / y inße leżące dobrá: á kiedy mowi o gruncie / álbo dźiedźictwie/ o domiech y inßym stoiącym imieniu to rozumie. Przećiwko dźiećięćiu obroná / álbo dawność wychodźi do czternaśćie lat y do Roku/ y do ßeśći Niedźiel. Przećiwko Kośćiołowi / álbo Klaßtorowi do czterdźieśći Lat (á przez ten wßytek czás powinien przedawcá kupcá bronić. Przećiwko Miástu dawnośći niemaß. Bo gdyby kto dobrá Mieyskie kupił / ktoreby wßytkiemu Miástu należáły / tedy ich dawnośćią ośieść niemoże. Przećiwko Rzeßey Páństwu/ álbo Krolestwu do pięći Lat/ dawność wychodźi. Przećiwko CEsárzowi/ álbo CEsarzowey dawność y obroná wychodźi zárázem. Támże glo.

Pátrz wiecey wyżey w słowie Dobrá/ y w słowie Przedánie.

Zamek.

Amek dla gwałtu / albo iakiego-kolwiek wystepku z decretu zburzony, nie może / być bez woley y przyzwolenia Sedziego y Actora budowany. Ale iezliby Pan dobrowolnie swoy własny Zamek zepsował / albo go dla niedostatku spustoszyć dopuścił (albo żeby mu go gwałtem wzięto) tedy go może naprawić y budować bez przyzwolenia Sedziego. Spe: Saxo. lib: iij. arti: Lxvj Tex.

A to rozumiey / iezli on Zamek przedtym z przyzwoleniem Sedziego był zbudowan / tedy go bedzieß mogł oprawić. Ale iezliby przez Decret był zburzon / nie bedzie mu to wolno. Tamże glo.

Jezliby kto drugiemu Zamek albo † dom † iego własny gwałtem wziął / a ow ktory go stracił / czyniłby oto prawem / y popierałby tey sprawy / a tam tenby przedsie Zamek gwałtownie trzymał / tedy w tym czasie poki ow wypedzony Zamku swego nieobeymie / nie może żaden taki skargi przeciwko onemu Zamkowi kłaść / za ktoraby prawem miał być na zburzenie osadzon. Specu: Saxo. lib: iij. arti: Lxvij. Tex.

Wyrozumienie tego Artikułu takie iest / iakoby komu Zamek wzięto a on ktory go posiadł / uczyniłby onego Zamku iaki rozboy / tedy Zamek niema być burzon / y uczynek onego gwałtownika nie może nic szkodzić temu / ktoremu Zamek gwałtownie odięto gdyż sie z cudzego wystepku żaden winnym niestanie. A tu masz wiedzieć / yż każdy Zamek może być zepsowan y zburzon ze czterech przyczyn. Pierwsza / iezliby kto gwałtownika pokoiu w Zamku przechował. Druga / iezliby białegłowy albo panny w nim zgwałcone były. Trzecia iezliby kogo w poicymaniu nad roskazanie Krolewskie trzymano. Czwarta / iezliby Pan onego Zamku przysiadz niechciał / iako sie w pokoiu zachowa. Postepek też prawny o odiecie Zamku / y popieranie sprawy / ktore tu text wspomina / ma być przed Sedzim Ziemskim kończone / a to zwołaniem / a tam też zarazem ma żałować / y o gwałt / y o złupienie. A nadto powinien one skarge na każdy rok wznawiać. Tamże glo.

SS. lib. i. ar. lxxi. lxxiij.
S.S. lib. iij. arti: i/
S. S. lib: iij. atti: lx.
S.S. lib: ij. ar: lxxij.
S.S. lib. ij. arti: xxv.

S.S.lib:ij.ar xxij.lib. iij· arti: i. I.M. ar. xxxix.

Sedźia ma napierwey w Zamek / álbo w budowá nie práwem o złodźieystwo / ábo łupiestwo pokonáne y osadzone / trzykroć śiekierą vderzyć / á zburzyć y wiśieć do ostátká pomoc powinni Obywátele onego mieyscá. Pálić nic niemáią / áni żadnego kámieniá álbo drzewá stamtąd bráć / tákże áni żadney inszy rzeczy / ktoraby tám byłá oprocz tego coby tám wydártego álbo vkrádźionego było naleźiono / bo to ma być złupionemu wrocono / kiedy tego práwem będźie dochodźił. Wáły y przekopy máią być wyrownáne / y nápełnione / do czego wszyscy ktorzy w oney Jurisditiey śiedzą / pomágáć powinni przez trzy dni o swey stráwie / ieżliby do tego przez wołánie gwałtu przyzwáni byli. Spe: Sax: lib: iij· arti: Lxviij. tex.

S. S.lib. ij. ar: Lxiij. S. S. lib. ij. arti: Lxxij. S.S. lib. ij. arti: Lxxij.

A tu masz wiedźieć / yż sie Sedźiemu do zepsowánia álbo zburzenia żyiego Zamku postąpić nie godźi / iedno z pewnych przyczyn. Naprzod ieżliby Sadownie do tego był przyzwan. Druga / ieżliby ták rozumiano / że ná onym Zamku są gwałtownicy pokoiu / á szukáć by ich niedopuszczano / bo ten nieuchodźi podeyrzenia / ktory v śiebie złoczyńcow szukáć niedopuszcza. Trzecia / ieżliby onego Zamku nie broniono kiedy mu o to Szránkámi winę dádzą. Czwarta / ieżliby Pan onego Zamku przyśiądz niechćiał o trzymánie pokoiu / iákoś wyżey słyszał / boby ták był w podeyrzeniu / że co niespokoynego chce vczynić.

Jeżliby tez Pan / álbo Sedźia postronnego Zołnierzá chćiał w więźienie prowádźić / dla pohámowánia rozboiow / y złodźieystwá: tedy mu Obywátele oney źiemie ná wychowánie ich nic dawáć niepowinni. Coś też słyszał w texćie / yż tám niema być nic ogniem palano / to ták rozumieć masz / ieżliby onego Zamku bez palenia możono dostáć ále ieżliby go ináczey doydź nie możono / tedy go wolno palić. Ale sie z niego przedśię nic bráć nie godźi: ábowiem choć kto źle vczyni / przedśie dobrá iego nie máią mu być bráne / bo nie one występuią / ále ludźie. Wáły też y przekopy ták wyrownáne bywáią / kiedy wałem rozkopánym przekop zásypą / to powinni wszyscy ná wołánie gwałtu bieżeć pod winą: Wszákże też tám Sedźia powinien swoie mieć / ktorych mu Obywátele żywić / y potrzebámi opátrowáć niepowinni. Do zepsowánia też / álbo zburzenia Zamku / powinien y Man iść przećiwko Pánu swemu. Támże glo.

Pátrz wiecey wyżey w słowie Budowánie / y w słowie Gwałt.

(:) (:) (:) (:)

Zapo-

Zapowiedz álbo Areſt.

W długách zapowiedzi żadne po śmierći Dłużnikowey być nie máią. Mász wyżey w słowie Dźiedźić.

Rzecz krádźiona iáko zápowiedáć. Mász niżey w słowie Złodźiey.

Koniá vkrádźionego iáko ſie iąć / álbo Areſtowáć. Mász wyżey w słowie Koń.

W zapowiedźiáne dobrá / ile rázow kto wnidźie / y wynidźie / tyle win przepada. Mász wyżey w słowie Winá.

Jeżli ieden drugiego w cudzym práwie zápowiedźieć może. Mász wyżey w słowie Dług. Gdźie o zápowiedzeniu álbo hámowániu Dłużniká wiecey náydźieſz.

Zboże.

Ktoby zboże wnocy vkradł / ma być obieſzon / ieżliby to wednie czynił / ma być śćiet. Człowiek / podrożny ieżliby Zboże pſował álbo zrzynał / á zſobaby go nie wźiął / powinien ſzkodę według ſzacunku nágrodźić. Spe: Sax: lib: ij. art: xxxix Tex.

Iż złodźieyſtwo poſpolitſze ieſt niż łupieſtwo / przeto go też práwo częśći wſpomina. Bo im ſie częśćiey ktory wyſtępek trafia / tym częśćiey ma być zákázowan / y ſrożey karan. Ale yż też złodzieyſtwo nocne poſpolitſze ieſt niſz dźienne / dlatego też ſrożey bywa karáne: bo obieſzenie ſrożſza śmierć ieſt niżli śćięćie. Wſzákże z tego karánia prawo wymuie ludźie podrożne / ktorzy iednák w cudze Zboże śierpá puſzczáć nie máią / ále im wolno kłośie zrzynáć / y ztárwſzy wręku ieść. Rozumiałby podobno kto / yż to ieſt przećiwko Artikułowi Lxviij. lib: ij. gdźie mowi: Iż człowiekowi podrożnemu wolno Zboże zrzynáć / á koniowi ſprácowánemu dáwáć (o czym wyżey w słowie Drogá.) Ná co odpowieſz / yż ſie tám ten Artikuł temu nic nie przećiwi / bo tám mowi: Ieżliby koń vſtał / tedy mu wolno kłośie zrzynáć iedną nogą ná drodze ſtoiąc / á tu záś mowi o tym / ktoby bydło w życie Zboże puſzczał / bo ten ſłuſznie ſzkodę nágrodźić powinien. Támże glo. S. S. lib. ij. arti: xxviij. l. M. arti: xxxviij.

Jezliby kto Zboze ná polu zostáwił/gdy iuz Sąśiedźi swoie zwozili/ á stáłáby mu sie w nim szkodá zeby mu go álbo spásiono/álbo podeptano/nie będzie mogł o to nikomu winy dawáć y nikt mu tego płáćić niepowinien. Specu: Saxo: lib: ij. arti: xlviij. Tex.

S. S. lib. iij. ar:xl. & xlix.

Abowiem káżdemu iego niedbálstwo iest szkodliwe: á do czego kto sam przyczynę da/ to też iemu sámemu ma być przyczytano y skárżyć o to nie może. Támże glo.

Iż Zboże pierwy do Młyná przynieśione/ pierwy ma być zmelte. Masz wyżey w słowie Młyn.

Niegodźi sie poluiac zbożá deptáć/gdy iuż † kłos puszcza/ y † w członki sie wiąże. Specu: Saxo: lib: ij. articu: lxi. Tex.

Zboże cudze ktoby żął mniemáiac by iego/ álbo Páná iego/á nie nośiłby go precz/nic w tym niewystępuie/ y owszem mu ieszcze od tego ma być zápłácono. Spe: Saxo. lib: iij. arti: xxxvij. tex.

Ktoby Zboże drożył iáko ma być karan. Masz wyżey w sło: Karánie.

Zboża niegodźi sie drożey przedáwáć/ iedno iáko Pan Bog vstáwił. Specu: Saxo. lib: iij. arti: Lxvi. glo.

Pátrz więcey wyżey w słowie Dźieśięćiná/y w słowie Szkodá.

Złoczyncá.

W Rzeczách nieuczćiwych/ y we złych vczynkách nie może być towárzystwo álbo spolnictwo stánowione/ zaczym złoczyńcá ná złoczyńce álbo o spolny dźiał/ álbo o towárzystwo żáłowáć nie może. Spe: Sax: lib: ij. arti: Lxxij. glo.

Iż sie zły vczynek álbo występek czworákim spo sobem stawa. Masz wyżey w słowie Nagrodá. A więcey otym pátrz w słowiech Karánie/ Mężoboystwo/ Złodźiey/ Gwałt.

(:) (:) (:) (:)

Zło-

Złodziey.

Kto práwá ſwego przez złodzieyſtwo álbo łupieſtwo náruſzy/ ieżliby znowu o złodzieyſtwo y łupieyſtwo był obwinion/ niemoże niewinnośći ſwey przyſięgą wywodźić / ále z tych trzech rzeczy iednę ſobie obrać powinien / álbo żelázo czerwono roſpalone w ręce goręcy nośić / álbo w wrzącą wodę po łokieć Rękę włożyć/ álbo ſię boiowi w Szránkách bronić (w niektorych textćiech ſtoiey/ ábo ſię Szermierzowi ſwym włáſnym ćiáłem bronić / á tym ſpoſobem może być wolen) Spec.Saxo. lib.j.art. xxxix. Tex.

Iur.Mu.art. xxxij.&xcij.

* Ale ten Artykuł práwo Duchowne zepſowáło/á poſtánowiło że ſię táki złoczyńcá może odwieść z ták wielą świádkow / iáko Sędzia vzna / á oni świádkowie potrzebá áby byli tegoż ſtanu iáko Principał/ wyiąwſzy by tákowi ludźie byli iego nieprzyiaćioły / álbo iakokolwiek podeyźrzeni / tedy ktorzy inſzy mogą być przyięći : tákże też ieżliby tákich ná onym mieyſcu nie było. Nádto/potrzebá áby oni świádkowie byli świádomi żywotá y záchowánia Principalá ſwego/tákże áby byli Sąśiády iego/á máią być świádomi nie tylko iákoby w ten czás żył kiedy mu winę dano/ ále też iáko przedtym żywot ſwoy wiodł. A to rozumiey o wielkich y znácznych wyſtępkách/ iáko ieſt kácerſtwo y inne temu podobne / gdyby ſię od grzechu był powinien oczyśćić á oczyśczenie ieſt vkazánie niewinnośći zádánego álbo zárzuconego wyſtępku/ ktore y tám mieyſce ma / kiedy kto do ludźi iákich zacnych będźie o iáki wyſtępek odnieśion/ choc bez Actorá/y bez pewnych dowodow/ zwłaſzczá ieżli oná oſtawá nie od nieprzyiaćioł poſzłá / álbo żeby zgorſzenie iákie z ſobą przynośiłá / tákże ieżli ſię też dobrowolnie ſam Principał chce oczyśćić. Po ktorym oczyśczeniu iuż o przeſzły wyſtępek obwinion być niemoże/ wyiąwſzy by Actor álbo ſwey álbo przyiaćielſkiey krzywdy popierał/álbo żeby vkazał / yż ten ktory przed tym ſkárżył/ źle poſtępował. Tákże ieżliby chćiał dowieść / yż on ktory ſię oczyſczał/ krzywo przyſiągł/co być może : ábowiem przyſięgá oczyſczenia ieſt táká pzzyſięga/przećiwko ktorey dowod może być dopuſzczon. Obwiniony tedy ma przyſiądź/że nie ieſt winien tego / w czym ieſt oſtawion/ á świádkowie máią przyſiądź / yż oni temu wierzą / że Principał ich prawdźiwie przyſiągł. Ktoby też w oczyśczeniu ſię wyſtępku vſtał/ ma być karan/ták ieko pokonany.

Wspomina tedy Text / co zá ßkodę odnoßą či ktorzy práwá swego nárußyli/bo się či ták łácno odwieść niemogą / będąc o występek iáki obwinieni/ iáko owi ktorzy są dobrey sławy. Abowiem / gdy kto raz w złodźieystwie álbo łupiestwie pokonan będźie/á potym mu o iáki včzynek winę dádzą/tedy ieźliby się chčiał wymáwiáč/ nie będą mu wierzyč/y inačzey się očzyśčić niemoże/iedno iákoś w texčie słyßał/ták żeby go Pan Bog z osobliwey łáski swey przez cud/ ieźliby się nieobráźił/ niewinnym byč vkazał.

Szermierzem też/o ktorymeś tu w texčie słyßał/maß rozumieć tego ktory zá pieniądze do boiu wstępuie / á są bezecnymi / wßákże tákie y ßermierzstwo/ y boy ßránkowy odrzucone są / á Miásto tego przysięgá śiedmi Mężow nástąpiłá / ták że iuż ßránki więcey mieyscá niemáią oproč trzech przypadkow. Pierwßy/ ieźliby kto zábitemu winę dawał yż go w obronie zábił/á krewny iego chčiałby go w tym bronič. Drugi/ieźliby kto o obráżenie Máiestatu był obwinion/á potomkowie iego
S.S. lib. j. art: Lxiiij. chčieliby go po śmierči z tego wymowič. Trzeči / ieźliby kogo Sądownie Szránkámi obwiniono. Támże glo.

Nż Złodźieiá/od godźiny/ do godźiny niepokonáne· Gográbiá sądźič niemoże. Maß wyżey w słowie Gográbiá. Gdźie też naydźieß/yż złodźieie dwoiácy są / iáwni y táiemni.

Iu.Mu.art. xxxix. **Drwá rąbáne / álbo trawę iuż pokoßoną ktoby** w nocy krádł/ma byč obießon. A ieźliby to we dnie včzynił/ ná skorze y ná włośiech ma byč káran. Spe. Sax. lib. i. artic. xxviij. tex.

Ale ieźliby kto trawę ießčze niekoßoną brał / tedy przez to gárdłá nie tráči/dlatego/yż to samo przyrodzenie spłodźiło bez pracey ludzkiey: ále gdźieby się praca ludzka do tego przymießáłá / iáko gdyby ią pokoßono / á dopuśčiłby się kto w tym złodźieystwá / słußnie na gárdle ma byč káran / iákoś w texčie słyßał. Z ktorego też y to báčzyč możeß/ że nocne złodźieystwo iest ßkárádnieyße niż dźienne. Abowiem dźiennego złodźieiá chłostą v prągi/á nocnego ßubienicą karzą. Támże glo.

Jáko się rzečzy niektore krádźionemi stawáią. Maß wyżey w słowie Naleziona rzecz/y w słowie Pokoy.

Nż rzečzy krádźione álbo złupione/máią byč wrocone/temu čzyie są. Maß wyżey w słowie Sędźia.

Ktoby po drugim dniu kradźioną/ álbo złupioną rzecz v kogo nálazł / á onby onę rzecz iásnie y iáwnie kupił/y potym iey nie krył / á tegoby mogł świádkámi dowieść: tedy ten o świeży včzynek

obwinion

obwinion być niemoże/choćby krádzioną rzecz v niego nálezionó (wyiąwßy by przedtym práwá ſwego nárußył) ále Actor z przyzwoleniem Iur. Mu. art.
Sędziego może rzeczy ſwych dochodzić. A iezliby ſię ow temu prze- xxviij. & cxv
ćiwić chćiał/y rzeczy onych by mu wydáć niechćiał / pokiby to do Sądu nieprzyßło/tedy Actor ma żądáć/áby z nim do práwá ßedł/ czego ieźliby ſię zbraniał / ma nań Gwałtu záwoláć / y poieymáć go iáko ſwego właſnego złodźieiá/iákoby też świeży vczynek był / bo ſię ow vćiekánim winnym ſtał. Ale ieźliby obwiniony dobrowolnie z Actorem do Sądu przyßedł/tám Actor práwem rzeczy ſwych będźie dochodźił. A ieźliby tego obwiniony bronił / y mowiłby że to ſam vrobił/álbo vtkał/ ieźliby ſukno było/ álbo że ſam wychował/ieźliby Koń álbo iákie bydlę było/ tedy bliżßy będźie Poſſeſſor przyſięgą ſwoią właſną ze dwiemá Sąſiády przy oney rzeczy zoſtáć / niżby ią Actor miał otrzymáć. A ieźliby rzekł: że to ná tárgu kupił / ále niewie v kogo / y przedawce nieznа/nie będźie złodźieyſtwá winien/ by iedno y kupná/ y mieyſcá/ ná ktorym kupił przyſięgą dowiodł / wßákże pieniądze ſtráći ktore zá to dał/ieźli Actor ſámotrzeć dowiedźie z ludźmi wiáry godnymi/y ktorzyby tego świádomi byli/ yż to ieſt rzecz iego właſna / y yż mu ieſt vkrádziona álbo wydárta. Jeźliby też Poſſeſſor rzekł/ yż mu to dano/ álbo że to v kogo kupił / tedy powinien y onego ktory mu dárował álbo przedał/ y mieyſce ná ktorym kupił námienić. Powinien też przyſiądź/ yż go do prawdźiwego iśćá poprowádźi/á tám Actor powinien zá nim iść dwie niedźieli/gdźiekolwiek z nim poydźie/ oprocz rzek żeglownych/ zá ktore ieźdźić zá nim niepowinien. Jeźli ſię iśćiec do tego przyzna/ I.M.ar. lvj.
powinien go záſtąpić / y zań odpowiedáć: ále gdźieby w iśću vſtał / powinien rzeczy oney odſtąpić z przepadkiem winy y Emendy. A ieźliby mu o złodźieyſtwo álbo kupieſtwo winę dano / powinien ſię ſpráwić według práwá. Jeźliby też Actor w dowodźie/ábo dochodzeniu rzeczy ſwey vſtał przepada winę y Emendę. Wiele iśćow wolno káżdemu miánowáć/tákże ſię też może ieden do drugiego bráć/áże do onego przydźie/ktory álbo vrobił/álbo wychował. Jeźliby tedy obwiniony w ſwey rzeczy vpadł/tedy Actor ſámotrzeć doydźie rzeczy/ o ktorą ßło. Ten też v ktorego rzeczy iákie záſtáne będą / dotąd ie przy ſobie ma mieć / do kąd ná nim práwem wygráne nie będą. Spec. Saxo. lib. ij. arti. xxxvj. Tex.

Maß wiedźieć/kiedy ſię kto záprzy/ że rzeczy o ktorą ſię ſpráwá toczy v śiebie niema/tedy gdy to dowiedźiono będźie (choć Actor niedowiedźie / iáko rzecz oná iego właſna ieſt) ma być oddano Actorowi w Poſſeſſyą. O tym też coś w texćie ſłyßał/ yż pieniądze tráći kto rzecz krádzioną kupi / práwo Ceſárſkie w ty słowá mowi: Nieprzyſtoyney rzeczy żądá ten/ ktory rzeczy krádźioney v niego poznáney nie

pierwey wrocić chce/ yzby mu wrocono pieniądze/ ktore zá to dał. A
ták niech kàżdy bácznie kupuie/áby nie tylko do tákiey ßkody/ále y do
podeyźrzenia nieprzyßedł. Ná drugim mieyſcu toż práwo mowi: Yż
káżdy rzeczy ſwey może doydź od gwałtowniká / álbo od tego ktory
ią trzyma bez wrocenia zàpłáty: wßàkże ten ktory rzeczy cudze v ſie-
bie ma / nie vpada w ſpráwie ſwey / poki Actor práwá ſwego nie do-
wiedzie. To práwo zábiega / y oſtrzega niewinnośći tych ludźi/ kto-
rym ſie cżáſem tràfia/że rzecz kràdźiona kupią / mniemáiąc áby własna
onego byłá / ktory przedàie: bo ći mágą ſie Artykułem ninieyßym
ßcżyćić / ktory áczkolwiek nie broni/ áby źli y wyſtępni ludźie niemie-
li być zà ich vcżynki karáni / wßàkże też vżycża obrony ludźiom nie-
winnym: bo kto ſpráwy ſwey / według práwá niebroni/ łácno ią ſtrà-
ći (gdyż y błąd gdy mu ſię kto nieprzećiwi/ bywa vtwierdźon/ y
prawdá kiedy iey kto niebroni / bywa zátłumiona A kiedy kto
mogąc złośći obronić zániedba tego / nic innego nie cżyni / iedno po-
zwala: ábowiem kto iáſnym vcżynkom zábiegáć zániedbywa / trudno
ma vydź podeyźrzenia vcześnictwa onego vcżynku.) Przeto będźieß
wiedźiał/ yż nie wßytcy ná świeżym ocżynku mogą być poieymáni / y
iáko złodźieie ſądzeni/ v ktorych ſię rzecz kràdźiona álbo złupiona nay-
I.M. ar. xcij & cxxxv. duie. Co ábyś tym ſnádniey zrozumiał: maß wiedźieć/ yż do tego áby
ten v ktorego rzecz kràdźiona będźie/nie był ſądzon iáko złodźiey / y áby
zá złodźieiá pocżytan nie był trzech rzeczy potrzebá. Pierwßa / áby on
S.S. lib. j. ar. xxxix. vcżynek był przenocowány / y dlatego ná pocżątku Textu mowi / po
drugim dniu. Druga/áby oney rzeczy niekrył. Trzećia/ áby on v kto-
rego tákowa rzecz ználeźioná będźie / był cżłowiek niepodeyźrzány y
zupełnego práwá. Słyßałeś też w texćie / yż Actor z przyzwole-
niem Sędźiego może rzeczy ſwey dochodźić / to tàk rozumieć maß/ yż
tám przyzwolenia Sędźiego potrzebá / kiedy kto v Sądu rzeczy ſwey
dochodźi/ ále ieżliby to oprocz Sądu cżynił / nie potrzebuie przyzwo-
lenia Sędźiego. A v Sądu kiedy kto rzeczy iákiey dochodźi ten po-
ſtępek záchowáć/y tàk mowić ma. Pánie Sędźia / proßę ábyśćie mi-
tego według práwá pozwolili/ żebym ſię mogł rzeczy ſwey iąć. Cże-
I.M. arti. cxxxv. go mu Sędźia ma pozwolić. A tu niektorzy rozumieią/yż ten ktory ſię
rzeczy iákiey / á zwłaßcżá bydlęćiá imuie / ma náſtąpić ná nogę práwą
bydlęcą/ á trzymáć go zá práwe vcho: wßàkże ná tym nic nienależy/bo
y bez tego może kàżdy rzeczy ſwych dochodźić/iáko będźie mogł. Nie-
tylko tedy Artikuł ninieyßy dàie náukę / iáko Actor ma w docho-
dzeniu rzeczy vkrádźioney poſtępowáć / àle też vcży / iáko ſię ma po-
zwány bronić. Abowiem iáko ſię Rycerz ná woynie miecżem broni/
ták pozwány v Sądu odpowiedźią. Zebrał tedy krotko wßytkie od-
powiedźi pozwánego we trzy rzeczy / ktore w texćie wſpomina/ to
ieſt/że one rzecz àlbo ku pił/álbo wychował/álbo vrobił. Aleby tu kto
mogł rzec:

mogł rzec: Iż Autor práwá Sáskiego niedostátecżnie tu sposob obrony położył / bo mimo to co on tu wspomina / wiele innych sposobow sie náyduie: Iáko gdy kto co naydzie / álbo spadkiem dziedziċżnym nań przypádnie / álbo mu ċżego pożyċża / etc. Ná co ty ták odpowieß / yż Autor tego Práwá álbo Przywileiu Ecke de Repkavv nie mogł nic / áni przyċżynić / áni wiąc nadto / co było w sámym Przywileiu / ktory on z Łáćinskiego ná Niemiecki przełożył: ábowiem sie nie godzi praw vymowáć álbo przyċżyniać / iedno Krolowi / álbo Cesárzowi. Nádto / nie tym vmysłem tu tylko troiáki sposob obrony położono / áby iuż mimo to Posessor żadney inßy obrony mieć nie mogł: ále yż pospolićie pozwány rzeċży ktory v niego dochodzą iednym z tych otrzymawa. Co nie tylko ták / ále y iákimkolwiek inßym słußnym sposobem y obroną vċżynić może. W tym też / gdzie o stráceniu pieniedzy / zá rzecż krádzioną dánych mowi / dwoiáką odpowiedź wspomina / zá ktorą pozwány rzecż / o ktorą idzie / strácić może. Pierwßa / ieżliby mowił / yż ią kupił / á przedawce.nie zna / tráci pieniądze / bo ow ktory mu przedał / nie miał do tego práwá / áby to przedáć mogł. A co sie nieprawnie dzieie / nikċżemne iest. A poniewaß tám ten cudzą rzecż przedawał / przeto y pieniedzy zá to dánych wrácáć niepotrzebá: bo rzeċży cudzey bez przyzwolenia Páná icy żaden oddálić nie może: záċżym też y on ktory kupił nie mogł lepßego práwá mieć do rzeċży kupioney / iedno tákie / iákie przedawcá miał. Druga / odpowiedź ieżlibyś rzekł: yż ći to dárowano / y miánowałbyś od kogo to maß / tedy ćie tám ten powinien zástąpić / álbo Sedziemu winę / y stronie nagrodę przepádnieß dlatego / żeś mu vpornie omießkánie vċżynił.

Do snádnieyßego zrozumienia Artykułu ninieyßego / dwie rzeċży ießċże wiedzieć maß. Naprzod / ktorych sie kto iąć może / álbo ktore rzeċży licowáne być mogą: potym iáko długo kto rzecż iáką trzymáć ma / áby w niey prawdziwey posessyey doßedł. Iąć sie tedy álbo licowáć inßych rzeċży żaden nie może / iedno tych ktoreby zprzyrodzenia táką rożność miały / z iákieyby mogły być rozeznáne: iáko są bydło / ßáty / y inne tym podobne. Ale pieniedzy / ktore w onym Mieśćie gdzie sie to dzieie pospolićie idą / licowáć żaden nie może / bo te rożnośći żadney miedzy sobą niemáią: Iáko kiedybym ia groß strácił / á tákibym drugi v kogo vyrzał / tedy sie go iąć nie mogę: bo yż tákowe pieniądze nie są miedzy sobą rożne / z trudnośćią bym tego mogł dowodźić yż moy iest: ná co áni świádkow mi sie wwodzić godzi / bo káżde świádectwo ma być iásne y ßċżere. Nádto / y nagánionyby sie z onym großem ná iścá bráć niemogł / boby to z trudnośćią mogł rozeznáć / ieżli on groß od niego wyßedł álbo nie.

Margin notes: I. M. ar: cxxxij. et cxxxv. — S.S. lib. j. arti: xv. I.M. ar. cxxxij.

Ieżliby

Jeżliby też rzecż krádźiona byłá przefrymárczona / tedy tego zá co przefrymárczono imowáć ſie nie godźi: iáko gdyby kto koniá krádźionego (w dobry obyczay kupił / mniemáiąc że ieſt onego włáſny ktory go przedáie: potymby go) zá wołu álbo zá krowę przefrymárczył / tedy on ktoremu koniá vkrádźiono nie może wołu pozyſkawáć / choćby ſie ow do tego znał / że go zá koniá wźiął. A o tym iáko długo kto rzecż iáką w vżywániu ma mieć / áby ſie ſtał prawdźiwym poſſeſſorem / ták rozdźieliſz: Iż ieżli ią ſam vkradł / ábo o tym wiedźiał że ieſt krádźiona dawnośćią iey otrzymáć żadnym ſpoſobem nie może. A ieżli ią kupił od tego ktory ią vkradł / tedy álbo wiedźiał o tym że krádźiona ieſt álbo nie wiedźiał: Jeżli wiedźiał / nie może iey otrzymáć: ieżli nie wiedźiał / ále ták zá pewne rozumiał / yż oná rzecż przedawce włáſna ieſt. Jáko kiedy kto rzeczy dźiedźiczne kupuie / ktore ná przedawcę ſpadkiem dźiedźicznym przypádły / będąc tego mniemánia że tám ten przyſtoynie tego nábył. A kupiwſzy to záś / to komu drugiemu przeda / tedy ten tákowe rzeczy ruchome do trzech lat dawnośćią otrzyma. Tákże glo.

Kiedy kto co naydźie / á gdy go o to ſpytáią / záprzy / winien złodźieyſtwá. Spe: Sax: lib: ij. art: xxxvij. tex.

O czym też wiecey wyżey w ſłowie / Náleźienie rzeczy.

Przyczym maſz wiedźieć / yż ſie złodźieyſtwo czworákim ſpoſobem ſtáie. Naprzod / kiedy kto co vkrádnie / y rzecz oná ſtanie ſie prawdźiwie krádźiona / záczym może być przećiwko niemu criminaliter poſtąpiono / iáko kiedy kto ná świeżym vczynku będźie poimán. Powtore / może kto rzecż iáką vkráść / y o to criminaliter być oſkárżon / á przedſie ſámá rzecż wźięta nie ieſt krádźiona / álbo licem: iáko kiedy kto vkrádnie to co przedtym v kogo záſtáwił. Potrzećie / może kto ták vkráść / że áni rzecż oná krádźiona będźie / áni criminaliter o to oſkárżon być nie może / iáko kiedy kto weźmie koniá ktorego kupił / y ſwymi włáſnymi pieniądzmi zápłáćił / ále mu ieſzcze nie ieſt oddan. Poczwarte / może kto vkráść / y rzecż oná krádźiona będźie / ále przedſie o to criminaliter obwinion być nie może / á to dwoiáko. Naprzod / kiedy on ktoremu vkrádźiono / ma tę władzą / że bez poſtępku prawnego ſam przez ſie on vczynek ſądźić może / iáko gdyby to dźiećí iego vczyniły / álbo Zoná / álbo ſługá iego niewolny. Potym kiedy on ktory ſie złodźieyſtwá dopuśćił / z prozdku dobrym / nie złodźieyſkim vmyſłem to vczynił / y vććiwie tego nabył / ále ſie potym oná rzecż złodźieyſka ſtáłá: iáko kiedy kto co naydźie / á tego záprzy / tedy z onego iego záprzenia rzecż oná náleźiona krádźiona ſie ſtáie: gdyż złodźieyſtwo nic innego

S. S. lib. ij. ar: xxxv.

S. S. lib: i. arti: xxix. I. M. ar: xc. ij. et cxx.

nie ieſt

nie ieſt / iedno zdrádliwe vymowánie rzecży cudzey. Nadto wßyſtko może ſie też ießcże złodzieyſtwo ſtáć / á przedſię áni ow ktory to vczynił złodzieiem / áni ſámá oná rzecz krádziona nie będźie / iáko gdyby kto zboże z polá woził / mniemáiąc że ieſt iego włáſne / tedy ono zboże nie może być krádzionym rzeczone / poki ſie ow tego niedowie / że nie iego ieſt / ále cudze. Abowiem gdźie vmyſł vkrádźienia nieprzyſtąpi / tam złodźieiem nikt nie może być zwan. Przećiwko czemu mogłby kto rzec: ponieważ złodzieyſtwo ieſt vymowánie rzecży cudzey / z vmyſłem vßkodzenia złączone / á dla ſámego vmyſłu żaden karan być nie ma / przeto ieżli złodzieyſtwo bez woley / y bez vmyſłu ſtáć ſie nie może / á wola álbo vmyſł karánia nie przynośi / to też y złodźieiá káráć ſie nie godźi? Ale ty ná to ták odpowieß / yż vmyſł álbo wola czáſem bywá rozumiána zá proſte y gołe myślenie iákokiedy kto myśli co złego vczynić / á nie vczyni / tám záſámo myślenie nie ma karánia odnośić. Ale kiedy do oney myśli ſwoiey vczynek przyłoży / y do ſkutku to co vmiślił przywiedźie / ma być karan. Támże glo.

Kto Zboże krádnie iáko ma być karan. Maß wyżey w ſło: Zboże.

Iż ná tego ktory ná złodźieyſtwie / álbo ná łupieſtwie poiman będźie z wołániem żáłowáć potrzebá. Maß wyżey w ſłowie Wołánie.

Oſkárżony o złodzieyſtwo troiáką ßkodę / álbo niebeſpiecżeńſtwo odnośi. Naprzod / yż obwiniony ieżliby ſię o to zgodził / ſtáie ſię bezecnym. Druga / yż táki ieżliby był oſkárżony / nie może ſię bronić práwem ludzi nie podeyrzánych / y ktorzy ſą zupełnego práwá / áni od Decretu áppellowáć może. Trzećia / yż dobr vkrádzionych álbo wydártych dawnośćią ośieść żadnym ſpoſobem nie może. Spe: Sax: lib: ij. arti: Lxiiij. Tex. S.S.lib i.ar xxxvij. et xxxviij. I.M. ar. xxxvi.

Iż do tego / áby złodźieyſtwo złodźieyſtwem było / trzech rzecży potrzebá. Maß wyżey w ſłowie Drogá. S. S.lib: j.ar xxxix. lib ij. ar: xij. S.S. lib. ij. arti: xxxvi.

O złodzieyſtwo oſkárżon być nie może / kto rzecz pożycżána / álbo zwierzoną iáwnie chowa. Maß wyżey w ſłowie Pożycżána rzecz.

Gdźie też co więcey o złodźieyſtwie naydźieß.

O złodzieyſkie y złupione rzecży / ieżli dźiedzic odpowiedáć powinien. Maß wyżey w ſłowie Dług / y w ſłowie Dźiedzic.

Poimány ná świeżym vczynku o złodźieyſtwo / álbo o łupieſtwo nie może ſię ná iśca bráć. Ale ieżliby kto v drugiego nálaſł rzecży iemu vkrádźione álbo wydárte / á niemogł by mu o to świeżego vczynku żádáć / tedy ſię ow / v ktorego rzecży záſtáną / może wźiąć ná iśca / zwłaßcżá ieżliby go criminaliter obwiniono. Spe: Saxo. lib: iij. arti: xxxv. Tex. I. M. ar: cxiiij.

A tego

A tego ktory ták poimán bedźie / iáwnym złodźieiem według prawa zową / iáko kiedy złodźieiá zlicem poimáią / poki ná mieyſce náznáczone nieprzybieży / ten dworáko nágradza. A mieyſce náznáczone ieſt to / ná ktorym złodźiey onego dniá zoſtáć vmyślił. A nic ná tym kto go kolwiek poima / bądź ten ktoremu vkradł / bądź kto inny / tákże ieźli był iáki zbieg do poieymánia iego. To też nic wádźić nie ma / ieźlibyś ty mnie co kradł / á iam ná to pátrzył/álem ſie ſkrył / boiąc ſie byś mię niezábił. Tákże áni to / ieźli złodźiey ná ſámym vczynku bedźie poieyman czy w ten czás / rzecz kradźiona od śiebie odrzućiwſzy / vćieka / by go iedno z tym widźiano. A to wſzyſtko według praw Ceſárſkich: Bo według praw náſzych / iáwny álbo świeży vczynek co ieſt: Máſz wyżey w ſłowie Jáwny vczynek.

S. S. lib: i. arti: ix. Máſz też tu wiedźieć / yż w dwoiáki ſkárdze káżdy do iſcá ſie bráć potrzebuie. Naprzod/wſkárdze vććiwey/in quærella Ciuili, iáko gdybym ia ná kogo o dobrá nieruchome ſkárżył / á on ktory mu ie przedał / bronić go y záſtapić niechce / albo nie może / tedy powinien zá ſie dobrá ſwoie obiáć / á iemu pieniądze wroćić/ y ták obádwá bez ſzkody zoſtáną. Potym w ſkárdze pokárney in querella criminali, iáko gdyby mi kto dał winę o to / że mu dom / Zamek / álbo iego ſámego złupił / á ia bym mowił / yż mi to kazano vczynić. A to wiec dwoiáko bywa. Bo álbo ow ktory mi roſkázował był tákiey władzey / żem mu był powinien być poſłuſzen / iáko gdyby mi Oćiec / ná ktorego bym chlebie ieſzcze był/álbo Pan Lenny co roſkazał / á v Sądu by ſie do tego zeznał / tákże ieźlibym był iego ſługą niewolnym / tedy ia bede wolen / á on odpowiedáć bedźie powinien. Ale ieźliby kto wyſtąpił w złodźieyſtwie álbo łupieſtwie zroſkazánia tego / ktory mocy żadney nád nim nie miał / tedy go w tym záſtąpić nie może / choćby ſie do tego znał: Bo iuż tám ſtáie ſie towárzyſtwem y ſpolnikiem onego vczynku/záczym obádwá w iedno karánie w pádną. Aleby tu mogł kto rozumieć / yż ten Aruykuł przećiwny ieſt Artykułowi xxxvi. lib: ij. ktoryś wyżey ſłyſzał / gdźie ſtoiey yż ten ktorey mowi: że co ná Rynku kupił / á niewie v kogo/ nie ieſt złodźieyſtwá winien/ kiedy kupną przyśięgą dowiedźie. Ná co odpowieſz / yż ſie to ſobie nie przećiwi / bo y tu nie mowi / áby miał być powinien ná iſcá ſie bráć / ále yż mu to wolno / ieźli chce. Albo też rzeczeſz / że tu dołożył tego / ieźliby mu criminaliter winy niedawano. Abowiem o tákie rzeczy przenocowáne criminaliter nikt oſkárżon być nie może. Támże glo.

Jeźli złodźiey kogo powołał /choćby ná to vmárł / tedy przedśie ow bliżſzy ſie przyśięgą odwieść / ieźliby innego iákiego dowodu nie było. Specu: Saxo. lib: iij. arti: xxxix. glo.

Jeźliby złodźiey kogo powołał/ choćby ná to vmarł/ tedy przedſie ow bliżßy ſie przyſiega odwieść/ ieźliby innego iákiego dowodu niebyło. Spe.Saxo. lib. iij.art. xxxix.glo.

Ni o złodźieyſtwo oſkárżon być niemoże/ ten ktory rzecz cudzą miáſto ſwey weźmie/ kiedy tego niekryie.

Jáwne złodźieyſtwo/ álbo złodźieiá ná świeżym vczynku poieymáć/ ieſt to/ kiedy złodźiey álbo łupieżcá ná vczynku poieymány/ z przywiązánym ná grzbiećie licem/ z wołániem do Sedźiego przywiedźion bedźie/ záczym iuż bedźie vczynek on iáwny/ y ku pokonániu łatwi. A gdy go ták iuż ná świeżym vczynku poieymanego do Sedźiego przywiodą/ tedy Actor ták nań żáłowáć má. Tego złodźieiam ia miedzy ściánámi domu mego/ álbo w zágrodzeniu moim vłápił/ przy ktorymem dobrá y rzeczy moie znalazł/ ktore ießcze y teraz przy nim ſą/ gotowem go pokonáć y przeświadczyć/ yże ieſt moim złodźieiem/ ták iáko mi práwo nákaże/ y pytam ná práwie/ iáko mam w tym poſtąpić/ áby to práwu memu pomocno było? Skażą/ że to ma vczynic z wołániem świeżego vczynku/ gdyż go chce pokonáć. A tákowy iuż o złodźieyſtwo oſkárżony/ y do Sądu podány troiáką ßkodę ná ſobie odnośi/ o ktoryieś wyżey słyßał.

S.S. lib. ij. arti. Lxiiij.
S.S.lib. ij. art. Lxiiij.

A gdy drugi raz ná świeżym vczynku poieymány/ y z wołániem według práwá do Sądu przywiedźiony bedźie/ á lice álbo krádźiona rzecz byłáby mnieyßa niż trzy ßelagi/ tedy ma być karan na ſkorze y ná włośiech/ to ieſt/ ma być śmagan v pragi/ y vcho mu máią vrznać/ á ieźli vchá niema/ tedy mu má być znák wypalon ná twarzy. A ieźliby to známię ná ſobie dwá rázy miał/ tedy ná wieczne wygnánie/ to ieſt ná ßubienicę/ ma być poſłan. To znáczenie ná obliczu/ ma być rozumiano o tych złodźieiách/ ktorzy we dnie krádną/ iáko ſą rzezymießkowie. A takowy ma być naprzod roſpalonym żelázem ná twarzy náznáczon. Powtore/ vrznieniem vßu obudwu. Po trzećie/ ná czele mu má być krzyż żelázem vczyniony/ á zá káżdym rázem ma być v pragi bit miotłámi. Te znáki oblicżne dlatego ſą/ áby ludźie tákowe złodźieie ználi/ y ich ſie ſtrzegli. A ieźliby ſie mimo práwo po czwarte dopuśćił/ má być náznáczon powrozem (álbo łáncuchem ná ßubienicy.) To dlatego/ yże złodźieyſtwo ieſt poſpolitße niż inße złoczyńſtwá/ przeto ma być ſrożey karáne/ y rzadko bywáią zeymowáni z ßubienice/ dlatego/ áby byli poſtráchem inßym złodzieiom.

S.S. lib. ij. art. xiij.
S.S. lib. ij. art. xiij. & art. xxxix.

Złodźieiá kiedy kto w domu ſwoim vłápi/ choćiaby nic nie vkradł tedy go może zábić/ y o złodźieyſtwo nań ſkárżyc. Jeźliby też kto krádł drzewo (budowne/ álbo co innego) w nocy/ choćby było mniey niż trzy

S.S.lib.j.ar. L.lib.ij.art: xiiij.

ßelagi/ ma być ſadzon (tykiem albo powrozem.) Owoce z ſadu/ieżliby kto kradł/ y vłápion/ byłby do Vrzedu podan / ma być ſadzon według oßácowania ßkod. Zboże ieżliby kto kradł w nocy z polá/ álbo z gumná młocone/álbo w ſnopiech/ma być ſadzon powrozem. Káżdy tedy złodźiey y zboycá / álbo łupieżcá troiákie karánie odnośi. Naprzod/że go przez wołánie obiáwionego káżdy gonić powinien. Wtore/że przedtym Sedźim pod ktorym wyſtapił / odpowiedáć y Decreta przymowáć muśi/by też Sedźia był podleyßego ſtanu niż obżáłowány. Trzećie/że ná vczynku álbo w vćiekániu może być zabit. Iur.Municip. articu.xxxviij. glo.

S.S. lib.j. art:Liij. lib. ij. art. penult.

Ieżliby kto złodźiciá w domu ſwym vchwyćił / ma to wołaniem obiawić ná świeżym vczynku/y Saſiadow ſwych przyzwawßy/ ma mu rece związáć / y lice álbo one rzeczy ktore mu pokradł / ma ná grzbiet przywiazáć/ z ktorym go pod ſtraża ſchowawßy / ma to Sedźiemu oznaymić/ktory tam dwu Lawnikow pośle / á ći iáko onego złodźieiá nayda / ták to Sedźiemu opowiedza. Po ktorym zeznániu Lawniczym powod bedźie żáłował. (A ten ſpoſob imánia złodźieiá pożyteczny ieſt powodowi) ktory ma złodźieiá z licem Sedźiemu w moc dáć/y oświadczyć to Sedźim y Lawnikámi. A to dlatego/ że ieżliby złodźiey vćiekł † álbo iáko licá zbył † áby powod mogł do ſwego práwá przydź. Bo iáko go powod Sedźiemu/ álbo do więźienia oddáie y porucży: ták też zás przed Sadem poſtáwion być ma. † A bedźie to iáſny y dobry dowod przećiwko ktoremu przyſiega nie odeydźie. † Iur.Municip.art.xlj.glo.

S. S. lib. j. ar.Lix. lib. ij. art. Lxj.
S.S. lib.j. ar.Lxvj.

Ieżliby komu dobrá w Mieyſkim práwie pokrádźione / y do domu człowieká niepodeyźrzánego bez wiádomośći iego wnieśione były/potymby zguby oney z dozwoleniem iego Vrzedownie ßukano/y náleźionoby ia w domu iego/ tedy on Goſpodarz / ieżli śmie przyśiadz/że o tym niewiedźiał/bedźie wolen. A ieżliby tákowa rzecz krádźiona náleźioná byłá w zámknieniu iego właſnym / gdźie ſam mießka/ tedy bedźie mian zá złodźieiá: chybáby rzecz vkrádźiona ták máłá byłá/żeby tám oknem wrzuconá być mogłá. A naleźionoliby to w piwnicy / álbo w komorze / tedy Goſpodarz odeydźie iáko wyżey ſtoiey. A ieżliby przedtym był podeyźrzány/tedy przyśiega nie odeydźie/ále śie noßeniem żeláżá roſpalonego/álbo Szránkámi odwieść ma. Iur.Municip.art.xcij.tex.

Ieżliby komu co vkrádźiono/á chćiałby / żeby mu Sad był pomocen. Ma naprzod do Sedźiego iść / złodźieyſtwo oznaymić/y świeży

vczynek obwołáć/prosząc/aby mu w domiech Sąsiedzkich dozwolił rzeczy swey szukáć: czego mu Sedzia pozwolić ma/roskaże zárázem Miásto zámknąć/ ták długo/ ażeby sie szukánie w Mieyskich domiech skończyło. A ktoby do swego puścić niechćiał / ten zá złodzieiá obwinion być może. Ale ieżliby dobrowolnie w dom puścił/ nie bedąc o to przedtym nigdy w práwie oskárżony/ y támby rzecz krádziona w domu iego naleziona byłá / á przysiągłby że to tàm bez wiádomośći iego wnieśiono/bedzie wolen. Ale ieżliby w iego właśnym gmàchu zámknionym/ábo w skrzyni/byłá náleziona rzecz krádziona ták wielka /żeby tám bez kluczá włożona być niemogłá/tedy ten ktory od onego gmáchu/ álbo skrzynie klucz nośi/ zà złodzieiá ma być rozumian. Masz też wiedźieć/ ieżliby komu co vkrádziono było w domu iego/ y byłoby wynieśiono ná vlice/á on ktoremu sie szkodà sstáłá/ goniłby złodzieiá/ták żeby złodziey oney rzeczy vpuśćić/ álbo porzućić muśiał/ tedy on rzeczy swe bespiecznie bez woley Sedziego wziąć może/á to ieśliże sie wołánie Gwałtu niestáło: bo ieżliby złodzieiá goniąc/wołánie wzbudził/ tedy onych rzeczy bráć y chowàć bez przyzwołenia Sedziego nie może. Jeźliby złodziey był vchwycon/ ktoregoby Actor bez woley Sedziego vpuśćił/álboby sie Gwałtem z rąk iego wyrwał/ o coby nań Sedzia żáłowàć chćiał: tedy ieźli przysieże/że przyczyny do tego niedał/ yże bez woley iego vszedł/bedzie wolen.

Jeźliby kto do Sadu zágáionego przyszedł/y oznaymił że złodzieiá w więzieniu ma/tedy ma żądáć Sedziego/aby tám dwu Làwnikow posłał/ku oglądániu onego złodzieia/ bo według zeznània Láwniczego chćiałby nań skárge położyć: à to z Vrzedu swego Sedzia vczynić powinien. Potym Láwnicy poydą ku oglądàniu/ iáko on złodziey do więzienia przyszedł: co przed Sedzim zàś wyznàć máią. Potym Powod ma położyć nań skàrge/y powiedzieć o co iest zátrzyman. A iáko ná świeżym vczynku iest poieymán/ták do Sadu ma być przywiedźion. Támże glo.

(Jeźliby kto o krádzież/ álbo łupiestwo obwinion był à dowiedziono by nań świeżego vczynku: Albo ták.) Gdyby ieden ná drugiego o gwałtowne y łupieżne ośiedzienie Dobr żàłował/á iáwnyby sie vczynek okázował/ do czegoby Sedzia z wołaniem przyzwan był/tedygo ma zárázem gonić/ y dogoniwszy/ o on vczynek álbo łupiestwo/ták łupieżcze iáko y pomocniki iego sądzić: potym ma Powodowi rzecz iego przywroćić/ieźliby sie obwiniony spráwić nie mogł. Ktoby bedąc v Sadu obliczne oskárżony/ od Sadu vćiekł/ ten iest przekonán w oney spràwie. Iur. Municip. art. Cxij. tex.

Snádno káżdy z tego Artykułu náuczyć sie może / że żaden sam sobie Sędzią być nie ma. Przeto gdyby komu co gwałtem wzieto / tedy on nie ma záś gwałtem bráć: Abowiem káżdy táki według Praw náßych / ná gárdle ma być karan: wyiąwßy by to wpogoniey vczynił / á tegoby według Práwá dowiodł.

Tego też dokłada w ninieyßym Artykule / że żadna sententia nie ma być skázowána / áżby pierwey dowody dostáteczne były. A ták napierwey máią złodzieiá / álbo zboyce skazáć ná karánie / niżli nań świeży vczynek dostátecznie dowiedziony bedzie. A co o sámym złoczyńcy / toż y o pomocnikách rozumiey: bo pomocnycy / y ći ktorzy łotrostwá złoczyńcom pomagáią / y one przechowywáią / wßytcy też karánie odnośić máią / ktore sam złoczyńcá záwinił. A kiedy iuż osadzi złoczyńce / tedy Vrząd ma onemu / ktoremu gwałtem wzieto / záś co iego iest przywrocić. Támże glo.

Pátrz wiecey wyżey w słowiech: Jmowánie sie rzeczy / Karánie / Łup.

Zoná.

Jeżliby Mąż vmárł / vczyniwßy Zenie pewny Dar ná Dobrách swych przed Sądem: gdzieby sie on dar śćiągał ná Dobra ruchome / tedy znimi może białagłowá czynić co chce / według zdánia swego: ále ieżliby dár był ná dziedzictwie / álbo włásności / á dowiedziono tego / że iedno do żywotá Zenie dárowano vżywánie dobr onych tedy po śmierći iey ná potomki Mężowe przychodzą. A ieżliby sie on dar stał v Sądu / z przyzwoleniem potomkow ná mieyscu Sądowym / gdzieby sie to słusznie dziać miáło: á tegoby też dołożono że z tákowymi dobry może czynić co chce / według woley swey: tedy tákowe dobrá ná potomki Zenine / nie ná Mężowe przychodzą. Gdzieby też po śmierći Oycowskiey ktore dzieći pomárły / á przyumárłyby dobrá swe Mátce: tedy te nie ná kogo innego iedno ná iey własne potomki przychodzą. S.S. lib. j. arti: xxiij.

A ieżliby Mąż Zenie dom dárowął / tedy Zoná w onym domu słusznie wßystko otrzyma / co iey tám dárowano: Ale to po iey śmierći záśie ná Mężowe potomki wpada. A nie ma im to nic ßkodźić / że dárowánia nie bronili / álbo że milczeli rok y dzień / bo iey mogą bronić kiedy chcą / y ono milczenie nie może im nic ßkodźić według Práwá.

Maß też ießcże wiedźieć. Jeźliby Mąż vmárł vczyniwßy Zenie dar przed Sądem ná dobrách swych / tedy tákowy Dár Zoná otrzyma / świádectwem Sędziego y Láwnikow. A ieźliby Dar stał oprocż Sądu / á nie byłby Sądownie potwierdzony: tedy go sámá przyśiegą swą bliższa otrzymáć / niżby ią kto miał zniego zeprzeć. A wßákże ieźliby vżywánia y dźierżenia dobr onych dowodźić chćiáłá / tedy też to sámośiodmá po vmárłey rece / z Meżcżyznámi y z białymigłowámi / ktorzy przy Dárze byli / bliższa vczynić. S.S.lib: j. arti: vij. S. S.lib: j. arti: xx. I.M. ar:xxij

Jeźliby Mąż Zenie wßystkie dobrá swe z przyzwoleniem potomkow dárował / á ten dar byłby przed Sądem potwierdzony / w ktorym dárze / álbo w ktorych dobrách / záchowałby sobie przedśie Mąż páństwo y zupełną moc odmienienia / y inákßego postánowienia według woley swey / potymby nie odmieniwßy onego zapisu vmárł / á dobrâby wcále zostáły: Tedy Zoná po śmierći Męża swego one dobrá otrzyma zá dárem do żywotá swego. A cokolwiekby było rzeczy ruchomych / te przychodzą ná bliższe potomki Zeńine. A własność álbo stoiące imienie / ná bliższe potomki Mężowe † á ći ieźliby sie z tákowych dobr wyrzekli / tedy idą ná bliższe Zeńine †. Albo ieźliby drugiego Męża poiełá / á miáłá z nim dźieći / tedy te będą dźiedźicżyć w onych dobrách. Iur: Municip: arti: Lvij. glo.

Pátrz o tym wyżey w słowiech: Białagłowá / Gierádá / Mátká / Mąż / Wdowá / Wiáno.

Zwierz.

Kiedy Pan Bog człowieká stworzył / dał mu moc nád wßytkimi Ptakámi / Rybámi / y Zwierzęty / przeto żaden z drowia / áni gárdłá nietráći ktoby przećiwko nim co wystąpił. Wßákże trzemá lásom álbo gáiom w Sáskiey Ziemi / y Zwierzętom w nich sie chowáiącym iest pokoy przez kaźń Krolewską nákazány: oprocż wilkow / niedźwiedźiow / y lißek. Jeden gáy zową Kornisch / drugi Mágetheide / trzeći Hartz. Ktoby ná tych mieyscách Zwierzę iákie zábił † álbo vłowił † przepádnie káźńi Krolewskiey 60. ßelągow. A ták ktokolwiek przez trzy gáie iedźie / ma złuku y zkuße swey ćiećiwe złożyć / y sáydak záwiązáć / tákże y pśi iego wßyscy máią być ná smycży vwiązáni. Jeźliby też kto gdźie indźiey oprocż tych gáiow polował / á zwierz by mu tám wbieżał / wolno mu go gonić / by iedno nie trąbił áni ßczwał: ieźli on Zwierz vgoni / nic w tym nie wystąpi / y psy swe może z támtąd zwołáć. Spe: Saxo. lib: ij. arti: Lxi. Tex. I.M.ar:cxx. I. M. ar: cxxiij.

O tym

O tym też Prawo Cesárſkie ták mowi: Dźikie Zwierzetá / Ptacy / Ryby / y wßytkie inne / ktore ſie ná ziemi / w morzu / y ná powietrzu lega / ſkoro od kogo vłápione beda / wnet Práwem wßytkim narodom poſpolitym iego własne beda / bo co przedtym niczyie nie było / według ſámego przyrodzenia / tego ſa ktory ich naprzod doſtánie. A ná drugim też mieyſcu mowi: Iż wßyſtkie pożytki ze wßytkich rzeczy przyrodzenie / álbo Pan Bog dla człowieká ſtworzył. Stadze Dawid S. w Pſálmiech ſwoich mowi: Wßyſtkoś poddał pod nogi iego / owce / woły wßyſtkie / nádto ießcze bydletá polne / ptaki Niebieſkie / y Ryby Morſkie ktore ſie przechadzáia po ściezkách Morſkich.

Mogłby podobno kto rozumieć / yż tu Autor w tym Artykule przedſiewzięciu ſwemu doſyć nie vczynił: Bo wziął to przedſie / áby wywiodł / yż człowiek zá krzywda leśnym Zwierzetom vczynioną gárdłá y zdrowia nie tráci / dlatego / yż Pan Bog Wßechmogacy dał człowiekowi moc nád wßytkimi Zwierzety. Jezli tedy w zgledem tey władzey człowiekowi od Páná Bogá pozwoloney nic niewykraczamy / czyniac Zwierzetom krzywde: tym żeby też ſpoſobem nie miał człowiek nic przepádáć / gdyby co przećiwko bydlećiu domowemu wyſtapił. Gdyż Pan Bog nie tylko nád dźikimi Zwierzety / ále zgołá nád wßytkimi ktore ſie ná powietrzu / ná ziemi / y Wmorzu rodza / iednáka moc y władza dał / záczymby ſie tá władza iednáko ná wßytkie zwierzetá y bydletá rośćiagáć miáłá: á przedſie widźiemy yż ſie to ináczey záchowuie. Bo kto przećiwko bydlećiu ktoremu wyſtapi / że go álbo ochromi álbo zábije / tedy muſi y Wargelt y Emende zápłáćić / á czáſem y gárdło ſtráci / ieżli go vkradł. Stad ſie znáczy / yż nie wzgledem tey władzey od Páná Bogá dáney / tá własność ieſt / yż człowiek dla krzywdy Zwierzecey zdrowia / álbo gárdłá nie tráci: wßákże to coby ſie tu przećiwko temu przytoczyć mogło / opuśćiwßy ták ná to powiedźieć możeß: Iż według ſámy prawdy nie miałby człowiek żadney winy przepádáć / kiedy beſtya zábije / álbo ráni / bo mu Pan Bog iednáko wßyſtkie Zwierzetá / ták dźikie iáko y domowe w moc podał / iáko ſie wyżey wſpomniáło. wßákże przedſie może gárdło / álbo inße karánie záſłużyć / ieżliby ie kto kradł álbo wydźierał: tákże też może Wargelt y Emende przepáść / ieżliby go zábił / álbo ránił / á nie bedźie to nic przećiwko temu Artykułowi / áni przećiwko vmyſłowi Autorowemu: bo tu nieprzećiwko bydlećiu / ále przećiwko człowiekowi ktorego bydle ieſt / wyſtepuie. Poniewáß tedy przez zábićie álbo zránienie Zwierzećiá / żaden gárdłá nie tráci / mogłby tu kto ſpytáć: Możeli też o dźikie Zwierze / iáko o złodźieyſtwo żáłowáć? Odpowieß że nie może / bo złodźieyſtwo ieſt zdrádliwe vymowánie rzeczy cudzey nád wolą tego czyia ieſt. Ale yż dźikie beſtye niczyie nie ſa / przeto ſie złodźieyſtwá

wnich

wnich nikt niedopuszcza. Przyczym y to też wiedzieć będzieß / yż sie każda rzecz ßeściorákim sposobem wolna stawa / y Páná żadnego nie miewa. Naprzod z przyrodzenia / iákoś tu o dźikich Zwierzetách słyszał. Potym zniedbálstwá álbo / zgniewu / iáko kiedy kto od śiebie co zárzuca. Potrzećie / dla vććiwośći / iáko sa rzeczy świecone. Poćzwarte / kiedy rzecz iáka zá długim czásem zpámięći ludzkiey wynidźie iáko sa skárby skryte / ktorych pámietniká niemáß (Abowiem skarb iest nieiákie schowánie pieniedzy / ktore pámietniká y Páná żadnego nie máia / záczym sie stáie tego ktory go napierwy naydźie. Ale ieżliby kto dla pewnośći co wźiemie zákopał / to nie iest skárbem / y owßem y złodźieystwo może sie w tákich rzeczách stać. Piate / pochodza z dźiedźictwa iáko iest zysk / ktory sługá onego dźiedźictwá vczyni / w tym czáśie poki onego dźiedźictwá potomek nie obeymie / álbo obiać niechce tám on zysk przez sługe nábyty / w onym czáśie Páná niema / ále przedsie do dźiedźictwá ma być przysadzon. Szoste / pochodza z występku czyiego / iáko kiedy / kto niewolnego sługe chorego wyżenie / niechcac go wchorobie opátrowáć / tedy on sługá niczyiem nie będźie. Tám że glo.

S.S. lib. j. ar:xxxv.

Kto zwierzetá z przyrodzenia dźikie chowáć chce / powinien ie ná mieyscách dobrze opátrzonych y ogrodzonych chowáć. Spe: Sax: lib: ij. art: Lxij. tex.

Ten Artykuł o zwierzetách y bestyách vłápionych mowi: Przy ktorym wiedźieć maß yż zákázowánie łowu / álbo polowánia / z krzywda sie dźieie: wyiawßy by on zwierz w iákim ogrodzeniu álbo opátrzeniu był chowan: gdyż wßystkie zwierzetá práwem przyrodzonym dźikie sa: záczym stáia sie własnymi tego / ktory ich dostánie: oprocz trzech mieysc w Sáskiey Ziemi / o ktorycheś wyżey słyßał: wyiawßy by z przyzwoleniem wßystkich ludźi ináczey postánowiono / y ták zá zwyczáiem trzymano. A przećiwko temu mogłby kto mowić: Iż zwyczay nie ma być przećiwny Práwu pisánemu / y nie może vstáwá álbo zwyczay Práwá pisánego psowáć / według Práwá ktore mowi: Iż zwyczáiu y vżywánia długiego nie ledá władza iest / ále też przedsie nie ták ważna / áby iey miał álbo rozum / álbo Práwo vstepowáć zpozwolenia też ludzkiego Práwo żadne stánowione być nie może / gdyż wola ludźi pospolitych Práwá nie czyni. A yż Práwem pisánym to opátrzono / że Zwierzetá wßystkie pospolićie być máia: przeto zwyczay tákowemu Práwu nicby ßkodźić nie miał? Ná co ty odpowieß: Iż tu vstáwá / y zwyczay ktory zá nia idźie / nie przećiwi sie Práwu pisánemu: bo áczkolwiek Zwierzetá / z przyrodzenia niczyie nie sa / y stáia sie tego / kto ich dostánie: zá czym łowy Práwem przyrodzonym nie sa zábronione: wßakże przedsie ieden drugiemu może zábronić /

áby po

áby po iego gruncie / po zbożu / áni po leśiech nie ieździł. Jezli tedy Łowcá ná grunt nie pußcza / tedyć tàm polowáć nie może. A ztąd bacżyß / yż przedśię poniekąd łowu prawo zákázuie / choć niedołożnie. Zácżym y to obacżyß / że zwycżay álbo vstáwá o zábronieniu łowu / nie iest práwu przećiwna / y owßem zá práwo idźie. Ná to też co śię wyżey wspomniáło / yż ludźi pospolitych zezwolenie / álbo vchwałá práwá niecżyni / ták odpowieß: Jż tàkowa vstáwá / áczkolwiek práwá pospolitego nie cżyni / ktoregoby wßyscy przestrzegáć mieli być powinni: wßákże może być stánowiona / y ma być chowána miedzy tymi / ktorzy ią stánowią. Támże glo.

I. M. ar: cxxij.

Jż z wystepku bydlecego Sędzia winy nie bierze / Maß wyżey w słowie / Winá.

Jeżliby kto dźikie zwierzetá / iáko są wilcy / niedźwiedźie / lißki / ryśie / lámpárty / lwy chował / á ßkodáby śię przez nie stáłá / powinien ią nágrodźić / bez wßeláki wymowki / choćby też po vcżynieniu ßkody bestyą precż wygnał: A to ieżli ow dowiedźie sámotrzeć / że one bestyą áż do tego czásu chował / kiedy ßkode vcżyniełá: to dlatego / że tych bestey chowáć zákazano: przeto ßkode ktorą vcżynią / ten ktory ie chowa słußnie nágrádzáć / według postánowionego Wargeltu / powinien: kiedy tego ten ktory ßkoduie sámotrzeć dowiedźie. A ieżliby bydle domowe / iáko byk / wieprz / y inße ßkode vcżyniło: tedy ten cżyie bydle iest / ßkode nágrodźi według ßácunku. A to ieżli ono bydle po vcżynieniu ßkody / záś do śiebie przymie. A ieżliby ie wypedźił / á wiecey by go nie kàrmił áni poił / tedy zostánie bez ßkody. (A ten ktory ßkode ćierpi / weźmie bydle wnagrodźie / ieżli bedźie chćiał.) Iur: Municip: arti: Cxxiij. glo.

Pátrz wiecey w słowie Bydło / y w słowie Szkodá.

Zwierzona rzecz.

Ktoby drugiemu dobr ruchomych vżycżył / álbo mu ie zástáwił / álbo do schowánia dał z pewną wymową / álbo y bez wymowy / czegoby potym on álbo potomek iego záprzeć chćiał / tedy on ktory náiął álbo vżycżył / bliżßy iest do dowodu sámotrzeć / niżby ow tego odprzyśiadz miał. Spe: Saxo. lib: i. arti: xv. Tex. O cżym też wyżey w słowie Dobrá.

To iest

To iest/ieżliby dziedzic fantu albo co takiego/co zmárłemu zwierzono było/bądź z conditią iáką/bądź bez conditiey w dobrách zmárłego ználazł. Ale tu masz wiedzieć/yż ieżliby się co tákie pod iáką pewną vmową y conditią nálazło/ iuż niezwierzona rzeczą / ále álbo náięta/ álbo zastáwna będzie. Abowiem rzeczy zwierzoney/żadna conditia nie ma być przydawána. Támże glo.

Ieżliby kto dał drugiemu cokolwiek do schowánia/á w tymby one rzecz zgubił/álboby mu ią wydárto/ álboby mu też zgorzáłá: tákże ieżliby bydle było/á zdechło: tedy nie będzie winien/by iedno przysiągł/że do tego przyczyny nie dał. S.S. lib. iij. art. v.tex.

Acżkolwiek to rzeczy zwierzoney z przyrodzenia należy / áby rzecz oná byłá wrocona: wszákże to czásem chybia. Naprzod / kiedy kto miecz do schowánia dá/á w tym od rozumu odeydzie/wrácáć mu go nie potrzebá. Potym/ieżliby on/ktory do schowánia dał/ ná wieczne czásy wygnan álbo wywołan był. Nádto / kiedy on ktory do schowánia dał/ y ten czyiá rzecz oná własna iest/ pospołu y rowno o nie czynia. Tákże też kiedy złodziey do schowánia da rzecz vkrádzioną onemu ktoremu ią vkradł/álbo ktorego własne iest. Ten też ktoremu cokolwiek do wiernych rąk dádzą/powinien odpowiedáć actione depositi, y powinien one rzecz/ ktorą do schowánia wziął/ wrocić. A ieżliby w tym oszukánie iákie vczynił/będzie winien/ále z niedbálstwá y nikczemności/ nie powinien odpowiedáć: ábowiem ten bespieczny iest od szkody/ ktory rzecz zwierzoną stráci/choć ią nie pilnie chował: bo káżdy sam sobie winien/ktory niedbáłemu y nikczemnemu człowiekowi co do schowánia d. O czym też Práwo pospolite ták mowi: Ieżliby przez gwałtowne náscie złych ludzi/ álbo przez inszy iákikolwiek przypadek/ komu rzeczy zwierzone zginęły tedy oná szkodá niesciąga się ná tego ktoremu zwierzono/áni ná potomki iego: bo ten więcey nie był powinien/ iedno áby w oney szkodzie oszukánia iákiego nie vczynił/ y znáczney przyczyny do szkody nie dał / wyiąwszy by osobliwie co inszego postánowił/ álbo przyobiecał. Ieżliby też kto przy bytności twey rzecz iáką w dom twoy przyniosł/ tedy się iuż zdaß żeś one rzecz pod straż swoie przyiął/ yżeć ią on tobie oddał.

W káżdey zwierzoney rzeczy / cztery rzeczy trzebá mieć ná báczeniu. Pierwsza/yż ktoby rzeczy zwierzoney niewrocił/ powinien onemu ktory zwierzył/szkodę nágrodzić. Druga/ yż on ktoremu zwierzono/niemoże żadnych przyczyn znáydowáć/áni exceptiey czynić/áby rzecz zwierzoną miał hámowáć álbo árestowáć / choćby mu też on ktory

zwierzył/był co winien/ábo żeby co przećiwko niemu wystąpił. Trzećia/ ieżliby on ktory co do schowánia dał/ zostáwił wiele potomkow/ á iedenby wziął cżeść swoię coby náń przyszło / drudzyby tego zániedbáli/w tymby on ktoremu było zwierzono/ zubożał /żeby wroćić niemiał skąd/ tedy ći nie mogą cżynić przećiwko tám temu ktory swoię cżąstkę wcżás wziął. Czwarta / yż ten ktory rzecży zwierzoney niewráca/iest bezecnym. Támże glo.

Bydlę zwierzone gdyby zdechło / kto ma szkodowáć. Masz wyżey w słowie Bydło/y w słowie Fánt. A wiecey o zwierzoney rzecży/ masz wyżey w słowie Dobrá/y w słowie/ Pożyczána rzecż.

Zwyczay.

Zwycżay iest nieiákie Práwo z obycżáiow ludzkich/y z vżywania postánowione/ktore miewa władzą Práwá pisánego/gdźieby tákowego pisánego Práwá niedostawáło. A vtwierdzą się táiemnym pozwoleniem ludu pospolitego. Ale áby tákowy zwycżay práwem był/mowią niektorzy/że do tego dosyć ná dawnośći dźiesiąći Lat † álbo dwudźiestu. Drudzy zás mowią / áby cżterdźieśći Lat: drudzy zas chcą/ áby był ták długi ktoryby pámietniká niemiał.
S.S. lib. j. art. Lv. lu.Mu.ar. j. Ale prawdźiwie do tego áby zwycżay był ważny / potrzebá tego / áby według niego przynamniey dwá rázy sądzono:a osobliwie ieżliby v Sądu kto mowił przećiwko zwycżáiowi / á stronáby / ktora się zwycżáiem bżyći/Decret otrzymáłá/ tedy tám iuż on zwycżay ná onym mieyscu zá Práwo poydźie: Jáko gdyby kto sobie ná pomoc brał zwycżáy dźiesiąći álbo dwudźiestu Lat: stronáby przećiwko temu mowiłá: á ow ktory zwycżáiu broni / Práwo wygra / tedy iuż on zwycżáy gdy bedźie przez Decret potwierdzony/zá Práwo idźie. (Ieżliby się tedy spráwa
Iur.Mu.art. xliiij. iáka wszcżętá/o ktyreyby Práwá pisánego nie było / ma być zwycżay záchowan: Ieżliby zwycżáiu nie było/ma być sądzono per simile, ták iáko inne tákie rzecży przedtym sądzono. Ieżliby ieszcże y tego nie było/ ma być sądzono / według zwycżáiow Rzymskich: bo iáko się do praw Rzymskich vćiekámy / kiedy nám nászych niestáie / á powinni ie wszyscy trzymáć: ták też y do ich zwycżaiow vćiekáć się mamy: Abowiem zwy-
S.S. lib. ij. art. xxxvj. lib. iij. art. xliiij. cżáie Rzymskie choć nie pisáne/też władzą máią/iáko Práwo. A coś tu kolwiek o zwycżáiu słyszał/to rozumieć masz o dobrym / nie o złym zwycżáiu: bo zły zwycżay/ktory iest prawu y przyrodzone y pisáne przećiwny / ma być odrzucon:ábowiem zwycżay y vstáwá / vstepuią Práwu przyrodzonemu / y wymáwiáć się tákowym zwycżáiem żaden niemoże. A ieżliby tu kto wspomniał/yż zwycżay cżyni dwoy Sąd iáko się wyżey

powiedziało/ tedy to prawda iest / iesli sie ludziom spodoba/ albo Rádzie/ktorzy są ná mieyscu cżłowieká pospolitego/zwłaszcża kiedy ći ná to pozwolą / aby to tak ná potym trzymano. A ták y ten dwoy Sąd/o dobrym/nie o złym zwyczáiu rozumieć masz. Mogłby tu kto spytáć/iesliby inszy zwyczay był w práwie Actorowym/inszy też w práwie pozwánego/ á Sedziaby też miał swoy osobliwy zwyczay / co tu cżynić? Odpowiesz ná to/yż Sedźia ten zwyczay záchowa/ ktory będźie chćiał. A iesliby ieszcże kto rzekł / yż potrzeba mieć wzgląd ná mieysce Sądowe: tedy na to powiesz / iesli sie on zwyczay śćiąga do porządnego postępku práwnego / tedy má być chowan ten ktory iest ná mieyscu Sądowym. A iesliby sie śćiągał do rozstrzygnienia spráwy / tedy tám záchowa on zwyczay ktory iest ná tym mieyscu / albo w tym Práwie / gdzie sie Contract stał.) Káżdy tedy zwyczay trzy skutki ma mieć w sobie. Pierwszy/áby Práwá ná śladował/to iest/ áby był ták ważny iáko Práwo/ gdzie Práwá pisanego niemasz. A iesliby sie z Práwem zgadzał /tedy vtwierdza ono práwo. Potym áby Práwo wątpliwe wykładał / to iest/gdźieby Práwo iakie trudne/y záwikłáne było / ktoregoby trudno rozumieć / ma być według zwyczáiu przyiętego sądzono. Abowiem zwyczay naylepszy iest wykłádacż Práwá. Ná ostatek ma Práwa popráwiáć/co ták rozumieć masz: yż iesli iest głowny/y po wszytkim świećie pospolity/tedy Práwo psuie/ y wniwecż obráca wszedzie. A iesliby był osobliwy/tedy tylko ná onym mieyscu ważnieyszy iest niż Práwa/ bo iedno poślednży niż Práwo wszedł: Bo ináczey / gdy Práwo przećiwko zwyczáiowi postánowione będźie/ zepsuie go y wniwecż obroći. Spec. Saxon.lib.j. In prol. glo.

Zwyczay nietylko wykláda vstáwe / ále ia też popráwia/ odrzuca/ vymuie/y odmienia/á iest rowien Przywileiowi: bo cokolwiek w Przywileiu może być pozwolono/ to też y zá zwyczáiem wyść może/ktory táiemnym przyzwoleniem zwierzchności bywa vtwiedzon. Spec. Saxon. lib.j.art. xviij. glo.

Nowy zwyczay/álbo vstáwá/podnośi stáre Práwo / a ktemu zwyczay ktoregokolwiek Miástá ważnieyszy iest/niż Práwo onego Miástá ktoreby zániedbane było (o cżym Prawo Cesarskie ták mowi: zástárzáły zwyczay słusznie zá Prawo ma być chowán / y to Práwem zowiemy z obyczáiow postánowionym: ábowiem / yż samych Praw z żadney inney przyczyny nie trzymamy / iedno yż są zdániem ludu pospolitego przyięte/słusznie też y to cokolwiek/ choć bez pismá lud pospolity przyiął/ma káżdy trzymáć: Bo to ná tym należy / iesli pismem ludźie wolą y przyzwolenie swe vtwierdzą / álbo samą rzeczą / y samym skutkiem? Przeto słusznie y to weszło / yż Práwá nie tylko przez pismo / Práwodá-

wce/ále też táiemnym przyzwoleniem wßytkich ludźi przez zániedbánie bywáią odrzucone. Stądże Práwo káżde przez dwie rzeczy bywa popráwione. Naprzod/ przez Práwo poślедzy poſtánowione. Potym przez zwyczay/ álbo ráczey zániedbánie ktoregokolwiek Práwá/ ktory zwyczay ieſli poſpolity/ poſpolite też Práwo zwyćięża/ieſli oſobliwe też onego mieyſcá Práwo przechodźi/iákoś wyżey ſłyßał.) Spec. Saxo.lib.ij.art.xxvj.glo.

Jáki zwyczay w Máydeburgu ieſt około Wian/ tákże yż niema być ſądzono według zwyczáiu onego Miáſtá do ktorego Appellátia idźie: ále według onego z ktorego przyßłá. Maß wyżey w ſłowie Wiáno. (Ale yż ſię też tu wyżey powiedźiáło/że zwyczay czáſem zá Práwo idźie: gdyż zwyczay ſtárodawny ieſt Práwo niepiſane/ á dawne zwyczáie zezwoleniem tych ktorzy ich vżywáią/ vtwiedzone Práwem ſię ſtawáią: tedy tu báczyć potrzebá/ że nie káżdy zwyczay iákokolwiek dawny zá Práwo idźie: bo ßkodliwy y niepobożny zwyczay/ nie tylko aby miał być zá Práwo wźięty/ ále precz wykorzeniony ma być. Ktemu gdyby co było przećiwko Práwu przyrodzonemu/ tedy w tym zwyczáiowi folgowáć nie trzeba/ y owßem prawdá y ſam rozum/ tedy ma być nád zwyczay przekłádány: y choćby prawdá iákokolwiek záćmioná byłá/ á z zwyczáiu by co przećiwko niey vroſło/ y potym by ſię okazáłá/ tedy obiáwiony prawdźie zwyczay ma vſtąpić/ á rozumowi prozno ſię zwyczay przećiwić ma. Jákoż to ieſt rzecz nikczemna/ y niepożyteczna/ gdy kto prawdą zwyćiężony broni ſię zwyczáiem: iákoby miał być zwyczay więtßy y zacnieyßy niż prawdá/ ktorá żadną miarą od zwyczáiu zwyćiężona być nie może: gdyż zwyczay bez prawdy nic innego nie ieſt/ iedno záſtárzáły błąd. Ten tedy iedno zwyczay zá Práwo idźie/ y chowan nie odmiennie być ma/ ktory áni Práwu Bożemu/ áni Práwu przyrodzonemu/ áni Práwu ludzkiemu przećiwny nie ieſt: y to tylko w tych ſpráwách/ v ktorych by Práwá piſanego nie doſtawáło. Obyczáie tákże ludźie/ y vſtáwy ſtárßych/ ieſliby ſię Práwu nieprzećiwiły/ á zezwoleniem vżywáiących vtwiedzone były/ zá Práwo chowáne być máią: przeto zwyczay ſłußny chowány ma być/ y coby ſię kolwiek przećiwko ſtárodawnemu zwyczáiowi dźiało/ to záś do ſwey mocy y właſzey ma przywroćić przełożony oney źiemie.) A ták obaczywßy/ że to zwyczay ieden ieſt dobry/ á drugi zły/ y że ſnádno obaczyć możeß/ dlaczego Práwo piſane ſtánowione ieſt. Do czego maß wiedźieć/ że gdy ſię iuż Narod ludzki rozmnażał/ tedy iedni (zwłaßczá dobrzy y cnotliwi) Práwá przyrodzonego z pilnośćią przeſtrzegáli/ zwyczáiu dobrego y vććiwego náśláduiąc tákże wßelákiey vććiwośći przyſtrzegáiąc. Drudzy záś przećiwiąc ſię tym/ od Práwá przyrodzonego ſię

odſtrze-

odstrzeliwszy / zły zwyczay wzniecili: y dlatego dwoiákiego zwyczáiu/ postánowione iest Práwo pisane / y vstáwy Cesarskie: á to cześcią ku pomocy cnotliwym ludziom/ cześcią/ áby źli ludzie od niepobożnych zwyczáiow odwiedzieni y pohámowáni byli. Iur. Municip. articu. j. glo.

Pátrz wiecey wyżey w słowiech Práwo/ Vstáwá/ Wilkierz.

Zyd.

Zydowie ieżliby z orężem chodźili/ á vczynilby im kto krzywdę/ tedy mu nie inákſza nágroda poydźie iedno iáko innemu prostemu człowiekowi: ábowiem oręża nośić nie máią ći/ ktorzy są pokoiem pospolitym opátrzeni. Spec: Saxon. lib. iij. arti: ij. Tex.

O czym też masz wyżey w słowie/ Kśiądz.

Cztery rzeczy są osobliwie Zydom zákazáne. Naprzod/ áby żaden Chrześciánin z niemi nie iadł/ tákże áni oni z Chrześćiány: áni żeby im Krześciánie służyli wszákże z Pogány Krześciánom iádáć pozwolono. Druga/ yż Vrzedu żadnego pospolitego mieć ná sobie nie mogą ná ktorymby Krześciánom roskázowáć mieli. Trzećia / yż lekárstwá od nich żaden bráć nie ma. Czwarta/ áby w wielki Piątek nigdźiey nie wychodźili / áni † drzwi álbo † okien otworzonych nie mieli. A yż Zydowie są pokoiem pospolitym opatrzeni / tedy im to v Wespezyaná CEsarzá Josephus Zyd ziednał. Jeżliby śie też tráfiło / żeby Zyd Krześciánina przeświádczyć miał / tedy to ma vczynic ze dwiemá Krześciány/ y z iednym Zydem. Ale kiedy Krześciá-

nin Zydá przeświádczyć ma/ tedy to tylko z iednym Krześciáninem y z iednym Zydem vczynić może. Támże glo.

I.M.art: cxxxviij. **Iścem Krześciáńskim być/ álbo go zástąpić Zyd** niemoże / wyiąwßy by chciał ná iego mieyscu iáko Krześciánin odpowiedáć. Jeżliby też Zyd Krześciáninà vbił ✠ zábił ✠ álbo przeciwko niemu co z krzywdą wystąpił / á byłby w tym poieyman/ ma być sądzon iáko Krześciànin. Tákże też ieżliby Krześciánin Zydá vbił / àlbo mu krzywdę iáką vczynił / mą być ták sądzon / iákoby też był kogo innego vbił: Abowiem przeciwko niemu pokoy Krolewski zwałcił. A ten pokoy vprosił był Josephus Zydom od Wespezyaná / gdy Syná iego Tytusá od páralizu vzdrowił. Jeżliby też Zyd kupił / álbo fánt przyiął / Kielichy / Księgi/álbo cokolwiek do ochędostwá Kościelnego należącego/ tedy gdy to v niego nayda/ á on Iśćá postáwić nie może / ma być sądzon iáko Złodziey: ále ieżliby cokolwiek innego kupił / álbo mu iáwnie kryiąc się / y nie złodzieyskim sposobem we dnie / y nie wzámknieniu zástáwiono: tedy gdy tego sámotrzeć dowiedzie / choćby oná rzecz krádziona byłá / on przedsię pieniędzy ktore ná to dał niestráći / àle gdzieby świádkow niemiał / tedy one pieniądze stráći. Spec. Saxon. lib. iij. articulo vij. Tex.

A tu maß wiedzieć/ yż Zydowie osobliwe Práwá swe/ nád Práwá Krześciáńskie máią. Pierwße/ yż Zyd Krześciániná bronić y zástąpić niemoże/ták żeby ow / ktory rzeczy oney dochodzi/ miał zá nim chodzić wyiąwßy by Zyd Práwem Krześciáńskim onego bronić chciał / to iest /żeby rzeczy oney o ktorą idzie / chciał dostáteczńie dowieść/ álbo prawdziwego Iścá vkázáć/co się miedzy Krześciány ináczey záchowuie: bo tàm kto się do przedánia zna/powińien bronić/iákoś o tym wyżey ná swych mieyscàch słyßał.
S. S.lib:ij. art. xxxvj. A yż Zyd bronić nikogo niepowińien/ to dlatego/yż Zydom pozwolono rzeczy krádzionych kupowáć: á pieniędzy ktore ná to dádzą / nie trácą / áby ták káżdy rzeczy krádzionych snádniey mogł dochodzić: bo pospolićie gdy kto od Zydá co tákiego kupuie / bywa rozumiano / yż oná rzecz krádziona iest: ábowiem kto w iednym grzeßy / á zeydzie mu się to/to iest / yż kupić rzecz krádzioną może / toż y o drugim wystepku rozumiey / yż też rzecz onę krádzioną przedáć może: ábowiem pospolićie iedno złe z drugiego płynie. Drugie / yż Zyd sługi Krześćianiná mieć nie może. A ieżliby miał / tedy mu go wolno wziąć / dawßy mu tylko zań 12. ßelągow / á on ktory mu go weźmie/będzie mogł / álbo go sobie zostáwić/ álbo wolno puśćić Trzećie / yż Szkoł álbo Bożnic nowych budowáć nie mogą / ále stá-

rych mogą popráwiáć: wßákże ich gwałtem pſowáć ábo rozwaláć żaden nie ma. Czwarte / iż Chrześćiánin pod kłątwą nie ma Żydowi ſłużyć. Piąte / áby w wielki piątek ćicho domá śiedzieli / drzwi y okná záwárwßy. Szoſte / yż miedzy Żydem á Chrześćiáninem Małżeńſtwo być niemoże / á ieżliyby ſie zieli / tedy máią być ſądzeni iáko o cudzołoſtwo. Siodme / ieżliby ktory Żyd okrzconego Żydá gábał / álbo mu krzywdę iáką czynił / álbo żeby go pchał / álbo żeby nań ćiſkał / tedy ma być ſpalon ze wßytkimi pomocnikámi ſwymi. Oſme / áby Żydowie nic tákowego czynić nieśmieli / coby było ná zelżywość wiáry Chrześćiáńſkiey. Dziewiąte / yż Chrześiáńin Żydowi / álbo ich Zborowi / nic ná Teſtámenćie oddáć nie może. Dźieśiąte / yż Żyd przećiwko Chrześćiáninowi świadczyć nie może / ále Chrześćiánin przećiwko Żydowi może: co áczkolwiek ſie zdá być przećiwko Práwu Duchownemu / wßákże będźieß wiedźiał / yż czáſem Żyd świádectwem odeydź może / kiedy idźie o rzeczy máłe / ktoreby też ſam kupił. Jedenaſte / áby żaden Żyd nieśmiał Chrześćiáninà ná ſwą wiárę náwrácáć / á ieżliby to vczynił / głowę ſtráći. Dwanaſte / yż Żydom / Heretykom / y Pogánom / łáſká Ceſarſka nic pomágáć nie ma: A oſobliwie yż ich Żony Práwá Wiennego nie máią. Przyczym też maß wiedźieć / yż według Sáſkiego Práwa / y Żyd / y Rácerz / we wßelákich ſpráwach mogą być świádectwem pokonáni: bo yż ſie Sáſin Przyſięgą odwodźi / tego z oſobliwy łáſki Ceſárſkiey ſámym Sáxonom pozwolono / ktory łáſki Żydowie y Rácerze mieć nie mogą. Nádto / tá łáſká ſámemu tylko Narodowi Sáſkiemu ieſt pozwolona: A yż oni nie ſą Narodu Sáſkiego / przeto ich też ſłußnie tá łáſká wſpomágáć nie ma. Jeżliby tu kto wſpomniał Prawo poſpolite ktore mowi: yż Żydowie Práwá Ceſárſkiego vżywáć máią: tedy mu odpowieß / yż ſie tám to Práwo rozumieć ma / że Żydowie Práwu Ceſárſkiemu máią podlec / kiedy ná kogo ſkárżą / álbo kiedy kto ná nich ſkárży. Nádto / yż ſobie nie máią przywłaßczáć wolnośći onych Ziem / w ktorych mießkáią / ále tylko pod Práwem poſpolitym żyć máią. A nie będźie to przećiwko Artikułowi xxx lib: j. gdźie ſtoiey / yż káżdy przychodźień w dochodzeniu dziedźictwá / ma przeſtrzegáć Praw oney Ziemie. Co ſie też podobno y ná Żydy śćiąga / ieżliby gdźiekolwiek przyiácháwßy czego dochodźić chćieli: Abowiem ſie tám ten Artikuł rozumieć ma / o przychodniách Chrześćiáńſkich / nie o Żydźiech: ábo ſie też rozumieć ma o dochodzeniu dźiedźictwá / ále nie o ſkárdze / álbo odpowiedźi Żydowſkiey.

Jeżliby tedy Żyd Chrześiáninà vbił / iákoś w texćie ſłyßał / tedy powinien odnieść karánie gwałtownikà pokoiu: á nie może ſie wol-

nośćiámi

nośćiámi swemi ßčzyćić / bo w tey mierze w iednym y w rownym Prá-
wie z Krześćiany siedzą. A co też mowi text: ieżliby Zydá Krześćiá-
nin vbił: tedy to rozumieć maß/gdźieby go Krześćiánin z gniewu vde-
rzył: bo się żaden krzywdy swey mśćić nie ma/ ále to ma Sędźiemu o-
powiedźieć. Przećiwko čzemu zda się być Práwo / ktore mowi: yż
Zydowie / Pogáni / y Kàçerze niemogą nà Krześćiániná skárżyć/áni
mu osławnych występkow zádáwáć: Jeżli tedy skárżyć nie mogą / te-
dy też tego sądźić żaden nie może: bo gdźie skárgi nie maß / tám też
áni Sędźia/áni Sąd nie będźie. Ná to odpowieß/ yż Zydowie oskár-
żáć áni odnośić występkow ludzkich nie mogą / ále o to/co sámi ćier-
pią/ mogą skárżyć.

Słyßáłeś też w texćie/yż Zyd gdyby rzečzy iákie Kośćielne kupił/
á iścáby mieć niemogł / tedy pieniądze tráći. Mogłby tu kto pytáć:
dlačzego tu iśćá wspomina/ ponieważ rzečzy świecone / iáko zástáwio-
ne/ták też y bronione być nie mogą: zá čzym ich też Zyd niema kupo-
wáć / iáko się wyżey powiedźiáło? Ná co odpowieß: yż tu mowi
I. M. ar: cxl. o Kielichách/Kśięgách/y innym Kośćielnym ochędostwie/ ktoreby ie-
ßčze poświecone / y ná vżywánie Kośćielne obrocone nie były. Przy-
čzym y pomnieć będźieß / yż rzečzy Kośćielne mogą/ być przedáne z pe-
wnych przyčzyn: Jáko dla wybáwienia więźniow/y wspomożenia ludźi
vbogich: wßákże przedśię nie máią być Zydom przedawáne/ wyiąwßy
by pierwey spußčzone álbo zsmelcowáne / y do pierwßey Máteryey
przywrocone były: bo ich też tám iuż żaden bronić nie może. Tám-
że glo.

Ná Zydá Krześćiánin skárżyć niemoże / iedno przed iego Sędźim. Jeżliby się też Zyd pozwolił komu przyśiądź / ma to včzynić (w zgromadzeniu álbo) w Bożnicy ich. Iur. Municip. art. Cxxxvij. tex.

Jeżliby się kto brał o iáką rzecz ná Zydá / biorąc go sobie zá iśćá/tedy go Zyd ináczey zástąpić nie może/ążby Práwo od-mienił (to iest/odstąpiwßy Práwá swego/chćiał iáko Krześćiánin od-powiedáć) Jeżliby skárżył Krześćiánin ná Zydá o dług z świádkámi/ tedy go ma pokonáć y przeświádčzyć z iednym Zydem y Krześćiani-nem sámotrzeć. Tákże też KRześćiániná/ z Zydem y z Krześćiani-nem przeświádčzyć może. Iure Municipali, Articulo Cxxvviij. Tex.

Zydo-

Zydowie według zdánia niektorych / ták máią przyśiegáć: Jáko mię N. obwinił/ ábym mu był nie praw/ tedym tego niewinien/ ták mi Pan Bog pomoz/ ktory Niebo/ Ziemię/ Ziołá/ y wszystkie inne rzeczy stworzył/ (y ktory Zakon moy Zydowski vstáwił. A ták będzie zupełny w práwie swym.)

Niektorzy około przyśiąg Zydowskich inszy sposob záchowuią/ mowiąc: Ze Zydowie máią przyśięgáć przed Bożnicą / trzymáiąc wrzeciądz ktorym záwieráią bożnicę/ stoiąc boso † ná świniey skorze † ktora przyśięgá ma mu być wydawána w te słowá. Jáko cię N. obwinił/ ieśliś tego niewinien / ták ćię Boże wspomagay: á ieśli niespráwiedliwie przyśięgasz/ áby ćię Bog stłumił / ktory Niebo y Ziemię Powietrze/ y ziołá stworzył. (A ieśliś iest niespráwiedliwy/ áby ćię Pan Bog zátráćił/ ktory w Korábiu czásu Potopu Ośmioro ludzi wyzwolił/ y áby ćię Bog zátráćił/ ktory pięć Miást/ Sodomę/ y Gomorę/ ⁊c. Ogniem piekielnym spalił/ y áby ćię Bog stłumił/ ktory z Moyżeszem ze krzá gorąiącego mowił / y ktory Moyżeszowi Zákon podány swym własnym palcem ná tablicách kámiennych spisał. A ieśli nie słusznie przyśięgász/ áby ćię Bog zátráćił / ktory Pháráoná w Czerwonym morzu stárł/ á Zydy wolno do źiemie opływáiącey miodem y mlekiem przewiodł. A ieśli niespráwiedliwie przyśięgasz/ áby ćię Bog stłumił / ktory Zydy xl. Lat mánna ná pusczy karmił/ y áby ćię Bog zátráćił/ y do piekłá z duszą y z ćiáłem strácił.) Tá przyśięgá w nowych Exemplarzách Niemieckich ták stoiey. A ieśli niespráwiedliwie przyśięgasz / bogday ćię ziemiá pożárłá/ ktora Dathon y Abironá pożárłá/ y bogday ná ćię przyszedł trąd/ ktory Náámaná opuśćiwszy/ ná Jessego przyszedł: A ieśli niespráwiedliwie przyśięgasz/ ábyś był z Zákonu wygłádzon/ ktory Pan Bog Moyżeszowi przez dziesięćioro przykazánie ná gorze Synai podał: y áby ná ćię przyszło karánie/ ktore iest ná krzywoprzyśięzcę w pięćiorych Kśięgách Moyżeszowych opisane/ y ábyś się w kámień obroćił/ iáko się Zoná Lotowá w solny słup obroćiłá/ y áby ćię krwáwá chorobá nigdy nie opuśćiłá. A ieśli fałszywie przyśięgasz / ábyś nigdy nieprzyszedł ná łono Abráhámowe/ y áby ćię Bog wiecznie pohánbił y potępił. † Tę przyśięgę Zyd ma vczynić ná Kśięgi Moyżeszowe † álbo ná Tálmuth † á káżdy człon(e)k iey/ może być przyięt zá cáłą przyśięgę/ miánowawszy przy nim/ to o co iest Zyd obwinion. (Zyd też nie ma bez kapturá Zydowskiego z bożnice wychodźić.) Iur. Municipale art. Cxxxix. tex.

